

การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

พระมหาสุก โชติ บุญวอน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

กรกฎาคม 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ผู้ควบคุมคุณวุฒิพนธ์ และคณะกรรมการสอบปากเปล่าคุณวุฒิพนธ์ ได้พิจารณา
คุณวุฒิพนธ์ของ พระมหาศุภโชค บุญอน ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

อาจารย์ผู้ควบคุมคุณวุฒิพนธ์

..... ประธาน

(อาจารย์ ดร.กฤษฎา นันทเพชร)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิภาวี พิจิตบันธอง)

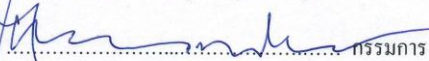
..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน

(ศาสตราจารย์ ดร.สมบุรณ์ สุขสำราญ)

..... กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ)

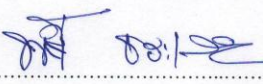
..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.กฤษฎา นันทเพชร)

วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจอนุมัติให้รับคุณวุฒิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชนี ธารเสนา)

วันที่ 21 ก.ค. 2560

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำคุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงขึ้นได้นั้นผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ และบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ให้ความรู้ตลอดมา โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชนีธ์ ธารเสนา คณบดี วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณ ดร.กฤษฎา นันทเพ็ชร ประธาน กรรมการควบคุมคุษฎีนิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช และรองศาสตราจารย์ ดร.วิภาวี พิจิตบันดาล กรรมการที่ปรึกษาร่วมคุษฎีนิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำตรวจแก้ไข ข้อบกพร่องในส่วนเนื้อหาของเนื้อหาต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นจนเสร็จสมบูรณ์ ขอขอบคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน ที่ได้ตรวจเครื่องมือแบบสอบถามประกอบด้วย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.หจกวน ชูเพ็ญ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยศรีปทุม
2. ดร.วรภุจิ มุทธสิน อาจารย์ประจำวิทยาลัยการจัดการเทคโนโลยีอีสเทิร์น
3. รองศาสตราจารย์ฐปนรรต พรหมอินทร์ ผู้อำนวยการสำนักวิจัย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

4. ดร.ปิยวรรณ ศิริเศษขจร อาจารย์ประจำวิทยาลัยรามคำแหง

5. รองศาสตราจารย์ ดร.อรทัย เลียงจินดาถาวร อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ที่ได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือสำหรับใช้ในการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณท่านเสรี ศรีหะไตร ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ นายปรีชา พรหมบุตร พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์ นายวิชัย สิมมาอ่อน ผู้อำนวยการกลุ่มศึกษาศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ และคณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ในจังหวัดบุรีรัมย์ประกอบด้วย นางสำรวย โฉ่นารายณ์ ผู้จัดการกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก ที่ได้กรุณาอำนวยความสะดวกในการ เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยและการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม (Focus group) ตลอดถึง บัณฑิตวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา และเพื่อน ๆ นิสิต ปร.ค. รุ่น 5 ทุกท่านที่ได้ช่วย ในการประสานงานมาตลอดระยะเวลาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้และขอขอบคุณทุกท่านที่ได้ช่วยให้ คำปรึกษาและแนะนำรวมทั้งให้กำลังใจในการศึกษางานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดีเสมอมา

ประโยชน์และคุณค่าอันพึงเกิดขึ้นจากการทำคุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่อง บูชาพระคุณและอุทิศให้แก่คุณพ่อแล่น บุญวอน บิดา และบูชาแด่คุณแม่แม่สวาท บุญวอน มารดา บุรพาจารย์ คณาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำให้เกิดสติปัญญา ความรู้ และวิชาชีพ ตลอดจน ชี้นำคุณธรรมความดีในการดำเนินชีวิตแก่ผู้วิจัย

พระมหาสุภโชค บุญวอน

55810226: สาขาวิชา: รัฐประศาสนศาสตร์; ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ/ ทูทางสังคม/ ชุมชนเข้มแข็ง

พระมหาศุภ โขติ บุญวอน: การบริหารจัดการทูทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ในจังหวัดบุรีรัมย์ (THE SOCIAL CAPITAL MANAGEMENT OF STRONGCOMMUNITY IN BURIRAM PROVINCE) คณะกรรมการควบคุมคดียุติพันธ์: กฤษฎา นันทเพ็ชร, ปร.ด.,
วิภาวี พิจิตบันดาล, ปร.ด., จุมพล นิมพานิช, ปร.ด. 474 หน้า. ปี พ.ศ. 2560.

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทูทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทูทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทูทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ และ 4) เพื่อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการทูทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยในการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับจังหวัด นักวิชาการ ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชนผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มในชุมชน วิเคราะห์โดยการสรุปและการจำแนกประเภทของข้อมูล การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำกลุ่ม กรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่มชุมชนเข้มแข็ง จำนวน 379 คนวิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าสถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัย พบว่า ด้านการบริหารจัดการทูทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มี 3 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการทูทางมนุษย์ ประกอบด้วย การบริหารทรัพยากรทูทางมนุษย์การจัดให้มีระบบฐานข้อมูลทูทางมนุษย์ และการจำแนกตามโครงสร้างงาน 2) ด้านการบริหารจัดการทูทางสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีกระบวนการบริหาร 7 ด้าน ได้แก่ มีการกำหนดหลักการดำเนินงานมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มภารกิจของกลุ่มมีการกำหนดการวางแผนการจัดระเบียบมีการบริหารเงินทุนและทรัพยากรมีการกำหนดโครงสร้างและกระบวนการทำงาน มีการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร 3) การบริหารจัดการทูทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม มี 3 ด้าน ได้แก่ มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรม มีการสร้างมูลค่าจากภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทูทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ดังนี้ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการด้านปัจจัยที่สนับสนุนและอุปสรรคของการบริหารจัดการทูทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ประกอบด้วยปัจจัย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการติดต่อประสานงาน ด้านการบริหารจัดการ ด้านการสนับสนุนจากภายนอกและด้านการพัฒนาขีดความสามารถแนวทางการบริหารจัดการทูทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ แนวทางการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพทูทางมนุษย์ แนวทางการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพการบริหารทูทางสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาทูทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

55810226: MAJOR: PUBLIC ADMINISTRATION; Ph.D. (PUBLIC ADMINISTRATION)

KEYWORDS: MANAGEMENT/ SOCIAL/ COMMUNITY STRENGTH

PHRAMAHA SUPACHOT BOONVON: THE SOCIAL CAPITAL MANAGEMENT OF STRONG COMMUNITY IN BURIRAM PROVINCE. ADVISORY COMMITTEE: KRISDA NANTAPETCH, Ph.D., WIPAWEE PIJITBUNDARN, Ph.D., JUMPON NIMPANICT, Ph.D. 474 P. 2017..

The objective of the study is studying the social capital management of strong community in Buriram province, studying the strategies of Buriram province that effect social capital management of strong community, studying the support factors and obstacle factors of social capital management of strong community in Buriram province and suggest the way to improve social capital management of strong community in Buriram province. This research used tomix methods research: qualitative research and quantitative research. In qualitative research, the researcher collected data by interview provincial administrator, scholar, district administrator, group leader, head and members of the community. The data was analysis by classifying data. In quantitative research, the researcher collected data by interview community leader, group committee and member of strong community from 379 representatives. Data analysis of this research is percentage, mean and standard deviation. Pearson correlation coefficient was used in this research.

The result of the research found that there are three social capitals managements of strong community in Buriram province. The first one is human capital management. It consists of human capital management which providing data based on human capital and classifies work structure. The second is institute capital or saving production group management. It consists of 7 dimension managements. They are work principle, group objective, group activity, plan, budget and resource management, working structure and institute development. The last dimension is wisdom capital management. It consists of transfer wisdom, upgrade product of wisdom, and conserve wisdom. There are five strategies that effect social capital management of strong community: economy strategy , the social and quality of life strategy, the natural resources and environment strategy, the maintain peace and stability strategy, and the management strategy. The management strategy consists of 6 principles: leadership, participation, coordination, management, supporting from other department, and capability development. The way to manage social capital of strong community in Buriram province is human ability development. The way to support social capital or saving production group is wisdom development

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	9
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
ขอบเขตของการวิจัย.....	12
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	12
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคมและการบริหารจัดการทุนทางสังคม.....	15
แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์และยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์.....	48
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา.....	71
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนและชุมชนเข้มแข็ง.....	84
ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็ง.....	95
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	106
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	122
การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	122
การวิจัยเชิงปริมาณ.....	125
4 ผลการวิจัย.....	131
ตอนที่ 1 บริบทชุมชนและข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	131

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ตอนที่ 2 การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง.....	211
ตอนที่ 3 ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการ ทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง.....	259
ตอนที่ 4 ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุน ทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง.....	300
ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็ง.....	341
ตอนที่ 6 แบบสอบถามปลายเปิดแบบตอบคำถามเกี่ยวกับการแสดง ความคิดเห็นแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชน เข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์.....	360
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	372
สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ.....	372
อภิปรายผลการวิจัย.....	379
ข้อเสนอแนะ.....	383
บรรณานุกรม.....	385
ภาคผนวก.....	403
ภาคผนวก ก.....	404
ภาคผนวก ข.....	418
ภาคผนวก ค.....	429
ภาคผนวก ง.....	438
ภาคผนวก จ.....	442
ภาคผนวก ฉ.....	466
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	474

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	จำนวนและร้อยละขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (พ.ศ. 2555)..... 58
2	ข้อมูลอดีต: ผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมา..... 61
3	ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ศักยภาพจังหวัดบุรีรัมย์ (SWOT Analysis)..... 62
4	ข้อมูลอนาคตความเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลกระทบ..... 64
5	ผลยุทธศาสตร์จังหวัดบุรีรัมย์/ เป้าประสงค์กลยุทธ์..... 67
6	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ..... 127
7	การแบ่งการปกครองของตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์..... 136
8	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม..... 208
9	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผล และการจัดอันดับของการบริหารจัดการ ทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็ง)..... 222
10	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผล และการจัดอันดับของระดับการบริหาร จัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านการบริหาร จัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง)..... 253
11	จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์..... 262
12	ข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (GPP) และรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากร ณ ราคาประจำปี..... 263
13	จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมและเงินลงทุน..... 264
14	ข้อมูลมูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของจังหวัด..... 265
15	ข้อมูลเปรียบเทียบแรงงานในจังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งแต่ปี 2555-2557..... 273
16	ข้อมูลเปรียบเทียบทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555-2556..... 278
17	ข้อมูลสถิติคดีที่เกี่ยวกับปัญหาเสพคดีในจังหวัดบุรีรัมย์..... 284
18	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผล และการจัดอันดับของการบริหาร จัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์)..... 297

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
19	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผล และการจัดอันดับของระดับการบริหาร จัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง).....	317
20	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผล และการจัดอันดับ ของระดับการบริหาร จัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง).....	336
21	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการบริหารจัดการของทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน.....	338

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	11
2	ส่วนผสมของทุนมนุษย์.....	39
3	องค์ประกอบของมนุษย์.....	41
4	การวางแผนยุทธศาสตร์.....	53
5	ลักษณะชุมชนเข้มแข็ง.....	89

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนถือว่าเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การดำรงชีวิตของคนในชุมชนชนบทไทย มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และได้ผูกพันอยู่กับธรรมชาติมาตั้งแต่ครั้งอดีต ธรรมชาติเป็นทั้งแหล่งทำมาหากินและแหล่งในการเรียนรู้ที่จะทำให้นักดำรงชีวิตอยู่ได้ แต่ด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมีความแตกต่างกัน ทั้งความสูงต่ำของพื้นที่และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ชุมชนแต่ละแห่งจึงมีการทำมาหากิน การจัดระบบความสัมพันธ์เพื่ออยู่ร่วมกัน และการสะสมความรู้แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์ ก่อให้เกิดทุนชุมชนที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ในการดำรงชีวิตและมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ทั้งวิถีชีวิตที่เป็นการทำงาน ทำไร่ ทำสวน ทำประมง การเก็บหาของธรรมชาติ

เมื่อรัฐบาลได้ดำเนินแผนนโยบายการพัฒนาประเทศไปสู่ภาวะทันสมัยด้วยการเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544, หน้า 2) ได้มีรายงานการศึกษาเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มากมาย ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่กำลังประสบอยู่ในปัจจุบันสาเหตุสำคัญเพราะคนไทยไม่สามารถพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจได้ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับสังคม มีลักษณะเป็นสังคมสองระบบที่มีทั้งระบบทุนและระบบชุมชน ทำให้เกิดการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย มีการใช้จ่ายเกินตัว ชุมชนพึ่งตนเองได้น้อยลง ส่งผลให้ชุมชนมีความอ่อนแอ ประสบปัญหาด้านหนี้สิน สูญเสียวัฒนธรรมในการพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีการแก่งแย่งแข่งขัน ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ และทำให้ปัญหาความยากจนทวีความรุนแรงขึ้น อีกทั้งเกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรุนแรงขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคมมากขึ้น สังคมไทยตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยมบริโภคนิยม ทำให้เกิดวิกฤตทางด้านศีลธรรม จริยธรรมของคนในสังคม และเป็นปัญหาด้านสังคมมากยิ่งขึ้น

ผลจากการทำให้ทันสมัย ทำให้สังคมไทยประสบกับปัญหาความยากจน โดยปัญหาความยากจนมีสาเหตุหลัก ๆ คือ 1) สาเหตุจากปัจจัยภายใน ได้แก่ การมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่ำ เนื่องจากการขาดโอกาสในการศึกษาและพัฒนาทักษะต่าง ๆ การขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ การมีปัญหาด้านสุขภาพ การมีภาระในการเลี้ยงดูครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ การมีทรัพย์สินและที่ดินในการทำกินน้อย 2) สาเหตุจากปัจจัยภายนอก ได้แก่

นโยบายการพัฒนาที่ไม่สมดุลของภาครัฐ เช่น การเน้นพัฒนาเมืองมากกว่าพัฒนาชนบทหรือการพัฒนาชนบท การเน้นแต่ทุนทางกายภาพ โดยขาดการส่งเสริมทุนทางสังคม การเน้นการส่งเสริมอุตสาหกรรมมากกว่าการเกษตร การเน้นการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ เพื่อการพาณิชย์ โดยไม่ได้คำนึงถึงความยั่งยืน การเน้นเป้าหมายการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการกระจายรายได้ให้กับประชากร การเน้นการเปิดประเทศมากเกินไปในขณะที่ยังไม่มีมาตรการรองรับผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่ดีพอ กระบวนการทางกฎหมายที่เป็นตัวสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคม ระบบราชการไม่เอื้อต่อการแก้ปัญหาความยากจน ทั้งในแง่ขั้นตอนในการปฏิบัติงานที่ซับซ้อนและล่าช้า ความซ้ำซ้อนของหน่วยงานต่าง ๆ ในขั้นตอนการปฏิบัติการ ความไม่สอดคล้องกันของแผนงานและงบประมาณในระดับต่าง ๆ ประเทศไทยได้มียุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะระบบเศรษฐกิจเรียบง่ายในชนบทเริ่มมีความสลับซับซ้อนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง กฎกติกา การค้าและการลงทุน มีการรวมกลุ่มทั้งระดับทวิภาคีและพหุภาคี ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยที่มีรากฐานเปราะบางทางเทคโนโลยีและภาคอุตสาหกรรมการพัฒนาที่ยึดตัวเงินเป็นหลัก แต่ไม่ให้ความสำคัญด้านมิติทางสังคม ซึ่งเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยและการพัฒนาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ผลของการพัฒนาได้ทำลายทุนทางสังคม โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ อากาศ แร่ธาตุ ซึ่งถูกนำมาใช้อย่างฟุ่มเฟือยจนสิ่งแวดล้อมเริ่มเสื่อมโทรม ยากที่จะฟื้นฟูให้เหมือนสภาพเดิมได้

ในอดีตการดำรงชีวิตของคนไทยมีความผูกพันเป็นอยู่แบบเครือญาติ การดำรงชีวิตของคนในสังคมอาศัยอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีวิถีชีวิตพึ่งพาธรรมชาติและผูกพันเครือข่ายสังคม ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบทและดำเนินชีวิตอิสระ นับเป็นศักยภาพพื้นฐานของสังคมไทยทุกภูมิภาค หลังจากใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและการเปิดประเทศเพื่อการค้าการลงทุนทำให้สังคมเกิดความเลื่อมถอยและเปราะบาง เนื่องจากระบบทุนนิยมมีพื้นฐานแนวคิดยึดกับการแสวงหาความมั่งคั่ง ได้คุกคามความอุดมสมบูรณ์ของชนบท ทั้งด้านแรงงานอพยพเข้ามาทำงานในเมือง ทรัพยากรธรรมชาติในชนบทเริ่มถูกทำลาย ก่อให้เกิดวิกฤตที่ประเทศไทยต้องเผชิญหลายสถานการณ์ได้ตอกย้ำให้เห็นชัดเจนถึงคุณค่าของทุนทางสังคม เป็นเสมือนระบบประกันภัยและประกันความเสี่ยงอย่างไม่เป็นทางการแก่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากวิกฤต โดยเฉพาะในเรื่องของความมีน้ำใจและระบบเครือญาติที่แข็งแกร่ง

จากบทความของลดาวัลย์ คำภา (2555, หน้า 2) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) กล่าวถึงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อทิศทางการพัฒนาประเทศของไทย สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554, หน้า 2) ที่ได้อธิบายกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปภายใต้สภาวะการณ์ดังกล่าว แนวคิดที่ได้รับความสนใจมากขึ้น คือ แนวคิดเรื่อง “ทุนทางสังคม” ซึ่งเสรี ซาเหลา และเรอช กัซนอร์ (2544, หน้า 4) ได้อธิบายแนวคิดนี้แม้จะไม่ใช่อะไรใหม่ในสังคมไทย แต่ก็ไม่ได้มีการหยิบยกขึ้นมาให้เป็นรูปธรรมชัดเจน จนกระทั่งภายหลังได้เกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของไทย รัฐบาลได้กำหนดให้มีโครงการเพื่อการลงทุนทางสังคม โดยได้รับความช่วยเหลือจากทางภาควิชาการและเงินกู้จากธนาคารโลก เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยยึดหลักการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หลายชุมชนที่สามารถเปลี่ยนแปลงจากสภาพความอ่อนแอไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนได้เริ่มต้นจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชาวชุมชนต้องเฝ้าดูปัญหาที่เกิดขึ้นว่าสาเหตุมาจากอะไร คงไม่มีนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ หรือข้าราชการคนใดคนหนึ่งที่มีความรู้ความสามารถ เอาทัศนคติ วิจารณ์ถ้อย ภูมิปัญญา หรือแม้แต่คุณธรรมที่มีอยู่ในตัวของตนมาชี้แนะบอกชาวบ้านให้เปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นไปได้ยากที่คนนอกจะรู้รายละเอียดภายในชุมชนได้ดีเท่าชาวชุมชนเอง

จากการศึกษางานวิจัยของเสาวลักษณ์ สมสุข (2550) ณัฐภัทร สุนทรเสถียร (2552) ศิริเพ็ญ ยาวะโนภาส (2552) สรุปผลการวิจัย การพัฒนาชุมชนโดยบุคคลภายนอกและทางราชการ ได้กลายเป็นความผิดพลาดมาแล้วในอดีต เป็นการแก้ไขปัญหาไม่ถูกจุด ไม่สามารถทำให้ชุมชนดีขึ้น อีกประการหนึ่งการแก้ไขปัญหาโดยรัฐบาลและใช้เงินของทางราชการที่จัดสรรงบประมาณมาให้ นอกจากปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาเพิ่มขึ้น ชาวบ้านมีหนี้สินเพิ่มขึ้น มีความขัดแย้งกันในเรื่องงบประมาณ มีเรื่องของการเมืองมาเข้าแทรก แทนที่จะเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หรือเป็นการแก้ไขปัญหา กลับเป็นการเพิ่มปัญหา เมื่องบประมาณสิ้นสุด ก็หยุดการดำเนินการ ซึ่งเป็นความล้มเหลวในระดับชุมชนประการหนึ่ง ฉะนั้น ชุมชนที่รู้ปัญหาของตนเองดี จะมีความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนมีศักยภาพเพียงพอที่จะช่วยเหลือตนเองให้รอดพ้นจากปัญหา ไม่ใช่พึ่งพานักวิชาการภายนอกอย่างที่ผ่านมา

การที่ประเทศจะบรรลุซึ่งการเป็นสังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพดังกล่าว กรมการพัฒนาชุมชน (2544, หน้า 101) ได้มียุทธศาสตร์ของกรมในการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วน สังคมไทยจะต้องร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ด้วยการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ประเทศไทย โดยชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมือง ในหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่ง หรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพ จากหลายแห่งหลายพื้นที่การรวมตัวกันดังกล่าว มีทั้งที่เป็นมูลนิธิ เป็นสหกรณ์ สมาคม หรือรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียน รวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ เป็นชมรม มีกติกา หลักการ และกฎเกณฑ์ ของการอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ ผ่านการปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตามภูมิสังคม ที่เหมาะสม สอดรับกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการอัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนสามารถบริหารจัดการ ใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพ สอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชน นอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยาก และสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพัน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลัก ในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากความยากจนตลอดไปแล้ว ยังช่วยให้ชุมชนสามารถ พัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย

รายงานของกรมการพัฒนาชุมชน (2551, หน้า 1) ได้กล่าวถึง ทุนทางสังคมยังเป็นประโยชน์ ในการพัฒนาประเทศอีกหลายด้าน อาทิ ช่วยทำให้การพัฒนาประเทศเกิดความสมดุลและมีเสถียรภาพ ไม่พึ่งพิงเฉพาะตัวเงินและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป ขณะเดียวกันทุนทางสังคม ยังช่วยลดช่องว่างของการกระจายรายได้ระหว่างพื้นที่และกลุ่มคนต่าง ๆ รวมทั้งช่วยเพิ่มผลิตภาพ ของตัวคนและเศรษฐกิจส่วนรวมที่จะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ลดต้นทุนทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่จำเป็นในทุกระดับ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองได้ อีกทั้งยังช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ดี และสร้างนวัตกรรม องค์ความรู้ใหม่ ๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้สังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุขด้วยวิถีปฏิบัติตาม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนที่เข้มแข็ง จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยที่ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรม ที่เป็นองค์รวม มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทาง

ทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน มีการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียง พึ่งพาตนเองได้ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสมานฉันท์ มีการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมยั่งยืน นำไปสู่สภาวะดินค้ำน้ำชุ่ม ป่าไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่า อุดมสมบูรณ์ และสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ ปลอดภัย อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูล เกิดความสงบสุขร่มเย็น สามารถแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีบูรณาการ มีภูมิคุ้มกัน สามารถต้านรับและใช้ประโยชน์จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทันและมีบทบาทที่เข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554, หน้า ๗; วรวิไล โรมรัตนพันธ์, 2551, หน้า 8) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคม ซึ่งเป็นทุนประเภทหนึ่งที่แตกต่างไปจากทุนประเภทอื่น ๆ เป็นทุนที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีลักษณะของความร่วมมือร่วมใจของคนทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน หรือคนกับสถาบัน ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุนทางสังคมเป็นเสมือนสมบัติสาธารณะที่สมาชิกทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ตลอดเวลา และเป็นสิ่งที่ยิ่งใช้จะยังมีเพิ่มมากขึ้น ไม่มีวันหมดสิ้น

รายงานของสำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์ (2556, หน้า 1) ได้กล่าวถึงชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนใหญ่ประชากรร้อยละ 89 ประกอบอาชีพการเกษตร โดยมีพื้นที่การเกษตรประมาณ 4,514,545 ไร่ หรือร้อยละ 69.71 ของพื้นที่จังหวัด อาชีพที่สำคัญ คือ การทำนาเป็นอาชีพหลัก ซึ่งต้องพึ่งพาน้ำฝน ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ชุมชนชนบทของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีอาชีพทำนาเพียงปีละหนึ่งครั้ง ผลผลิตที่ได้จากการทำนาไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต เนื่องจากมีรายจ่ายทางการเกษตรจำนวนมาก เช่น ค่าปุ๋ย ค่าเก็บเกี่ยวผลผลิต ชุมชนต้องขอมกู้เงิน โดยกู้ยืมเงินนอกระบบ สำหรับชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เป็นเกษตรกรที่ต้องการใช้เงิน แม้อาจจะทำให้ตกอยู่ในภาวะจำยอมที่ต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก แม้เจ้าหน้าที่จะไม่ได้มีการบังคับให้กู้เงิน แต่การที่ชาวบ้านเข้ามากู้เงินนั้นก็เพราะมีความจำเป็นในการใช้เงินอย่างเร่งด่วน จึงจำยอมในการรับภาระการจ่ายอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าที่กฎหมายกำหนด จากรายงานของสำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์ (2556, หน้า 1) สาเหตุของการก่อหนี้สิน คือ ค่านิยมทางสังคมที่ผิด ๆ เห็นคนอื่นเขาซื้อทรัพย์สินใหม่ ๆ เช่น รถจักรยานยนต์ รถไถนา หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัวก็อยากมีให้ทัดเทียมเหมือนกับเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังมีอีกหลายสาเหตุที่ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีผลกระทบทางด้านการหาเงินทุนเพื่อนำมาใช้ลงทุนในการประกอบอาชีพหรือการประกอบอาชีพเสริมเพื่อหารายได้มาจุนเจือเลี้ยงครอบครัวและส่งบุตรหลานเรียนหนังสือ ชุมชนชนบทในจังหวัดบุรีรัมย์

ส่วนใหญ่แล้วมีปัญหาชุมชนคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะปัญหาหนี้สิน จึงทำให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มกัน โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านขึ้นเพื่อมาร่วมกันบริหารจัดการด้านกองทุน โดยชุมชนร่วมกันวางแผนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้น เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

การก่อตัวของชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ มีทั้งภาพของชุมชนที่เข้มแข็งที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการทุนทางสังคมและภาพของชุมชนที่ไม่เข้มแข็ง สาเหตุของชุมชนที่ไม่เข้มแข็งเกิดจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นมา โดยมีการรวมตัวของชาวบ้านในชุมชนจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ในปี พ.ศ. 2556 มีการจัดตั้งกลุ่มทั้งหมด 1,401 กลุ่ม จากรายงานของสำนักงานพัฒนาชุมชนบุรีรัมย์ (2555, หน้า 1) การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีสาเหตุของความล้มเหลวของกลุ่มเกิดจากขาดการบริหารจัดการที่ดี สมาชิกกลุ่มไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ รวมถึงขาดความโปร่งใสในการดำเนินงาน โดยเฉพาะด้านการเงิน ทำให้สมาชิกขาดความไว้วางใจและขาดผู้นำที่มีความเสียสละที่จะอุทิศและทุ่มเทให้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มประสบความล้มเหลวจะส่งผลต่อชุมชนทำให้การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนขาดประสิทธิภาพ กรมพัฒนาชุมชน (2551, หน้า 1) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขการสร้างความเข้มแข็งเบื้องต้น ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งจะต้องสร้างให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข มีกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดสวัสดิการชุมชน มีความมั่นคงด้านอาหาร มีคุณภาพในการดำรงชีวิตภายใต้ศักยภาพของฐานทรัพยากร และวิถีวัฒนธรรมที่ดำรงในชุมชน มีการบริหารจัดการที่ดี มีความสามารถในการพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงในบริบทสังคมไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และนำไปสู่การลดปัญหาความยากจน

นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2549, หน้า 1-29) ได้มียุทธศาสตร์การสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม โดยความเข้มแข็งของชุมชน ได้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ การพัฒนาประเทศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้ทุกชุมชนมีแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแผนชุมชน ไปประกอบการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนที่ชุมชนมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยมีวัตถุประสงค์การสร้าง ความเข้มแข็งด้วยการ 1) เสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ด้วยกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ พัฒนาเป็นแผนชุมชน เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนบนฐานของการพึ่งตนเองและการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ในท้องถิ่น 2) พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตบนฐานความเข้มแข็งของชุมชน

และการใช้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณภาพ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ลดรายจ่าย สร้างรายได้ และการแก้ปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ

3) เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับระบบนิเวศได้อย่างเกื้อกูล สามารถอนุรักษ์ ฟื้นฟู เข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน นำไปสู่สังคมที่น่าอยู่ สงบสุขและสมานฉันท์ โดยมีการจัดการทุนทางสังคม ดังต่อไปนี้ 1) การบริหารจัดการกระบวนการ ชุมชนเข้มแข็งด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทดลองปฏิบัติจริง รวมทั้งการเสริมหนุน กลุ่มที่มีการรวมตัวอยู่แล้วให้เข้มแข็ง เน้นศักยภาพความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับ การทำมาหาเลี้ยงชีพ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน คำนึงถึงความพอประมาณ และความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรก ก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการ จัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2) การส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชนในรูปแบบที่หลากหลาย ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งในเชิงพื้นที่หรือประเด็นความสนใจ และเสริมหนุนชุมชน ที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มต่าง ๆ อยู่แล้วให้มีขีดความสามารถในการพัฒนามากขึ้น โดยการเปิดพื้นที่ สาธารณะในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ผ่านสื่อบุคคล สื่อการศึกษา สื่อท้องถิ่น และสื่อระดับชาติ รวมถึงการปรับปรุงกลไกทางกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และมาตรการการเงินการคลัง เพื่อเอื้ออำนวยให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาร่วมสนับสนุนการสร้างชุมชน เข้มแข็ง

รายงานประจำปีของแผนพัฒนากองทุนบ้านถนนหัก (สถาบันการเงินกองทุนหมู่บ้าน ถนนหัก, 2556, หน้า 1) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านถนนหัก ก่อนที่จะประสบความสำเร็จชุมชนบ้านถนนหักเริ่มต้นจากไม่มีอะไรแม้แต่ที่ดิน และสถานที่ทำการของกองทุน ก็ได้มาจากการได้ถอนจากธนาคาร เนื่องจากที่ดินดังกล่าวถูกยึดโดยธนาคาร โดยชุมชนมีการ รวมตัวกันกู้เงินจากธนาคารเพื่อให้ได้มาซึ่งที่ดินดังกล่าวและได้ทำข้อตกลงร่วมกันให้ชุมชน บ้านถนนหักร่วมกันเป็นเจ้าของและได้โอนให้เป็นสมบัติของชุมชนทั้งหมด เมื่อชุมชนได้มาเป็น สมาชิกในการออมทรัพย์ โดยออมเงินรายวัน รายเดือน รายปี และฝากเงินเข้ากองทุนเรื่อยๆ จนสามารถขยายไปสู่ชุมชนรอบนอก และเปิดโอกาสให้ผู้ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกสามารถขอกู้เงิน ไปลงทุนในการประกอบอาชีพอื่น ๆ ซึ่งเป็นอาชีพเสริมเพื่อบรรเทาความจำเป็น จนกระทั่งชุมชน บ้านถนนหักเติบโตขึ้นมาเรื่อยๆ จึงได้มีโครงการกองทุนเงินล้านจากรัฐบาลที่จัดสรรงบประมาณ มาให้กองทุนละหนึ่งล้านบาทเรียกว่าชุมชนบ้านถนนหักเติบโตมาจากการติดลบ ปัจจุบันกองทุน ชุมชนบ้านถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ได้รับรางวัลชุมชนเมือง ดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2550 ได้ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ สามารถสร้างความมั่นใจให้กับชุมชน

และรักษาไว้ให้เป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลานทุกคนที่เข้ามาจะได้รับประโยชน์และทำให้เกิดความสามัคคีกันในกลุ่มของเรา นี่คือนโยบายสูงสุดของคณะกรรมการกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก เนื่องจากความสามารถในการบริหารของคณะกรรมการกองทุนที่มีการผสมผสานมติหญิงชายในการบริหารจัดการอย่างชัดเจนทำให้สมาชิกมีความพึงพอใจและไว้วางใจตลอดมา คณะกรรมการกองทุนมีจุดประสงค์ที่จะให้ชุมชนเป็นชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ยึดแนวทางการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเพื่อรักษากองทุนให้เป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลาน คณะกรรมการกองทุน พยายามที่จะรณรงค์ให้ทุกคนในชุมชนเป็นสมาชิกกองทุน นอกจากนี้ในจังหวัดบุรีรัมย์ยังมี “วิสาหกิจชุมชนปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพตำบลหนองกง” ที่อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ จัดตั้งอย่างเป็นทางการ เมื่อปี พ.ศ. 2544 ปัจจุบันมีสมาชิกใน 11 หมู่บ้าน รวม 623 ราย โดยได้รับการสนับสนุนจาก “โครงการ 1 อำเภอ 1 ไร่ 1 งาน 1 โรงปุ๋ย” ของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และมีสำนักงานเกษตรอำเภอนางรอง เข้ามาแนะนำความรู้ในการผลิตปุ๋ย และวิธีการใช้ทางกลุ่ม ๆ ผลิตปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยอินทรีย์เคมีขาย บรรจุใส่กระสอบละ 50 กิโลกรัม ขายให้กับสมาชิกและเกษตรกรทั่วไป กำไรที่ได้จากการขาย นอกจากจะปันผลให้สมาชิกแล้ว ยังนำไปใช้เป็นกองทุนให้สมาชิกกู้ยืมไปทำนา และช่วยเหลือสาธารณประโยชน์ในชุมชนเกษตรกรนำปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตได้ไปใช้ในนาข้าวแทนปุ๋ยเคมี โดยใช้ครั้งละ 25 กิโลกรัมต่อไร่ พบว่า ข้าวพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ที่ปลูกไว้ให้ผลผลิตได้ไร่ละ 500 กิโลกรัม แต่มีต้นทุนต่ำกว่าการใช้ปุ๋ยเคมีถึงครึ่งหนึ่ง ต้นข้าวเจริญเติบโตดี ลำต้นตั้งตรง ไม่ล้มง่าย มีรากยาว ทนแล้งได้ดี และสภาพดินในนาที่ดีขึ้น ผลสำเร็จดังกล่าว ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งจนได้รับคัดเลือกให้เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของจังหวัดบุรีรัมย์ (สำเนียง ขวัญเมือง, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม, 2556)

จากผลงานของกองทุนชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์ที่ผ่านมา พิสูจน์ให้เห็นว่ากองทุนเหล่านั้นเป็นกองทุนที่มีความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องและมีการบริหารจัดการที่ผสมผสานได้อย่างลงตัว ความหวังของคณะกรรมการกองทุนที่จะให้กองทุนเป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลานในขณะเดียวกันยังมีชุมชนอีกหลายพื้นที่ในจังหวัดที่ต้องประสบปัญหาทางการบริหารจัดการทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนและไม่สามารถนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาปรับใช้ให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เนื่องจากหลายชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ ไม่สามารถหาหนทางหรือวิธีการที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคม ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน และทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง และแนวทางแก้ไข การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน คือ เชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ เพื่อวิเคราะห์เชิงลึกถึงประเด็น เรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในพื้นที่ที่ศึกษาภายในกรอบระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งจะสามารถทำให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้อง ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมไทยโดยรวมให้สามารถพึ่งพาตนเองได้และมีคุณภาพ ชีวิตที่ดี เป็นแนวทางในการการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งต่อไป

คำถามการวิจัย

1. การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์เป็นอย่างไร
2. ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งอย่างไร
3. ปัจจัยใดที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์
4. แนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังนี้ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนและชุมชนเข้มแข็งของประเวศ วะสี (2543, หน้า 4-5) ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนมารวมกลุ่มกันเป็นองค์กรชุมชนเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกันบนพื้นฐาน

ของวัฒนธรรมชุมชน มีการเรียนรู้ การจัดการและแก้ไขปัญหาาร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน และต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคม

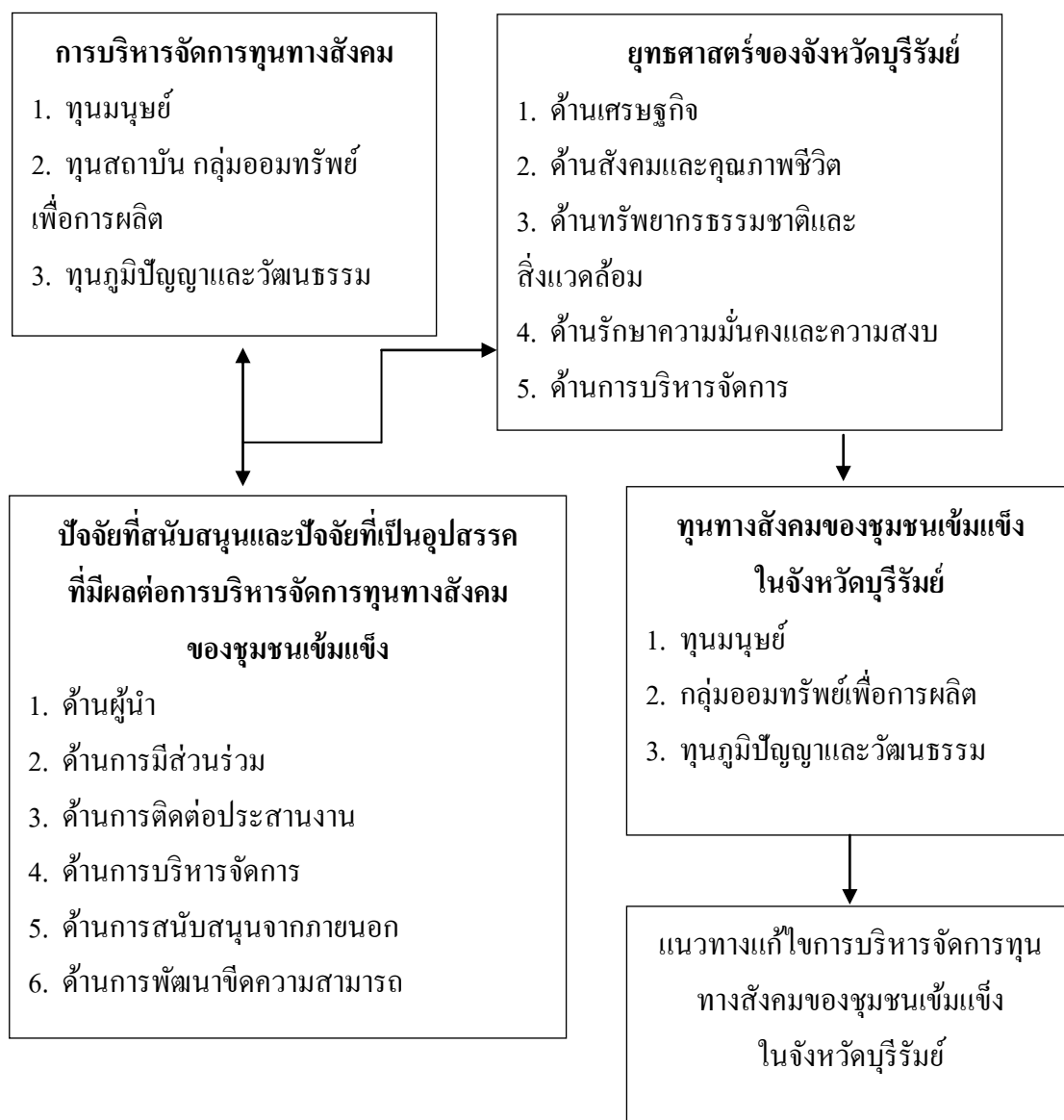
แนวคิดการจัดองค์การของชุมชนเข้มแข็ง ได้แนวคิดจากวิทยา จันทรแดง (2555) ซึ่งได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ส่วนแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม ผู้วิจัยนำมาจากแนวคิดของประเวศ วะสี (2542, หน้า 101) แนวทางแก้ไขปัญห ผู้วิจัยได้แนวคิดจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554, หน้า 13-15) สำหรับองค์ประกอบทุนทางสังคม ได้แก่ 1) ทุนมนุษย์ 2) ทุนที่เป็นสถาบัน และ 3) ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และผู้วิจัยได้แนวคิดจากงานวิจัยของศิริเพ็ญ ยาวะ โนภาส (2552) และไพรรินทร์ พุดินอก (2554)

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมได้แนวคิดจาก วรภูมิ มูลสิน (2556, หน้า 17-28) ทุนทางสังคม (Social capital) ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญา และวัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมได้แนวคิดจากศิริวรรณ เสรีรัตน์, ปริญ ลักษิตานนท์ และสุกร เสรีรัตน์ (2552, หน้า 444) กระบวนการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหาร กระบวนการ ทรัพยากรการบริหาร และวัตถุประสงค์

แนวคิดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทุนทางสังคมของจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของอัจฉรา ปานพ่วง (2553) ที่ได้ศึกษาชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลปากโทก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ศึกษาเฉพาะกรณี อบต. ปากโทก ส่วนกลยุทธ์การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2539, หน้า 101) ประกอบด้วย 1) ขอบเขต ได้แก่ ภารกิจของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเรื่องการจำหน่าย หรือความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก 2) ความสามารถที่แตกต่างในเรื่องผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่แตกต่างหรือเหนือกว่าในเรื่องบริการของกลุ่มที่สร้างความประทับใจและส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม 3) การจัดทรัพยากรในกลุ่ม เช่น ทุนมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ความร่วมมือ เป็นแนวทางของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มวิสาหกิจชุมชน มุ่งจะช่วยเหลือสมาชิกของกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็ง รวมถึงความร่วมมือกับองค์กรภายนอก การเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มที่มีภารกิจคล้ายคลึงกันต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ผู้วิจัยใช้แนวคิดของวิระพันธุ์ อันดี (2546) ซึ่งได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

ส่วนตัวแปรทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ผู้วิจัยได้นำมาจากงานวิจัยของเสาวลักษณ์ สมสุข (2550) ที่ได้ศึกษาการฟื้นฟูชุมชน: ยุทธศาสตร์การสร้างทุนในสังคม กรณีศึกษาตำบลต้นแบบ

อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี สำหรับแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง จากงานวิจัยและแนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยได้ทบทวนในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. นำไปสู่การกำหนดแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์
2. นำไปสู่การเสนอยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์เกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง
3. นำไปสู่การกำหนดปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์
4. นำไปสู่การกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารการจัดการทุนทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน และทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารการจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารการจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง และแนวทางแก้ไขการบริหารการจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดบุรีรัมย์โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษา แนวคิดทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

2. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยจะใช้เวลาศึกษาตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2558

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทุนทางสังคม หมายถึง ผลรวมของสิ่งดีงามต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในส่วนที่ได้จากการสั่งสมและการต่อ ยอดรวมถึงการรวมตัวของคนที่มีความดีเพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม บนพื้นฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยแห่งความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนที่เป็นสถาบัน และทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

ทุนมนุษย์ หมายถึง บุคคลทั่วไปและผู้นำสังคม อาทิ ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัครที่มีความรัก ความไว้วางใจ เชื่อใจ มีน้ำใจและเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อในระบบคุณค่า

และหลักศีลธรรมที่ดี เช่น มีคุณธรรม วินัย ความซื่อสัตย์ และจิตสำนึกสาธารณะที่รู้จักทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนร่วม เป็นต้น

ทุนที่เป็นสถาบัน หมายถึง สถาบันที่เป็นองค์ต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ สถาบันการเงิน สถาบันการศึกษา สถาบันการเมืองต่าง ๆ อาทิ กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน ภาคธุรกิจเอกชนสื่อมวลชน ซึ่งสถาบันเหล่านี้ จะมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดพลังของคนในชุมชนในสังคม รวมไปถึงการออกกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของสังคม ที่ทำให้คนในสังคมอยู่รวมกันได้

ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม หมายถึง ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีที่ดั้งเดิม และสถาปัตยกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น

การบริหารจัดการทุนทางสังคม หมายถึง การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานของชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับ คน สถาบันภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม ในจังหวัดบุรีรัมย์โดยนำไปบริหารจัดการด้านกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่รวมกัน ที่ได้กำหนดขึ้นเพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และมีประสิทธิภาพ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของสังคมในชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีทุนทางสังคมหลาย ๆ ด้านพร้อมเพียงเช่นทุนสถาบัน ทุนด้านมนุษย์ทุนด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ซึ่งได้ถูกนำมาเชื่อมโยงปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

ยุทธศาสตร์จังหวัดบุรีรัมย์ หมายถึง แนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบของจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการบรรลุจุดประสงค์หรือเป้าหมายของการบริหารจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งประกอบด้วย วิสัยทัศน์พันธกิจเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร

วิสัยทัศน์จังหวัดบุรีรัมย์ หมายถึง การมองอนาคตข้างหน้าของผู้บริหารจังหวัดบุรีรัมย์ หรือกลุ่มคนในองค์กรที่คาดหวังให้เป็นไปตามที่ต้องการ โดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมซึ่งอาศัยประสบการณ์และข้อมูลในปัจจุบันเพื่อกำหนดเป้าหมายเอาไว้ล่วงหน้า

พันธกิจจังหวัดบุรีรัมย์ หมายถึง จุดมุ่งหมายเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งแยกออกจากภารกิจอื่นที่มีการดำเนินงานที่ใกล้เคียงกัน พันธกิจเป็นเครื่องมือกำหนดขอบเขตการดำเนินงานขององค์กรการกำหนดพันธกิจ ยังเป็นการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์

เป้าหมายจังหวัดบุรีรัมย์ หมายถึง สิ่งที่จังหวัดบุรีรัมย์ปรารถนาให้เกิดขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์จังหวัดบุรีรัมย์ หมายถึง สิ่งที่จังหวัดบุรีรัมย์ต้องการทำให้สำเร็จ สามารถ
วัดผลได้ชัดเจน

ปัจจัยที่มีผล หมายถึง ปัจจัยที่สนับสนุนหรือปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการ
กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ในจังหวัดบุรีรัมย์

ปัจจัยที่สนับสนุน หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
บรรลุเป้าหมายในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค หมายถึง สิ่งที่ขัดขวางให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มออมทรัพย์
เพื่อการผลิตเกิดความล้มเหลวในการบริหารจัดการกลุ่มในจังหวัดบุรีรัมย์

แนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคม หมายถึง ได้แนวทางหรือคู่มือทาง
ในการแก้ปัญหาให้ชุมชนที่มีทุนทางสังคมยังไม่เข้มแข็งได้แนวทางสามารถทำให้เกิดความเข้มแข็ง
ในจังหวัดบุรีรัมย์

การเชื่อมโยงเครือข่าย หมายถึง การเชื่อมต่อกับภายในและภายนอกชุมชนของชุมชน
ในจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มในชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ รวมถึง รัฐบาล
นักวิชาการ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน และชุมชนเข้มแข็งที่เกี่ยวข้องเป็นเครือข่าย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคมและการบริหารจัดการทุนทางสังคม
2. แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์และยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์
3. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา
4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนและชุมชนเข้มแข็ง
5. ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคมและการบริหารจัดการทุนทางสังคม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับ “ทุนทางสังคม” เริ่มต้นขึ้นมากกว่า 80 ปีแล้ว ในรัฐเวสต์เวอร์จิเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี 2000 Woollock and Nanayan (2000) ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนการสอนในโรงเรียน และพบว่าทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นมิตรจิต มิตรภาพ ความเห็นอกเห็นใจ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างปัจเจกบุคคลกับครอบครัว ชุมชน และหากแต่ละปัจเจกบุคคลต่างมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนบ้าน แล้วขยายออกไปเรื่อย ๆ อย่างกว้างขวาง ก็จะนำไปสู่การสะสมทุนทางสังคมในชุมชนนั้น ๆ (วรวิฑูรี โรมรัตน์พันธ์, 2548, หน้า 16) นอกจากนี้ คำว่า “ทุนทางสังคม” หรือ “Social capital” ได้นำมาเขียนในบทความชื่อ “Rural school community centres” ของ Lyda Judson Hanifan ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1916 (วรวิฑูรี โรมรัตน์พันธ์, 2551, หน้า 16) ในปัจจุบันคำว่า “ทุนทางสังคม” (Social capital) กำลังได้รับความสนใจและเป็นที่ยอมรับว่ามีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

Putnam (2000, pp. 288-300 อ้างถึงใน วรวิฑูรี โรมรัตน์พันธ์, 2551, หน้า 20) กล่าวถึงคำว่า “ทุนทางสังคม” ในงานของเขาที่เป็นการศึกษาถึงทุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศอิตาลี เมื่อปี ค.ศ. 1970 ซึ่งได้พบว่าทุนทางสังคมมีส่วนส่งเสริมการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตย Putnam ได้ยกตัวอย่างการปกครองระหว่างแคว้นต่าง ๆ

ของอิตาลี โดยนำมาเปรียบเทียบกันเพื่อชี้ให้เห็นถึงปรากฏการณ์อันเนื่องมาจากทุนทางสังคม ที่ก่อให้เกิดการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดี โดยยกตัวอย่างของแคว้น Emilia Romagna and Tuscany และได้ชี้ให้เห็นว่า แคว้นดังกล่าวมีการจัดองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ประชาชนมีความสนใจในประเด็นที่เป็นสาธารณะร่วมกัน และทำให้เกิดการรวมกลุ่มประชาชนมีความไว้วางใจกัน มีการปฏิบัติต่อกันอย่างตรงไปตรงมา รวมทั้งมีการเคารพต่อกฎหมายอย่างเคร่งครัด ผู้นำในชุมชน มีความซื่อสัตย์ และมีการปฏิบัติต่อบุคคลต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน เครือข่ายทางสังคม และเครือข่ายทางการเมืองของแคว้นเหล่านี้มีลักษณะเป็นไปในแนวราบมากกว่าแนวตั้ง ประชาชนในชุมชน มีค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การมีส่วนร่วม และความซื่อสัตย์

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2545, หน้า 23-24 อ้างถึงใน วรวิไล โรมรัตนพันธ์, 2551, หน้า 18) ได้กล่าวถึงแนวคิดทุนทางสังคมที่ได้มีการพูดถึงอย่างจริงจังในประเทศไทยนั้น เริ่มเป็นที่แพร่หลายมากขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2540 โดยได้มีการจัดตั้งสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (Social investment fund: SIF) โครงการของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมดังกล่าว พยายามและทำให้สังคมไทยได้หันกลับไปมองคุณค่าที่เคยมีอยู่ที่เป็นทุนเดิม แต่อาจถูกมองข้ามไป ที่เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวบุคคล เช่น ความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นต้น และเป็นสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพชน เช่น ภูมิปัญญา ประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรม ที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งสิ่งที่เป็นศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน เช่น ผู้นำกลุ่ม องค์กรประชาชน เครือข่าย เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวได้เกิดการฟื้นฟูทุนทางสังคมที่มีอยู่และเริ่มสูญหายไป ให้มีการนำกลับมาประยุกต์ต่อการพัฒนาในระดับชุมชน ด้วยเหตุดังกล่าว จึงเกิดคำว่า ทุนทางสังคม ในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าความเป็นมาของคำว่า “ทุนทางสังคม” ในประเทศไทย ที่ได้มีการกล่าวถึงคำนี้อย่างชัดเจน เพิ่งจะมีมาเมื่อไม่นาน แต่ถ้าจะพิจารณาถึงปรากฏการณ์ ที่แสดงถึงความช่วยเหลือเกื้อกูลกันของผู้คนในสังคมไทย ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้ออาทร หรือความมีน้ำใจต่อกัน จะพบว่าสิ่งที่เราเรียกว่า “ทุนทางสังคม” ได้ปรากฏในสังคมไทยมาช้านานแล้ว

อย่างไรก็ตาม หากจะพิจารณาจากผลงานด้านวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องทุนทางสังคม ในประเทศไทย จะเห็นได้ว่า ได้มีวิวัฒนาการมาจากแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและแนวคิดที่เกี่ยวกับ หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา และแนวคิดการพัฒนาในเชิงพุทธ หรือแม้กระทั่งแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่ประเทศไทยได้ประสบกับวิกฤตทางเศรษฐกิจ และที่ได้มีโครงการกองทุนเพื่อสังคม (SIF) เกิดขึ้นในสังคมไทย คำว่า “ทุนทางสังคม” ก็ได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวาง โดยมีความหมายที่ครอบคลุมไปในบริบทหลากหลาย เช่น เรื่องของวัฒนธรรม ได้แก่ เรื่องของภูมิปัญญา ประเพณี ความเชื่อ หรือเรื่องของความเป็นชุมชน ได้แก่ ความมีน้ำใจ

ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งในเรื่องขององค์กรภาคประชาชน ผู้นำ เครือข่าย เป็นต้น ซึ่งโดยภาพรวมจะเห็นได้ว่า นักวิชาการไทยหรือแม้แต่ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทยของนักวิชาการต่างชาติ ได้สะท้อนให้เห็นภาพของทุนทางสังคมไทยที่เคยมีมาในอดีตอย่างชัดเจน รวมทั้งการชี้ให้เห็นถึงระบบคิดในสังคมไทยที่เกี่ยวกับคุณธรรมของชุมชน ซึ่งส่วนหนึ่งน่าจะได้รับการอิทธิพลมาจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ค่านิยม ประเพณีอันดีงามที่สืบทอดมาจากบรรพชน รวมทั้งระบบอุปถัมภ์ที่มีความยืดหยุ่นไม่เป็นทางการ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ได้ส่งผลถึงรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และส่งผลถึงความไว้นื้อเชื่อใจกัน ความเอื้ออาทรระหว่างกัน ความเป็นกลุ่มเป็นก้อน และความเป็นเครือข่ายระหว่างกันของคนในสังคมไทย ซึ่งมีผลต่อสภาพความเพียงพอหรือความพออยู่พอกินของคนในชุมชนความสามารถพึ่งพาอาศัยกันและการพึ่งพาตนเองของชุมชนไทย

จะเห็นได้ว่า เนื้อหาสาระของทุนทางสังคมสามารถนำเสนอในรูปของกระบวนการ (Process) และในรูปของระบบ (System) โดยภาพของทุนทางสังคมที่ถูกนำเสนอจะทำให้เห็นถึงขั้นตอนต่าง ๆ นับตั้งแต่ขั้นของระบบคิดที่ส่งผลถึงขั้นตอนของวิถีปฏิบัติและขั้นของการเกิดผลลัพธ์ และผลกระทบต่อชุมชนหรือสังคม

สรุป ทุนทางสังคม จะประกอบด้วย ทุนทางเศรษฐกิจ การช่วยเหลือเกื้อกูลด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชน นอกจากนี้ทุนทางสังคมที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพชน เช่น กฎมณียา ประเพณี ความเชื่อที่มีอยู่ในชุมชนที่แสดงออกถึงความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร รวมทั้งสิ่งที่เป็นศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน เช่น ผู้นำกลุ่ม องค์กรประชาชน เครือข่าย เป็นต้น

ความหมายของทุนทางสังคม

“ทุนทางสังคม” มีคำจำกัดความที่ค่อนข้างหลากหลาย อาจขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม และพื้นฐานของแต่ละสังคมที่แตกต่างกัน สำหรับ “ทุนทางสังคม” ในบริบทของสังคมไทย น่าจะหมายถึง “ผลรวมของสิ่งสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในส่วนที่ได้จากการสั่งสม และการต่อ ยอด รวมถึงการรวมตัวของคนที่มีความรู้เพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมบนพื้นฐานของความไว้นื้อเชื่อใจ สายใยแห่งความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงาม” ซึ่งหากนำมาพัฒนา และใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมแล้ว จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและสังคมให้สมดุลและยั่งยืน สอดคล้องกับปิณวดี ศรีสุพรรณ (2547, หน้า 143-145) ได้กล่าวถึงแนวคิด ทุนทางสังคมเป็นมิติใหม่ในการพัฒนาสังคมภายใต้กระแสทุนนิยม โดยให้ความสนใจด้านสังคมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดความร่วมมือทั้งในระดับปัจเจกและกลุ่มหรือองค์กร ส่วนแนวคิดของไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม

(2541, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคม หมายถึง สิ่งที่เป็นนามธรรม เป็นความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคีร่วมพลัง การมีองค์กร มีหน่วยที่จะจัดการ จัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจุดรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานให้ท้องถิ่นและชุมชนมีการพัฒนาที่เข้มแข็งที่จริงจัง ที่ยั่งยืน ทุนทางสังคมจึงเป็นปัจจัยสำคัญ มีคุณค่ามากต่อกลุ่มต่อองค์กร ต่อชุมชน โดยเป็นพลังทางสังคมที่ช่วยขับเคลื่อนให้สังคมก้าวไปข้างหน้า ทุนทางสังคมเปรียบเสมือนจิตวิญญาณของสังคม จิตวิญญาณมีคุณค่าและเป็นพลังสำคัญให้แก่บุคคลนั้นใด ทุนทางสังคมก็มีคุณค่าและเป็นพลังแก่ชุมชนและสังคมนั้นนั้น

ประเวศ วะสี (2541, หน้า 26-30) อธิบายว่า “ทุนทางสังคม” หมายถึง ความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม การมีการศึกษาดี การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีการเมืองและระบบราชการที่ดี ทุนทางสังคมเป็นฐานให้เศรษฐกิจดี

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2541, หน้า 6) นักคิดอีกท่านหนึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องทุนทางสังคมว่า ทุนทางสังคมของไทย ไม่ใช่มีความหมายเพียงแต่คุณภาพของคนไทย สังคมที่อนามยดี การศึกษาดี และมีสมรรถภาพในการผลิตเท่านั้น คนไทยยังมีทุนทางสังคมอีกมากมาย เพียงแต่ไม่มีโอกาสพัฒนา ด้านความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ได้แก่

1. ความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว เครือญาติ กับผู้อื่นในชุมชน เช่น แรงงานคือถิ่นต้องอาศัยครอบครัวและเครือญาติในการดำรงชีวิต
2. ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้จากครอบครัวและชุมชนสามารถปรับและเป็นส่วนสนับสนุนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ได้
3. ความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น สมุนไพร หมอพื้นบ้าน
4. การรวมกลุ่มเป็นองค์ประชาชนในชุมชน
5. การมีความสุขจากความสงบสันโดษ
6. การมีเศรษฐกิจที่หมุนเวียนอยู่ในชุมชน เช่น จ้างคนในชุมชน บริโภคทรัพยากรในชุมชน

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2541, หน้า 27-31) ได้เสนอแนวคิดทุนทางสังคมว่าสังคมสมัยใหม่ผู้คนจำนวนมากมีปัจเจกนิยมสูง ทำให้ทุนทางสังคมมีความสำคัญมากขึ้น มีบทบาทในการพัฒนาสังคมทั้งในด้านสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส เพิ่มโอกาส และเสริมสร้างทางเลือกอันหลากหลายให้สังคม ด้วยการสนับสนุนให้กลุ่มต่าง ๆ สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้นและนำไปสู่การช่วยพิทักษ์สิทธิ และเสนอทิศทางการใหม่ในการพัฒนาสังคมในอนาคต ทุนทางสังคมเป็นพลัง

ที่เคลื่อนไหวและสร้างสรรค์สังคม ซึ่งมีเงื่อนไขที่จำเป็น ช่วยส่งเสริมคุณค่าในการลงทุนทางสังคม ในอนาคตด้วยการปรับปรุงเงื่อนไขและกลไกอื่น ๆ ได้แก่ นโยบายของรัฐ เช่น

1. การเก็บภาษี เช่น การลดหย่อนภาษี การสร้างแรงจูงใจให้บริจาคทุนเพื่อสังคม
2. การศึกษา เช่น ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดระบบการศึกษาในระดับต่าง ๆ
3. การกระจายการตัดสินใจด้านนโยบายโดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมมากขึ้น
4. การส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในภารกิจต่าง ๆ ที่ภาครัฐผูกขาด

ให้มีการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ การจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากร การแก้ไขปัญหาวิกฤตทางสังคม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ภาคประชาสังคม

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2541, หน้า 8) ได้กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคีมีพลัง การมีองค์กร มีหน่วยการจัดการจัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจิตรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมาน รักใคร่กลมเกลียวกันเป็นฐาน ทำให้ท้องถิ่นและชุมชนมีการพัฒนาที่เข้มแข็งต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งทุนทางสังคมต่างจากทุนเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรูปธรรม เป็นตัวเงิน วัตถุ แต่ทุนทางสังคมเป็นนามธรรมเป็นจิตใจและเป็นจิตวิญญาณ เป็นความรู้ความสามารถ เป็นพลังงานทางสังคมที่จะขับเคลื่อนเพื่อให้สังคมก้าวหน้าไปข้างหน้า เป็นฐานยึดโยงใยยามที่ชุมชนและสังคมอาจจะอ่อนไหว เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีคุณค่ามาก ต่อกลุ่มคน องค์กร และชุมชน

เอนก นากะบุตร (2545, หน้า 33-34) ได้เสนอประเด็นสำคัญในเรื่องทุนทางสังคม สิ่งที่ควรระมัดระวังเป็นพิเศษ คือ กระบวนการแปรเป็นสินค้า อันเป็นวิถีคิดแบบของระบบทุนนิยม ที่มักจะพยายามแปรเปลี่ยนทุกอย่างแม้แต่ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อสามารถแลกเปลี่ยน ซื้อ ขาย อย่าให้กลายเป็นว่าเราลงทุนด้วยทุนทางสังคมเพื่อเป็นสินค้า ของการท่องเที่ยว และที่สำคัญเป็นสินค้าของโครงการ การพัฒนาที่บรรดาหน่วยงานพัฒนาต่าง ๆ หยิบฉวยมาเสริมสร้างสถานะ อำนาจ หรือความชอบธรรมให้แก่ตนเองผ่านวาทกรรมชุดแล้ว หรือเล่นกับคำใหม่ ๆ มากกว่า จะคำนึงถึงผลลัพธ์ที่แท้จริงจะนำไปสู่ความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ได้อย่างไร

ชูป ขอดแก้ว (2541, หน้า 22-23) ได้อธิบาย ว่า ในสังคมไทยไม่ว่าจะยุคใดต่างมีทุนเดิม ของสังคมอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกองทุนภูมิปัญญา หรือทุนทางความคิด เช่น จิตสำนึก เรื่องการออม แต่ทุนเดิมที่วนนี้กลับไม่ค่อยมีคนสนใจมากนัก เนื่องจากกระแสของโลกตะวันตก มีอิทธิพลมากกว่าและครอบคลุมเกือบทุกบ้าน ทำให้ไม่สามารถต่อสู้กับสถานการณ์และแก้ไขได้ ไม่ทันต่อเหตุการณ์ดังกล่าว ในที่สุดภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมถูกสืบทอดไปจากเดิมและหันไปสนใจ เรื่องใหม่ที่เข้ามาหรือไม่ก็หันไปใช้ภูมิปัญญาของชาวต่างชาติ ซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์

กับวัฒนธรรมของเดิมเลย เหล่านี้เห็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมฟองสบู่ ที่ท้ายสุดฟองสบู่แตก เนื่องจากเราไม่มีความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิม ดังนั้น ถึงเวลาแล้วที่ต้องนำทุนเดิมที่มีอยู่ ออกมาประยุกต์เพื่อให้เกิดทางเลือกและทางออกที่ดีสำหรับการแก้ไขภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ในปัจจุบัน

วรวิทย์ โธมรัตน์พันธ์ (2548, หน้า 19) และบัวพันธ์ พรหมพักพิง (2546, หน้า 6) กล่าวว่า ทุนทางสังคม ในความหมายของ World Bank ได้แสดงหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่า การเพิ่มขึ้นของความยืดหยุ่นกันในสังคม สามารถนำไปพัฒนาเศรษฐกิจและก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสี (2541, หน้า 101) ได้ให้ความหมายทุนทางสังคม เป็นพลังทางสังคม ทุนทางสังคมเป็นพลังทางสังคมในการแก้ปัญหาวิกฤตของสังคมได้ โดยให้ความหมายทุนทางสังคมว่า “การที่คนมารวมกัน เอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เพื่อแก้ปัญหาของสังคมได้ทุกอย่าง”

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2541, หน้า 20) และอมรา พงศาพิชญ์ (2543, หน้า 19) กล่าวถึง ทุนทางสังคมว่า ทุนทางสังคม คือ วิธีคิดและระบบความรู้ในการจัดการวิถีของความเป็นชุมชน เช่น การจัดการทรัพยากร การจัดระบบความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชน ไม่ว่าจะมีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ หรือมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยวิถีคิดเชิงซ้อนและเกี่ยวข้องกับเรื่อง ระบบความรู้/ ภูมิปัญญา อีกทั้งต้องอาศัยกฎเกณฑ์มากำกับการใช้ความรู้ นั้น ซึ่งอาจเป็นในรูปของจารีต กฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ทางสังคม พร้อมกันนั้นก็ต้องมีองค์กรที่เข้ามาทำหน้าที่จัดการเรื่องนั้น ๆ เช่น การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ การจัดการทุน เป็นต้น นอกจากนี้ อานันท์ยังกล่าวถึงทุนทางสังคมที่เป็นเสมือนทุนทางสังคมเดิมของสังคมไทย ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อที่ดีในการนำไปประยุกต์ใช้ความหมายของเรื่องต่าง ๆ คือ มิติทางวัฒนธรรม โดยมิติทางวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ชุมชนพยายามจะรื้อฟื้นขึ้นมา เพราะมีนัยสำคัญทางสังคม เพื่อประโยชน์ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็ในแง่ของการปลูกจิตสำนึก หรือรักษาสำนึกของชุมชนและเครือข่ายของชุมชนที่ต้องสัมพันธ์กันในการดำรงชีวิต และมักเกี่ยวข้องกับฐานทรัพยากรที่ชุมชนต้องอิงอาศัย ไม่ว่าจะเป็น แม่น้ำลำคลอง ป่าต้นน้ำ ทะเล โดยจะเห็นได้จากมิติของความสัมพันธ์ผ่านงานบุญประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เตือนให้รู้ว่า ชีวิตเราที่อยู่มาได้ก็เพราะสำนึกในคุณค่าของทรัพยากรและร่วมกันรักษา อีกทั้งยังมีความหมายในแง่ที่เป็นการยืนยันในคุณค่าหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมบางอย่าง เช่น กฎเกณฑ์ข้อห้ามเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรส่วนรวมร่วมกัน เป็นต้น ส่วนการระดมทุนเพื่อสังคม อานันท์ กล่าวว่า ทุนทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานทางความคิดและอุดมการณ์ของระบบสวัสดิการในสังคมไทยนั้น อยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญ 2 ประการ คือ การต่างตอบแทนกัน (Reciprocity) และหลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Communalilty)

Putnam (1993, pp. 35-40) กล่าวถึงความหมายทุนทางสังคมว่าเป็นส่วนที่เอื้อประโยชน์ต่อทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในประเด็นของความสัมพันธ์กันทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจกันและกันที่ส่งผลให้เกิดความสะดวกต่อการดำเนินการทางเศรษฐกิจในมุมมองของ Pierre Bourdieu นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสสมัยใหม่ได้อธิบายทุนทางสังคมว่าเป็นทรัพยากรที่มีอยู่จริงและมีศักยภาพที่เชื่อมโยงกับการมีเครือข่ายที่ถาวร ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ในกรณีที่มีมากน้อยแตกต่างกันนั้น ขึ้นอยู่กับความคุ้นเคยกันหรือการยอมรับกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ทุนทางสังคมเป็นพลังทางสังคมที่เชื่อมโยงกับการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งทำให้สมาชิกแต่ละคนมีการสะสมทุนที่มาจากลักษณะร่วมของการเป็นหมู่คณะ

วรฤทธิ์ มูลสิน (2556, หน้า 17-28) ได้อธิบายแนวคิดของ บูดิเยอร์ ที่ใช้เครื่องมือที่สำคัญ 5 ประการ ในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจสังคม ซึ่งได้แก่

1. ประการที่หนึ่ง “อาณาบริเวณหรือปริมาตร” (Field)
2. ประการที่สอง “ทุน” (Capital)
3. ประการที่สาม “ปัจเจกผู้กระทำการ” (Agents)
4. ประการที่สี่ “ฮาบิตัส” (Habitus)
5. ประการที่ห้า “ปฏิบัติการ” (Practices)

ความสำคัญของทุนทางสังคม

สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต (2546, หน้า 2) ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย การประเมินทุนทางสังคมของไทย การปรับเปลี่ยนสังคมไทยและกรอบแนวคิดในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคมที่ควรรักษาฟื้นฟูและสร้างขึ้นมาใหม่ โดยมีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของผู้บริหาร ผู้วางแผนและผู้ที่เกี่ยวข้องฝ่ายให้มีทัศนคติในเชิงสร้างสรรค์ มีโลกทัศน์กว้าง โดยคำนึงถึงความหลากหลายของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ และคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ และเน้นการดำเนินการในลักษณะทางสายกลาง โดยหลีกเลี่ยงการดำเนินงานในลักษณะ “สั่งการ” และการกำหนดรูปแบบเดียวที่ตายตัว
2. การรักษา ต่อยอด ฟื้นฟู พัฒนาทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้ว ควบคู่กับการสร้างทุนทางสังคมใหม่ ๆ และการหาทางลดค่านิยมหรือพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์
3. การหาทางผสมผสานทุนทางสังคมที่มีอยู่เข้ากับสิ่งดี ๆ ที่เกิดใหม่อย่างเหมาะสม และผสมผสานการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมเข้ากับการพัฒนาทุกด้าน

4. การใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคม ต้องมีความสมดุลระหว่างการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่กับการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยต้องระมัดระวังมิให้ทุนทางสังคมเป็นเพียงเครื่องมือในการแสวงหารายได้หรือเพิ่มสรณะทางเศรษฐกิจเท่านั้น

5. การปฏิบัติต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยมีกุศโลบายที่เหมาะสมแต่ละพื้นที่ และหรือแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ตั้งแต่การระดมความคิด การรวมตัวกันจัดทำยุทธศาสตร์ การร่วมกันปฏิบัติ การสร้างเครือข่ายในทุกสาขาอาชีพ ในลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agent) การสร้างสภาพแวดล้อมให้ทุนทางสังคมเจริญงอกงามและเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนา โดยมุ่งเน้นการรณรงค์ให้ทุกฝ่ายมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องทุนทางสังคมและการสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นที่จะต้องร่วมกันพัฒนา และใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมอย่างเหมาะสมในทุกขั้นตอน

สถาบันการศึกษาเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ เนื่องจากเป็นแหล่งบ่มเพาะหล่อหลอมอย่างมีระบบในการพัฒนาคนในฐานะเป็นทุนมนุษย์ของประเทศ การจัดการจัดการศึกษาท้องถิ่นที่ไม่คำนึงถึงฐานทางวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา และอาชีพ ทำให้ผู้คนเหล่านั้น ได้รับการศึกษาที่เป็นมาตรฐานเดียว ซึ่งไม่สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่และภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ยังมีการศึกษาสูงก็ยิ่งทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก รังเกียจจากเหง้าตัวเอง พอททุนความทะเยอทะยานที่จะแสวงหาความสำเร็จ ชื่อเสียง และค่านิยมทางสังคมเมืองหลวง

ลักษณะเด่นของทุนทางสังคมของคนไทย

ทุนทางสังคมในประเทศไทย มีความหมายแตกต่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับมุมมองในมิติต่าง ๆ ของบุคคล โดยทั่วไปทุนทางสังคมมักจะถูกมองผ่านแนวคิดเรื่องชุมชนในฐานะที่จะเป็นพลังประสานความร่วมมือ โดยใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นทุนเพื่อการดำเนินชีวิตสังคมไทยมีทุนทางสังคมที่โดดเด่นและเป็นพลังขับเคลื่อนให้ชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้ตนเอง เรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาภายในชุมชน นำไปสู่การพึ่งตนเอง ลักษณะเด่นของทางสังคมไทยมีดังต่อไปนี้

1. ความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันของคนในสังคม
2. สัมผัสกัน รักใคร่ กลมเกลียวกัน
3. สังคมมีการเรียนรู้ มีเหตุผล และปรับตัวเสมอ
4. คนในสังคมนิยมสร้างความคิดแก่ส่วนรวม
5. สถาบันชุมชน/ องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง

6. มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน

7. ผู้คนมีความรับผิดชอบต่อส่วนร่วมมีจิตใจสาธารณะ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกส่วนของโลก ระบบทุนนิยมซึ่งเป็นกระแสหลักได้มีผลกระทบต่อ โครงสร้างสังคมและชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ย่อมจะมีผลกระทบต่อทุนทางสังคมตามไปด้วย สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2549, หน้า 28) แต่โดยที่ทุนทางสังคมในสังคมไทยไม่ได้เป็นพื้นฐานของทุนนิยมแบบตะวันตก จึงทำให้เกิดปัญหา และความขัดแย้งขึ้นในสังคมไทยอยู่เนื่อง ๆ เช่น ระบบทุนนิยมย่อมจะทำลายระบบวัฒนธรรม ชุมชนเกิดกระแสของการต่อต้านจากแนวคิดหลักหลักวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นรากฐาน ของทุนทางสังคมในสังคมไทย ทุนทางสังคมกับกระแสการพัฒนาของโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งทุนสังคมที่อาจจะผันแปรไปสู่การพัฒนาทุนทางสังคมในแนวใหม่ ตามกระแสของตะวันตก

ทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้หล่อหลอมสั่งสมขึ้นมาเกิดเป็นบรรทัดฐาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นทุนขั้นพื้นฐานของที่ช่วยเชื่อมโยงให้เกิดการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยอาจกล่าวได้ว่าทุนทางสังคมเป็นทรัพย์สินสาธารณะ ที่มีค่า ยิ่งคนในสังคมร่วมใช้ ร่วมบริ โภคมากขึ้นเท่าไร ก็จะยิ่งก่อให้เกิดประโยชน์เพิ่มแก่ประเทศ มากขึ้นเท่านั้น

ประโยชน์ของทุนทางสังคม

การลงทุนทางสังคม (Social investment theory) เป็นแนวคิดทฤษฎีที่ตั้งอยู่บนพื้นฐาน ที่ว่า การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจจะบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ ต้องอาศัยทุนทางสังคมที่สำคัญ ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนภูมิปัญญา (ประเวศ วะสี, 2544, หน้า 65-80)

1. ทุนมนุษย์ (Human capital) เป็นทุนที่จะได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพ มีศักยภาพ มีทักษะและความรู้ที่จะทำงานให้ถึงเป้าหมายต่าง ๆ ร่วมกัน โดยปราศจากความขัดแย้ง และความเห็นแก่ตัว กระบวนการในการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพและศักยภาพ คือ กระบวนการศึกษา และกระบวนการฝึกอบรม มนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1.1 เป็นคนที่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตเข้มแข็งมั่นคง

1.2 เป็นคนที่มีจิตใจดี ประกอบด้วย เมตตา กรุณา และมีจิตสำนึกรับผิดชอบที่ดี

รู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นในระดับ ที่เป็นคุณธรรม จริยธรรม เพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.3 เป็นคนที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด รอบรู้ทัน โลกและทันสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก สามารถให้ความรู้ในการพัฒนาทักษะเพื่อการประกอบอาชีพสุจริต และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

1.4 เป็นคนที่เคารพกฎเกณฑ์หรือกฎหมาย ระเบียบประเพณี วัฒนธรรม และบรรทัดฐานอันดีงามของสังคม โดยไม่ล่วงละเมิดบรรทัดฐานเหล่านั้นเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ของกลุ่มคน พร้อมทั้งปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนทั่วไป

2. ทูทางวัฒนธรรม (Cultural capital) ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคมที่มีค่ามาก เป็นสิ่งที่จะต้องอนุรักษ์ พัฒนา และนำมาใช้ประโยชน์ จัดเป็นทุนทางสังคมอย่างแท้จริง คนอื่นมาลอกขโมยไม่ได้ (ประเวศ วะสี, 2544, หน้า 66) และเป็นฐานของความงอกงามทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ประเพณีและวัฒนธรรมถือว่าเป็นมรดกทางสังคม ซึ่งได้รับการสะสมมานาน และมีบทบาทในการหล่อหลอมผู้คนในสังคมให้เป็นปึกแผ่น วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ เพื่อให้พ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ วัฒนธรรมหล่อหลอมเอาทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม การพัฒนาในด้านต่าง ๆ จะประสบความสำเร็จขึ้นมาได้ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกคนในชุมชน ปัจจัยที่ช่วยในการรวมกลุ่มของประชาชนได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนก็คือ ปัจจัยทางด้านประเพณี ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องรู้จักพัฒนาและใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรม ซึ่งประชาชนได้ช่วยกันลงทุนรักษาและพัฒนา ให้อยู่รอดด้วยความตั้งใจ วัฒนธรรมช่วยให้นักมนุษยมีความสัมพันธ์กันเชิงร่วมมือและสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาสังคมเป็นอย่างดี

3. ทุนภูมิปัญญา องค์ความรู้ และภูมิปัญญา ประกอบด้วย ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ทรัพย์สินทางปัญญา ประสบการณ์ของผู้คน ฐานข้อมูลของศูนย์บริการความรู้ ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ข้อมูลหรือข่าวสาร แต่ความรู้และภูมิปัญญารวมเอากระบวนการสร้างสรรค์ กระบวนการเสาะแสวงหา กระบวนการใช้สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และวิธีการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน องค์ความรู้และภูมิปัญญา จำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มความรู้เปิดเผย (Explicit knowledge) เป็นความรู้ที่มีในหนังสือ เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ กลุ่มความรู้แฝง (Latent knowledge) เป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในกระบวนการทำงาน และฝังลึกอยู่ในวัฒนธรรมขององค์กรหรืออยู่ในกฎเกณฑ์ กติกาของหน่วยงาน และกลุ่มความรู้ฝังลึกในตัวบุคคล (Latent knowledge) เป็นความรู้ความนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม ประสบการณ์ที่สั่งสมมานานของมนุษย์ เป็นความรู้ที่มีสูงสุด แต่อาจนำมาใช้น้อยที่สุด (ประเวศ วะสี, 2544, หน้า 66)

ทุนภูมิปัญญาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการสั่งสมถ่ายทอดเรียนรู้มาจากครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่เคลื่อนไหวพัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ และไม่ปฏิเสธ

การนำเอาความรู้สมัยใหม่มาเชื่อม แต่เป็นการเชื่อมอย่างเหมาะสม โดยเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก เพราะถือว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในตัวบุคคล ความสำคัญดังกล่าวต้องได้รับการปลูกฝังให้บุคคล มีความภูมิใจในสติปัญญาของตนและของชุมชนท้องถิ่น

คำว่า “ทุนทางสังคม” กำลังได้รับความสนใจและเป็นที่ยอมรับว่ามีความจำเป็น ต่อการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ สำหรับกรณีของประเทศไทย แม้ว่าการพัฒนาจะประสบผลสำเร็จในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ขณะเดียวกัน ก็เกิดปัญหาสังคมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้การพัฒนาที่มีลักษณะที่ไม่เข้มแข็ง ไม่สมดุล ไม่ยั่งยืน และไม่เป็นธรรมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลทำให้การพัฒนากระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย หากมีการพัฒนาทุนทางสังคมและนำมาใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดก็จะมีส่วนช่วยทำให้การพัฒนา ประเทศไทยมีความยั่งยืน ประชาชนส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) เสนอว่า การพัฒนาทุนทางสังคมเป็นเรื่องหนึ่งที่สมควร ผลักดันให้เป็นวาระแห่งชาติ โดยได้เสนอความคิดเกี่ยวกับ “ทุนทางสังคม” ประกอบด้วย ทุนที่เป็น สถาบัน ทุนทางปัญญา และทุนทางวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีความรู้ สติปัญญา และทักษะ มีคุณธรรม มีวินัย และความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการรวมกลุ่ม และสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างประโยชน์ให้ส่วนรวมทุนที่เป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมือง รวมทั้งองค์กรที่ตั้งขึ้นมา เช่น องค์กรพัฒนา เอกชน องค์กรชุมชน สมาคมวิชาชีพ ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมครอบคลุมถึงระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ วัฒนธรรมไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนแหล่ง ประวัติศาสตร์และโบราณคดี

องค์ประกอบของทุนทางสังคม

สำนักงานพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต สังกัดสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (2554, หน้า 13-15) ได้เสนอว่า องค์ประกอบของทุนทางสังคมมี 3 ประการ ดังนี้

1. ทุนมนุษย์ คือ บุคคลทั่วไปและผู้นำสังคม อาทิ ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัครที่มีความรัก ความไว้วางใจ เชื่อใจ มีน้ำใจและเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อในระบบคุณค่าและหลักศีลธรรม ที่ดี เช่น มีคุณธรรม วินัย ความซื่อสัตย์ และจิตสำนึกสาธารณะที่รู้จักทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เป็นต้น

2. ทุนที่เป็นสถาบัน ประกอบด้วย 3 สถาบันหลัก ได้แก่ สถาบันกษัตริย์ สถาบันศาสนา และสถาบันครอบครัว สถาบันสำคัญในสังคม อาทิ สถาบันการศึกษา สถาบันการเมืององค์กรต่าง ๆ อาทิ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน

ซึ่งสถาบันเหล่านี้ จะมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดพลังของคนในชุมชนในสังคม
รวมไปถึงการออกกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้

3. ทูตทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีที่ดั่งงาม และสถาปัตยกรรมต่าง ๆ อาทิ แหล่งประวัติศาสตร์

3.1 ความหมายของภูมิปัญญา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานอธิบายว่า ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นความรู้
ความสามารถ การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับพื้นความรู้ความสามารถ
ของคนแต่ละท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) กล่าวว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ
ความสามารถที่กลุ่มคนได้รับประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศ
หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม

รุ่ง แก้วแดง (2541) กล่าวว่า ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะ
ของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรรปรุงแต่งและถ่ายทอด
สืบต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

กล่าวโดยสรุป ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความคิด และความสามารถ
ของบรรพบุรุษในแต่ละท้องถิ่นที่สามารถปรับตัวและปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ได้อย่างดีและสืบทอดประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ให้แก่ลูกหลานเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติ เพื่อการดำรงชีวิต
ที่มีความสุขต่อไป ในการที่เราจะพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องทำให้ชุมชนนั้น
เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จะต้องพัฒนาจากระดับรากฐานเพื่อความมั่นคง
และในการพัฒนาชุมชนเพื่อที่จะให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน ได้นั้น เราจำเป็นต้อง
พัฒนาชุมชน โดยอาศัยสินทรัพย์ชุมชนเป็นฐาน โดยเริ่มจากการมองว่ามนุษย์ทุกคนมีพรสวรรค์
อยู่ในตัวไม่อย่างใดอย่างหนึ่งและมีคุณค่าต่อผู้อื่นด้วย ในชุมชนที่เข้มแข็งมีความตระหนักถึงคุณค่า
ของศักยภาพเหล่านั้นจะสามารถนำศักยภาพและคุณค่าของสิ่งนั้นนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม
ในขณะที่ชุมชนอ่อนแอไม่ตระหนักว่าคนในชุมชนมีคุณค่า จึงสูญเสียโอกาสอย่างมหาศาล
ดังนั้น ความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ถ้ามีผู้คนจำนวนมากในชุมชนที่อุทิศตนเพื่อชุมชนเป็นสุข
การพัฒนาชุมชนที่อาศัยสินทรัพย์ของชุมชนเป็นรากฐานเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างยั่งยืน
และมีความหมายมาจากภายในชุมชนเองเสมอ ผู้เชี่ยวชาญก็มีใครที่ไหน หากแต่เป็นสมาชิก
ของที่นั่นร่วมกันจุดประกายขึ้นมาโดยเน้นที่ขุมพลังและความสามารถของชุมชนมากกว่าปัญหา
และความขาดแคลนของชุมชน จะต้องมองโลกในแง่ดี มองที่ตัวสมาชิกแต่ละคนว่ามีความสามารถ
และพรสวรรค์และใช้ความสามารถที่มีอย่างมีคุณค่าแล้วสร้างสัมพันธภาพระหว่างความสามารถ

ของแต่ละคน สมาคมองค์กรและเครือข่ายต้องเปลี่ยนความคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน จากแบบดั้งเดิมที่คิดและทำจากบนลงล่างริเริ่มจากภายนอกสู่ภายในใช้ความอ่อนแอเป็นฐานคิดว่า คนในใช้การไม่ได้ต้องพึ่งภายนอกให้เปลี่ยนแนวทางการพัฒนาโดยคิดและทำจากล่างสู่บน ใช้ความเข้มแข็งเป็นฐานคิดว่าคนในชุมชนมีสติปัญญาความสามารถงานสำเร็จโดยสมาชิกในชุมชน เราต้องเริ่มจากฐาน คือ สิทธิชุมชน ชุมพลังชุมชนต้องมองอย่างจริงจังว่าคืออะไร อยู่ที่ไหน สำคัญอย่างไร มีเท่าไร จะเอามาใช้อย่างไร เพราะในชุมชนจะมีทุนชุมชน ซึ่งก็จะมีต้นทุน ทางวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ ทุนสิ่งปลูกสร้าง ทุนด้านการเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เรียกร่วมกันเป็นทุนชุมชน จะมีอยู่ในทุกชุมชนขึ้นอยู่กับว่าชุมชนนั้น ๆ จะมองเห็น และค้นหาออกมาอย่างน้อยแค่ไหน ถ้าชุมชนไหนสามารถจัดการทุนชุมชนได้ก็สามารถนำพาชุมชน ไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมีความยั่งยืน

3.2 ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่า ค่านิยมของสังคมที่แสดงออกทางจารีตประเพณี วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคล ซึ่งมาจากตระกูล เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม

3.3 ทุนเฉพาะบุคคล คือ คุณสมบัติเฉพาะของบุคคล เช่น ทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ สติปัญญา ความสามารถเฉพาะตัวในการทำงาน ความเป็นผู้นำเหล่านี้เป็นอะไรที่มักจะถ่ายทอด ไปสู่คนอื่น โดยตรงไม่ได้ ถ้าหากถ่ายทอดเป็นรูปธรรม อาจเรียกว่า ทุนทางปัญญาหรือทุนความรู้ ซึ่งก่อให้เกิดผลงาน สิ่งสร้างสรรค์หรือนวัตกรรมต่าง ๆ กลายเป็นยี่ห้อ กลายเป็นทุนวัฒนธรรม และมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทุนทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับบุคคล อาจเรียกโดยรวมว่าทุนมนุษย์ การจัดการทุนชุมชน คือ จะต้องเรียนรู้ชุมชนไม่ว่าด้วยวิธีใดต้องช่วยให้ชาวบ้านได้ค้นพบตัวเอง และทุนของท้องถิ่นได้ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแน่นอน สิ่งแรกที่ค้นพบ คือ ทุนไม่ใช่แค่เงิน แต่เป็นอะไรที่ยิ่งใหญ่กว่า มากกว่า คิดว่า และยั่งยืนกว่า เป็นทุนทรัพยากรธรรมชาติ พันธุ์ไม้สมุนไพร ความหลากหลายทางชีวภาพ พุงนา ป่าเขา แม่น้ำ และสิ่งมีชีวิตแร่ธาตุต่าง ๆ ถ้ามีการสำรวจ จะพบว่ามียาสมุนไพรในชุมชน นอกจากนี้ยังมีทุนความรู้ ภูมิปัญญาในการทำมาหากิน การดูแลสุขภาพ การผลิตเครื่องใช้เครื่องประดับ รวมไปถึงความรู้ ภูมิปัญญา การอยู่ร่วมกัน แก้ปัญหาความขัดแย้ง รวมไปถึงทุนทางสังคมวัฒนธรรม หากคนในชุมชนร่วมกันเรียนรู้ใหม่ ๆ และจะสนุกกับการเรียนรู้ เพราะไม่ใช่การไปค้นหาความรู้เก่า ๆ ที่เรียกว่า เรียนรู้แบบรับ แต่จะเป็น แบบรุกค้นหาสิ่งใหม่ ๆ ไม่ยึดติดกับกรอบเก่า ๆ ทำให้พบอะไรน่าตื่นเต้นมากมาย เช่น การนำเอา สมุนไพรในแต่ละท้องถิ่นชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ เป็นทุนในชุมชนมาจัดการทุนนั้น ๆ ให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น แชมพู สบู่ ซึ่งชาวบ้านในชุมชนสามารถทำขึ้นใช้เองได้และเหลือใช้

ก็นำไปขาย เป็นการอยู่แบบพอเพียงและพึ่งตนเองได้ เพราะเป็นผลมาจากชาวบ้านในชุมชน รู้จักเรียนรู้ที่จะจัดการกับทุนในชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์และเหมาะสม

สรุปว่า การพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จนั้นต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง แต่พื้นฐานในการพัฒนาจะต้องเริ่มจากชุมชน คนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการกันเอง เพราะคนในชุมชนนั้น ๆ จะรู้และเข้าใจถึงปัญหาความต้องการและทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน คนนอกเป็นเพียงผู้ช่วยส่งเสริมเท่านั้น และรากฐานสำคัญที่จะนำชุมชนนั้น ๆ ให้ก้าวไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้นั้น จะต้องเริ่มจากตัวคนในชุมชนก่อน จะต้องเรียนรู้ว่าแต่ละคนในชุมชนมีคุณค่าที่ต่างกันไป และทุกคนล้วนมีความสามารถ มีภูมิปัญญาเป็นของตนเอง ในชุมชนนั้น ๆ ก็มีทุนชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทุนมนุษย์ ทุนความรู้ ทุนทรัพยากร ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนเงินตรา ฯลฯ ซึ่งชุมชนนั้น ๆ จะต้องค้นหาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและฝ่ายต่าง ๆ เพื่อที่จะบริหารจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ มีความเหมาะสมต่อสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ ในชุมชนที่มีกระบวนการจัดการทุนชุมชนได้เหมาะสม ชุมชนนั้น ๆ ก็จะกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ เพราะเรียนรู้ที่จะจัดการทุนในชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างเป็นงานอาชีพต่าง ๆ และยังสามารถลดการพึ่งพาจากภายนอก ทำให้ชุมชนอยู่ได้ โดยต้องพึ่งพาภายนอกชุมชนก็จะกลายเป็นชุมชนที่ยั่งยืน

นอกจากนี้ การศึกษาทุนทางสังคม จำเป็นต้องทำความเข้าใจกับแนวคิดเครือข่ายทางสังคม อีกด้วย ซึ่งสิลาภรณ์ บัวสาย (2547, หน้า 16-19) กล่าวว่า เครือข่ายสังคม (Social network) เป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นพลังสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่น ชาวบ้านไทยในชนบทรู้จักเครือข่ายทางสังคมเป็นอย่างดีและรู้จักนำมาใช้ด้วย เช่น หากต้องการสร้างโรงเรียนให้สำเร็จ โดยการระดมทรัพยากรและแรงงานจากชาวบ้านจะต้องไปติดต่อใครก่อน ซึ่งเป็นผู้นำที่ชาวบ้านเคารพนับถือ เป็นต้น อันที่จริงแล้ว ในวงการธุรกิจก็รู้จักใช้ประโยชน์จากสิ่งนี้ เช่นเดียวกัน เพียงแต่ไม่เรียกว่า Social network แต่เรียก Connection ในขณะเดียวกัน ยังได้เสนอว่า ประเด็นที่น่าพิจารณาเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมมีอยู่ 2 ประเด็น คือ ลักษณะของสายสัมพันธ์ทางสังคม และคุณภาพของสายสัมพันธ์

ขณะที่ พีระ ถ้วนม (2542, หน้า 20) ได้อธิบายทุนทางสังคมตามแนวคิดของโรเบิร์ตดี พัทนัม (Robert D. Putnam) ประกอบด้วย ความไว้วางใจ บรรทัดฐาน และเครือข่าย โดยความร่วมมือจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อ ได้มีการเชื่อมต่อกันและไว้วางใจซึ่งกันและกัน หรือที่เรียกว่า ทรัพยากรทางศีลธรรม (Moral resource) ซึ่งทรัพยากรประเภทนี้มีลักษณะพิเศษที่ยิ่งใช้ก็ยิ่งเพิ่ม ไม่ได้ลดลงอย่างทรัพยากรแบบอื่น

เสรี พงศ์พิศ (2547 ก, หน้า 12) ได้ให้นิยามศัพท์คำว่า ทูทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่า ค่านิยมของสังคมที่แสดงออกทางจารีตประเพณี วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคล ซึ่งเป็นที่มาจากตระกูล เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม (ชนชั้น) เช่น นามสกุลของบางคน ตำแหน่ง สถานภาพทางสังคมที่มีอิทธิพลทางการศึกษาก็ทำให้คนนั้น ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปตั้งแต่ต้นแล้ว การเป็นฝรั่ง ในสายตาคนไทยหลายคนถือว่าเป็น ทูทางวัฒนธรรม สตรีไทยจำนวนไม่น้อยอยากแต่งงานกับฝรั่ง คนต่างจังหวัดเข้ามาทำงาน ในกรุงเทพฯ มักจะทำงานที่มีคนบ้านเดียวกันทำงานอยู่ก่อนแล้วอาศัยเป็นทุน เพื่อให้นายจ้าง รับเข้าทำงาน คนบ้านเดียวกันแนะนำ หรือรับรอง เช่น คนขับรถแท็กซี่มากกว่าครึ่งหนึ่งในกรุงเทพฯ มาจากร้อยเอ็ด คนจีนไปอยู่ที่ไหนก็ช่วยเหลือกัน การเป็นคนจีนจึงเป็นทูทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ความรู้ในเรื่องการทำอาหารไทย ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การนวดแผนโบราณ งานหัตถกรรมต่าง ๆ เป็นทูทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ

รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ (2546, หน้า 2) ได้กล่าวถึง “ทุนวัฒนธรรม” ในมุมมองของ นักเศรษฐศาสตร์ไว้ดังนี้ ในช่วงแห่งการเปลี่ยนผ่านนี้/ ระบบทุนนิยมโลกจะพัฒนาไปสู่ระบบ ทุนนิยมวัฒนธรรม (Cultural capitalism) โดยที่ทุนวัฒนธรรมกลายเป็นทุนหลักของสังคม เศรษฐกิจโลก เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องของวิถีการดำเนินชีวิตตามปกติของมนุษย์สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต มีทั้งสินค้า (Good) และบริการ (Service) ทุนวัฒนธรรมจึงมีขายยัง ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ วัฒนธรรมในแต่ละสังคมต่างก็มีรูปแบบของทุนที่แตกต่างกันไป โดยแต่ละสังคมจะมุ่งเน้นการใช้วัฒนธรรมสู่การเป็นตลาดทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป รังสรรค์ได้ให้แนวคิดในมุมมองเชิงนักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมองวัฒนธรรมในปัจจุบันว่าเป็นทุน ที่จะก่อให้เกิดเงิน เป็นสิ่งที่ตีค่า และมีราคาในเชิงเศรษฐกิจ โดยเฉพาะสินค้าทางวัฒนธรรม ที่จะขายเป็นสินค้าได้ สิ่ง que ให้เกิดการไหลบ่าทางวัฒนธรรมก็คือ เทคโนโลยีสื่อสารสนเทศ ที่ทำให้วัฒนธรรมบางวัฒนธรรมเข้าไปมีอิทธิพลเหนือวัฒนธรรมอื่น เช่น การที่ภาษาอังกฤษ เข้าไปแทรกอยู่ในภาษาถิ่นของบางประเทศ การนำเอาวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่กำลังเป็นที่นิยม เป็นจุดขายในสังคมไทย เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีมุมมองต่อการขายสินค้าทางวัฒนธรรมว่า มีฐานของความน่าเชื่อถือเดิมและคุณภาพของบริษัทผู้ขายสินค้านั้นด้วย ทำให้วัฒนธรรมการบริโภค สินค้าบางอย่างยังคงมีอยู่เช่นเดิม นอกจากนี้ รังสรรค์และนักเศรษฐศาสตร์บางท่านยังมองว่า ทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรมก็คือสิ่งเดียวกัน เพียงแต่เป็นศัพท์ที่ใช้ต่างกันเท่านั้น

สำนักงานพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต (2546, หน้า 1) และอมรา พงศาพิชญ์ (2543, หน้า 75) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมในปัจจุบันมีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ธนาคารโลก เห็นว่าทุนทางสังคม คือ สถาบัน ระบบความสัมพันธ์ และบรรทัดฐานการปฏิบัติ

(Norm) ที่นำมาซึ่งปฏิบัติสัมพันธ์ของสังคมการปฏิบัติ (Norm) ที่นำมาซึ่งปฏิบัติสัมพันธ์ของสังคม ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยเน้นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน ไม่ใช่สถาบันหรือ ตัวบุคคล โดด ๆ หรือจำนวนรวมกัน ในขณะที่ OECD เห็นว่า ทูตทางสังคม คือ การเชื่อมโยง ของบุคคลเป็นเครือข่ายทางสังคมบนพื้นฐานความเชื่อถือไว้วางใจซึ่งกันและกัน และมีมาตรฐาน ในการทำงานร่วมกัน โดยเน้นว่าทูตทางสังคมและทุนมนุษย์มีความสำคัญสูงมาก คือ มีผลต่อการ พัฒนาถึง 4 ส่วน ใน 6 ส่วน (อีก 2 ส่วนที่เหลือมาจากทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และทุนที่สร้างขึ้น มา)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541 ข, หน้า 3) และพระระวี สีเหลืองสวัสดิ์ (2545, หน้า 91) ที่ได้เสนอแนวคิดที่ว่า “วัฒนธรรม คือ ทุน” (Culture as capital) ซึ่งมีนัยสำคัญว่า เมื่อถือว่าวัฒนธรรม เป็นทุนชนิดหนึ่งแล้ว ก็มี Cultural stock ได้ และการเปลี่ยนแปลงใน Cultural stock น่าจะถือได้ว่า เกิดการลงทุนหรือทำให้ทุนเดิม (มรดกทางวัฒนธรรม) รักษาคุณค่าไว้ ความมั่งคั่งและความมั่นคง ทางจิตวิญญาณเน้นความมั่งคั่งทางวัฒนธรรม ซึ่งก็คือ จุดหมายของความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ยังมองว่าวัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคมซึ่งมีมานานก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม และไม่สูญสลายหายไป ไม่สามารถทำลายได้ แม้จะตกอยู่ภายใต้การครอบงำของอำนาจอื่น ๆ การที่วัฒนธรรมเดิมเสื่อม แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมถูกกระทำและหากไม่มีการสานต่อ หรือขาดการเอาใจใส่สนับสนุน ทุนทางสังคมนี้จะลดลงและหมดไปได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องปรับ บทบาททำให้วัฒนธรรมเป็นฝ่ายกระทำ ดันตัวและมีบทบาทนำในสังคม และเมื่อวัฒนธรรมกลับมา เป็นทุนทางสังคมใหม่ ย่อมส่งผลให้เกิดการผลิตได้ โดยเฉพาะผลผลิตด้านการพัฒนาคน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540, หน้า 26) ซึ่งให้ความสำคัญกับชุมชน หมู่บ้าน ว่าเป็นองค์กร ที่มีพลัง หมู่บ้านไทยยังมีพลังยึดเหนี่ยวกันไว้ แม้จะถูกแรงกระแทกจากสังคมภายนอก ทั้งนี้เป็นผลมาจาก 1) ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจระหว่างสมาชิก ในชุมชน ทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติพึ่งพากันขึ้น 2) ความอุดมสมบูรณ์ ของทรัพยากรธรรมชาติ และ 3) “ลักษณะพิเศษ” ของรัฐศักดินาไทยที่ไม่สนใจเข้าไปจัดการ กับกระบวนการผลิตในระดับหมู่บ้าน สนใจเพียงให้หมู่บ้านส่งส่วยให้ตามที่ต้องการเท่านั้น ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ร่วมในทรัพย์สิน (Communal property) ดำรงอยู่ ระบบร่วมในทรัพย์สิน ถือเป็นหัวใจความเป็นชุมชน

ส่วนสุจินดา สุขกำเนิด และสมพจน์ กลมกลืนกัน (2542, หน้า 13) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการ พัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้วัฒนธรรมชุมชน จำเป็นจะต้องศึกษาเครือข่ายเก่าในอดีตด้วย เพราะเรื่องเครือข่ายเป็นสิ่งที่อยู่ในวัฒนธรรมชุมชนของชาวบ้านอยู่แล้ว และพลังของวัฒนธรรม

ชุมชนจะใช้ประโยชน์ได้ต่อเมื่อมีการปลูกให้สมาชิกของชุมชนมีจิตสำนึก รับรู้ในวัฒนธรรมของตนเสียก่อน

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบทุนทางสังคม ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนที่เป็นสถาบัน ประกอบด้วย 3 สถาบันหลัก ได้แก่ สถาบันกษัตริย์ สถาบันศาสนา และสถาบันครอบครัว สถาบันสำคัญในสังคม อาทิ สถาบันการศึกษา สถาบันการเมืององค์กรต่าง ๆ อาทิ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ซึ่งสถาบันเหล่านี้ จะมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดพลังของคนในชุมชนในสังคม รวมไปถึงการออกกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่รวมกันได้ และทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีที่ดั้งเดิม

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคม

สังคมของมนุษย์เป็นสังคมที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่ม หมู่เหล่า เป็นชุมชนขนาดต่าง ๆ ตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล เมือง และประเทศ จึงต้องมีการจัดระบบระเบียบของสังคม เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เพื่อความอยู่รอดสงบสุข และบังเกิดความก้าวหน้าในชุมชนเหล่านั้น จึงเป็นสาเหตุให้เกิด “สถาบันสังคม” และ “การบริหาร” ขึ้นมา สถาบันสังคมที่จัดตั้งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว วัด โรงเรียน และองค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จึงต้องอำนวยความสะดวกหรือบริการเพื่อประโยชน์สุขของสมาชิกและความเจริญของสังคม โดยดำเนินการกิจกรรมตามที่สังคมมอบหมายด้วยการจัดตั้ง “องค์การบริหาร” ที่เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมนั้น ๆ ดังนั้น สังคมกับองค์การบริหาร จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกจากกันได้ ดังเช่น ศาสตราจารย์วิลเลียม ซิฟฟิน (William S. Siffin) ได้กล่าวไว้ว่า “หากปราศจากองค์การบริหารแล้ว สังคมก็จะไม่มี หากปราศจากสังคมแล้ว มนุษย์ก็ไม่อาจจะดำรงชีวิตอยู่ได้”

การบริหารมักจะใช้กับการบริหารกิจการสาธารณะหรือการบริหารราชการ ส่วนคำว่า การจัดการ ใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน เราจึงเรียกผู้ที่ดำรงตำแหน่งระดับบริหารในหน่วยงานราชการว่า “ผู้บริหาร” ในขณะที่บริษัท ห้างร้าน ใช้เรียกตำแหน่งเป็น “ผู้จัดการ” การบริหารจัดการนั้น ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

ธงชัย สันติวงษ์ (2543, หน้า 11-12) สมพงษ์ เกษมสิน (2551, หน้า 13-14)

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2543, หน้า 21-23) และศิริวรรณ เสรีรัตน์, ปรีชญ์ ลักษณ์านนท์ และสุภกร เสรีรัตน์ (2552, หน้า 444) ได้ให้ความหมายคล้ายกันเกี่ยวกับการบริหาร คือ การทำงานต่าง ๆ ให้เสร็จลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำ โดยมีทรัพยากรด้านบุคคลเข้าร่วมทำงานในองค์การ ซึ่งผู้ใช้ทรัพยากรด้านเครื่องจักร อุปกรณ์ วัสดุคิพ เงินทุน โดยใช้กระบวนการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหาร คือ

1. การวางแผน (Planning)
2. การจัดองค์กร (Organizing)
3. การชี้นำ (Leading)
4. การควบคุม (Controlling)

และข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ซึ่งจากความหมายดังกล่าว มีคำสำคัญ 3 คำ คือ กระบวนการ ทรัพยากรการบริหาร และวัตถุประสงค์

สำหรับความหมายของการจัดการ สืบเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ซึ่งหมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่อาจมีข้อยกเว้นน้อยมาก ที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะ และเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (Family) เผ่าพันธุ์ (Tribe) ชุมชน (Community) สังคม (Society) และประเทศ (Country) เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่ม จะต้องต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” รวมทั้งมี “แนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” เพื่อให้เกิดความสุข และความสงบเรียบร้อย สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศของภาครัฐ ในปัจจุบันอาจเรียกว่า “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลกัน ภายในกลุ่มนั้น เรียกว่าการบริหาร (Administration) หรือการบริหารราชการ (Public administration) ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการบริหารหรือการบริหารราชการ คำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหา กำไร (Profits) หรือกำไรสูงสุด (Maximum profits) สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะ ถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ (By product)

การบริหาร หมายถึง การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานของรัฐ และ/ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของ และหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น

1. การบริหารคน (Man)
2. การบริหารเงิน (Money)
3. การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Material)
4. การบริหารงานทั่วไป (Management)
5. การบริหารการให้บริการประชาชน (Market)
6. การบริหารคุณธรรม (Morality)
7. การบริหารข้อมูลข่าวสาร (Message)
8. การบริหารเวลา (Minute) และ
9. การบริหารการวัดผล (Measurement)

เช่นนี้ เป็นการนำ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” ที่เรียกว่า 9M แต่ละตัว มาเป็นแนวทางในการให้ความหมายทั้ง 2 ตัวอย่างที่ผ่านมานี้ เป็นการนำหลักวิชาการด้านการบริหาร คือ “กระบวนการบริหาร” และ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” มาใช้เป็นแนวทาง หรือกรอบแนวคิดในการให้ความหมาย ซึ่งจะมีส่วนทำให้การให้ความหมายคำว่า การบริหารเช่นนี้ ครอบคลุมเนื้อหาสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารชัดเจน เข้าใจได้ง่าย เป็นวิชาการ และมีกรอบแนวคิดด้วย นอกจากนี้ ตัวอย่างนี้แล้ว ยังอาจนำปัจจัยอื่นมาใช้เป็นแนวทาง ในการให้ความหมายได้อีก เป็นต้นว่า 3M ซึ่งประกอบด้วย การบริหารคน (Man) การบริหารเงิน (Money) และการบริหารงานทั่วไป (Management) และ 5ป ซึ่งประกอบด้วย ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประหยัด ประสานงาน และประชาสัมพันธ์

ดังนั้น การบริหารจัดการอาจจำแนกในรูปแบบที่แตกต่างจากกัน เช่น Fayol (1949, p. 34) จำแนกกระบวนการบริหารจัดการเป็น 5 หน้าที่ คือ

1. การวางแผนงาน (Planning)
2. การจัดองค์การ (Organizing)
3. การบังคับบัญชา (Commanding)
4. การประสานงาน (Coordinating)
5. การควบคุม (Controlling)

ส่วน Gulick and Urwick (1939, p. 13) จำแนกกระบวนการบริหารจัดการ เป็น 7 หน้าที่ ประกอบด้วยขั้นตอนที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า POSDCORB คือ

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือวางโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีงานอะไรบ้างที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับ พร้อมด้วยวางแผนวิธีปฏิบัติ ระบุวัตถุประสงค์ ของการปฏิบัติงานนั้น ๆ ก่อนลงมือปฏิบัติการ
2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือของตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมด้วยกำหนดลักษณะและวิธีการติดต่อประสานสัมพันธ์กันตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่ สูงต่ำลดหลั่นกันไป
3. การจัดบุคลากร (Staffing) หมายถึง การบริหารงานบุคคลของหน่วยงาน ตั้งแต่การแสวงหา การบรรจุแต่งตั้ง การฝึกอบรม และพัฒนา การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากตำแหน่งงาน รวมทั้งการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานที่ดี ให้มีอยู่ตลอดไป

4. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการหลังจากที่ได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบแล้ว รวมทั้งการติดตามและให้มีการปฏิบัติงานตามคำสั่งนั้น ๆ ในฐานะที่ผู้บริหารเป็นผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาของหน่วยงาน

5. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานหรือสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ภายในองค์กรให้เข้ากันได้ เพื่อให้งานเดินและเกิดประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกันทำให้ทุกหน่วยงานประสานกลมกลืนกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักขององค์การร่วมกัน

6. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การเสนอรายงานให้ผู้บริหารที่รับผิดชอบต่าง ๆ ทราบความเคลื่อนไหวความเป็นไปเป็นระยะ ๆ ทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาได้ทราบความก้าวหน้าของงานของตนอยู่เสมอ การเสนอรายงานจำเป็นต้องมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน มีการวิจัย การประเมินผล และมีการตรวจสอบเป็นระยะ ๆ เพื่อการปรับปรุงได้ทันทีหรือการปรับปรุงในอนาคต

7. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดทำงบประมาณการเงิน การวางแผนหรือโครงการใช้จ่ายเงิน การทำบัญชี และการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม การบริหารจัดการทุกประเภทจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่

1. บุคลากร (Man)
2. งบประมาณ (Money)
3. วัสดุอุปกรณ์ (Material) และ
4. การจัดการ (Management)

หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า 4M's ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ใช้ในการบริหารเพราะการบริหารจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพมีปริมาณเพียงพอต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการเพียงพอต้องมีวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับความต้องการของแผนงานและโครงการและต้องมีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพเพื่อให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ศิริวรรณ เสรี, สมชาย หิรัญกิตติ และสมศักดิ์ วานิชยาภรณ์. 2545, หน้า 18) ชงชัย สันติวงษ์ (2543, หน้า 7-8) และสมคิด บางโม (2545, หน้า 61-62) ยังได้กล่าวถึงปัจจัยในการจัดการที่เป็นมูลเหตุที่สำคัญและผู้บริหารทุกคนต้องสนใจในงานด้านการบริหารจัดการ คือ

1. คน (Man) ทรัพยากรบุคคลที่ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่จะก่อผลสำเร็จให้กับกิจการได้อย่างมาก ทั้งนี้ในแง่ของปริมาณและคุณภาพ

2. เครื่องจักร (Machine) คือ เครื่องจักร อุปกรณ์ที่จัดหาและซื้ออย่างพิถีพิถัน เพื่อใช้ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า

3. เงินทุน (Money) นับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากร เพื่อหล่อเลี้ยงและเอื้ออำนวยให้กิจกรรมขององค์กรดำเนินไปโดยไม่ติดขัด และ

4. วัสดุสิ่งของ (Material) ถือเป็นปัจจัยที่มีปริมาณและมูลค่าสูงไม่ต่างไปจากปัจจัยตัวอื่น ๆ เพราะวัตถุดิบและสิ่งของเหล่านี้จะต้องมีการจัดหามาใช้ดำเนินการผลิต

Dubrin and Ireland (1993, p. 245) กล่าวว่า ทรัพยากรองค์กร ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรที่เป็นวัสดุสิ่งของ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2545, หน้า 6-7) ได้สรุปว่า การจัดการเป็นเรื่องของการผสมผสานหรือบูรณาการทรัพยากรการจัดการ ประกอบด้วย

1. คน (Man)
2. เงิน (Money)
3. วัสดุอุปกรณ์ (Material)
4. วิธีการ (Method)
5. ตลาด (Market)
6. ข้อมูลข่าวสาร (Information)
7. เวลา (Time)

จากความหมายของการบริหาร เมื่อนำมารวมกับคำว่าทุนทางสังคม จะมีความหมาย คือ การรวมกลุ่มคนเป็นชุมชน ร่วมแรงร่วมใจทำงาน เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ร่วมกัน โดยคำนึงถึงการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพและมีวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ชัดเจนแน่นอน มีปัจจัยหรือทรัพยากรในการบริหาร รวมถึงมีการประสานงานระหว่างกัน หรือมีปฏิกริยาร่วมกัน ซึ่ง พัชราวดี ศรีชัย (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งของหมู่บ้านหนองกลางดง ตำบลศีลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลจากการศึกษา พบว่า ปัจจัยสำคัญของการพลิกฟื้นจากสังคมที่มีปัญหาวิกฤติในด้านต่าง ๆ สามารถทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ เป็นลักษณะเฉพาะที่สำคัญ คือ 1) ผู้นำมีภาวะผู้นำโดดเด่นในด้านขีดความสามารถของผู้นำ (ผู้ใหญ่โชคชัย ลิ้มประดิษฐ์) ในการสร้างกระบวนการประชาธิปไตยในการบริหารงาน เป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพในการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา การมีจุดยืนทางความคิด วิถีคิด เห็นคุณค่าและพลังในการพัฒนาชุมชน ตระหนักสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนรู้จักพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงจากภายนอก เป็นผู้นำที่มีความมั่นใจในตนเองสูง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มุ่งมั่น และมีความสามารถในการถ่ายทอดอย่างชัดเจน

2) การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบ้านหนองกลางดง การสร้างพลังการทำงานเป็นทีม สร้างคนดี คนเก่ง คนมีความสามารถ สร้างผู้นำในชุมชน ประสานพณีกกำลังร่วมคิดร่วมทำ 3) การมีทุนทางสังคม ในมิติต่าง ๆ ความสัมพันธ์ที่ก่อเกิดภายในชุมชน ความรักสามัคคี ผูกพันกัน สานสัมพันธ์กัน ในระบบอาวุโส ภูมิปัญญาชาวบ้าน เก่งคิด เก่งทำ เห็นผลได้ในทางปฏิบัติ 4) ทุนทางเศรษฐกิจ สามารถพึ่งตนเองได้ มีการรวมกลุ่มทางอาชีพ นำภูมิปัญญาเพิ่มมูลค่าผลผลิต (แปรรูป) ลดปัญหา การว่างงาน สร้างรายได้ ชุมชนปลอดภัยนี้ สังคมมีความสุข 5) เป็นปัจจัยที่ประกันว่าชุมชนสำเร็จ เป็นชุมชนเข้มแข็ง แต่ไม่ใช่ปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยใช้กลยุทธ์ที่ผู้นำชุมชนสามารถพลิกฟื้น ไปสู่ความเข้มแข็ง จากการศึกษา พบว่า การมีสภา 59 และการจัดทำแผนชุมชน เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ ที่ทำให้เกิดการหลอมรวมคนในชุมชน และเป็นการพณีกกำลังประสานประโยชน์เป็นหนึ่งเดียว การมีสภา 59 เป็นพื้นฐานที่มั่นคงในระบบประชาธิปไตย การจัดทำแผนชุมชนเป็นการสร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพกองทุนชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาพลิกฟื้นเศรษฐกิจ สังคม ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง ได้อย่างมั่นคงบนพื้นฐานของการพัฒนาพลิกฟื้นให้เป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริง แผนชุมชนเป็นแผนที่ชีวิตของสังคมให้ดำเนินไปตามแนวทางที่ได้ร่วมกันคิดแก้ปัญหา เพื่อเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านหนองกลางดง สภา 59 และแผนชุมชน ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญ ที่ทำให้ชุมชนบ้านกลางดงเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

จากคำจำกัดความดังกล่าว อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารเป็นการจัดการ ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานปฏิบัติงานหรือจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคน เงิน วัสดุ ให้เกิดผลงานตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ปัจจุบันความหมายของการบริหารอาจกว้างออกไป เพราะเราได้นำวิธีการบริหารเข้ามาร่วมใช้กับการบริหารงานของรัฐ จึงมีคำกล่าวที่เป็นที่นิยมนั้น คือ “การบริหารจัดการ”

การบริหารทุนมนุษย์

ปัจจุบันองค์กรเกือบทุกแห่งได้ให้ความสำคัญกับการดำเนินการด้านทุนมนุษย์มากยิ่งขึ้น มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของทุนมนุษย์สำหรับองค์กร องค์กรจะต้องหาวิธีการ พัฒนาทุนมนุษย์ให้เหมาะสมกับองค์กรนั้น ๆ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญของทุนมนุษย์ในองค์กรจะช่วยส่งเสริม ให้บรรลุเป้าหมายตามกลยุทธ์ที่วางไว้ โดยคนในองค์กรใช้ความรู้ความสามารถที่เป็นทุนของตนเอง มาปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จลุล่วงและทำงานประสานกับเพื่อนร่วมงาน ซึ่งต่างคนก็ต่างใช้ทุนที่มีอยู่เพื่อทำให้บรรลุเป้าหมาย ทำให้ช่วยสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขัน โดยใช้ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญที่มีอยู่ นำมาใช้เพื่อช่วยสร้างความแตกต่างให้กับองค์กร ทำให้เกิดความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง ส่งผลให้องค์กรสามารถอยู่รอดและเติบโตอย่างยั่งยืน

แนวคิดการบริหารทุนมนุษย์ (Human capital management) เป็นการเชื่อมโยงระหว่างตัวองค์กรและพนักงาน ซึ่งจากเดิมในอดีตความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรและพนักงานจะมีลักษณะเป็นแบบพ่อปกครองลูก (Paternalistic model) โดยองค์กรจะดูแลและจ้างงานพนักงานระยะยาว ทำให้พนักงานไม่ต้องออกไปหางานอื่น แต่พนักงานต้องจงรักภักดีและทุ่มเทพลังกำลังให้กับองค์กร หลังจากนั้นเมื่อมีแนวคิดซึ่งยกระดับความสำคัญของคนเกิดขึ้น โดยมองว่าพนักงานเป็นผู้ลงทุนเป็นเจ้าของทุน จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรและพนักงานกลายมาเป็นแบบสมัครใจ (Gratton & Ghoshal, 2003 อ้างถึงใน นิสดารก์ เวชยานนท์, 2551, หน้า 15) ได้อธิบายความสัมพันธ์แบบสมัครใจ (Volunteer model) เป็นความสัมพันธ์ที่ต้องอาศัยความเชื่อมโยงความต้องการของทั้งฝ่ายนายจ้างและลูกจ้าง กล่าวคือ ทั้งองค์กรและพนักงานต่างต้องเต็มใจที่จะอยู่ร่วมกัน โดยมีการเจรจาต่อรอง ซึ่งความสัมพันธ์แบบสมัครใจนี้ก่อให้เกิดการเริ่มต้นของการบริหารทุนมนุษย์ในระดับบุคคล โดยมีหลักการในการบริหารทุนมนุษย์ในระดับบุคคล 4 ประการ (นิสดารก์ เวชยานนท์, 2551, หน้า 16-17)

1. ภายใต้อาสาสมัครใจ (Volunteer model) บุคคลต้องมีอิสระและมีความกล้าที่จะผลักดันและพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพหรือเต็มสมรรถนะที่ตนมีอยู่ โดยในปัจจุบันองค์กรมีเครื่องมือในการประเมินแบบ 360 องศา ซึ่งช่วยให้พนักงานได้รับผลสะท้อนกลับ (Feedback) จากบุคคลรอบข้าง ซึ่งทำให้ทราบถึงจุดอ่อนหรือจุดแข็งของตัวเอง

2. บุคคลต้องก้าวข้ามให้พ้นจากความคิดที่ว่าคนเป็นเพียงสินทรัพย์ (Asset) ขององค์กร โดยต้องมองว่าตนเองคือนักลงทุน (Investor) ซึ่งการที่บุคคลลงทุนในการสะสมความรู้และพัฒนาตนเองเป็นการลงทุนล่วงหน้า ผู้ลงทุนต้องมีจิตใจเข้มแข็ง เนื่องจากต้องเสียเงิน เวลา และทรัพยากรอื่น ๆ รวมถึงต้องมีการวางแผนล่วงหน้าอีกด้วย

3. บุคคลต้องพยายามเปิดใจรับรู้และเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ การที่บุคคลจะเรียนรู้ได้นั้นทัศนคติเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งถ้าบุคคลคิดว่าตนเองรู้แล้ว ทำดีแล้ว บุคคลนั้น ๆ ก็จะไม่พยายามเปิดใจรับรู้สิ่งใหม่ ๆ

4. ความรู้ที่ใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมักจะเกิดจากการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายสาขา ซึ่งการจะทำเช่นนั้นได้ เครือข่ายความสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากการมีเครือข่ายจะนำไปสู่ความรู้ที่หลากหลายข้ามพรมแดน

นิสดารก์ เวชยานนท์ (2551, หน้า 3-5) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ทุนมนุษย์” คือ คุณลักษณะต่าง ๆ รวมถึงความสามารถที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ อันได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดมาจากมนุษย์ผู้นั้น หรือใช้เวลาและเงินในการสร้างเสริม สะสม คงไว้ ทุนมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะการเรียนในโรงเรียนเท่านั้น แต่ทุนมนุษย์ถูกสะสมขึ้นหลายทาง เช่น

การศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน การย้ายถิ่นฐาน ประสบการณ์ชีวิต การรักษาสุขภาพ รวมทั้งการค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ สาเหตุที่นักเศรษฐศาสตร์ใช้คำว่า ทูม เนื่องจากต้องมีเรื่องของเวลา ความพยายาม เงิน ในการเสริมสร้างทุนมนุษย์ ซึ่งเป็นการลงทุนเช่นเดียวกับการลงทุนปกติ เพื่อให้ได้คืนมาทีหลัง และการได้คืนมาไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในรูปของการคืนทุนเป็นรูปตัวเงิน อย่างเดียว เงินเป็นเพียงหนึ่งเท่านั้น คนที่มีทุนมนุษย์มากจะมีความสามารถและแนวโน้มที่จะมีรายได้มากกว่าคนที่ทุนมนุษย์น้อย จากการศึกษาของนักเศรษฐศาสตร์ พบว่า คนที่จบปริญญาตรีหรือสูงกว่า มักจะมีรายได้ในชีวิตสูงกว่า นอกจากนี้เศรษฐศาสตร์ยังพบอีกว่า การศึกษาเป็นการลงทุนที่ทำให้เกิดผลกำไร เช่นเดียวกับการลงทุนด้านสุขภาพ เพราะทำให้คนสามารถทำงานได้ อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

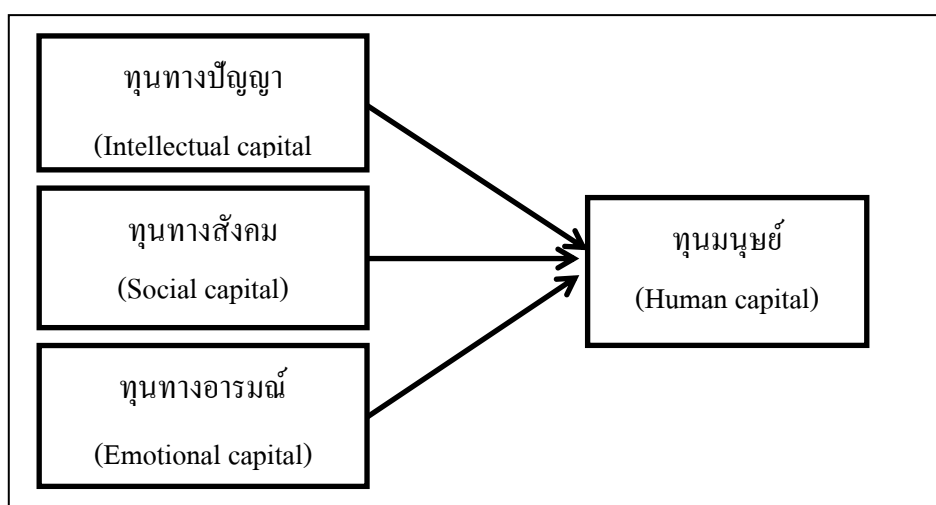
ดเนีย เทียนพุด (2553, หน้า 108) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทุนมนุษย์ (Human capital) คือ มิติใหม่ที่เข้ามาเปลี่ยนแนวคิดของการบริหารทรัพยากรบุคคลให้ถึงความสามารถของคน (Human competence) ออกมาสร้างมูลค่าเพิ่มของทุนทางปัญญา (Intellectual capital value) สิ่งเหล่านี้กำลังเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการพัฒนาทรัพยากรบุคคล (HRD: Human resource development)

กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์ (2552, หน้า 246) ได้อธิบายแนวคิดของทุนมนุษย์ได้ถูกแยกไว้ สองลักษณะ คือ ลักษณะเฉพาะ (Specific) ซึ่งเกี่ยวข้องกับทักษะและความรู้ที่มีประโยชน์เฉพาะตัว บุคคลคนหนึ่ง ๆ เท่านั้น ส่วนอีกลักษณะหนึ่งลักษณะทั่วไป (General) ซึ่งมีประโยชน์ต่อทุกคน สำคัญของการดำเนินการด้านทุนมนุษย์ คือ การเพิ่มคุณค่านำไปสู่การเพิ่มศักยภาพบุคคล เพื่อเพิ่มคุณค่าทางผลผลิต การลงทุนหรือเพิ่มทุนมนุษย์โดยการศึกษาและการฝึกอบรม จากการศึกษาและการดูแลสุขภาพให้เกิดศักยภาพที่มีคุณภาพก่อน จะก่อให้เกิดการเพิ่มผลผลิต แก่องค์กร สอดคล้องกับนิสคาร์ก เวชยานนท์ (2551, หน้า 3) ได้กล่าวว่าทุนมนุษย์ คือ ลักษณะต่าง ๆ รวมถึงความสามารถที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ อันได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดมาพร้อมกับมนุษย์ผู้นั้น หรือใช้เวลาและเงินในการเสริมสร้างสะสมคงไว้ ทุนมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้น เฉพาะการเรียนในโรงเรียนเท่านั้น แต่ทุนมนุษย์ถูกสะสมขึ้นมาหลายทาง เช่น ทางการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน การย้ายถิ่นฐาน ประสบการณ์มีชีวิต การรักษาสุขภาพ รวมทั้งการค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ Gratton and Ghoshal (2003, pp. 1-10 อ้างถึงใน นิสคาร์ก เวชยานนท์, 2551, หน้า 4-5) ได้ให้คำจำกัดความของทุนมนุษย์ต่างจากนักวิชาการท่านอื่น โดยกล่าวว่าทุนมนุษย์ คือ ส่วนผสมของ 3 สิ่ง คือ ทุนทางปัญญา (Intellectual capital) ทุนทางสังคม (Social capital) และทุนทางอารมณ์ (Emotional capital) ดังนี้

1. ทุนทางปัญญา (Intellectual capital) ประกอบไปด้วย ความรู้และความสามารถในการเรียนรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ทักษะ ประสบการณ์ที่คนสะสมเอาไว้

2. ทูทางสังคม (Social capital) ประกอบไปด้วย เครือข่าย ความสัมพันธ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นทุนที่สำคัญ โดยช่วยสร้างโอกาสที่จะนำไปสู่การสร้างคุณค่าในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความไว้วางใจ ความน่าเชื่อถือ เป็นต้น

3. ทูทางอารมณ์ (Emotional capital) ประกอบด้วยคุณลักษณะต่าง ๆ เช่น การรู้ด้วยตนเอง (Self-awareness) ความมีศักดิ์ศรี (Integrity) การมีความยืดหยุ่น (Resilience)

ภาพที่ 2 ส่วนผสมของทุนมนุษย์

การจัดการทุนมนุษย์

คำว่า “ทุนมนุษย์” (Human capital) เริ่มต้นมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 โดยที่นักเศรษฐศาสตร์ชื่อ อัดัม สมิท (Adam Smith) แนวคิดดังกล่าวได้เข้ามามีบทบาทเมื่อ Schultz (1960) ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับทุนมนุษย์มาพัฒนา โดยเขียนบทความเรื่องการลงทุนด้านมนุษย์ (Investment in human capital) อธิบายว่าความรู้และทักษะของบุคคลเป็นการลงทุนที่มีผลระยะยาวในการที่จะทำให้องค์กรเจริญเติบโต และเห็นคุณภาพของแรงงานเป็นตัวแปรทางเศรษฐกิจและสามารถปรับปรุงโดยการเพิ่มตัวแปรด้านมนุษย์เข้าไปในสมการทางเศรษฐกิจ และยิ่งไปกว่านั้นยังสามารถเพิ่มผลผลิตได้ด้วย

Ingham (2007, pp. 63-68) อธิบายถึงสิ่งสำคัญของการจัดการทุนมนุษย์ไว้ 2 ประเด็นหลัก คือ

1. HCM เป็นวิธีการเปลี่ยนมูลค่าจากคน

การบริหารทรัพยากรบุคคล (HRM) ดูแลคนเป็นดังทรัพยากรขององค์กรเสมอ “ทรัพยากรบุคคล” เป็นซับพลายที่สามารถดึงออกมาและใช้เพื่อสนับสนุนหรือช่วยในการทำงานปกติทั่วไปและเป็นทรัพยากรในการปฏิบัติแบบดั้งเดิมทางบัญชีที่มองว่าเป็นค่าใช้จ่าย

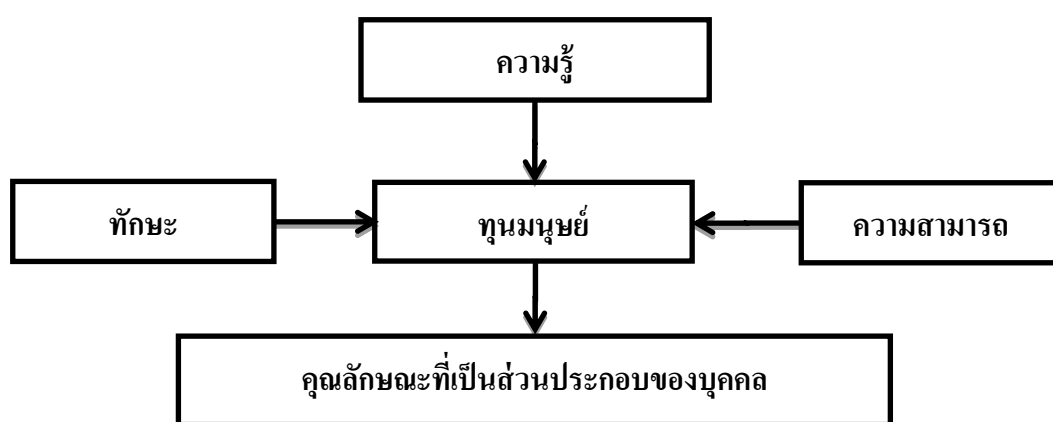
HCM ให้การยอมรับว่า คน เป็นผู้ลงทุน (Investors) ในทุนมนุษย์ส่วนบุคคล และเป็นการจัดหาแหล่งคุณค่าหลักสำหรับองค์กร เป็นที่ทราบกันดีว่าในมาตรฐานของรายงานทางการเงิน ไม่อนุญาตให้เราคิดคำนวณทุนมนุษย์เช่นเดียวกับทุนทางการเงิน แต่เมื่อเราเปลี่ยนข้างด้านขวามือไปด้านซ้ายมือในงบดุล เทอมมนุษย์ได้กลายเป็นการลงทุน ไม่ใช่ค่าใช้จ่าย สิ่งนี้บ่งชี้ว่า ถ้าเราสามารถจัดการได้อย่างเหมาะสมอยู่ตลอดเวลาจะในระยะสั้น ธุรกิจยอมรับกันว่าองค์กรไม่ได้เป็นเจ้าของทุนเพื่อใช้ประโยชน์ได้ แต่จะเป็นเพียงทำให้มีทุนมนุษย์อยู่นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ ขณะที่ผู้ลงทุน (คนทำงานในองค์กร) ก็ได้รับมูลค่าที่ได้ลงทุนไปตอบแทน

2. HCM เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องความสำเร็จของธุรกิจและความได้เปรียบในการแข่งขัน

HCM จึงเกี่ยวกับการจัดการคนโดยใช้วิธีการสะสมทุนมนุษย์ให้มากที่สุด ในความเป็นจริง HCM พยายามหาวิธีการในการประมวลมุมมองด้านคนในเชิงเศรษฐกิจและเทอมของบุคคล Becker and Hunselid (2001, p. 227) ได้อธิบายในหนังสือ HR และ Workforce scorecards กล่าวว่า การสร้างคุณค่าสำหรับผู้ลงทุนเป็นหัวใจสำคัญที่ HR สามารถมีอิทธิพลด้านมูลค่าต่อผู้ถือหุ้น เพื่อสร้างมูลค่า อย่างไรก็ตาม HR ต้องการมุมมองทุนมนุษย์ที่แตกต่างกันระหว่าง HRM กับ HCM เพราะแนวคิด HCM เน้นที่จุดสำคัญในทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรและส่วนย่อย ๆ ที่ตามมาของระบบ HR เพราะสามารถทำให้มีค่าใช้จ่ายได้น้อยกว่า

Torraco (1998 อ้างถึงใน ฉาน ธรรมกวีวิจารณ์, 2550, หน้า 47) ได้แสดงให้เห็นว่า ทฤษฎีทุนมนุษย์นั้นเน้นที่ความสำคัญของบุคคลในการพิจารณาคนเหมือนผู้ลงทุน แต่ละบุคคลจะลงทุนในการศึกษาและการฝึกอบรมเพื่อที่จะบรรลุประโยชน์ในอนาคต ด้วยเหตุนี้ทุนมนุษย์จึงเป็นการพิจารณาเหมือนสินทรัพย์ที่คล้ายกับสินทรัพย์ทางกายภาพหรือการเงิน ทุนมนุษย์ได้กลายเป็นบทบาทในกระบวนการของการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นเหมือนสต็อกของทักษะที่สร้างขึ้นจากการศึกษาและการฝึกอบรม เป็นปัจจัยการผลิตที่ประสานร่วมในการผลิตผลสุดท้าย และยังเป็นสต็อกของความรู้ที่สามารถสะสมให้เป็นแหล่งของนวัตกรรมที่เป็นพื้นฐานในการเติบโตของเศรษฐกิจ นอกจากทุนมนุษย์จะเป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดรายได้ในกิจการแล้ว ทุนมนุษย์ก็เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายมากที่สุดเช่นกัน ดังนั้น การบริหารจัดการทุนมนุษย์อย่างเหมาะสมย่อมส่งผลตอบแทนที่ดีขององค์กร (โชคชัย สุเวชวัฒนกุล และกนกกานต์ แก้วนุช, 2555, หน้า 955; ชัชวาล ทัดศิวัช, 2552, หน้า 97; วิเชียร วิทย์อุดม, 2549, หน้า 1) ได้กล่าวถึงงานด้านการดำเนินการด้านทุนมนุษย์ จึงเป็นหน้าที่รับผิดชอบที่มีแรงกดดันสูง และส่งผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร โดยผ่านกระบวนการและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ของฝ่ายบริหารต่อองค์กร การลงทุนในทรัพยากรมนุษย์เปรียบเสมือนการลงทุนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดอย่างหนึ่งขององค์กร

องค์ประกอบทุนมนุษย์ ทุนมนุษย์เป็นสินทรัพย์ชนิดหนึ่งและเป็นสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน (Intangible) ซึ่งตามปกติแล้วไม่สามารถวัดเทียบค่าทางธุรกิจ แต่สามารถแปรสภาพให้กลายเป็นสินทรัพย์ที่สามารถวัดเทียบคุณค่าออกมาได้ เมื่อเทียบคุณค่าออกมาได้สามารถวัดได้ และก็สามารถจัดการได้ ในการลงทุนมนุษย์นั้นเป็นผู้ปฏิบัติงาน ได้รับการฝึกฝนและเรียนรู้จากภายนอกโรงเรียน โดยทักษะการทำงานเป็นการเพิ่มประสบการณ์ จึงเป็นการสะสมทุนมนุษย์ ทุนมนุษย์จึงประกอบด้วย ทั้งศักยภาพและสุขภาพของมนุษย์ ส่วนองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (OECD) มองว่ามนุษย์ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ ศักยภาพ และคุณสมบัติประจำตัวของแต่ละบุคคล ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 3 องค์ประกอบของมนุษย์ (OECE, 2007)

สรุปแล้วการจัดการทุนมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากต่อการเติบโตขององค์กร เพราะการบริหารจัดการทุนมนุษย์ที่ดีนั้น จะส่งผลให้สามารถผลิตสินทรัพย์ที่มีตัวตนได้ อย่างไม่จำกัด สำหรับการจัดการทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพนั้น ต้องดำเนินการจัดการใน 3 ด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านทักษะ ด้านความรู้ และด้านความสามารถ ซึ่งถ้าจัดการ 3 ส่วนนี้ได้ดีก็จะส่งผลให้สามารถพัฒนาคุณลักษณะที่เป็นส่วนประกอบของบุคคลได้ดี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาองค์กรต่อไป

แนวคิดการบริหารจัดการกลุ่ม

การบริหารจัดการเป็นส่วนสำคัญต่อการจัดการและการพัฒนาองค์กรหรือกลุ่ม เพราะแนวทางในการบริหารจัดการจะเป็นปัจจัยที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ แนวทางในการบริหารจัดการกลุ่มองค์กรมีหลากหลายรูปแบบวิธี เพื่อให้เกิดความสะดวกในการศึกษา ในแนวคิดการบริหารจัดการกลุ่ม ผู้วิจัยจึงแยกเป็นหัวข้อในการศึกษา ดังนี้

การบริหารเป็นการทำงานสนองความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างของกลุ่มคน ซึ่งการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนอาจมีการเรียกชื่อกลุ่มที่แตกต่างกันไป เช่น ประเทศ โรงเรียน วัด ชุมชน เป็นต้น โดยจากกลุ่มเหล่านี้จะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า องค์กร (Organization) ซึ่งเป็นศูนย์รวมของคนและการดำเนินกิจกรรมที่จะนำองค์กรให้ไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยการบริหารงานนั้นได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

เจริญผล สุวรรณโชติ (2542, หน้า 260) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร คือ งานหรือกิจกรรมที่ทำให้องค์กรสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ได้ตามความมุ่งหมายขององค์กรออกมาให้มีคุณภาพและปริมาณที่ดีที่สุด เพื่อให้องค์กรนั้นเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือองค์กรอื่น ๆ ว่าเป็นองค์กรที่ดำเนินงานตามเป้าหมายได้อย่างแท้จริงจนทำให้งานนั้นมีประสิทธิภาพสูงสุด

พะยอม วงศ์สารศรี (2543, หน้า 3) ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอน โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร ตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการ และความมุ่งหวังในความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่กันไป ซึ่งจะทำให้องค์กรสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2543, หน้า 21-23) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่ได้วิเคราะห์ และประเมินจุดอ่อนจุดแข็งขององค์กรไว้ล่วงหน้าแล้ว ซึ่งอยู่ภายใต้ขอบเขตของข้อจำกัดที่มีอยู่ทั้งด้านบุคลากร เทคโนโลยี ทุน และโครงสร้างอื่น ๆ เพื่อนำองค์กรให้ไปสู่ทิศทางที่เป็นไปได้

ธงชัย สันติวงศ์ (2543, หน้า 1) ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึง การดำเนินกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ คน เงิน สิ่งของ วัสดุ และวิธีการปฏิบัติงาน เป็นปัจจัยในการดำเนินงาน หรืออีกนัยหนึ่ง การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545, หน้า 18-19) ให้ความหมายของการบริหารจัดการไว้ว่า หมายถึง ชุดของหน้าที่ต่าง ๆ (A set of functions) ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องใช้ทรัพยากรจากสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ประกอบด้วย คน (Man) เงิน (Money) วัตถุดิบ (Material) เครื่องจักร (Machine) วิธีการ (Method) และการบริหาร (Management) หรือที่นิยมเรียกกันว่า 6M's

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2548, หน้า 5) ให้ความหมายการบริหารจัดการไว้ว่า หมายถึง การทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น การทำงานต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้

ทำงานภายในสภาพองค์กรที่กล่าวนั้น ทรัพยากรด้านบุคคลจะเป็นทรัพยากรหลักขององค์กร ที่เข้ามาร่วมกันทำงานในองค์กร ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้านวัตถุอื่น ๆ เครื่องจักร อุปกรณ์ วัตถุดิบ เงินทุน รวมทั้งข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อผลิตสินค้าหรือบริการออกจำหน่าย และตอบสนองความพอใจให้กับสังคม

จากการศึกษาความหมายของการบริหารจัดการ สรุปได้ว่า การบริหารจัดการ หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ดำเนินงานตามชุดกิจกรรมที่เป็นหน้าที่ที่จะดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอน โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ที่จะทำให้องค์กรสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ให้ได้ตามความมุ่งหมายขององค์กร ทั้งทางด้านคุณภาพและปริมาณที่ดีที่สุด ทั้งนี้ต้องอาศัยทรัพยากรประกอบการบริหารจัดการ ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัตถุดิบ (Material) เครื่องจักร (Machine) วิธีการ (Method) และการบริหาร (Management) หรือที่นิยมเรียกกันว่า 6M's ซึ่งในทรัพยากรเหล่านี้ ทรัพยากรด้านบุคคล จะเป็นทรัพยากรหลักขององค์กรและเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้านวัตถุอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการผลิต ตามความประสงค์ขององค์กร

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์

ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์

กรมการพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตว่าเป็นกระบวนการ รวมคนทุกระดับ โดยมีหลักการและอุดมคติเดียวกัน ในการที่จะระดมเงินออมเพื่อใช้ช่วยเหลือ และแก้ปัญหาความเดือดร้อนของสมาชิกของกลุ่ม ทั้งในด้านการประกอบอาชีพและสวัสดิการ ของครอบครัว โดยวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้เงินในการพัฒนาคน สังคม และเศรษฐกิจ การพัฒนาคนมีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นผู้มีคุณธรรม 5 ประการ คือ มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ อดทนและอดออม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและเพื่อสมาชิก มีความเห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีความไว้วางใจกัน การพัฒนาสังคมส่งเสริมการปลูกฝังประชาธิปไตย ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี ส่งเสริมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่ดี การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นการระดมทุน ในหมู่บ้านตำบล ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพของสมาชิกให้ครบวงจร สามารถทำไปสู่อชีพหลัก โดยฝึกฝนให้สมาชิกรู้จักการออม การวางแผนการใช้จ่ายเงินของตนเองและเงินกู้ยืมอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพสูง ส่งเสริมการเป็นธุรกิจขนาดย่อมในชุมชน หลักการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ ยึดหลักความเท่าเทียมกันและเสมอภาคของสมาชิกในกลุ่ม (กรมการพัฒนาชุมชน, 2532, หน้า 61-810) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ (ม.ป.ป., หน้า 69 อ้างถึงใน คำเพชร จันทรธานี, 2536, หน้า 17) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นขบวนการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มี ประสิทธิภาพ โดยสอนคนให้รู้จักช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยการประหยัดทรัพย์หรือนำมาสะสมรวมกันทีละเล็กละน้อยเป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อเป็นทุน

สำหรับให้สมาชิกที่มีความจำเป็นและเดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ลงทุนประกอบอาชีพ หรือเพื่อสวัสดิการของครอบครัว ประเวศ วะสี (ม.ป.ป., หน้า 3) ให้ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์ว่า หมายถึงองค์กรชุมชน เกิดขึ้นโดยกระบวนการที่คนในชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือกันแล้วเข้าอีกจนปรากฏตัวผู้นำ ตามธรรมชาติขึ้น มีการจัดการองค์กร มีการวิเคราะห์ปัญหา วิจัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือกและตัดสินใจทางเลือกได้ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกันความคิดของสมพันธ์ เตชะอธิก ที่กล่าวว่า องค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันสร้างตนเองและจัดการเองได้ ไม่ใช่องค์กรที่คนอื่นสร้างให้หรือยึดเย็ดให้หรือจัดการโดยคนอื่น (สมพันธ์ เตชะอธิก, 2540, หน้า 1-2) จึงเป็นแหล่งที่มา

หลักการกลุ่มออมทรัพย์

สมพันธ์ เตชะอธิก (2540, หน้า 59) ได้กล่าวถึงหลักการของกลุ่มออมทรัพย์ไว้ดังนี้

1. สมัครงใจ หมายถึง ในการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์โดยสมัครงใจและยินดีที่จะปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่ม
2. ประชาธิปไตย หมายถึง ในการบริหารกลุ่มออมทรัพย์โดยอาศัยมติเสียงส่วนมากในการตัดสินใจ สมาชิก 1 คน ถือว่า 1 เสียง
3. ปันผลตามหุ้น หมายถึง ในการดำเนินธุรกิจของกลุ่มออมทรัพย์ หากกลุ่มออมทรัพย์มีกำไรจะต้องปันผลคืนให้กับสมาชิก โดยคืนหุ้นที่สมาชิกถือครองอยู่อย่างเป็นธรรม
4. จัดสรรรายได้สุทธิเพื่อประโยชน์ของสมาชิกและส่วนรวม หมายถึง กลุ่มออมทรัพย์จะต้องมีการจัดสรรเงินกำไรสุทธิของกลุ่ม เพื่อเป็นทุนสำรองทุนการศึกษาไว้เพื่อประโยชน์ของกลุ่มและส่วนรวม
5. ความร่วมมือเป็นขบวนการ หมายถึง กลุ่มออมทรัพย์จะต้องมีการทำงาน โดยอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกและกลุ่มอื่น ๆ อย่างมีขั้นตอน แผนงาน วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ชัดเจน
6. ให้การศึกษาและบริการสังคม หมายถึง กลุ่มพึงดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนตามแนวนโยบายที่มวลสมาชิกให้ความเห็นชอบ
7. เอื้ออาทรต่อชุมชน หมายถึง กลุ่มพึงดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนตามแนวนโยบายและให้การช่วยเหลือสังคมภายนอก

อุดมการณ์ของกลุ่มออมทรัพย์

กรมการพัฒนาชุมชน (2534, หน้า 9-12) ได้อธิบายว่า อุดมการณ์ของกลุ่มออมทรัพย์คือ แนวความคิดหรือความเชื่อที่ว่ากลุ่มออมทรัพย์เป็นแนวทางหนึ่งที่จะแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ประชาชนกินดีอยู่ดี มีสันติสุข โดยยึดหลักประหัยัด การร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในกลุ่มและกลุ่มออมทรัพย์อื่น ๆ

ปฏิภาณ จุมพา (2541, หน้า 25-31) ได้ศึกษาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ ในด้านการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์กลุ่มสมาชิก คุณธรรมของกลุ่มออมทรัพย์ คุณสมบัติของ สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ วิธีการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์ กิจกรรมพื้นฐานของกลุ่มออมทรัพย์ การจัดสวัสดิการ และการส่งเสริมในด้านต่าง ๆ ของกลุ่มออมทรัพย์ ดังนี้

เป้าหมายของกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์มีเป้าหมายสูงสุดที่การพัฒนาให้มีคุณภาพและมีศักยภาพที่จะช่วยเหลือตนเองและร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้แต่ละกลุ่มต้องกำหนดวัตถุประสงค์ ของกลุ่มขึ้นตามปัญหาความต้องการหรือความจำเป็นของสมาชิก

วัตถุประสงค์ของกลุ่มสมาชิก

1. ส่งเสริมการพัฒนาบุคคล ครอบครัว และสังคม คือ พัฒนาบุคคลอันเป็นสมาชิก ของครอบครัวให้มีคุณภาพ ศักยภาพ สามารถสร้างครอบครัวที่มั่นคง อันจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคม ที่เจริญรุ่งเรืองและมีสันติสุขที่สุด
2. ส่งเสริมการออมทรัพย์ของสมาชิก คือ ส่งเสริมสมาชิกให้ขยันทำงานประหยัด เก็บออมได้อย่างสม่ำเสมอ
3. รับฝากเงินสมาชิก เมื่อสมาชิกมีรายได้เพียงพอ มีเงินเก็บก็สามารถนำไปฝากกับกลุ่มได้ ซึ่งมีบทบาทเสมือนธนาคารของประชาชนนั่นเอง
4. ให้สมาชิกกู้ยืมตามความจำเป็นหรือใช้ไปในทางที่มีประโยชน์ อันได้แก่ การนำเงิน ไปแก้ปัญหาค่าครองชีพ การพัฒนาอาชีพ รายได้ การมีที่อยู่ถาวร มีสถานภาพที่เหมาะสม และรวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านอื่น ๆ ให้ดีขึ้น
5. กู้ยืมเงินจากแหล่งภายนอกใช้เงินทุนดำเนินการเพื่อนำเข้ามาบริการให้สมาชิกกู้ยืม อย่างเพียงพอ
6. ให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ กับกลุ่มออมทรัพย์อื่น
7. จัดให้มีสวัสดิการ หรือให้สงเคราะห์แก่สมาชิกและครอบครัว
8. ดำเนินการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ความต้องการของสมาชิก

คุณธรรมของกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์เป็นองค์กรที่รวมเอาคนที่รู้จักกันเพื่อแสวงหาแนวทางในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งที่สำคัญที่จะทำให้การรวมตัวของสมาชิกแน่นเหนียว สามารถให้กลุ่มออมทรัพย์ ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ก็คือ คุณธรรมของมวลสมาชิก คุณธรรมดังกล่าว ได้แก่

1. ความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์ในกลุ่มออมทรัพย์ คือ การสร้างสัจจะต่อตนเอง ในการประหยัคคอดออมอย่างสม่ำเสมอ ซื่อสัตย์ต่อกลุ่มในการถือหุ้นฝากในกลุ่มอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เมื่อกู้เงินไปแล้วใช้คืนตามสัญญา

2. ความรับผิดชอบ นอกจากการออมทรัพย์สม่ำเสมอ การชำระคืนตามสัญญา การแสดงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอื่น ๆ การให้ความร่วมมือกับกลุ่ม เช่น การเข้าร่วมประชุม การแสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอในการบริหารงานกลุ่มก็ควรเป็นความรับผิดชอบที่สำคัญของสมาชิกกลุ่มด้วย ความรับผิดชอบเหล่านี้จะทำให้กลุ่มออมทรัพย์สามารถแก้ไขปัญหาให้กับเพื่อนสมาชิกของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ความสามัคคีในด้านความร่วมมือร่วมใจกันทำงานเพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จ ในกิจการต่าง ๆ ความสามัคคีก่อให้เกิดพลัง การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนให้สำเร็จ จะต้องอาศัยพลังอันเกิดมาจากความสามัคคี

4. ความมีวินัย การอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมีการกำหนดกติกา ซึ่งมาจากสมาชิก ความมีวินัย การปฏิบัติตามกติกาที่ร่วมกันวางไว้อย่างเคร่งครัด จึงจะเรียกได้ว่ามีวินัย อันเป็นปัจจัย สำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มก้าวไปสู่ความสำเร็จ

คุณสมบัติสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์เป็นการรวมคนมาไว้ในองค์กรเดียวกันเพื่อให้คนเหล่านั้น ได้มีโอกาส พึ่งตนเองและช่วยเหลือกันและกัน กลุ่มออมทรัพย์ดำเนินงานอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ของคนในสังคมเดียวกัน จึงจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์และกระบวนการในการดำเนินงานที่มั่นใจว่า บุคคลที่เข้าร่วมกันในกลุ่มออมทรัพย์จะมีคุณสมบัติเหมาะสม สามารถร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จนบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มเป็นอย่างดี ประกอบด้วยสาระสำคัญโดยทั่วไป ดังนี้

1. เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ กล่าวคือ มีอายุตามเกณฑ์การบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายกำหนด
2. เป็นบุคคลที่อยู่ในวงสัมพันธ์เดียวกัน เช่น ชุมชนเดียวกัน อาชีพเดียวกัน เป็นต้น
3. เป็นบุคคลที่มีความประพฤติและนิสัยดีงาม รวมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรม

และศีลธรรมที่ดี

4. เป็นบุคคลที่เห็นชอบในเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์และพร้อมที่จะปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม มีความศรัทธาและเห็นคุณค่าของกลุ่มออมทรัพย์ที่จะมีต่อชีวิต ความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคม

วิธีการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์

แนวทางปฏิบัติของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ในการนำหลักการไปปฏิบัติ และเพื่อให้เป็นไปตามอุดมการณ์ของกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งแนวปฏิบัติมีลักษณะต่อไปนี้

1. รวมคน คือ รวมคนที่มีปัญหาเหมือนกันหรือคล้ายกัน มีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่เหมือนกัน คนที่มาร่วมกันจะต้องพร้อมและสมัครใจที่จะร่วมแรงร่วมมือ และไม่ใช่คนที่เข้ามาหวังผลประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม
2. รวมเงิน คือ การรวมเงินจากสมาชิกเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนในการแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิกที่เดือดร้อนในการบริการเงินกู้ และเงินที่สมาชิกร่วมกัน เรียกว่า “เงินหุ้น” สมาชิกจะนำเงินมาลงหุ้นหรือเงินฝากเท่าไรก็ได้ ขึ้นอยู่กับความสามารถแต่ให้ประจำและสม่ำเสมอ
3. รวมความคิด คือ ในการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ต้องกำหนดจากความคิดของสมาชิกทุกคนเพื่อนำไปใช้ในการบริหารงาน ซึ่งสมาชิกทุกคนจะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำงาน กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ตลอดจนวางแผนเพื่อพัฒนากลุ่มร่วมกัน
4. รวมใจ คือ กลุ่มออมทรัพย์เป็นการรวมคนที่ค่อนข้างมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน ทั้งความคิด จิตใจ ฐานะทางการเงิน การศึกษา คุณวุฒิ และวัยวุฒิ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ โดยทั่วไปมักเป็นอุปสรรคจำเป็นต้องสลายความแตกต่างเหล่านี้ออกไปให้หมด โดยอาศัยความช่วยเหลือของสมาชิกทุกคน เพื่อให้เกิดพลังที่เข้มแข็ง ความร่วมมือคงเป็นไปได้ยากหากไม่เริ่มที่การรวมใจเข้าด้วยกันก่อน และการที่จะให้เกิดการรวมใจได้คนที่มาร่วมกันคงต้องค้นหาก่อนว่าอะไรคือจุดมุ่งหมายสูงสุดร่วมกัน

กิจกรรมพื้นฐานของกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์เป็นองค์กรทางการเงิน ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการเงิน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงการส่งเสริมให้สมาชิกเกิดการประหยัดและออมทรัพย์เพื่อเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิก ครอบครัว และสังคม โดยมีกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การออมทรัพย์อย่างสม่ำเสมอ
2. การรับฝากเงิน
3. การให้บริการเงินกู้
4. การจัดการสวัสดิการ

กลุ่มออมทรัพย์นอกจากจะส่งเสริมให้สมาชิกออมทรัพย์และให้บริการเงินกู้ให้แก่สมาชิก เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน กลุ่มออมทรัพย์ควรจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ซึ่งในการจัดสวัสดิการ

ของแต่ละอาจจัดได้ เช่น การรักษาพยาบาล ฌาปนกิจสงเคราะห์ ทุนการศึกษา ในส่วนเงินทุนที่จะนำมาจัดสวัสดิการอาจได้จากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี เงินบริจาค

แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์และยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์

แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์เป็นกระบวนการที่สำคัญสำหรับการบริหารจัดการองค์กรทุกระดับตั้งแต่ระดับประเทศ ลงมาถึงระดับจังหวัดหรือตั้งแต่ระดับบนลงมาสู่ระดับล่างสิ่งสำคัญจะต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนเพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติและไปสู่เป้าหมายได้ ซึ่งจะต้องมีการวางแผนถือว่าเป็นกระบวนการแรกในการบริหารที่มีความสำคัญต่อองค์กรทุก ๆ องค์กร เพราะการวางแผนจะบ่งบอกถึงทิศทางในอนาคตขององค์กรและเป้าหมายที่องค์กรต้องการที่จะบรรลุตลอดจนวิธีการที่องค์กรเลือกใช้ในการบรรลุเป้าหมาย การวางแผนยุทธศาสตร์จึงเปรียบเสมือนแผนที่ในการเดินทางขององค์กร องค์กรที่มีแผนที่ดีย่อมจะมีทางเลือกในการเดินทางได้ดี อีกทั้งทำให้ผู้ปฏิบัติทุกคนมีความชัดเจนว่าองค์กรจะเดินทางไปทางใด การวางแผนในองค์กรจะมีหลายประเภท แต่การวางแผนที่มีความครอบคลุมทุก ๆ ส่วนขององค์กรมากที่สุดได้แก่ การวางแผนยุทธศาสตร์ โดยมีรายละเอียดที่ครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ คือ ความหมายของแผนยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ซึ่งจะได้กล่าวเป็นลำดับดังต่อไปนี้

ความหมายของยุทธศาสตร์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 682) ได้ให้ความหมายของคำว่ายุทธศาสตร์ไว้ดังนี้ ยุทธศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยการพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบของทางทหาร ตามความจำเป็น ทั้งในยามสงบและยามสงคราม ส่วนนักวิชาการชาวไทยหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่ายุทธศาสตร์ ดังต่อไปนี้

สมยศ นาวิการ (2545, หน้า 3) ได้ให้ความหมายยุทธศาสตร์ว่า หมายถึง วิธีการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุภารกิจหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ขององค์กร

พสุ เดชะรินทร์ (2546, หน้า 44) ได้ให้ความหมายยุทธศาสตร์ว่า หมายถึง วิธีการหรือแนวทางที่องค์กรจะนำเสนอคุณค่า (Value) เพื่อทำให้องค์กรประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ (ซึ่งอาจจะเป็นกำไรหรือวิสัยทัศน์)

ไตรทิพย์ ทิพย์สอน (2547, หน้า 22) ได้ให้ความหมายยุทธศาสตร์ว่า ยุทธศาสตร์เป็นคำที่มีความหมายเดียวกับคำว่ากลยุทธ์หรือแผน ซึ่งรวมถึงกลวิธี แนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการบรรลุจุดประสงค์หรือเป้าหมายของงานหรือองค์กรที่กำหนดไว้

อุทิศ ขาวเขียว (2546, หน้า 9) ได้ให้ความหมายยุทธศาสตร์ว่า ยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือเพื่อช่วยชี้แนะการบริหารขององค์กรที่เกิดจากระบวนการระดมสมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมีส่วนร่วม โดยยึดหลักการวิเคราะห์ให้ทราบสภาพแวดล้อมให้ “รู้เขารู้เรา” เพื่อชี้แนะเป้าประสงค์ (วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์หลักของแผน) และกลยุทธ์กลวิธีทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสถานะแวดล้อม

บุญเกียรติ ชีวะตระกูลกิจ (2547, หน้า 1) ได้ให้ความหมายยุทธศาสตร์ไว้ว่ายุทธศาสตร์เป็นการมุ่งเน้นหรือทุ่มเทพยายามไปในเรื่องใดแล้วสามารถนำพาหุ้คณะไปสู่ความสำเร็จหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จากการศึกษาความหมายเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของนักวิชาการชาวไทยดังที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การกำหนดยุทธศาสตร์นั้น เป็นวิธีการดำเนินงานเพื่อให้สำเร็จตามที่ได้กำหนดเป็นกลยุทธ์หรือแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการบรรลุจุดประสงค์หรือเป้าหมายของงาน โดยเป็นเครื่องมือชี้แนะการบริหารขององค์กร โดยยึดหลักการวิเคราะห์ให้ทราบถึงสภาพแวดล้อมและกลยุทธ์กลวิธีทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมสามารถนำพาหุ้คณะไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยกำหนดแผนประสบผลสำเร็จซึ่งจะได้นำเสนอเกี่ยวกับความหมายของยุทธศาสตร์ในทัศนะของนักวิชาการต่างประเทศ ต่อไป

Schermerhorn (1999, p. 141) ได้ให้ความหมายยุทธศาสตร์ไว้ว่าเป็นแผนที่กล่าวถึงความต้องการระยะยาวและแนวทางการดำเนินการอย่างเบ็ดเสร็จขององค์กร ส่วน Mintzberg (1939 อ้างถึงใน ปกรณ์ ปรีชากร, 2552, หน้า 49-52) ศาสตราจารย์ทางการบริหารที่มหาวิทยาลัยแมคกิลในแคนาดา ใช้หลัก 5 Ps หรือตัวอักษร P ห้าตัว ที่ใช้แทนความหมายยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ยุทธศาสตร์ คือ แผน (Strategy is a plan = P1) กิจการทั้งหลายกำหนดยุทธศาสตร์ขึ้นเพื่อใช้เป็นสิ่งกำหนดทิศทาง (Direction) หรือเป็นแนวทางการดำเนินงานในอนาคต (A quid or course of action into the future) หรือวิธีการในการที่จะก้าวเดินจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง

2. ยุทธศาสตร์ คือ แบบแผนหรือรูปแบบ (Strategy is a pattern = P2) คือ แบบแผนด้านพฤติกรรมในการปฏิบัติงานที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องในแต่ละช่วงเวลา (Consistency in behavior overtime)

3. ยุทธศาสตร์ คือ การกำหนดฐานะหรือตำแหน่ง (Strategy is position = P3) ยุทธศาสตร์ในความหมายที่ 3 หรือ P3 เน้นไปที่ความสำคัญของฐานะหรือตำแหน่งของกิจการในสนามแข่งขัน ดังนั้น สินค้าหรือบริการที่เสนอออกไปจำเป็นต้องเหมาะสมกับความต้องการของลูกค้าหรือตลาด (The determination of particular products in particular markets)

4. ยุทธศาสตร์ คือ ทักษะภาพ (Strategy is preparative = P4) ในความหมายที่ 4 หรือ P4 เน้นความสำคัญของการพิจารณาภาพที่แท้จริงภายในองค์กร หรือคุณลักษณะ (Character) ที่น่าจะเป็นขององค์กร หรือหมายถึง วิธีการดำเนินงานที่ต้องการให้คนในองค์กรยึดถือร่วมกัน (Organization's way of design things)

5. ยุทธศาสตร์ คือ กลวิธีในการเดินหมาก (Strategy is a ploy = P5) ในความหมายที่ 5 หรือ P5 เป็นความหมายที่เฉพาะเจาะจง กล่าวคือ ในสถานการณ์ที่มีการต่อสู้หรือการแข่งขัน สิ่งที่คุณต้องการคือการเอาชนะ เพราะนั่นคือเดิมพันที่สำคัญ ดังนั้น ในความจำเป็นเช่นนั้น ทุกฝ่ายจึงต้องวางยุทธศาสตร์ โดยคำนึงถึงการใช้อุบายในการดำเนินงาน หรือเดินเกมเพื่อเอาชนะ ฝ่ายตรงข้ามให้ได้ (A specific maneuver in tended to outwit an or competitor)

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศ สามารถสรุปความหมายของยุทธศาสตร์ ได้ว่าเป็นแนวทางในอนาคตที่จะต้องก้าวเดินจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง โดยการปฏิบัติตามแบบแผน ที่ได้กำหนด วิธีการดำเนินงานที่ต้องการให้คนในองค์กรยึดถือร่วมกันนั้น จะต้องประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ เพื่อให้การกำหนดแผนประสบความสำเร็จ ซึ่งจะได้นำเสนอความหมายของวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ตามลำดับ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ขององค์กร

ความหมายของวิสัยทัศน์

Senge (1990, p. 11) ได้ให้ความหมายของวิสัยทัศน์ว่าเป็นสิ่งที่เราต้องการสร้างขึ้น และอะไรเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับเรา วิสัยทัศน์เป็นเครื่องบ่งชี้อนาคตขององค์กร สอดคล้องกับ ฌ็อง-ฌัก กูว์แซง และจินตนา บุญบงการ (2549, หน้า 139) กล่าวว่า วิสัยทัศน์ หมายถึง ภาพความคิดและความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการในอนาคต

ขณะที่ เรวัตน์ ชาตรีวิศิษฐ์ และคณะ (2553, หน้า 30) เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2539, หน้า 5) ได้กล่าวถึงวิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่ผู้บริหารขององค์กร ใฝ่ฝันอยากให้องค์กรเป็นหรือเป็น จินตนาการเกี่ยวกับอนาคตขององค์กรที่เกิดจากทัศนคติและมุมมองของผู้บริหารแตกต่างกันไป แล้วแต่ภูมิหลังและประสบการณ์ของผู้บริหารแต่ละคน

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2539, หน้า 24) ได้ขยายความว่า วิสัยทัศน์ คือ เป้าหมายที่มีลักษณะ กว้างขวาง เป็นความต้องการในอนาคต โดยไม่ได้กำหนดวิธีการเอาไว้ เป็นการสร้างความคิดโดยการใช้อำนาจ (เป็นสิ่งที่ดีที่สุดใน ยิ่งใหญ่ที่สุด บริการดีที่สุดใน เป็นรูปแบบข้อเสนอและที่ไม่เจาะจง

สรุปว่า วิสัยทัศน์ เป็นเรื่องของการมองอนาคตข้างหน้าของผู้บริหารหรือกลุ่มคนในองค์กร ที่คาดหวังให้เป็นไปตามที่ต้องการ โดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ซึ่งอาศัยประสบการณ์ และข้อมูลในปัจจุบันเพื่อกำหนดเป้าหมายเอาไว้ล่วงหน้า

ความหมายของพันธกิจ

เรวัตน์ ชาตรีวิศิษฐ์ และคณะ (2553, หน้า 31) ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2539, หน้า 25) และณัฐพันธุ์ เขจรนันท์ และจินตนา บุญบงการ (2549, หน้า 139) ได้กล่าวถึงพันธกิจ หมายถึง กรอบดำเนินงานขององค์กรที่สามารถตอบคำถามเกี่ยวกับภารกิจได้ โดยพันธกิจของแต่ละองค์กรจะเป็นลักษณะเฉพาะขององค์กรนั้น ๆ สำหรับเสน่ห์ จุ้ยโต (2545, หน้า 100) ให้ความเห็นว่าเป็นการกำหนดว่าองค์กรหรือบริษัททำอะไร ทำไม่ต้องทำสิ่งนั้น ทำเพื่ออะไร และทำเพื่อใคร นอกจากนี้ การกำหนดพันธกิจยังช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์และกลยุทธ์เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม และสอดคล้องกับพันธกิจขององค์กรและชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินการขององค์กรหรือชุมชนได้เป็นอย่างดี

สรุปพันธกิจ หมายถึง จุดมุ่งหมายเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ขององค์กร ซึ่งแยกออกจากธุรกิจอื่นที่มีการดำเนินงานที่ใกล้เคียงกัน พันธกิจเป็นเครื่องมือกำหนดขอบเขตการดำเนินงานขององค์กร การกำหนดพันธกิจยังเป็นการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชนหรือองค์กร

ความหมายของเป้าหมาย

เรวัตน์ ชาตรีวิศิษฐ์ และคณะ (2553, หน้า 32) ได้กล่าวถึงเป้าหมาย หมายถึง สิ่งที่ต้องการปรารถนาให้เกิดขึ้นในอนาคต โดยมีการกำหนดชัดเจน กระชับ ตรงจุดสามารถวัดได้ ซึ่งโดยปกติทุกองค์กรต่างมีเป้าหมายที่เกี่ยวกับการอยู่รอด (Survive) การเจริญเติบโต (Growth) การทำกำไร (Profitability) และการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สำหรับศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2539, หน้า 6) กล่าวว่า เป้าหมาย หมายถึง การกำหนดสิ่งที่ต้องการในอนาคตที่องค์กรจะต้องใช้ความพยายามให้เกิดขึ้น

สรุป เป้าหมาย คือ สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นตามที่ได้กำหนดเอาไว้หรือชุมชนที่สามารถวัดความสำเร็จขององค์กรได้

ความหมายของวัตถุประสงค์

ณัฐพันธุ์ เขจรนันท์ และจินตนา บุญบงการ (2549, หน้า 140-141) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ หมายถึง สิ่งที่ต้องการทำให้สำเร็จ สามารถวัดผลได้ชัดเจนเมื่อเทียบกับจุดมุ่งหมายขององค์กรในระดับอื่น วัตถุประสงค์เป็นถ้อยแถลงของสิ่งที่ต้องการบรรลุ ซึ่งโดยปกติวัตถุประสงค์จะถูกกำหนดในรูปของความต้องการภายใต้กำหนดระยะเวลาที่แน่นอน โดยวัตถุประสงค์สามารถจะจำแนกตามระยะเวลาออกเป็น 2 ระดับ คือ วัตถุประสงค์ระยะสั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับเป้าหมายการดำเนินงานที่ครอบคลุมระยะเวลาไม่นานปกติไม่เกิน 1 ปี

และวัตถุประสงค์ระยะยาวซึ่งเป็นความต้องการของธุรกิจที่ครอบคลุมระยะเวลามากกว่า 1 ปี โดยปกติองค์กรจะกำหนดวัตถุประสงค์ระยะยาวตั้งแต่ 3, 5 หรือ 10 ปี

นอกจากนี้ วัตถุประสงค์มักจะถูกกำหนดในปริมาณที่ชัดเจนและสามารถวัดได้ และวัตถุประสงค์ยังเป็นส่วนสำคัญสำหรับความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากวัตถุประสงค์เป็นเครื่องที่กำหนดทิศทางที่เป็นรูปธรรม ซึ่งช่วยประเมินการยอมรับการจัดสรรทรัพยากร และการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อวางแผนการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ วัตถุประสงค์เป็นสิ่งที่ชัดเจน ทำลาย สมเหตุสมผล และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายขององค์กรในระดับอื่น โดยองค์กรที่มีหลายฝ่าย มักจะให้แต่ละหน่วยงานกำหนดวัตถุประสงค์ของตนให้สอดคล้องกัน เป้าหมายและวัตถุประสงค์ สามารถใช้แทนกันได้

สรุป วัตถุประสงค์ หมายถึง เป้าหมายที่มีความเฉพาะเจาะจงและมีผลลัพธ์ที่สามารถวัดได้ อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนในการบรรลุความสำเร็จขององค์กร

การวางแผนยุทธศาสตร์

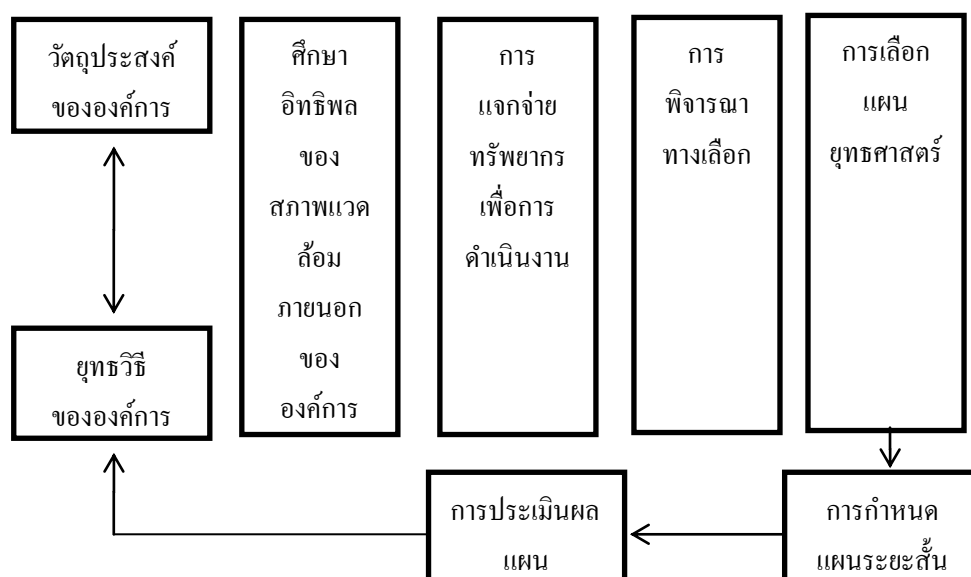
เป็นการวางแผนระดับสูงในองค์กรผลจากการวางแผนระดับนี้ คือ ยุทธศาสตร์ (Strategy) ขององค์กรนั่นเองยุทธศาสตร์ขององค์กรเป็นแบบแผนของความมุ่งหมายขององค์กร และมีการกำหนดนโยบายและแผนหลัก ๆ เพื่อนำไปปฏิบัติให้บรรลุตามยุทธศาสตร์ที่กำหนด มีนักวิชาการอีกหลายคนได้ให้ความหมายของการวางแผนยุทธศาสตร์ เช่น Chandler (1962) กล่าวว่าแผนยุทธศาสตร์หมายถึงการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์พื้นฐานระยะยาว ขององค์กรและการยอมรับวิธีการ ในการดำเนินงานและการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็น เพื่อให้ การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์เหล่านั้น

ในความเห็นของอนันต์ เกตุวงศ์ (2534, หน้า 10) ให้ความหมายของการวางแผนกลยุทธ์ (Strategic planning) ว่าคือกระบวนการตัดสินใจในเรื่องวัตถุประสงค์ขององค์กรในเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์เหล่านั้นในเรื่องทรัพยากรที่จะต้องใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และในเรื่องนโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการหาการใช้และจำหน่ายไปซึ่งทรัพยากรเหล่านั้น ความพยายามอธิบายการวางแผนยุทธศาสตร์ของนักวิชาการส่วนใหญ่ต้องการเสนอแนวทางไปสู่ ขั้นตอนต่างๆของการวางแผนยุทธศาสตร์ว่ามีขั้นตอนอย่างไรบ้างในข้อเสนอของอนันต์ เกตุวงศ์ ได้ยึดเอาการวางแผนยุทธศาสตร์ของ Dessler (1976) เป็นหลักดังนี้

1. กำหนดขอบเขตลักษณะของงานที่จะทำซึ่งจะประกอบไปด้วย
 - 1.1 ขอบข่ายของสิ่งที่จะผลิตว่าจะทำอะไรบ้าง
 - 1.2 นโยบายทางด้านบริหารเกี่ยวกับการบูรณาการของการผลิต
 - 1.3 นโยบายทางด้านบริหารเกี่ยวกับการขยายตลาด

- 1.4 ข้อได้เปรียบที่ต้องเน้นเป็นพิเศษเพื่อผลิตที่มีคุณภาพ
2. พยายามถึงโอกาสและอุปสรรคที่องค์กรต้องเผชิญเป็นการดูสิ่งแวดล้อมทางการเมืองสังคมและเศรษฐกิจในขั้นนี้ต้องนำเอาหลักการพยากรณ์ที่เหมาะสมใช้
3. กำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กรในด้านต่าง ๆ
4. พัฒนาทางเลือกและวิเคราะห์แต่ละทางเลือกในแง่ของจุดอ่อนและจุดแข็งขององค์กรโอกาสและอุปสรรคที่จะเผชิญ
5. กำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อเป็นแบบแผนสำหรับการวางแผนปฏิบัติการและโครงการต่อไป

ในขณะที่ประชุมรอดประเสริฐได้ปรับเอาแนวคิดของ Glueck มาอธิบายการวางแผนยุทธศาสตร์ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4 การวางแผนยุทธศาสตร์ (ประชุม รอดประเสริฐ, 2535)

จากแผนยุทธศาสตร์ที่เสนอ โดย Glueck ได้สะท้อนว่าการวางแผนยุทธศาสตร์เป็นงานหลักของผู้บริหารระดับสูงทั้งนี้เพราะผลผลิตของการวางแผนระดับนี้จะเป็นแผนที่กำหนดขึ้นอย่างกว้างใช้เป็นฐานสำหรับการวางแผนในระดับล่างต่อนั้นคือแผนปฏิบัติการและแผนโครงการขององค์กรตามลำดับจากรูปแบบการวางแผนยุทธศาสตร์ที่เสนอมานี้แล้วถ้าจะเสนอภาพรวมโดยสรุปโดยเสนอขั้นตอนตั้งแต่ในช่วงแรกเป็นลำดับมาพออธิบายเป็นตามลำดับได้ดังนี้

1. การกำหนดภารกิจ (Mission) ภารกิจเป็นการอธิบายว่าองค์กรนั้น ๆ กำลังทำอะไร เหตุผลหลักก็เพื่อความคงอยู่ขององค์กร จุดมุ่งหมาย บทบาท และการทำหน้าที่ตั้งนั้นจึงต้องเริ่มจากการเขียนภารกิจ (Mission statement) เป็นเบื้องต้น

2. วิสัยทัศน์ (Vision) เป็นการบรรยายยุทธศาสตร์ทั้งหมดขององค์กรซึ่งให้เห็นว่าทิศทางยุทธศาสตร์ขององค์กรจะเดินไปในทิศทางใด เช่นเดียวกับภารกิจองค์กรจะต้องกำหนดการเขียนวิสัยทัศน์ (Vision statement) ขึ้น โดยเป็นข้อความที่กะทัดรัดกระชับอธิบายให้เห็นทิศทางที่จะมุ่งไปได้ชัดเจน

3. ค่านิยมและหลักเกณฑ์การนำ (Values and guiding principles) ค่านิยม หมายถึง หลักยึด (Code) ที่องค์กรกำหนดเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกส่วนขององค์กร โดยทั่วไป ค่านิยมจะเป็นการเขียนออกมาเป็นหลักเกณฑ์การนำที่ช่วยกำหนดค่านิยมไปใช้กำหนดยุทธศาสตร์ และแผนหลักเกณฑ์การนำเช่นเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์และภารกิจองค์กรจะเดินตามหลักเกณฑ์การนำดังต่อไปนี้

3.1 ขอมรับหลักจริยธรรมที่กำหนดในทุกพื้นที่ของการปฏิบัติการ

3.2 ดำเนินการแสวงหาความเป็นเลิศในทุกแขนงของกิจกรรมและการปฏิบัติ

3.3 จัดให้มีความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

4. การตรวจสอบสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน (Environmental scan) การดำเนินงานในขั้นตอนนี้มีความสำคัญมากมีความเกี่ยวข้องกับการทำการวิจัยปัจจัยหลัก ๆ ที่จะมีอิทธิพลต่อองค์กร และทิศทางยุทธศาสตร์ขององค์กร ขั้นตอนการตรวจสอบและวิเคราะห์ทางด้านสิ่งแวดล้อมประกอบไปด้วย

4.1 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกประกอบด้วยการเมืองและกฎหมายเศรษฐกิจสังคมและเทคโนโลยี

4.2 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายในประกอบด้วยการสื่อความหมายขององค์กรจัดการเงิน ประชาชนนโยบายและระบบนอกจากจะวิเคราะห์ตรวจสอบดังกล่าวมาแล้วควรมีการวิเคราะห์โดยละเอียดในประเด็นต่อไปนี้

4.2.1 การวิเคราะห์ทางการตลาดกล่าวคือการวิเคราะห์ดูว่าองค์กรนั้น ๆ มี จุดยืนอย่างไรในตลาดที่เขาต้องมีการปฏิบัติงานการวิเคราะห์จะรวมถึงการวิเคราะห์ด้านอุปสงค์ และอุปทานการวิเคราะห์ตลาดเป้าหมายการตรวจสอบส่วนแบ่งตลาดและโอกาสการเติบโต

4.2.2 การวิเคราะห์คู่แข่งการวิเคราะห์ในด้านนี้จะช่วยเปิดโอกาสสำหรับหาพันธมิตร (Alliance) และความร่วมมือ

4.2.3 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder analysis) เป็นการทำการวิจัยความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้เสียในการวิเคราะห์ในส่วนนี้จะต้องเริ่มระบุว่าใครคือ ผู้มีส่วนได้เสียจากนั้นก็ใช้การทำการวิเคราะห์ตลาดเพื่อค้นหาความต้องการและความคาดหวัง

5. การทำการวิเคราะห์ SWOT (Strengths weaknesses opportunities และ Threats)

วิเคราะห์ SWOT เป็นการเขียนแผนที่เกี่ยวกับความสามารถขององค์กรต่อสภาพการณ์ทางสิ่งแวดล้อม (โอกาสและการคุกคาม) การวิเคราะห์เช่นนี้ช่วยเชื่อมกระบวนการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การพัฒนายุทธศาสตร์

ผลงานการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ขององค์กรจะต้องนำมาเทียบเคียงการวิเคราะห์ปัจจัยสิ่งแวดล้อมและอาจจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเป็นระยะ ๆ ตัวอย่างการเขียนการสรุปแผนยุทธศาสตร์

จากแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ทุกองค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรระดับนานาชาติ ระดับภูมิภาคระดับประเทศจะต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ กลวิธีและการปฏิบัติการเพื่อเอาชนะคู่แข่งขั้นการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนยุทธศาสตร์ เป็นการร่วมกันกำหนดว่าโครงสร้างองค์กรช่วงหนึ่งระยะเวลาหนึ่งควรเป็นอย่างไร โครงสร้างที่ดีจะต้องกำหนดให้ดำเนินยุทธศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด กล่าวคือใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคลากรเงินงบประมาณและเวลาน้อยที่สุดการนำเสนอฐานคิดในส่วนนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสร้างยุทธศาสตร์ เพื่อนำไปสู่วิธีการเพิ่มคุณภาพการดำเนินงานของชุมชนเข้มแข็งในการบริหารจัดการของจังหวัดบุรีรัมย์

ข้อมูลพื้นฐานและยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์

สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์ (2556, หน้า 1-2) ได้นำเสนอ จังหวัดบุรีรัมย์ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของจังหวัดบุรีรัมย์ ข้อมูลด้านด้านกายภาพข้อมูลด้านการปกครอง ประชากรข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลด้านสังคม และข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะได้นำเสนอต่อไปนี้

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดบุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์ เดิมเป็นนครโบราณที่มีความรุ่งเรืองมาแต่สมัยทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 12-16) เชื่อมต่อสมัยลพบุรี มีปราสาทขอมโบราณจำนวนมาก จนได้รับขนานนามว่า นครร้อยปราสาท ต่อมาในปี พ.ศ. 2319 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้โปรดให้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ครั้งดำรงพระยศเป็นเจ้าพระยาจักรี ยกทัพไปจัดระเบียบการปกครองเมืองนางรอง และได้รวบรวมชุมชนที่กระจัดกระจายมาก่อนตั้งเป็นเมืองแปะ (ตามชื่อต้น

แปะ) ที่บริเวณเมืองร้างใกล้ลุ่มน้ำห้วยจระเข้มาก ครั้นเมื่อ พ.ศ. 2411 รัชกาลที่ 5 ได้เปลี่ยนชื่อเมืองแปะ เป็นเมืองบุรีรัมย์ หมายถึง เมืองแห่งความรื่นรมย์จนกระทั่งปัจจุบัน

จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญน่าเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งโบราณสถานศิลปะแบบขอม โบราณที่มีอยู่มากมาย กระจายอยู่ในพื้นที่ทั้งจังหวัด อีกทั้งยังเป็นที่ยู่อักในฐานะเมืองเกษตรกรรมและหัตถกรรม เพราะเป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพดี และเป็นแหล่งทอผ้าไหมที่สวยงามและมีชื่อเสียง นอกจากนี้ด้วยสภาพพื้นที่ตั้งมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน จึงทำให้มีความหลากหลายของเชื้อชาติ ซึ่งก่อให้เกิดความหลากหลายของประเพณีวัฒนธรรม จนทำให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ดังคำขวัญของจังหวัดที่ว่า “เมืองปราสาทหิน ถิ่นภูเขาไฟ ผ้าไหมสวย รวยวัฒนธรรม”

ขณะเดียวกันบุรีรัมย์ก็มีบทบาทสำคัญในด้านอุตสาหกรรมอีกสถานะหนึ่ง เพราะเป็นแหล่งผลิตหินก่อสร้างแหล่งใหญ่ที่มีคุณภาพดีที่สุดของประเทศ โดยเฉพาะในย่านอำเภอเมืองบุรีรัมย์ อำเภอนางรอง และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ฯ สามารถส่งหินจำหน่ายให้แก่จังหวัดต่าง ๆ ในเขตภาคอีสานตอนล่างและภาคอื่น ๆ

สภาพทางกายภาพ/ ตำแหน่งที่ตั้ง

จังหวัดบุรีรัมย์ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเส้นรุ้งที่ 14 องศา 15 ลิปดาเหนือ กับ 15 องศา 45 ลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 102 องศา 30 ลิปดาตะวันออก กับ 103 องศา 45 ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 385 กิโลเมตร ทางรถไฟประมาณ 376 กิโลเมตร

ขอบเขตจังหวัด

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดสุรินทร์

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดสระแก้ว และประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดนครราชสีมา

พื้นที่จังหวัด

จังหวัดบุรีรัมย์ มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 10,393.945 ตารางกิโลเมตร หรือ 6,451,178.125 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.11 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และคิดเป็นร้อยละ 2.01 ของพื้นที่ประเทศไทย

เขตพรมแดน

จังหวัดบุรีรัมย์ มีพรมแดนโดยรอบยาวประมาณ 638 กิโลเมตร เป็นพรมแดนที่เป็นธรรมชาติทั้งสิ้น คือ ใช้แนวสันเขาแบ่งเขตยาวประมาณ 170 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 24.89

พรมแดนที่เป็นลำน้ำยาวประมาณ 363 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 53.15 และใช้เส้นแนวตรงในที่ราบ เป็นแนวพรมแดนอีก 150 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 21.96

รูปร่าง

รูปร่างของจังหวัดบุรีรัมย์มีความยาวมากกว่าความกว้างกล่าวคือวัดความยาวของจังหวัด จากแผนที่ภูมิศาสตร์อัตราส่วน 1: 250,000 ของกรมแผนที่ทหารได้ประมาณ 182 กิโลเมตร ส่วน ความกว้างวัดได้ประมาณ 90 กิโลเมตรในทางภูมิศาสตร์การเมืองได้วิเคราะห์รูปร่างที่ดีของพื้นที่ ใ้ไว้ว่าจะต้องมีความยาวและความกว้างเท่ากันหรือยาว: กว้างเท่ากับ 1 ซึ่งรูปร่างของพื้นที่ดังกล่าว อาจเกือบกลมหรือเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสเมื่อพิจารณารูปร่างของจังหวัดบุรีรัมย์แล้วจะมีรูปร่างคล้ายเต่า มีหัวอยู่ทางตอนบนและลาดตัวอยู่ทางตอนกลางและตอนใต้ถ้าคิดตามสัดส่วนความยาวต่อความกว้าง แล้วจะมีค่าประมาณ 2.02 ซึ่งเป็นรูปร่างที่ไม่ดี คือ ไม่กะทัดรัดเพราะจะมีรูปร่างยาวรีในตอนบน แล้วแผ่กว้างทางตอนกลางและตอนใต้จึงทำให้เกิดข้อเสียในด้านต่าง ๆ การสื่อสาร โทรคมนาคม ไม่สะดวกยากแก่การพัฒนาเสียค่าใช้จ่ายในการพัฒนาสูงตลอดจนการดูแลของเจ้าหน้าที่ไม่ทั่วถึง

ลักษณะภูมิประเทศลักษณะพื้นที่

ภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงทางตอนใต้บริเวณอำเภอละหานทรายอำเภอโนนดินแดง และอำเภอบ้านกรวดมีเทือกเขาบรรทัดและเทือกเขาพนมดงรักกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทย กับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตยพื้นที่ลาดจากทิศใต้ลงไปทางทิศเหนือมีลักษณะเป็นลูกคลื่น น้อย ๆ เป็นที่ราบชั้นบันไดช่องเขาและภูมิประเทศที่เกิดจากภูเขาไฟ

ข้อมูลการปกครอง/ ประชากร

จังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งการปกครองออกเป็น 23 อำเภอ 188 ตำบล 2,546 หมู่บ้าน โดยแบ่งหน่วยงานการปกครองออกเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 3 แห่ง เทศบาลตำบล 57 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 148 แห่ง จังหวัดบุรีรัมย์มีจำนวนครัวเรือน ประมาณ 404,940 ครัวเรือน โดยอำเภอเมืองบุรีรัมย์ ประโคนชัย และลำปลายมาศ มีจำนวนครัวเรือน มากที่สุด แต่ถ้าพิจารณาสัดส่วนจำนวนครัวเรือนต่อหมู่บ้านแล้ว พบว่า อำเภอละหานทราย มีจำนวนครัวเรือนต่อหมู่บ้านมากที่สุดถึง 220 ครัวเรือนต่อ 1 หมู่บ้าน รองลงมา ได้แก่ อำเภอโนนดินแดง และอำเภอเมืองบุรีรัมย์ ในขณะที่ภาพรวมทั้งจังหวัดมีจำนวนครัวเรือนประมาณ 159 ครัวเรือนต่อ 1 หมู่บ้าน และเมื่อพิจารณาจำนวนพื้นที่ต่อครัวเรือน พบว่า อำเภอโนนดินแดง เป็นอำเภอที่มีพื้นที่ต่อครัวเรือนมากที่สุด พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้และเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ตาพระยา รองลงมา ได้แก่ อำเภอละหานทราย ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ป่าไม้และเกษตรกรรม ในขณะที่อำเภอเมืองบุรีรัมย์ และอำเภอปะคำ จะมีพื้นที่ต่อครัวเรือนน้อยที่สุด (สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์, 2556, หน้า 13-15)

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (พ.ศ. 2555)

ประเภทองค์กร	จำนวน (แห่ง)	ร้อยละ (%)
องค์การบริหารส่วนจังหวัด	1	0.48
เทศบาลเมือง	3	1.44
เทศบาลตำบล	57	27.72
องค์การบริหารส่วนตำบล	148	70.81
รวมทั้งหมด	209	100

ข้อมูลเศรษฐกิจ

สภาพทางเศรษฐกิจ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ขึ้นกับการผลิต 4 สาขาหลัก ได้แก่ สาขาเกษตร สาขาการค้า สาขาอุตสาหกรรม และสาขาการบริการภาคการเกษตร เช่น ข้าว มีพื้นที่ปลูก 3,056,521 ไร่ มันสำปะหลังมีพื้นที่ปลูก 301,312 ไร่ อ้อยมีพื้นที่ปลูก 250,220 ไร่ ยางพารามีพื้นที่ปลูก 173,969 ไร่ ยูคาลิปตัสมีพื้นที่ปลูก 61,197 ไร่ คราวเรือนเกษตรกร 208,038 คราวเรือนแรงงานด้านการเกษตร 556,309 คน ภาคอุตสาหกรรมมีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวน 516 โรงงาน (ณ วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2556) เงินลงทุน 13,537 ล้านบาท มีการจ้างงาน 13,250 คน ส่วนใหญ่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมการเกษตร เช่น โรงสีข้าว โรงงานน้ำตาล โรงงานผลิตยางแผ่น ยางแท่ง เป็นต้น การลงทุนส่วนใหญ่เป็นภาคเกษตร รองลงมาได้แก่เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและอาหาร เป็นต้น

1. ภาคการพาณิชย์กรรมรวมถึงการค้าและบริการธุรกิจการค้าที่สำคัญในจังหวัด คือ ธุรกิจค้าส่งประเภทวัตถุดิบยานยนต์/ อุปกรณ์ชิ้นส่วนสิ่งทอวัสดุก่อสร้างมูลค่าประมาณร้อยละ 60 และธุรกิจค้าปลีก

2. ภาคการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์เป็นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับอารยธรรมขอมโบราณ เช่น ปราสาทเขาพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ เขาค้อเขาปลาบั้ง บุรีรัมย์เป็นเมืองภูเขาไฟมีภูเขาไฟที่ดับแล้วจำนวน 6 แห่ง มีปล่องภูเขาไฟที่ชัดเจน โดยเฉพาะที่ เขาระโดงในเขตอำเภอเมือง ฯ ซึ่งจังหวัดกำลังพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำบุรีรัมย์ (อ่างเก็บน้ำสนามบินอ่างเก็บน้ำห้วยตลาดและอ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ วนอุทยานเขาระโดง มีแหล่งศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ได้แก่ ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งในต้นเดือนเมษายนของทุกปี กลุ่มเตาเผาเครื่องเคลือบพื้นปี ศูนย์หัตถกรรมอำเภอนาโพธิ์และศูนย์วัฒนธรรมอีสานใต้ นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์

สร้างขึ้นได้แก่ สนามฟุตบอลไอโมบายสเตเดียม สนามแข่งรถบุรีรัมย์ช้างอินเตอร์เนชั่นแนลเซอร์กิต และจุดผ่อนปรนการค้าช่องสายตะกู

ลักษณะทางสังคม

สภาพทางสังคมของจังหวัดบุรีรัมย์มีครัวเรือนยากจนที่มีรายได้ต่ำกว่า เกณฑ์ จปฐ. (30,000บาท/ คน/ ปี) ในปี พ.ศ. 2557 จำนวน 2,081 ครัวเรือนครัวเรือนยากจนมีแนวโน้มลดลง รายได้เฉลี่ยต่อคนเพิ่มขึ้น

1. ด้านการศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์แบ่งการศึกษาออกเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 4 เขต และเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 จำนวนสถานศึกษา 920 แห่ง แบ่งเป็น ระดับอุดมศึกษา 4 แห่ง ระดับอาชีวศึกษา 7 แห่ง ระดับมัธยมศึกษา 66 แห่ง ระดับประถมศึกษา 843 แห่งจากข้อมูลที่ผ่านมาแนวโน้มความต้องการด้านการศึกษาเพิ่มขึ้นจำนวนนักเรียนต่อห้องเพิ่มขึ้น

2. จังหวัดบุรีรัมย์มีโรงพยาบาลศูนย์ 1 แห่ง โรงพยาบาลชุมชน 22 แห่ง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล 224 แห่ง สถานบริการสาธารณสุขเอกชน 264 แห่ง (โรงพยาบาลเอกชน 1 แห่ง คลินิกเอกชน 263 แห่ง) มีแพทย์ 209 คนทันตแพทย์ 61 คนเภสัชกร 132 คนและพยาบาลวิชาชีพ 1,572 คนอัตราส่วนต่อประชากรแพทย์เท่ากับ 1: 7,512 คนทันตแพทย์เท่ากับ 1: 25,739 คนเภสัชกรเท่ากับ 1: 11,894 คนและพยาบาลเท่ากับ 1: 998 คน

3. ด้านการศาสนา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธประมาณ 98 % ศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลามประมาณ 2 %

4. ด้านภาษาประชากรพื้นที่ตอนบนของจังหวัดส่วนใหญ่พูดภาษาอีสานตอนล่าง และพื้นที่ติดจังหวัดสุรินทร์พูดภาษาเขมร และพื้นที่ติดจังหวัดนครราชสีมาพูดภาษาไทยโคราช

5. แรงงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 จังหวัดบุรีรัมย์มีประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานจำนวน 880,369 คน เป็นผู้มีงานทำแล้วจำนวน 494,795 คน เป็นผู้ว่างงานจำนวน 385,574 คน ผู้ว่างงานส่วนมากเป็นผู้ว่างงานนอกฤดูกาลและจากสถิติที่ผ่านมาเมื่อเปรียบเทียบกับกำลังแรงงานกับผู้มีงานทำแล้วปรากฏว่าแต่ละเดือนจะมีจำนวนผู้ว่างงานเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทุกเดือนเนื่องจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์จึงทำให้มีการจ้างงานเพิ่มมากขึ้น

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. พื้นที่ป่า

1.1 พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ (22 ป่า) เนื้อที่ 1,750,096.50 ไร่ มอบให้ ส.ป.ก. เนื้อที่ 1,038,814.50 ไร่ คงเหลือพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติของกรมป่าไม้เนื้อที่ 144,519 ไร่

1.2 พื้นที่ป่าขยายเพิ่มเช่นพื้นที่สวนป่าตามโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ พื้นที่ป่าชุมชน ฯลฯ รวมพื้นที่ป่าขยายเพิ่มเนื้อที่ 35,426 ไร่ 1 งาน 28 ตารางวา รวมพื้นที่ป่าในท้องที่จังหวัดบุรีรัมย์เนื้อที่ 94,659 ไร่ 1 งาน 28 ตารางวา

1.3 หินบุรีรัมย์มีภูเขาไฟที่ดับแล้ว 6 ลูกบริเวณรอบ ๆ ภูเขาไฟยังอุดมไปด้วยหินบะซอลต์ที่มีคุณภาพดีแข็งแรงเหมาะสำหรับใช้ในการก่อสร้างอาคารถนนและงานก่อสร้างทั่ว ๆ ไป จึงมีผู้ประกอบการโรงโม่หินในจังหวัดจำนวนมากถึง 10 โรง ส่งหินที่บดย่อยแล้วไปขายในหลาย ๆ จังหวัด

1.4 ทรายน้ำจืดมีทรายน้ำจืดยูริมฝั่งแม่น้ำมูลในท้องที่อำเภอคูเมืองพุทไธสง และอำเภอสตึก มีผู้ประกอบการดูดทรายหลายราย

1.5 ดินในจังหวัดมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย

1.6 แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ๆ ได้แก่

1.6.1 แม่น้ำมูลอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดมีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยทั้งปี 256.69 ล้านลูกบาศก์เมตรเป็นแหล่งน้ำสำคัญในการอุปโภค-บริโภคและเพื่อการเกษตร

1.6.2 ลำน้ำชีเป็นลำน้ำแบ่งเขตจังหวัดบุรีรัมย์และสุรินทร์อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดมีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 444.96 ล้านลูกบาศก์เมตร

1.6.3 ลำปลายมาศไหลมาจากจังหวัดนครราชสีมาสู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดบุรีรัมย์ มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 464.72 ล้านลูกบาศก์เมตร

1.6.4 ลำนางรองเกิดจากเทือกเขาทางด้านทิศใต้ของจังหวัดบุรีรัมย์มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 271.71 ล้านลูกบาศก์เมตร

1.6.5 ลำปะเทียเกิดจากเทือกเขาทางตอนใต้ของจังหวัดมีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 161.76 ล้านลูกบาศก์เมตร

1.6.6 ลำพางชุมมีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 146.40 ล้านลูกบาศก์เมตร จังหวัดบุรีรัมย์มีลุ่มน้ำย่อยทั้งหมดจำนวน 10 ลุ่มน้ำ ปัจจุบันสามารถเก็บกักน้ำได้รวมทั้งสิ้น 933.45 ล้านลูกบาศก์เมตร แต่จากการวิเคราะห์จังหวัดบุรีรัมย์มีความต้องการใช้น้ำปริมาณทั้งสิ้นจำนวน 1,010.44-1,157.95 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งยังขาดปริมาณน้ำอีกประมาณ 72.99-224.6 ล้านลูกบาศก์เมตร

การวิเคราะห์ SWOT ของจังหวัดบุรีรัมย์

ในส่วนนี้ประกอบด้วย การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม (SWOT) หรือบริบทการเปลี่ยนแปลงภายนอกด้านต่าง ๆ (การเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ โลก เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น โครงสร้างประชากรโลกที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และสภาวะแวดล้อมของโลกที่เปลี่ยนไป)

และวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมหรือปัจจัยภายใน (จุดแข็ง จุดอ่อน) ซึ่งจะมีผลกระทบทั้งด้านบวก และลบต่อการพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด

ตารางที่ 2 ข้อมูลอดีต: ผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมา

ประเด็น	สาเหตุ
ด้านการคมนาคมดีขึ้น	มีการขยายช่องทางการจราจร 4 ช่องจราจร นโยบายถนนไร้ฝุ่นของรัฐบาล
การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ภาครัฐ และภาคเอกชน	ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่
การบูรณาการการบริหารจัดการตามแผนงาน	การมีส่วนร่วมของแต่ละหน่วยงาน ตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด
ความร่วมมือของบุคลากรของจังหวัด	บุคลากรสามารถประสานงานซึ่งกันและกัน ได้อย่างต่อเนื่องและทั่วถึง
การประสานงานของการวางแผนยุทธศาสตร์	มีการระดมความคิดและประเมิน วางแผนประสานงานร่วมกัน
การมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคประชาชน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนา คุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาส	การมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรมและมีตัวชี้วัด (พัฒนาสังคม)
การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย	ประชาชนเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเป็น เจ้าของวัฒนธรรมและร่วมขับเคลื่อน
การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน	ขาดการบูรณาการความร่วมมือแบบเต็มเต็ม เนื่องจากกฎระเบียบตัวชี้วัดของแต่ละองค์กร
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	การพัฒนาที่ไม่สมดุล
การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน	ขาดการบูรณาการความร่วมมือแบบเต็มเต็ม กฎระเบียบตัวชี้วัดของแต่ละองค์กร การโยกย้ายของข้าราชการ
การประชาสัมพันธ์ข่าวสารทางราชการ	ช่องทางการสื่อสารไม่ครอบคลุม
การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและขาดอัตรากำลัง ตามกรอบที่กำหนด	การขาดแคลนอัตรากำลังบุคลากร ที่มีคุณภาพ

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ประเด็น	สาเหตุ
การติดตามประเมินผลการนำแผนยุทธศาสตร์ จังหวัดไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง	ขาดการติดตามประเมินผล การนำแผนยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่ การปฏิบัติอย่างจริงจัง

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ศักยภาพจังหวัดบุรีรัมย์ (SWOT Analysis)
(สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์, 2556, หน้า 44-46)

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
<p>1. ภาคเกษตรกรรมและปศุสัตว์ มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ: มีข้าวหอมมะลิ มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา และปศุสัตว์ที่สำคัญ: สุกร ไก่เนื้อ โคเนื้อ โคนม กระบือ</p> <p>2. มีพื้นที่จำนวนมาก แรงงานจำนวนมาก</p> <p>3. มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศูนย์กลางอารยธรรม ขอมแหล่งโบราณสถาน โบราณคดี ก่อนประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวและศึกษาทางธรรมชาติที่มีศักยภาพสูงและมีวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลาย เช่น ปราสาทเขาพนมรุ้ง ซึ่งมีปรากฏการณ์มหัศจรรย์ทางสถาปัตยกรรม (ดวงอาทิตย์ขึ้น-ตก ตรง 15 ช่องประตู) ปราสาทเมืองต่ำ ภูเขาไฟที่ดับแล้วหลายลูก ที่มองเห็นปากปล่องภูเขาไฟได้อย่างชัดเจน อุทยานแห่งชาติตราพระยาและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง เป็นต้น</p> <p>4. มีสนามกีฬาฟุตบอลที่มีชื่อเสียง และได้มาตรฐาน</p> <p>5. มีผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์และมีชื่อเสียง</p>	<p>1. ระบบชลประทานและขาดการบริหารจัดการน้ำเชิงระบบและทรัพยากรดินเสื่อมโทรม</p> <p>2. มีอัตราการว่างงานสูง แรงงานไม่ตรงกับความต้องการของสถานประกอบการ และมีการเคลื่อนย้ายแรงงานสูง</p> <p>3. ขาดการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว และการลงทุนด้านการท่องเที่ยวและบริการ</p> <p>4. กีฬาประเภทอื่นไม่ได้รับการสนใจ และขาดการสนับสนุน</p> <p>5. ขาดการลงทุนด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ใหม่</p> <p>6. มีการเคลื่อนย้าย คน สิ่งผิดกฎหมาย แรงงานเถื่อน</p> <p>7. ความเป็นพหุวัฒนธรรม (ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม)</p> <p>8. มีผลิตภัณฑ์มวลรวมต่ำ</p> <p>9. การขยายตัวด้านการลงทุนในพื้นที่ในระดับต่ำ</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
6. มีพื้นที่ตั้งในเส้นทาง Gate way ตู้อิน โดจิน (จังหวัดมุกดาหาร) กับเขตประกอบการนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือและท่าเรือแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี	10. หนี้สินครัวเรือนเพิ่มขึ้น
7. มีปราชญ์ชาวบ้าน/ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายสาขาอาชีพ	11. การคมนาคมขนส่งระหว่างจังหวัดยังเป็น 2 เส้นทาง
8. ความเป็นพหุวัฒนธรรม (ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม)	12. ความผันผวนของราคาน้ำมันในตลาดโลก ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตไม่แน่นอน
9. นโยบายของรัฐบาลครอบคลุมการพัฒนาทุก ๆ ด้าน เช่น นโยบายการประกันราคาพืชผลทางการเกษตร นโยบายเกี่ยวกับความปลอดภัยด้านอาหาร นโยบายส่งเสริมให้ปลูกพืชทดแทนพลังงาน ฯลฯ จากนโยบายดังกล่าว จังหวัดสามารถส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพและทางเลือกการผลิตสินค้าเกษตรในพื้นที่เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับเกษตรกร	13. ภาวะเศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลงทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันชะลอตัว ทำให้เกิดปัญหาการว่างงานในพื้นที่มากขึ้น
10. มีภูเขาไฟที่ดับแล้วหลายลูก เป็น UNSEEN ที่น่าสนใจของประเทศ สามารถพัฒนาปากปล่องภูเขาไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เป็น UNSEEN ใหม่ของประเทศไทย	14. เป็นจังหวัดที่ประสบปัญหาภัยทางธรรมชาติ เช่น ฤดูฝนน้ำท่วม ฤดูแล้ง แล้งมาก
11. ด้านการคมนาคม สามารถที่จะพัฒนาเป็นศูนย์กลางขนถ่ายสินค้า หรือจุดรวมสินค้า (Logistic center) เพื่อส่งออกตามเส้นทาง Gate way และอีสเทิร์นซีบอร์ด ตู้อิน โดจิน (จังหวัดมุกดาหาร)	15. เส้นทางคมนาคมหลักของจังหวัดยังคงเป็น 2 ช่องทางจราจร ซึ่งมีสภาพแคบจึงเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจังหวัด
12. มีผลการวิจัยด้านความพร้อมด้านการพัฒนา	16. นโยบายการต่างประเทศของรัฐบาลมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
	17. มีแรงงานอพยพออกนอกพื้นที่จำนวนมาก ทำให้ขาดแคลนแรงงานทุกภาคการผลิต

ตารางที่ 3 (ต่อ)

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
13. มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน (กัมพูชา) สามารถพัฒนาด้านการค้า และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	
14. มีชาวต่างชาติที่มาแต่งงานกับคนไทย จำนวนมากที่พำนักในพื้นที่จังหวัด	

ตารางที่ 4 ข้อมูลอนาคตความเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลกระทบ

ลำดับที่	การเปลี่ยนแปลงทางบวก	การเปลี่ยนแปลงทางลบ
	การเข้าสู่ AEC ด้านเศรษฐกิจ	การเข้าสู่ AEC ด้านเศรษฐกิจ
1	มีการเพิ่มศักยภาพทางการค้า และการตลาด	มีปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ แรงงานเถื่อน โรคภัย ยาเสพติด
2	การขยายผังเมืองบุรีรัมย์ 11 เท่า: (9 สิงหาคม พ.ศ. 2555)	สินค้าเกษตรของจังหวัดถูกตีตลาดด้วยสินค้า ราคาถูกคุณภาพต่ำจากต่างประเทศ
3	การค้าชายแดนมีมูลค่าการค้าเพิ่มขึ้น	ประชาชนในพื้นที่จังหวัดขาดการเรียนรู้ ด้านภาษาอังกฤษ
4	การท่องเที่ยวมีการขยายตัวในอัตราเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในด้านการลงทุน และการบริการท่องเที่ยว	การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เสื่อมลง
5	แรงงานในภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น	แรงงานข้ามชาติ
6	การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม	การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เสื่อมลง
7	สินค้าทางการเกษตรมีการพัฒนา	
8	มีการแข่งขันการพัฒนาฝีมือแรงงาน	

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ลำดับที่	การเปลี่ยนแปลงทางบวก	การเปลี่ยนแปลงทางลบ
	ด้านทรัพยากรธรรมชาติ	ด้านทรัพยากรธรรมชาติ
9	เรามีผืนป่าเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น (สวนยางพารา)	การบุกรุกป่าไม้ธรรมชาติเพิ่มขึ้น
	ด้านการศึกษา	ด้านการศึกษา
10	มีการพัฒนาความร่วมมือด้านการศึกษา ระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น	ระบบการศึกษาไม่เอื้อต่อการพัฒนา รองรับ AEC
	ด้านความมั่นคง	ด้านความมั่นคง
11	มีความร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ไข ปัญหาชายแดน มีสนธิสัญญา แลกเปลี่ยนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ	มีรัฐธรรมนูญหมยเพิ่มขึ้น
การเปลี่ยนแปลงในอนาคตนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกมากกว่า		

ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ (Strategic position)

สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์ (2556, หน้า 49-51) ได้จัดทำยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นกรอบและทิศทางในการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งประกอบไปด้วยยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1: ด้านเศรษฐกิจ เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม และผู้นำด้านการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย
2. ยุทธศาสตร์ที่ 2: ด้านสังคมและคุณภาพชีวิตคนบุรีรัมย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี ร่วมเย็น เป็นสุข ในปี 2560
3. ยุทธศาสตร์ที่ 3: ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วม ผู้สมดุลสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
4. ยุทธศาสตร์ที่ 4: ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ ประชาสังคมมีความมั่นคง และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
5. ยุทธศาสตร์ที่ 5: ด้านการบริหารจัดการ การบริหารจัดการมีคุณภาพได้มาตรฐานสากล บนพื้นฐานธรรมาภิบาล

ยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ด้านมีความสอดคล้องกับแผนบริหารราชการแผ่นดิน (พ.ศ. 2555-2558) นโยบายที่ 8 “นโยบายการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ข้อ 8.1 “ประสิทธิภาพการบริหารราชการแผ่นดิน” เป้าประสงค์เชิงนโยบาย ข้อ 1 “ระบบการบริหารงานภาครัฐมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ และมีธรรมาภิบาล ได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาจากประชาชน” นโยบาย ข้อ 2 “เสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการบริหารงานแบบบูรณาการอย่างต่อเนื่อง ยกระดับสมรรถนะของส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ พัฒนาและส่งเสริมรูปแบบโครงสร้าง และระบบการบริหารงานใหม่ที่มีความยืดหยุ่นคล่องตัวสูง และปรับปรุงระบบบริการประชาชนให้เป็นเชิงรุกมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการเพิ่มศูนย์บริการครบวงจรที่ครอบคลุมการให้บริการที่หลากหลายขึ้น และการให้บริการถึงตัวบุคคลผ่านระบบศูนย์บริการร่วมและระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ที่สมบูรณ์แบบ มุ่งเน้นการจัดการความรู้และพัฒนาส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีการสร้างนวัตกรรมในการทำงานอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ” กลยุทธ์ “ส่งเสริม สนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด กลุ่มจังหวัด ให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ผ่านระบบการบริหารงานจังหวัด กลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ” เป้าประสงค์และกลยุทธ์ตามตารางที่ 5 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 ผลยุทธศาสตร์จังหวัดบุรีรัมย์/ เป้าประสงค์กลยุทธ์

ยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	กลยุทธ์
<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรม ขอม และผู้นำด้านการผลิตสินค้าเกษตร ปลอดภัย</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม 2. ผู้นำด้านสินค้าเกษตรปลอดภัย 	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน 2. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว 3. พัฒนาศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยว 4. พัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว 5. ส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว 6. พัฒนาระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยว 7. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตร 8. ส่งเสริมด้านการตลาดสินค้าเกษตร 9. เสริมการผลิตสินค้าเกษตรให้ปลอดภัยและได้มาตรฐาน 10. พัฒนาองค์กรเกษตรให้มีความเข้มแข็ง 11. พัฒนาอุตสาหกรรมเกษตร 12. การบริหารจัดการทางการเกษตร

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	กลยุทธ์
<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต คนบุรีรัมย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี ร่วมเย็น เป็นสุข ในปี 2560</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี 2. ชุมชนเข้มแข็งตามวิถีพอเพียง 3. สังคมร่วมเย็น ภายใต้การบริหารจัดการที่มี ธรรมาภิบาล (PMQA) รักษาอัตลักษณ์ (วัฒนธรรม) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนบุรีรัมย์ให้มีความมั่นคง เพิ่มขึ้น 2. ส่งเสริมและพัฒนาครอบครัวให้มีความอบอุ่น 3. สร้างและพัฒนาเครือข่ายชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ตามวิถีพอเพียง 4. พัฒนาสังคมโดยใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อให้เกิด ความสงบสุขและร่วมเย็น
<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วม สู่สมดุลสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความสมดุลอย่างยั่งยืน 2. ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3. เป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดดเด่น ของประเทศ 4. เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ ในทุกพื้นที่ การบริหารจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี มีคุณภาพ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความสมดุล อย่างยั่งยืน 2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกที่ดีพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3. ส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ 4. การบริหารจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5. การบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	กลยุทธ์
<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4</p> <p>ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ ประชาสังคมมีความมั่นคง และมีความ ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. สังคมปลอดภัยเสถียร 2. ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 3. การจัดการแผนความมั่นคง ภายใต้ความเข้มแข็ง ผสมกลมกลืน 4. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม 5. การสร้างความสมานฉันท์และความสามัคคี ของประชาชนในจังหวัด 6. การบูรณาการจัดระเบียบสังคม 7. การบริหารจัดการที่มีคุณภาพภายใต้ การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี 	<ol style="list-style-type: none"> 1. สร้างความเข้มแข็งและพัฒนาพลังมวลชนเอาชนะยาเสพติด 2. จัดให้มีการป้องกันปราบปรามและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืน 3. พัฒนาการประชาสัมพันธ์ให้สังคมปลอดภัย 4. การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม 5. พัฒนาระบบความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 6. พัฒนาระบบเครือข่ายภาคประชาชน 7. พัฒนาความสัมพันธ์อันดีระดับท้องถิ่นกับประเทศเพื่อนบ้าน 8. พัฒนาเพื่อความมั่นคงตามแนวชายแดน 9. สนับสนุนส่งเสริมโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 10. การส่งเสริมการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์	กลยุทธ์
<p>ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการบริหารจัดการ การบริหารจัดการมีคุณภาพได้ มาตรฐานสากลบนพื้นฐานธรรมาภิบาล</p>	<p>1. คุณภาพของระบบวางแผนคุณภาพระบบข้อมูล และสารสนเทศ</p> <p>2. คุณภาพการประสานงานและการมีส่วนร่วม ตลอดจนการ</p> <p>3. ประชาสัมพันธ์ประเด็น ยุทธศาสตร์ ของจังหวัดผ่านสื่อต่าง ๆ</p>	<p>1. พัฒนาระบบแผนที่เชื่อมโยงจากแผนรายปีเป็นแผน ระยะยาว 15 ปี</p> <p>2. พัฒนาระบบประเมินผลและรายงานผล</p> <p>3. ปรับปรุงคุณภาพระบบงานและข้อมูลของศูนย์ ปฏิบัติการจังหวัด</p>

สรุปยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์เป็นกรอบและทิศทางในการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ซึ่งได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ 2) ยุทธศาสตร์ด้านสังคม และคุณภาพชีวิตยุทธศาสตร์ 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยุทธศาสตร์ 4) ด้านรักษาความมั่นคงและ 5) ความสงบ และยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา

คำว่า “ภูมิปัญญา” (Wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (Popular wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” (Local wisdom) ได้มีหน่วยงานทางการศึกษา นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญได้ใช้คำทั้ง 2 คือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” และ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ควบคู่กันไป แต่บางครั้งใช้คำใดคำหนึ่งเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ดังนี้

ภูมิปัญญา (Folk wisdom) เป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมขนาดใหญ่ พอคาวและดำรงอยู่ได้ยาวนาน ย่อมต้องมีด้วยกันทุกสังคม สังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่สังคมหนึ่ง จึงปรากฏภูมิปัญญาเช่นนี้อยู่จำนวนมาก ภูมิปัญญาเหล่านี้นอกจากแสดงความเป็นไทย เป็นเอกลักษณ์ไทยที่สำคัญอย่างหนึ่งแล้ว ยังเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญและพัฒนาการของคนในชาตินั้น ทั้งนี้ เพราะภูมิปัญญาเป็นสิ่งละเอียดอ่อนชาติที่เจริญ มีสังคมที่สงบสุขร่มเย็น ไม่ระส่ำระสาย และมีความเป็นอิสระ จึงจะสามารถสร้างสรรค์และสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะตนขึ้นมาได้

การกล่าวถึงเรื่องภูมิปัญญา (Folk wisdom) มักจะหมายถึง สิ่งที่เป็นนามธรรมส่วนยอด ส่วนปลายสุดของสถาบันสังคม (Social institution) ซึ่งเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมแต่ละสังคม และสถาบันสังคมนั้นจะต้องดำรงอยู่อยู่กับกลุ่มคน ซึ่งเรียกว่า องค์การทางสังคม (Social organization) องค์การทางสังคมนี้ดำรงตนเป็นเอกเทศไม่ได้ จำต้องมีสถาบันสังคมเป็นองค์ประกอบที่เหนียวแน่น สถาบันสังคมและองค์การทางสังคมนี้เมื่อผนึกเข้าด้วยกันเป็นหน่วยรวมอันเดียวกันแล้วมีชื่อเรียกว่า โครงสร้างทางสังคม (Social structure) ซึ่งสามารถแยกเป็นส่วนต่าง ๆ ตามหน้าที่เฉพาะได้ แต่ละส่วนมีหน้าที่เฉพาะเรียกว่า หน่วยทางสังคม (Social unit) ดังนั้น แต่ละหน่วยสังคม ประกอบด้วย คน (หลายคน) และระเบียบแบบแผนสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติของคนเหล่านั้น หากจะทำให้ชัดเจน แต่ละหน่วยสังคม ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1) ตำแหน่งทางสังคม 2) หน้าที่ 3) แบบแผนพฤติกรรม ซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ และบรรทัดฐานทางสังคม 4) องค์วัตถุ จาก โครงสร้างของหน่วยสังคมนี้นี้สังกัดกับเรื่องภูมิปัญญาเป็นเนื้อหาสาระส่วนหนึ่ง หรือหลาย ๆ อย่างผสมผสาน นอกจากนั้นยังอาจกล่าวเพิ่มเติมต่อไปได้อีกว่า ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ ที่มีการเชื่อมโยงกันไปหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การใช้จ่าย การศึกษา และวัฒนธรรม (เรื่องเดช ปันเขียนจัตยั, 2542, หน้า 1-5)

ความหมายของภูมิปัญญา

คำว่า “ภูมิปัญญา” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ได้มีผู้อธิบายความหมายในแง่มุมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 619) ให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญา” ว่าหมายถึง พื้นฐานความรู้ความสามารถ

ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายดังนี้ “ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชาแบบที่เราเรียน ผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันหมด” (ประเวศ วะสี, 2534, หน้า 75)

พัทธา สายหู (2534, หน้า 109) ให้ความหมายของคำว่า ภูมิปัญญาไว้ว่า คือ “ความรู้ ความคิดที่ได้สั่งสมไว้” ชาวบ้าน คือ “คนธรรมดาหรือสามัญชน” หากรวมความหมายก็อาจนิยามไว้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน “ความรู้ ความคิดของคนธรรมดา หรือสามัญชนที่ได้สั่งสมไว้” ส่วนอีกคำหนึ่งคือ คำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง “เครื่องมืออุปกรณ์การดำรงชีวิตของหมู่คณะ”

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2543, หน้า 3) ให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญา” ว่าหมายถึง

- 1) ความรู้เกี่ยวกับเรื่องใด ๆ มีลักษณะเป็นข้อมูลเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ชาย ฯลฯ 2) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องใด ๆ หรือหน่วยสังคมใด ๆ ความเชื่อดังกล่าวอาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ยืนยันว่าถูกต้อง หากพิสูจน์แล้วความเชื่อก็กลายเป็นความรู้ ความเชื่อบางอย่างอาจพิสูจน์ไม่ได้ เช่น เรื่องนรก สวรรค์ ดาญแล้วไปไหน มีจริงหรือไม่ 3) ความสามารถหรือแนวทางในการแก้ปัญหา ป้องกันปัญหา เช่น ความสามารถในการสร้างหรือดำรงความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว เป็นต้น

สามารถ จันทรสุรีย์ (2543, หน้า 12) นิยาม “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ว่าหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาคำดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

เอกวิทย์ ฌ กลาง (2540, หน้า 4) นิยาม “ภูมิปัญญา” ว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาอันล้ำค่าของท้องถิ่น หรืออีกนัยหนึ่งว่า เป็นพื้นฐานความรู้ ความสามารถของบุคคลในท้องถิ่น และความสัมพันธ์กับแบบแผนการดำรงชีวิตที่ผสมกลมกลืนกับธรรมชาติแวดล้อมและกระบวนการทางสังคม เสมือนเป็นแกนหลักของการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

เสรี พงศ์พิศ (2539, หน้า 145-146) ให้ความหมายว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หมายถึง “รากฐานของความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างมีเอกภาพ ภูมิปัญญามีสองลักษณะ คือ ส่วนที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวิตทัศน์

ปรัชญาการดำเนินชีวิต คุณค่า และความหมายของทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตประจำวันกับส่วนที่เป็นรูปธรรม เช่น การทำมาหากิน หัตถกรรม ศิลปะ คนตรี”

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ (2542, หน้า 263) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ศัพท์นี้การกำเนิดของมันชัดเจน มีความมุ่งหมายที่จะใช้วัฒนธรรมของตนเองได้กระแสนการต่อสู้ให้พ้นการครอบงำเป็นอิสระและสร้างสรรค์ หากทำเสร็จแล้วมีการสร้างตาข่ายโยงใยภูมิปัญญาระหว่างกัน

ชุมชนหมู่บ้านก็มีอำนาจเป็นพลังสำคัญพลังหนึ่งที่จะผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงสู่สันติสุขในที่สุด สามารถ จันทรสุรีย์ (2534, คำนำ) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมด ภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งกว้างทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

อังคณา สมคะเนย์ (2535, หน้า 264) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง มวลความรู้และมวลประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข โดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกันมาโดยผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย

ลักขณา รอดสน (2540, หน้า 12) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดกันจากบรรพบุรุษ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุขในแต่ละสภาพแวดล้อม โดยการประสมประสานความรู้ ความคิด เข้าด้วยกันในการใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ล้วนเป็นสิ่งที่มียุคค่า โดยผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย

รัตนะ บัวสนธิ์ (2542, หน้า 264) ได้ให้มุมมองอีกมิติว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของในส่วนที่เป็นชุมชนและปัจเจกบุคคล ซึ่งกระบวนทัศน์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกออกได้ 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม

ลักษณะที่ 2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

ลักษณะที่ 3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง จากการศึกษาความหมายภูมิปัญญาข้างต้น สรุปว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ความสามารถของบุคคลในท้องถิ่นที่ได้เรียนรู้ มีประสบการณ์สั่งสม เลือกรสรปรับตัวจนเป็นความรู้ที่สามารถนำไปแก้ปัญหา หรือสร้างเสริมให้มีการดำรงชีวิตประจำวันที่ดีขึ้น

จากนั้นนำไปถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ทั้งวิธีการบอกเล่าสั่งสอน และการปฏิบัติให้ดู เป็นแบบอย่างการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน

กฤษณา วงษาสันต์ (2542, หน้า 258-259) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลก และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการทัศน์ดังกล่าว จะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติ สืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมาย เพื่อความสงบสุขของคนในส่วนที่เป็นชุมชนและปัจเจกบุคคล

คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม ของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่าง มีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรม และประเพณี ความรู้เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นความสัมพันธ์ที่มีความสมดุล ที่เคารพกันและกัน ไม่ทำร้ายทำลายกัน ทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ชุมชนดั้งเดิม จึงมีกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน มีคนเฒ่าคนแก่เป็นผู้นำ คอยให้คำแนะนำ ตักเตือน ตัดสิน และลงโทษ หากมีการละเมิด ชาวบ้านเคารพธรรมชาติรอบตัว ดิน น้ำ ป่าเขา ข้าว แคน ลม ฝน โลก และจักรวาล ชาวบ้านเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว

จากความหมายของภูมิปัญญาที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น พอจะสรุปให้เห็นได้ชัดเจนมากขึ้นว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เกิดจากการคิด หรือพื้นฐานความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้าน ที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมา ทั้งทางตรง คือ ประสบด้วยตนเอง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้ จากผู้ใหญ่ หรือความรู้ที่สะสมสืบทอดกันมา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองแล้วนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นสติปัญญาเป็นองค์ความรู้ ทั้งหมดของชาวบ้านที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ไขปัญหา การดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ที่สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตและสังคม ในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

ในประเทศไทย ซึ่งมีความหลากหลายแต่ไม่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากมีพื้นฐานเดียวกัน นั่นคือ ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิตของอาชีพเกษตรกรรม และด้วยเหตุที่ภูมิปัญญาชาวบ้านมีขอบข่าย กว้างขวาง ครอบคลุมวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่น จึงจำแนกสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้ดังนี้
 สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2540, หน้า 34) จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านตามอัตถประโยชน์ได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพ ภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทเพื่อการยังชีพมีขึ้นเพื่อ การมีชีวิตอยู่รอด อยู่อย่างมีความสุขสบายตามอัตภาพ เป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการเสาะหา บังจัจพื้นฐาน มีการยังชีพของสังคมปฐมฐาน ยุคที่มนุษย์เสาะหาบั้งจัจด้วยวิธีเก็บเกี่ยว และการใช้แรงงาน ได้แก่ วิธีทำมาหากิน วิธีเสาะหาและจัดการเกี่ยวกับบั้งจัจ 4 คือ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้ค่อย ๆ เพิ่มพูนงอกงามขึ้นจนดูเหมือน เป็นสิ่งสามัญ เช่น

1.1 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการหากิน เริ่มแต่ภูมิปัญญาการเก็บเกี่ยว เช่น ภูมิปัญญา การหาของป่า ล่าสัตว์ ตีผึ้ง การทำและใช้เครื่องจับสัตว์น้ำ เช่น นก ปลา เสือ ช้าง เป็นต้น ภูมิปัญญา เหล่านี้ค่อยพัฒนาขึ้นเป็นอาชีพ มีรูปแบบของเครื่องมือเครื่องใช้เฉพาะตัว เฉพาะท้องถิ่นขึ้น หน้าไม้ ภูมิปัญญาในการเลือกพันธุ์ข้าวทำนา การไถ คราด หว่าน ดำ เป็นต้น

1.2 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เช่น การสร้างบ้านเรือนแบบเครื่องผูก ภูมิปัญญา การเลือกใช้วัสดุ วิธีเย็บ ผูกกริม ถักกริม ผูกเงื่อน

1.3 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม โภชนาการ ได้แก่ ภูมิปัญญาในการเลือกสรรอาหาร วิธีปรุงและวิธีถนอมอาหาร

1.4 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ ภูมิปัญญาในการนำสิ่งต่าง ๆ มาปกปิด ร่างกายให้อบอุ่น เช่น ภูมิปัญญาในการทำหีนเป็นเครื่องมือทอเปลือกไม้ ทำเป็นผ้าภูมิปัญญา ในงานถักกรวย ปักชุน เป็นต้น

1.5 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับยารักษาโรค ได้แก่ การนำสมุนไพร สัตว์ แร่บางชนิด มาใช้เป็นตัวยา การผสมยา วิธีปรุงยา การใช้ยา เป็นต้น

1.6 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน ผู้คนทุกหมู่เหล่าต่าง ๆ พยายาม จะให้ตนมีชีวิตยั่งยืนมั่นคง จึงทุ่มเทใช้สติปัญญาและสิ่งเอื้ออำนวยต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุความต้องการ ซึ่งสามารถจำแนกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ได้ดังนี้

1.6.1 ภูมิปัญญาการพึ่งตนเอง ภูมิปัญญาเบื้องต้นในการพิทักษ์ปกป้องชีวิต และทรัพย์สิน คือ การพึ่งตนเอง ความพยายามที่จะบำรุงรักษาและเพิ่มขีดความสามารถ การใช้วัยวะ ของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด

1.6.2 ภูมิปัญญาที่หลบเลี่ยงอันตราย เช่น ภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สามารถสังเกตความแปรปรวนของสภาพดิน ฟ้า อากาศ รู้ว่าจะเกิดฝนหนัก ลมแรง ฟ้าคะนอง น้ำท่วมใหญ่ เกิดภัยแล้ง ไฟป่า หรือภูมิปัญญาในการโค่นไม้ใหญ่ โดยสามารถบังคับให้ล้มพาดในทิศทางที่ต้องการได้

1.6.3 ภูมิปัญญาการรวมพลังและการพึ่งพิง เช่น ภูมิปัญญาการร่วมแรงแบ่งประโยชน์ เช่น การทำนาร่วม การทำสวนร่วม คือ ร่วมกันทำนาหรือทำสวนในที่แปลงเดียวกัน ทุกคนที่ท่ามีสิทธิ์เก็บกิน เป็นการสร้างจิตสำนึกร่วมกันทำร่วมกันใช้

1.6.4 ภูมิปัญญาทำและใช้ศาสตราวุธ เช่น การทำมีดพร้าของชาวดำ ซึ่งใช้สำหรับงานสับ ฟัน แต่งเติมสวน และใช้ต่อสู้ได้อีกด้วย

1.6.5 ภูมิปัญญาการดูแลบำรุงรักษาชีวิตและทรัพย์สิน การให้ความสำคัญต่อสตรีและเด็ก จึงปรากฏความเชื่อ เช่น ห้ามหญิงมีครรภ์นั่งขวางบันไดหรือประตู มิฉะนั้น ลูกจะไม่สมบูรณ์ เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้าง พัทธกะฐานะ และอำนาจ ผู้คนทุกหมู่เหล่ายอมอาศัยฐานะและอำนาจเพื่อช่วยในการดำรงชีวิต ทั้งนี้ยอมแตกต่างกันไปตามโครงสร้างของสังคม ชิดจำกัดของการศึกษา ชิดความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและยุคสมัย โดยภูมิปัญญาของกลุ่มนี้มีทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และตำแหน่งหน้าที่ อาจจำแนกได้ดังนี้

2.1 ภูมิปัญญาการสร้างและการขยายฐานอำนาจ ภูมิปัญญาที่เด่นชัด คือ ขยายวงศาคณาญาติให้ได้มาก ๆ เพื่อจะได้พวกพ้องและเพิ่มแรงงาน

2.2 ภูมิปัญญาการรักษาฐานะและอำนาจ เป็นการบำเพ็ญบุญบารมี เพื่อผูกอำนาจวาสนาเป็นภูมิปัญญาที่อาศัยหลักคุณธรรม โดยให้ทำแต่กรรมดี

2.3 ภูมิปัญญาการจัดการเพื่อสาธารณะประโยชน์ คือ ภูมิปัญญาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน เช่น การร่วมกันกำหนดการสัญจรระหว่างหมู่บ้าน การร่วมกับหาเงินบำรุงวัด เป็นต้น

2.4 เพื่อที่เป็นการสร้างสรรค์พิเศษ คือ สิ่งที่เป็นปัญญาชนชาวบ้าน ใ้ชีวิตทัศนเฉพาะตัวสร้างสรรค์ขึ้นต่างจากกลุ่มอื่น เช่น ภูมิปัญญาที่ให้ตระหนักว่า นักปราชญ์เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่ายิ่ง

ศิริพงษ์ นวลแก้ว (2540, หน้า 42) จำแนกประเภทหรือสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านการเกษตร
2. ภูมิปัญญาด้านเศรษฐกิจ
3. ภูมิปัญญาด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ

4. ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรและการพัฒนาหมู่บ้าน
5. ภูมิปัญญาด้านศิลปะ
6. ภูมิปัญญาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม
7. ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 ข, หน้า 23) ได้กำหนดสาขาย่อยของ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่กำหนดการคัดเลือกและเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม 5 สาขา ดังนี้

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการเกษตร เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต (เช่น การแก้ไขโรคและแมลง) และรู้จักปรับใช้ เทคโนโลยี ฯลฯ

2. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร การรักษา การถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิมเพื่อการอนุรักษ์ เช่น การเคารพแม่น้ำ แผ่นดิน พืชพันธุ์ธัญญาหาร และโบราณสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ

3. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการจัดการสวัสดิการและธุรกิจชุมชน ได้แก่

- 3.1 กองทุนต่าง ๆ ในชุมชน เช่น สหบาลข้าว (ธนาคารข้าว) สหกรณ์ร้านค้า กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ฯลฯ

- 3.2 กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน

4. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการรักษาโรคและการป้องกัน เช่น หมอพื้นบ้าน หมอธรรม และผู้รู้เรื่องสมุนไพร

5. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการผลิตและการบริโภค เช่น การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร ให้สามารถบริโภคได้โดยตรง ได้แก่ การใช้เครื่องและครกตำข้าว การรู้จักประยุกต์เทคโนโลยี สมัยใหม่มาใช้แปรรูปผลผลิตเพื่อจะลดการนำเข้าตลาด

สุรเชษฐ์ จิตตะวิกุล (2542, หน้า 23) ได้แบ่งประเภทและลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพซึ่งมีลักษณะการประกอบ อาชีพแบบพุทธเกษตรกรรมหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะจัดความสัมพันธ์สอดคล้องกับธรรมชาติ มุ่งการพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลักมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ได้แก่ การทำสวน เกษตร การทำเกษตรผสมผสาน และการทำเกษตรธรรมชาติ

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ คำสอน ค่านิยม ประเพณีที่แสดงออกในแบบแผนการดำเนินชีวิต

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรักษาป่าไม้ชุมชน การรักษาโรคด้วยสมุนไพร

จากประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยที่ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน และมีผลต่อการดำรงอยู่ของสังคม จึงจำเป็นต้องพยายามอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่กับสังคมไทยตลอดไป

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญและมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งต่อวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อความอยู่รอดของสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ ภูมิปัญญาทำให้ชาติและชุมชนผ่านพ้นวิกฤติและดำรงความเป็นชาติหรือชุมชนไว้ ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรโลงชีวิต และวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาเพื่อพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิม เพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าไม่เพียงแต่ต่อท้องถิ่นและผู้คนเท่านั้น แต่ยังเป็นประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและมั่นคง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิม จึงเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของแต่ละสังคม อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่เหมาะสม ทรงคุณค่า และมีความสำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อีกทั้งยังช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและอำนวยประโยชน์ในการทำงานเพื่อพัฒนาชนบทของกลุ่มบุคคล เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยใช้เป็นแนวทางในการทำงานให้สอดคล้องและผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมากยิ่งขึ้น (กลุ่มงานภูมิปัญญาท้องถิ่น กรมส่งเสริมการเกษตร, 2551)

กรมวิชาการ (2542, หน้า 12) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเป็นความรู้ เป็นข้อมูล เป็นเนื้อหาสาระ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ชาย ประเภทครอบครัว ฯลฯ
2. ภูมิปัญญาเป็นความเชื่อของสังคมโดยอาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ ยืนยันว่าถูกต้อง เช่น เรื่อง นรก สวรรค์ ตายแล้วไปไหน
3. ภูมิปัญญา คือ ความสามารถหรือแนวทางในการแก้ปัญหา หรือป้องกันปัญหา เช่น ความสามารถในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว
4. ภูมิปัญญาทางวัตถุ เช่น เรือขนานบ้านช่องเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ เพื่อทำให้ครอบครัวมีความสะดวกสบายตามสภาพ เป็นต้น

5. ภูมิปัญญาทางพฤติกรรม เช่น การกระทำ ความประพฤติ การปฏิบัติของคนต่าง ๆ ในครอบครัวจนทำให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ก็นับเป็นภูมิปัญญาเช่นเดียวกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 ก, หน้า 17) ได้ให้ลักษณะของภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior)
2. ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวม หรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต
4. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม
5. ภูมิปัญญาไทยเป็นแกนหลัก หรือกระบวนการที่สนับสนุนการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่าง ๆ
6. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
7. ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในการพิจารณาการทางสังคมตลอดเวลา

สรุป ความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ต่อกันมาได้ขาดไปเป็นลักษณะความสัมพันธ์ภายใน โดยชาวบ้านเองเป็นวิถีชีวิตในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ มีความหลากหลายตามสภาพท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม สังคมไทยเดิมนั้นนับถือศาสนาพุทธและมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก จึงมีความรวมของลักษณะทางภูมิปัญญาหลากหลาย

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาภูมิปัญญา

สำหรับภูมิปัญญาในกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนา เลือกรองสรร ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตให้เหมาะสมกับยุคสมัยแล้วเกิดภูมิปัญญา (องค์ความรู้ใหม่) ที่เหมาะสม และสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่มีการสิ้นสุด ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการสืบทอดภูมิปัญญามีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ก, 2541, หน้า 17)

1. ความรู้เดิมในเรื่องนั้น ๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ
2. การสั่งสม การสืบทอดความรู้ในเรื่องนั้น

3. ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์หรือประสบการณ์ใหม่ได้
4. สถานการณ์ที่ไม่มั่นคงหรือมีปัญหาที่ยังหาทางออกไม่ได้
5. รากฐานทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และความเชื่อ
6. การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องและไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์สืบทอดกันมามิได้ขาด เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายใน โดยชาวบ้านเอง ภูมิปัญญาจึงนับเป็นความคิดทางสังคม (Social thought) ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ทั้งในลักษณะที่เป็นนามธรรม คือ ปรัชญาแนวทางในการดำเนินชีวิต และในลักษณะที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน ศิลปะ ดนตรี ทัศนกรรม และสิ่งอื่น ๆ ซึ่งในสังคมใดที่มีการดำรงอยู่มายาวนาน ย่อมจะต้องมีภูมิปัญญาด้วยกันทุกสังคม ระบบดังกล่าวจะประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ ความรู้และระบบความรู้ การสั่งสม และการเข้าถึงความรู้ การถ่ายทอดความรู้และระบบความรู้ รวมทั้งการสร้างสรรค์และปรับปรุง ภูมิปัญญาความรู้ นอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการสั่งสมระบบความรู้ของชาวบ้าน จะสะท้อนออกมาในลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิด คือ ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ สัตว์ และพืช ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันอยู่ในสังคม หรือในชุมชน ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติและสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้

การถ่ายทอดภูมิปัญญา แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ แบบที่เป็นลายลักษณ์อักษร และแบบที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ดังนี้ แบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ส่วนใหญ่จะใช้จาร หรือเขียนใส่ใบลาน หรือสมุดข่อย เพื่อใช้สำหรับเล่าเรียนสืบทอดกันมาเรื่อย ๆ ปัจจุบันนี้หาได้ยากมาก แบบที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ศิลปะการแสดง นิทาน กลอน เป็นต้น

ปัจจุบันนี้เป็นยุคของข่าวสารไร้พรมแดน เทคโนโลยีการสื่อสารมีความก้าวหน้า ทันสมัย และรวดเร็ว การถ่ายทอดภูมิปัญญาสามารถถ่ายทอดผ่านทางสื่อสารมวลชนได้หลายสื่อ ไม่ว่าจะเป็นสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ และสื่ออื่น ๆ อีกมากมาย ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาสะดวกรวดเร็วต่อผู้ที่ศึกษาเรียนรู้ วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจะกระทำทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งรูปแบบก็จะแตกต่างกันดังนี้

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มาพอสมควรแล้ว จึงมีความตั้งมั่นและสนใจในสิ่งที่กำลังศึกษา จึงมีวิธีการถ่ายทอดได้หลากหลายรูปแบบมากกว่าเด็ก เช่น วิธีการบอกเล่าโดยตรง หรือการถ่ายทอดผ่านทางพิธีกรรมศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นคน รวมทั้งการลงมือสาธิตตัวอย่างให้ดู และการประกอบอาชีพ ตามบรรพบุรุษ ซึ่งวิธีการที่กล่าวมาจะถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด

สุรพันธ์ ต้นศรีวงษ์ (2538, หน้า 48-49) ได้อธิบายว่า การถ่ายทอดความรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรม เกิดจากการเรียนรู้ขึ้นตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งลักษณะการถ่ายทอดความรู้ คือ

1. ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลการเรียน ซึ่งพัฒนาความรู้ทางสติปัญญา
2. มุ่งให้ผู้เรียนเกิดมีการพัฒนาด้านจิตใจ เกิดความรับผิดชอบ มีความรู้สึที่ดี มีคุณธรรม
3. มุ่งให้ผู้เรียนมีความชำนาญในงานที่ทำ งานที่มีการปฏิบัติทางด้านกล้ามเนื้อ

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาสິงที่ดีงามไว้ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็คือ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไป โดยใช้กระบวนการหรือวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของภูมิปัญญานั้น ๆ การที่ชนชาติและเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ อยู่รอดมาได้ถึงทุกวันนี้ เพราะคุณค่าอันเป็นพื้นฐานแห่งการดำรงชีวิต สามารถรักษาสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมกับผู้คนในสังคมเดียวกันและกับสังคมอื่น ๆ ความสมดุลดังกล่าวยังคงอยู่ และถ่ายทอดสืบต่อกันมา บางส่วนอาจหายไป แต่ก็ยังมีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นแทน การถ่ายทอดสืบสานมีลักษณะทั้งทางตรงและทางอ้อม การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถจำแนกออกเป็นวิธีการกว้าง ๆ ได้ 3 วิธี คือ

1. วิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เนื่องจากเด็กเป็นวัยที่เรียนรู้โลกรอบ ๆ ตัวเอง กิจกรรมการถ่ายทอดจึงเป็นเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การทดลองทำหรือเข้าร่วมปรากฏการณ์ ตลอดจนการเล่นปริศนาคำทาย โดยสามารถจัดกิจกรรมได้ทั้งระดับครอบครัว ชุมชน สังคมท้องถิ่น และโรงเรียน
2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มานานพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงานวิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรงหรือบอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่นจะมีขั้นตอนผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาว วิธีถ่ายทอดในรูปแบบบันเทิง เช่น สอดแทรกในคำร้องของลิเก ลำตัด โนห์รา เพลงบอก หนังสือลูกภาคใต้ หนังสือลูกภาคอีสาน (หนังสือประโมทัย) กลอนลำ คำผญา คำสอของภาคอีสาน คำสอนของภาคเหนือ เป็นต้น
3. วิธีการถ่ายทอดโดยผ่านทางสื่อสารมวลชน ในยุคปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าทันสมัยและรวดเร็ว วิธีการถ่ายทอดโดยผ่านทางสื่อสารมวลชนทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต ซีดีรอม

และอื่น ๆ จนทำให้เกิดการเลือกสรรรับหรือไม่รับ การถ่ายทอดรูปแบบที่หลากหลาย สะดวกต่อผู้บริโภคมากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 ก, หน้า 93) ได้กล่าวถึง กรณีศึกษา ชุมชนภาคใต้ จังหวัดสงขลา พบว่า กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา วิธีการต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับว่า จะใช้กับกลุ่มเป้าหมายใด วิธีใด หรือหลาย ๆ วิธีรวมกัน สรุปได้ดังนี้

1. การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นวิธีการถ่ายทอดของผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่าผู้แก่ทำเป็นตัวอย่าง แก่คนในครอบครัว ญาติพี่น้องและคนในชุมชนเดียวกัน
2. การคิดร่วมกัน เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชน ได้แสดงความรู้สึกลึกและความคิดเห็น ต่อประเด็นต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล เป็นธรรมชาติ เปิดโอกาสให้ถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งกันและกัน
3. การสร้างกิจกรรมหรือการทำงานร่วมกัน โดยการขยายเครือข่ายระดับบุคคล ระดับกลุ่มให้ได้มาก เพราะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาอย่างหลากหลายและนำมาพัฒนากิจกรรม ที่กระทำอยู่
4. การบรรยาย สัมมนา หรือเวทีชาวบ้าน เป็นกิจกรรมสำคัญอีกอย่างหนึ่งสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ประสบการณ์ของชาวบ้านร่วมกัน อันจะส่งผล ให้สมาชิกของชุมชนมีความรู้ความสามารถสูงขึ้น

ถ้าจะแบ่งลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีตตามรูปแบบใหญ่ ๆ อาจแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ แบบเป็นลายลักษณ์อักษร และแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร แบบเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ในอดีตส่วนใหญ่ได้จารึกหรือเขียนใส่ใบลาน หรือสมุดข่อย ที่ชาวบ้านภาคใต้ เรียกว่า บุคดำ บุคขาว ส่วนในปัจจุบันการสื่อสารมวลชน การคมนาคมเทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้า ทันสมัย และรวดเร็ว มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านทางสื่อมวลชนทุกสาขา เช่น หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และอื่น ๆ เป็นต้น ส่วนแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้นดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

รูปการอนุรักษ์ภูมิปัญญา คือ การส่งทอดความรู้ความเข้าใจจากบุคคลหนึ่ง ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีองค์ประกอบ ในการถ่ายทอด คือ

1. ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ อุดมการณ์ต่าง ๆ
2. ขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีการตั้งศพ การแต่งกาย เป็นต้น
3. สิ่งประดิษฐ์ที่มีรูปร่าง สามารถจับต้องได้ เช่น ผลผลิตทางศิลปกรรม งานฝีมือ และองค์วัตถุที่ไม่มีรูปร่างเป็นเครื่องแสดงสัญลักษณ์ ความหมายต่าง ๆ เช่น ภาษา เป็นต้น

การพัฒนาภูมิปัญญา

วิชิต นันทสุวรรณ (2544, หน้า 20-23) การพัฒนาภูมิปัญญาเป็นกระบวนการคิด การจัดการผลผลิตภัณฑ์ และทรัพยากรทุกขั้นตอน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ ของชุมชน ในลักษณะของวิสาหกิจชุมชน มีกิจกรรมดังนี้

1. การแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน เพื่อการพึ่งตนเอง และเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์
 2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน ในการวิจัยนี้ คือ ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนเกาะเกร็ด
 3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองขององค์กรชุมชนและเครือข่าย
 4. การพัฒนาระบบตลาด การบริการและสวัสดิการ เช่น มีร้านค้า ศูนย์สาธิต เป็นต้น
- การพัฒนาภูมิปัญญาจึงเป็นเรื่องของการพึ่งตนเองสร้างระบบทางเศรษฐกิจระดับฐานราก ของสังคมไทย ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการภูมิปัญญาชาวบ้าน มีดังนี้ คือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอดถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนแล้วพัฒนาเลือกสรรปรับปรุง องค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญ สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสม กับยุคสมัย แล้วเกิดภูมิปัญญาที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด (กฤษณา วงษาสันต์, 2542, หน้า 265-266) มีปัจจัยดังนี้

1. ความรู้เดิมในเรื่องนั้น ๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ
2. การสั่งสม การสืบทอดของความรู้ในเรื่องนั้น
3. ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์หรือประสบการณ์ใหม่
4. สถานการณ์ที่ไม่มั่นคง หรือมีปัญหาที่ยังหาทางออกไม่ได้
5. รากฐานทางพุทธศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อ

ในทำนองเดียวกันภูมิปัญญาชาวบ้านเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนเกาะเกร็ดมีปัจจัย มีผลต่อการพัฒนา คือ การสืบทอดการปั้นดินเผาที่เป็นความรู้เดิมผสมผสานกับความรู้ใหม่ เพื่อเพิ่มมูลค่าและความต้องการของผู้บริโภค เพื่อแก้ปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ เช่น ทำให้คนมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ครอบครัวอบอุ่น เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนา ภูมิปัญญาชาวบ้านเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดมีส่วนทำให้ชุมชนเกาะเกร็ดมีศักยภาพการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมมากขึ้น

พัทธา สายหู (2534, หน้า 109) ได้ให้แนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้านให้ความหมายพอสังเขป ดังนี้

1. การพัฒนา คือ การทำให้ดีขึ้น
2. วัฒนธรรม คือ เครื่องมืออุปกรณ์การดำรงชีวิตของหมู่คณะ
3. ภูมิปัญญา คือ ความรู้ความคิดที่ได้สั่งสมไว้
4. ชาวบ้าน คือ คนธรรมดาหรือสามัญชน
5. ศักยภาพ คือ พลังอำนาจหรือความสามารถที่จะนำออกมาใช้ได้
6. ชุมชน คือ กลุ่มคนที่อยู่รวมในบริเวณเดียวกัน และมีกิจกรรมปกติของชีวิตเกี่ยวข้องกับ

ผูกพันกัน

การพัฒนาภูมิปัญญา หมายถึง การประยุกต์ต่อยอดภูมิปัญญาดั้งเดิมให้ดีขึ้น

เหมาะสมตามสภาพเงื่อนไขของชีวิตในยุคสมัยปัจจุบันและอนาคต แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา คำว่าการพัฒนากลายเป็นคำที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย จึงทำให้กลายเป็นคำที่มีความหมายที่แตกต่างกันออกไป เพราะขึ้นอยู่กับผู้ใช้ว่าจะให้ความหมายเน้นในเรื่องอะไร ในปัจจุบันจึงยังไม่มีคำนิยามอันเป็นสากลที่ยอมรับกันโดยทั่วไป นักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาเอาไว้ทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันออกไป ในที่นี้จะขอกล่าวถึงความหมายของการพัฒนาในแง่มุมของความหมายโดยทั่วไป ความหมายในทางเศรษฐศาสตร์ ความหมายทางมานุษยวิทยา ความหมายทางสังคมวิทยาโดยทั่วไป “การพัฒนา” หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น การพัฒนาหน่วยงาน ชุมชนหรือประเทศ คือ การทำให้สิ่งเหล่านั้นดีขึ้น เจริญขึ้นสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้ดียิ่งขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนและชุมชนเข้มแข็ง

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับ “ชุมชน” นักวิชาการได้ให้คำนิยามไว้หลากหลาย ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2540, หน้า 161) สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2537, หน้า 10) และจุมพล หนิมพานิช (2549, หน้า 25) ได้ให้แนวคิดของคำว่าชุมชนมีนัยที่หมายถึง การตั้งอยู่ของคนและพื้นที่โดยให้คนเป็นศูนย์กลาง แต่ไม่ใช่ให้คนเป็นองค์ประกอบ ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างคนต่อคนในชุมชนร่วมกัน มีความผูกพันกับพื้นที่และมีศูนย์กลางบริการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่สมาชิกกับชุมชน ได้ใช้ประโยชน์

ร่วมกัน สำหรับแนวคิดของชุมชนในทัศนะของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2525, หน้า 6-8)

จะต้องประกอบด้วย

1. ประชากรจำนวนหนึ่ง
2. สถาบันทางสังคม
3. องค์กรทางสังคมชนิดที่มีขนาดย่อมกว่าชุมชน เช่น ครอบครัวกลุ่มสหกรณ์ สโมสร

เป็นต้น

4. อาณาเขตทางภูมิศาสตร์

สอดคล้องกับประเวศ วะสี (2541, หน้า 35-36) ได้ให้ความหมายของชุมชนว่า การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามในการกระทำอะไร ร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ และรวมถึงมีการติดต่อสื่อสาร (Communicate) ร่วมกัน ซึ่งอาจพิจารณาโดยการเป็นคุณลักษณะของชุมชนได้ดังนี้ คือ

1. มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน
2. มีความเอื้ออาทรต่อกัน
3. มีการกระทำร่วมกัน
4. มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ

สรุป ความหมายของคำว่า “ชุมชน” คือ พื้นที่อันเป็นที่อาศัยอยู่ของคน และหมายถึง กลุ่มของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้นโดยมีความสนใจ มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และจุดหมาย ในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

กฤษฎา บุญชัย (2541, หน้า 13-14) ได้กล่าวถึงฐานแนวคิด “ชุมชน” ปัจจุบันเป็นการแสวงหา ความสมดุลกับแนวคิด “ปัจเจกนิยม” ซึ่งเน้นมากภายใต้ลัทธิทุนนิยม ผู้คนต่างมุ่งแสวงหา กอบโกย แข่งขันไม่รับผิดชอบซึ่งกันและกันอันนำมาสู่การเสื่อมโทรมทางศีลธรรม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ในภาวะดังกล่าวจึงเกิดกระแสการกลับมาสนใจ “ชุมชน” ในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งยังคงมีระบบชุมชนที่เข้มแข็งอยู่ เพื่อเป็นการถ่วงดุลกับภาวะ “ปัจเจกนิยม” ทำให้ชุมชนสู่ความหายนะ กระแสชุมชนจนละเลยสิทธิปัจเจกชนดังเช่นในอดีต แต่เน้นถึง “ความเป็นชุมชน” อันหมายถึง การก่อรูปความสัมพันธ์ที่ยืดหยุ่น หลากหลายในบริบทใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นเมือง ชุมชน ตามความสนใจ ตามสาขาอาชีพ

ประเวศ วะสี (2543, หน้า 4-5) และชำนาญ วัฒนศิริ (2543, หน้า 24-29) ได้กล่าวถึงแนวคิด ความเข้มแข็งของชุมชน เป็นเรื่องที่มีการพูดกันอย่างกว้างขวางในแวดวงของนักพัฒนาทุกระดับ ทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ ลงมาถึงระดับท้องถิ่น ซึ่งทางวิชาการมีการเรียกกันว่า ระดับฐานราก

หรือรากหญ้า โดยนักพัฒนาคิดว่าความเข้มแข็งของชุมชนจะเป็นทางออกจากวิกฤตของประเทศชาติในปัจจุบันได้ ถ้าเปรียบเทียบการพัฒนาเป็นเสมือนการทำสงครามและวิกฤตการณ์เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นยุทธศาสตร์การทำสงครามกับวิกฤตและเวทีประชาชนก็น่าจะเป็นกลวิธีของการเข้าจู่โจมศัตรู คือ วิกฤตของประเทศ สอดคล้องกับไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2541, หน้า 12) และชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2542, หน้า 9) ได้ให้ความหมายว่า ประชาคมตำบลที่เข้มแข็งโดยพื้นฐานควรมีลักษณะที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง/วิธีการที่จะนำไปสู่สิ่งที่เขาใฝ่ฝันฐานของสังคมที่เข้มแข็ง หมายถึง ความเข้มแข็งในทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครอง แม้กระทั่งเรื่องศาสนา เรื่องจริยธรรม คุณธรรม รวมทั้งคุณภาพของผู้นำ คุณภาพของบุคคล คุณภาพของประชากรที่มีการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเป็นอย่างดี

สรุป แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง การมีกลุ่มประชาชนรวมตัวกันด้วยจิตสำนึกร่วมกัน มีบทบาทและขีดความสามารถในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของในลักษณะหุ้นส่วนที่เกิดขึ้นจากความรัก ความสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการที่เชื่อมโยงเครือข่ายในแนวราบและเป็นองค์กรร่วม

ลักษณะและองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

จิรพา ทะแดง (2551, หน้า 40) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งนั้นจะต้องประกอบด้วย

1. เป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning organization) ได้แก่ การตื่นตัวตลอดเวลา รู้ข่าวสาร เพิ่มพูนความรู้ที่จำเป็นอย่างครอบคลุมลึก เน้นการเรียนรู้จากปฏิบัติ ร่วมมือเป็นกลุ่ม เกิดพลังปัญญา พัฒนาชุมชนตนได้
2. เป็นที่รู้จักการจัดการ (Common management) ได้แก่ การวางแผนจัดองค์กร การจัดการปฏิบัติตามแผน ประเมินผล
3. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) ได้แก่ มีความรู้ผูกพันภักดีต่อชุมชน รู้สึกเป็นเจ้าของ มีผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ชุมชนมีชีวิตจิตใจ
4. เป็นชุมชนมีสันติภาพ (Peaceful) คนมีสันติสุข มีคุณธรรม คุณภาพ มีความสมดุลในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีพลังในการวางแผน

สอดคล้องกับประเวศ วะสี ได้กล่าวถึง การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข คือ การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกันมารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน ในการกระทำบางอย่าง ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้กระบวนการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กระจัดกระจายกันก็ได้

แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กรและมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อย ๆ ขึ้น ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแนวใหม่ที่มีสัมพันธ์กันในแนวราบที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวตั้งด้วยความสมานฉันท์แล้วก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะดังนี้

1. จิตสำนึกชุมชนหรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ คือ สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกเป็นเจ้าของชุมชน และมีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกับสมาชิกชุมชนอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกัน และยอมรับซึ่งกันและกันในด้านความแตกต่าง ทั้งความคิด ความเชื่อของสมาชิกในชุมชนคนอื่น เพื่อสร้างชุมชนให้มีความสงบอย่างยั่งยืน

2. มีจิตวิญญาณชุมชน คือ การที่สมาชิกในชุมชนที่อาศัยอยู่มีความจงรักภักดี เสียสละทำงานให้แก่ชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันของคนในชุมชน ในสายสัมพันธ์เครือญาติ รวมถึงความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ซึ่งจิตวิญญาณชุมชน คือ พลังสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การเป็นชุมชนเข้มแข็งจะต้องสร้างจิตวิญญาณชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งแก่ชุมชนในด้านอื่น ๆ ตามมา เมื่อสมาชิกในชุมชนมีจิตใจแข็งแกร่งก็จะมีความพร้อมที่จะร่วมพลังกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

3. เป็นชุมชนเรียนรู้ คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่มที่มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชน และมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่มีผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน หรือเป็นกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน ความรู้สึกที่เกิดจากการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การเป็นชุมชนเรียนรู้ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพราะผลจากการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดหาวิธีการที่จัดร่วมกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง

4. มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ ประชาชนรวมตัวกันเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชน และจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกัน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

5. มีการจัดการชุมชนที่ดี คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง และชุมชนได้ วางแผน จัดกระบวนการ ดำเนินงาน และประเมินผลการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

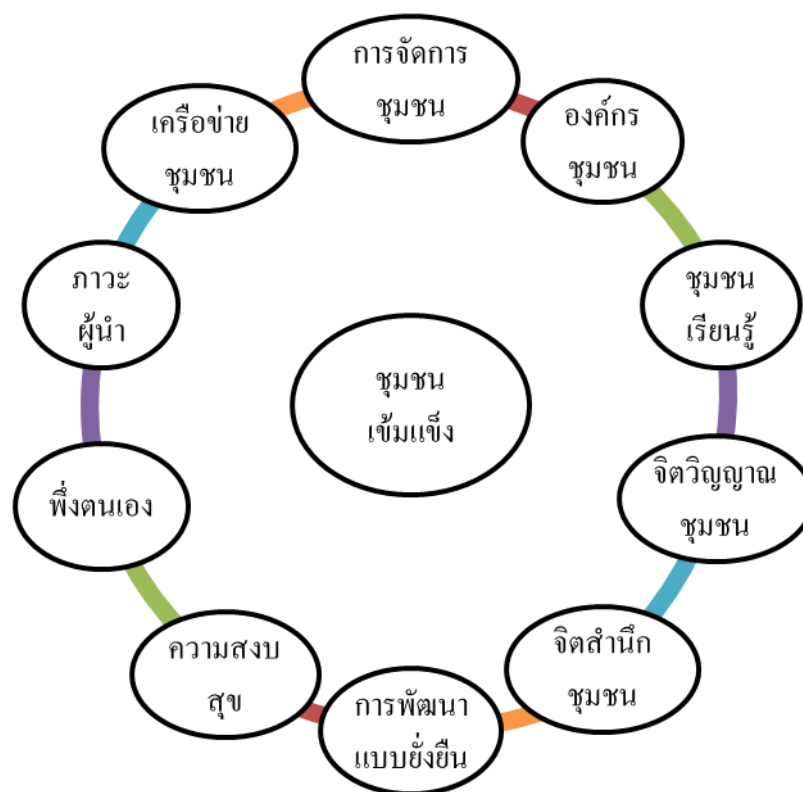
6. มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง

7. มีภาวะผู้นำชุมชน คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิก ให้โอกาสสมาชิก ได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นกับผู้อื่น ฝึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่น และร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุปผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ผู้ที่เชื่อมประสานแนวความคิดต่าง ๆ ของสมาชิก และองค์กรชุมชนเพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

8. เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนมีความเข้มแข็ง พอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม และวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติและประสบกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึงประสงค์

9. เป็นชุมชนสงบสุข คือ ชุมชนเข้มแข็ง เป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรมและมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชนและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ก็ทำให้คน และชุมชนมีความสงบสุข บรรลุเป้าหมายของชุมชน

10. เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน คือ ชุมชนที่มีความเข้มแข็งทำให้ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไปโดยไม่ล่มสลาย อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งจึงสามารถแก้ปัญหาได้ทุกปัญหา ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ลักษณะชุมชนเข้มแข็ง (ประเวศ วะสี, 2541, หน้า 14-16)

ประเวศ วะสี (2541, หน้า 14-16) ได้อธิบายองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
3. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดโอกาสให้สมาชิกทั้งหมดเข้ามา
4. สมาชิกในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมประเมินสถานการณ์ของชุมชนโดยการมีส่วนร่วม เช่น ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตาม และประเมินผล เพื่อแก้ปัญหาและร่วมพัฒนาชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
5. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมของสมาชิกในปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน
6. องค์ประกอบสำคัญของชุมชนเข้มแข็งจะต้องประกอบไปด้วยแผนของชุมชน เช่น แผนพัฒนาในทุกด้านของชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนทุกคนที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน อย่างยั่งยืน รวมถึงลดการพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เน้นการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน

7. องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งในด้านกระบวนการสร้างความร่วมมือด้านเครือข่ายกับชุมชนอื่น ๆ รวมถึงการเชื่อมเครือข่ายกับหน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ และองค์การที่แสวงหาผลกำไรบนพื้นฐานความร่วมมืออย่างเท่าเทียมกัน

สอดคล้องกับของเดวิท แมททิวส์ ทำให้ชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบที่สำคัญของประชาสังคมที่เข้มแข็งและสามารถใช้เกณฑ์ในการวัดความเข้มแข็งของประชาคมได้จากองค์ประกอบ 6 ประการคือ

1. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสารประชาสังคม ต้องการโอกาส ต้องการพบปะและพื้นที่สาธารณะทางกายภาพที่เปิดโอกาสที่พลเมืองหรือสมาชิกได้มีโอกาสพบปะสัมพันธ์เพื่อใช้เป็นช่องทางการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชุมชนและประเด็นสาธารณะผ่านเวทีสาธารณะ (Public space) ซึ่งแยกได้หลายระดับ พื้นฐานที่สุดก็คือ การพบปะของผู้คนเป็นครั้งคราว เช่น การพบปะของเพื่อนบ้าน ซึ่งเปิดโอกาสให้คนมาสัมพันธ์กัน ระดับถัดมา คือ การรวมกันเป็นกลุ่มองค์กรเพื่อทำกิจกรรมด้านใดด้านหนึ่ง อาทิ มูลนิธิหรือองค์กรต่าง ๆ ระดับสูงสุดคือ ระดับการเชื่อมโยงสมาชิก/ องค์กรให้เป็นเครือข่ายการพบปะหรือทุกประเภทข้างต้น เป็นช่องทางการสื่อสาร (Channels of communication)

2. กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการตัดสินใจของชุมชน เมื่อชุมชนมีการพบปะพูดคุยกันในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน ช่วยให้เราอยู่ในสิ่งที่เราต้องการรู้ ซึ่งไม่อาจรู้ได้โดยลำพัง กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นการเปิดให้ประชาชนกำหนดหรือนิยามประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน เมื่อชุมชนมีการเรียนรู้จึงมีส่วนช่วยให้กระบวนการตัดสินใจของชุมชนรอบคอบมากขึ้นและการตัดสินใจนั้นจึงเป็นการตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน

3. การภาวนำและผู้นำชุมชนในชุมชนที่เข้มแข็งสมาชิกชุมชนแต่ละคนสามารถที่จะริเริ่มทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ โดยที่ผู้นำชุมชนมีหน้าที่ดึงคนเข้ามามีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนไม่ผูกขาดการเป็นเจ้าของปัญหาหรือเจ้าของชุมชน นอกจากนี้การนำของผู้นำชุมชนต้องเป็นไปในลักษณะที่พร้อมเปลี่ยนแปลงเพื่อสิ่งที่ดีกว่า มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและมองปัญหาทั้งชุมชนไม่รีบร้อนแก้ไข เป็นผู้ที่พร้อมจะเรียนรู้จากความล้มเหลวอย่างไม่ย่อท้อ ไม่แยกตนออกจากผู้ตามและชุมชน

4. กรอบแนวคิดของคนในชุมชน กรอบแนวคิดหรือหลักนำการปฏิบัติของชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นกรอบแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมและการทำงานเพื่อส่วนรวม โดยสมาชิกชุมชนต้อง

ตระหนักในความรับผิดชอบของตนต่อปัญหาของชุมชนและปัญหานั้น สามารถแก้ไขได้โดยสมาชิกหรือคนในชุมชนเอง

5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันชุมชนที่เข้มแข็ง มีลักษณะที่คนในชุมชนมักไม่พึ่งพาสถาบันของรัฐ แต่จะสัมพันธ์ต่อกันในแนวระนาบ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มักก่อให้เกิดความซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกัน

6. สำนึกความเป็นชุมชนและมีแหล่งการแบ่งปันชุมชนที่เข้มแข็ง สมาชิกจะมีสำนึกในความเป็นชุมชนสูงที่แสดงออกมาในลักษณะของความไว้วางใจ แบ่งปันเอื้ออาทร และเป็นเจ้าของชุมชน มีธรรมเนียมนิยมของความร่วมไม่ร่วมมือ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดหรือพัฒนาในระหว่างหรือหลังจากที่คนได้มาทำงานร่วมกัน

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540, หน้า 9-10) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็งไว้ดังนี้ ชุมชนมีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นทั้งในรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม และในส่วนที่เป็นจิตวิญญาณ คือ สมาชิกของชุมชนมีค่านิยม ความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และมีความรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความผูกพันต่อชุมชนและกับสมาชิกในชุมชน ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับสูง โดยมีปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีพเพื่อครอบครัวและชุมชนเป็นของตนเอง มีอำนาจในการจัดการการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมสูงชุมชน สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ และกลไกภายในชุมชนเป็นหลัก ชุมชนมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่องโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ การสร้างภูมิปัญญา ความรู้ของตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีผลให้ชุมชนมีความรู้และการพัฒนาตนเอง และถ่ายทอดความรู้ โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

สุรวุฒิ บัดไชสง (2542, หน้า 2-3) ได้ให้ความหมายและองค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชนไว้ในเชิงอุดมการณ์ และเป็นการให้ความหมายที่ชี้ให้เห็นถึงมิติต่าง ๆ เชิงคุณสมบัติจำนวน 8 มิติ ของความเข้มแข็งของชุมชนไว้ดังนี้

1. สามารถพึ่งตนเองได้ คือ สามารถทำอะไรได้ด้วยตนเอง นอกเหนือจากนี้ยังสามารถที่จะปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ด้วย เป็นชุมชนที่สามารถปรับตัวแก้ปัญหาได้อย่างต่อเนื่อง

2. เป็นชุมชนที่สามารถเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ และปรับตัวจนสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

3. ชุมชนที่เข้มแข็งนั้นต้องสามารถพึ่งตนเองได้ อันเป็นลักษณะที่ชุมชนสามารถดำเนินหรือจัดการตนเองได้ ไม่ต้องรอหรืออาศัยนอกชุมชน สามารถคิด สามารถวางแผน หรือกำหนด

การดำเนินการหรือจัดการชีวิตของชุมชน โดยคนในชุมชนและเพื่อชุมชนได้ การจัดการตนเองได้นี้ เป็นศักยภาพของชุมชน ไม่ต้องรอรับความช่วยเหลือจากที่อื่น ไม่ว่าจะจากภาครัฐ หรือจากภาคเอกชน อื่น ๆ ได้

4. เป็นชุมชนที่อยู่ในระดับพออยู่พอกินอย่างพอเพียง อันเป็นชุมชนที่สามารถผลิตเองได้ มีเทคโนโลยีเป็นของตนเอง และสามารถใช้ได้เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมกับการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ หากเหลือก็นำเอาไปขาย ต้องไม่เป็นหนี้ และไม่มีภาระผ่อนดอกเบี้ย

5. มีวัฒนธรรมเป็นรากฐานของชุมชน หมายความว่า วัฒนธรรมเป็นทุนของชีวิต ในชุมชนที่มีกระบวนการผลิตขึ้นมา เพื่อใช้เป็นอุปกรณ์สำหรับการอยู่รอดและดำรงอยู่ของชุมชน อย่างมีคุณธรรม ซึ่งจะมีสถาบันทางสังคมเป็นผู้ผลิตซ้ำหรือดำเนินการตามหน้าที่ คือ วัด และ โรงเรียน และครอบครัวในชุมชน

6. มีอำนาจเพียงพอที่จะปะทะกับคนอื่น หรือนอกชุมชน ไม่มีการเสียเปรียบ นั่นคือ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับชุมชนอื่นและกับรัฐนั้น และชุมชนต้องมีอำนาจในการต่อรองและต่อต้าน หรือคัดค้านอิทธิพล อำนาจนอกชุมชน ทั้งเพื่อสามารถรักษาผลประโยชน์หรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ของชุมชน

7. ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างมีจิตสำนึกร่วมกัน ไม่แตกแยก เป็นการมีส่วนร่วมที่ยืนบนพื้นฐานของวัฒนธรรมอันเป็นรากแก้วที่ยังรากลึก หรือเป็นสายโลหิต หล่อเลี้ยงชุมชน และเป็นสายใยที่ยึดโยงให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ และการมีส่วนร่วมนี้ นอกจากการร่วม โดยอาศัยความสัมพันธ์ที่อยู่บนรากฐานของวัฒนธรรม ความเป็นเครือญาติ อันเป็นความสัมพันธ์ ในแนวราบแล้ว ยังต้องอาศัยผู้นำที่เข้มแข็ง มีศีลธรรม และมีความสามารถพิเศษ มิฉะนั้นแล้ว คนในชุมชนจะรู้สึกเปล่าเปลี่ยว

8. มีทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและคน สามารถจัดการกับทรัพยากรได้ด้วยตนเอง อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือ มีอำนาจ มีสิทธิในการเข้าถึงและใช้ได้ และต้องมีกระบวนการจัดการ อย่างมีทักษะ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ได้รับการถ่ายทอดสะสมกันมาเป็นเวลายาวนานในเชิงของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงมีจุดเน้น อยู่ที่การมีส่วนร่วมของประชาชนและการเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา โดยเฉพาะอยู่ที่องค์กร ประชาชน หรืออาจจะเป็นการรวมกลุ่มของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ นั่นก็คือ ความเข้มแข็ง ของชุมชนขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งขององค์กรประชาชน ซึ่งสามารถที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ และพึ่งตนเองได้ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงต้องให้ชุมชนมีความเป็นองค์กร

และดำเนินการในรูปของคณะบุคคล กลุ่ม ซึ่งองค์กรประชาชนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อชาวบ้านศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนในแง่เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ขณะที่สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบและลักษณะสำคัญบางประการของการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีดังต่อไปนี้ ได้แก่

1. ชุมชนมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
2. มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
3. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงการเป็นเครือข่าย
4. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
5. มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
6. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป สำหรับลักษณะชุมชนเข้มแข็งมีดังนี้
 1. สมาชิกชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
 2. องค์กรชุมชนดำเนินงานโดยเน้นการมีส่วนร่วม มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้
 3. สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลกิจกรรมของชุมชน
 4. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
 5. มีแผนชุมชนในการพัฒนาทุก ๆ ด้าน มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน และเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
 6. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ในที่สุด
 7. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาแนวคิดชุมชนเข้มแข็งและกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

สรุปลักษณะและองค์ประกอบชุมชนเข้มแข็งนั้น สมาชิกชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน และสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลกิจกรรมของชุมชน เกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน มีแผนชุมชนในการพัฒนาทุก ๆ ด้าน มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน และเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาแนวคิดชุมชนเข้มแข็งและกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

นักวิชาการชาวไทยหลายท่านได้ให้ความหมายของกลยุทธ์ สมยศ นาวิกาน (2544, หน้า 3-10) เสนาะ ตีเขาว (2544, หน้า 101) กิรติ ยศยิ่งยง (2548, หน้า 158) วิจิต อุ๋อัน (2548, หน้า 29) คือ วิธีการพิจารณาจุดมุ่งหมายขององค์กร โดยมีวัตถุประสงค์ระยะยาวด้วยการออกแบบการปฏิบัติให้เหมาะสม เพื่อสร้างความได้เปรียบและสามารถยืดหยุ่นได้ ส่งผลให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ สำหรับส่วนประกอบของกลยุทธ์ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2552, หน้า 101)

ได้อธิบายส่วนประกอบของกลยุทธ์ (Component of strategy) มี 4 ประการ ได้แก่ 1) ขอบเขต 2) ความสามารถที่แตกต่าง 3) การจัดการทรัพยากร 4) ความร่วมมือ ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดของศิริวรรณ เสรีรัตน์ ในเรื่อง 1) ขอบเขต ได้แก่ การกิจของกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเรื่องการจำหน่าย หรือความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก 2) ความสามารถที่แตกต่างในเรื่องผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มออมทรัพย์ที่แตกต่าง หรือเหนือกว่าในเรื่องบริการของกลุ่มที่สร้างความประทับใจและส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม 3) การจัดการทรัพยากรในกลุ่ม เช่น ทุนมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ความร่วมมือ เป็นแนวทางของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต กลุ่มวิสาหกิจชุมชน มุ่งจะช่วยเหลือสมาชิกของกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็ง รวมถึงความร่วมมือกับองค์กรภายนอก การเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มที่มีภารกิจคล้ายคลึงกัน

กลยุทธ์การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง จากความหมายของกลยุทธ์ เมื่อนำมารวมกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง จะมีความหมาย คือ วิธีการพิจารณาจุดมุ่งหมายขององค์กร โดยมีวัตถุประสงค์ระยะยาว ด้วยการออกแบบการปฏิบัติให้เหมาะสม เพื่อสร้างความได้เปรียบและสามารถยืดหยุ่นได้ ส่งผลให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มคนเป็นชุมชน ร่วมแรงร่วมใจทำงาน เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุเป้าหมาย โดยคำนึงถึงการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

สรุป กลยุทธ์การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง เป็นวิธีการที่องค์กรในชุมชนได้กำหนดแนวทาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความได้เปรียบและสามารถยืดหยุ่นได้ ส่งผลให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มคนเป็นชุมชน ร่วมแรงร่วมใจทำงาน เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุเป้าหมาย

ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็ง

ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมเข้มแข็ง

คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ (2542, หน้า 56-57) ได้กล่าวถึง กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไว้ ดังนี้

1. การส่งเสริมศักยภาพกรรมการหมู่บ้านในการเป็นแกนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการสร้างจิตสำนึกของประชาชนกลุ่ม/ องค์กรให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหา ผลกระทบของวิกฤติการเพิ่มขีดความสามารถของผู้นำหมู่บ้านในการวิเคราะห์สถานการณ์ การจัดทำแผนปฏิบัติการและดำเนินงานตามแผน เช่น การจัดเวทีชาวบ้าน การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน ชาวบ้าน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ผลกระทบของวิกฤติที่มีต่อชุมชน วางแผนแก้ไขปัญหา ติดตามการปฏิบัติตามแผน และประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกัน และการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านในการทำแผนร่วมกัน

2. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในตำบล โดยการพัฒนาทัศนคติของ องค์กรบริหารส่วนตำบล/ สภาตำบลให้ยอมรับและสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการแก้ปัญหาวิกฤติการเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรบริหารส่วนตำบล/ สภาตำบล ในการบริหารจัดการในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤติและการส่งเสริมบทบาทขององค์กรบริหารส่วนตำบล สภาตำบล ในการสนับสนุนกรรมการหมู่บ้านจัดเวทีการแลกเปลี่ยน

3. การสนับสนุนการส่งเสริมศักยภาพของกรรมการหมู่บ้านและองค์กรบริหารส่วนตำบล โดยการจัดตั้งกลุ่มแกนนำระดับตำบลให้สนับสนุนการจัดการพัฒนาและวิชาการให้แก่หมู่บ้าน การสร้างและพัฒนาเครือข่ายระหว่างกรรมการหมู่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบล/ สภาตำบล ให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการสนับสนุนศูนย์ข้อมูลของกรรมการพัฒนาชุมชนในการให้ข้อมูลแก่หมู่บ้านในการจัดทำแผน

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543, หน้า 62-65) กล่าวถึงองค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

1. อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม ฐานรากวัฒนธรรมอันเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชน และอุดมการณ์ร่วมจะเป็นเครื่องมือสำคัญ

2. การจัดองค์กรและการบริการจัดการ เช่น การจัดองค์กรที่ดี มีการบริการจัดการทรัพยากรที่ดี

3. กระบวนการแผนมีประสิทธิภาพ

4. การกิจกรรมต่อเนื่อง

5. ทูตทางสังคมให้ความสำคัญกับทุนที่เป็นต้นทุนในเชิงกายภาพ เช่น ทรัพยากรบุคคล ที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้นำด้านต่าง ๆ

6. เครือข่ายความร่วมมือ
7. สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง
8. การยอมรับจากสังคมภายนอก

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (2545, หน้า 5) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่สนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่น มีทุนสังคมเป็นหัวใจที่สำคัญที่ตั้งอยู่บนรากฐานวัฒนธรรมไทย ดังนี้

1. ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ความเชื่อที่วางอยู่บนพื้นฐานของการเคารพต่อธรรมชาติและ การมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้ที่ชุมชนสร้างสรรค์และสั่งสมมา
3. ผู้นำทางปัญญาของชุมชนที่มีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง
4. โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบที่เอื้อต่อการช่วยเหลือเกื้อกูล
5. สถาบันชุมชน ประกอบด้วย กฎจารีต ประเพณี จิตสำนึกร่วม และองค์กรชุมชน

ที่ควบคุมให้ชุมชนดำเนินไปตามระบบคุณค่าและความคิด

6. ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันตามเงื่อนไขสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง
7. กลุ่มหรือองค์กรสาธารณะในภาคประชาสังคมที่เข้ามาหนุนเสริม

มนัส พลอยดี (2540 อ้างถึงใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2542, หน้า 124-138) กล่าวถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของกลุ่ม ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน
2. ปัจจัยด้านการตลาด
3. ปัจจัยด้านการผลิต
4. ปัจจัยด้านการบริหารและจัดการ
5. ปัจจัยด้านผู้นำ
6. ปัจจัยด้านแรงงาน
7. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก
8. ปัจจัยเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับขององค์กร
9. ปัจจัยเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก

จากปัจจัยทั้ง 9 ประการนี้ สามารถสรุปให้เห็นถึงความสำคัญในปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน แหล่งที่มาของเงินลงทุน เงินลงทุนที่เป็นเงินของตนเอง ไม่ต้องกู้ยืม ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย จะเป็นการลงทุนที่จะประสบผลสำเร็จมากกว่าเงินลงทุนที่ต้องชำระดอกเบี้ย เช่น กลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ ที่เติบโตและอยู่ได้ด้วยการระดมทุนจากภายในชุมชน โดยมีได้ กู้ยืมจากภายนอก จะมีสภาพคล่องในด้านการเงินมากกว่ากลุ่มออมทรัพย์ที่กู้เงินจากแหล่งภายนอก เพราะขาดสภาพคล่องและจะต้องจ่ายค่าใช้จ่ายและเป็นหนี้สินในที่สุด การพึ่งเงินกู้โดยไม่มีการสะสมทุนของตนเอง เป็นตัวบ่งชี้ว่าองค์กรนั้น ๆ ยังพึ่งตนเองไม่ได้ ดังนั้น กลุ่มกิจกรรมในการพัฒนาที่สามารถพึ่งตนเองได้ด้านเงินทุนหรือสามารถระดมทุนจากชุมชนได้เอง จึงจะมีโอกาสที่จะอยู่ได้ และเติบโตมากกว่ากลุ่มที่พึ่งเงินทุนจากการกู้ยืม

2. ปัจจัยด้านการตลาด สามารถประมาณอุปสงค์ อุปทาน การกำหนดสถานที่ขาย วิธีการขาย วิธีการผลิต การติดต่อผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก ตลอดจนการขายเครือข่ายการผลิตและจำหน่าย กลุ่มที่ประสบผลสำเร็จจะเป็นกลุ่มที่แน่นอนและพอเพียง สามารถผลิตและจำหน่ายได้พอเพียง กับการต้องการของตลาดและผู้บริโภคที่แน่นอน การได้รับความร่วมมือจากแหล่งธุรกิจต่าง ๆ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนให้ธุรกิจชุมชนอยู่ได้และเติบโต ประสบผลสำเร็จได้ในที่สุด

3. ปัจจัยด้านการผลิต การผลิตสินค้าออกมาจำหน่าย จำเป็นจะต้องรู้ถึงอุปสงค์ อุปทาน ของตลาดว่าต้องการสินค้าอะไร ผลิตอะไร โดยจะต้องทราบถึงแหล่งที่มาของวัตถุดิบ ทักษะความชำนาญของการผลิต ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบเหล่านี้ ทำให้การผลิตของชุมชนไม่มีปัญหา ด้านวัตถุดิบ ต้นทุนการผลิตไม่สูง และทักษะของผู้ผลิตที่สามารถปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานสินค้า จะทำให้มีความสามารถในการแข่งขันทางการตลาด สามารถที่จะแข่งขันในตลาด ทำเกิดโอกาสทางการตลาดเพิ่มมากขึ้น

4. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ระบบเงิน ระบบงาน และระบบบุคคล เป็นระบบงาน ที่ต้องอาศัยหลักการบริหารจัดการ ความสามารถในการระดมทุน สะสมทุน การบริหารกระแสเงินสด ที่เข้าออก การควบคุมดูแลสภาพคล่อง การบริหารเงินให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มมากที่สุด จะช่วยให้กลุ่มมีความมั่นคงและสามารถจัดสวัสดิการแก่สมาชิกได้อย่างคล่องตัว ปัจจัยด้านผู้นำ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการที่จะนำกลุ่ม การสร้างวิสัยทัศน์ในเชิงกลยุทธ์ รวมทั้งชักจูง โน้มน้าว ให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญต่อสิ่งที่จะต้องกระทำร่วมกัน สามารถจัดหา จัดการทรัพยากรที่จำเป็น ต่อการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มและภายนอก ผลสำเร็จเหล่านี้ เกิดได้จากผู้นำที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน เสียสละ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

5. ปัจจัยด้านแรงงาน ความรู้ความสามารถของสมาชิกประกอบกับทักษะในการทำงาน ในหน้าที่นั้น ๆ จะทำให้กลุ่มเกิดการได้เปรียบทางด้านต้นทุนการผลิต พัฒนาคุณภาพ รักษาระดับ มาตรฐานและจัดการชิ้นงานได้อย่างมีระบบ รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ และความต้องการของตลาด

6. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ชุมชนให้ความร่วมมือ มีความสามัคคี มีคุณธรรม ร่วมทุน ร่วมคิด และร่วมกระทำกิจกรรมพัฒนา จะส่งผลให้เกิดความรักความหวงแหนและเห็นคุณค่า ขององค์กร ต้องการเห็นความเจริญเติบโตในองค์กรของตนเอง

7. ปัจจัยเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับขององค์กร เป็นองค์ประกอบหนึ่ง ที่จะช่วย ประคับประคองให้องค์กรและสมาชิกปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ความถูกต้องตามระเบียบ ยุติธรรม โปร่งใส และเปิดเผยได้ จะทำให้การบังคับใช้ระเบียบ ได้อย่างเคร่งครัด ถือเป็นวัฒนธรรม ของกลุ่มที่จะต้องปฏิบัติร่วมกัน

8. ปัจจัยปฏิสัมพันธ์กับภายนอก การมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกระหว่างองค์กรกับองค์กร องค์กรกับบุคคล ถือเป็นส่วนประกอบที่จะต้องมิเพื่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ การเป็นที่ยอมรับ จากหน่วยงานภายนอก การขยายเครือข่ายเป็นการแสดงถึงการเจริญเติบโตของกลุ่มได้ในระดับหนึ่ง

โครงการวิจัยฟาร์ม (เพ็ญพราว พิมสอน, 2541, หน้า 43-44) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้กลุ่ม ประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนี้

1. ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ

1.1 กลุ่มที่เกิดจากความคิดริเริ่ม ความต้องการและความสนใจร่วมกันอย่างจริงจัง ของสมาชิกกลุ่ม และมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นต่อกัน กลุ่มจะอำนวยความสะดวกแก่สมาชิก และจะดำรงคงอยู่ได้นาน

1.2 การมีผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก มีความซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกัน เช่น กลุ่มนายจ้าง กลุ่มผู้เลี้ยงไก่ชน กลุ่มผู้เลี้ยงนกเขา กลุ่มผู้รับจ้าง เป็นต้น

1.3 ผู้บริหารหรือผู้นำกลุ่ม มีความสามารถในการบริหารงาน รู้จักใช้หลักจิตวิทยา และเป็นประสานงานที่ดีก็สามารถสร้างศรัทธาแก่สมาชิกกลุ่ม ทำให้กิจกรรมกลุ่มประสบผลสำเร็จ และอยู่ได้นาน

1.4 ความสามัคคีของสมาชิกกลุ่ม หากสมาชิกกลุ่มและคณะกรรมการบริหารงานกลุ่ม มีความสามัคคี มีการประสานงานที่ดีทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม จะทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จได้

1.5 การสืบทอดและถ่ายทอดความรู้ เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเข้าร่วมกลุ่มด้วยความ สัมผัสใจและร่วมกิจกรรมอยู่ได้นาน ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของกลุ่ม

2. ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มไม่ประสบผลสำเร็จ คือ สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินกิจการของกลุ่ม ได้แก่

2.1 การจัดตั้งกลุ่ม ไม่ได้เกิดจากการคิดริเริ่ม ความสนใจและความต้องการของสมาชิก แต่เกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐกระตุ้นจูงใจ ให้การอบรมก่อตั้ง และให้คำแนะนำในการจัดตั้ง

ในช่วงการดำเนินงานของกลุ่ม ต้องมีเจ้าหน้าที่ติดตามผล ช่วยให้คำปรึกษาแนะนำอย่างใกล้ชิด เมื่อดำเนินกิจการต่อไปจะทำให้ขาดประสิทธิภาพ

2.2 ความไม่เข้าใจในกิจกรรม ความไม่พร้อมและความไม่เสถียร หากสมาชิกกลุ่ม ยังไม่มีความเข้าใจในกิจกรรมดีพอ ไม่มีความพร้อม ไม่เสถียรเพื่อส่วนรวม เมื่อจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาแล้ว จะไม่สามารถดำเนินการไปได้ด้วยดี

2.3 ผู้นำกลุ่มและผู้บริหารกลุ่ม เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มประสบ ปัญหา ถ้าผู้นำขาดความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม ไม่สามารถสร้างศรัทธา การยอมรับและความร่วมมือจากสมาชิกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จะทำให้กลุ่มไม่ประสบผลสำเร็จได้

2.4 กฎระเบียบของกลุ่ม กฎระเบียบ หลักเกณฑ์ของกลุ่ม บางอย่างเป็นเครื่องสกัดกั้น ความคล่องตัว ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้

3. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

จากการศึกษาของ Portes (1998, pp. 1-24) ได้วิจัยและระบุผลในแง่ลบที่ส่งผลต่อการ บริหารจัดการทุนทางสังคมเข้มแข็ง ได้แก่

3.1 ทุนทางสังคม ทำให้เกิดการกีดกันคนภายนอก สมาชิกกลุ่มบางคน อาจจะใช้สายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขัดขวาง ไม่ให้คนอื่นเข้าถึงกลุ่มตน

3.2 การอ้างสิทธิ์ในการเป็นสมาชิกกลุ่ม ทำให้ขัดขวางความเจริญก้าวหน้าของกลุ่ม ความใกล้ชิดในกลุ่มหรือชุมชนอาจมีสมาชิกในกลุ่มเป็นตัวขัดขวางการทำธุรกิจของกลุ่ม

การมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ทำให้เกิดความเข้มงวดต่อเสรีภาพส่วนบุคคลขณะที่ รัตนพงษ์ จันทะวงษ์ (2546, หน้า 38-40) ได้ศึกษาแนวคิดของพัทนาม (Putnam) และพบว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย

1. การศึกษา เพราะการศึกษาได้มีการแบ่งชั้นในสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจ คนที่มีการศึกษาดีจะรวมตัวกัน เชื้อถือถือกัน ส่วนคนยากจนจะรวมตัวกันและเป็นอุปสรรค ต่อการสร้างเสริมความเข้มแข็งของทุน

2. การอพยพย้ายถิ่นและกระบวนการเป็นเมือง จากการศึกษาพบว่า เจ้าของบ้านจะมีส่วนร่วม ในชุมชนมากกว่าคนที่ไม่ได้เป็นเจ้าของ คนที่อพยพบ่อยจะไม่ค่อยมีส่วนร่วม ข้อจำกัดด้านเวลา และเงิน

เสกสิทธิ์ แสงเรือง (2535, หน้า 11-13) ได้ศึกษากระบวนการและปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินการสหกรณ์ร้านค้าชุมชนมัธยมวัดธาตุยาคิน เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นไว้ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน ได้แก่

- 1.1 ปัญหาด้านสมาชิก สมาชิกส่วนใหญ่ขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารงานสหกรณ์
- 1.2 ปัญหาเกี่ยวกับฝ่ายบริหาร ได้แก่ คณะกรรมการฝ่ายบริหารขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องประโยชน์และหลักการให้การศึกษาแก่สมาชิก
- 1.3 ปัญหาเกี่ยวกับฝ่ายจัดการ ได้แก่ ผู้จัดการฝ่ายคลังสินค้า ฝ่ายการเงินและบัญชี และฝ่ายขายสินค้าที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมในบทบาทหน้าที่ค่อนข้างน้อย
- 1.4 ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารและจัดการ ได้แก่ การจัดโครงสร้างการบริหารสมาชิก ไม่ได้มีส่วนในการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารของสหกรณ์ ระบบการจัดการสหกรณ์ในเรื่อง การซื้อ การจัดการเงินทุนขาดการวางแผนที่ดี ขาดการแบ่งอำนาจหน้าที่รับผิดชอบที่เหมาะสม ขาดการควบคุมระบบการเงินและบัญชี

2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัญหานักพัฒนาขาดความรู้ทางเทคนิคและวิธีการทางสหกรณ์ และความรู้เชิงธุรกิจ

งามเนตร จริงสูงเนิน (2538, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ: กรณีศึกษาขององค์กรชุมชนเครือข่ายลุ่มน้ำรากแม่ลา ตำบลป่าเป็ อำเภอมะเแตง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ศักยภาพขององค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ

1. การพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนมาพลังปัญญา โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นองค์ความรู้ด้านจิตสำนึกรับผิดชอบ และองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ
2. การผนึกกำลังของชุมชนที่มีองค์กรที่มีความรู้ความสามารถในการสร้างความเชื่อถือขึ้นมาเป็นพลังชุมชนที่ผสานกับพลังปัญญา

3. พลังของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ที่ยังอุดมสมบูรณ์

สมพันธ์ เตชะอธิก (2540, หน้า 97-113) ศึกษารูปแบบของชาวบ้านอีสาน จำนวน 9 องค์กร ส่วนใหญ่เป็นองค์กรที่มุ่งเน้นแก้ปัญหาเศรษฐกิจพื้นฐานให้ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ และพบปัญหาที่สำคัญ 5 ปัญหาหลัก คือ

ปัญหาผู้นำ ได้แก่ การขาดแคลนผู้นำ ผู้นำขาดความน่าเชื่อถือ ผู้นำขาดความรู้

ปัญหาจากสมาชิก ได้แก่ สมาชิกไม่มีส่วนร่วมและมีความหลากหลาย

1. ปัญหาจากกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมไม่สอดคล้องกับพื้นที่ กิจกรรมที่ไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้

2. ปัญหาการบริหารจัดการ ได้แก่ การจัดทำบัญชี การจัดทำรายงาน การบันทึกการประชุม

3. ปัญหาเรื่องเงินทุน ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก และการระดมทุนภายใน ไม่เพียงพอ

สำหรับการพัฒนาศักยภาพขององค์กรเพื่อให้องค์กรสามารถขยายเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง นั้น

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543, หน้า 50-52) ได้กล่าวว่า องค์กรประกอบสำคัญในการพิจารณา การพัฒนาศักยภาพขององค์กรชาวบ้าน มีสาระที่สำคัญดังนี้

1. อุดมการณ์ร่วม จะเป็นแรงจูงใจให้ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างเข้มแข็ง และเป็นจุดแข็งหนึ่งของชุมชน

2. ศักยภาพในการริเริ่มโครงการ องค์กรชาวบ้านในหลายพื้นที่สามารถรวมตัวกัน โดยใช้โครงการในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา สามารถบูรณาการประสบการณ์เพื่อใช้ในกิจกรรม ของโครงการ

3. ศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กร ชาวบ้านหลายกลุ่มองค์กรสามารถแบ่งบทบาท หน้าที่และจัดการด้านคน เงิน และกิจกรรม รวมทั้งการกระจายผลประโยชน์สู่สมาชิกได้อย่างทั่วถึง

4. ศักยภาพในการระดมทุน มีการระดมทุนภายในชุมชนด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่น การลงหุ้น การเก็บเงินสมาชิก การทอดผ้าป่า เป็นต้น และการระดมทุนจากภายนอก เช่น การกู้ยืมเงิน การประสานโครงการพัฒนา การประสานงบประมาณจากภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และแหล่งเงินทุน ธุรกิจต่าง ๆ เป็นต้น

5. ศักยภาพในการต่อรองทางการเมือง การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายขององค์กรชาวบ้าน ทำให้เกิดอำนาจต่อรองทางการเมือง ซึ่งการต่อรองทางการเมืองจะทำให้ชาวบ้านลดความกลัว และกล้าที่จะแสดงออกต่อผู้มีอำนาจหรือกลุ่มทุนมากขึ้น

6. ศักยภาพของผู้นำชาวบ้าน ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างสูง ผู้นำเหล่านี้ อาจประกอบด้วย ผู้นำด้านความคิด ผู้นำด้านศีลธรรม ผู้นำด้านอาชีพ ซึ่งผู้นำสามารถประยุกต์งาน และประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้

จากแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มสมาชิกและผู้นำต่างมีความต้องการที่จะให้กลุ่มเติบโตเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีอุดมการณ์ ร่วมกัน จะสามารถนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จได้

สรุปได้ว่าปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ 1) อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม ฐานรากวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชน และอุดมการณ์ร่วมจะเป็นเครื่องมือสำคัญ 2) การจัดองค์กร และการบริการจัดการ เช่น การจัดองค์กรที่ดี มีการบริการจัดการทรัพยากรที่ดี 3) กระบวนการแผน มีประสิทธิภาพ 4) การกิจกรรมต่อเนื่อง 4) ทุน สังคมให้ความสำคัญกับทุนที่เป็นทั้งทุนในเชิงกายภาพ

เช่น ทรัพยากร บุคคลที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้นำด้านต่าง ๆ 5) เครือข่ายความร่วมมือ
6) สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง 7) การยอมรับจากสังคมภายนอก ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค
ได้แก่ การกีดกันจากกลุ่มคนไม่ให้คนภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม ความเข้มงวดทำให้ขาดเสรีภาพ
รวมถึงการศึกษา การอพยพย้ายถิ่น และข้อจำกัดด้านเงินและเวลา

แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

จากการศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน
มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายดังนี้

สมพันธ์ เตชะอธิก (2540, หน้า 97) ได้อธิบายถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายชาวบ้านไว้
2 ลักษณะ คือ

1. เครือข่ายภายในชุมชน มีข้อพิจารณา 3 ประเด็น คือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน
ผลของกิจกรรม และความเข้มแข็งของผู้นำชาวบ้าน
2. เครือข่ายภายนอกชุมชน มีข้อพิจารณาอยู่ที่การเชื่อมโยงของท้องถิ่นกับกระบวนการ
เรียนรู้ของภายนอกชุมชน

การดำเนินการเครือข่ายการเรียนรู้ที่ศึกษาโดยคณะกรรมการดำเนินงานด้านโครงสร้าง
ของระบบการศึกษาและเครือข่ายการเรียนรู้ (ปาน กิมปี, 2540 อ้างถึงใน ปาริชาติ วัลย์เสถียร, 2543,
หน้า 338) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1. การถ่ายทอด แลกเปลี่ยน และการกระจายความรู้ ทั้งในส่วนวิทยาการสากล
และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อปรับประยุกต์และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับชุมชน
และเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งบุคคลและชุมชนเกี่ยวกับความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาภายในชุมชน
สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ตลอดจนการปรับใช้วิทยาการสากลให้เหมาะสม
กับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

2. การกระตุ้นความคิด ความใฝ่แสวงหาความรู้ จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน
และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพูนขีดความสามารถของบุคคลในการตัดสินใจ
เลือกทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน บนพื้นฐานของการวิเคราะห์
สภาพความต้องการและเงื่อนไขของตนเองและชุมชน

3. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชนของหน่วยงานต่าง ๆ
ทั้งในภาครัฐและเอกชน รวมทั้งหน่วยอื่น ๆ ที่อยู่ภายใต้เครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อให้หน่วยต่าง ๆ
สามารถทราบถึงความเคลื่อนไหวของกันและกันในการพัฒนาชุมชนที่ตนเกี่ยวข้อง

4. การระดมประสานการใช้ทรัพยากรบุคคล วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ และเงินงบประมาณ เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถใช้ทรัพยากรเหล่านี้ร่วมกัน เพื่อการพัฒนาชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดความซ้ำซ้อนและสูญเปล่าให้มากที่สุด

เอกกมล อ่อนศรี (2544, หน้า 16-18) ได้ให้ความหมายว่า ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน มิใช่เป็นเพียงการส่งเสริมจัดตั้งหรือเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายเท่านั้น สิ่งที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไป คือ การพัฒนาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อความยั่งยืน มีศักยภาพและขีดความสามารถที่จะเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ และสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างทั่วถึง องค์กรต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่องและสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและปัญหาอื่น ๆ รวมทั้งยังสามารถเผชิญกับสภาวะวิกฤตต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี จากคำกล่าวนี้สามารถสรุปเป็นประเด็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนได้ดังต่อไปนี้

1. เครือข่ายองค์กรชุมชนต้องมีลักษณะสองด้านในตัวเองเสมอ กล่าวคือ จะต้องพึ่งตนเองได้ และจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
2. เครือข่ายองค์กรชุมชนต้องมีความเข้มแข็งด้านปริมาณ กล่าวคือ ปริมาณสมาชิกไม่น้อยเพียงใด กว้างขวางแค่ไหน
3. เครือข่ายองค์กรชุมชนต้องมีความเข้มแข็งด้านคุณภาพ กล่าวคือ เครือข่ายมีความหลากหลายของประเภทสมานชิกน้อยเพียงใด
4. เครือข่ายองค์กรชุมชนมีระบบการบริหารจัดการอย่างไร และสามารถมีพลังต่อรองกับองค์กรภายนอกมากน้อยเพียงใด
5. เครือข่ายองค์กรชุมชนต้องสามารถสนองต่อปัญหา พิจารณาถึงความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา ความหลากหลายของปัญหา ความยากง่ายและจำนวนของปัญหา ที่สามารถแก้ไขปัญหาได้
6. เครือข่ายองค์กรชุมชนต้องมีความสามารถในการจัดการกลุ่มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งวัดได้จากจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม ระดับการร่วมเสนอความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ ให้ความช่วยเหลือองค์กร ปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกตามที่ได้รับมอบหมาย ปฏิบัติตามกฎระเบียบและกติกาของเครือข่าย
7. เครือข่ายองค์กรชุมชนต้องมีความยุติธรรมในการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน
8. เครือข่ายองค์กรชุมชนได้รับการยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอก คือ การได้รับสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ทั้งในด้านเงินทุน ทรัพยากร บุคลากร และ โครงการพัฒนาต่าง ๆ

การเป็นแหล่งเรียนรู้เยี่ยมชม ศึกษาดูงานภายนอก รวมถึงการมีความสามารถต่อรองกับรัฐ หรือแหล่งทุนต่าง ๆ

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กร ที่สำคัญคือ

1. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเผยแพร่แนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา การให้ความสำคัญ และความต่อเนื่องของรัฐต่อนโยบายการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของชุมชน ความร่วมมือ และการสนับสนุนจากองค์กรนอกที่เกี่ยวข้อง
2. ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความตระหนักในปัญหาของชุมชน การมีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถ มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน และความสามารถเชื่อมโยงกับเครือข่าย โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง

แนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคม

แนวทางการแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคม จากผลการศึกษาเอกสารการบริหารจัดการทุนทางสังคม เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานสังคมที่มีความพอเพียง มีความเป็นธรรม ได้สรุปการบริหารจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้ดังนี้

1. การพัฒนาคนให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมเผชิญความเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่สังคมฐานความรู้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เช่น การพัฒนาจิตใจตั้งแต่เยาวชน ให้มีคุณธรรม จริยธรรม ปลูกฝังทัศนคติและการเรียนรู้ในการทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกัน กิจกรรมอาสาสมัคร เพื่อสาธารณประโยชน์ กิจกรรมลูกเสือเนตรนารี

- 1.1 การนำนวัตกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการมาปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ รักการอ่าน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

- 1.2 จัดระบบเรียนรู้ตลอดชีวิตสอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่

2. การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อเตรียมสังคมไทยพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุ

- 2.1 เร่งเพิ่มผลิตภาพแรงงานอย่างเป็นระบบและครบวงจร

- 2.2 เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและสังคม มีความอบอุ่น

มีสัมพันธภาพที่ดี รักษาค่านิยมที่ดี

- 2.3 ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

เสริมสร้างศักยภาพของชุมชน

- 2.4 ฟื้นฟูบทบาทของสถาบันศาสนา

- 2.5 ส่งเสริมธุรกิจเอกชน ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม เพิ่มบทบาทของสื่อในการนำเสนอ

ข้อมูลข่าวสารต่อสังคม

2.6 พัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมไทย

3. ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสร้างสรรค์คุณค่าทางเศรษฐกิจ มุ่งบำรุงฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่ ทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้ดำรงอยู่ สืบต่อไป และสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ขณะที่เกิดการวิจัยของเพ็ญประภา ภักธรานุกรม (2553, หน้า 1-34) ได้ศึกษาถึงการพัฒนาทุนทางสังคม โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในชุมชนที่ได้รับผลจากการประสบภัยพิบัติสึนามิอย่างเฉียบพลันนั้น ได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคม โดยเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิก ในชุมชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน การพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การสร้างเครือข่ายชุมชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างผู้นำที่มีปัญญา มีแผนการพัฒนา ชุมชนที่มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างให้ชุมชนเห็นคุณค่าของการกินและอยู่แบบพอเพียง ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชายในชุมชนด้วย นอกจากนี้ อาทิตย์ บุคคาดวง (2554, หน้า 122) ได้กล่าวถึงแนวทางการสร้างความเข้มแข็งการบริหารจัดการ ทุนทางสังคมโดย 1) สร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเริ่มคิดที่จะพัฒนาชุมชนร่วมกัน 2) ค้นหาศักยภาพและทุนทางสังคมในชุมชนที่เหมาะสม 3) สร้างผู้นำหรือแกนนำเพิ่มขึ้น 4) ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน 5) ลงมือทำอย่างมีส่วนร่วมทั้งชุมชน ภาครัฐและเอกชน 6) ติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง 7) มีการขยายผล

สรุปแนวทางแก้ไข การบริหารจัดการทุนทางสังคมเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ของสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนการพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การสร้างเครือข่ายชุมชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างผู้นำที่มีปัญญา มีแผนการพัฒนา ชุมชนที่มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างให้ชุมชนเห็นคุณค่าของการกินและอยู่แบบพอเพียง ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชายในชุมชนด้วย รวมถึงสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเริ่มคิดที่จะพัฒนาชุมชนร่วมกัน สร้างผู้นำหรือแกนนำ เพิ่มขึ้น ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ลงมือทำอย่างมีส่วนร่วม ทั้งชุมชน ภาครัฐและเอกชน ติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และมีการขยายผล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ปิยะพงษ์ นุชบงก์ (2552) ทูตทางสังคมและนโยบายบนฐานของทุนทางสังคม เป็นสิ่งที่ไม่ใหม่ในแง่ของการถูกพูดถึง เช่น ทุนทางสังคมถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นเป้าประสงค์ของการพัฒนาจังหวัด (Goal) กรณีจังหวัดมหาสารคาม แต่ใหม่ในแง่ของการขับเคลื่อนอย่างจริงจัง พยายามอธิบายฐานแนวคิดและนำเสนอกรณีตัวอย่างที่โดดเด่นในมิติของการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบนฐานของทุนทางสังคม ด้วยการเชื่อมโยงสิ่งแวดล้อมเข้ากับ เศรษฐกิจชุมชน วิถีการประกอบอาชีพ และสิทธิชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกรณีของสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนแบบยั่งยืน การส่งเสริมการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการหนุนเสริมการจัดการป่าชุมชน

อัจฉรา ปานพวง (2553) ได้ศึกษาชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ขององค์การบริหารส่วนตำบลปากโทก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลปากโทก เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนทั้ง 7 หมู่บ้าน จำนวนประชากร 4614 คน โดยมีเนื้อที่ 21.29 ตาราง กิโลเมตร นั้น ผู้นำมีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินการกิจกรรมสาธารณะและกระตุ้นให้สมาชิก ในชุมชนมีจิตสำนึกการพึ่งพาตนเอง การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ โดยการให้สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้จากการผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการชุมชนให้มีแผนชุมชน ที่ประกอบไปด้วย การพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชนที่มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชน ทุก ๆ คน และมุ่งหวังที่จะให้เกิดการใช้แผนชุมชนร่วมกับแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลสามปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลปากโทก เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ พอเพียงอย่างยั่งยืน เป้าหมายให้เกิดความอยู่ดี กินดี มีสุขของสมาชิกชุมชน เมื่อศึกษาถึงปัจจัยภายใน ที่นำมาวิเคราะห์แล้ว พบว่า ในด้านการพึ่งพาตนเอง สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพ ของชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ด้านการมีส่วนร่วม สมาชิกชุมชน มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์และการพัฒนาหมู่บ้านตำบลเครือข่าย มีเครือข่ายความร่วมมือ กับภาคีการพัฒนา มีการบูรณาการงบประมาณกับชุมชนอื่น ทั้งในภาคราชการและกลุ่มอื่น ในลักษณะของการมีสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน ด้านภาวะผู้นำมีการทำงานเป็นทีม มีระเบียบข้อบังคับกลุ่ม และชมรมเป็นกฎในการปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบและในด้านแผนชุมชน สมาชิกชุมชนจัดทำ และใช้แผนชุมชนเป็นแผนพัฒนา แก้ปัญหา และบูรณาการในการนำเสนองบประมาณ จากองค์การบริหารส่วนตำบลปากโทก และหน่วยราชการอื่น

อมรรัตน์ อภินันท์มหกุล (2555) ได้ศึกษาเรื่องรัฐกับการพัฒนาทุนทางสังคม นโยบายภาครัฐ มีผลโดยตรงต่อรูปแบบการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของไทย ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนา ระหว่างภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมเป็นสาเหตุสำคัญของช่องว่างทางรายได้ ปัญหาความยากจน หนี้สินครัวเรือนที่ส่งผลเป็นลูกโซ่ต่อปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสังคม ความขัดแย้งทางการเมือง และความรุนแรงในสังคม แต่ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือที่ต้องทำงานควบคู่ไปกับระบบสถาบัน ในสังคมในการแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ การพัฒนาทุนทางสังคมอาจทำโดยภาครัฐหรือชุมชน โดยผ่านระบบสถาบันที่มีอยู่ในสังคม เช่น นโยบายการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน ความเชื่อทางศาสนาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน หรือเป็นการลงทุนโดยตรง ของผู้เป็นเจ้าของทุนทางสังคมเอง การใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือของการพัฒนาประเทศ จำเป็นต้องทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสะสมทุนทางสังคมทั้งในระดับปัจเจกชนและชุมชน งานศึกษาที่ผ่านมา พบว่า สถาบันครอบครัว ระดับการศึกษา สื่อสารมวลชน ทั้งโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ บทบาทขององค์กรทางสังคม ความหลากหลายของเชื้อชาติและวัฒนธรรมในชุมชน การออกแบบผังเมืองและระบบคมนาคมขนส่ง ความเหลื่อมล้ำทางรายได้และความเหลื่อมล้ำ ของการพัฒนาเมืองและชนบทเหล่านี้ ล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมทั้งในระดับ บุคคลและระดับชุมชน บทบาทของภาครัฐต่อการพัฒนาทุนทางสังคม จึงสามารถดำเนินการ ผ่านระบบสถาบันในสังคม โดยกำหนดมาตรการและนโยบายการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ที่คำนึงถึงมิติของการพัฒนาทุนทางสังคมด้วย

สิงหนุ ขุนฉิมชัย (2551) ได้ศึกษาบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาชุมชน ไปสู่ชุมชนเข้มแข็งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาท ขององค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาชุมชน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลราชานวดำรง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตตำบลราชานวดำรง มีการจัดสรรงบประมาณไปในทางพัฒนาชุมชนได้หลาย ๆ โครงการที่มีประสิทธิภาพและมีศักยภาพ แต่สิ่งที่พิจารณาจากงบประมาณส่วนใหญ่ไม่ได้มุ่งหวังในระยะยาวหรือมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน ซึ่งจะคู่ได้จากหลักการปฏิบัติจัดสรรงบประมาณ ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนน้อยมาก แหล่งรายได้ของชุมชนมีน้อยหรือไม่ค่อยจะมี หรือไม่ให้รับการสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่าที่ควร ดังนั้น ผู้บริหารคงจะต้องมีการสนับสนุน ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นหน้าที่หลักขององค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อพัฒนา ศักยภาพในการพัฒนาชุมชนให้ทัดเทียมกับองค์การบริหารส่วนตำบลอื่น ๆ เพื่อพัฒนาการดำเนินงาน ให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

วิทยา จันทรแดง (2555) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาผลการดำเนินงานนโยบายเรื่องการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งไปสู่การปฏิบัติ
- 2) ศึกษากระบวนการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน
- 3) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า 1) นโยบายการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน 2) ชุมชนมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน 3) รูปแบบใหม่ที่ค้นพบ คือ การบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการวิจัยในครั้งนี้นำไปสู่ข้อค้นพบใหม่ คือ 1) การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสนับสนุน 2) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบความรู้ ระบบข้อมูล ระบบความสัมพันธ์ และมีแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง 3) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ แนวทางด้านการฟื้นฟูชุมชน แนวทางด้านการปรับตัวของชุมชน และแนวทางด้านการดำรงอยู่ของชุมชน แผนและยุทธศาสตร์การจัดการทุนทางสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จันทิมา รัชฎญเจริญ (2551) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพังงา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และระดับปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพังงา จำแนกตามลักษณะทั่วไป และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการกับระดับปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการศึกษาจากตัวอย่าง พบว่า ลักษณะทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพังงา พบว่า ส่วนใหญ่ดำเนินกิจกรรมเดี่ยว ร้อยละ 72.97 มีจำนวนสมาชิกต่ำสุด 6 คน สูงสุด 262 คน และส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับน้อยกว่า 26 คน ร้อยละ 73.51 อายุการจัดตั้งกลุ่มต่ำสุด 2 ปี สูงสุด 20 ปี ร้อยละ 55.14 มีอายุการจัดตั้งอยู่ที่ระดับน้อยกว่า 6 ปี มีจำนวนเงินทุนต่ำสุด 2,000 บาท สูงสุด 800,000 บาท ร้อยละ 49.73 มีเงินทุนอยู่ที่น้อยกว่า 50,001 บาท และรายได้ของกลุ่มต่ำสุด 3,000 บาท สูงสุด 3,000,000 บาท และร้อยละ 44.86 มีรายได้น้อยกว่า 100,001 บาท การบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพังงา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉลี่ยสูงสุด คือ

ด้านการจัดองค์การ ด้านการบังคับบัญชา ด้านการควบคุม ด้านการประสานงาน และด้านการวางแผนตามลำดับ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการบริหารจัดการของกลุ่ม จำแนกตามลักษณะทั่วไป ได้แก่ จำนวนสมาชิก อายุการจัดตั้งกลุ่ม จำนวนเงินลงทุน และรายได้ของกลุ่มแตกต่างกัน มีระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการด้านการจัดองค์การ ด้านบังคับบัญชา และด้านการควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ภัทรวรรณ กาลือ (2553) ได้ศึกษาการบริหารจัดการ “องค์กรออมบุญวันละหนึ่งบาท เพื่อสวัสดิการชุมชนบ้านดอนไชย สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน” เทศบาลตำบลล้อมแรด อำเภอดำรงวิทยารพช. จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการ “องค์กรออมบุญวันละหนึ่งบาท เพื่อสวัสดิการชุมชนบ้านดอนไชย สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน” รวมถึงเพื่อศึกษาการสร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืนของ “องค์กรออมบุญวันละหนึ่งบาท เพื่อสวัสดิการชุมชนบ้านดอนไชย สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน” ผลการศึกษามีดังนี้ ผลการศึกษากิจการขององค์กรออมบุญวันละบาท โดยใช้ข้อสรุปประกอบ 7-S ของ McKinsey ซึ่งประกอบด้วย 1) โครงสร้างการบริหารจัดการองค์กร ๑ (Structure) มีโครงสร้างการบริหารองค์กรที่เป็นทางการ (แนวดิ่ง) และมีการบริหารงานแบบไม่เป็นทางการ (แนวนอน) ผสมผสานระหว่างกัน อาศัยความสัมพันธ์ของคณะกรรมการ 4 ฝ่าย กับสมาชิกกองทุน 2) กลยุทธ์องค์กร ๑ (Strategy) มีการนำ 4 กลยุทธ์หลักมาใช้ในการบริหารงานองค์กร ๑ ได้แก่ กลยุทธ์ด้านการประชาสัมพันธ์องค์กร ๑ กลยุทธ์ด้านการเรียนรู้ขององค์กร ๑ กลยุทธ์ด้านการสร้างความสัมพันธ์ภายในองค์กร ๑ และกลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการข้อมูล 3) ระบบการทำงานขององค์กร ๑ (Systems) ประกอบด้วย ระบบการบริหารจัดการกองทุน 5 กองทุน ระบบการวางแผนข้อมูล ระบบการพัฒนาองค์กร ระบบการติดตามตรวจสอบ 4) รูปแบบการขับเคลื่อนองค์กร ๑ (Style) ประกอบด้วย รูปแบบการใช้แนวคิดการออมบุญมาปรับใช้กับองค์กร ๑ ควบคู่กับการบริหารจัดการแนวราบแบบมีส่วนร่วม 5) สมาชิกองค์กร ๑ (Staff) ประกอบด้วย การพัฒนาระดับแกนนำและระดับสมาชิก 6) ทักษะของสมาชิกองค์กร ๑ (Skills) พบว่า ใช้ทักษะด้านการบริหารจัดการทักษะ ด้านการจัดการความรู้ ทักษะด้านการใช้โปรแกรมสวัสดิการ และ 7) ค่านิยมร่วมสมาชิกองค์กร ๑ (Shared values) พบว่า เป็นค่านิยมระดับองค์กรและค่านิยมระดับบุคคล ผลการศึกษากิจการใช้ทุนทางสังคมเพื่อสร้างความยั่งยืนของกองทุน พบว่า การบริหารจัดการ “องค์กรออมบุญวันละหนึ่งบาท เพื่อสวัสดิการชุมชนบ้านดอนไชย สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน” นำไปสู่ความยั่งยืนของทุนทางสังคม เมื่อพิจารณาจากกรอบแนวคิดเรื่องทุนมนุษย์ ทุนทางสถาบัน และทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

ไพรรินทร์ พฤตินอก (2554) ได้ศึกษากระบวนการใช้ทุนทางสังคมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน: กรณีศึกษา หมู่บ้าน โนนสังข์ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์มีวัตถุประสงค์เพื่อ

ศึกษากระบวนการ การใช้ทุนทางสังคมและปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ทุนทางสังคมในการบริหารจัดการ กองทุนหมู่บ้าน และเพื่อศึกษาถึงผลของการใช้ทุนทางสังคมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีทุนทางสังคมเดิมอยู่แล้ว ได้แก่ ทุนทางสังคมด้านความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ด้านการประกอบอาชีพ รวมถึงการมีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ทุนทางสังคมเหล่านี้เป็นฐานสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดีในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน การเข้ามาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ถึงปัจจุบัน คณะกรรมการกองทุน หมู่บ้าน ได้มีการบริหารจัดการกองทุนให้สามารถขับเคลื่อนมาได้ผ่านกระบวนการใช้ทุนทางสังคม ที่มีอยู่ในชุมชนที่เกิดจากระบบคิดบนฐานรากทุนทางสังคมที่นำไปสู่การปฏิบัติ ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม จัดตั้งเป็นกองทุนหมู่บ้าน และผลลัพธ์ทำให้กองทุนหมู่บ้านขับเคลื่อนไปได้ แต่ยังไม่สามารถแก้ไข ปัญหาหนี้สินให้กับชุมชนได้ ในขณะที่ชุมชนต้องการเผชิญกับสภาพการเปลี่ยนแปลง ทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองทั้งภายในและภายนอก ส่งผลต่อทุนทางสังคมทั้งด้านบวก ทำให้เกิดทุนทางสังคมใหม่ ได้แก่ ทุนความรู้ ทุนเครือข่าย ด้านลบส่งผลให้ทุนทางสังคมบางด้าน ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ อ่อนแอลง เนื่องจากชุมชนให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจ ของครัวเรือนมากขึ้น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติลดลง ทุนทางด้านอาชีพดั้งเดิม มีการปรับเปลี่ยน ไปตามกระแสทุนนิยม ซึ่งมีผลเชื่อมโยงต่อการกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านมากขึ้น และทุนด้านระบบ อาวุโสมีบทบาทน้อยมากในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน

สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล (2554) ได้ศึกษาอิทธิพลของการบริหารจัดการที่ดี และการสร้างทุนทางสังคมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน กลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน 2) ศึกษาความสามารถในการสนับสนุน การสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน 3) ศึกษาผลกระทบจากการสนับสนุนทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบนต่อการสนับสนุนการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัด สวัสดิการชุมชน และ 4) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุน ของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ผลการศึกษาพบว่า การสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีผลกระทบต่อการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการ กล่าวคือ การบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้าง คือ 1) เป็นแหล่งฝากเงินที่ให้อัตราผลตอบแทน ในอัตราสูง 2) การลดโอกาสการกู้ยืมเงินนอกระบบ 3) การคิดดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราต่ำกว่าอัตรา ดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบ และ 4) การจัดสวัสดิการของชุมชน 2 รูปแบบ คือ การจัดสวัสดิการ

ด้านการสงเคราะห์เป็นรายบุคคล และการจัดสวัสดิการสาธารณสุขประโยชน์ โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีทั้งปัจจัยตรงและปัจจัยอ้อม ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงสูงสุด คือ ความเชื่อมั่นของสมาชิก รองลงมา คือ การได้รับผลกระทบจากกองทุนอื่นภายในชุมชน และต่ำสุด คือ การขยายวงเงินกู้และระยะเวลาการชำระหนี้คืนให้เหมาะสมกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมสูงสุด คือ การบริหารจัดการที่ดี รองลงมา คือ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืน ตามลำดับ

พิชิต วงศ์คำ (2551) การบริหารจัดการที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม: กรณีศึกษา กลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านหนองตาไก่ ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มสตรีทอผ้าไหม ผลการศึกษาพบว่า ความเข้มแข็งของกลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านหนองตาไก่ เกิดจากปัจจัยด้านการบริหาร ได้แก่ การมีโครงสร้างการบริหารกลุ่ม มีการมอบหมายหน้าที่และผู้รับผิดชอบชัดเจน การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในการเลือกคณะกรรมการ การควบคุมและการตรวจสอบ ตลอดจนการแบ่งผลประโยชน์ การมีผู้นำที่มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ เสียสละ ทำงานด้วยความโปร่งใส และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชน คุณลักษณะที่บ่งบอกถึงความเข้มแข็งของกลุ่ม ซึ่งมี 11 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านทุนทางสังคม สมาชิกในชุมชนมีความรักความสามัคคีปรองดองกัน 2) ด้านการมีภาวะความเป็นผู้นำ ผู้นำมีความเสียสละเพื่อส่วนรวม 3) ด้านคุณลักษณะของสมาชิก มีความเสียสละ มีความซื่อสัตย์ และมีสัจจะต่อกัน 4) ด้านระบบการจัดการเงินทุน มีคณะกรรมการตรวจสอบประเมินผล 5) ด้านวัฒนธรรม ประเพณี มีกิจกรรมประเพณีที่เสริมสร้างความเคารพ ความกตัญญูต่อบุคคล

ฉัฐภัทร สุนทรเสถียร (2552) ได้ศึกษาทุนทางสังคมกับการจัดการวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลบางสน หมู่บ้านห้วยนอน ตำบลบางสน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลบางสน และเพื่อศึกษาถึงทุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการของชุมชนมี 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา มีทุนทางสังคม (ระบบเครือญาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น ศูนย์รวมจิตใจ) เป็นตัวขับเคลื่อนให้ชาวบ้านอาศัยกันแบบช่วยเหลือแบ่งปันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วงที่ 2 ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากการฟื้นฟูชุมชน ซึ่งประสบกับวาทภัยได้ฟื้นฟูเกษตรกรรมมาปลูกปาล์มน้ำมัน ทำนาเพื่อการขาย และเน้นการสร้าง ความมั่งคั่งร่ำรวยจนทำให้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านมีลักษณะต่างคนต่างอยู่กันมากขึ้น การทำนาเพื่อค้าขายทำให้ชาวบ้านประสบกับปัญหาด้านการตลาด

ชาวบ้านจึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มธรรมชาติเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว และได้นำมาสู่การพัฒนาเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายและฟื้นฟูระบบความสัมพันธ์ในชุมชนให้กลับมาช่วยเหลือแบ่งปันกันอีกครั้ง ข้อค้นพบในการศึกษา ได้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาชุมชนต้องอาศัยองค์ประกอบภายในชุมชนที่เข้มแข็ง รวมทั้งหน่วยงานที่จะเข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนควรมีระบบคิดและแนวทางการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนามีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ยังพบว่า หลักการบริหารจัดการองค์กรชุมชนที่สำคัญ คือ ต้องสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกด้วยกัน จึงจะทำให้การบริหารจัดการองค์กรสามารถจัดการได้ง่ายขึ้น โดยไม่ต้องอาศัยกลไกการจัดการที่ยุ่งยากมากมายนัก และการจัดการยังมีประสิทธิภาพอีกด้วย การศึกษาได้สะท้อนให้เห็นว่า หน่วยงานที่ต้องดำเนินงานร่วมกับชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชนควรศึกษาพื้นฐานและบริบทของชุมชน เพื่อให้การพัฒนาชุมชนอยู่บนฐานเดิมของชุมชน และหลักการสำคัญของการจัดการองค์กรชุมชน คือ การสร้างความไว้วางใจกันของสมาชิก เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรชุมชนไปสู่ความสำเร็จได้ง่ายขึ้น

ศิริเพ็ญ ยาวะ โนนาส (2552) ได้ศึกษาทุนทางสังคมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน:

กรณีศึกษาบ้านเป็ด หมู่ที่ 7 ตำบลโนนแพง อำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนที่ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ผลการศึกษาพบว่าชุมชนบ้านเป็ดมีทุนทางสังคมที่แสดงถึงความเข้มแข็งดังนี้ 1) ทุนทางธรรมชาติในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยแหล่งน้ำ คือ ลำห้วยแจะแม ลำห้วยเลิงบ่อสังข์ หนองก้นด้วย หนองสูมีที่สาธารณะ คือ ดอนเจ้าปู่ ซึ่งในทุก ๆ ปี จะมีพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมทางความเชื่อของคนในชุมชน ซึ่งบริเวณดอนเจ้าปู่และเลิงบ่อสังข์จะเป็นพื้นที่ทำเกลือเลิง ซึ่งทุกคนจะปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน ตามที่ได้รับมอบหมายให้เกิดความสามัคคี 2) ทุนทางบุคคลในชุมชน ประกอบด้วยหมอ พราหมณ์ หมอสูต หมอสมุนไพโร เป็นบุคคลที่สร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ด้วยภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถในศาสตร์เฉพาะด้านของแต่ละบุคคล 3) ทุนองค์กรในชุมชน ซึ่งในชุมชนบ้านเป็ดมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นทางการมีการบริหารจัดการที่ดี มีการแบ่งปันเงินปันผลทุกปี จำนวนผู้ถือหุ้นก็เพิ่มขึ้นนั้น แสดงให้เห็นว่ากลุ่มทุนองค์กรนั้นมีความซื่อสัตย์สามัคคี ทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้ และยังมีกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มหมอแคน กลุ่มจักตาด ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติรักษาไว้ กับเป็นทุนที่มีส่วนเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความสามัคคี และเกิดความเข้มแข็งของชุมชน และ 4) ทุนทางวัฒนธรรมในชุมชน คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สามัคคี จึงส่งผลถึงความมั่นคงของทุนวัฒนธรรมในชุมชน อันเป็นพื้นฐานการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน ด้วยกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา ตลอดจนค่านิยมที่ดี ความเชื่อ ข้อห้าม จารีตประเพณีที่ยังมีการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง

ความสามารถในการปรับตัวของชุมชนได้อย่างกลมกลืนและลงตัวต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงจากภายนอกชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนบ้านเป็ดมีการดำรงชีวิตด้วยความมั่นคง มีความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และความเป็นตนของชุมชนตัวเองที่บ่งชี้ถึงความเข้มแข็งของทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมต่อไป

สุดใจ กรองทอง (2553) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ได้รับการประเมินที่ระดับใด ระยะเวลาใดในการดำเนินงานของกลุ่ม จำนวนเงินสะสมสะสมของกลุ่ม และตำแหน่งในกลุ่มออมทรัพย์ ศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 มีจำนวน 6 ปัจจัย คือ ด้านการพึ่งตนเองของกลุ่ม ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ด้านระยะเวลาการดำเนินงานของกลุ่ม ด้านการสนับสนุนจากภายนอก และด้านความขัดแย้งของกลุ่ม โดยค่าสหประสิทธิ์สัมพันธ์ทุกคู่เท่ากับ 0.482 ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายการผันแปรของตัวแปรตาม ได้ร้อยละ 70.90 ($r_1 = 0.482, r_2 = 0.709$) ความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของกลุ่มที่ได้รับการประเมินในระดับดี โดยรวมอยู่ในระดับมาก แยกเป็นรายด้าน มีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ 1) ด้านการบริหารเงินทุนและทรัพยากร 2) ด้านผลประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชน 3) ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงาน และ 4) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร ควรเน้นการส่งเสริมอาชีพแก่สมาชิก โดยจัดอบรมอาชีพ ควรส่งเสริมให้มีการออมอย่างต่อเนื่อง ควรทำให้กลุ่มสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถพึ่งตนเองได้ ควรเน้นเรื่องความโปร่งใส ยุติธรรม ให้สมาชิกทุกคนสามารถตรวจสอบได้ ยากให้มีการฝึกอบรมศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนความรู้ กับกลุ่มออมทรัพย์อื่น ๆ ควรมีการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่สมาชิก ควรเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม

วรรณะ ท้าวเพชร (2553) ได้ศึกษากระบวนการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมอทอด ตามแนวทางการจัดการภาครัฐแนวใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดทำแผนพัฒนาตำบล และเพื่อศึกษาแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาตำบลตามแนวทางการจัดการภาครัฐแนวใหม่ขององค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมอทอด อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัญหาและการจัดทำแผนพัฒนาตำบล คือ เรื่องบุคลากรขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำแผน การจัดทำแผนไม่ได้มาจากปัญหาที่แท้จริงของประชาชน และจำนวน

โครงการในแผนพัฒนาตำบลมีมากขึ้นไป ประชาชนไม่เห็นความสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ส่วนใหญ่คนที่เข้าร่วมประชาคมจะเป็นผู้สูงอายุและเด็ก 2) แนวทางการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ตามแนวทางการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ควรพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วม ของประชาชน รับฟังความคิดเห็น และการสร้างความพึงพอใจของประชาชน การจัดทำแผนพัฒนา ตำบลต้องมาจากปัญหาและความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น และกำหนดแนวทาง ที่ชัดเจน การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ให้ผู้บริหารท้องถิ่นสามารถประกาศใช้แผนที่ผ่านการเห็นชอบ จากอนุกรรมการจัดทำแผนพัฒนาตำบลและผ่านกระบวนการประชาคมแล้ว ควรจัดตั้งหน่วยงาน ที่รับผิดชอบในการจัดทำแผนโดยตรง องค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดงบประมาณสนับสนุน เวกที่ประชาคมและกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาตำบล

สมชาย สุเทศ (2554) ได้ศึกษาการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลในจังหวัดนครปฐม การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ขององค์การ บริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำเนินตามนโยบาย การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครปฐม 2) ศึกษาปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินตามนโยบายการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลในจังหวัดนครปฐม 3) เสนอแนวทางการพัฒนาตัวแบบการบริหารจัดการแนวใหม่ เพื่อการบริหารจัดการภาครัฐขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า 1) องค์ประกอบในการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านการบริหาร ราชการแบบมีส่วนร่วมมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และผลการดำเนินตามนโยบายการบริหารจัดการภาครัฐ แนวใหม่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านเก่งมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 2) ปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินตามนโยบายการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่โดยสรุปพบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ เกิดจากการกำหนดตัวชี้วัดที่ไม่สอดคล้องกับศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลและสอดคล้อง กับความต้องการของประชาชน รวมถึงพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดความเป็นมืออาชีพ ในการทำงาน และไม่นิยมเรียนรู้วิธีการทำงานใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน 3) แนวทางการพัฒนาตัวแบบการบริหารจัดการแนวใหม่ ดังนี้ 1) องค์การบริหารส่วนตำบล ควรต้องมีการพัฒนาพนักงานให้เป็นนักเรียนรู้ การกำหนดตัวชี้วัดในการทำงานที่สอดคล้อง กับศักยภาพของตน การกำหนดกฎระเบียบที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบการทำงาน การให้ความสำคัญ กับการทำงานแบบเครือข่าย และการเลือกใช้เครื่องมือทางการจัดการที่เหมาะสมกับองค์การบริหาร ส่วนตำบล เพื่อพัฒนาคุณภาพการทำงานให้สูงขึ้น และ 2) ประชาชนและภาคีเครือข่ายในพื้นที่นั้น องค์การบริหารส่วนตำบลต้องให้ความสำคัญกับความต้องการของประชาชนและการเปิดโอกาส

ให้ประชาชนและภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น จนกระทั่งสามารถพึ่งพาตนเองได้

ไพวัน แสงพะจัน (2550) ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของสมาชิกกลุ่มต่อกับกลุ่มออมเงิน บ้านสีวิไล อำเภอทูลละม จังหัดเวียงจันท์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความพึงพอใจของสมาชิกกลุ่มต่อกับกลุ่มออมเงิน 2) การฝากเงินและการกู้เงินของสมาชิกกลุ่มออมเงิน 3) สภาพการเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกก่อนหน้าและภายหลัง การเข้ากลุ่มออมเงิน ผลของการศึกษาพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับกลุ่มออมเงิน เป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากสมาชิกสามารถกู้เงินได้ตามจำนวนที่ต้องการ ร้อยละ 85 การคิดมูลค่าหลักทรัพย์ค้ำประกัน ร้อยละ 85 การให้บริการ ร้อยละ 81.67 ระยะเวลาของการกู้ ร้อยละ 80 ความเสมอภาคในการกู้ ร้อยละ 80 ระเบียบในการกู้ ร้อยละ 75 ขั้นตอนในการกู้ ร้อยละ 80 ความเสมอภาคในการกู้ ร้อยละ 80 ระเบียบในการกู้ ร้อยละ 75 ขั้นตอนในการกู้ ร้อยละ 73.33 และความรวดเร็วในการขอกู้ ร้อยละ 69.17 พฤติกรรมการฝากเงินของสมาชิก จากการศึกษา พบว่า ก่อนการเข้าร่วมกลุ่มออมเงิน สมาชิกกลุ่มส่วนมากมีการฝากเงินถึงร้อยละ 60 และส่วนมาก จะเก็บไว้ที่บ้าน เข้าหวย ซื่อวัดภูมิคำ ซื่อสัตย์เลี้ยง และธนาคาร ร้อยละ 17.50, 15.00, 13.33, 11.66 และ 2.50 ตามลำดับ ภายหลังการเข้าร่วมกลุ่มสมาชิกมีการฝากเงินถึงร้อยละ 100 และเป็นที่น่าสังเกต ก็คือ สมาชิกกลุ่มได้นำเงินฝากทั้งหมดมาฝากไว้ที่กลุ่มออมเงินเพียงแห่งเดียวเท่านั้น ถึงร้อยละ 100 เช่นกัน ส่วนการกู้เงิน พบว่า ก่อนการเข้าร่วมกลุ่มออมเงิน สมาชิกกลุ่มส่วนมากจะไม่มีการกู้เงิน ร้อยละ 75.83 รองลงมา กู้จากญาติพี่น้อง ร้อยละ 13.33 ธนาคารกลาง ร้อยละ 10.00 แต่เมื่อเข้าเป็น สมาชิกกลุ่มจำนวนตัวเลขของผู้กู้ได้เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด กู้จากกลุ่มออมเงิน ร้อยละ 70 รองลงมา ไม่เคยกู้ ร้อยละ 28.33 การเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกกลุ่มระหว่างก่อนและหลัง การเข้าร่วมกลุ่มออมเงิน จากการศึกษาพบว่า ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกภายหลังเข้าร่วมกลุ่ม จะมีสถานะดีกว่าช่วงก่อนเข้ากลุ่ม เนื่องจากมีการออมเงิน มีทุนในการประกอบอาชีพ สามารถกู้ ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ กู้ได้ในระยะเวลารวดเร็ว จึงทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

แพงสี คำมุงคุณ (2551) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินงานของกลุ่มท่อนเงิน (กลุ่มออมทรัพย์) แม่หญิงลาว บ้านดามมีไซ อำเภอไซทานี นครหลวงเวียงจันท์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ 2) ข้อมูลพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ 3) ความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคมและปัจจัยด้านนโยบายการพัฒนาต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ ความคิดเห็นของสมาชิกต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ 4) ปัญหาและอุปสรรคและแนวทาง แก้ไขในการดำเนินของกลุ่มออมทรัพย์ วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการศึกษา พบว่า

- 1) สมาชิกส่วนใหญ่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเพราะสามารถกู้เงินได้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ต้องการเงินปันผล สิ้นปี และต้องการออมเงินเพื่อถอนเมื่อมีความจำเป็น 2) การดำเนินงานของกลุ่ม โดยภาพรวม ทั้ง 8 ด้าน คือ การฝากเงิน เงินกู้ฉุกเฉิน เงินกู้สามัญ ผลประโยชน์ของสมาชิก การพัฒนาสังคม การบริการและตอบแทนแรงงาน การบริหารและการพัฒนากลุ่ม อยู่ในระดับดี
- 3) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านนโยบายการพัฒนา 4) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่ม คือ คณะกรรมการบริหาร ไม่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่ม อย่างเพียงพอ ไม่มีคอมพิวเตอร์และยานพาหนะในการทำงาน การดำเนินงานขาดหลักประชาธิปไตย ทุนหมุนเวียนมีจำนวนมาก ส่งผลต่อการฝากเงินของสมาชิก

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2542, หน้า 8) ได้อธิบายไว้ว่า ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม ซึ่งหมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคีรวมพลัง การมีองค์กร มีหน่วยการจัดการ จัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจิตรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมาน รักใคร่กลมเกลียวกันเป็นพื้นฐานในท้องถิ่นและชุมชน มีการพัฒนาที่เข้มแข็งต่อเนื่องและยั่งยืน ทุนทางสังคมต่างจากทุนเศรษฐกิจ ซึ่งมีลักษณะเป็นตัวเงิน วัตถุ แต่ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม เป็นจิตใจ เป็นจิตวิญญาณ เป็นความรู้ ความสามารถ เป็นพลังงานทางสังคมที่จะขับเคลื่อน เพื่อให้สังคมก้าวไปข้างหน้า และเป็นฐานยึดโยงในยามที่ชุมชนและสังคมอ่อนไหว ทุนทางสังคม เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีคุณค่ามากต่อกลุ่มคน องค์กรและชุมชนเปรียบเสมือนจิตวิญญาณของสังคม ที่มีคุณค่าและเป็นพลังสำคัญที่ให้แก่มวลคนนั้นๆ ทุนทางสังคมก็มีคุณค่า ทุนทางสังคมเป็นสำคัญ ให้แก่ชุมชนและสังคมนั้นๆ

อัมรา สยามวาลา (2544, หน้า 40) กล่าวถึงทุนทางสังคมว่า “เป็นการใช้ทรัพยากร ของชุมชนในการแก้ไขปัญหา ทรัพยากรที่สำคัญ คือ สติปัญญาและความเอื้ออาทรต่อกัน สิ่งเหล่านี้ คือ ทุนทางสังคม” โดยนัยนี้ทุนทางสังคมนับเป็นมิติในรูปแบบของทรัพยากรของชุมชนที่สมควร นำออกมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม

ประยูทธ ชูมนาเขียว (2548) ศึกษาเรื่อง สถานภาพการดำรงอยู่ของทุนทางสังคม ภายในชนบทภายใต้กระแสทุนนิยม พบว่า ในภาพรวมทุนทางสังคมในด้านเครือข่าย ด้านความไว้วางใจ และด้านบรรทัดฐาน มีปฏิสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อกัน ไม่อาจแยกเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นอิสระ ออกจากกัน ได้ เงื่อนไขที่ทำให้ทุนทางสังคมดำรงอยู่ 4 ประการ ได้แก่ เชิงประวัติศาสตร์ของชุมชน เชิงผลผลิตซ้ำทางความคิด ระบบเครือข่าย และความสามารถในการขยายฐานความสัมพันธ์ ของชุมชนออกไปสู่ภายนอกโดยเฉพาะด้านเครือข่าย

ผจญ ใจกล้า (2549) ศึกษาเรื่อง ทูทางสังคมในการจัดการสุขภาพของชุมชน ศึกษากรณีชุมชนปางค่า จังหวัดเชียงราย พบว่า ทูทางสังคมและการจัดการสุขภาพของชุมชนนั้น มีความสัมพันธ์ที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ประกอบกับองค์ประกอบที่ช่วยเสริมสร้างให้เกิดทูทางสังคม คือ การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสมาชิกองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน การจัดกิจกรรมตามความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมของคนในชุมชน การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ ชุมชนมีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการสร้างเสริมคุณธรรม นอกจากนี้ชุมชนยังมีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีทั้งภายในและภายนอกชุมชน

พระมหาอภิเดช เนตรวิลา (2549) ศึกษาเรื่อง ลักษณะของทูทางสังคมและการปรับใช้เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ศึกษากรณี บ้านหนองโสกถ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัด ขอนแก่น พบว่า ลักษณะของทูทางสังคมที่เป็นต้นทูทางวัฒนธรรมและสังคมเป็นตัวกระตุ้นหรือเชื่อมโยงประสานคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นความปรองดอง รักใคร่กลมเกลียว ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมไปถึงการนำต้นทูทางดังกล่าว ไปปรับใช้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในกลุ่มอาชีพ ต่างๆ รวมทั้งกลุ่มอาชีพกลุ่มทอผ้าไหม เกิดเป็นทูทางสังคมที่เป็นความไว้วางใจกัน ความไว้นือเชื่อใจในกลุ่มสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหม โดยมีแบบแผนของต้นทูทางวัฒนธรรมเดิมเป็นเครื่องช่วยในการทำงาน และประกอบอาชีพ มีการประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในภาพรวมและในกลุ่มเครือข่ายภายใน

สุจิตรา ยางนอก (2550) ศึกษาเรื่อง กิจกรรมการขับเคลื่อนทูทางในสังคมเพื่อพัฒนา ศึกษากรณี ชุมชนสามัคคี เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร พบว่า กิจกรรมการขับเคลื่อนทูทางในสังคมที่สำคัญนั้น แยกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) กิจกรรมที่เกิดขึ้น โดยชุมชนคิดเอง คนในชุมชนร่วมคิด ร่วมกระบวนการ และกิจกรรมที่สำคัญ 2) กิจกรรมที่คนนอกสนับสนุน ได้แก่ โครงการบ้านมั่นคง โครงการหน้าบ้านนำมอง นอกจากนี้ กระบวนการของกิจกรรมการขับเคลื่อนทูทางในสังคมที่สำคัญ มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ร่วมวางแผน ร่วมคิด มีการประชุม และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ขั้นที่ 2 ร่วมทำ มีการเตรียมงานสู่การปฏิบัติ ขั้นที่ 3 ร่วมรับผิดชอบ โดยการแบ่งบทบาท และจัดสวัสดิ์การให้สมาชิกทุกคน ขั้นที่ 4 ร่วมคิดตามสรุปบทเรียน มีการติดตามงาน ประเมินผลสรุปบทเรียนร่วมกัน

เสาวลักษณ์ สมสุข (2550) ศึกษาเรื่อง การฟื้นฟูชุมชน: ยุทธศาสตร์การสร้างทูทางในสังคม กรณีศึกษา ตำบลต้นแบบ อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี พบว่า รูปแบบของการพัฒนาขบวนการชุมชนที่มาจากฟื้นฟูชุมชน สามารถพิจารณาจากมิติการกำหนดรูปแบบใน 3 มิติ คือ

1) มิติในการนำทุนทรัพยากรของชุมชนขึ้นมาใช้ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ต้นทูทางวัฒนธรรม ทูทางสังคม และทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 2) มิติวิธีการและเทคนิค คือ การเรียนรู้ 3) มิติเป้าหมาย ได้แก่ เป้าหมายทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในการนี้กระบวนการในการฟื้นฟูชุมชนเริ่มจาก

ขั้นที่ 1 ขั้นสร้างตระหนัก ขั้นที่ 2 ขั้นจัดทำแผนการฟื้นฟู ขั้นที่ 3 ปฏิบัติการเรียนรู้จากการลงมือทำ ขั้นที่ 4 การสรุปบทเรียน เพื่อพัฒนาความรู้ให้แก่คนในชุมชน และขั้นที่ 5 การขยายผลเพื่อยกระดับความรู้ที่เกิดจากการทำงานขยายไปสู่พื้นที่ใกล้เคียง

เทียน พงศ์วิริยะศิริ (2550) ศึกษาเรื่อง การนำทุนทางสังคมมาใช้ในการพึ่งตนเอง ในระดับชุมชน ศึกษากรณี ชุมชนแห่งหนึ่งในเขตอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย พบว่า ลักษณะของทุนทางสังคมที่ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ มีด้านความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูล มีความรัก ความผูกพันต่อกันสูง ด้านบรรทัดฐาน ชุมชนยังรักษาจารีต วัฒนธรรม ประเพณี กฎกติกา การอยู่ร่วมกัน และมีจิตสำนึกต่อส่วนร่วม ด้านเครือข่ายที่เป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ เป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกและเป็นผลประโยชน์ของส่วนรวม มากกว่าผลประโยชน์ทางธุรกิจกลุ่มหรือบุคคล วิธีการนำทุนทางสังคมมาใช้โดยผ่านกระบวนการคิด เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักปัญหา กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สร้างความแปลกแยก และแตกต่างกันในชุมชน ใช้ศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

ไพพาณี เหลืองภัทรเชวง (2547) ศึกษาเรื่อง ทุนทางสังคมกับการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: ศึกษากรณี หมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกองทุนหมู่บ้านในหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จ มีลักษณะทุนทางสังคมจำแนกต่างด้าน ได้แก่ ด้านเครือข่าย มีจำนวนมาก และมีความสนิทสนมเหนียวแน่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสัมพันธ์ต่างตอบแทนกัน นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์กิจกรรมด้านการศึกษา ด้านศาสนา รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรมนุษย์ร่วมกันกับเครือข่ายบรรทัดฐาน มีข้อตกลงร่วมที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เป็นข้อตกลงในเรื่องสมาชิกทุกคนอยู่ในกองทุน ฯ โดยคณะกรรมการเป็นผู้ทำโครงการให้และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบบัญชีหนึ่งจากผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน ด้านความเชื่อใจ สมาชิกกองทุนหมู่บ้านให้การยอมรับในคณะกรรมการ เพราะความซื่อสัตย์ โปร่งใส ตรวจสอบได้ อีกทั้งสมาชิกไว้วางใจที่จะเล่าเรื่องส่วนตัวให้คณะกรรมการฟังเพื่อแก้ปัญหา ส่วนหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จแล้วก็มีทุนทางสังคมในทางตรงกันข้ามกับที่กล่าวมา

ประชาติป กะทา (2547) ศึกษาเรื่อง ทุนทางสังคมและบทบาทในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสุขภาพ: กรณีศึกษา ประชาสุขภาพหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พบว่า การนำทุนทางสังคมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต้องงานพัฒนาได้นั้น จำเป็นต้องมีตัวกระทำการที่ทำหน้าที่จัดการแปลงทุนทางสังคมลักษณะเชิงโครงสร้างดังกล่าวออกมา เป็นปฏิบัติการทางสังคม ตัวกระทำการที่กล่าวถึง ได้แก่ แกนนำหมู่บ้านที่ผ่านมาสั่งสม บ่มเพาะประสบการณ์ ความรู้ จากการเคลื่อนไหวงานพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งบริบททางประวัติศาสตร์ชุมชนที่หล่อหลอมอุดมการณ์ทางการเมืองและแนวคิดการทำงานพัฒนา

จากผลวิจัยที่เกี่ยวกับทุนทางสังคมดังกล่าว พอสรุปได้ว่า ประกอบด้วนทุนต่าง ๆ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนวัฒนธรรม เครือข่ายทางสังคม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสัมพันธ์ต่างตอบแทนกัน นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ กิจกรรมด้านการศึกษา ด้านศาสนา รวมทั้งมีการใช้ ทรัพยากรมนุษย์ร่วมกับเครือข่ายที่ผู้จับบททวนมาสรุปเป็นตัวแปรต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนภูมิปัญญา ทุนวัฒนธรรม และทุนสถาบัน มีความสัมพันธ์กับกลุ่มตัวอย่างต่าง ๆ ที่ศึกษา ผู้วิจัยจึงกำหนดให้ตัวแปรสำคัญบางตัวที่พบการวิจัยที่กล่าวมาเป็นตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ด้วย

งานวิจัยต่างประเทศ

Rajendra Prasad Mishra (2006) ได้ศึกษาความสำเร็จของผลการดำเนินงานของโครงการ ส่งเสริมการเกษตรมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชนและครัวเรือน การประเมินผลการดำเนินงาน ของโครงการดังกล่าวในอดีตที่ผ่านมามักพิจารณาเฉพาะทุนที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ ทุนทางกายภาพ ทุนที่เป็นตัวเงิน และทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น โดยยังไม่มีการพิจารณารวมถึง ทุนทางสังคมเลย การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะทราบความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคม และผลการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมการผลิตผักในชุมชนเกษตรของภาคตะวันตก ประเทศเนปาล นอกจากนี้ยัง ทำการประเมินค่าและพิจารณาความแตกต่างของทุนทางสังคมตามลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมในระดับครัวเรือน ตลอดจนพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของทุนทางสังคมดังกล่าวตามระยะเวลา การศึกษาได้ทำการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณจากทั้งแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยได้สำรวจข้อมูลปฐมภูมิจากครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 162 ครัวเรือน ใน 20 ชุมชนที่ทำการผลิตผัก ตามโครงการส่งเสริมของรัฐบาล ประเมินค่าทุนทางสังคม ทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน ใน 6 มิติ ได้แก่ การมีเครือข่ายบรรพบุรุษทางสังคม การมีร่วมมือกันทำงาน ความไว้วางใจ เชื่อใจ การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ และการกล้าแสดงออกต่าง ๆ ใช้การวิเคราะห์เชิงถดถอย เพื่อทราบบทบาทของทุนทางสังคมที่มีต่อผลการดำเนินงานของโครงการ ฯ และใช้วิธีการประชุม กลุ่มย่อยจำนวน 4 กลุ่ม เพื่อทราบแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของทุนทางสังคมมิติต่าง ๆ ในช่วง 30 ปี ที่ผ่านมา

Haroon Sseguya (2009 b) ได้ทำวิจัยผลกระทบของทุนทางสังคมกับความมั่นคงทางอาหาร ในประเทศอูกันดาตอนใต้ ซึ่งความมั่นคงทางอาหารเป็นพื้นฐานของรัฐบาลอูกันดาและหน่วยงาน พัฒนาในประเทศต้องเผชิญ จากการวิเคราะห์ พบว่า ความสำเร็จบางประการได้บรรลุเป้าหมาย แต่ความไม่มั่นคงทางด้านอาหารในประเทศอูกันดา ยังคงมีอยู่กับความหมายที่ทำร่วมกัน ในการลงทุนมากมายในทรัพย์สินของชุมชนสำหรับการบรรลุผลสำเร็จที่ดีกว่า ซึ่งการวิจัยนี้ ได้ประเมินทุนทางสังคม คือ หัวใจสำคัญที่จะทำให้บรรลุความมั่นคงทางอาหารในเมืองกามูลี อูกันดาตอนใต้ ซึ่งได้มุ่งประเด็นไปยังระดับการมีส่วนร่วมในความมั่นคงทางอาหารของกลุ่มคน

ในชุมชน งานวิจัยได้สำรวจและตรวจสอบถึงสถานะและช่องว่างการไหลเวียนของข้อมูล ในชุมชนชนบท ศักยภาพและความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมและความมั่นคงทางอาหาร ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในการสร้างความมั่นคงทางอาหารได้รับผลกระทบจากประชากร เศรษฐกิจและมิติความสัมพันธ์ รวมถึงอายุ ระดับการศึกษาของผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว การเป็นเจ้าของทรัพย์สินในครัวเรือน และแหล่งรายได้สำหรับผู้ที่ไม่มียาชีพเป็นเกษตรกร จำนวนเนื้อที่ดินที่เป็นเจ้าของและความห่างไกลจากสถานีอนามัยชุมชน การมีส่วนร่วมในความมั่นคงทางอาหาร ถูกจูงใจด้วยการรับรู้ประโยชน์ เช่น สามารถเข้าถึงสิ่งจูงใจด้านวัตถุ โอกาสของสมาชิก เช่น ลักษณะผู้นำกลุ่มและความไว้วางใจระหว่างสมาชิกด้วยกัน ระดับของการมีส่วนร่วมระหว่าง กลุ่มองค์กรและสถาบันที่เกี่ยวกับการพัฒนาจะถูกแทรกแซงต่ำ การเชื่อมระหว่างลักษณะ ทุนทางสังคมของสมาชิกครอบครัวในกลุ่มจะสามารถเข้าถึงข้อมูลจากสถาบันภายนอก ลักษณะบรรทัดฐานในกลุ่มจะสัมพันธ์กับความมั่นคงทางอาหารในเงื่อนไขของการรับรู้ทุนทางสังคม จะขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานของหมู่บ้าน ความเชื่อไว้วางใจ และความเต็มใจช่วยเหลือของผู้ที่อยู่ในชุมชน จะสัมพันธ์กับความมั่นคงทางอาหาร ทุนมนุษย์ ระดับการศึกษา และระดับความแข็งแรงทางกายภาพ ของบุคคลในการเข้าถึงแหล่งน้ำจะสัมพันธ์กับความมั่นคงทางอาหาร

Nug Wah Wing (2011) ได้ศึกษาเปรียบเทียบพื้นที่ศึกษาสองแห่ง ซึ่งได้รับผลกระทบ จากพายุไซโคลนนาร์กิส โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปผลกระทบของพายุไซโคลนนาร์กิส ที่มีต่อสวัสดิภาพทางด้านกายภาพ รายได้ การจัดสรรรายได้ ความสุข และทุนทางสังคม ข้อมูลโดยรวมและลักษณะของครอบครัว เกษตรกรรมขนาดเล็กจำนวนสามร้อยสองหลังคาเรือน ซึ่งได้รับการรวบรวมหลังเกิดเหตุการณ์ภัย พิบัติดังกล่าวใช้สปีดเจ็ดเดือนถูกนำมาเปรียบเทียบกับเส้นความยากจน (Poverty title) ที่ได้จากการคำนวณมูลค่าความต้องการพื้นฐานขั้นต่ำของคน ในการดำรงชีวิต (Cost of basic needs method) ดัชนีจีนิ (Gini) ของความเหลื่อมล้ำสัมพัทธ์ (Relative inequality) รวมทั้งสถานะความยากจน ระดับความยากจนที่ต้องได้รับความช่วยเหลือ ความรุนแรงของความยากจน และความต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนสำหรับความยากจน ด้านอาหารในพื้นที่ศึกษาทั้งสองแห่ง ผลการทดสอบสมมติฐานทั้ง 14 ยืนยันว่าระดับรายได้สุทธิ ของการเกษตรและรายได้ของบุคคลในประเภทงานดังกล่าวในปัจจุบันไม่เพียงพอสำหรับการจัดหา อาหารในปริมาณที่เหมาะสมกับกลุ่มเกษตรกรขนาดย่อมในบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมแม่น้ำอิรวดี (Irrawaddy delta) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง ความยากจนเชิงสัมพัทธ์ (Relative poverty) สูงกว่าในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากพายุไต้ฝุ่นรุนแรงอย่างมีนัยสำคัญ เช่นเดียวกับค่าที่ได้จากการเกณฑ์วัดอื่น ๆ ทั้งหมด (สถานะความยากจน ระดับความยากจน ที่ต้องได้รับความช่วยเหลือ ความรุนแรงของความยากจน และความต้องการความช่วยเหลือ

อย่างเร่งด่วน) ของความยากจนเชิงสัมบูรณ์ (Absolute poverty) ความรุนแรงของความยากจน ด้านอาหารเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญตามขนาดครัวเรือน จำนวนปัญหาทั้งหมดในการทำเกษตรกรรม อัตราส่วนการเป็นภาระ อายุของหัวหน้าครอบครัว และความรุนแรงของความเสียหายที่เกิดจากพายุ นาร์กีส ขณะที่ความรุนแรงของความยากจนด้าน อาหารลดลงตามขนาดพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งมีหน่วยเป็นเอเคอร์ จำนวนงานทั้งหมดในครัวเรือน การศึกษาสูงสุดของสมาชิกแต่ละคน ในครอบครัว และความถี่ของมืออาหาร ปัจจัยเหล่านี้ไม่ใช่ปัจจัยตรงข้ามพื้นฐานที่ก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้น ของรายได้ อย่างไรก็ตาม สำหรับสวัสดิภาพซึ่งเป็นนามธรรม พบว่า ความสุขของพื้นที่ที่ได้รับ ผลกระทบอย่างรุนแรงไม่ได้แตกต่างจากพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเพียงผิวเผินอย่างมีนัยสำคัญใด ๆ นอกจากนี้ยังไม่มีแนวโน้มว่าความชัดเจน ความรุนแรง หรือภาวะฉุกเฉินของความทุกข์จะสูงกว่า ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบมากกว่าอีกด้วย สำหรับพื้นที่ทั้งสอง ความสุขทางจิตวิญญาณ มีความสำคัญมากกว่าความสุขทางอารมณ์สองเท่า และความสุขทางกายภาพมีความสำคัญ คิดเป็นสัดส่วนเท่ากับหนึ่งในสามของความสุขทางจิตวิญญาณ จะต้องมีการส่งข้อเสนอแนะ ให้กับส่วนท้องถิ่นและรัฐบาลแห่งชาติ องค์กรเอ็นจีโอ (NGOs) และชุมชนที่ได้รับผลกระทบ ว่าจะสามารถลดปัญหาความยากจนสัมบูรณ์อย่างไร และจะคาดการณ์ เตรียมการป้องกัน และลดผลกระทบที่เกิดจากภัยธรรมชาติทางด้านเศรษฐกิจและจิตใจอย่างไร เนื่องจากพื้นที่ศึกษา ทั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด และปัจจัยด้านรายได้เฉลี่ยต่อหัว (Income per capita) ไม่ใช่ปัจจัยตรงข้ามพื้นฐาน ซึ่งเป็นสาเหตุของความยากจนด้านอาหาร ข้อเสนอในเชิงนโยบาย จะต้องมีการกำหนดเป้าหมายอย่างรอบคอบทั้งทางภูมิศาสตร์และในมิติของสวัสดิภาพ ภาครัฐและองค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐควรจะต้องให้มีการปล่อยกู้สินเชื่อนี้ใหม่เพื่อช่วยเหลือครัวเรือน ที่มีสตรีเป็นผู้นำครอบครัว เจ้าหน้าที่พัฒนาเศรษฐกิจทั้งในระดับรัฐและท้องถิ่นควรจะพยายามมุ่งเน้น การพัฒนาการสนับสนุนให้มีการศึกษา การเห็นยวรั้งและดึงดูดประชากรที่มีการศึกษาให้อาศัยอยู่ในพื้นที่ ทูทางสังคมที่ได้จะเป็นมาตรวัดที่ดีที่สุดสำหรับการเยียวยาผู้ประสบภัยอย่างต่อเนื่อง และเป็นการเสริมสร้างความสามารถในการฟื้นฟูสภาพให้กลับคืนเป็น ปกติทั้งในระดับบุคคลและ สังคม กรณีที่เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้นอีกในอนาคต

Dasuki (2008) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ธนาคารคนจน กรณีศึกษาบทบาทของธนาคาร อิสลามในริเริ่มระบบการเงินในระดับจุลภาค โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนแบบแผนของระบบ การเงินในระดับจุลภาคและอภิปรายว่าธนาคารอิสลามจะสามารถเข้ามา มีส่วนร่วมโดยปราศจาก การประนีประนอมในประเด็นของการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของสถาบันการเงินได้อย่างไร โดยการศึกษาระบบการเงินในระดับจุลภาคและจุดประสงค์ในการก่อตั้งธนาคารอิสลามเพื่อที่จะ เข้ามามีส่วนร่วมในการริเริ่มระบบดังกล่าว พบว่า ระบบการเงินในระดับจุลภาคต้องการ

กระบวนการใหม่ ๆ ไม่ใช่ระบบการเงินแบบเดิมในการเป็นสื่อกลาง นอกจากนี้การสร้างศักยภาพของคนผ่านการเข้าไปมีบทบาทในการประเมินประสิทธิผลทางสังคมและการออกแบบโครงการให้ผู้นิยมรายกลุ่มนั้น ได้พิสูจน์แล้วว่าประสบความสำเร็จในการลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการและช่วยให้อัตราความเสี่ยงการให้สินเชื่อแก่คนจนลดต่ำลง ผู้เขียนยังเสนอให้ใช้ยานพาหนะเพื่อที่เงินทุนจะสามารถเข้าถึงกลุ่มคนจนได้ง่ายยิ่งขึ้น และสรุปว่า ธนาคารอิสลามนั้นมีบทบาทในการนำเสนอแหล่งเงินทุนและเครื่องมือทางการเงิน ซึ่งจะสามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของลูกค้าได้ นอกจากนี้การนำเอายานพาหนะมาใช้เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายนั้นยังสามารถช่วยป้องกันธนาคารอิสลามจากการการเสียเปรียบใด ๆ ก็ตามที่อาจเกิดจากการดำเนินกิจกรรมทางการเงินในระดับจุลภาค

Marobela (2008) ได้ศึกษาการจัดการภาครัฐแนวใหม่และการปรับองค์กรให้เป็นเชิงธุรกิจของหน่วยงานภาครัฐในประเทศทูนินิยม วัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อดูระบบทุนนิยมได้ทำให้หน่วยงานภาครัฐได้มีการปรับปรุงหน่วยงานภาครัฐให้เป็นเชิงธุรกิจในเมืองบอสตาวานา ด้วยการปรับปรุงคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งการปรับเปลี่ยนหน่วยงานภาครัฐในครั้งนี้เกิดจากแนวคิดที่สัมพันธ์กับปรัชญาการปกครองสมัยใหม่ที่จะต้องมีการปรับปรุงประสิทธิภาพด้วยการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ซึ่งงานวิจัยได้เสนอแนะให้หน่วยงานภาครัฐปรับปรุงคุณภาพการให้บริการในงานที่มีความจำเป็นต่อประชาชนในประเทศยากจน และการแปรรูปการให้บริการให้เป็นภาคเอกชนจะทำให้บริการแก่คนยากจนนั้นได้รับบริการที่แย่ง เพราะภาคเอกชนจะคิดแต่ผลกำไร ไม่ได้คิดถึงคนยากจน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะทำให้เกิดผลกระทบร้ายแรงต่อคนยากจน การมอบหมายงานบางอย่างให้กับภาคเอกชนทำให้มุมมองมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่คนยากจนต้องจ่ายและเป็นเงื่อนไขตามมา

จากการสังเคราะห์ลักษณะทุนทางสังคมข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ทุนทางสังคมดั้งเดิมที่นำมาแปลงเป็นภาคปฏิบัติการทางสังคม เช่น ค่านิยมการแสดงความเคารพนับถือผู้อาวุโส และผู้นำหมู่บ้าน ระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น มโนสำนึกความเป็นพี่น้อง และสายสัมพันธ์ทางสังคมที่ขยายขอบเขตกว้างขวาง ภาคปฏิบัติการทุนทางสังคมตั้งอยู่บนบรรทัดฐานความไว้วางใจระหว่างกัน ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบบแผนสัมพันธ์อันดีที่มีต่อกัน ทั้งระหว่างแกนนำกับชาวบ้านและแกนนำด้วยกันเอง นอกจากนี้ทุนเศรษฐกิจได้สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทุนทางสังคมเป็นภาคปฏิบัติการเช่นกัน การปฏิบัติการทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นได้ผลิตใหม่ทุนทางสังคม เช่น โรงสีชุมชน ทุนทางสังคมใหม่ที่เกิดขึ้นเป็น โครงสร้างความสัมพันธ์ของชีวิตรูปแบบใหม่และผลิตความหมายใหม่อย่างสอดคล้องกับพลวัตการเปลี่ยนทางสังคมวัฒนธรรม และพบว่าองค์กรลักษณะประชาสังคมเอื้อต่อการแปลงทุนทางสังคมออกมาเป็นภาคปฏิบัติการ และเอื้อต่อการผลิตใหม่ทุนทางสังคม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในเรื่อง “การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix method) ได้แก่ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กับผู้บริหาร ประธานกลุ่มชุมชน นักวิชาการ ผู้บริหารท้องถิ่น และบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มชุมชน พร้อมทั้งวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยใช้แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดบุรีรัมย์ และกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในจังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ
2. การวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยการศึกษาเอกสารวิชาการ แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ เช่น หนังสือ บทความ งานวิจัย การบริหารจัดการทุนทางสังคม ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนเข้มแข็ง แผนพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
2. การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้วิจัยดำเนินการศึกษา โดยกำหนดพื้นที่ที่ทำการวิจัย คือ ชุมชนเข้มแข็งของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีการดำเนินงานที่ดี ตามเกณฑ์การประเมินของ พัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์, 2558, หน้า 1) ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 5 ชุมชน ชุมชนบ้านหนองกง ชุมชนบ้านโคกเมือง ชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ชุมชนบ้านถนนหัก และชุมชนบ้านหว่าน และได้กำหนดแนวทางการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ลักษณะของการบริหารจัดการทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญา ความสัมพันธ์ระหว่าง

ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ อันได้แก่ ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ และแนวทางในการบริหารจัดการทุนทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ด้วยการกำหนดกลุ่มผู้ให้มูลเชิงคุณภาพซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยจะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 27 คน ซึ่งได้แก่ บุคคลดังต่อไปนี้ ชุดฝ่ายบริหาร ประกอบด้วย ตัวแทนจากผู้บริหารระดับจังหวัด 3 คน ชุดประธานกลุ่มชุมชน ตัวแทนจากฝ่ายบริหารกลุ่มชุมชน 5 คน ชุดผู้บริหารท้องถิ่น ตัวแทนจาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5 คน ชุดพัฒนาชุมชนอำเภอ พัฒนาชุมชนอำเภอในพื้นที่ 4 คน ชุดนักวิชาการทุนทางสังคม นักวิชาการครูในพื้นที่ 5 คน และชุดสมาชิก ได้แก่ ตัวแทนที่เป็นสมาชิกชุมชน 5 คน

3. การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ผู้ดำเนินการวิจัย ได้จัดการสนทนากลุ่ม โดยครั้งนี้ประกอบด้วย กลุ่มต่าง ๆ จำนวน 16 คน ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ พัฒนาชุมชนอำเภอ 3 คน

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ประธานกลุ่มชุมชน 4 คน

กลุ่มที่ 3 ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 คน

กลุ่มที่ 4 ได้แก่ นักวิชาการทางทุนทางสังคมและชุมชนเข้มแข็ง 3 คน

กลุ่มที่ 5 ได้แก่ สมาชิกกลุ่มชุมชน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์การศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบบสัมภาษณ์ดังกล่าวสร้างจากกรอบแนวคิดและทฤษฎี ซึ่งเกี่ยวข้องกับการวิจัย มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด แบบเจาะลึก เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายตอบได้อย่างละเอียดและตรงตามความเป็นจริง อุปกรณ์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง และสมุดบันทึก

1. การสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือหรือแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย มีแนวทางดังนี้

1.1 ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ตามแนวทางที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้าให้ครอบคลุมความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ที่ต้องการศึกษา

1.2 ผู้วิจัยเสนอแบบสัมภาษณ์เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของข้อคำถาม

1.3 ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ

1.4 ผู้วิจัยลงมือเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้นไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) โดยมีรายละเอียดในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่เกิดขึ้น โดยที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่เป็นความจริง ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้วิจัยจะใช้คำถามที่ไม่มีโครงสร้าง ซึ่งขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการสัมภาษณ์ ส่วนการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากแหล่งที่รวบรวมข้อมูลไว้แล้ว หรือหน่วยงานได้ทำการเก็บรวบรวมหรือเรียบเรียงไว้เรียบร้อยแล้ว ได้แก่ ข้อมูลทางสถิติต่าง ๆ ที่มีการบันทึกไว้แล้ว ข้อมูลจากรายงานการวิจัย แนวความคิดหรือทฤษฎีที่มีนักวิชาการคิดค้น รวมทั้งวารสาร เอกสาร ผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย แล้วสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้อ้างอิงได้เลย ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) โดยการสืบค้น (Inquiry) จากระบบฐานข้อมูลของห้องสมุดและฐานข้อมูลขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

3. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าหรือ ไตรมิติ (Triangulation) เพื่อให้เกิดความแน่ใจในความแม่นยำและความน่าเชื่อถือของข้อมูล ขจัดความลำเอียงของผู้วิจัยซึ่งมีวิธีการโดยละเอียด ดังนี้

3.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านระเบียบวิธี (Method triangulation) จะเน้นการศึกษาเอกสารต่าง ๆ การสัมภาษณ์เชิงลึก

3.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านบุคคล ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันจากบุคคลหลายคนแตกต่างกันที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง เพื่อตรวจสอบว่าเป็นข้อมูลที่ตรงกันหรือไม่

3.3 การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory triangulation) ได้ใช้ทฤษฎีตามที่กล่าวอ้างไว้ในบทที่ 2 เป็นเครื่องตรวจสอบ

3.4 การจัดระเบียบข้อมูลโดยจัดนำข้อมูลที่ได้อาจระเบียบไว้เป็นหมวดหมู่ และจำแนกประเภทของข้อมูลเพื่อให้ง่ายต่อการนำข้อมูลที่จัดเป็นระเบียบแล้วไปทำการวิเคราะห์ในขั้นต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 นำข้อมูลมาจากเอกสารใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis)

4.2 นำข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้การตีความที่เรียกว่า ศาสตร์แห่งการตีความ (Hermeneutics)

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มกองทุนชุมชนและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่มีการดำเนินงานที่ดีตามเกณฑ์การประเมินของพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์, 2558, หน้า 1) ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดบุรีรัมย์ และกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 5 กลุ่ม ใน 4 อำเภอ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ สมาชิกจำนวน 1,482 คน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ อำเภอพลับพลาชัย สมาชิกจำนวน 725 คน กลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก อำเภอนางรอง สมาชิกจำนวน 4,200 คน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองกง อำเภอนางรอง สมาชิกจำนวน 342 คน กลุ่มออมทรัพย์ผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง อำเภอประโคนชัย สมาชิกจำนวน 100 คน รวมสมาชิกทั้งหมดได้ 6,849 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง ดังนี้

สุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) สำหรับสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟ จากกลุ่มทั้ง 5 กลุ่ม จำนวนประชากร 6,849 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรทาร์ยามานัน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง 379 คน นำกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้มาแจกตามสัดส่วนของประชากรได้ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต/ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหวาน	1,482	84
กลุ่มออมทรัพย์ผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง	100	3
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ	725	41
กลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก	4,200	232
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองกง	342	19
รวม	6,849	379

เครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ

แบบสอบถาม “การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์” ผู้วิจัยสร้างมาจากการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ของคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยแบ่งออกเป็น 7 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน อาชีพหลัก สถานะในกลุ่ม ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่ม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจ (Checklist) และแบบเติมคำสั้น ๆ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ตอนที่ 5 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ตอนที่ 6 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

โดยที่ตอนที่ 2-6 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) (บุญชม ศรีสะอาด, 2547) ข้อคำถามที่ตรงกับความคิดของผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุดได้ 5 คะแนน และข้อคำถามที่ตรงกับความคิดของผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดได้ 1 คะแนน

ตอนที่ 7 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นแนวทางการจัดการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1. ศึกษาหลักการ รูปแบบ และวิธีการสร้างแบบสอบถามจากหนังสือการวิจัยเบื้องต้น (บุญชมศรีสะอาด, 2547, หน้า 74-78) และศึกษางานวิจัยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า
2. กำหนดโครงสร้างของแบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าและสร้างคำถามให้ครอบคลุมความวัตถุประสงค์ของการวิจัยภายใต้กรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งแบ่งเป็นทั้งหมด 7 ตอน
3. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาให้คำแนะนำตรวจสอบแก้ไขเนื้อหาและสำนวนภาษาที่ใช้ตลอดจนความถูกต้องเหมาะสมตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า
4. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้แก่
 - 4.1 รองศาสตราจารย์ ดร.หจวน ชูเพ็ญ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยศรีปทุม
 - 4.2 ดร.วรภุรี มุลสิน อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยการจัดการเทคโนโลยีอีสเทิร์น
 - 4.3 รองศาสตราจารย์ฐปนรรต พรหมอินทร์ ผู้อำนวยการสำนักวิจัยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
 - 4.4 ดร.ปิยวรรณ ศิริเดชจร อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยรามคำแหง
 - 4.5 ดร.อรทัย เลียงจินดาถาวร อาจารย์ประจำวิทยาลัยอุบลราชธานี
5. ผู้วิจัยนำคำถามและเนื้อหาตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน ลงความเห็นและให้คะแนน เพื่อใช้คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย (Index of item-objective congruence: IOC) โดยคะแนนรายชื่อที่ได้จากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 5 ท่าน ดังนี้
 - คะแนนเท่ากับ +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
 - คะแนนเท่ากับ 0 เมื่อไม่แน่ใจหรือข้อคำถามมีลักษณะคลุมเครือไม่ชัดเจน
 - คะแนนเท่ากับ -1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามไม่ตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
6. รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย (Index of item-objective congruence: IOC) (พิชิต ฤทธิจรูญ, 2544, หน้า 273)

7. คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ระหว่าง 0.60-1.00 มาใช้เป็นคำถามในแบบสอบถาม
8. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถาม
9. นำผลที่ได้จากการทดสอบมาหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α) เท่ากับ 0.977
10. คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α) ระหว่าง 0.60-1.00 นำมาใช้เป็นข้อคำถามในแบบสอบถาม
11. แบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงแล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้ความเห็นชอบ แล้วจึงนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป
12. ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จำนวน 30 คน ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง เมื่อนำแบบสอบถามที่ได้รับ ผู้วิจัยได้สังเกตและบันทึกผลข้อบกพร่องของเครื่องมือ คือ แบบบันทึกประกอบการสังเกตและสัมภาษณ์ แล้วนำข้อบกพร่องที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ข้อคำถามและคำตอบ มีความชัดเจน สละสลวย ตลอดจนสอดคล้องกับความเป็นจริงของชุมชนให้มากที่สุด ตลอดจนเรียงลำดับข้อคำถามก่อนและหลัง โดยพิจารณาเรียงลำดับของข้อคำถามใหม่ เพื่อให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้วิจัยนำหนังสือจากวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา ถึงประธานกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง
3. ผู้วิจัยรับแบบสอบถามคืน ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ทำการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับค่าสถิติสำคัญ ๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ คือ ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายข้อมูลสถานภาพทั่วไปของที่ตอบแบบสอบถาม ค่าร้อยละ (Percentage) การแจกแจงความถี่ (Frequencies) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Coefficient of correlation)

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาตรวจสอบความถูกต้อง และความเรียบร้อย จากนั้นได้นำมาจัดระเบียบข้อมูลเพื่อเตรียมการสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. แปลงข้อมูลที่ได้ในแบบสอบถามเป็นรหัส (Code) แล้วบันทึกข้อมูล
2. วิเคราะห์ค่าทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป แล้วนำผลที่ได้จากการประมวลข้อมูล

(Print out) มาพิจารณาค่าทางสถิติ

การวิเคราะห์ค่าระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามแบบปลายปิด (Close ended questionnaire) ของลิเคิร์ต (Likert's scale) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ (Scale) จะมีคะแนน 5 4 3 2 1

โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยดังต่อไปนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2541, หน้า 100)

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง ระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการรายงานวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis)

ในขั้นสุดท้ายของการนำเสนอรายงานวิจัยและแนวคิดที่ผ่านการดำเนินการวิจัย โดยจัดทำเป็น คู่มือนิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. นำข้อมูลที่ตรวจสอบแล้วมาประมวล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การเรียบเรียงข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล
2. จัดระเบียบข้อค้นพบ สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการวิจัย ปัญหาอุปสรรค และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการนำผลวิจัยไปใช้และทำการวิจัยต่อยอดความรู้ ต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์ ประการที่หนึ่งเพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ประการที่สองเพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ประการที่สามเพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ และประการสุดท้ายเพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้บริหารระดับจังหวัด นักวิชาการ ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มในชุมชน วิเคราะห์โดยการสรุปและการจำแนกประเภทของข้อมูล การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างผู้ที่เป็นผู้นำกลุ่ม กรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่มชุมชนเข้มแข็ง จำนวน 379 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าสถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

โดยผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยได้แบ่งออกเป็น 5 ตอนดังนี้ คือ

ตอนที่ 1 บริบทชุมชนและข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ตอนที่ 2 การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ตอนที่ 3 ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ตอนที่ 4 ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ตอนที่ 6 แบบสอบถามปลายเปิดแบบตอบคำถาม เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยในแต่ละตอนดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทชุมชนและข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาชุมชนที่เข้มแข็งจำนวน 5 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านโคกเมือง

ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ 2) ชุมชนบ้านหว่าน ตำบลตาเป๊ก
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ 3) ชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ตำบลจันทุม
อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ 4) ชุมชนบ้านถนนหัก ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
5) ชุมชนบ้านหนองกง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งในแต่ละชุมชน
ได้มีการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่มาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนได้ ส่งผลให้เกิด
ความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอวิธีการและกระบวนการ
นำเอาทุนทางสังคมมาบริหารจัดการในชุมชนได้อย่างคุ้มค่า ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านโคกเมือง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

การศึกษาชุมชนบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาในประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ 1) สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านโคกเมือง
2) ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านโคกเมือง 3) อาชีพหลักและอาชีพเสริมของชุมชนบ้านโคกเมือง
4) จำนวนประชากร 5) ทรัพยากรของชุมชนบ้านโคกเมือง 6) ทุนทางสังคมของชุมชนบ้านโคกเมือง
ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน ที่ตั้งของชุมชนบ้านโคกเมืองมีสภาพพื้นดินเป็นลักษณะ
ที่เนินเชิงภูเขาซึ่งอยู่ติดกับปราสาทหินเมืองต่ำ รอบ ๆ บริเวณหมู่บ้านเป็นที่นา ซึ่งพื้นดินมีลักษณะ
เป็นดินเถ้าภูเขาไฟที่ย่อยสลายมาจากบริเวณเขาพนมรุ้งและเขาพระอังคาร เขาปลายบัดที่เป็นดินเหนียว
ซึ่งเหมาะกับการปลูกข้าวหอมมะลิ 105 และการปลูกพืชผักทุกชนิด

ที่ตั้ง อยู่ห่างจากอำเภอรยะทาง 20 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ 64 กิโลเมตร
มีอาณาเขตติดต่อกันดังนี้

ทิศเหนือจดกับบ้านหนองบัวราย หมู่ที่ 7 ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย
จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศใต้จดกับบ้านตาจ อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันออกจดกับบ้านบัว หมู่ที่ 3 ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันตกจดกับบ้านยายแยมวัฒนา ตำบลยายแยมวัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
จังหวัดบุรีรัมย์

บ้านโคกเมืองอยู่ห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ 64 กิโลเมตร ที่ตั้งหมู่บ้านแยกจากถนน
สายบุรีรัมย์-บ้านกรวด เข้าไปตามถนนลาดยางสายประโคนชัย-พนมรุ้ง ก่อนจะถึงเขาพนมรุ้ง
จะมีทางแยกซ้ายเข้าไปอีก 5 กิโลเมตร ก็จะถึงปราสาทเมืองต่ำ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่ง
ของชุมชนบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

การคมนาคม การเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว จุดเริ่มต้นจากกรุงเทพมหานคร เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ถึงสระบุรี เลี้ยวขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) จากนั้นแยกขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 24 (โชคชัย-เดชอุดม) ผ่านอำเภอหนองกี่ อำเภอนางรอง ตรงไปถึงแยกบ้านตะโก เลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 2117 ตรงไปประมาณ 5.5 กิโลเมตร จะเป็นทางแยกไปอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ให้ตรงไปตามทางหลวงหมายเลข 4013 ประมาณ 11.8 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านยายแรมวัฒนา ให้เลี้ยวซ้ายไปอีกประมาณ 5.9 กิโลเมตร เข้าสู่ชุมชนบ้านโคกเมือง ถ้าเดินทางมาจากตัวจังหวัดบุรีรัมย์ให้ใช้เส้นทางสายบุรีรัมย์-บ้านกรวด เข้าไปทางถนนลาดยางสายประโคนชัย-พนมรุ้ง ก่อนถึงเขาพนมรุ้งจะมีทางแยกซ้ายเข้าหมู่บ้าน ประมาณ 5 กิโลเมตร ให้มุ่งหน้าไปที่ปราสาทเมืองต่ำ ชุมชนบ้านโคกเมืองจะตั้งอยู่ที่บริเวณเดียวกัน

การเดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง สามารถเดินทางได้ที่สถานีขนส่งหมอชิต 2 (จตุจักร) โดยบริษัท ขนส่ง จำกัด เดินทางระหว่างกรุงเทพมหานคร-บุรีรัมย์ ทุกวัน มีทั้งรถธรรมดา และรถปรับอากาศ เส้นทางที่สะดวกให้เดินทางเส้นทางเดินทาง กรุงเทพ-สุรินทร์ ลงสถานีระหว่างทางสถานีขนส่งอำเภอประโคนชัย จากนั้นให้ใช้บริการรถเหมาจากสถานีขนส่งอำเภอประโคนชัย เพื่อเดินทางไปชุมชนบ้านโคกเมือง โดยมีระยะทาง 25.5 กิโลเมตร

การเดินทางโดยรถไฟ มีรถไฟสายกรุงเทพ-อุบลราชธานี กรุงเทพ-สุรินทร์ และนครราชสีมา-อุบลราชธานี ทั้งที่เป็นขบวนรถด่วน รถเร็ว รถธรรมดา และรถดีเซลราง ผ่านสถานีบุรีรัมย์ทุกขบวนแล้วให้ลงสถานีบุรีรัมย์ จากนั้นเดินทางโดยรถเหมาจากสถานีบุรีรัมย์ เพื่อไปยังชุมชนบ้านโคกเมือง หรือเลือกการเดินทางโดยรถตู้จากบุรีรัมย์-ประโคนชัย จากนั้นเช่าเหมารถไปยังชุมชนบ้านโคกเมือง

การเดินทางโดยเครื่องบิน เดินทางจากสนามบินดอนเมือง (DMK)-ท่าอากาศยานบุรีรัมย์ (BFV) ตั้งอยู่ที่หมู่ 12 ตำบลร่อนทอง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีสายการบินนกแอร์ และไทยแอร์เอเชียบินทุกวัน จากนั้นเดินทางโดยเช่าเหมารถเพื่อเดินทางไปยังชุมชนบ้านโคกเมือง

1.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านโคกเมือง ประวัติความเป็นมาของชุมชน การก่อตั้งชุมชนบ้านโคกเมืองเริ่มจากหมู่ที่ 6 เป็นหมู่แรกของการตั้งชุมชนบ้านโคกเมือง ชุมชนบ้านโคกเมืองมีประวัติความเป็นมายาวนาน จากคำบอกเล่าคำว่า “โคกเมือง” ทำเลที่ตั้งจะอยู่บนที่เนิน ที่ดอน ที่ราบสูง ชาวบ้านที่อพยพมาตั้งแต่ก่อตั้งหมู่บ้านจึงเรียกว่า “โคก” ส่วนคำว่า “เมือง” ซึ่งนำมาจากปราสาทเมืองต่ำที่เป็นเมืองในสมัยก่อนคำคล้องจองกัน จึงเรียกรวมกันว่า “โคกเมือง” จากการพูดคุยกับผู้ใหญ่บ้านคนแรก ผู้ใหญ่พร ละม้ายศรี ของชุมชนบ้านโคกเมืองในเรื่องประวัติความเป็นมาได้เล่าว่า จุดเริ่มต้นของการตั้งหมู่บ้านประมาณ พ.ศ. 2480 ได้มีครอบครัวราษฎร จากตำบลต่าง ๆ อพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานหาทำเลที่ตั้งทำมาหากิน โดยมีครอบครัวของนายเพชร

นางจรง โปธินวนศรี ย้ายถิ่นฐานมาจากตำบลตาง มาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางทิศใต้ของปราสาทหินเมืองต่ำ ในปี พ.ศ. 2484 ได้มีกลุ่มนายฮ้อยที่เดินทางค้าขายผ่านเส้นทางนี้ ได้เห็นทำเลในการทำมาหากิน ในช่วงนั้นมีการอพยพย้ายถิ่นฐานชุมชนแถบจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดร้อยเอ็ด ย้ายถิ่นฐานเพื่อหนีปัญหาน้ำท่วมเพื่อหาที่อยู่ใหม่ ในการย้ายถิ่นฐานประชาชนจะทราบข่าวจากกลุ่มนายฮ้อยที่มีการเดินทางไปขายวัว ควาย แล้วพบทำเลทำมาหากินที่เหมาะสม เลยชักชวนญาติพี่น้อง ประมาณ 30-40 ครอบครัว มาอยู่ร่วมกันและย้ายถิ่นฐานมาอยู่ชุมชนบ้าน โลกเมืองในปัจจุบัน ทำให้ชุมชนนี้ที่เคยเป็นชุมชนเขมรได้ขยายไปอยู่ชุมชนใกล้เคียง เช่น บ้านบัว กลุ่มชาวไทยอีสาน ก็ขยายพื้นที่เพิ่มขึ้น ซึ่งในขณะนั้นการปกครองของชุมชนบ้าน โลกเมือง ขึ้นตรงกับบ้านบัว หมู่ที่ 3 โดยมีนายพร ละม้ายศรี เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอยู่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 ก็มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยชุมชนบ้าน โลกเมือง ได้จัดตั้งเป็นชุมชนบ้าน โลกเมือง หมู่ที่ 6 ผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นายพร ละม้ายศรี ในสมัยนั้นพื้นที่ตรงบริเวณนี้เป็นป่ารกทึบ ผู้นำชุมชนก็พาชาวบ้านวางแผนผังชุมชน โดยการนำเชือกมาขึงทำให้เส้นแต่ละล๊อคตรงกัน และจัดวางผังพื้นที่สาธารณะทำให้ชุมชนบ้าน โลกเมืองมีแผนผังที่ค่อนข้างดี ถ้าเทียบกับชุมชนใกล้เคียง ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 ได้ร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้าน โดยจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) โดยมีผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายवास บุญโสม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 และนายหมุน สืบวัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 ซึ่งในขณะนั้นมีแค่ 2 หมู่บ้าน ให้ลูกบ้านทั้งสองหมู่ได้ช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านจนได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2529 และได้รับการยกย่องจากหน่วยงานราชการ ซึ่งในขณะนั้นเรียกว่า “หมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” และเมื่อชุมชนเติบโตขึ้นก็ได้ขยายและแบ่งการปกครองมาเป็นหมู่ที่ 15 หมู่ที่ 18 ตามลำดับ (องค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, 2558)

ชุมชนบ้าน โลกเมืองได้รับรางวัลมากมาย อาทิ ในปี พ.ศ. 2549 ได้รับรางวัลในการประกวดหมู่บ้าน OVC (OTOP Village champion) ในปี พ.ศ. 2550 ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP) ในปี พ.ศ. 2551 ได้รับรางวัลหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และนี่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ขึ้น โดยในขณะนั้นประธานกลุ่มคือ นายบุญจันทร์ ชมสา ในปี พ.ศ. 2553 ได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และรางวัลในปี พ.ศ. 2557 ได้รับรางวัลโฮมสเตย์ไทยระดับประเทศ โดยรางวัลโฮมสเตย์เป็นประเภทของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นแบบท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิตหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้าน โลกเมืองมีคำขวัญว่า “โมโฮมบาย หลากหลายผู้มาเยือน เสาเฮือนบ้าน โลกเมือง ลือเลื่องปราสาทเมืองต่ำ ตามรอยอารยธรรมขอม” จุดเด่นของหมู่บ้าน โลกเมืองเมื่อนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้าไปจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิต ความมีมิตรไมตรีกับแขกผู้มาเยือน โดยมีโฮมสเตย์เป็นจุดเชื่อมของการสัมผัสวัฒนธรรม พร้อมทั้งมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศิลปะขอม

ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน คนในชุมชนดำเนินชีวิตเน้นหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการดำเนินชีวิตแบบลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ แนวคิดในการดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียงยังได้ถูกขยายออกเป็นองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้ผู้สนใจที่เดินทางมาเยี่ยมชมหมู่บ้านได้เรียนรู้ถึง 14 ฐานการเรียนรู้ โดยสามารถเดินทางท่องเที่ยวหรือศึกษาดูงานได้ตลอดทั้งปี (สำนักงานไทยตำบลดอกคอม, 2551)

1.3 อาชีพหลักและอาชีพเสริมของชุมชนบ้าน โลกเมือง ประชาชนในชุมชนบ้าน โลกเมืองมีอาชีพทำนาเป็นหลัก รองลงมา คือ อาชีพทำสวน อาชีพเลี้ยงสัตว์ อาชีพรับจ้าง อาชีพราชการ ในอาชีพทำนาส่วนใหญ่ การปลูกข้าวหอมมะลิ 105 ด้วยวิธีการทำนา หรือการหยอดเมล็ดพันธุ์หรือการหว่านเมล็ด เป็นการดำเนินงานที่ประณีตทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การคัดเมล็ดพันธุ์เพื่อนำมาหว่านกล้า เพื่อให้ได้ข้าวที่มีคุณภาพ ไม่มีเมล็ดพันธุ์ปน เพราะชาวนาได้รวมกลุ่มกันผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์และแปรรูปข้าวเพื่อจำหน่ายด้วย จึงต้องพิถีพิถันในการทำนาเป็นพิเศษ โดยเกษตรกรที่เป็นชาวนาได้มีการก่อตั้งกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ภูเขาไฟเพื่อแปรรูปจำหน่ายตามท้องตลาดหรือแก่นักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมาที่บ้าน โลกเมือง

ส่วนอาชีพเสริมของประชาชนในบ้าน โลกเมือง เมื่อเสร็จจากฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว ชาวนาจะพากันไปเตรียมดินเพื่อเพาะปลูกพืชผัก เช่น การปลูกแตงโม ปลูกแตงกวา การเพาะเห็ดฟางลงทุ่งเพื่อบริโภคและจำหน่าย ส่วนในชุมชนมีการผลิตสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การทอเสื่ออกก้อมลี การทอผ้าไหม การจัดทำหมู่บ้าน โฮมสเตย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นจากคนในชุมชน โดยผู้นำชุมชนพร้อมด้วยเกษตรกรประจำตำบลได้ร่วมกันศึกษาวิเคราะห์สภาพพื้นดินบริเวณรอบ ๆ ภูเขาพนมรุ้งและเขาพระอังคารเขาปลายบัด ซึ่งมีลักษณะเป็นดินเหนียว ซึ่งเกิดจากการย่อยสลายของเปลือกเขากลายเป็นแร่ธาตุที่มีผลต่อการเพาะปลูกพืช เช่น ข้าวหอมมะลิ 105 นับว่าชุมชนบ้าน โลกเมืองและหมู่บ้านที่อยู่รอบ ๆ นี้ มีทรัพยากรที่มีคุณค่าที่เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติได้เอามาบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน

1.4 จำนวนประชากร ประชากรในชุมชนบ้าน โลกเมืองส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีสัญชาติไทย อาชีพหลักของบ้าน โลกเมืองจะประกอบอาชีพทางด้านเกษตรเป็นหลัก โดยพืชที่เพาะปลูกส่วนใหญ่เป็นการปลูกข้าว ประมาณร้อยละ 90% และในส่วนของสถิติประชากรจะแบ่งการอธิบายออกเป็นหมู่บ้าน (องค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, 2559) ดังนี้

หมู่ที่ 6 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 146 ครัวเรือน แยกเป็น เพศชาย จำนวน 338 คน เพศหญิง จำนวน 346 คน จำนวนประชากรทั้งหมดรวม 684 คน

หมู่ที่ 9 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 150 ครัวเรือน แยกเป็น เพศชาย จำนวน 347 คน เพศหญิง จำนวน 387 คน จำนวนประชากรทั้งหมดรวม 734 คน

หมู่ที่ 15 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 130 ครัวเรือน แยกเป็น เพศชาย จำนวน 310 คน เพศหญิง จำนวน 360 คน จำนวนประชากรทั้งหมดรวม 670 คน

หมู่ที่ 18 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 100 ครัวเรือน แยกเป็น เพศชาย จำนวน 286 คน เพศหญิง จำนวน 326 คน จำนวนประชากรทั้งหมดรวม 612 คน

การปกครองในชุมชน ระบบการปกครองเป็นการปกครองแบบผู้ใหญ่บ้านปกครอง ทั้ง 4 หมู่บ้าน โดยแต่ละหมู่ก็จะแบ่งการปกครองย่อยเป็นฝ่ายอีก ซึ่งจะเรียกว่า คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือผู้นำชุมชนในการดูแลในฝ่ายต่าง ๆ และมีองค์การบริหารส่วนตำบลจระเข้มากเป็นผู้ดูแล ในส่วนการปกครองในระดับตำบล

ตารางที่ 7 การแบ่งการปกครองของตำบลจระเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
(องค์การบริหารส่วนตำบลจระเข้มาก, 2558)

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน
1	บ้านจระเข้มาก	7	บ้านหนองบัวราย	13	บ้านโลกาหงวน
2	บ้านลำดวน	8	บ้านโคกธาตุ	14	บ้านโคกเครือ
3	บ้านบัว	9	บ้านโคกเมือง	15	บ้านโคกเมือง
4	บ้านกระสัง	10	บ้านหนองร้าน	16	บ้านบัว
5	บ้านนุ	11	บ้านจระเข้มาก	17	บ้านนุ
6	บ้านโคกเมือง	12	บ้านโคกปราสาท	18	บ้านโคกเมือง

1.5 ทรัพยากรของชุมชน ในด้านทรัพยากรของชุมชนจะกล่าวเป็น 3 ด้าน โดยการแบ่งตามลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.5.1 ปราสาทเมืองต่ำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 เป็นปราสาทหินที่มีสัดส่วนงดงามที่สุดแห่งหนึ่งในภาคอีสาน มีลักษณะเป็นปราสาทหินทราย 5 องค์ มีสระพญานาค 4 ทิศ ล้อมรอบด้วยกระเบื้องดินเผา และกำแพงหิน เป็นศิลปะแบบปาปวน “เมืองต่ำ” ไม่ใช่ชื่อดั้งเดิม แต่เป็นชื่อที่ชาวพื้นเมืองเรียกโบราณสถานแห่งนี้ เพราะความเข้าใจว่าปราสาทแห่งนี้เป็นเมืองซึ่งตั้งอยู่ที่ต่ำ เมื่อเทียบกับพนมรุ้ง ซึ่งเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนที่สูง ปราสาทเมืองต่ำน่าจะเป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย เนื่องจากได้มีการขุดพบศิวลึงค์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระศิวะ เทพเจ้าสูงสุดในลัทธิไศวนิกาย

ที่บริเวณปราสาทประธาน ส่วนพระวิษณุน่าจะได้รับการนับถือในฐานะเทพเจ้าชั้นรอง เพราะภาพสลักส่วนมากที่ปราสาทหลังนี้ สลักเรื่องเกี่ยวกับการอวตารของพระวิษณุ ปราสาทเมืองต่ำ สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 (พ.ศ. 1510-1630) หรือตรงกับศิลปะแบบปาปวนตอนต้น สมัยราชวงศ์มหินทรปุระแห่งราชอาณาจักรขอม จนกระทั่งเมื่อ 40-60 ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านจากจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และสุรินทร์ จึงได้ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ ปราสาทแห่งนี้ได้รับการบูรณะในปี พ.ศ. 2540

1.5.2 บารายเมืองต่ำ หรือทะเลเมืองต่ำ (ศูนย์ข้อมูลปราสาทเมืองต่ำ, ม.ป.ป.)

เป็นสระน้ำโบราณที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย อยู่ใกล้กับปราสาทเมืองต่ำ บาราย คือ สระน้ำขนาดใหญ่ สร้างขึ้นเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้สำหรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรกรรมของชุมชน มีขนาดกว้าง 510 เมตร ยาว 1,090 เมตร ลึกประมาณ 3-4 เมตร บริเวณกึ่งกลางของขอบสระด้านทิศเหนือและทิศใต้ มีทำนบน้ำปูพื้นด้วยศิลาแลงขนาดประมาณ 6.50 X 17 เมตร มีบันไดสร้างด้วยศิลาแลง 5 ชั้น เป็นทางลงบาราย บารายแห่งนี้รับน้ำมาจากเขาพนมรุ้งและเขาปลายบัด โดยมีช่องรับน้ำอยู่ทางทิศตะวันตกของบาราย เรียกว่า “สะพานขอม” และมีช่องรับน้ำออกไปใช้ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และตะวันออกเฉียงใต้ อีกทั้งในปัจจุบันยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวที่ปราสาทเมืองต่ำ

1.5.3 กุฏิฤๅษีบ้านโคกเมือง หรืออโรคยาศาล ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 มีศิลาจารึกที่ปราสาทตาพรหม กล่าวไว้ว่า (พระเจ้าชัยวรมรรต) ที่ 7 แห่งประเทศกัมพูชา (พ.ศ. 1724-1762) ทรงโปรดเกล้าให้สร้าง “อโรคยาศาล” ขึ้นโดยรอบอาณาจักรของพระองค์จำนวน 102 แห่ง สันนิษฐานว่าปราสาทขนาดเล็กหลายแห่งในภาคอีสานของประเทศไทยที่สร้างด้วยศิลาแลงโดยมีกำแพงล้อมรอบ ซึ่งมักเรียกกันว่า “กุฏิฤๅษี” นั้น น่าจะเป็นศาสนสถานประจำโรงพยาบาล หรือ “อโรคยาศาลา” ดังกล่าว ส่วนตัวสถานพยาบาลที่แท้จริงนั้นคงจะสร้างด้วยไม้อยู่บริเวณเดียวกัน แต่ชำรุดหักพังไปแล้ว ณ ศาสนสถานประจำสถานพยาบาลหลายแห่ง ในบริเวณของกุฏิฤๅษียังมีสระน้ำโบราณอยู่ด้วย น้ำในสระไม่ได้นำมาใช้ เป็นที่สำหรับให้ชาวบ้านหาปลา ได้พบศิลาจารึกสมัย (พระเจ้าชัยวรมรรต) ที่ 7 หลายหลัก ทั้งหมดล้วนจารึกด้วยอักษรขอม ภาษาสันสกฤต มีข้อความเกี่ยวข้องกับสถานพยาบาลคล้ายคลึงกัน ศิลาจารึกเหล่านี้ต่อมา เรียกว่า จารึกโรงพยาบาล ได้แก่ ศิลาจารึกที่พบในประเทศกัมพูชา 17 หลัก พบในประเทศไทย 4 หลัก คือ จารึกปราสาทตาเมือนโต๊ด จารึกปราสาท จารึกด่านประคำ และจารึกเมืองพิมาย

1.5.4 ปราสาทเขาปลายบัด 1 ตั้งอยู่บนยอดเขาปลายบัด ซึ่งเป็นภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว อยู่ในเขตหมู่ที่ 9 ห่างจากปราสาทเมืองต่ำไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 4 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นศาสนสถาน ก่อสร้างขึ้นในคติความเชื่อทางศาสนาฮินดูราวพุทธศตวรรษที่ 15-16 ประกอบด้วย

ปราสาทประธานก่อสร้างด้วยอิฐ มีประตูทางเข้าด้านทิศตะวันตก ออกสภาพชำรุด และบริเวณด้านหน้าปราสาทมีอาคารบรรณาลัยรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อสร้างด้วยศิลาแลง คงเหลือผนังเพียงด้านเดียว บริเวณพื้นที่โดยรอบโบราณสถานมีกำแพงแก้ว ก่อสร้างด้วยศิลาแลงล้อมรอบ และพบร่องรอยหลุมลักลอบขุดหาโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก (ทนงศักดิ์ หาญวงษ์, 2559) ในปัจจุบันทางกรมศิลปากรกำลังบูรณะ กำแพงเรียงหินก่อนที่จะนำขึ้นไปเรียงไว้ยังตัวปราสาท ซึ่งหินจะกระจัดกระจายอยู่ที่พื้นสถานที่แห่งนี้ถือเป็นสิ่งมหัศจรรย์ที่คนในยุคโบราณมีความสามารถในการนำก้อนหินขึ้นไปเพื่อไปก่อสร้างโบราณสถานด้านบน

1.5.5 ปราสาทเขาปลายบัด 2 อยู่ใกล้กับทางบ้านยายแยม เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญอีกหนึ่งแห่ง มีชาวบ้านยายแยมได้ขุดพบประติมากรรมสำริดที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก กำหนดอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 13 ศิลปะเขมรแบบไพรแกม-กำพงพระ หรือร่วมสมัยกับศิลปะแบบทวารวดี พระพุทธรูปกลุ่มนี้เรียกกันว่าแบบประโคนชัย มีรูปแบบศิลปกรรมที่พบกระจายในบริเวณที่ราบสูงโคราชมากกว่าในกัมพูชา จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า บริเวณที่ราบสูงโคราชเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาที่สำคัญในช่วงที่อาณาจักรเจนละบดกับเจนละน้ำเกิดความแตกแยกกันจนกระทั่งสมัย (พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ประติมากรรมกลุ่มนี้ได้ค้นพบน้อยลง นักวิชาการสันนิษฐานกันว่าประติมากรรมกลุ่มนี้อาจแสดงถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรอิสระที่เรียกว่า ศรีจนาสะ ภายหลังเป็นที่ยอมรับกันว่า คือ เมืองเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ที่พบหลักฐานประติมากรรมสำริดแบบเดียวกันนี้ที่พระนอนวัดธรรมจักรเสมาราม อธิพิลทางพุทธศาสนาที่สืบต่อเนื่องขึ้นมาจากบริเวณนี้จึงมีความสำคัญยิ่งเมื่อพบจารึกหินขอม (ราวพุทธศตวรรษที่ 13-14)

1.5.6 มีป่าธรรมชาติเขาปลายบัด ความสูง 289 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ลักษณะเป็นเนินเขาเตี้ย มีทิวเขาทอดยาวกินพื้นที่ราว 6 กิโลเมตร ซึ่งด้านบนมีปราสาทอยู่ 2 หลัง ชาวบ้านเรียกว่า ปราสาทเขาปลายบัด 1 และปราสาทเขาปลายบัด 2 อยู่ห่างกัน 1 กิโลเมตร โดยเป็นปราสาทขอมนี้ถูกสร้างขึ้นจากหินทรายเหมือนปราสาทพนมรุ้งในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 เขาปลายบัดนี้เป็นภูเขาไฟ 1 ใน 6 ลูกของภูเขาไฟ ในจังหวัดบุรีรัมย์ที่ดับสนิทแล้ว ดังต่อไปนี้
1) ภูเขาไฟคอก 2) ภูเขาไฟหลุบ 3) ภูเขาไฟกระโดง 4) ภูเขาไฟปลายบัด 5) ภูเขาไฟอังคาร 6) ภูเขาไฟพนมรุ้ง ปากปล่องภูเขาไฟปลายบัดกว้างประมาณ 200 กว่าเมตร (สกุ๊ป น.1: ย้อนตำนาน, 2559)

1.6 ทิวทางสังคมของชุมชน บ้านโลกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ทุนทางสังคมของชุมชน บ้าน โลกเมือง ตำบลระเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ดังนี้

1.6.1 ทุนมนุษย์ คือ ความสามารถของบุคคลที่ต้องใช้ความรู้และทักษะที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน การฝึกอบรม ประสบการณ์ ทักษะคิดและแรงจูงใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร หรือสังคมและเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรหรือสังคมนั้นให้บรรลุวัตถุประสงค์ และความกระตือรือร้นอย่างแรงกล้าที่บุคคลเลือกที่จะนำความรู้ทักษะความสามารถมาใช้ในการทำงาน รวมถึงความสามารถที่จะเรียนรู้การสร้างสรรค์และนวัตกรรม

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการที่ชุมชนมีทุนทางมนุษย์ที่มีทั้งผู้นำที่มีจิตอาสา มีความรู้ มีความรับผิดชอบ และทุกคนในชุมชนมีความรักต่อชุมชนบ้านเกิด มีความสามัคคีร่วมกัน จะช่วยให้ชุมชนนั้นมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนบ้าน โลกเมือง ตำบลระเข้มาก ตำบลประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีสิ่งที่เกิดจากการกลุ่มผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ ทำให้ชุมชน ได้รับรางวัลมากมาย อาทิ ในปี พ.ศ. 2549 ได้รับรางวัลในการประกวดหมู่บ้าน OVC (OTOP Village Champion) ในปี พ.ศ. 2550 ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP) ในปี พ.ศ. 2551 ได้รับรางวัลหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และนี่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้ง กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ขึ้น โดยในขณะนั้นประธานกลุ่ม คือ นายบุญจันทร์ ชมสา ในปี พ.ศ. 2553 ได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และรางวัลในปี พ.ศ. 2557 ได้รับรางวัลโฮมสเตย์ไทยระดับประเทศ โดยรางวัลโฮมสเตย์ เป็นประเภทของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นแบบท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิต นอกจากนี้ บทบาทของผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะ ยังก่อให้เกิดสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่โดดเด่นด้วยกันดังนี้

1.6.1.1 แหล่งเรียนรู้ฐานเกษตรกรรมยั่งยืนและปุย 8 เซียน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2554 มีสมาชิก 4 หมู่บ้านของชุมชนบ้าน โลกเมือง มีนายศุภณัฏฐ์ บุญอาจ เป็นวิทยากร หมู่ที่ 6 เพื่อการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ผัก เมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี รวมทั้งเป็นจุดสาธิตเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยี การผลิตข้าว ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อชุมชน ชาวนา เพื่อชาวนา อีกทั้งยังเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตร โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการปลูกพืชไม่ใช้สารเคมี ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ และสมุนไพร กำจัดศัตรูพืช

1.6.1.2 แหล่งเรียนรู้ฐานการแปรรูปเสื่อกกกลาย นางบุญสวย หมายประโคน และนางกนกนิภา แวงวรรณ เป็นวิทยากร ส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน โลกเมืองจะปลูกต้นกก หรือต้นไผ่ เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านได้มีความรู้ในการทอเสื่อกกมาตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ยาย จึงได้มีการจัดตั้ง กลุ่มทอเสื่อกกขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2545 และได้คิดค้นลายแปลกใหม่ เพื่อพัฒนาฝีมือให้มีประสิทธิภาพ

มากขึ้น กลุ่มพยายามสร้างเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง ผลผลิตสินค้าให้มีคุณภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าให้มากที่สุด จึงได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มพช.) ระดับ 4 ดาว และมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

1.6.1.3 แหล่งเรียนรู้ฐานมัคคุเทศก์น้อย เป็นกลุ่มนักเรียน โรงเรียนวัดบ้านเมืองคำ ซึ่งได้รับการอบรมและสามารถถ่ายทอดได้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ถึงปัจจุบัน สืบเนื่องจากชุมชนบ้านโคกเมืองมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถานมากมาย เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (เขมร ไทย ลาว) เป็นผู้บรรยายเรื่องราวในอดีตเป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน

1.6.1.4 แหล่งเรียนรู้ฐานน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น หมู่ที่ 9 ผลิตภัณฑ์น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นมีประโยชน์หลายอย่าง กลุ่มแม่บ้านเกิดความสนใจเลยมาปรึกษากันในกลุ่มว่าน่าจะทำไว้ใช้เองในชีวิตประจำวัน เพราะราคาในท้องตลาดสูง เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และเป็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์

1.6.1.5 แหล่งเรียนรู้ฐานกระถางปูนปั้นไม้ประดับมากประโยชน์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 และหมู่ที่ 18 รวมกลุ่มเมื่อปี พ.ศ. 2555 มีสมาชิก 3 คน สมาชิกเป็นผู้มีความสามารถด้านการช่าง ประกอบกับความเป็นอยู่ของชุมชนแบบวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง มีแนวคิดทำกระถางปูนปั้นไว้ใช้เอง เพื่อปลูกพืชสวนครัว ปลูกมะนาว และไม้ประดับ อีกทั้งยังจำหน่ายในชุมชนและจำหน่ายให้บุคคลที่สนใจอีกด้วย

1.6.1.6 แหล่งเรียนรู้ฐานสมุนไพรภูเขาไฟ เขาปลายบัด เป็นสมุนไพรที่ใช้รักษาแก้โรคต่าง ๆ เป็นทั้งอาหารและยา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาแต่โบราณ และใช้ควบคู่กับการนวดแผนไทย มีนางด้ว กองอุดม เป็นผู้มีความรู้ด้านสมุนไพรพื้นบ้าน ปลูกพืชสมุนไพรเองในพื้นที่ติดกับเขาปลายบัด ซึ่งเป็นพื้นที่ภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว สมุนไพรจึงมีคุณภาพเป็นที่ต้องการ

1.6.1.7 แหล่งเรียนรู้โรงเรียนอินทรีและคนเอาถ่าน หมู่ที่ 15 บนความพอเพียง เพื่อลดต้นทุนการใช้จ่ายในครัวเรือนผลผลิตที่ได้ คือ ถ่านที่มีคุณภาพแม้แต่กิ่งไม้เล็ก ๆ ก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เกิดน้ำส้มควันไม้ใช้แทนสารเคมี ทำให้พืชผักที่ปลูกปลอดภัย

1.6.1.8 แหล่งการเรียนรู้จากคนพิการ หมู่ที่ 6 รวมกลุ่มเพื่อสร้างฐานเรียนรู้เมื่อปี พ.ศ. 2553 มีสมาชิก 30 คน โดยมี นางสาวสำลี ศิริทรา เป็นประธาน ก่อตั้งเพื่อส่งเสริมอาชีพให้กลุ่มคนพิการให้มีความรู้และมีรายได้เสริมในครอบครัว

1.6.1.9 แหล่งสานเส้นพลาสติก ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 นางสาวศรีสุดา วงศ์แก้ว จุดเริ่มต้นของการก่อตั้งเกิดจากองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มากได้จัดการอบรมโครงการฝึกอาชีพระยะสั้นซึ่งมีหลักสูตรการสานเส้นพลาสติก จึงนำมาสู่การต่อยอดเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์

ต่าง ๆ ได้แก่ กระเป่าสะพาย ตะกร้าใส่ของที่ระลึก ตะกร้าใส่ของใช้ เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้

1.6.1.10 ฐานครัวเรือนเพียงพอและพอเพียง นางนงนุตร์ เรืองจำรัส ตั้งอยู่หมู่ที่ 18 ด้วยพื้นที่จำกัด แต่ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการทำเกษตรพอเพียงในครัวเรือน เป็นครัวเรือนต้นแบบของหมู่ที่ 18 โดยแนวคิดนี้ได้มาจากการไปดูงานจากชุมชนต้นแบบแล้วจึงนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันของตนเอง

1.6.1.11 ฐานอาหารปลอดภัยสมุนไพรเพื่อสุขภาพ มีนางสาวอำไพ จันทร์วงศ์ เป็นประธานกลุ่ม ตอนเริ่มทำแรก ๆ ทำเป็นกลุ่มสมุนไพรธรรมดา ไม่ได้ทำเป็นฐานการเรียนรู้ พอทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้เข้ามาดูแลลูกค้าพักหนี้ และได้แนะนำให้ทำเป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อให้ลูกค้าที่พักหนี้ได้เข้ามาดูงานสำหรับไปประกอบอาชีพ ก็ได้พัฒนาเรื่อย ๆ จากการแปรรูปให้รองรับกลุ่มที่ดูงานก็สามารถให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้ เริ่มจัดตั้งกลุ่มตอนปี พ.ศ. 2539 สมาชิกอยู่ 11 คน และเริ่มทำจริงจังในปี พ.ศ. 2540 และทำมาจนถึงปัจจุบันนี้มีสมาชิกจำนวน 30 คน มีเงินหมุนเวียนในกลุ่มอยู่จำนวน 3 แสนกว่าบาท

1.6.1.12 ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนโคกเมือง องค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ICT ในปี พ.ศ. 2553 เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนในชุมชน เพื่อศึกษาค้นคว้าและฝึกอบรมให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งสามารถค้นคว้าผ่านอินเทอร์เน็ตได้ มีเครื่องคอมพิวเตอร์จำนวน 16 เครื่อง โดยจะมีข้อปฏิบัติในการเข้าใช้งาน ดังนี้

1.6.1.12.1 ลงทะเบียนทุกครั้งที่ใช้บริการ

1.6.1.12.2 แจ้งผู้ดูแลศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนโคกเมืองทุกครั้งก่อนใช้งาน

1.6.1.12.3 ห้ามส่งเสียงดัง

1.6.1.12.4 ห้ามใช้โทรศัพท์ในห้อง

1.6.1.12.5 ห้ามนำอาหาร และเครื่องดื่มเข้ามาในห้อง

1.6.1.12.6 ห้ามติดตั้งโปรแกรมอื่นใดก่อนได้รับอนุญาต

1.6.1.12.7 เมื่อใช้งานเครื่องเสร็จแล้วจัดโต๊ะเก้าอี้และอุปกรณ์อื่น

ให้เรียบร้อย

1.6.1.13 ฐานถักถอบบาตร ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 หมู่ที่ 18 เป็นอาชีพเสริมหลังจากทำการเกษตร นางละมุด ประนาประโคน (สวย) หมู่ 18 เป็นผู้ริเริ่ม โดยมีพระอาจารย์มาสอนที่วัดเขาปลายบัด มีเจ้าของร้านสังฆภัณฑ์ ร้านพุทธกาลที่กรุงเทพฯ มาเพื่อให้ผลิตสินค้าให้ทางร้าน โดยได้ทำมากกว่า 8 ปี ทำมา 3-4 ปีแล้ว จะขายดีช่วงหน้าฤดูร้อน ต้องสั่งล่วงหน้า ราคาส่งอันละ 800

บาท โดยใช้เวลาดักประมาณ 3-4 วัน แล้วแต่ความชำนาญของแต่ละท่าน ทำในช่วงเวลาว่าง เวลาว่าง จะแจ้งชนิดของบาตร แต่ละทรงจะไม่เหมือนกัน ได้จดทะเบียนเข้าวิสาห์กิจกรรมเมื่อปี พ.ศ. 2557 โดยจะทำที่บ้านตัวเอง พอทำเสร็จก็เอาไปส่ง มีสมาชิกหมู่ที่ 15 กับ หมู่ที่ 18 ไหมพรม ทางกรุงเทพมหานคร จะเป็นผู้ส่งไหมพรมมาให้ดัก โดยจะมีลายมาให้ดัก

1.6.2 ทุนสถาบัน ประกอบด้วย 3 สถาบันหลัก ได้แก่ สถาบันกษัตริย์ สถาบันศาสนา และสถาบันครอบครัว สถาบันสำคัญในสังคม อาทิ สถาบันการศึกษา สถาบันการเมืององค์กรต่าง ๆ อาทิ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน ภาคธุรกิจเอกชนสื่อมวลชน ซึ่งสถาบันเหล่านี้ จะมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดพลังของคนในชุมชนในสังคม รวมไปถึงการออกกฎหมาย และระเบียบปฏิบัติของสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่รวมกันได้

ในชุมชนบ้านโคกเมือง กลุ่มคนในชุมชนที่มีศรัทธา มีความเชื่อมั่นและมีจิตสานึก ร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกัน เพื่อพัฒนาสังคม ชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นการรวมกลุ่มและสถาบันทางสังคม เพื่อเป็นเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ทำให้มีศักยภาพและพลังที่จะช่วยเหลือกันเอง หรือร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน ทุนทางสถาบัน/ องค์กร/ กลุ่มต่างในชุมชนโคกเมือง เป็นการรวมกลุ่มกันที่เกิดจากการผลักดันของผู้นำและสถาบันที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้ชุมชนเกิดรายได้ และพึ่งพาตัวเองได้ และรับผลประโยชน์จากการรวมกลุ่มด้วยกัน ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ ที่ปรากฏบนชุมชนบ้านโคกเมืองที่มีความโดดเด่น มีอยู่ด้วยกัน ดังนี้

1.6.2.1 กลุ่มด้านการบริการที่พักโฮมสเตย์ (โฮมสเตย์บ้านโคกเมือง, 2558)

โฮมสเตย์บ้านโคกเมืองจะตั้งอยู่กระจายตามแต่ละหมู่ กลุ่มที่พักโฮมสเตย์จะมีบ้านที่ผ่านการรับรองมาตรฐานในปี พ.ศ. 2558-2560 จำนวน 10 หลังคาเรือน มีบ้านที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ จำนวน 100 คน ซึ่งในการบริหารจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์จะมีการแต่งตั้งประธานกลุ่มโฮมสเตย์และกรรมการในแต่ละตำแหน่งเพื่อให้การบริหารงานเป็นไปได้อย่างคล่องตัว ระบบในการจองที่พัก สำหรับนักท่องเที่ยว จะโทรประสานงานกับประธานกลุ่ม เพื่อจองและมีการโอนเงินมัดจำ 50% ล่วงหน้าอย่างน้อย 4 วันก่อนที่จะเข้าพัก ทางกลุ่มโฮมสเตย์จะมีการทำทะเบียนจอง ทะเบียนการเข้าพัก ของผู้ที่เข้าพัก และมีสมุดสำหรับเขียนข้อเสนอแนะในการให้บริการ เพื่อที่จะนำไปพัฒนาต่อไป และโฮมสเตย์มีจักรยานไว้ให้นักท่องเที่ยวเช่าปั่นเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนได้ ในการดำเนินงานของกลุ่มจะมีการกระจายความเท่าเทียมของรายได้ โดยจะมีการเวียนบ้านโฮมสเตย์ให้แขกที่เข้าพักได้พัก ปัญหาในการดำเนินงานจะมีในเรื่องการทำงานร่วมกันของผู้นำชุมชน บางครั้งก็เป็นข้อจำกัดในการทำงานอีกด้วย เพราะบางครั้งผู้นำจะคิดที่ต้องมีหนังสือเข้ามาก่อนถึงจะตอบรับ ซึ่งบางครั้งหน่วยงานก็ทำหนังสือไม่ทันก็จะโทรเข้ามาประสานงานก่อน และในเรื่องการกระจายการทำงาน

บางครั้งการทำงานคนเดียวไม่สามารถทำทุกอย่างให้ลุล่วงไปได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มต่าง ๆ การกระจายงานเป็นเรื่องที่สำคัญในการทำงาน

การบริหารจัดการของกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ มีรูปแบบการดำเนินงานเป็นแบบคณะกรรมการมีข้อตกลง ข้อบังคับกลุ่มและมีมาตรฐานในการต้อนรับนักท่องเที่ยวและผู้มาใช้บริการ มีการประชุมเพื่อกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ จัดสรรผู้เข้าพักให้เหมาะสม และให้ตรงกับความต้องการของผู้เข้าพัก กำหนดให้อาหารที่ใช้ต้อนรับเป็นอาหารพื้นบ้าน เพื่อเป็นสื่อกลางที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งจะทำจากแต่ละหมู่บ้านเป็นการหมุนเวียนสับเปลี่ยนกัน โดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการประกอบอาหาร เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้กับคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการต้อนรับผู้มาเยือน ในกรณีที่มิ้นักท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะจะมีพิธีต้อนรับตามวิถีของชุมชน มีการบายศรีสู่ขวัญ ที่แสดงถึงความพร้อมและความเต็มใจในการต้อนรับ ปัจจุบันมีบ้านพักโฮมสเตย์ที่ได้รับมาตรฐาน โฮมสเตย์ไทยอยู่จำนวน 15 หลังคาเรือน โดยสามารถรองรับผู้มาเยือนได้ถึง 100 คน

กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ ยังได้จัดการท่องเที่ยวโดยให้เข้าชมสถานที่อารยธรรมขอมโบราณ (ปราสาทเมืองต่ำ, บารายเมืองต่ำ) โดยมีมัคคุเทศก์น้อยที่เป็นสื่อกลางในการนำชมโบราณสถาน การเที่ยวชมครัวเกษตรอินทรีย์ การชมฐานการเรียนรู้ภายในชุมชน และจะได้สัมผัสกับความเป็นเอกลักษณ์ของผู้นในชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย การแปรรูปผลิตภัณฑ์ในชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าให้กับสินค้า โดยการปั่นจักรยานเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนอย่างใกล้ชิด การขับเคลื่อนการพัฒนาผ่านการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์แบบมีส่วนร่วม ส่งผลให้ชุมชนเกิดการหวงแหนในความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองและหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมภายในชุมชน หน่วยงานราชการ โรงเรียน วัด ร่วมกันส่งเสริมให้เด็กนักเรียนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นทั้งภายในหลักสูตรและภายนอกหลักสูตรในการสร้างมัคคุเทศก์น้อย ซึ่งทำให้เยาวชนในท้องถิ่นมีกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งยังสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ที่สำคัญเยาวชนยังเกิดจิตใจรักบ้านเกิด นอกเหนือจากกิจกรรมที่กล่าวมา ชุมชนบ้านโคกเมืองมีกิจกรรมเพิ่มเติม ซึ่งมีอัตราค่าบริการในแต่ละกิจกรรม (โฮมสเตย์บ้านโคกเมือง, 2558) ดังนี้

1.6.2.1.1 การแสดงรำอู่ปรา 2,000 บาท/ กลุ่ม

1.6.2.1.2 บายศรีสู่ขวัญ 1,000 บาท/ กลุ่ม

1.6.2.1.3 นั่งรถอู่เตี้ยชมวิถีชีวิตชุมชน ทั้งวัน 500 บาท/ คัน

ครึ่งวัน 300 บาท/ คัน

1.6.2.1.4 อาสาสมัครพาเที่ยว 200 บาท/ วิทยากร 1 ท่าน

1.6.2.1.5 นวดแผนไทย ชั่วโมงละ 150 บาท

1.6.2.1.6 ปั่นจักรยานชมวิถีชีวิตชุมชน 20 บาท/ คัน

1.6.2.1.7 ค่าบ้านพักโฮมสเตย์ 1 คืน รวมอาหาร 2 มื้อ 350 บาท/ คน

ในด้านนโยบาย/ ระเบียบ/ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกเมืองมีระเบียบข้อบังคับที่นับถือและใช้กันในชุมชนเป็นระเบียบของชุมชนทั่วไป ส่วนข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวไม่ได้มีระเบียบออกมาชัดเจน จะมีเพียงกลุ่มโฮมสเตย์ที่เป็นระเบียบให้นักท่องเที่ยวและกลุ่มโฮมสเตย์ยึดถือปฏิบัติกัน ซึ่งกลุ่มโฮมสเตย์จะติดป้ายนี้ทุกหลัง ซึ่งมีกฎกติกา ดังนี้

1. ต้องมีป้ายชื่อบ้านพักของสมาชิกทุกหลัง
2. ต้องรักษาความสะอาดบริเวณบ้านทั้งภายนอกและภายใน
3. สมาชิกบ้านพักต้องมีอุปกรณ์ประจำบ้าน ดังนี้ แก้วน้ำสะอาด น้ำดื่มสะอาด ตู้ยาประจำบ้าน ผ้าม่านหนู สบู่ ยาสระผม กระดาษชำระ ถูขยี้ ไม้สำหรับแขกที่เข้าพัก
4. ห้องน้ำสะอาดมีอุปกรณ์พร้อม เช่น รองเท้าแตะ กระบอก ที่แขวนผ้า ถังขยะ
5. สมาชิกต้องปลูกผักสวนครัว ปลูกดอกไม้บริเวณบ้าน
6. ห้องครัวต้องสะอาดจัดเป็นระเบียบ อุปกรณ์เครื่องครัวครบ
7. ห้ามใช้เสียง เช่น เครื่องเสียง คาราโอเกะเกิน 4 ทุ่ม
8. เจ้าของบ้านต้องมีมนุษยสัมพันธ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส แต่งกายสุภาพเรียบร้อย
9. ห้ามเจ้าบ้านชวนแขกดื่มเหล้า
10. ห้ามเล่นการพนัน
11. ค่าบริการบ้านพักต้องจ่ายเข้ากลุ่มหัวละ 20 บาท
12. ผู้รับจัดทำอาหารต้องจ่ายเงินเข้ากลุ่ม 5%

1.6.2.2 กลุ่มออมทรัพย์ผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง บ้านโคกเมืองส่วนใหญ่ประชาชนประกอบอาชีพการเกษตร เกษตรกรมีความรู้สึกลัวว่าการประกอบอาชีพการเกษตรชาวบ้านได้เห็นจุดอ่อนจุดด้อยของอาชีพเกษตรกรที่สั่งสมมานาน ด้วยการหาวิธีมาแปรรูปข้าวเนื่องจากการทำนาแต่ละปีที่สามารถผลิตข้าวมาได้ แต่ผลผลิตที่ได้ เมื่อชาวบ้านนำไปจำหน่ายไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ ทำให้รู้สึกหมดกำลังใจ เพราะข้าวที่ผลิตออกมาแล้วแต่ทำได้ดีที่สุด และเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีที่สุด อีกอย่างเป็นการได้สืบทอดมาตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย เวลานำไปจำหน่ายได้ราคาที่ถูกมาก กลุ่มผลิตข้าวบ้านโคกเมืองจึงได้ศึกษาทดลองเรียนรู้การผลิตข้าว จึงสามารถตั้งเป็นศูนย์ข้าวเป็นตัวแทนของภาคอีสาน 20 จังหวัด พุดได้เต็มปากว่าเป็นตัวแทนของภาคอีสาน

และเป็นตัวแทนของภาคตะวันออกเฉียงใต้ อีก 7 จังหวัด คือ กลุ่มได้ออกแนวทางได้เป็นตัวแทน ทุกครั้งได้มีโอกาสในการนำเสนอข่าว อีกอย่างหนึ่ง เรื่องของการจัดตั้งกลุ่มสมาชิก จะคัดเลือกเอาบุคคล ผู้ที่มีจิตใจที่เป็นจิตอาสาจริง ๆ ที่มีความชอบในเรื่องของการเกษตรมาเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงก่อน ก่อนที่จะเข้าไปหากกลุ่มเล็ก ๆ หรือบุคคลที่เป็นสมาชิก การเน้นจะเอาเฉพาะคนที่อยู่ในพื้นที่ภูเขาไฟ เปรียบเหมือนชุมชนได้กินบุญเก่า ในเขตพื้นที่ บ้าน โคนเมืองเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ดี อยู่ในบริเวณเขตพื้นที่ภูเขาไฟ เป็นชุมชนกลาง ดังนั้น เขตพื้นที่แห่งนี้จึงเหมาะสมกับการปลูกข้าว มะลิหอม 105 อย่างมาก ชุมชนบ้าน โคนเมืองอยู่ในบริเวณภูเขาไฟทั้ง 3 ลูก มีทรัพยากรที่อำนวย ให้ชาวบ้าน นายอำเภอประ โคนชัย ได้ให้ข้อคิดว่าพื้นที่บ้าน โคนเมือง เป็นพื้นที่ที่ปลูกข้าวหอมมะลิ ได้ดีกว่าพื้นที่อื่น ได้เปรียบกว่าพื้นที่อื่น ๆ หรือจังหวัดอื่น ๆ ชาวบ้านได้เปรียบอย่างมาก อีกอย่างหนึ่ง ได้มีชื่อเสียงจากการได้พื้นที่ภูเขาไฟ จะทำอะไร จึงมีรายได้เพิ่มให้กับครอบครัว แต่เดิมชาวบ้าน ยังหาที่มาไม่พบว่าคุณค่าเหล่านี้มาได้อย่างไร เช่น ข้าวที่หอมเกิดจากอะไร จนกระทั่งได้เกษตร ประจำตำบลได้เข้ามาช่วยเหลือ ช่วยเป็นพี่เลี้ยงให้ และได้ให้ความรู้เกี่ยวกับความหอมว่าเกิดจาก การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ จากนั้นจึงได้ความรู้ เกิดความเชื่อถือให้กับชาวนา จนกระทั่งชาวนาได้เห็น ความสำคัญแล้วก็มารวมกลุ่มกันขึ้น และจึงได้ผลิตข้าวแปรรูปขายโดยสามารถกำหนดราคาขายเองได้

1.6.3 ทูทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ ความรู้ ความคิด และความสามารถ ของบรรพบุรุษในแต่ละท้องถิ่นที่สามารถปรับตัวและปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้อย่างดีและสืบทอดประสพการณ์ที่สั่งสมไว้ให้แก่ลูกหลานเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิต ที่มีความสุขต่อไป ในการที่เราจะพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องทำให้ชุมชนนั้น เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จะต้องพัฒนาจากระดับรากฐานเพื่อความมั่นคง และในการพัฒนาชุมชนเพื่อที่จะให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน ได้นั้น เราจำเป็นต้อง พัฒนาชุมชน โดยอาศัยสินทรัพย์ชุมชนเป็นฐาน

ชุมชนบ้าน โคนเมือง ตำบลระแงง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์ ภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชนนั้นแฝงอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต ในจากการศึกษาได้ศึกษา ทูทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชนบ้าน โคนเมือง ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น

1. ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ลักษณะบ้านเรือน บ้านเรือนจะเป็นบ้าน 2 ชั้น ได้ดูโรงเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งตามคำบอกเล่าชุมชนบ้าน โคนเมืองจะสร้างแบบนี้เนื่องจากสมัยก่อนมีการเลี้ยงวัว ซึ่งจะอาศัย ได้ดูบ้านเป็นที่เลี้ยงวัว แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ส่วนใหญ่ก็ยังเป็น บ้าน 2 ชั้นอยู่ แต่ชั้นล่างจะก่อด้วยปูนสำหรับอยู่อาศัย

1.2 การแต่งกาย การแต่งกายของชุมชนบ้าน โลกเมืองจะเป็นการแต่งกายด้วยผ้าไหม เนื่องจากการทอผ้าจะเป็นอาชีพเสริมในช่วงที่ว่างจากการทำนาของแม่บ้าน การแต่งกายจึงแต่งกายด้วยชุดผ้าไหม จะนิยมใส่ในวันประเพณีที่สำคัญ หรือวันที่ไปทำบุญที่วัด

1.3 ภาษา ชุมชนบ้าน โลกเมืองมีความหลากหลายทางภาษา จะมีภาษาไทยอยู่ 3 ภาษา ได้แก่ อีสาน ภาษาเขมร ภาษาส่วย ประชาชนส่วนใหญ่จะพูดภาษาอีสาน ภาษาเขมรก็จะมียู่ ส่วนภาษาส่วยเริ่มจางหายไปตามเวลา เด็กรุ่นใหม่จะสื่อสารด้วยภาษากลางในการสื่อสารกับภายนอก ในท้องถิ่นจริง ๆ จะสื่อสารด้วยภาษาไทยอีสาน จะใช้ภาษากลางติดต่อกับราชการ

1.4 วัฒนธรรมการกินและอาหารพื้นบ้าน ในส่วนของวัฒนธรรมการกินจะนั่งกินโดยการปูเสื่อนั่งกินข้าว ซึ่งเสื่อก็จะปูที่ทอตนเองในเวลารว่าง อาหารพื้นบ้านจะเป็นอาหารอีสานทั่วไป แต่อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ จะเป็นกุ้งจ่อมผัดทรงเครื่อง เป็นอาหารที่ไว้รองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว

1.5 การละเล่นพื้นบ้าน จะเป็นการละเล่นของอีสานที่ส่วนใหญ่เล่นกันแต่ในปัจจุบันเริ่มเลือนหายไปแล้ว

1.6 นาฏศิลป์ การแสดงนาฏศิลป์จะไม่ค่อยมีให้เห็นโดยทั่วไป จะมีเฉพาะช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา หรือมีงานประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน ซึ่งการรำของชุมชนบ้าน โลกเมืองจะรำต้อนรับแขก ซึ่งจะมีการรำอัสตราและการรำบายสู่ขวัญ ซึ่งการแสดงเหล่านี้จะเป็นการแสดงของนักเรียนโรงเรียนประโคนชัยพิทยาคม และโรงเรียนวัดบ้านเมืองต่ำ

2. ประเพณีและวัฒนธรรม ในประเด็นประเพณีและวัฒนธรรม อธิบายรายละเอียดออกเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ 1) ประเพณีของบ้าน โลกเมือง “ฮิตสิบสอง คลองสิบสี่” 2) “ประเพณีท่องเที่ยวปราสาทเมืองต่ำตามรอยอารยธรรมขอม” 3) พิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงออกถึงความเคารพ นับถือ และปฏิบัติประเพณีเหล่านี้มาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็น โครงสร้างที่มีความสำคัญทางด้านจิตใจแก่คนในชุมชน เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวในการดำรงอยู่ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ประเพณีของชุมชนบ้าน โลกเมือง เป็นประเพณีของชาวอีสานที่ถือปฏิบัติกันมา ก็จะจัดไปตามบริบทของแต่ละชุมชน จากการได้เข้าพูดคุยกับผู้ใหญ่ในหมู่บ้านจะพูดเหมือนกันว่าประเพณีที่ปฏิบัติกันมาเป็น เรียกกันว่า ฮิตสิบสอง คลองสิบสี่ (บ้านมหาดอกท่อม, 2550) เป็นฮิตโบราณเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เป็นแบบแผนที่ใช้ในการดำรงชีวิตด้วยความดีงาม “ฮิตสิบสอง” เป็นการรวมคำสองคำฮิต มาจากจารีต เป็นการประพฤติธรรมเนียม ประเพณีที่ชาวชุมชนอีสานปฏิบัติกันมาแต่โบราณ “สิบสอง” มาจากสิบสองเดือนรวมแล้วจึงหมายถึง วัฒนธรรม ประเพณีที่ชาวอีสานถือปฏิบัติกันมาในแต่ละเดือนเป็นประจำทุกปี ผู้เฒ่าผู้แก่จะสั่งสอนลูกหลานให้ปฏิบัติตามฮิตสิบสอง จะเป็นประเพณีการทำบุญทั้ง 12 เดือน

2.2 ประเพณีท่องเที่ยวปราสาทเมืองต่ำ “ตามรอยอารยธรรมขอม”

(บุรีรัมย์กฐ, 2559) ซึ่งจะจัดเป็นประจำทุกปี เป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ จะจัดในช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ ถึงต้นเดือนมีนาคมของทุกปี ซึ่งวันที่จัดงานก็จะประกาศให้ทราบล่วงหน้า การจัดการนี้ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวปราสาทเมืองต่ำ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอมโบราณของจังหวัดบุรีรัมย์ และเข้าพักโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐานของไทย ในหมู่บ้านชนะเลิศท่องเที่ยวหมู่บ้าน OVC เป็นการเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวรู้จักและอุดหนุนผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือสินค้าโอท็อปที่ขึ้นชื่อของอำเภอประโคนชัย ซึ่งจะจัดการแสดง 2 วัน วันแรกจะมีขบวนแห่บวงสรวงประเพณีท่องเที่ยวปราสาทเมืองต่ำในช่วงบ่าย หลังจากนั้นก็จะให้นักท่องเที่ยวได้ชมตลาดชุมชน ให้ชื่อของไปนั่งรับประทานบริเวณด้านหน้าเวลาเพื่อรับชมการแสดง แสง สี เสียง มีการประกวดนางอปสรภูผาใหม่ ส่วนวันที่สอง มีการแสดงแสง สี เสียง เรื่อง “ท้าวปาดิจกับนางอรพิม” ซึ่งเป็นการบอกเล่าเรื่องราวตำนานพื้นบ้าน ซึ่งเป็นการแสดงแบบละครเวที ซึ่งมีฉากหลังเป็นปราสาทเมืองต่ำ ซึ่งมีความงดงามเป็นอย่างมาก การจัดงานนี้เป็นการร่วมมือของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.3 พิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่นอกเหนือจาก “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่”

ที่ชาวบ้านนับถือปฏิบัติกันมา ก็จะมีการบวชทดแทนบุญคุณบิดามารดา การแต่งงานที่ยังถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณ และยังมีการนำตำราต่าง ๆ มาใช้ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เป็นวิธีแบบดั้งเดิม โบราณก็ยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงแม้วิทยาการทางการแพทย์จะพัฒนา ยกตัวอย่างเช่น การดูแลสุขภาพ ทำนายอนาคตทั้งเรื่องปัญหาส่วนตัวและเศรษฐกิจ ความรักและการแต่งงานกัน มีบทบาทในการวินิจฉัยโรค ช่วยแนะนำให้ชาวบ้านหาทางป้องกัน การทำพิธีสะเดาะเคราะห์พิธีกรรม การสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมเพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้น หรือเพื่อช่วยผ่อนคลายความร้ายแรงของการมีเคราะห์ให้เบาลง การรักษาด้วยหมอยา คือ หมอที่รักษาอาการเจ็บป่วยโดยใช้เวทย์มนต์คาถาเป่าไปที่ร่างกายผู้ป่วย บางครั้งอาจใช้สมุนไพรประกอบด้วย เป็นต้น (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมาย, 2552)

2. ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านหว่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

การศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งบ้านหว่าน ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นที่สำคัญของชุมชนบ้านหว่านดังต่อไปนี้

ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านหว่านตำบลตาเป๊ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาในประเด็นที่สำคัญได้แก่ 1) สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านหว่าน 2) ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านหว่าน 3) อาชีพหลักและอาชีพเสริมของชุมชนบ้านหว่าน

4) จำนวนประชากรบ้านหว่าน 5) ทรัพยากรของชุมชนบ้านหว่าน 6) ทูทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งบ้านหว่าน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 สภาพทั่วไปของชุมชน ที่ตั้งของชุมชนบ้านหว่านมีสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลักษณะพื้นที่ราบอยู่ติดกับพื้นที่นา ซึ่งมีพื้นดินมีลักษณะเป็นดินภูเขาไฟ ซึ่งเหมาะกับการปลูกข้าวหอมมะลิ การเพาะเห็ดฟางลงทุ่ง และปลูกพืชผักทางการเกษตรทุกชนิด

ที่ตั้ง อยู่ห่างจากอำเภอรยะทาง 3 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ประมาณ 70 กิโลเมตร บ้านหว่านมีอาณาเขตติดต่อกันดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับเทศบาลตำบลพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศใต้ ติดกับตำบลยายแยม อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันออก ติดกับเขาพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านถาวร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชนบ้านหว่านอยู่ห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ 70 กิโลเมตร ที่ตั้งหมู่บ้านแยกจากถนนสายเฉลิมพระเกียรติ-ละหานทราย เข้าไปตามถนนเส้นทางลาดยางสายเฉลิมพระเกียรติ-ละหานทราย ก่อนจะถึงบ้านยายแยมวัดนา เลี้ยวขวาเข้าไปหมู่บ้านประมาณ 200 เมตร ถึงบ้านหว่าน ซึ่งเป็นหมู่บ้านภูมิปัญญาชาวบ้าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

การคมนาคม การเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว จุดเริ่มต้นจากกรุงเทพมหานคร เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ถึงสระบุรี เลี้ยวขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) จากนั้นแยกขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 24 (โชคชัย-เดชอุดม) อำเภอหนองกี่ ผ่านอำเภอนางรอง ประมาณ 12 กิโลเมตร ถึงสามแยกบ้านตะโก เลี้ยวขวาเข้าเส้นทางหลักแยกบ้านตะโก-ละหานทราย ผ่านเทศบาลตำบลพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ประมาณ 100 เมตร จะถึงทางแยกเลี้ยวขวาเข้าไปบ้านหว่านจะตั้งอยู่ที่บริเวณเดียวกัน

การเดินทางรถโดยสารประจำทาง สามารถเดินทางได้จากสถานีขนส่งหมอชิต 2 (จตุจักร) โดยบริษัท ขนส่ง จำกัด เดินทางระหว่างกรุงเทพมหานคร-บุรีรัมย์ ทุกวันมีทั้งรถธรรมดา และรถปรับอากาศ เส้นทางที่สะดวกให้เดินทางเส้นทางเดินทาง กรุงเทพ-สุรินทร์ ลงสถานีระหว่างทางสถานีขนส่งอำเภอนางรอง จากนั้นให้ใช้บริการรถเหมาจากสถานีขนส่งอำเภอนางรอง เพื่อเดินทางไปชุมชนบ้านหว่าน โดยมีระยะทาง 14 กิโลเมตร

การเดินทางโดยรถไฟ มีรถไฟสายกรุงเทพ-อุบลราชธานี กรุงเทพ-สุรินทร์ และนครราชสีมา-อุบลราชธานี ทั้งที่เป็นขบวนรถด่วน รถเร็ว รถธรรมดา และรถดีเซลราง ผ่านสถานีบุรีรัมย์ทุกขบวนแล้วให้ลงสถานีบุรีรัมย์ จากนั้นเดินทางโดยรถเหมาจากสถานีบุรีรัมย์

เพื่อไปยังชุมชนบ้านหว่าน ไปอำเภอเฉลิมพระเกียรติ เข้าไปบ้านหว่านหรือเลือกการเดินทางโดยรถตู้ จากบุรีรัมย์-เฉลิมพระเกียรติ จากนั้นเช่าเหมารถไปยังชุมชนบ้านหว่าน

การเดินทางโดยเครื่องบิน เดินทางจากสนามบินดอนเมือง (DMK)-ท่าอากาศยานบุรีรัมย์ (BFV) ตั้งอยู่ที่หมู่ 12 ตำบลร่อนทอง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีสายการบินนกแอร์ และไทยแอร์เอเชียบินทุกวัน จากนั้นเดินทางโดยการเช่าเหมารถหรือโดยเช่าเหมารถตู้จากบุรีรัมย์-เฉลิมพระเกียรติไปยังชุมชนบ้านหว่าน

2.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านหว่าน ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 เทศบาลตำบลพนมรุ้ง ตำบลตาเป๊ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบ มีเนื้อที่ 3 ตารางกิโลเมตร มีครัวเรือนทั้งหมด 222 หลังคาเรือน ประชากร 1,006 คน แบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 8 หมู่ อยู่ในเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง จากเรื่องราวประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านหว่าน ตามที่ ปู่ ย่า ตา ยาย ได้เล่าขานกันมา แต่เดิมมีผู้คนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากเขมรและมาจากโคราช ตั้งแต่สมัยยาโมได้รวบรวมไพร่พลเพื่อทำข้าศึกที่จะมายึดบ้านเมืองในสมัยนั้น และในกองทัพของยาโมก็มี ปู่ ย่า ตา ยาย บรรพบุรุษรวมอยู่ด้วย หลังจากการต่อสู้กับศัตรูจนชนะข้าศึกแล้ว บรรพบุรุษของเราก็ได้พบเนินสมุนไพรมหานี้ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยว่านสมุนไพรนานาชนิด ที่มีสรรพคุณรักษาโรคต่าง ๆ และยังมีว่านนิยมนานาชนิด เช่น ว่านกำแพงเจ็ดชั้น ว่านพญาเสือโคร่ง เครือสาวหลง สาลิกาลิ้นทอง ว่านมหาเศรษฐี ว่านมังกรผล เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันบรรพบุรุษเหล่านั้น ท่านเป็นหมอยาแผนโบราณก็ได้ร่วมกันตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เนินแห่งนี้ ซึ่งสมัยนั้นมีนายแดง แดงชาติ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ต่อมานายเทียน วรรณทอง ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 13 ได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านว่าน เป็นบ้านหว่าน เพื่อให้มีความหมายเกี่ยวกับการทำอาชีพการเกษตรกรรม มีการหว่านพืชผล และมีผู้ใหญ่อื่นๆ ต่อมาเรื่อยๆ ปัจจุบันมีนายสำริง จินโน รวมทั้ง 17 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ การทำนาข้าว และอาชีพเสริม คือ การผลิตขนมที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อจำหน่ายขายค้า ให้แก่นักท่องเที่ยว

ชุมชนบ้านหว่านเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากปราสาทเขาพนมรุ้ง ชุมชนบ้านหว่านมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเกี่ยวกับความสามารถทางด้านภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบันได้ร่วมกันผลิตสินค้าหัตถกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การทอผ้าไหม ทอผ้าไหมยกลาย ตัดเย็บเสื้อผ้าไหมเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าโอท็อปประจำตำบล และงานกาชาดประจำจังหวัดให้แก่นักท่องเที่ยว และผลิตภาพจำลองแบบปราสาทเขาพนมรุ้ง ซึ่งผลิตด้วยปูนขาวและเครื่องดินเผา พร้อมทั้งของอุปโภคบริโภค มีขนมหวานอร่อยมากมายหลากหลาย เป็นหมู่บ้านต้นแบบที่ผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตด้วยการจัดการชุมชนร่วมกัน โดยยึดหลักการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและปัจจุบันได้ก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือคน

ในชุมชนที่มาร่วมเป็นสมาชิกแล้ว ไม่มีเงินลงทุนในการประกอบอาชีพ ในการลงทุนค้าขาย
กู้ยืมเงินของกองทุนเพื่อนำไปลงทุน เพื่อให้เกิดรายได้ และสามารถมีเงินลงทุนใช้คืนกองทุน

จุดเด่นของชุมชนบ้านหว่าน ชุมชนบ้านหว่านเทศบาลตำบลพนาเมือง ตำบลตาเป๊ก
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นชุมชนที่มีความสามัคคีกัน ชาวบ้านมีความเอื้อเฟื้อ เอื้ออาทร
เห็นอกเห็นใจกัน ชาวบ้านมีความเคารพผู้อาวุโสมาก ชุมชนอยู่ด้วยกันแบบความเป็นเครือญาติ
เป็นที่เป็นที่น้อม ทุกคนล้วนมีจิตอาสาช่วยเหลือกันและร่วมกันพัฒนาชุมชนให้ความร่วมมือกัน
ทุกอย่าง

2.3 อาชีพหลักและอาชีพเสริมของชุมชนบ้านหว่าน

ประชาชนในชุมชนบ้านหว่าน ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก ส่วนใหญ่ร้อยละ
90% มีที่นาเป็นของตัวเอง มีประมาณ 10% ที่ไม่มีที่นา ซึ่งต้องประกอบอาชีพรับจ้าง หรือเช่าที่นา
คนอื่นทำ รองลงมา คือ อาชีพทำสวน อาชีพเลี้ยงสัตว์ อาชีพรับจ้าง และอาชีพราชการ ในด้านอาชีพ
ทำนาส่วนใหญ่ชุมชนบ้านหว่านนิยมปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยใช้วัว
ใช้ควายเป็นแรงงานไถนา ซึ่งมักจะมีปรากฏให้เห็นในบางพื้นที่บางชุมชนที่ยังประกอบอาชีพทำนา
โดยใช้แรงงานจากควาย ปัจจุบันสังคมเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการพัฒนา
อย่างรวดเร็ว ทำให้ชาวนาต้องหันมาอาศัยเทคโนโลยีเข้ามาช่วย โดยใช้เครื่องจักรกล เช่น รถไถนา
รถเกี่ยวข้าว มาแทน โดยใช้วิธีการทำนาหว่านเมล็ดข้าวพันธ์ เป็นการทำการที่ต้องลงทุนสูง
หรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นการทำนาเชิงธุรกิจ ซึ่งจะเน้นไปที่การลงทุนอย่างเดียวและนิยมใช้ปุ๋ยเคมี
มากกว่าปุ๋ยคอก เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตมักจะประสบกับปัญหาข้าวราคาถูกเพราะพ่อค้าที่รับซื้อ
ข้าวปัจจุบันนี้ต้องวัดความชื้นของข้าว ชาวนาต้องขาดทุน คือ ได้ผลผลิตไม่คุ้มค่ากับการลงทุน
จึงต้องประสบกับปัญหาในด้านอาชีพการทำนา สาเหตุนี้จึงทำให้ชุมชนได้ช่วยกันเพื่อหาทางออก
เรื่องการประกอบอาชีพการเกษตรอีกครั้ง จึงได้มารวมกลุ่มกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ
รวมกลุ่มเลี้ยง โค กระบือ และผลิตสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งได้รับความรู้จากเกษตร
ประจำอำเภอได้เข้ามาช่วยแนะนำ ดูแลเป็นที่เลี้ยงให้แก่เกษตรกร สามารถเป็นวิทยากรแนะนำ
ให้ความรู้แก่ชุมชนบ้านหว่านได้ มีแนวทางในการประกอบอาชีพหลักที่หลากหลายตามความสามารถ
ของแต่ละคนแต่ละกลุ่มที่มีการรวมกลุ่มกันผลิตรวมกลุ่มกันบริหารจัดการทำให้สมาชิกมีรายได้
สำหรับเลี้ยงครอบครัวได้ดีขึ้น

ส่วนอาชีพเสริมของชุมชนบ้านหว่าน เมื่อชาวนาเสร็จจากการเก็บเกี่ยวผลผลิต
ชาวนาจะพากันไปประกอบอาชีพเสริมหลังจากทำนาเสร็จ โดยการเพาะปลูกพืชผักทางการเกษตร
เช่น การปลูกแตงโม ปลูกแตงกวา ปลูกฟักทอง หรือพริก หอม กระเทียม ซึ่งเป็นพืชผักที่ปลูกง่าย
สร้างรายได้ดี ขายได้ง่าย และการเพาะเห็ดฟางลงทุ่งเพื่อบริโภคและจำหน่ายขายส่งให้พ่อค้า

มารับซื้อถึงบ้าน ชุมชนมีการรวมกลุ่มกันผลิตสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การทอเสื้ออก ย้อมสี การทอผ้าไหม การทำกล้วยฉาบ การทำขนมจีน โดยการรวมกลุ่มกันผลิตเพื่อส่งจำหน่าย ซึ่งเป็นสินค้าที่ได้รับการยอมรับได้มาตรฐานปลอดภัย ทำให้ชุมชนมีรายได้เข้ามา นับเป็น โอกาสดี ที่มีอาชีพเสริมจากการทำนาเพื่อไม่ให้ชาวบ้านมีอาชีพที่เลือนลหายหลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จ ทำให้ชาวนามีรายได้ส่งลูกหลานเรียนหนังสือ ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นจากคนในชุมชน โดยการนำของผู้นำชุมชน พร้อมด้วยเกษตรอำเภอพัฒนาการอำเภอ ได้ช่วยดูแลในการจัด โครงการฝึกอบรมฝึกอาชีพพระยะสัน ให้ความรู้แก่ชาวบ้านในชุมชนเพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ มีการรวมกลุ่มผลิตสินค้าทั้งอุปโภค บริโภคเพื่อจำหน่ายได้ เพิ่มมูลค่าให้แก่เกษตรกรผู้ที่มีความขยัน โดยการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชน มีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

2.4 จำนวนประชากร ประชากรในชุมชนบ้านหว่าน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีสัญชาติไทย อาชีพหลักของบ้านหว่านจะประกอบอาชีพทางด้านเกษตรเป็นหลัก โดยพืชที่เพาะปลูกส่วนใหญ่เป็นการปลูกข้าว ประมาณร้อยละ 90% และในส่วนด้านสถิติประชากร มีดังนี้ ชุมชนบ้านหว่านมีครัวเรือนทั้งหมด 222 ครัวเรือน และมีประชากรทั้งหมด 1,006 คน โดยแยกเป็น เพศชาย จำนวน 520 คน เพศหญิง จำนวน 486 คน จำนวนประชากรทั้งหมดรวม 510 คน การปกครองในชุมชนบ้านหว่านใช้ระบบการปกครองแบบผู้ใหญ่บ้านปกครองลูกบ้าน ทั้ง 8 คุ่ม ซึ่งจะมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคอยช่วยดูแลความเรียบร้อย และมีเทศบาลตำบลพนมรุ้งเป็นผู้ดูแล ในส่วนการปกครองในระดับเทศบาล

2.5 ทรัพยากรของชุมชน ผู้วิจัยจะได้นำมากล่าวเป็น 3 ด้าน โดยการแบ่งตามลักษณะของธรรมชาติ คือ 1) ทรัพยากรป่าชุมชนบ้านหว่าน 2) พื้นที่สาธารณะใช้ประโยชน์ร่วมกัน 3) วิถีชีวิตประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.5.1 ทรัพยากรป่าชุมชน ชุมชนบ้านหว่านมีพื้นที่เป็นป่าไม้ชุมชนที่บรรพบุรุษ ได้รับความไว้ให้กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวชนบท โดยได้อาศัยป่าชุมชนในการหาเก็บของป่า มาเลี้ยงชีวิต อาทิ เห็ด ผักป่าธรรมชาติหลากหลายชนิดที่มีอยู่ตามธรรมชาติบนพื้นที่ 20 ไร่ ใกล้กับพื้นที่สาธารณะ ทำให้ชุมชนมีที่ป่าสำหรับเลี้ยงสัตว์ เช่น โคกระบือ ในช่วงฤดูทำนา เกษตรกรไม่มีพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ต้องอาศัยป่าชุมชนแห่งนี้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ อีกทั้งเป็นการได้ช่วยดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของป่าชุมชนแห่งนี้ให้เป็นมรดกของชุมชนซึ่งนับวันจะเริ่มหมดไป เนื่องจากขาดการดูแลรักษา ผู้นำและชาวบ้านได้ร่วมกันจัดอาสาสมัครเพื่ออนุรักษ์ป่าชุมชน เพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า และร่วมกันจัดหาต้นไม้มาปลูกเสริมเพื่อซ่อมแซมทดแทน เพื่อให้สภาพป่ายังคงมีความอุดมสมบูรณ์และมีคุณค่ามีประโยชน์สำหรับให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้

รูปแบบของธรรมชาติซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหายาก ซึ่งทุกวันนี้นับวันจะหมดไป และยังเป็นสถานที่จัดกิจกรรมโครงการปลูกป่าของหน่วยงานราชการ ซึ่งจะมีการจัดโครงการ ในวันสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ วันแม่แห่งชาติ เพื่อเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ นับได้ว่าทรัพยากรป่าไม้ชุมชนแห่งนี้ ได้ช่วยให้ชุมชนมีวิถีชีวิตที่สมบูรณ์ ดังนั้น เรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ชุมชนบ้านหว่าน ได้ร่วมกันอนุรักษ์ รักษาไว้ ซึ่งทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เดิมทีเคยมี มีการบุกรุกทำลายป่า ป่าชุมชน ชุมชนจะช่วยกันส่งเสริมให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไป

2.5.2 พื้นที่สาธารณะสำหรับใช้ประโยชน์ของชุมชน บนพื้นที่สาธารณะ ของชุมชนบ้านหว่านซึ่งมีเนื้อ 10 ไร่ ชุมชนได้ใช้เป็นพื้นที่สาธารณะแห่งนี้ทำการเกษตร ในการเพาะปลูกพืชผักและเป็นทำเลสำหรับเลี้ยงสัตว์ ซึ่งประกอบด้วยสระน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถ กักเก็บน้ำสำหรับใช้สอยในด้านการเกษตรได้อย่างเพียงพอ ชาวบ้านเกือบทุกหลังคาเรือนได้ใช้พื้นที่ แห่งนี้ปลูกพืชผักปลอดสารเคมีทุกชนิดไว้บริโภค ที่เหลือเพื่อจำหน่ายให้แก่พ่อค้าแม่ค้าเพื่อต้องการ หารายได้เสริม แต่ละปีเกษตรกรสามารถปลูกผักขายส่งให้แก่พ่อค้าตามท้องตลาดได้อย่างเพียงพอ สิ่งที่สำคัญเป็นผักที่ปลูกจะปลอดภัยจากสารเคมี ผักมีรสชาติอร่อย มีคุณค่าทางโภชนาการ เพราะเกษตรกรได้ให้ความสำคัญในการดูแลรักษาตั้งแต่เพาะปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำให้พ่อค้ามีความต้องการเพิ่มขึ้นทุกปี นับได้ว่าชุมชนได้ใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชนในการเพาะปลูก พืชผักเศรษฐกิจเหล่านี้ทำให้มีรายได้มาได้จุนเจือครอบครัวเป็นอย่างดี

2.5.3 ประเพณีและวิถีชีวิต ชุมชนบ้านหว่านเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ในเขตเทศบาล ตำบลพนมรุ้ง มีภาษาถิ่นที่หลากหลายที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน ทั้งภาษาถิ่นไทยนางรอง ภาษาไทยอีสานเขมร และภาษาส่วย แม้ชาวบ้านจะมีภาษาถิ่นแตกต่างกันก็ยังมีประเพณีและวัฒนธรรม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2481 โดยความคิดริเริ่ม ของเจ้าคุณพระ โสภานุธรรมญาณ จากวัดท่าประสิทธิ์ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งท่านเดินทางมาเพื่อปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานที่เขาพนมรุ้ง ซึ่งขณะนั้นยังไม่มีตัวปราสาท ผู้ที่สนใจอยากขึ้นชมปราสาท ต่างคนต่างขึ้นมาเองโดยไม่กำหนดเวลา ประกอบกับจังหวัดสุรินทร์มีประเพณีขึ้นเขาสวายในวันแรม 1 ค่ำเดือน 5 ของทุกปี ท่านเจ้าคุณพระ โสภานุธรรมคุณเห็นว่าประเพณีขึ้นเขาเป็นสิ่งที่ดี เพื่อให้ประชาชนได้ร่วมกันทำบุญพบปะสังสรรค์ สร้างความสามัคคีและมีโอกาสได้พักผ่อนหย่อนใจ อีกด้วย จึงกำหนดให้มีการจัดงานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งเป็นครั้งแรกในวันเพ็ญเดือน 5 ปี พ.ศ. 2485 และประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งก็ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เป็นที่น่าสังเกตว่า ในช่วงงานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งทุกปีจะมีปรากฏการณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี คือ ในช่วงเวลาเช้าจะมองเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นตรงตามความยาวของปราสาท สามารถมองลอดช่อง

ประตูด้านทิศตะวันตก ฝาครอบประตูต่าง ๆ กว่า 16 กรอบทะลุผ่านประตูปรังก์ประธาน และทะลุออกสู่ประตูด้านหน้า ความยาว 88 เมตร มองเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นตรงกรอบช่องประตูพอดี ความสำคัญประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งนับเป็นวันสำคัญที่ประชาชนทั่วไปได้ไปร่วมทำบุญปิดทองนมัสการรอยพระพุทธรูปจำลองที่ประดิษฐานอยู่ในปรังก์องค์น้อย และทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์โดยเฉพาะการทอผ้าไหม ทั้งนี้เพราะเป็นช่วงงานประเพณีขึ้นเขาชาวบ้านหญิงชายจะแต่งกายด้วยผ้าไหมทอตลอดสายงามประณีตที่สุดของตนเอง เป็นการอวดฝีมือและความสามารถของชาวบ้านได้มีชื่อเสียงอีกด้วย และยังเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เที่ยวชมความงามของปราสาทพนมรุ้งและชักชวนให้คนเดินทางมาเที่ยวชมงานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งมากขึ้นทุกปี นับเป็นความพร้อมเพรียงสามัคคีของประชาชนในท้องที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติและอำเภอประโคนชัย ตลอดทั้งบริเวณใกล้เคียง และยังเป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชนบ้านหว่านได้ร่วมกันสืบทอดประเพณีขึ้นปราสาทเขาพนมรุ้งอันสำคัญนี้

จนกลายเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะการได้ร่วมกิจกรรมขบวนแห่และการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อยกย่องบูชาเทพเทวา มีพระพรหมสี่หน้าหรือ (พระเจ้าชัวยรมมรต) ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชนเหล่านั้นสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอประโคนชัย อำเภอเฉลิมพระเกียรติและชาวจังหวัดบุรีรัมย์ รวมไปถึงชาวต่างชาติ เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นการประชาสัมพันธ์จังหวัดบุรีรัมย์และได้มีอาชีพเสริมเกี่ยวกับการนำสินค้าหัตถกรรม การทอผ้าไหม ยกย่อง ผ้าไหมมัดหมี่ เพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมปราสาทเขาพนมรุ้ง และสินค้าแปรรูปต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า ของใช้ของเนกประสงค์ ซึ่งเกิดจากความรู้ความสามารถของชุมชนที่สามารถออกแบบและผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายได้ราคาดี ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าของฝากที่มีความสวยงาม ประณีต ราคาเยี่ยมเขา ชุมชนบ้านหว่านจะรวมกลุ่มกันผลิตสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งล้วนแต่มีคุณภาพนักท่องเที่ยวนิยมซื้อไปเป็นของฝาก ยิ่งเป็นช่วงเทศกาลเปิดงานขึ้นปราสาทเขาพนมรุ้งในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ชาวบ้านจะเตรียมผลิตสินค้าจำนวนมากเพื่อไปวางจำหน่ายตามแผงร้านค้าตลอดเส้นทางขึ้นภูเขา สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านได้ดี จนบางครั้งครอบครัวต้องยึดอาชีพการค้าขาย การจำหน่ายสินค้าของฝากเหล่านี้เป็นอาชีพเพราะรายได้ดี ส่วนชาวบ้านที่ประกอบอาชีพการผลิตขนมของหวานต่าง ๆ ก็สามารถรวมกลุ่มกันผลิตและจำหน่ายได้ราคาดี ทุกคนมีรายได้เพิ่มขึ้น ช่วยแบ่งภาระครอบครัวได้อย่างดี ลูก ๆ บางคนหยุดเรียนเสาร์อาทิตย์ก็ช่วยพ่อแม่ค้าขายแบ่งเบาภาระครอบครัวได้อย่างดี

วิถีชีวิตของชุมชนบ้านหว่านได้ให้ความสำคัญกับประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งมาก นับเป็นวันสำคัญที่ประชาชนทั่วไปได้ไปร่วมทำบุญปิดทองนมัสการรอยพระพุทธรูปจำลองที่ประดิษฐานอยู่ในปรังก์องค์น้อยและทำให้ชาวบ้านได้เห็นปรากฏการณ์ที่มีความอัศจรรย์

คือ พระอาทิตย์ยามรุ่งเช้าได้ขึ้นตรงมาทางช่องประตูปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ทำให้เกิดความมหัศจรรย์กับผู้ที่ได้พบเห็น ซึ่งเกิดจากบรรพบุรุษได้ร่วมกันสร้างขึ้น โดยใช้ภูมิปัญญาและพลังแห่งความศรัทธาเพื่อยกย่องบูชาเทพเทวา มีพระพรหมสี่หน้าหรือ (พระเจ้าชัวยรมรรต) ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชนเหล่านั้นสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอประโคนชัย อำเภอเฉลิมพระเกียรติและชาวจังหวัดบุรีรัมย์ รวมไปถึงชาวต่างชาติ ซึ่งในการจัดประเพณีขึ้นเขาแต่ละปีสามารถทำให้เศรษฐกิจในจังหวัดบุรีรัมย์ดีขึ้นอย่างมาก เพราะภายในงานมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย มีการออกร้านสินค้าโอท็อปที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้ผลิตสินค้ามาวางจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวได้ซื้อเป็นของที่ระลึก โดยเฉพาะการผลิตภาพจำลองของปราสาทเขาพนมรุ้ง และสินค้าเครื่องประดับสำหรับใช้สอยอื่น ๆ เช่น หมวก เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อไปเป็นของที่ระลึก จึงเป็นที่มาของการบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญาประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งเกิดขึ้นจากการนำเอาองค์ความรู้ของคนในชุมชนที่มีอยู่และสามารถผลิตเป็นสินค้าเพื่อไว้จำหน่าย อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดธุรกิจชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งแล้ว ชุมชนบ้านหว่านยังได้ร่วมกันสืบสานประเพณีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยตลอด เช่น ประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษา วันสาทรแซนโถงตา ประเพณีวันออกพรรษา และประเพณีทำบุญทอดกฐิน และทำบุญทอดผ้าป่าทำบุญเลี้ยงเพลพระสงฆ์ในช่วงเข้าพรรษาเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการร่วมกันสืบสานประเพณีเหล่านี้ให้คงอยู่คู่กับชุมชนบ้านหว่าน ทำให้คนในชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นอกเห็นใจกัน อยู่ร่วมกันเสมือนญาติเป็นครอบครัวเดียวกัน ชุมชนบ้านหว่านจึงสามารถพึ่งพาตนเองได้และทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งโดยการนำเอาทุนภูมิปัญญาประเพณีและวัฒนธรรมเข้ามาบริหารจัดการได้อย่างลงตัวและคุ้มค่า อีกทั้งชุมชนบ้านหว่านยังได้รวมกลุ่มกันผลิตอาหารสำหรับบริโภคที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน โดยคนในชุมชนได้รวมกลุ่มกันผลิตกล้วยฉาบกรอบหวานอร่อย ผลิตข้าวหลาม เพื่อจำหน่ายในตลาดชุมชนและขายส่งให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อ สามารถสร้างรายได้มาจุนเจือเลี้ยงครอบครัว โดยผู้นำชุมชนได้ใช้หลักการบริหารจัดการทุนภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนให้มีการรวมกลุ่มกันผลิตเพื่อเป็นอาชีพเสริมหลังจากเสร็จจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชนเพื่อไม่ให้ชุมชนมีอาชีพเดือนลอย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

2.6 ทุนทางสังคมของชุมชนบ้านหว่าน เทศบาลตำบลพนมรุ้ง ตำบลตาเป๊ก

อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ทุนทางสังคมของชุมชนบ้านหว่าน เทศบาลตำบลพนมรุ้ง ตำบลตาเป๊ก

อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้นำเสนอเกี่ยวกับทุนทางสังคมดังนี้ คือ 1) ทุนมนุษย์ 2) ทุนสถาบัน และ 3) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ดังนี้

2.6.1 ทุมนมนุษย์ คือ ทูตทางสังคมด้านทรัพยากรบุคคล ซึ่งจะต้องประกอบด้วย คุณสมบัติ คือ การเป็นคนดี มีเหตุผล มีคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้ ความสามารถ เกิดจากการได้ศึกษา เรียนรู้ ประสบการณ์ มีวิสัยทัศน์ในการมองเห็นปัญหาของสังคมในชุมชน สามารถวิเคราะห์ถึงปัญหาของชุมชนได้ เพื่อคิดหาแนวทางด้วยการเข้าไปแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยหลักการ ด้วยเหตุผล สามารถวัดผลประเมินผลในการเสียประโยชน์และการได้ประโยชน์ โดยผ่านกระบวนการวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยระบบความคิดกว้าง มองไกล ด้วยความรอบรู้อุปถัมภ์ พร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขในส่วนต่าง ๆ เพื่อให้คนในชุมชนมีชีวิตที่ดี ซึ่งจะต้องมีจิตอาสา มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่มองเห็นประโยชน์หรือสิ่งตอบแทนจากการทำงานเพื่อชุมชน เป็นทูตทางสังคมในด้านการมีจิตอาสา เสียสละในการทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยไม่มองเห็นผลประโยชน์ทุนทางสังคม ที่กล่าวถึง คือ คนซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารจัดการองค์กรต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จได้ โดยอาศัยประสบการณ์และความรอบรู้ มีระบบความคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนต้องขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของคนที่มีความคิด มีจิตอาสาในการช่วยเหลือกิจกรรมของส่วนรวม มีความเสียสละ ต้องการเห็นความเข้มแข็งของชุมชน เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งแล้วสามารถขยายผลส่งต่อไปสู่สังคมภายนอกได้ สามารถช่วยเหลือสังคมและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ เช่น องค์กร องค์กรการได้ สามารถพึ่งพาอาศัยได้ เพราะทุมนมนุษย์ที่มีความสามารถ มีศักยภาพ มีสติปัญญาที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้มาแล้ว สามารถเข้าไปมีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและนำศักยภาพของทุนทางสังคมมาพัฒนาชุมชน โดยนำทุนทางสังคมด้านต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนด้วยการผสมผสานกับความร่วมมือของคนในชุมชนได้ สามารถปฏิบัติได้เห็นเป็นรูปธรรม

ทุมนมนุษย์ถือว่าเป็นทุนหลักที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนทุนทางสังคมอื่น ๆ หากมองไปที่ชุมชนบ้านหว่านทุกหมู่บ้านจะมีทุนทางสังคมมากมาย ทั้งทุนที่เกิดจากปราชญ์ชาวบ้านและจากภูมิปัญญาชาวบ้าน จากข้าราชการที่มีความรู้ มีจิตอาสาเข้ามาช่วยกันขับเคลื่อนกิจกรรมในชุมชน มาช่วยในการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน สามารถออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง เพราะทุกคนล้วนมีจิตอาสาปรารถนาอยากให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีความเจริญ ชุมชนมีการอยู่ดีกินดี ครอบครัวยู่อารมณ์ดีได้อย่างสงบสุข

ทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งบ้านหว่าน ถ้าจะมองในรูปของนามธรรมก็คือ การเห็นคุณค่า ถ้าเห็นคุณค่าในสิ่งที่มีมนุษย์มีอยู่ ถ้าจะมองทุนทางสังคมให้มองไปที่ตัวมนุษย์ที่เป็นทุนทางวัตถุที่ปรากฏอยู่ ทุนทางวิถีชีวิต คือ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี พิธีกรรม ภูมิปัญญาเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ ทุนเหล่านี้จะเข้มแข็งยั่งยืนต่อไปได้ต่อเมื่อมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ส่วนไหนที่ไม่มีประโยชน์แล้วก็จะไม่มีใครทำตาม สิ่งนี้ก็จะหายไป จากนั้นก็จะเกิดทุนตัวใหม่ขึ้นมา แต่สิ่งที่จะยั่งยืนก็คือ ปัจจัยการดำรงชีพของมนุษย์ ก็คือ ปัจจัยสี่

แต่วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมก็จะเปลี่ยนแปลงไป เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ตามความเจริญก้าวหน้าในสิ่งที่เป็นวัตถุเข้ามาเสริม อย่างเช่นสมัยก่อนอาจจะนุ่งห่มเสื้อผ้ายังไม่ค่อยเป็นระเบียบ ยังไม่ประณีตพอ ยังไม่สวยพอ พอมาสมัยใหม่มีการออกแบบการดีไซน์ไปตามยุคตามสมัยมากขึ้น เครื่องอำนวยความสะดวก เมื่อก่อนหุงข้าวยังหุงด้วยหม้อดิน ปัจจุบันนี้ต้องใช้พลังความร้อนจากไฟฟ้าหุง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงสิ่งที่ทดแทน มีวัตถุเข้ามาเสริม ถือเป็นนวัตกรรมแบบใหม่ที่มาเสริม ปัจจุบันก็มีนวัตกรรมที่มาทดแทน สรุปลงแล้วก็คือ สิ่งที่ยั่งยืนได้จะต้องมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ทุนที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งที่เห็นจากความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เป็นนามธรรม ทุนที่เห็น คือ ความเชื่อ ถ้าชุมชนมีศรัทธาต่อผู้นำแล้ว ผู้นำจะบอกอะไร ทำอะไร ผิดถูก ไม่ค่อยจะคำนึงถึง แต่เพราะมีความเชื่อความศรัทธาก็จะทำตาม ต้องค้นหาผู้นำให้ได้ ต้องค้นหาผู้นำ แต่การค้นหาผู้นำนั้นต้องเข้าไปศึกษาในพื้นที่ เพราะในแต่ละชุมชน ถ้าเข้าไปหาชุมชนใด ต้องเข้าไปถามถึงบทบาทหน้าที่ในการทำงาน ใครเป็นผู้มีความโดดเด่น ใครเป็นผู้มีความสามารถ ประกอบพิธีบวงสรวงปู่ตาในหมู่บ้านนี้ ถ้าไปถามว่าพิธีนี้ใครเป็นคนพาทำก็จะได้ภูมิปัญญาพอใหญ่นี้เป็นคนพาทำ แล้วถ้าลูกหลานในหมู่บ้านนั้นเกิดเจ็บป่วยขึ้นมา พ่อใหญ่คนนี้ก็จะเป็นเพราะทำสิ่งนี้ผิด ทำผิดต่อเรื่องนี้ ชาวบ้านจะเชื่อกันทั้งหมด (คำพูดของพ่อใหญ่จ้ำ) นี่ก็ตัวที่เป็นเหตุ คือ ความเชื่อ ถ้าปลูกฝังความเชื่อไม่ได้ แม้จะทำอะไรก็ไม่สำเร็จ สิ่งนี้จึงเป็นหลักของความเชื่อ ชาวบ้านก็จะเชื่อ เชื่อปราชญ์ชาวบ้าน ความเชื่อผู้นำเป็นที่ตั้งแห่งความศรัทธา ผู้นำมี 2 ลักษณะ คือ ผู้นำตามกฎหมายที่มีกฎหมายรองรับ อย่างเช่นผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถื่น ส่วนนี้ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งแล้วผู้นำที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านจริง ๆ คือ ผู้นำตามธรรมชาติ เป็นผู้นำที่เกิดจากจริตประเพณี เป็นผู้นำที่เกิดจากพิธีกรรมในชุมชน เป็นผู้นำที่ชุมชนยอมรับและยกย่องกันขึ้นด้วยการยอมรับ เคารพเชื่อฟัง เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

สรุปทุนทางสังคมอยู่ที่คน ซึ่งตามหลักปรัชญาของการพัฒนามีคำขวัญที่ให้ไว้กับกระบวนการพัฒนา เปรียบเทียบกับวัตถุที่กล่าวว่า รากฐานของดีคืออิฐ รากฐานของชีวิต คือการศึกษา รากฐานของการพัฒนาคือคน เพราะฉะนั้น สิ่งที่กำลังเป็นผลพวงจากการพัฒนา คือ คน ชุมชนมีความเข้มแข็งหรือไม่อยู่ที่คน พอมาอยู่ที่คนก็จับประเด็นได้ว่า ถ้าจะพัฒนาใคร ต้องพัฒนาที่ตัวเราก่อน นั้นหมายถึงว่าผู้นำ ผู้นำที่จะเป็นตัวอย่างให้คนอื่นได้ เหมือนเรามีลูก เราจะสอนลูกเราเอง จะต้องไม่มีอะไรผิดเพี้ยนในฐานะที่เป็นผู้สอนผู้นำ ในมิติผู้นำ คือ ผู้นำที่คนอยากเดินตาม คนที่ผู้อื่นอยากเดินตาม ถ้าผู้นำนั้น ไม่มีใครอยากเดินตาม ผู้นำนั้นไม่ใช่ผู้นำ การเดินนำหน้าแล้วคนอื่นอยากเดินตามไปด้วย หมายถึง วิธีการคิด วิธีการเสนอ ค่านิยมผู้นำดี ต้องมีเก่ง 4 อย่าง 1) เก่งงาน 2) เก่งคน 3) เก่งคิด 4) เก่งดำเนินชีวิต 1) เก่งงาน คือ เก่งในด้านการทำงาน งานในมิติแรก คือ งานของตนเอง งานในการรับผิดชอบ ครอบครั้ว ถ้างานในตัวเราเองดี งานในสังคม

ก็จะตามมา 2) เก่งคน คนที่อยู่ในครอบครัวพูดกันเข้าใจ พูดกับครอบครัว พูดกับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ลุง ป้า น้า อา รู้เรื่อง บางทีในครอบครัวยังพูดกันไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจ 3) เก่งคิด คิดดีสำหรับตัวเอง คิดดีสำหรับครอบครัว คิดดีต่อสังคม ความคิดดี ๆ เหล่านี้ก็จะนำไปสู่การทำงานให้แก่สังคม แก่ชุมชนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ การเป็นคนดี จะต้องคิดดี ทำดี และพูดดี คิดดี ไปในทางที่ดี 4) เก่งดำเนินชีวิต เก่งดำเนินชีวิตเป็นประเด็นที่สำคัญ ผู้นำหลายคนที่ไม่ประสบความสำเร็จเพราะว่าดำเนินชีวิตไม่เป็น เวลายังไม่เป็น ผู้นำสังคมชื่นชม ชื่นชอบ แม้คนในครอบครัววงศาคณาญาติชื่นชม เวลาได้เป็นผู้นำทั้งเป็นทางการทั้งไม่เป็นทางการเริ่มเปลี่ยน ไม่เคยมีเพื่อน เริ่มมีเพื่อน ไม่รู้จักดื่ม เริ่มดื่ม เริ่มติดการพนัน ขาดการยอมรับ ฉะนั้น ผู้นำจะต้องพร้อมด้วยความดีทั้ง 4 อย่าง คือ มีความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่ รู้จักดูแลเอาใจใส่คนในครอบครัว คิดในสิ่งที่ดี มีประโยชน์ ดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวัง ไม่ประมาท

2.6.2 ทุนสถาบัน คือ ทุนที่เกิดขึ้นมาจากการรวมกลุ่มคนอยู่ในรูปแบบการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดกระบวนการผลิตหรือการลงทุนในลักษณะของการค้าการลงทุนที่กลุ่มชุมชนได้ร่วมกันจัดการเพื่อให้เกิดรายได้เข้าช่วยเหลือชุมชนและสังคม ซึ่งจะมีหลักการวิธีการรวมกลุ่มกันหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของกลุ่มสมาชิกนั้น ๆ จะมีวิธีดำเนินการในรูปแบบใด โดยอาศัยการรวมคนในชุมชนเข้ามาบริหาร ซึ่งจะต้องมีการกำหนด กฎระเบียบ กติกา ข้อบังคับ ให้ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน จึงจะสามารถดำเนินงานเกี่ยวกับองค์กรนั้น ๆ ได้ ซึ่งจะต้องอาศัยพลังของคนในชุมชนในสังคม รวมไปถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากสวัสดิการร่วมกัน โดยมีกฎระเบียบ กติการองรับ เพื่อให้ชุมชนอยู่รวมกันได้

ชุมชนบ้านหว่านได้ร่วมกันนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาบริหารจัดการ ภายในชุมชนสามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้โดยการใช้หลักการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเชื่อมร้อยให้เป็นกลุ่มคนในชุมชนเอาความคิดมารวมกัน เอาความรู้ความสามารถของแต่ละคนมาผนวกกัน เพื่อหลอมรวมพลังความคิดสติปัญญาของคนมาร่วมกันดำเนินการโดยอาศัยความเป็นเครือญาติความเป็นพี่น้องมารวมกลุ่มกันขึ้นสามารถขับเคลื่อนกลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนได้สำเร็จและมีความหลากหลายทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาอาศัยมีแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนได้ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มกันสิ่งสำคัญชุมชนบ้านหว่าน ได้มีการรวมกลุ่มต่างๆซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของสมาชิกกลุ่มนั้นๆที่จะรวมตัวกันขับเคลื่อนโดยยึดหลักคุณธรรม ความสามัคคี ความเห็นอกเห็นใจกัน ความเสียสละ ซื่อสัตย์ และเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอองค์ความรู้ของแต่ละกลุ่มที่โดดเด่นไว้ดังนี้

2.6.2.1 ชุมชนบ้านหว่านได้รวมกลุ่มกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพเพื่อใช้ในชุมชน และจำหน่ายในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด รายได้ส่วนหนึ่งจากการจำหน่ายสมาชิกกลุ่มจะหักเข้า

กลุ่มกองทุนเพื่อเป็นต้นทุนในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์หรือการซื้อวัตถุดิบ เช่น ปุ๋ยคอก เป็นต้น สาเหตุที่ชุมชนได้มาร่วมกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เนื่องจากชาวนาได้รับผลกระทบจากการใช้ปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพง ซึ่งมีต้นทุนที่สูง อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนทั้งผู้บริโภคกับราคาผลผลิตทางการเกษตรมีราคาตกต่ำ ชาวนาต้องลงทุนในการทำนาสูง จึงได้หันมาเรียนรู้วิธีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โดยใช้ปุ๋ยคอกที่มีอยู่ในชุมชน โดยการใช้เครื่องอัดเม็ด ซึ่งจะต้องลงทุนซื้อเครื่องผลิตปุ๋ยที่มีคุณภาพดีกว่าปุ๋ยเคมี และสามารถทำให้ผลผลิตทางการเกษตรดีขึ้น ชาวนาได้ร่วมกันผลิตปุ๋ยชีวภาพอินทรีย์ โดยเริ่มเรียนรู้จากศูนย์การเกษตร จากนั้นก็ลงทุนซื้ออุปกรณ์ผลิตปุ๋ย โดยให้ชุมชนรวมกลุ่มกันเพราะชุมชนมีอาชีพทำนาเป็นหลัก เรื่องปุ๋ยเป็นเรื่องจำเป็นอย่างมาก ชาวนาต้องลงทุนในการซื้อปุ๋ยราคาแพง จึงทำให้นายกเทศมนตรีเทศบาลพมรุ้งได้นำเรื่องนี้เข้าสู่สภาเทศบาลเพื่อขออนุมัติงบประมาณในการจัดซื้อเครื่องสำหรับผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ให้แก่เกษตรกรในเขตเทศบาล ได้ซื้อปุ๋ยในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาดและประหยัดต้นทุนในการทำ โดยชาวนาได้ร่วมกันผลิตปุ๋ยเพื่อใช้เองและที่เหลือก็จำหน่ายให้ชุมชนทำให้สามารถประกอบอาชีพไปได้และดำรงชีพอยู่ได้ นับเป็นงานที่นายกเทศบาลได้ทำเพื่อชุมชนและให้ชุมชนได้มีอาชีพเสริมเพื่อช่วยลดรายจ่ายในช่วงฤดูทำนาได้อย่างมากในแต่ละปี ทางกลุ่มจะได้รับการสนับสนุนจากเกษตรกรที่ทำนาได้ติดต่อขอซื้อปุ๋ยอินทรีย์จำนวนมาก รายได้จากการจำหน่ายก็จะนำมาเข้ากลุ่มเพื่อใช้ในการบริหารจัดการของกลุ่มสมาชิกต่อไป

2.6.2.2 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชนบ้านหว่าน ได้ดำเนินการก่อตั้งโดยกลุ่มสมาชิกในชุมชนมาร่วมกันบริหารจัดการ โดยรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณเป็นกองทุนหมู่บ้านละ 1,000,000 บาท แต่เดิมกลุ่มได้ก่อตั้งมาจากการศึกษาเรียนรู้จากสถานที่อื่น ๆ ก่อนแล้วก็ได้้นำเอารูปแบบที่ได้จากการศึกษาเรียนรู้มาจัดทำกันอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทำให้มีสมาชิกเข้าร่วมมากขึ้น สมาชิกมีรายได้สมดุล ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ กลุ่มของเรามีคณะกรรมการที่เข้มแข็ง ซึ่งในทุกวันที่ 7 ของทุกเดือน สมาชิกจะนำเงินมาออมทุกครั้งและได้พบปะในการรวมกลุ่มกัน มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ทำให้การบริหารจัดการกลุ่มเป็นไปด้วยความเรียบร้อยทุกครั้ง กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนบ้านหว่านจะมีคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ร่วมกันรับผิดชอบมีคณะกรรมการทั้ง 5 ฝ่ายคอยปฏิบัติงานแต่ละฝ่าย สิ่งที่สำคัญคณะกรรมการเข้ามาทำงานด้วยจิตอาสา ไม่มีค่าตอบแทน ต้องการเพื่อชุมชน อยากเห็นชุมชนบ้านหว่านมีความเข้มแข็ง ถ้าหากมีปัญหาอุปสรรคเกิดขึ้น กลุ่มจะให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือ มีปัญหาหาก็มาช่วยกันแก้ปัญหา สิ่งที่สำคัญกลุ่มออมทรัพย์มีความสามัคคี เป็นเหมือนครอบครัวเดียวกัน เพื่อให้ชุมชนได้กั๊ยมหุมนเวียนมาลงทุนทางการเกษตรหรือลงทุนในการประกอบอาชีพต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมีงานทำ ซึ่งสามารถทำเป็นธุรกิจครอบครัว มีรายได้มาจุนเจือครอบครัว เพื่อป้องกันการว่างงาน

ของชุมชน โดยให้ชุมชนนำมาบริหารจัดการในลักษณะเงินหมุนเวียนเพื่อให้สมาชิกผู้กู้ยืมได้นำไปลงทุนในการประกอบอาชีพหมุนเวียนสร้างเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งจะสามารถกู้ได้โดยไม่เกิน 20,000 บาทต่อคน ซึ่งในแต่ละปีสมาชิกที่ขอกู้เมื่อถึงกำหนดเวลาชำระก็จะนำเงินที่ขอกู้มาส่งคืนกองทุนพร้อมทั้งดอกเบี้ย ขึ้นอยู่กับกฎระเบียบกติกาของสมาชิกในชุมชนที่มีข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการกองทุนนี้ การรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนทำให้สามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ สร้างกรอบ สร้างอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นในชุมชนได้เป็นอย่างดี ในการช่วยกันสร้างทุนทางสังคมของชุมชนที่แข็งแกร่งได้ เพราะยึดหลักความเชื่อใจ ความไว้วางใจกัน ความสัมพันธ์ที่ดี เคารพญาติ สร้างความเชื่อมั่น ความซื่อสัตย์ จากคณะกรรมการ และสมาชิกต้องมีความรัก ความจริงใจต่อกัน ส่วนดอกเบี้ยที่ได้จากสมาชิกทางกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก็จะนำมาเป็นสวัสดิการเพื่อชุมชนมาบริหารจัดการในชุมชน ซึ่งในแต่ละปีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะได้เงินสะสมที่เป็นดอกเบี้ยมาจัดกิจกรรมวันสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมและวันสำคัญ ๆ ทางพระพุทธศาสนา เทศกาลวันเข้าพรรษา แห่เทียนวันเข้าพรรษาหรือจัดกิจกรรมสำคัญเกี่ยวกับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และอีกอย่างได้ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน เด็กกำพร้า คนพิการ มอบทุนการศึกษาแก่เด็กที่เรียนดีแต่ยากจน

2.6.2.3 กลุ่มเพาะเห็ดฟาง การรวมกลุ่มกันเพาะเห็ดฟางแบบลงทุน

และแบบโรงเรือนเกิดจากชุมชนบ้านหว่านมีอาชีพทำนาเพียงปีละ 1 ครั้ง เมื่อชวานาเก็บเกี่ยวผลิตเสร็จที่นาจะว่างเปล่า ชวานาได้อาศัยโอกาสหลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จมาประกอบอาชีพเสริมด้วยการแปรสภาพที่นาให้เป็นแปลงเพาะเห็ดฟาง ซึ่งจะเป็นอาชีพที่ชุมชนสามารถทำได้ ประหยัดแรงงาน ประหยัดต้นทุน ประหยัดเวลา แต่เกษตรกรจะได้เก็บผลผลิตได้เร็ว อีกอย่างหนึ่งการเพาะเห็ดฟางจะต้องมีอุณหภูมิที่เหมาะสม และสภาพดินต้องดี มีแหล่งน้ำที่เพียงพอ ข้อจำกัดการเพาะเห็ดฟางลงทุนหรือทำตามทุ่งนาจะเน้นในช่วงหน้าร้อน ตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงเดือนเมษายน ส่วนการเพาะเห็ดฟางในโรงเรือนจะมีวิธีขึ้นตอนที่ละเอียดมากขึ้น โดยเฉพาะการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และจะต้องลงทุนสูง ชุมชนบ้านหว่านมีความสามารถในการเพาะเห็ดฟางจำหน่ายมาหลายปี จึงมีการรวมกลุ่มกันเพื่อตั้งเป็นกองทุนการเพาะเห็ด แต่เนื่องจากการเพาะเห็ดต้องลงทุนในการซื้อเชื้อเห็ดฟางและอุปกรณ์อื่น ๆ จึงทำให้สมาชิกต้องช่วยกันหาทางออกหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว กลุ่มสมาชิกในชุมชนเอง หลังจากที่นายกได้รับทราบถึงเรื่องความจำเป็นความเดือดร้อนของชุมชน จึงได้ให้การสนับสนุนงบประมาณและอุปกรณ์ในการเพาะเห็ดฟาง จึงทำให้เกษตรกรในชุมชนสามารถเพาะเห็ดฟางได้ผลผลิตดี จำหน่ายได้ราคาดี โดยจะมีตัวแทนพ่อค้ามารับซื้อไปขายที่ตลาดกลาง การรวมกลุ่มกันทำเห็ดฟางสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และเทศบาลได้สนับสนุนเรื่องการศึกษาเรียนรู้การทำเชื้อเห็ดฟาง เพื่อนำมาผลิตเชื้อเห็ดจากศูนย์วิจัยเชื้อเห็ด

เพื่อจำหน่ายให้แก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ซื้อเชื่อเห็ดฟางในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด การเพาะเห็ดฟางเป็นอาชีพเสริม ซึ่งจะมีเฉพาะฤดูกาล แต่เป็นการสร้างอาชีพด้วยวิธีใหม่ ๆ เพื่อไม่ให้ชุมชนมีอาชีพที่เลือนลอย เพื่อสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มให้แก่ครอบครัว เป็นการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนได้อย่างดี

2.6.2.4 กลุ่มทำกล้วยฉาบ ชุมชนบ้านหว่านนอกจากมีอาชีพเป็นชาวนาแล้วชุมชนยังมีความสามารถในการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อจำหน่ายตามร้านค้าทั่วไปและจำหน่ายตามร้านโอท็อปประจำตำบลเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว นอกจากนั้นแล้วยังได้รวมกลุ่มกันทำกล้วยฉาบเพื่อบรรจุจำหน่ายทั้งขายปลีกและขายส่งให้แก่พ่อค้า ซึ่งชุมชนบ้านหว่าน ได้อาศัยความรู้ความสามารถที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษสามารถผลิตสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญานำมาจำหน่าย นำรายได้มาจุนเจือครอบครัว ชุมชนได้ใช้หลักการบริหารที่ครบวงจร ชุมชนได้ยึดเอาการผลิตสินค้าเหล่านี้ทำเป็นอาชีพเสริมนอกจากฤดูกาล เช่น การทอเสื่อกกข้อมสี ที่ผ่านมาชาวบ้านจะพากันเก็บวัสดุมาเพื่อเอามาตากให้แห้งและรีดให้เรียบเพื่อที่จะเริ่มการทอเป็นเสื่อ สำหรับปูนั่ง แต่เดิมนิยมทอเสื่อกกแบบธรรมดา เวลามาจำหน่ายราคาไม่ค่อยดี ท่านนายกเทศบาลจึงได้คิดออกแบบใหม่ว่าการทอเสื่อกกถ้าจะให้มีความแพงขึ้นจะต้องข้อมสีให้เสื่อมีสีสันสวยงาม และเพื่อข้อมสีให้ดีขึ้น นับเป็นการพัฒนาจากเดิมมากขึ้น ราคาเสื่อสูงขึ้นตามความสวยงามของการข้อมสี แต่การผลิตเสื่อหรือการทำเสื่อจะทำได้เฉพาะช่วงฤดูกาลเท่านั้น แต่เมื่อชุมชนสามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้น จึงมีการหาเก็บคุณวัสดุเอาไว้มาก ๆ เมื่อมีโอกาสและเวลาก็ได้รวมกลุ่มกันทำ ทำให้มีรายได้ดี ถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีชื่อเสียงของชุมชนบ้านหว่าน ซึ่งเป็นการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนได้ และสามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2.6.3 ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่

2.6.3.1 ทุนด้านภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นองค์ความรู้ ความสามารถที่เกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงการแก้ไขปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นต่อไปเพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์และเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทุนด้านองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของคนในชุมชน

2.6.3.2 ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวิธีการปฏิบัติของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ แนวทางในการแก้ไขปัญหาแต่ละเรื่อง แต่ละประสบการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อม ซึ่งจะมีเงื่อนไขปัจจัยเฉพาะแตกต่างกันไป สามารถนำมาแก้ไขปัญหาโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ โดยที่ชาวบ้านได้ร่วมกันคิดเองและเป็นความรู้ที่สร้างสรรค์และมีส่วนเสริมสร้างการผลิตหรือเป็นความรู้ของชาวบ้านที่ผ่านการปฏิบัติมาแล้วจนเกิดความชำนาญ เป็นส่วนหนึ่งของมรดก

ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ในชีวิตของคน โดยผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้อะไรหลาย ๆ เรื่อง จัดว่าเป็นพื้นฐานองค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหาการจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชนและในตัวผู้รู้เอง จึงต้องมีการถ่ายทอดโดยใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะปราชญ์ชาวบ้านและความคิดความสามารถของบรรพบุรุษในชุมชนที่ได้สั่งสมมาถ่ายทอดเป็นบทเรียนที่สามารถปรับตัวและปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี และสืบทอดประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ให้แก่ลูกหลาน เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิตที่มีความสุขต่อไป ในการที่จะพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องทำให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จะต้องพัฒนาจากระดับรากฐาน เพื่อความมั่นคง และในการพัฒนาชุมชนเพื่อที่จะให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้น เราจำเป็นต้องพัฒนาชุมชนโดยอาศัยสินทรัพย์ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐาน

2.6.3.3 ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ชุมชนบ้านหว่านได้ร่วมกันวิเคราะห์ การนำทุนภูมิปัญญาประเพณีวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนมาบริหารจัดการเพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว โดยการนำเอาสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในชุมชนมาบริหารจัดการ ตั้งแต่การร่วมคิดวิเคราะห์ การวางแผนสิ่งที่มีคุณค่าในชุมชนเอาออกมาแปรรูปผลิตเป็นสินค้าต่าง ๆ โดยได้รับความร่วมมือจากปราชญ์ชาวบ้านที่มีทุนทางสังคมสูง มีประสบการณ์มาก มีภูมิปัญญา มีความรู้ สามารถถ่ายทอดสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้ชัดเจน โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดออกมาเป็นองค์ความรู้ผ่านกระบวนการวางแผน ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ การผลิต ประเมินผลจนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอนและมีประสิทธิภาพ เป็นที่น่าภาคภูมิใจที่ชุมชนสามารถนำเอาทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนมาบริหารจัดการได้อย่างคุ้มค่ารู้จักการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาแปรรูปผ่านกระบวนการผลิตเป็นสินค้าที่มีราคาสูง โดยเฉพาะสิ่งที่ใช้สำหรับอุปโภคและบริโภคที่มีความจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต ช่วยให้ชุมชนได้ประหยัดและเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน จึงเป็นที่มาของการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาผลิตซ้ำ สามารถช่วยสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี เป็นความสำเร็จและนำมาซึ่งความเข้มแข็ง ชุมชนมีการบริหารจัดการทุนทางสังคมด้านทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมได้อย่างเข้มแข็ง มีทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น อยู่ในวิถีชีวิตอยู่มากมาย จากการศึกษาด้านทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหว่าน ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็นดังนี้

2.6.3.3.1 ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต มีรายละเอียดดังนี้

2.6.3.3.1.1 ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชุมชน มีลักษณะเป็นบ้าน 2 ชั้น ใต้ถุนบ้าน 2 ชั้น แต่เดิมเป็นที่โล่งเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งตามคำบอกเล่าของคนในชุมชนบ้านหว่าน จะนิยมสร้างแบบนี้เนื่องจากสมัยก่อนมีการเลี้ยงโคเลี้ยงกระบือ ซึ่งจะอาศัยใต้ถุนบ้านเป็นคอก โคนกระบือ แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นบ้าน 2 ชั้นอยู่ แต่ชั้นล่างจะก่อด้วยปูนสำหรับอยู่อาศัย ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านทั้ง 8 คุ่ม ได้สะอาดเรียบร้อย ทุกคุ่มจะมีถนนคอนกรีตเข้าหมู่บ้านสะดวกสบาย มีการขุดร่องวางท่อระบายน้ำไปลงสู่ที่นา เพื่อป้องกันน้ำท่วมและทุกบ้านจะมีการติดตั้งป้ายชื่อเจ้าของบ้านทุกหลังคาเรือน เป็นหมู่บ้านชุมชนที่สงบ ปลอดภัยอบายมุขและยาเสพติด บรรยากาศบริเวณชุมชนร่มรื่นเต็มไปด้วยธรรมชาติ เหมาะกับการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุที่ต้องการความสงบ

2.6.3.3.1.2 การแต่งกาย การแต่งกายของชุมชนบ้านหว่านจะเป็นการแต่งกายด้วยผ้าไหม เนื่องจากการทอผ้าจะเป็นอาชีพเสริมในช่วงที่ว่างจากการทำนาของกลุ่มแม่บ้าน การแต่งกายจึงแต่งกายด้วยชุดผ้าไหม จะนิยมใส่ในวันประเพณีที่สำคัญ หรือเวลาไปทำบุญที่วัด ส่วนผู้ชายจะนิยมนุ่งผ้าโสร่งไหมเพราะเป็นเอกลักษณ์ของผู้นำครอบครัว โดยทั่วไปคนอายุ 50 ปีขึ้นไป จะนิยมนุ่งผ้าโสร่ง เพราะถือว่าเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นต้นแบบให้แก่เยาวชนมีความสุขภาพเรียบร้อย โดยเฉพาะงานทำบุญที่วัดและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มักจะให้เห็นการแต่งกายแบบนี้ ปัจจุบันมีการแปรรูปผ้าโสร่งไหมนำมาตัดเป็นเสื้อเป็นกระเป๋าสตางค์ตุ้มหมึกมากขึ้น แต่ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ความมีคุณค่า คือ เป็นสินค้าราคาแพงที่เกิดขึ้นมาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

2.6.3.3.1.3 ภาษา ชุมชนบ้านหว่านมีความหลากหลายทางภาษา จะมีภาษาไทย อยู่ 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทยโคราช ภาษาเขมร และภาษาไทยกลาง ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ จะพูดภาษาไทยโคราช ภาษาเขมรก็จะมีอยู่บ้าง เด็กรุ่นใหม่จะสื่อสารด้วยภาษากลางใช้ในการสื่อสารกับภายนอกทั่วไป ในท้องถิ่นจริง ๆ จะสื่อสารด้วยภาษาไทยโคราชและจะใช้ภาษาไทยกลางติดต่อกับราชการ

2.6.3.3.1.4 วัฒนธรรมการกิน และอาหารพื้นบ้าน ในส่วนของวัฒนธรรมการกิน ปัจจุบันชาวบ้านจะนิยมนั่งกินข้าวโดยการปูเสื่อนั่งกินข้าว ซึ่งเสื่อจะเป็นเสื่อที่ทอตนเองในเวลาว่างจากอาชีพทำนา ถ้ามีงานจัดเลี้ยงจะนิยมใช้โต๊ะจีนเพื่อต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน อาหารพื้นบ้านจะเป็นอาหารอีสานทั่วไป แต่อาหารที่เป็นเอกลักษณ์จะเป็นข้าวเหนียวและข้าวเจ้า และประเภทของหวาน คือ ขนมชั้น ขนมดอกบัว ขนมจินน้ำยา

2.6.3.3.1.5 การละเล่นพื้นบ้าน จะเป็นการละเล่นของชาวบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการละเล่นหมอลำ ลำกลอน รำวงชาวบ้าน แต่ในปัจจุบันเริ่มเลือนหายไปแล้ว

2.6.3.3.1.6 นาฏศิลป์ การแสดงนาฏศิลป์จะไม่ค่อยมีให้เห็นโดยทั่วไป จะมีเฉพาะในช่วงงานประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน ซึ่งจะเน้นการรำฟ้อน การรำอัสราของศิลปิน และการรำบายสีคู่ขวัญ ซึ่งการแสดงเหล่านี้จะเป็นการแสดงของครูและนักเรียนที่นิยมใช้ในงานมงคล

2.6.3.3.2 ประเพณี และวัฒนธรรม

ในประเด็นประเพณีและวัฒนธรรม อธิบายรายละเอียดออกเป็น 3 หัวข้อได้แก่

2.6.3.3.2.1 ประเพณีสำคัญของบ้านหว่านยังรักษาประเพณีการทำบุญ “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” ประเพณีวัฒนธรรมหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเชื่อตามบรรพบุรุษ เช่น ไหว้ ปู่ตา ในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นการแสดงออกต่อบรรพบุรุษ (ปู่ตา) การเคารพของชุมชนในช่วงเดือน 6 ทำบุญเลี้ยงทายขอฝน มีเครื่องขมา มีผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน เดือน 10 พิธีแซนโชนดา เป็นประเพณีที่ได้ปฏิบัติกันมา การทำบุญตอบแทนบรรพบุรุษ การทำบุญเลี้ยงเพลถวายพระ ช่วงเข้าพรรษา ชุมชนในตำบลได้กำหนดทุกวันเสาร์เพื่อให้หน่วยงานราชการได้มีโอกาสมาร่วมทำบุญที่วัดและได้ยึดเอาหลักกรรมของพระพุทธเจ้ามาประพฤติปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ประเพณี วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงออกถึงความเคารพนับถือและปฏิบัติประเพณีเหล่านี้มาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นโครงสร้างที่มีความสำคัญทางด้านจิตใจแก่คนในชุมชน เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวในการดำรงอยู่ มีรายละเอียดดังนี้

2.6.3.3.2.2 ประเพณีของชุมชนบ้านหว่านเป็นประเพณีของชาวไทย ไครราชที่ถือปฏิบัติกันมา ก็จะจัดไปตามบริบทของแต่ละชุมชน จากการได้เข้าพูดคุยกับผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน จะพูดเหมือนกันว่าประเพณีที่ปฏิบัติกันมาเรียกกันว่า ฮิตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นฮิตโบราณ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เป็นแบบแผนที่ใช้ในการดำรงชีวิต ด้วยความดีงาม “ฮิตสิบสอง” เป็นการรวมคำสองคำ “ฮิต” มาจาก จาริต เป็นการประพฤติ ธรรมเนียมประเพณีที่ชาวชุมชนปฏิบัติกันมาแต่โบราณ “สิบสอง” มาจากสิบสองเดือน รวมแล้วจึงหมายถึงวัฒนธรรม ประเพณีที่ชาวชุมชนบ้านหว่านถือปฏิบัติกันมาในแต่ละเดือนเป็นประจำทุกปี ผู้เฒ่าผู้แก่จะสั่งสอนลูกหลานให้ปฏิบัติตามฮิตสิบสอง จะเป็นประเพณีการทำบุญทั้ง 12 เดือน

2.6.3.3.2.3 ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ซึ่งจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ จะจัดในช่วงต้นเดือนเมษายนทุกปี ซึ่งวันที่จัดงาน ผู้นำจะประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้ทราบล่วงหน้า เพื่อให้คนในชุมชนได้มีโอกาสไปร่วมสืบสานประเพณีที่สำคัญ และเพื่อไปร่วมต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน ซึ่งเป็นงานประเพณีที่ชุมชนบ้านหว่าน

ได้ร่วมเป็นเจ้าของภาพในการดูแลความสงบเรียบร้อย การจัดงานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งนี้สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาเที่ยวในแต่ละปีเป็นจำนวนมากและสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนให้แก่พ่อค้าที่นำสินค้ามาจำหน่ายได้เป็นอย่างดี สร้างเศรษฐกิจเข้าจังหวัดบุรีรัมย์ได้อย่างดี เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอมโบราณของจังหวัดบุรีรัมย์ ในการจัดงานประเพณีประจำปีขึ้นเขาพนมรุ้งเป็นการร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีอันดีงาม มีศิลปะการแสดงมากมาย เป็นกิจกรรมที่ดี มีการจัดขบวนแห่ประยุคต์ศิลป์ขอมโบราณเพื่อสืบสานประเพณีให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน

พิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่ชาวบ้านนับถือปฏิบัติกันมาจะมีการบวชทดแทนบุญคุณบิดามารดา ซึ่งชุมชนบ้านหว่านได้ยึดถือและปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณ และยังมีพิธีกรรมที่ชุมชนบ้านหว่านได้ถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด คือ การสร้างบ้านเรือนจะต้องปรึกษาคณที่มีอาวุโสในชุมชนได้ช่วยกำหนดวันฤกษ์ยามในการสร้างบ้าน หรือนิมนต์พระสงฆ์ให้ช่วยตรวจตราดูพื้นที่ พร้อมทั้งกำหนดวันที่มีฤกษ์ยามงามดีเพื่อให้เกิดเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของบ้าน ในการสร้างบ้านจะต้องมีพิธีกรรมบวงสรวงแสดงถึงการบอกกล่าวเจ้าที่ให้ได้รับรู้ ซึ่งจะมีข้าวปลาขนมหวาน ผลไม้ต่าง ๆ มาอัญเชิญเจ้าที่ให้ได้มารับสิ่งของและอวยพรให้แก่ผู้เป็นเจ้าของบ้าน ได้อยู่อาศัยร่มเย็นเป็นสุข เมื่อเจ้าของบ้านได้ก่อสร้างเสร็จแล้วก็จะมีการทำบุญขึ้นบ้านใหม่หรือทำบุญขึ้นเรือน ซึ่งจะต้องกำหนดวันที่เป็นมงคลเช่นกัน ส่วนมากในเขตชุมชนบ้านหว่านจะนิยมให้พระสงฆ์อุทิศยามวันทำบุญขึ้นบ้านใหม่ จะเน้นทำบุญในวันธงชัยหรือวันอธิบดี ซึ่งขึ้นอยู่กับวันเดือนปีของเจ้าของบ้านด้วย และวันจะเน้นวันพฤหัสบดี เพราะถือกันว่าเป็นวันครู เป็นวันที่เป็นมงคลสำหรับการดำเนินชีวิตการทำมาหากินของชาวชนบท จากนั้นก็จะเริ่มพิธีทำบุญโดยนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์และประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้แก่เจ้าของบ้าน และบริเวณบ้านเรือนเพื่อขจัดปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีให้หมดไป พร้อมกับเลี้ยงอาหารให้แก่ญาติพี่น้องที่มาร่วมพิธีทำบุญและมาร่วมกันอวยพรแสดงความยินดีแก่เจ้าของบ้านมีความสุขความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าต่อไป

3. ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ตำบลจันดุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

การศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งบ้าน โคนเมือง ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นที่สำคัญของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ดังต่อไปนี้

ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ตำบลจันดุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาในประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ 1) สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ 2) ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ 3) อาชีพหลัก

และอาชีพเสริมของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ 4) จำนวนประชากร 5) ทรัพยากรของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ 6) ทูทางสังคมของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 สภาพทั่วไปของชุมชน ที่ตั้งของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ มีสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งพื้นดินเป็นลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง ซึ่งอยู่ติดกับบริเวณป่าชุมชนรอบ ๆ บริเวณหมู่บ้านเป็นที่นา ซึ่งมีพื้นดินมีลักษณะเป็นดินเหนียวผสมดินทราย ซึ่งเหมาะกับการปลูกข้าวหอมมะลิ ข้าวตากแห้ง และการปลูกพืชผักทางการเกษตรทุกชนิด

ที่ตั้ง อยู่ห่างจากอำเภอรยะทาง 10 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ 60 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกันดังนี้

ทิศเหนือ จดกับบ้านพลับปลา หมู่ที่ 1 ตำบลสะเดาอำเภพลับปลาชัย
จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศใต้ จดกับบ้านแพงพวย หมู่ที่ 4 ตำบลจันดุม อำเภพลับปลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันออก จดกับบ้านละลมไผ่ หมู่ที่ 11 ตำบลจันดุม อำเภพลับปลาชัย

จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันตก จดกับบ้านสะเดาหมู่ที่ 9 ตำบลสะเดา อำเภพลับปลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ อยู่ห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ 60 กิโลเมตร ที่ตั้งหมู่บ้าน

แยกจากถนนสายกระสัง-ประโคนชัย เข้าไปตามถนนลาดยางสายประโคนชัย ก่อนจะถึงเทศบาลตำบลจันดุมจะมีทางแยกซ้ายเข้าไปอีก 8 กิโลเมตร ก็จะถึงบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ซึ่งเป็นหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยและหมู่บ้านภูมิปัญญาชาวบ้าน อำเภพลับปลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

การคมนาคม การเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว จุดเริ่มต้นจากกรุงเทพมหานคร เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ถึงสระบุรี เลี้ยวขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) จากนั้นแยกขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 24 (โชคชัย-เดชอุดม) ผ่านอำเภอหนองกี่ อำเภอนางรอง ถึงอำเภอประโคนชัย เลี้ยวซ้ายตรงไปถึงหน้าสถานีขนส่ง (บขส) อำเภอประโคนชัย เลี้ยวขวาเข้าเส้นทางหลัก กระสัง-ประโคนชัย ไปตามทางหลวงหมายเลข 2208 ตรงไปประมาณ 15 กิโลเมตร จะเป็นทางแยกเลี้ยวขวาเข้าไปบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ จะตั้งอยู่ที่บริเวณเดียวกัน

การเดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง สามารถเดินทางได้จากสถานีขนส่งหมอชิต 2 (จตุจักร) โดยบริษัท ขนส่ง จำกัด เติมนระหว่างกรุงเทพมหานคร-บุรีรัมย์ ทุกวัน มีทั้งรถธรรมดาและรถปรับอากาศ เส้นทางที่สะดวกให้เดินทางเส้นทางเดินรถ กรุงเทพฯ-สุรินทร์ ลงสถานีระหว่างทางสถานีขนส่งอำเภอประโคนชัย จากนั้นให้ใช้บริการรถเหมาจากสถานีขนส่งอำเภอประโคนชัย เพื่อเดินทางไปชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ โดยมีระยะทาง 15 กิโลเมตร

การเดินทางโดยรถไฟ มีรถไฟสายกรุงเทพฯ-อุบลราชธานี กรุงเทพฯ-สุรินทร์ และนครราชสีมา-อุบลราชธานี ทั้งที่เป็นขบวนรถด่วน รถเร็ว รถธรรมดา และรถดีเซลราง ผ่านสถานีบุรีรัมย์ทุกขบวนแล้วให้ลงสถานีบุรีรัมย์ จากนั้นเดินทางโดยรถเหมาจากสถานีบุรีรัมย์ เพื่อไปยังชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ หรือลงสถานีรถไฟกระสัง จากนั้นเดินทางโดยรถเหมาจากสถานีกระสัง ไปอำเภอพลับพลาชัย เข้าไปบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ หรือเลือกการเดินทางโดยรถตู้จากบุรีรัมย์-ประโคนชัย จากนั้นเช่าเหมารถไปยังชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ

การเดินทางโดยเครื่องบิน เดินทางจากสนามบินดอนเมือง (DMK)-ท่าอากาศยานบุรีรัมย์ (BFV) ตั้งอยู่ที่หมู่ 12 ตำบลร่อนทอง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีสายการบินนกแอร์ และไทยแอร์เอเชียบินทุกวัน จากนั้นเดินทางโดยเช่าเหมารถเพื่อเดินทางไปยังชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ

3.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ประวัติความเป็นมาของชุมชนการก่อตั้งชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 15 บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ตำบลจันตุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ แต่เดิมผู้คนส่วนมากได้อพยพถิ่นฐานมาจากจังหวัดสุรินทร์ บางส่วนย้ายที่ทำกินมาจากในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ มีกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ 4 ชนเผ่าวัฒนธรรม คือ กลุ่มชาวเขมร ไทยเขมร ไทยกูย (ส่วย) และไทยลาว ส่วนใหญ่ตั้งรกรากอยู่บริเวณใกล้ ๆ แหล่งน้ำมาเกือบร้อยปี เป็นชุมชนชาวส่วยที่อพยพมาจากบ้านเจนิยง และบ้านละ โงนกรอย ตำบลบึง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ประมาณปี พ.ศ. 2494 โดยชาวบ้าน 10 ครอบครัว ประมาณ 80 คน ส่วนมากเป็นคนในตระกูลสายบุตรและแจ่มใส ออกเดินทางมาด้วยกันเพื่อก่อตั้งหมู่บ้านใหม่ เพราะพื้นที่เดิมคือ บ้านเจนิยงและบ้านละ โงนกรอยประสบปัญหาความแห้งแล้ง และโจรผู้ร้ายปล้นสะดม จนได้มาตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านแพงพวย ซึ่งอยู่ในการปกครองของบ้านแพงพวย เมื่อปี พ.ศ. 2510 ต่อจากนั้นจึงได้แยกการปกครองออกมาก่อตั้งหมู่บ้านชื่อบ้านม่วงหวาน ต่อมาปี พ.ศ. 2533 จากนั้นบ้านม่วงหวานได้แยกออกเป็น 2 หมู่ คือ บ้านม่วงหวานหมู่ที่ 8 และบ้านโคกเจริญ หมู่ที่ 15 แต่เนื่องจากชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้าน มีความเป็นเครือญาติพี่น้องกัน เป็นกลุ่มชนเผ่า กูย (ส่วย) จึงมีความผูกพันกัน ระหว่าง 2 หมู่บ้าน จึงเรียกชื่อว่า บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ชาวบ้านส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนา โดยมีวัดโคกเจริญเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้านนี้มาโดยตลอด

ชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ได้รับรางวัลเกษตรกรดีเด่นด้านกลุ่มอนุรักษ์ควายไทย เป็นหมู่บ้านผลิตสินค้าโอท็อปประจำตำบลเพื่อจำหน่าย เป็นหมู่บ้านต้นแบบที่ผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตด้วยการจัดการชุมชนร่วมกัน โดยยึดหลักการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและปัจจุบันได้ก่อตั้งกลุ่มสังคมเศรษฐกิจขึ้นมาอีกกลุ่มหนึ่ง

จุดเด่น ชุมชนมีความสามัคคีแบบเครือญาติได้ร่วมกันพัฒนาชุมชนผ่านกระบวนการพูดคุยจากวงเล็ก ๆ แล้วไปสู่การประชุมใหญ่โดยผ่านการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชนที่ประสบกับความทุกข์ความเดือดร้อน บางครอบครัวยากจนต้องเป็นหนี้จากการกู้ยืมเงินเพื่อมาลงทุนทำการเกษตร ชุมชนจึงหันมาหาวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการบริหารจัดการชุมชนโดยยึดหลักการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่มาบริหารจัดการในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

3.3 อาชีพหลักและอาชีพเสริมของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ประชาชนในชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ชาวบ้านประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก ส่วนใหญ่ร้อยละ 90% มีที่นาเป็นของตัวเอง อาจมีบางครอบครัวที่ไม่มีที่นาก็เช่าที่นาของเพื่อนบ้านทำ รองลงมา คือ อาชีพทำสวน อาชีพเลี้ยงสัตว์ อาชีพรับจ้าง และอาชีพราชการ ในด้านอาชีพทำนาส่วนใหญ่ชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ นิยมปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ แต่เดิมนิยมทำนาแบบปักดำ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชุมชนโดยใช้ควายเป็นแรงงาน ไถนาซึ่งมักจะพบเห็นในชุมชนชนบทชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาแต่ละปีต้องใช้แรงงานจากควาย แต่เนื่องจากปัจจุบันประเทศมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วทำให้ชาวนาต้องหันมาพึ่งพาเทคโนโลยีเข้ามาช่วย โดยใช้เครื่องจักรกล เช่น รถไถนามาแทนที่ข้อดีเป็นการประหยัดเวลา แต่ข้อเสียต้องเพิ่มรายจ่ายที่สูงขึ้น โดยใช้วิธีการทำนาหว่านเมล็ดเป็นการทำนาที่ลงทุนสูงมาก เป็นการทำนาเชิงธุรกิจ สิ่งสำคัญชาวนานิยมใช้ปุ๋ยเคมีมากกว่าปุ๋ยคอกเมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตจึงได้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน จึงต้องประสบกับปัญหาในด้านอาชีพการทำนา เหตุนี้จึงทำให้ชุมชนได้กลับมาทบทวนเพื่อหาทางออกเรื่องการประกอบอาชีพการเกษตรอีกครั้ง จึงได้หันมารวมกลุ่มกันผลิตข้าวอินทรีย์โดยใช้กระบวนการผลิตมีขั้นตอนวิธีการผลิตที่ประณีตมากขึ้น เพื่อป้องกันการเพิ่มรายจ่าย สิ่งสำคัญทำให้ผู้บริโภคมีความปลอดภัยจากการนำไปบริโภค

ส่วนอาชีพเสริมของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ เมื่อชาวนาเสร็จจากฤดูกาลทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตชาวนาจะพากันไปเตรียมดินเพื่อเพาะปลูกพืชผักทางการเกษตร เช่น การปลูกผักชี การปลูกผักกาด ผักคะน้า ผักทอง แพง แดงกวา แดงไทย และการเพาะเห็ดฟางลงทุ่งเพื่อบริโภคและจำหน่ายขายส่งที่ตลาดกลางโดยพ่อค้ามารับซื้อถึงแปลงผัก ส่วนในชุมชนมีการผลิตสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การทอเสื่อกย้อมสี การทอผ้าไหม การทำกล้วยฉาบ ขนมทองม้วน ขนมนางเล็ด ลอดช่อง ขนมจินตามความถนัดของแต่ละคน โดยมีการรวมกลุ่มกันผลิตเพื่อส่งตลาดกลางระดับอำเภอและจังหวัด เป็นสินค้าที่ได้มาตรฐาน ทำให้ชุมชนมีรายได้เข้ามาสำหรับจุนเจือครอบครัวนับเป็นโอกาสดีที่ผู้นำได้ร่วมกันหาทางออกให้แก่ชุมชนได้มีอาชีพเสริมจากการทำนาเพื่อไม่ให้ชาวบ้านมีอาชีพที่เลือนลอยหลังจากเสร็จจากการทำนาแต่ละปี ทำให้ชาวบ้านมีรายได้

ส่งเสียลูกเรียนหนังสือได้อย่างสะดวกตั้งแต่ระดับประถมถึงระดับมหาวิทยาลัย ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นจากคนในชุมชน โดยผู้นำชุมชนพร้อมด้วยเกษตรอำเภอพัฒนาการอำเภอได้ช่วยดูแลในการจัดโครงการฝึกอบรมฝึกอาชีพพระยะสันให้ความรู้แก่ชาวบ้านในชุมชนเพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ มีการรวมกลุ่มผลิตสินค้าทั้งอุปโภคบริโภคเพื่อจำหน่ายได้ เพิ่มมูลค่าให้แก่เกษตรกรผู้ที่มีความตั้งใจ โดยการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

3.4 จำนวนประชากร ประชากรในชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ และมีสัญชาติไทย อาชีพหลักของบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญจะประกอบอาชีพทางด้านเกษตรเป็นหลัก โดยพืชที่เพาะปลูกส่วนใหญ่เป็นการปลูกข้าว ประมาณร้อยละ 90% และในส่วนของสถิติประชากร จะแบ่งการอธิบายออกเป็นหมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 8 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 210 ครัวเรือน แยกเป็น เพศชาย จำนวน 200 คน เพศหญิง จำนวน 310 คน จำนวนประชากรทั้งหมดรวม 510 คน

หมู่ที่ 15 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 190 ครัวเรือน แยกเป็น เพศชาย จำนวน 175 คน เพศหญิง จำนวน 200 คน จำนวนประชากรทั้งหมดรวม 375 คน

การปกครองในชุมชน ระบบการปกครองเป็นการปกครองแบบผู้ใหญ่บ้านปกครอง ทั้ง 2 หมู่บ้าน โดยแต่ละหมู่ก็จะแบ่งการปกครองย่อยเป็นฝ่ายอีก ซึ่งจะเรียกว่า คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือผู้นำชุมชนในการดูแลในฝ่ายต่าง ๆ และมีเทศบาลตำบลจันดุมเป็นผู้ดูแล ในส่วนการปกครองในระดับตำบล ดังนี้

บ้านม่วงหวาน หมู่ที่ 8

บ้านโคกเจริญ หมู่ที่ 15

3.5 ทรัพยากรของชุมชน ในด้านทรัพยากรของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ผู้วิจัยจะนำมากล่าวเป็น 3 ด้าน โดยการแบ่งตามลักษณะของธรรมชาติ คือ 1) ทรัพยากรป่าชุมชน ที่ชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ 2) พื้นที่สาธารณะใช้ประโยชน์ร่วมกัน 3) วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.5.1 ทรัพยากรป่าชุมชน ชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ มีธรรมชาติป่าไม้ ที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวชนบท ชาวบ้านได้อาศัยป่าชุมชนในการหาของป่ามาเลี้ยงชีวิต อาทิ เห็ด ผัก และของป่าอื่น ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติบนพื้นที่ 8 ไร่ ใกล้กับพื้นที่สาธารณะ ทำให้ชุมชน ทั้ง 2 หมู่บ้านมีที่ทำมาหากินในป่าชุมชนได้อย่างสะดวกสบาย เมื่อกาลเวลาผ่านไปการดูแลรักษา ต้องเข้มงวดมากขึ้น เพราะการตัดไม้ทำลายป่าย่อมมีขึ้นในเกือบทุกพื้นที่ จากภาพของป่าชุมชนที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์ก็เริ่มหมดไป ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ของป่าชุมชนนี้ให้เป็นมรดกของชุมชนซึ่งนับวันจะเริ่มหมดไปเนื่องจากขาดการดูแลรักษา ผู้นำและชาวบ้านได้ร่วมกันจัดโครงการบวชป่าต้นไม้ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างความสามัคคีสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน เพื่อให้ทุกคนมีความร่วมมือกัน ช่วยกันป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าของชุมชนไว้ให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศที่เต็มไปด้วยธรรมชาติและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหายากที่ทุกวันนี้ นับวันจะหมดไป และยังเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ที่เข้าร่วมโครงการบรรพชาอุปสมบททุกปี นับได้ว่าทรัพยากรป่าไม้ชุมชนแห่งนี้ได้ช่วยให้ชุมชนมีวิถีชีวิตที่สมบูรณ์ ดังนั้น เรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์ รักษาไว้ซึ่งทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เดิมทีเคยมี มีการบุกรุก ทำลายป่า ป่าชุมชน ชุมชนจะช่วยกันส่งเสริมให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไป

3.5.2 พื้นที่สาธารณะสำหรับใช้ประโยชน์ของชุมชน บนพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญที่ชุมชนได้ใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตรและเป็นทำเลสำหรับเลี้ยงสัตว์ ซึ่งประกอบด้วยสระน้ำขนาดใหญ่ที่เก็บน้ำสำหรับใช้สอยด้านการเกษตรได้อย่างเพียงพอ ชาวบ้านเกือบทุกหลังคาเรือนได้รวมกลุ่มกันปลูกพืชผักปลอดสารเคมีทุกชนิดเพื่อจำหน่ายให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อ โดยชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันเพื่อต้องการหารายได้เสริมจากการทำนา ซึ่งในแต่ละปีเกษตรกรสามารถปลูกผักขายส่งให้แก่พ่อค้าตามท้องตลาดได้อย่างเพียงพอ สิ่งที่สำคัญเป็นผักที่ปลอดภัยจากสารเคมี ผักมีรสชาติอร่อย มีคุณค่าทางโภชนาการ เพราะเกษตรกรได้ให้ความสำคัญในการดูแลรักษาตั้งแต่เพาะปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำให้พ่อค้ามีความต้องการเพิ่มขึ้นทุกปี นับได้ว่าชุมชนได้ใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชนในการเพาะปลูกพืชผักเศรษฐกิจเหล่านี้ทำให้มีรายได้มาเข้ากลุ่มกองทุนเกษตรกรปลูกผักปลอดสารเคมีและได้จุนเจือครอบครัวเป็นอย่างดี

3.5.3 ประเพณีและวิถีชีวิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ เป็นชุมชนเผ่ากูย (ส่วย) ที่มีประเพณีวัฒนธรรมความเป็นที่เป็นนอกระบบเครือญาติ ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน เอื้ออาทรต่อกันและกัน ช่วยเหลือกัน เป็นชุมชนเหมือนครอบครัวเดียวกัน มีกับข้าวกับปลาสามารถกินได้นาน เพราะเกิดจากการแบ่งปันกัน สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ชุมชนได้อาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มายึดถือปฏิบัติ สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งกันและกัน ได้อย่างแนบแน่น สามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการนำเอาทุนทางสังคมด้านประเพณีและวัฒนธรรมเข้ามายึดโยงให้เหนียวแน่น สิ่งสำคัญการนำเอากิจกรรมเข้ามาเสริมอุดช่องว่างเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกครั้ง การจัดกิจกรรมที่สำคัญ ๆ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา (แซน โทณตา) ทำบุญบูชาบรรพบุรุษ เดือน 10 เพื่อเป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเหล่านั้น แม้ท่านจะล่วงลับไปแล้ว แต่คุณความดีของท่านยังปรากฏอยู่ เพื่อให้เยาวชนได้ระลึกถึง ได้ตระหนัก

และเห็นความสำคัญ กิจกรรมวันแม่ และกิจกรรมวันพ่อ ชุมชนได้ร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมนี้ ให้เป็นเสมือนจริง โดยเชิญผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่เคารพนับถือ มาร่วมเป็นเกียรติในงานนี้ด้วย เพื่อเปิดโอกาสให้ลูก ๆ ได้แสดงความรักความเคารพต่อพ่อ หรือต่อผู้ที่ตนเคารพ เช่น ครูอาจารย์ กิจกรรมนี้ทางชุมชนได้รับเสียงตอบรับจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม ว่ามีความภาคภูมิใจมาก ซึ่งมีคุณค่าเหนือกว่าเงินทอง การได้รับการยอมรับ โดยผู้นำได้ขับเคลื่อน กิจกรรมเพื่อให้ทุกคนได้ร่วมแสดงออกต่อหน้าเวที และแสดงความรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สิ่งที่สำคัญผู้นำได้เน้นย้ำกับทุกคนว่า ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต ของชุมชนซึ่งจะขาดไม่ได้โดยเด็ดขาด แม้การทำบุญไหว้ปู่ตาทุกปี ชาวบ้านจะให้ความสำคัญ เพราะมีความเชื่อว่า ถ้าหากพวกคนได้ไปไหว้บวงสรวงปู่ตาด้วยข้าวปลาอาหารที่อุดมสมบูรณ์ ปู่ตาจะรักษาคุ่มครองชุมชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข เป็นความเชื่อที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา แม้แต่การจุดบั้งไฟ เพื่อขอฝน เพื่อให้ฝนตกตามฤดูกาลก็เช่นเดียวกัน เมื่อชุมชนได้ร่วมกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ มักจะได้ยิน คำพูดจากเยาวชนว่า การได้มาร่วมกิจกรรมทุกครั้งที่ชุมชนได้จัดขึ้นนั้นมีความภาคภูมิใจที่สุด เหมือนชุมชนได้พากันขึ้นสวรรค์ นั่นหมายถึง ความสุขที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านม่วงหวาน-โลกเจริญ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การเสียสละและความร่วมแรงร่วมใจจากทุกคน

ผู้นำได้กล่าวเน้นย้ำว่าชุมชนมีความสามัคคีปกครองกันทุกวันนี้ เพราะการได้นำเอา หลักคุณธรรม ความเป็นคนดี ผู้นำเป็นคนดี ผู้ตามก็ยอมเป็นคนดีตาม สามารถที่จะแนะนำอะไรก็ได้ เพราะเมื่อต้นน้ำดีแล้ว กลางน้ำและปลายน้ำก็ยอมดี นั่นคือ การใช้หลัก “ปวารณา” คือ การเปิดโอกาส ให้ทุกคนสามารถว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ยอมรับฟังข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะจากคนอื่น ด้วยหลักความมีเหตุผล จึงทำให้ชุมชนมีความรักมีความสามัคคี ประองดองกัน เสมือนพี่น้อง ครอบครัวยุคเดียวกัน

3.6 ทูทางสังคมของชุมชน บ้านม่วงหวาน-โลกเจริญ ตำบลจันดุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ทูทางสังคมของชุมชน บ้านม่วงหวาน-โลกเจริญ ตำบลจันดุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้นำเสนอเกี่ยวกับทูทางสังคมดังนี้ คือ 1) ทูมนุษย 2) ทูสถาบัน และ 3) ทูภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ดังนี้

3.6.1 ทูมนุษย คือ การเป็นผู้นำที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ และมีความพร้อมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และต้องเป็นผู้นำคนได้ ต้องทำงาน เป็นผู้นำ ต้องมีหลักคิด มุ่งองค์ความรู้ ไม่ใช่ผู้นำที่ให้เราเดินตามอย่างเดียว ผู้ตามสามารถนำเอาไปปรับใช้ได้จากการที่ผู้นำ ชุมชนมีความสามัคคีกัน ส่งผลทำให้การดำเนินงานของชุมชนเป็นไปได้อย่างราบรื่น สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย เกิดผลสำเร็จที่น่าพอใจ อันเกิดจากความร่วมมือกันของทุกภาคส่วน

ความสามัคคีของผู้นำชุมชน ตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ความสามารถของบุคคล ที่ต้องใช้ความรู้และทักษะที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน การฝึกอบรม ประสบการณ์ ทักษะคิด และแรงจูงใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรหรือสังคม และเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กร หรือสังคมนั้นให้บรรลุวัตถุประสงค์และความกระตือรือร้นอย่างแรงกล้าที่บุคคลเลือกที่จะนำความรู้ ทักษะความสามารถมาใช้ในการทำงาน รวมถึงความสามารถที่จะเรียนรู้การสร้างสรรค์และนำเอา นวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ได้อย่างสมบูรณ์

หลักการและวิธีการที่สำคัญของผู้นำ คือ ผู้นำจะต้องมีความพร้อมที่ตนเองทุกอย่าง ในฐานะเป็นผู้นำ เพราะการเป็นภาวะผู้นำ ต้องสร้างความน่าเชื่อถือ ความซื่อสัตย์ ต้องมีองค์ความรู้ ต้องมีความชัดเจนในทุกเรื่องการทำงานหรือนำเสนองานต้องเป็นเชิงรุกสามารถเข้าไปสู่ทุกภาค ส่วน ได้ทุกระบบ เป็นองค์ประกอบความน่าเชื่อถือสามารถเผยแพร่ขยายผลไปถึงทีมงานได้ การ สร้างทีมงาน เพื่อให้พี่น้องในชุมชนและสมาชิกได้เห็นสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น การสร้างความ น่าเชื่อถือในส่วนขององค์กรประกอบด้วย

3.6.1.1 ผู้นำต้องสร้างความน่าเชื่อถือและการเป็นแบบอย่างที่ดี มีความซื่อสัตย์ เป็นที่ตั้ง

3.6.1.2 การสร้างหลักประกันให้แก่ชุมชน การวางเป้าหมายที่ชัดเจนของกิจกรรม และมีหลักประกันให้คนในชุมชน

3.1.6.3 การถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ไปให้แก่สมาชิกในชุมชน เพื่อสื่อให้คนในชุมชนคิดกว้างมองไกล

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการที่ชุมชนมีทุนทางมนุษย์ที่มีทั้งผู้นำที่มีจิตอาสา มีความรู้ มีความรับผิดชอบ มีความรักต่อชุมชนบ้านเกิด มีความสามัคคีร่วมกัน ช่วยให้ชุมชนนั้นมีการพัฒนา อย่างยั่งยืนและเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยการส่งเสริมให้คนในชุมชนเป็นคนดี โดยมีการจัดกิจกรรม ชัดเกล้าจิตใจ โดยใช้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ สร้างกองทุนเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และเป็นการสร้างความเข้มแข็ง ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน โดยมีรูปแบบการบริหารจัดการของคณะกรรมการในชุมชนตามหลักแนวคิด ว่าชุมชนได้สร้างความเข้มแข็ง ซึ่งเกิดจากคณะกรรมการมีบทบาทสำคัญมีความเสียสละต่อชุมชน ย่อมทำให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยหลักผู้นำจะต้องเข้มแข็งก่อน จึงจะสามารถเข้าไปบริหารจัดการชุมชน หรือดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนได้ เพราะผู้นำนั้นถือเป็น ทุนทางทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าและเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ทุกอย่างได้ ผู้นำในชุมชนจะต้องใช้หลักความเป็นคนดี มีคุณธรรม จะต้องใช้ความดีในการปกครอง ในการบริหารจัดการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ มีเอกลักษณ์

ที่สำคัญ คือ เป็นชุมชนที่มีความศรัทธาและเชื่อในผู้นำ ถ้าผู้นำจะพาทำอะไรก็ตามก็สามารถที่จะทำได้ เพราะชุมชนเขามีระบบความเชื่อต่อผู้นำ ในลักษณะของเครือข่าย ในลักษณะของความเคารพผู้นำ มากกว่า แม้จะมีกิจกรรมอะไรก็ตามที่จะทำได้ดี จึงเกิดการพัฒนาขึ้นที่ผ่านมาได้ประสบความสำเร็จเป็นอันมาก แม้แต่เรื่องปัญหาต่าง ๆ เช่นปัญหาหายาเสพติดก็ไม่มี ปัญหาเยาวชนทะเลาะวิวาทกันไม่มี การสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง คือ การพัฒนาองค์ความรู้ให้กับชาวบ้าน การสอนให้ชาวบ้านรู้จัก การพึ่งพาตนเอง โดยยึดเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียง ก็ให้ชาวบ้านทุกครัวเรือนได้นำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจไปปฏิบัติ เช่น โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับงบประมาณมาปีละแปดหมื่นถึงเก้าหมื่นบาท บางหมู่บ้านก็ได้หนึ่งแสนบาท แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับแต่ละหมู่บ้านที่มีความสามารถมากน้อยแตกต่างกัน ในส่วนของพัฒนาชุมชนก็จะเป็นกลไกของการจัดการฝ่ายสนับสนุน ให้ผู้นำชุมชน โดยมีผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้ร่วมกันบริหารจัดการ โครงการต่าง ๆ เพราะเป็นเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็ง เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ให้แก่ผู้นำชุมชน องค์ความรู้ก็คือ แนวทางประเพณีปฏิบัติ ทุนที่เป็นเงิน ทุนที่เป็นคน ทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อนักพัฒนาชุมชนต่อบุคลากรที่คอยประสานงานอยู่ในระดับตำบล โดยการนำเอายุทธศาสตร์ของชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการทำงานให้กับนักพัฒนาที่ลงไปในพื้นที่ในการทำงาน เดิมเครื่องมือการทำงานจะเป็นของกรมพัฒนาเพียงอย่างเดียว เดียวนี้ยุทธศาสตร์ของจังหวัดได้เข้ามาเป็นอีกเครื่องมืออีกทางหนึ่งที่จะเอามาใช้ในการประกอบในการพัฒนาการทำงานด้วย อย่างเช่นในเรื่อง 9 ดี ตามนโยบายของท่านผู้ว่าราชการจังหวัด ส่วนที่เราจะเอาไปใช้ เราสามารถพูดคุยกับประชาชนได้ทุกเรื่อง คือ ได้ทั้ง 9 เรื่อง สุดท้ายก็จะไปสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้ทุกหมู่บ้าน แก่คณะกรรมการหมู่บ้านทุกคน ในส่วนของพัฒนาที่จะใช้ตรงนี้เป็นเครื่องมือในการลงไปดู เพื่อพูดคุยและจัดกิจกรรมฝึกอบรมให้แก่หมู่บ้านชุมชน ทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง คือ ความเป็นบรรพบุรุษ วัด โรงเรียน หรือราชการ เพราะทุกอย่างนี้ก็จะมีความสามัคคี ความสามัคคี คือ ความโดดเด่นรวมทั้งความอ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพราะชุมชนมักจะพูดน้อย ชุมชนควรเป็นทั้งผู้รับและเป็นทั้งผู้ให้ที่ดี เอกลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ ไทยญวนนั้น พูดน้อยมาก

ดังนั้น ทุนทางสังคมที่ทางชุมชนร่วมรับผิดชอบร่วมบริหารจัดการรวมทุกอย่างที่ขึ้นชื่อว่าทุนทางสังคม มีทั้งคน เงิน ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม หรือศักยภาพความเข้มแข็งของแต่ละพื้นที่ ซึ่งตรงนี้ในแต่ละหมู่บ้านแต่ละชุมชนมีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องของคน เรื่องของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม บางหมู่บ้านมีทุนทางสังคมสูงมีที่สาธารณะ มีที่สาธารณูปโภคพร้อมเพรียง มีไฟฟ้า มีน้ำประปาพร้อม การพัฒนาการบริหารจัดการก็จะง่ายขึ้น โดยเฉพาะคน สอดคล้องกับนโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัด คือ ผู้นำชุมชน ถ้าได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวกับเรื่อง BCM มาถือปฏิบัติ คือ เรื่องคนดี คนดีถ้าคนมีจิตสำนึกละเอียดรอบคอบ

ชุมชนที่ดี ซึ่งคนได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่ปู่ย่า ตา ยาย คนก็กลัวบาปกัน แต่ในปัจจุบันคนไม่ค่อยกลัวกัน ถ้าคนไม่กลัวบาปก็ย่อมผิดขนบธรรมเนียมประเพณี สังคมภายนอก สิ่งแวดล้อมภายนอก ทุกวันนี้จะเห็นว่า สื่อออนไลน์ที่กำลังส่งผลกระทบต่อให้แก่หมู่บ้านชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กวัยรุ่น ยุคใหม่ที่ก้าวทันเทคโนโลยีเหล่านี้ มีความเสี่ยงในการบริโภคสื่อต่าง ๆ อย่างมาก เด็ก ๆ ได้ใช้เวลา กับตรงนี้มาก ส่วนที่จะไปประพฤติปฏิบัติตามพ่อแม่ผู้ปกครองพาเข้าวัดประพฤติปฏิบัติธรรม เขาไม่ไปแล้วตอนนี้ ถ้าเขาเลือกดูสิ่งที่มีประโยชน์ก็จะดี เรื่องของการบริหารจัดการ เรื่องของการพัฒนา ทูคน คนควรมีจิตสำนึก ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนา ไปสู่ความยั่งยืน

3.6.3 ทูสถาบัน ประกอบด้วย 3 สถาบันหลัก ได้แก่ สถาบันกษัตริย์ สถาบันศาสนา และสถาบันครอบครัว สถาบันสำคัญในสังคม อาทิ สถาบันการศึกษา สถาบันการเมืององค์กรต่าง ๆ อาทิ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ซึ่งสถาบัน เหล่านี้ จะมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดพลังของคนในชุมชนในสังคม รวมไปถึงการออกกฎหมาย และระเบียบปฏิบัติของสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่รวมกันได้

ส่วนของทุนที่เป็นเงิน เราจะส่งเสริมกองทุนพึ่งพาตนเอง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ก็สามารถที่จะให้กลุ่มอื่น ๆ เข้าไปใช้บริการได้ เพื่อที่จะนำมาเป็นทุนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป ชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ได้ก่อตัวร่วมกันนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน มาบริหารจัดการภายในชุมชน สามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้ โดยการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ ของชุมชนเพื่อเชื่อมร้อยเป็นกลุ่มคนในชุมชน เอาความเป็นเครือญาติความเป็นพี่น้องมากลุ่มกันขึ้น สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้หลากหลาย ชุมชนยึดการดำเนินชีวิต ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนได้ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มด้วยกัน สิ่งสำคัญ ชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญมีกิจกรรมการรวมกลุ่มที่โดดเด่นดังนี้

1. ชุมชนร่วมกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพเพื่อใช้ในชุมชนและจำหน่ายในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด รายได้ส่วนหนึ่งจากการจำหน่าย สมาชิกกลุ่มจะต้องหักเข้ากลุ่มกองทุนเพื่อเป็นต้นทุน ในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์หรือการซื้อวัตถุดิบ เช่น ปุ๋ยคอก เป็นต้น สาเหตุที่ชุมชนได้หันมาผลิต ปุ๋ยอินทรีย์ เนื่องจากชาวนาได้รับผลกระทบจากการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งมีต้นทุนสูง อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนทั้งผู้บริโภค ผนวกกับราคาผลผลิตทางการเกษตร มีราคาตกต่ำ ชาวนาต้องลงทุนในการทำนาสูงมาก จึงได้หันมาเรียนรู้วิธีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โดยใช้ปุ๋ยคอกที่มีอยู่ในชุมชน โดยการใช้เครื่องอัดเม็ดมีคุณภาพดีกว่าปุ๋ยเคมี สามารถทำให้ผลผลิตทางการเกษตรดีขึ้น

2. ชุมชนจัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อการเรียนรู้และจัดการร่วมกัน สาเหตุเกิดจากชุมชนได้เห็นปัญหาของชาวบ้านคิดหาร้านค้าจากการซื้อสินค้าทั่วไป เมื่อเพิ่มมากขึ้นพ่อค้าก็มาเก็บข้าวทดแทน ซึ่งเป็นปัญหาที่ชุมชนต้องหาวิธีแก้ไข เพราะราคาสินค้าที่จำหน่ายแพงกว่าร้านค้าทั่วไป เป็นการเอาเปรียบชาวบ้าน ดังนั้น จึงได้ร่วมจัดตั้งร้านค้าชุมชน โดยให้ชุมชนได้ร่วมกันจัดการกันเองและเรียนรู้วิธีการจำหน่ายสินค้าเพื่อป้องกันการเอาเปรียบ ทำให้ชุมชนรู้จักกฎระเบียบกติกาของชุมชน ซึ่งได้ดำเนินการก่อตั้งภายหลังจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยระดมทุนจากสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ โดยสมาชิกร่วมกันหุ้นละ 50 บาท เพื่อนำทุนที่ได้ไปซื้อสินค้ามาวางจำหน่าย เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่คนในชุมชนได้ซื้อสินค้าในชุมชนไม่ต้องเดินทางเข้าตลาดในเมือง เพื่อป้องกันเงินให้อยู่ในชุมชน ขณะเดียวกันยังสามารถใช้เป็นศูนย์สาธิตการตลาดได้ด้วย เพื่อให้ชุมชนได้นำเอาสินค้าที่ผลิตเองมาวางจำหน่ายได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันร้านค้าชุมชนสามารถขยายสาขาได้อีกสาขาหนึ่ง คือ ร้านค้าชุมชนบ้าน โคนกเจริญ ซึ่งการบริหารจัดการแต่ละร้านจะมีนักเรียนมาช่วยจำหน่ายช่วงวันหยุด โดยคิดค่าแรงคนนั่งขายของวันละ 50 บาท ทำให้นักเรียนมีรายได้ไว้เป็นทุนการศึกษา ในแต่ละร้านจะมีผู้จัดการร้าน ๆ ละ 1 ตำแหน่ง เพื่อคอยควบคุมดูแลร้านค้า กติการ้านค้าชุมชนจะไม่มีการซื้อขาย การซื้อทุกครั้งต้องเป็นเงินสดเพื่อให้ชุมชนมีวินัยในการใช้เงิน

3. โรงสีชุมชนการผลิตร่วมกันเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ด้านโรงสีข้าว ชุมชนได้รับงบประมาณสนับสนุนมาจากกระทรวงมหาดไทย จำนวนเงิน 2 ล้านบาท เพื่อจัดซื้อโรงสีข้าวเพื่อไว้บริการให้แก่ชุมชน ซึ่งขนาดของโรงสี 24 เกวียน โดยชุมชนได้ร่วมก่อตั้งกลุ่มเพื่อระดมทุนในการดำเนินการก่อสร้างโรงสีข้าว แต่เนื่องจากการประกอบการดังกล่าวมีการแข่งจากภายนอกทำให้การดำเนินการรวมกลุ่มต้องล้มเลิก สมาชิกจึงได้ร่วมกันหาแนวทางวิธีการบริหารในรูปแบบใหม่ โดยการรับจ้างสีข้าวเพียงอย่างเดียว โดยคิดค่าสีข้าวราคากระสอบละ 20 บาท ซึ่งทางชุมชนจะได้รื้อถอนและกลับไว้จำหน่ายต่อให้แก่ผู้มารับซื้อ

4. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคนกเจริญได้ดำเนินการก่อตั้งโดยกลุ่มสมาชิกในชุมชนมาร่วมกันบริหารจัดการ ซึ่งชุมชนได้รับงบประมาณเพื่อให้ชุมชนได้กู้ยืมหมุนเวียนมาลงทุนทางการเกษตรหรือการประกอบอาชีพต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมีงานทำ มีรายได้มาจุนเจือครอบครัว เพื่อป้องกันการว่างงาน โดยรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณเป็นกองทุนหมู่บ้านละ 1,000,000 บาท โดยให้ชุมชนนำมาบริหารจัดการในลักษณะเงินหมุนเวียน และได้คิดเป็นดอกเบี้ยจากผู้กู้ยืมตามจำนวนที่ขอกู้ตามความจำเป็น โดยไม่เกิน 20,000 บาทต่อคน ซึ่งในแต่ละปี สมาชิกที่ขอกู้เมื่อถึงกำหนดเวลาชำระก็จะนำเงินที่ขอกู้มาส่งคืนกองทุนพร้อมทั้งดอกเบี้ยโดยคิดเป็นร้อยละ 6 ต่อปี หรือขึ้นอยู่กับกฎระเบียบ

กติกาสมาชิกในชุมชนที่มีข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการกองทุนนี้ ส่วนดอกเบี้ยที่ได้จากสมาชิกทางกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ก็จะนำมาเป็นสวัสดิการเพื่อชุมชนมาบริหารจัดการในชุมชน ซึ่งในแต่ละปีชุมชนจะได้เงินที่เป็นดอกเบี้ยมาจัดกิจกรรมวันสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และอีกอย่างได้ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน เด็กกำพร้า คนพิการ มอบทุนการศึกษาแก่เด็ก ที่เรียนดีแต่ยากจน

5. กลุ่มอนุรักษ์ความไทย กลุ่มอนุรักษ์ควายไทย สืบเนื่องจากชุมชน

บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญมีความผูกพันกับวิถีชีวิตทางการเกษตร โดยอาศัยวัวควายมาเป็นแรงงานในการไถนาเพื่อทำนาในรูปแบบการปักดำ ซึ่งที่ผ่านมาชุมชนได้ยึดรูปแบบการทำนาโดยใช้ควายเป็นแรงงานส่วนใหญ่ ชาวบ้านได้คลุกคลีอยู่กับวิถีชีวิตนี้มานาน ต่อมาเมื่อความเจริญทางด้านเทคโนโลยีเข้ามา วัวควายที่ชาวนาเคยมีอยู่เต็มท้องทุ่งนั้นก็เริ่มจางหายไป เหลือน้อยลง แต่เดิมชาวบ้านแต่ละครอบครัวจะมีควายอยู่ครอบครัวละ 10-30 ตัว เมื่อชาวนาเห็นเพื่อนบ้านมีเครื่องจักรรถไถนา ก็มีความคิดที่อยากจะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงอาชีพ จึงได้พากันขายควายที่มีอยู่เพื่อนำเงินมาหาซื้อรถไถนาบ้าง รถเกี่ยวข้าวบ้าง ซึ่งเป็นยุคที่เปลี่ยนความล้าสมัยเป็นยุคที่ทันสมัย จากความที่เคยมีอยู่นั้นถูกจำหน่ายให้นายทุน เมื่อสังคมที่ทันสมัยเข้ามา ชาวนาดำเนินชีวิตที่เคยอยู่แบบพอเพียง ประหยัดการใช้จ่าย แต่ต้องใช้แรงงานมาก เมื่อมาถึงความทันสมัย ทุกคนทำนาโดยใช้เครื่องจักร การใช้จ่าย การลงทุนเพิ่มขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับราคาน้ำมันที่ต้องใช้เป็นประจำเพื่อใช้งานไถนาทำให้วิถีชีวิตที่เคยอยู่แบบสบายตามชนบทต้องมาแข่งขันกันในเมืองธุรกิจ มีการเอาเปรียบกันมากขึ้น ทำให้ชุมชนต้องหันมาหาหลักยึดสร้างจุดยืนขึ้นมาใหม่อีกครั้ง ควายที่เคยมีก็จำหน่ายหมดไป

ต่อมาชุมชนมีความคิดว่า ชุมชนควรช่วยกันอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าในชุมชนไว้บ้าง จึงได้รับการสนับสนุนจากบริษัทผลิตตุ๊กตาแห่งประเทศไทยได้มอบควายเพื่อให้ชุมชน จำนวน 100 ตัว เมื่อปี พ.ศ. 2543 ได้รับการสนับสนุน เริ่มมีสมาชิก จำนวน 70 คน กลุ่มอนุรักษ์ควายไทย บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มจำนวนของกระบือ โดยกลุ่มโดยการรื้อฟื้นประเพณีพื้นบ้านการอนุรักษ์ควายไทย เช่น ประเพณีทำบุญรอยโครอยกระบือไทย การจัดประกวดความงามของเยาวชนเกี่ยวกับวิถีชีวิตการเลี้ยงกระบือ การจัดประกวดกระบือ ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 121 คน มีสมาชิกที่ขอยืมควายเพื่อนำมาเลี้ยงสำหรับไว้เป็นต้นทุนให้แก่ผู้ที่ไม่มีควายใช้ประกอบอาชีพได้มาลงทะเบียนเพื่อขอยืมรับเอาไป ซึ่งจะมีกติกากในการนำไปเลี้ยงเพื่อขยายพันธุ์โดยชุมชนได้รับความร่วมมือจากชุมชนได้มาลงทะเบียนเพื่อขอยืมควายแม่พันธุ์ไปเลี้ยง ซึ่งมีกฎกติกาและระเบียบ ซึ่งมีจำนวน 386 ตัว เมื่อปี พ.ศ. 2551 กลุ่มสมาชิกได้มีการมอบลูกกระบือ

ให้แก่สมาชิกใหม่จำนวน 73 ตัว และมอบเป็นสาธารณะกุศลจำนวน 6 ตัว ซึ่งสมาชิกทุกคนจะต้องปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่มดังนี้

1. มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มอนุรักษ์ควายไทยเพื่อดำเนินการกลุ่ม จำนวน 11 คน มีวาระเป็นเวลา 5 ปี โดยจัดให้มีการประชุมกลุ่มทุก ๆ 3 เดือน และสมาชิกสามารถซักถามข้อสงสัยในการบริหารจัดการงานของคณะกรรมการและเสนอแนะแนวทางในการบริหาร ตลอดจนเสนอปัญหาในที่ประชุมของกลุ่มได้อย่างเป็นอิสระ
 2. มีระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม เช่น เกษตรกรที่จะเป็นสมาชิกจะต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มอมทรัพย์เพื่อการผลิตไม่น้อยกว่า 1 ปี เกษตรกรที่เลี้ยงแม่กระบือรุ่นแรก เมื่อมีลูกเกษตรกรจะต้องส่งคืนลูกกระบือตัวแรกให้กับกลุ่ม ลูกกระบือรุ่นต่อ ๆ ไป จะต้องส่งให้ทางกลุ่ม 1 ตัว เมื่อได้ลูกอีก 1 ตัว จะต้องส่งคืนกระบือแม่พันธุ์ให้กับทางกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกคนอื่นต่อไป
 3. ผู้ที่ขอขีมนควายแม่พันธุ์ 1 ตัว ผู้ขอขีมนจะต้องลงทะเบียนจะต้องเสียค่าธรรมเนียมตัวละ 500 บาท
 4. หากสมาชิกผิดสัญญาทางกลุ่มอนุรักษ์ควายไทยจะไปยึดเอาควายกลับเข้ามายังกลุ่มคืน
 5. กลุ่มมีการวางแผนการแนวทางการพัฒนา เช่น การประสัมพันธ์คุณค่าของการอนุรักษ์ควายไทย ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการท่องเที่ยวอนุรักษ์ ปัจจุบันกำลังเปิดเป็นโรงเรียนสอนการไถนาให้แก่ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกใช้ประโยชน์จากกระบือไทย ผลผลิตจากการที่กลุ่มได้ดำเนินการบริหารจัดการทำให้กลุ่มสามารถคิดเป็นมูลค่าที่จำหน่ายกระบือที่สมาชิคนำมาคืนจากการขยายพันธุ์เป็นจำนวนเงิน 52,8000 บาท
- ในแต่ละปีชุมชนที่เป็นสมาชิกขีมนไปเลี้ยงสามารถขยายพันธุ์ให้แก่กลุ่มอนุรักษ์ควายไทยได้เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันนี้กลุ่มอนุรักษ์ควายไทยยังได้สนับสนุนแม่พันธุ์ให้แก่สมาชิกต่างจังหวัดที่มีความประสงค์ขอไปเลี้ยงเพื่อขยายพันธุ์ต่อ เมื่อครบกำหนดแล้วจะต้องคืนมายังกลุ่มเพื่อแจกจ่ายต่อให้แก่คนอื่นต่อไป นี่เป็นส่วนหนึ่งที่กลุ่มอนุรักษ์ควายไทยได้ร่วมกันบริหารจัดการทุนทางสังคมในด้านกองทุน สามารถนำพาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เป็นที่พึ่งของชุมชนได้เป็นอย่างดี
6. กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ บนพื้นที่สาธารณะที่ว่างเปล่า ซึ่งชุมชนได้รับงบประมาณจากกระทรวงมหาดไทยเพื่ออุดหนุนสำหรับเก็บกักน้ำเพื่อใช้สอยบนพื้นที่ทางการเกษตรและสำหรับเลี้ยงสัตว์ชุมชน เมื่อเสร็จสิ้นภาระจากการทำนากการเก็บเกี่ยวผลผลิตก็จะว่างงาน ซึ่งทุกคนจะต้องรอคอยการทำงานอีกครั้งเมื่อถึงฤดูฝน ซึ่งจะต้องทิ้งเวลาในช่วงนี้ไปประมาณ 4-5 เดือน ชุมชนจึงได้ร่วมกันรวมกลุ่มปลูกผักบนพื้นที่สาธารณะ ซึ่งมีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ที่อุดมสมบูรณ์ดี ชุมชนได้มาร่วมกันจัดสรรแปลงผักให้แต่ละคนตามความต้องการและสามารถเลือกปลูกผักเศรษฐกิจที่สามารถจำหน่ายได้ทุกวัน ทางตลาดต้องการทุกวัน เพื่อผลิตให้ทันกับผู้ใช้ผู้บริโภค โดยใช้ระยะเวลาเพียง 1 เดือนเศษ เกษตรกรสามารถเก็บผลผลิตไปจำหน่ายได้เป็นเงินอย่างคุ้มค่า สิ่งสำคัญ คือ การปลูกผักปลอดสารเคมี หรือปลอดจากสารเคมีเจือปน ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างมากชุมชน มีความขยันขันแข็งในอาชีพเสริมเพื่อหารายได้ให้แก่ครอบครัว ทำให้ลูกหลานได้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านจนเป็นที่เคยชิน ทุกครั้งที่ลูก ๆ เลิกเรียนมาจะมาช่วยพ่อแม่เก็บผักเพื่อเตรียมส่งขายให้พ่อค้าที่มารับซื้อเพื่อไปขายที่ตลาดกลางชุมชนได้ร่วมกันประกอบอาชีพเสริมนี้ทุก ๆ ปีเมื่อว่างจากการทำนา ทำให้มีรายได้ดี สามารถเก็บออมเงินได้เพิ่มขึ้นมากขึ้นสามารถพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีความเข้มแข็ง ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีความสุขกับการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นภูมิคุ้มกัน

3.6.4 ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่

ทุนด้านภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นองค์ความรู้ ความสามารถที่เกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงการแก้ไขปัญหาการปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นต่อไปเพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์และเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทุนด้านองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของคนในชุมชน

ชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ตำบลจันดุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีทุนทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชนนั้นแฝงอยู่ในวิถีชีวิตอยู่มากมาย จากการศึกษาด้านทุนทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น

3.6.4.1 ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต มีรายละเอียดดังนี้

ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชุมชนเป็นบ้าน 2 ชั้น ใต้ถุน บ้าน 2 ชั้น แต่เดิมเป็นที่โล่งเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งตามคำบอกเล่าชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ จะสร้างแบบนี้เนื่องจากสมัยก่อนมีการเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ซึ่งจะอาศัยใต้ถุนบ้านเป็นคอกวัว แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นบ้าน 2 ชั้นอยู่ แต่ชั้นล่างจะก่อด้วยปูนสำหรับอยู่อาศัย

การแต่งกาย การแต่งกายของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ จะเป็นการแต่งกายด้วยผ้าไหม เนื่องจากการทอผ้าจะเป็นอาชีพเสริมในช่วงที่ว่างจากการทำนาของแม่บ้าน การแต่งกายจึงแต่งกายด้วยชุดผ้าไหม จะนิยมใส่ในวันประเพณีที่สำคัญ หรือวันที่ไปทำบุญที่วัด ส่วนผู้ชายจะนิยมนุ่งผ้าโสร่งไหม เพราะเป็นเอกลักษณ์ของผู้นำครอบครัว โดยทั่วไปคนอายุ 50 ปีขึ้นไปจะนิยมนุ่งผ้าโสร่ง เพราะถือว่าเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นต้นแบบให้แก่เยาวชนคู่มือมีความสุภาพเรียบร้อย โดยเฉพาะงานทำบุญที่วัดและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มักจะให้เห็นการแต่งกายแบบนี้

ปัจจุบันมีการแปรรูปผ้าไหมนำมาตัดเป็นเสื้อผ้าเป็นกระเป๋าซึ่งดูทันสมัยมากขึ้น แต่ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ความมีคุณค่า คือ เป็นสินค้าราคาแพงที่เกิดขึ้นมาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภาษา ชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ มีความหลากหลายทางภาษา จะมีภาษาไทย อยู่ 4 ภาษา ได้แก่ ภาษาลาว (อีสาน) ภาษาเขมร ภาษาส่วย (ญ) และภาษาไทยเขมร ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่จะพูดภาษาส่วย ภาษาเขมรก็จะมียู่ เด็กรุ่นใหม่จะสื่อสารด้วยภาษากลาง ในการสื่อสารกับภายนอก ในท้องถิ่นจริง ๆ จะสื่อสารด้วยภาษาไทย จะใช้ภาษาไทยกลางติดต่อราชการ

วัฒนธรรมการกิน และอาหารพื้นบ้าน ในส่วนของวัฒนธรรมการกิน จะนั่งกินโดยการปูเสื่อนั่งกินข้าว ซึ่งเสื่อก็จะปูที่ทอตนเองในเวลารว่าง อาหารพื้นบ้านจะเป็นอาหารอีสานทั่วไป แต่อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ จะเป็นกุ่มจ่อมผัดทรงเครื่อง นิยมข้าวเหนียว และข้าวเจ้า และประเภทของหวาน คือ ขนมลอดช่อง ขนมชั้น ขนมดอกบัว ขนมนางเล็ด

การเล่นพื้นบ้าน จะเป็นการเล่นของชาวบ้านที่ส่วนใหญ่เล่นกัน เช่น รำอัญเร รำตรุษ รำวงชาวบ้าน แต่ในปัจจุบันเริ่มเลือนหายไปแล้ว

นาฏศิลป์ การแสดงนาฏศิลป์จะไม่ค่อยมีให้เห็นโดยทั่วไป จะมีเฉพาะช่วงประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน ซึ่งการรำของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ จะมีการรำตรุษ รำอัญเร การรำอุปสรรคของศิลปินรางวัลดีเด่นแห่งชาติ และการรำบายสี่สู่ขวัญ ซึ่งการแสดงเหล่านี้จะเป็นการแสดงของครูและนักเรียนโรงเรียนพลับพลาชัยพิทยาคม

3.6.4.2 ประเพณี และวัฒนธรรม

ในประเด็นประเพณีและวัฒนธรรม อธิบายรายละเอียดออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ ประเพณีสำคัญของบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ “ฮีดสิบสอง คองสิบสี่”

ประเพณี วัฒนธรรม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเชื่อตามบรรพบุรุษ เช่น ไหว้ ปู่ตา ในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นการแสดงออกต่อบรรพบุรุษ (ปู่ตา) การเคารพของชุมชน ในช่วงเดือน 6 ทำบุญเลี้ยงตายขอฝน มีเครื่องขมา มีผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน เดือน 10 พิธีแซน โจนตา เป็นประเพณีที่ได้ปฏิบัติกันมา การทำบุญตอบแทนท่านบรรพบุรุษ การทำบุญเลี้ยงเพลถวายพระ ช่วงเข้าพรรษา ชุมชนในตำบลได้กำหนดทุกวันศุกร์ เอาหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาประพฤติปฏิบัติ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประเพณีวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงออกถึงความเคารพ นับถือ และปฏิบัติประเพณีเหล่านี้มาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นโครงสร้างที่มีความสำคัญทางด้านจิตใจแก่คนในชุมชน เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวในการดำรงอยู่ มีรายละเอียดดังนี้

ประเพณีของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ เป็นประเพณีของชาวส่วย (กูย) ที่ถือปฏิบัติกันมา ก็จะจัดไปตามบริบทของแต่ละชุมชน จากการได้เข้าพูดคุยกับผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน จะพูดเหมือนกันว่าประเพณีที่ปฏิบัติกันมาเป็น เรียกกันว่า ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นฮีตโบราณ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เป็นแบบแผนที่ใช้ในการดำรงชีวิต ด้วยความดีงาม “ฮีตสิบสอง” เป็นการรวมคำสองคำฮีต มาจาก จารีต เป็นการประพฤติ ธรรมเนียม ประเพณีที่ชาวชุมชนส่วยปฏิบัติกันมา แต่โบราณ “สิบสอง” มาจากสิบสองเดือน รวมแล้ว จึงหมายถึง วัฒนธรรม ประเพณีที่ชาวอีสานถือปฏิบัติกันมาในแต่ละเดือนเป็นประจำทุกปี ผู้เฒ่าผู้แก่จะสั่งสอนลูกหลานให้ปฏิบัติตามฮีตสิบสอง จะเป็นประเพณีการทำบุญทั้ง 12 เดือน

ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งซึ่งจะจัดเป็นประจำทุกปี เป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ จะจัดในช่วงต้นเดือนเมษายนทุกปี ซึ่งวันที่จัดงานก็จะประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนทราบล่วงหน้า การจัดการนี้ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวเขาพนมรุ้ง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอมโบราณของจังหวัดบุรีรัมย์

พิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่นอกเหนือจาก “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ที่ชาวบ้าน นับถือปฏิบัติกันมา ก็จะมีการบวชทดแทนบุญคุณบิดามารดา ยกตัวอย่าง การแต่งงานของชุมชน บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ที่ยังถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณ ชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญนิยมให้ ลูกหลานในชุมชนแต่งงานกันกับเครือญาติ ความเป็นพี่น้องกัน เพื่อไม่ให้ความเป็นชนเผ่าส่วย (กูย) หดหายไป ชุมชนมักจะยึดถือพิธีกรรมเหล่านี้ไม่ให้สูญหายไป เพราะต้องการให้ความเป็นเครือญาติมี เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สะดวกในด้านการปกครองคนในชุมชน เพราะชุมชนส่วยเวลาพูดคุยกันจะง่าย ลูกหลานจะเชื่อฟังผู้ใหญ่ที่เป็นอาวุโสสามารถเชื่อมร้อยให้เป็นพลังความสามัคคีของชุมชน โดยการสืบเชื้อสายกูยให้มากขึ้น และยังมีพิธีกรรมที่ชาวบ้านให้ความสำคัญ คือ การบูชาบรรพบุรุษ เพราะเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปจะช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองชุมชนของตนให้อยู่ร่วมกัน อย่างสงบสุข ร่มเย็น

4. ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านถนนหัก ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

การศึกษาชุมชนบ้านถนนหัก ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาในประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ 1) สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านถนนหัก

2) ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านถนนหัก 3) อาชีพหลักและอาชีพเสริมของชุมชนบ้านถนนหัก

4) จำนวนประชากร 5) ทรัพยากรของชุมชนบ้านถนนหัก 6) ทูทางสังคมของชุมชนบ้านถนนหัก

ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 สภาพทั่วไปของชุมชน สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านถนนหัก เทศบาลเมืองนางรอง

ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ห่างจากตัวอำเภอนางรองประมาณ 4 กิโลเมตร

และห่างจากตัวจังหวัดบุรีรัมย์ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงทางประมาณ 52 กิโลเมตร สภาพภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ โดยรวม เป็นพื้นที่ราบทุ่งนา ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาและมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ จรด ชุมชนวัดถนนหัก เทศบาลเมืองนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
 ทิศใต้ จรดชุมชนวัดใหม่เรไรทอง เทศบาลเมืองนางรอง อำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์
 ทิศตะวันออก จรดชุมชนถนนหักพัฒนา เทศบาลเมืองนางรอง อำเภอนางรอง

จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันตก จรดบ้านนางรอง ตำบลนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชนบ้านถนนหัก เทศบาลเมืองนางรอง ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
 อยู่ห่างจากตัวอำเภอนางรองประมาณ 4 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดบุรีรัมย์ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงทางประมาณ 52 กิโลเมตร

การคมนาคม การเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว จุดเริ่มต้นจากกรุงเทพมหานคร เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ถึงสระบุรี เลี้ยวขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) จากนั้นแยกขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 24 (โชคชัย-เดชอุดม) ผ่านอำเภอหนองกี่ อำเภอนางรอง ถึงอำเภอนางรอง เลยไปประมาณ 4 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าไปอีกประมาณ 200 เมตร ถึงชุมชนบ้านถนนหัก ที่ทำการกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก และสถาบันการเงินชุมชนบ้านถนนหัก ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านถนนหัก

การเดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง สามารถเดินทางได้จากสถานีขนส่งหมอชิต 2 (จตุจักร) โดยบริษัท ขนส่ง จำกัด เดินทางระหว่างกรุงเทพมหานคร-บุรีรัมย์ ทุกวัน มีทั้งรถธรรมดา และรถปรับอากาศ เส้นทางที่สะดวกให้เดินทางเส้นทางเดินทาง กรุงเทพ-สุรินทร์ ลงสถานีระหว่างทางสถานีขนส่งอำเภอนางรอง จากนั้นให้ใช้บริการรถเหมาจากสถานีขนส่งอำเภอนางรอง เพื่อเดินทางไปชุมชนบ้านถนนหัก โดยมีระยะทาง 4 กิโลเมตร

การเดินทางโดยรถไฟ มีรถไฟสายกรุงเทพ-อุบลราชธานี กรุงเทพ-สุรินทร์ และนครราชสีมา-อุบลราชธานี ทั้งที่เป็นขบวนรถด่วน รถเร็ว รถธรรมดา และรถดีเซลราง ผ่านสถานีบุรีรัมย์ทุกขบวนแล้วให้ลงสถานีบุรีรัมย์ จากนั้นเดินทางโดยรถเหมาจากสถานีบุรีรัมย์ เพื่อไปยังชุมชนบ้านถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ไปทางทิศใต้ ระยะทางประมาณ 52 กิโลเมตร เลี้ยวขวาเข้าถนนหมู่บ้าน 200 เมตร ถึงชุมชนบ้านถนนหัก

การเดินทางโดยเครื่องบิน เดินทางจากสนามบินดอนเมือง (DMK)-ท่าอากาศยานบุรีรัมย์ (BFV) ตั้งอยู่ที่หมู่ 12 ตำบลร่อนทอง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีสายการบินนกแอร์ และไทยแอร์เอเชียบินทุกวัน จากนั้นเดินทางโดยเช่าเหมารถเพื่อเดินทางไปยังชุมชนบ้านถนนหัก

อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ไปทางทิศใต้ ระยะทางประมาณ 52 กิโลเมตร เลี้ยวขวาเข้าถนนหมู่บ้าน 200 เมตร ถึงชุมชนบ้านถนนหัก

4.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านถนนหัก ชุมชนบ้านถนนหัก ได้ก่อตั้งเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2400 ปัจจุบันชุมชนบ้านถนนหักมีอายุ ประมาณ 153 ปี และไม่สามารถสันนิษฐานได้ว่าบุคคลกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในชุมชน แต่ทราบว่าอพยพมาจากบ้านหนองทับรักย์ ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อปี พ.ศ. 2529 บ้านถนนหัก ได้แบ่งแยกออกเป็น 3 ชุมชน ดังนี้ 1) ชุมชนบ้านถนนหัก 2) ชุมชนวัดถนนหัก และ 3) ชุมชนถนนหักพัฒนา ตามนโยบายของการตั้งการปกครองเทศบาลตำบลนางรอง โดยตัดคำว่า “หมู่บ้าน” ออก และใช้คำนำหน้าว่า “ชุมชน” แทน และใช้สัญลักษณ์ถนน ตรอก ซอย เป็นเขตแบ่งจากการที่ได้ปรับเปลี่ยนการปกครองจากหมู่บ้านเป็นชุมชนเมือง พื้นที่อาศัยมีจำกัด การเปลี่ยนแปลงด้านสาธารณูปโภค เส้นทางคมนาคม เริ่มเปลี่ยนแปลงในปี พ.ศ. 2532 มีถนนลูกรังเกิดขึ้นในชุมชน มีความยาว 2.043 กิโลเมตร ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2533 มีถนนลาดยางภายในหมู่บ้าน มีความยาว 710 เมตร และปัจจุบันมีถนนคอนกรีตรอบชุมชน

ช่วงปลายปี พ.ศ. 2544 ชุมชนบ้านถนนหัก เริ่มมีการพัฒนาอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม เริ่มต้นด้วยการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการร่วมกันพัฒนาโดยคนในชุมชน เพื่อชุมชน โดยมีประชากรเข้าร่วมช่วงแรก 86% และในปีเดียวกันก็มีการจัดตั้งกลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์ชุมชนเพื่อช่วยเหลือพี่น้องในชุมชนเมื่อคนในชุมชนเสียชีวิตก็จะมีเงินช่วยเหลืองานศพ ปัจจุบันมีสมาชิก 185 ครัวเรือน

ในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2544 ได้มีการจัดตั้งกองทุนชุมชนและได้รับการโอนเงินจัดสรรจากรัฐบาลเมื่อ วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 ณ ปัจจุบันชุมชนบ้านถนนหักได้รับการยอมรับและได้รับรางวัลต่อไปนี้

ในปี พ.ศ. 2547 ชุมชนบ้านถนนหักได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนนำร่องในโครงการ 672 กองทุนแม่ของแผ่นดิน ชัยชนะยาเสพติดอย่างยั่งยืน นับจากจุดนี้ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนแปลงการพัฒนาที่ยิ่งใหญ่ ประชาชนให้ความสนใจเข้าร่วมเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ และเริ่มมีการพัฒนาชุมชนอย่างหลากหลายรูปแบบ มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กร กองทุนต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มคนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดตลอดเวลา มีการจัดกิจกรรมรณรงค์และส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ตั้งแต่นั้นชุมชนบ้านถนนหักก็ได้รับการยอมรับจากหน่วยองค์กรต่าง ๆ ทั่วทั้งประเทศ สามารถบริหารจัดการกองทุนชุมชนได้อย่างดีเยี่ยม จึงได้รับรางวัลมากมายและกลายเป็นศูนย์กลางการเรียนแบบครบวงจร ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน (ศูนย์การเรียนรู้แบบเคลื่อนที่) คณะกรรมการ

ได้รับรางวัล กลายเป็นบุคคลต้นแบบมาถึงปัจจุบัน โดยยึดกรอบการทำงาน ระเบียบข้อบังคับของกองทุนอย่างเคร่งครัด เพื่อสร้างความโปร่งใส ความเป็นธรรม และที่สำคัญต้องรวดเร็วและคล่องตัว

ปัจจุบัน มีนางสำรวย โฉนารายณ์ ปัจจุบันเป็นประธาน และเป็นผู้จัดการกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก ได้ดำเนินการจัดตั้งกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก และสถาบันการเงินชุมชนต้นแบบตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสถาบันการเรียนรู้กองทุนตั้งอยู่ที่อาคารเลขที่ 14 ถนนประชาสุขสันต์ เทศบาลเมืองนางรอง ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้เงินอุดหนุนจากรัฐบาล เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 หลังจากนั้นได้รับการเพิ่มทุน 100,000 บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) จากการประเมินกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นระดับ 3A ต่อมาเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2552 กองทุนชุมชนบ้านถนนหักได้รับการเพิ่มทุนจากรัฐบาลเป็นการเพิ่มทุนระยะที่ 2 ตามขนาด SML จำนวน 600,000 บาท (หกแสนบาทถ้วน) และวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 ได้รับการเพิ่มทุนจากรัฐบาลระยะที่ 3 เป็นเงิน 1 ล้านบาท กองทุนชุมชนบ้านถนนหักได้รับงบประมาณกองทุนที่รัฐบาลได้จัดสรรให้ 2,700,000 บาท (สองล้านเจ็ดแสนบาท) 30 สิงหาคม พ.ศ. 2550 กองทุนชุมชนบ้านถนนหักได้จดทะเบียนนิติบุคคล ทะเบียนเลขที่ บร. 871/ 2550 และในปีถัดมาซึ่งตรงกับวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ได้ผ่านการอบรมและจัดตั้ง “สถาบันการเงินชุมชนต้นแบบตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เลขที่ สกน. 601724/ 2551 โดยสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2554 ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ กองทุนชุมชนบ้านถนนหักได้รับการคัดเลือกให้ดำเนินการจัดตั้งสถาบันการเรียนรู้กองทุนและชุมชนเมือง 1 แห่ง จาก 84 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งจะทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ชาวบ้านด้วยกัน

จากการเก็บและสะสมเงินออมสู่การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านสถาบันการเงินชุมชนต้นแบบและสถาบันการเรียนรู้กองทุนแบบครบวงจร เพื่อชีวิตที่พอดี อยู่เย็นเป็นสุขที่ยั่งยืน

1. เป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการเงินทุนของชุมชน เพื่อชุมชน โดยชุมชน แบบครบวงจร

2. เป็นศูนย์กลางการช่วยเหลือคนตั้งแต่เกิดจนตาย

3. เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดที่ยั่งยืน

4. สร้างมาตรฐานความเป็นธรรมและเข้าถึงสวัสดิการทุกรูปแบบ

5. เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เพื่อสร้างทำนบกั้นเงินให้เติบโตอยู่กับชุมชน

ด้วยปณิธานอันแน่วแน่ของผู้บริหารกองทุนชุมชนที่ได้ยึดหลักการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลและพัฒนากองทุนในรูปแบบการบริหารจัดการตามหลักธรรม

ทางพระพุทธศาสนา ว่า “เงินกองทุนคือมรดกของทุกคนในชุมชน ไม่เพียงแต่ทำให้เงินกองทุนคงอยู่ แต่ต้องทำให้ผลิดอกออกผล เพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า โดยการบริหารบนความต่าง ภายใต้อุปสรรค อุปริทานิยธรรม คือหลักธรรม คือความไม่เสื่อม” เพื่อพัฒนากองทุนชุมชน บ้านถนนหักคู่สถาบันการเงินชุมชน สถาบันการเรียนรู้ด้วยชีวิตที่พอดี อยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักยุทธศาสตร์ 3 ก้าว คือ เป็นกองทุนที่พึ่งตนเอง เป็นสถาบันการเงินที่พึ่งพาได้ และเป็นสถาบันการเรียนรู้ที่เป็นที่พึ่งของชุมชนได้

4.3 อาชีพหลักและอาชีพเสริมของชุมชนบ้านถนนหัก อาชีพหลักของประชาชนในชุมชนบ้านถนนหักส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาร้อยละ 90% โดยมีที่นาเป็นของตัวเอง รองลงมา คือ อาชีพค้าขาย เนื่องจากชุมชนอยู่ในเขตชุมชนเมืองใกล้ตลาดอำเภอนางรอง ทำให้มีความสะดวกในด้านการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายหรือการรับซื้อสินค้าจากโรงงานเพื่อมาจำหน่ายต่อ ทำให้สามารถหารายได้เพิ่มจากอาชีพหลัก ส่วนอาชีพเลี้ยงสัตว์ อาชีพรับจ้าง และอาชีพราชการ มีเป็นบางส่วนเท่านั้น ในด้านอาชีพทำนาส่วนใหญ่ ชุมชนบ้านถนนหัก นิยมปลูกข้าวหอมมะลิ แต่เดิมนิยมการทำนาแบบการปักดำเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยใช้กระบือเป็นแรงงานไถนา ซึ่งมักจะพบเห็นในชุมชนชนบท ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาแต่ละปีต้องใช้แรงงานจากกระบือ เนื่องจากปัจจุบันสังคมไทยได้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ชาวนาต้องหันมาพึ่งพาเทคโนโลยี เครื่องจักรกลเข้ามาช่วย โดยเป็นการทำนาแบบผสมผสาน เช่น มีการหาซื้อรถไถนามาแทนการใช้กระบือหรือจ้างรถไถนาแทน ข้อดีเป็นการประหยัดเวลา แต่ข้อเสียต้องเพิ่มรายจ่ายที่สูงขึ้น โดยทั่วไปปัจจุบันชาวบ้านใช้วิธีการทำนาหว่านเมล็ดพันธุ์เป็นการทำนาที่ต้องลงทุนสูงมาก เป็นการทำนาเชิงธุรกิจ สิ่งสำคัญชาวนานิยมใช้ปุ๋ยเคมีมากกว่าปุ๋ยคอก เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตจึงได้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน เพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งมีความจำเป็นต้องจ่าย เช่น การจ้างรถเกี่ยวข้าวเวลาเก็บเกี่ยวซึ่งต้องใช้ทุน จึงทำให้ชาวนาต้องประสบกับปัญหาในการประกอบอาชีพการทำนา ชาวนาบางคนต้องคิดหนี้เพราะการกู้ยืมเงินมาลงทุน เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ต้องขายข้าวเพื่อนำเงินไปชำระหนี้ บางครั้งชาวนาแทบไม่มีเงินเหลือจากการขายข้าวได้ เพราะราคาข้าวตกต่ำ ราคาข้าวถูกมาก สาเหตุนี้เองจึงทำให้ชุมชนต้องกลับมาทบทวนเพื่อหาทางออกเรื่องการประกอบอาชีพ การเกษตรอีกครั้ง จึงได้หันมารวมกลุ่มกันก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อต้องการจัดหาเงินมาเข้าเป็นกองทุน เพื่อช่วยเหลือชุมชนในการกู้ยืมเงินเพื่อนำไปลงทุนในการประกอบอาชีพ เพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว โดยชุมชนได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชน จึงมีสมาชิกที่มองเห็นประโยชน์จากการรวมกลุ่มออมทรัพย์ ส่งผลทำให้มีสมาชิกเข้ามาสมัครเข้าร่วมกลุ่มกองทุนเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันได้ยกสถานะมาเป็นสถาบันการเงินชุมชนบ้านถนนหัก

ส่วนอาชีพเสริมของชุมชนบ้านถนนหัก เมื่อคนในชุมชนเสร็จจากฤดูกาลทำนา การเก็บเกี่ยวผลผลิต ชาวนาบางส่วนก็ทำอาชีพเสริม บางคนประกอบอาชีพค้าขายและการผลิตขนมของฝากจำหน่าย ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถผลิตขนมเพื่อจำหน่ายแก่คนทั่วไป และผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทอผ้าไหม การทำเสื่อกก ตัดเย็บเสื้อผ้า เพื่อจำหน่าย สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและมีเงินฝากเข้ากองทุนกลุ่มออมทรัพย์อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้ โดยชุมชนได้เห็นความสำคัญของการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาขับเคลื่อน โดยผ่านกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับประโยชน์จากการรวมกองทุนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งชุมชนได้ร่วมกันบริหารจัดการกองทุนโดยใช้หลักการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล คือ ความโปร่งใส และหลักอภิธานิธรรม เข้ามาบริหารจัดการ ซึ่งมีคณะกรรมการบริหารกลุ่มร่วมกันดำเนินการ ประกอบด้วย ประธาน กรรมการ และสมาชิก โดยได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยภาครัฐ ทั้งระดับอำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ ที่ได้เห็นความสำเร็จของชุมชน สามารถนำพาชุมชนบ้านถนนหักเป็นชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

4.4 จำนวนประชากร ประชากรในชุมชนบ้านถนนหักส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีสัญชาติไทย อาชีพหลักของชุมชนบ้านถนนหักประกอบอาชีพทางด้านเกษตรเป็นหลัก โดยพืชที่เพาะปลูกส่วนใหญ่เป็นการปลูกข้าว ประมาณร้อยละ 90% และในส่วนของสถิติประชากรมีดังนี้

มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 155 ครัวเรือน แยกเป็น เพศชาย จำนวน 324 คน เพศหญิง จำนวน 370 คน จำนวนประชากรทั้งหมดรวม 694 คน ปัจจุบันมีนายประพงษ์ พันธ์ เป็นประธานชุมชน การปกครองในชุมชนถนนหัก ระบบการปกครองเป็นการปกครองแบบประธานชุมชน โดยแต่ละชุมชนก็จะแบ่งการปกครองย่อยเป็นแต่ละคุ้มอีก ซึ่งจะเรียกว่า คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือประธานชุมชนในการดูแลคนในชุมชน และมีเทศบาลเมืองนางรองเป็นผู้ดูแลในส่วนการปกครองในระดับเทศบาล

4.5 ทรัพยากรของชุมชน ในด้านทรัพยากรของชุมชนบ้านถนนหัก ผู้วิจัยจะนำมากล่าวเป็น 5 ด้าน โดยการแบ่งตามลักษณะธรรมชาติของภูมิศาสตร์ คือ 1) ทรัพยากรน้ำที่สาธารณะ 2) แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านถนนหัก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.5.1 ทรัพยากรแหล่งน้ำสาธารณะของชุมชนบ้านถนนหัก เทศบาลเมืองนางรอง ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ มีแหล่งน้ำที่อยู่ใกล้ในเขตเทศบาลและใกล้ชุมชนบ้านถนนหัก ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสาธารณะ ได้แก่

4.5.1.1 อ่างเก็บน้ำทุ่งแหลมเป็นอ่างเก็บน้ำที่อยู่ในเขตเทศบาลในฤดูแล้งหรือ ภาวะน้ำประปาขาดแคลนประชาชนจะใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคได้ตลอดทั้งปี

4.5.1.2 อ่างเก็บน้ำหนองตาหมูเป็นอ่างเก็บน้ำที่อยู่ในเขตเทศบาลประชาชนจะใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคได้ตลอดทั้งปี

4.5.1.3 ลานางรองที่ไหลผ่านเขตเทศบาลประชาชนจะใช้เพื่อการเกษตรในช่วง ฤดูฝนแต่ละฤดู แล้งจะประสบปัญหาน้ำแห้งไม่สามารถใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรได้

4.5.1.4 แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านถนนหัก ได้แก่

4.5.1.4.1 วัดบ้านถนนหัก (ศรีวิสุทธิาราม) ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2412

อยู่ที่บ้านถนนหัก ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินที่ตั้ง วัดมีเนื้อที่ 9 ไร่ 3 งาน 22 ตารางวา มีพระอุปัชฌาย์เพียร สีลวิสุทธิโต หรือหลวงปู่เพียร อดีตเจ้าอาวาส วัดถนนหัก (พ.ศ. 2439-2488) ซึ่งได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนนับแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ลักษณะพื้นที่ ที่ตั้งวัด และบริเวณเป็นที่ราบลุ่ม พระอุปัชฌาย์เพียร สีลวิสุทธิโต หรือหลวงปู่เพียร อดีตเจ้าอาวาสวัดถนนหัก เป็นบุตรคนที่ 3 ของนายเกิด-นางปาน มาประจวบ เกิดเมื่อวันที่ใด ไม่ปรากฏหลักฐาน ทราบว่าตรงกับเดือนเมษายน พ.ศ. 2413 ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น 15 ค่ำ ปีมะแม ที่บ้านมะตูม หมู่ที่ 11 (บ้านถนนหัก ตำบลนางรอง ในสมัยนั้น)

ความศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับพิธีลอดเกวียน หลวงพ่อเพียร สีลวิสุทธิโต

หรือพระอุปัชฌาย์เพียร สีลวิสุทธิโต อดีตเจ้าอาวาสวัดถนนหัก เป็นเกจิอาจารย์แห่งอีสานใต้ วัดบ้านถนนหัก ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นวัดที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองนางรอง ท่านมรณภาพไปนานแล้ว แต่ศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนยังระลึกถึงและสักการะบูชายกย่องท่าน เคารพนับถือท่านเป็นยอดด้านวิทยาคม ด้านอยู่ยงคงกระพันและเมตตามหานิยม

เมื่อครั้งยังดำรงอยู่ในสมณเพศ ท่านเป็นพระอุปัชฌาย์อาจารย์ ในสมัยโบราณ จะเดินทางจากวัดบ้านถนนหักไปอื่น ๆ เพื่อทำหน้าที่บรรพชาอุปสมบทภิกษุ ท่านจะนั่งเกวียนออกไป และเกวียนที่ท่านนั่งยังคงเก็บรักษาไว้ที่วัดถนนหัก และเชื่อกันว่าพุทธศาสนิกชนท่านใดได้ลอด เกวียนหลวงพ่อเพียรจะหมดทุกข์โศกโรคภัยทั้งปวง จะประสบความสำเร็จแต่สิ่งที่ตั้งใจตลอดไป

4.5.1.4.2 วัดกลาง ถือกำเนิดขึ้นภายหลังวัดร่องมันเทศประมาณ 250 ปี

ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถ ในปี พ.ศ. 2136 ทั้งสองจอมกษัตริย์ ได้ยাত্রาทัพออกจากกรุงศรีอยุธยาเพื่อไปปราบพระยาละแวก โดยเดินทางผ่านมาทางเมืองโคราช เข้าสู่ตัวเมืองนางรองก่อนที่จะเข้าไปยังกัมพูชาประเทศ ทั้งสองพระองค์ได้ทรงปลูกต้นโพธิ์ไว้ เป็นอนุสรณ์ข้างพลับพลาที่ประทับองค์ละ 1 ต้น เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานของพระองค์ท่านต้นโพธิ์ ขณะนี้ยังเหลืออยู่ 2 ต้น อยู่ทางทิศเหนือใกล้กับอุโบสถหลังใหม่

4.5.1.4.3 วัดขุนก้อง ตั้งอยู่ ถนน สาย โขกษัย-เดชอุดม หมู่ 5 บ้านทุ่งโลกหลวง พ่อ ตำบลนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์แห่งหนึ่ง กล่าวคือ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้โปรดให้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นเจ้าพระยาจักรี ยกทัพมาปราบพระยานางรอง และเจ้าโอ เจ้าอิน อุปฮาดเมืองนครจำปาศักดิ์ และได้จับพระยานางรองไปประหารชีวิตบริเวณวัดขุนก้อง ปัจจุบันนี้ ลักษณะสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น คือ หลังคามีมุขประเจิด หลังคามุงด้วยสังกะสี หน้าจั่วไม้กระดานแนวนอนมีลายฉลุปลายป้านลม และระบายนํ้าประเจิด ตัวโบสถ์ก่ออิฐถือปูน อิฐก้อนใหญ่ฐานมีร่องรอยศิลาแลง ซึ่งอาจนำมาจากศาสนสถานอื่น ๆ

4.5.1.4.4 วัดป่าไร่ (วัดโจด) พระราชมนูเป็นทหารกองหน้าของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และนายแก้วผู้เป็นลุงได้นำพลมาพักที่เนินแห่งนี้ ซึ่งมีสภาพภูมิประเทศเป็นป่าลำดวนและต้นโจด เมื่อยกกำลังทัพไปปราบเขมรจนสงบราบคาบแล้ว ขากลับก็แวะพักที่บริเวณนี้อีก นายแก้วได้บวชและปลูกต้นโพธิ์ไว้คนละต้น พระภิกษุแก้วจึงพำนักอยู่บริเวณนี้เรื่อยมา บริเวณนี้เคยเรียกว่า เนินวัดชัยมงคล ต่อมาเรียกว่า เนินวัดป่าไร่ ซึ่งเป็นหลักฐานว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. 2210

4.6 ทูตทางสังคมของชุมชนบ้านถนนหัก เทศบาลเมืองนางรอง ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ทูตทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งบ้านถนนหัก เทศบาลเมืองนางรอง ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ทูตมนุษยย์ ทูตสถาบัน ทูตภูมิปัญญา และวัฒนธรรม ดังนี้

4.6.1 ทูตมนุษยย์ คือ ทูตทางสังคมด้านทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในบุคคลนั้น ๆ ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรมที่ได้จากการสั่งสมอบรมมาแล้วได้นำมาถ่ายทอดให้แก่สังคม แก่หมู่บ้าน แก่ชุมชน และดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลทั่วไปทุกที่เป็นหน่วยงาน องค์กร ชุมชนที่มีการพัฒนาทรัพยากรบุคคลด้วยการเรียนรู้หรือจากประสบการณ์ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ด้วยหลักการและเหตุผล เข้าใจถึงพื้นฐานของความเป็นมนุษยย์ที่มีความรู้ มีภูมิปัญญา มีคุณธรรม มีวินัย มีทัศนคติที่ดีในการร่วมกันนำทูตทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาขับเคลื่อน โดยเฉพาะทูตที่สำคัญที่สุด คือ คน เรียกว่า เป็นทูตที่มีความยิ่งใหญ่ที่สุด เพราะว่าเป็นทูตที่มีความเข้มแข็งที่สุด ถ้าคนอ่อนแอแล้วก็จะไม่สามารถที่จะพัฒนาองค์กรต่าง ๆ หรือพัฒนาชุมชนได้ ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชน คนในระดับขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เรียกว่า ทูตมนุษยย์ เป็นทูตทางสังคมที่ยิ่งใหญ่และเข้มแข็ง คือ บุคคลและบุคลากร ถ้ามองคนในทางโรงเรียนก็คือ ผู้บริหาร โรงเรียนที่สามารถบริหารจัดการ โรงเรียนได้ แล้วก็เชื่อมต่อกันระหว่างวัดวาอาราม

ทุนทางบุคคลที่อยู่ที่วัด คือ เจ้าอาวาส สามารถที่จะบริหารจัดการวัดปกครองดูแลพระภิกษุสามเณร ในวัดได้ด้วยความเป็นระบบระเบียบและเรียบร้อย ในการที่จะขับเคลื่อนงานเกี่ยวกับทุนทางสังคม ด้านทุนมนุษย์นั้นเรียกว่า บุคลากรทั้ง 3 ส่วน บ้าน วัด โรงเรียน เรียกว่า (บวร) จะมีความเข้มแข็งที่สุด เพราะฉะนั้น องค์กรของชุมชนบ้านถนนหักแม้จะเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นมาจากการติดลบ จากการบริหารเริ่มต้นมาจนถึง ณ วันนี้ ก็เติบโตมาอย่างต่อเนื่อง จึงสามารถดำเนินการในส่วน ของกองทุนชุมชนได้ทุกอย่าง นั่นก็คือ ในส่วนของทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งจะมีผลส่งไปถึง การนำเอาทุนทางสังคมที่เข้มแข็งมาบริหารจัดการได้ ถ้าคนมีความเข้มแข็งแล้วก็จะนำไปสู่ ด้านการบริหารจัดการเรื่องงานที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิด

ดังนั้น ชุมชนบ้านถนนหัก มีผู้นำและสมาชิกในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง เป็นคนมีความรู้มีความสามารถแล้ว ต้องมีคุณธรรม มีจริยธรรม มีหลักของการบริหาร มีหลักธรรมาภิบาล จึงผลักดันให้ชุมชนบ้านถนนหักได้รับรางวัลมากมายในด้านการบริหารกองทุน ต่าง ๆ ดังนี้

1. รางวัลชนะเลิศกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองด้านการบริหารจัดการดีเด่น ระดับอำเภอจากท่านผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อ 25 มีนาคม พ.ศ. 2546
2. รางวัลชนะเลิศกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีการบริหารจัดการดีเด่น จากท่านสุวิทย์ คุณกิตติ เมื่อ 29 มีนาคม พ.ศ. 2546
3. รางวัลชนะเลิศกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองดีเด่น เมื่อ 12 เมษายน พ.ศ. 2546
4. รางวัลชนะเลิศกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองดีเด่น ประจำปี 2547
5. รางวัลชนะเลิศกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองดีเด่นด้านการบริหารจัดการดีเด่น จากท่านพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี
6. รางวัลชนะเลิศกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งปี 2550 จากท่านพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2550
7. โล่รางวัลชนะเลิศชุมชนประชาธิปไตยดีเด่นแห่งปี 2550 จากคณะกรรมการ เอกอัครราชทูตของชาติ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2550
8. รับพระราชทานเงินขวัญถุงพระราชทานจากสมเด็จพระราชินีนาถครั้ง 2 ประจำปี 2550 เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2550 โดยรับจากทูตกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี
9. รางวัลกองทุนแม่ดีเด่นระดับภาคประจำปี 2550 เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2550 โดยได้รับเกียรติฉายารูปร่วมกับทูตกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี

10. รางวัลโล่เกียรติคุณกองทุนดีเด่นด้านกองทุนกับการบูรณาการนโยบายการพัฒนา เพื่อการแก้ไขปัญหาในระดับฐานรากประจำปี 2551 ณ วันที่ 23 กรกฎาคม 2551 จากท่านสุรพงษ์ สืบวงศ์ลี รองนายกรัฐมนตรี

11. โล่เกียรติคุณหมู่บ้านและชุมชนดีเด่นกองทุนแม่ของแผ่นดินที่ได้ดำเนินการ ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างดียิ่ง เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2551 จากสำนักงาน คณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกระทรวงยุติธรรม

12. คณะกรรมการกองทุน คือ นางสาววย โฉ่นารายณ์ ได้รับโล่เกียรติคุณดีเด่น ให้เป็นสตรีผู้ยึดมั่นความสุจริตและโปร่งใสในการบริหารงานและการดำรงชีวิตเนื่องในโอกาส วันแม่แห่งชาติ ประจำปี 2551 จากนายสันตต์ จิตชัย ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2551

13. คณะกรรมการกองทุน คือ นางสาววย โฉ่นารายณ์ ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณ เป็นบุคคลต้นแบบที่พึงประสงค์เป็นแบบอย่างการทำมาค้าขายของสังคม มีภาวะผู้นำ มีศักยภาพ ในการสร้างกระแสการพัฒนาคนและสังคมให้เป็นคนดีศรีแผ่นดินจากนายอนุสรณ์ วงศ์วรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2551

4.6.2 ทูнд้านสถาบันของกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก ประกอบด้วย 3 สถาบันหลัก ได้แก่ สถาบันกษัตริย์ สถาบันศาสนา และสถาบันครอบครัว สถาบันสำคัญในสังคม อาทิ สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง องค์กรต่าง ๆ อาทิ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน ภาคธุรกิจเอกชนสื่อมวลชน ซึ่งสถาบันเหล่านี้ จะมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดพลัง ของคนในชุมชนในสังคม รวมไปถึงการออกกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของสังคมที่ทำให้คนในสังคม อยู่รวมกันได้

บ้านถนนหัก ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ดำเนินการรวมกลุ่มกัน เพื่อจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สถาบันการเงินจนได้พัฒนาขึ้นไปเป็นต้นแบบสู่กระบวนการ จัดการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อส่งต่อไปถึงเยาวชนลูกหลานในอนาคต ปัจจุบันสามารถ ถ่ายทอดความรู้ให้แก่กลุ่มบุคคลทั่วไปทุกหน่วยงาน องค์กร เป็นบทบาทของชุมชนที่มีการพัฒนา กองทุนของชุมชนได้สำเร็จในทุก ๆ ด้านด้วยการถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลทั่วไปที่มีความสนใจ

สถาบันการเงินของชุมชนบ้านถนนหัก เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นภายใต้จุดเริ่มต้น ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่สามารถพัฒนากองทุนของกลุ่มและต่อยอดขยายโครงการต่าง ๆ ออกไปสู่ชุมชนได้รับประโยชน์จากกองทุนมากมาย โดยกลุ่มกองทุนสามารถก่อตั้งกองทุน และดำเนินโครงการต่าง ๆ ได้หลายกองทุน โครงการจำนวน 32 กองทุนโครงการ นับได้ว่า กองทุนชุมชนบ้านถนนหักได้นำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนเข้ามาบริหารจัดการได้อย่างสมบูรณ์

ซึ่งเป็นความสำเร็จที่สูงสุดของชุมชนและพร้อมที่จะส่งกองทุนให้เป็นมรดกของลูกหลานต่อไป
ซึ่งกองทุนทั้ง 32 โครงการประกอบไปด้วยดังนี้

1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
2. ฌาปนกิจสงเคราะห์
3. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
4. สถาบันการเงินชุมชนต้นแบบ
5. กองทุนออมบุญวันละบาทเพื่อจัดสวัสดิการ
6. กองทุนประกันชีวิตแบบทรัพย์มั่นคง
7. กองทุนการกุศลเพื่อซื้อโลงเย็น
8. กองทุนเพื่อซื้ออุปกรณ์ออกกำลังกาย
9. กองทุนเพื่อชีวิตที่เหลืออยู่
10. สถาบันการเรียนรู้ กองทุน
11. กองทุนแม่เพื่อแผ่นดิน
12. กองทุนยาเสพติด
13. โครงการผู้ชนะสี่ทิศ
14. กองทุนกายจากใจไปแต่ใจยังอยู่
15. กองทุนแม่เพื่อผู้ด้อยโอกาส
16. กองทุนปันเงินประชาชนปันใจ
17. กองทุนแม่เพื่อการศึกษาลูก
18. กองทุนโรงงานชุมชนบ้านถนนหัก
19. โครงการตัดกิเลสวันละนิดเพื่อจิตแจ่มใส
20. กองทุนแม่เพื่อจัดตั้งศูนย์เรื่องราวร้องทุกข์
21. กองทุนแม่เพื่อการแข่งขันกีฬาสร้างความสัมพันธ์
22. ศูนย์พัฒนาสุขภาพประชาชน (ศพส.ปชช.)
23. กลุ่มสตรีร่วมใจ
24. ห้องสมุดประชาชน
25. ศูนย์สงเคราะห์ราษฎร
26. ศูนย์พัฒนาครอบครัว
27. ศูนย์บริการด้านสุขภาพ
28. ร้านค้าสวัสดิการกองทุน

29. อาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม
30. ศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ
31. ชุมรมเยาวชนคนรักธรรมชาติ
32. ชมรมรักษ์สุขภาพบ้านถนนหัก

4.6.3 ทูตทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเป็นองค์ความรู้ความสามารถที่เกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมสืบทอดกันมา เป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงการแก้ไขปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป เพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์และเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทุนด้านองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของคนในชุมชน 1) ทุนด้านภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นองค์ความรู้ความสามารถที่เกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงการแก้ไขปัญหาการปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นต่อไปเพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นทุนด้านองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของคนในชุมชน

ชุมชนบ้านถนนหัก เทศบาลเมืองนางรอง ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ มีภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นวิธีการปฏิบัติของชาวบ้าน ซึ่งชุมชนได้มาจากประสบการณ์แนวทางในการแก้ไขปัญหาแต่ละเรื่อง แต่ละประสบการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อม ซึ่งจะมีเงื่อนไขปัจจัยเฉพาะแตกต่างกันไป สามารถนำมาแก้ไขปัญหาโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ โดยที่ชาวบ้านได้ร่วมกันคิดเองและเป็นความรู้ที่สร้างสรรค์และมีส่วนเสริมสร้างการผลิตหรือเป็นความรู้ของชาวบ้านที่ผ่านการปฏิบัติมาแล้วจนเกิดความชำนาญ เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ในชีวิตของคน โดยผ่านกระบวนการศึกษาสังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้อเฉพาะหลาย ๆ เรื่อง จัดว่าเป็นพื้นฐานองค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชนและในตัวผู้รู้เอง จึงต้องมีการนำถ่ายทอดใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะปราชญ์ชาวบ้านและความคิดความสามารถของบรรพบุรุษในชุมชนที่ได้สั่งสมมาถ่ายทอดเป็นบทเรียนที่สามารถปรับตัวและปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้อย่างดีและสืบทอดประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ให้แก่ลูกหลานเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิตที่มีความสุขต่อไป ในการที่จะพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องทำให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนจะต้องพัฒนาจากระดับรากฐานเพื่อความมั่นคงและในการพัฒนาชุมชนเพื่อที่จะให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้น เราจำเป็นต้องพัฒนาชุมชนโดยอาศัยสินทรัพย์ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐาน

ทุนทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชนนั้นอยู่มากมาย ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนอยู่มากมาย จากการศึกษาด้านทุนทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชนบ้านถนนหัก ด้านประเพณีวัฒนธรรม ชุมชนมีการใช้ภาษาถิ่นที่หลากหลาย เช่น ภาษาถิ่นนางรอง ภาษาไทยโคราช และภาษาเขมร ภาษาส่วย ภาษาลาว มาใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ซึ่งชุมชนได้อยู่ร่วมกันเสมือนความเป็นพี่เป็นน้องและได้ยึดหลักวัฒนธรรมของชุมชนเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยใช้ฮีตสิบสอง คองสิบสี่มาเป็นตัวกำหนดในการอยู่ร่วมกัน คือ ความเคารพนับถือคนที่มียู่มากกว่าหรือผู้อาวุโส ซึ่งเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ได้ปฏิบัติกันมาอย่างเคร่งครัด การเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และผู้เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่เป็นครูอาจารย์ การนับถือพระพุทธศาสนาด้วยการยึดเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประพฤติปฏิบัติบนพื้นฐานของความมีเหตุผล โดยมีพระสงฆ์ผู้มีบทบาทมาทำหน้าที่ในการเผยแผ่และประกาศพระศาสนาธรรม แม้การทำบุญในทางพระพุทธศาสนาเพื่อต้องการปลูกฝังให้ชุมชนและสังคมมีการแบ่งปันเอื้ออาทรเสียสละแก่กัน เรียกว่า การสงเคราะห์ ในส่วนของประเพณีที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา คือ การทำบุญวันเข้าพรรษา การทำบุญออกพรรษา การทำบุญเดือนสิบ การบูชาบรรพบุรุษ การทำบุญเทศน์มหาชาติประจำปี การทำบุญบวชนาค ซึ่งการจัดกิจกรรมเหล่านี้เพื่อให้สังคมได้รู้จักการเสียสละ แบ่งปัน มีความโอบอ้อมอารี เสียสละ มาช่วยเหลือกัน สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม ชุมชน ผู้วิจัยจึงได้แบ่งทุนทางภูมิปัญญาและประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านถนนหัก ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตไว้ดังนี้

1. ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิต มีรายละเอียดดังนี้

ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชุมชนบ้านถนนหัก ซึ่งจะมีลักษณะเป็นบ้านไม้ 2 ชั้น ใต้ถุน บ้าน 2 ชั้น แต่เดิมเป็นที่โล่งเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งตามคำบอกเล่าคนแก่ในชุมชนเล่าว่า ชุมชนบ้านถนนหักเทศบาลเมืองนางรอง ตำบลถนนหักอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ จะสร้างบ้านแบบนี้ เนื่องจากสมัยก่อนมีการเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ซึ่งจะอาศัยใต้ถุนบ้านเป็นคอกวัว คอกควาย แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นบ้าน 2 ชั้นอยู่ แต่ชั้นล่างจะก่อด้วยปูนและมีหน้าต่างเพื่อให้อากาศถ่ายเท อีกอย่างปัจจุบันมีความเจริญชุมชนกลายเป็นชุมชนเมืองสภาพและสิ่งแวดล้อมแออัดพื้นที่ในการสร้างบ้านปลูกเพื่ออยู่อาศัย ค่อนข้างลำบาก มีผลกระทบกับชุมชน เนื่องจากบางคนขายที่ดินให้นายทุนเพื่อปลูกสร้างโรงงานอุตสาหกรรมบ้าง ที่สำคัญอยู่ใกล้กับชุมชน ทำให้การดำรงชีวิตอยู่ของชุมชนเริ่มลำบาก เพราะสาเหตุเหล่านี้ได้เข้ามาอย่างรวดเร็ว จากเดิมชุมชนเคยมีพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยกว้างขวาง เพียงพอ สำหรับครอบครัว พอชุมชนเริ่มเข้าสู่ความเป็นเมือง ทำให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้น ชาวนาเมื่อเห็นที่ดินมีราคาก็เริ่มแบ่งที่ดินจำหน่ายให้แก่ขายทุน เมื่อนายทุนได้เข้ามาตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้สภาพความเป็นอยู่

คับแคบ บางคนต้องสร้างบ้านคอนกรีต อาคารพาณิชย์ ทาวน์เฮ้าส์ขึ้น เพื่อเอาไว้ให้คนทั่วไปมาเช่าอยู่อาศัย เนื่องจากพื้นที่จำกัด ต้องตัดสินใจวางโครงสร้างในการสร้างตึกอาคารให้คุ้มกับพื้นที่ เหตุนี้เองชุมชนบ้านถนนหักจึงเริ่มกลายเป็นชุมชนสังคมเมืองอย่างรวดเร็ว

การแต่งกาย การแต่งกายของชุมชนบ้านถนนหักเทศบาลเมืองนางรอง ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ จะเป็นการแต่งกายด้วยผ้าไหม นุ่งแบบโจงกระเบน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวเมืองนางรอง ซึ่งผ้าที่ใช้นั้นก็ผ่านการผลิตด้วยมืออันประณีตของชาวบ้าน ซึ่งมีกรรมวิธีการผลิตที่มีกระบวนการขั้นตอนมากมาย ตั้งแต่การเพาะปลูกม่อนเพื่อเก็บเอาใบมาเลี้ยงตัวไหมเพื่อให้ได้เส้นไหมที่สวยงาม จึงมีขั้นตอนมากมาย ชุมชนจะมีความสามารถในการผลิตผ้าไหมเกือบทุกครอบครัว เพราะได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อแม่หรือจากปู่ย่าตายายเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้สั่งสมมานาน ที่สำคัญการทอผ้าจะเป็นอาชีพเสริมในช่วงที่ว่างจากการทำนาของแม่บ้านและเป็นผ้าที่มีราคาสูง ขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละคนที่สามารถออกแบบลวดลายประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยที่นิยมและทรงคุณค่าด้วยความงดงาม ทำให้ผู้ซื้อมีความต้องการซื้อเพื่อเอาไปแปรรูปเป็นสินค้าประเภทอื่น ๆ ได้ตามที่ต้องการ ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยความสามารถเฉพาะตัวและเฉพาะด้าน จึงเป็นที่กล่าวขานกันเป็นคำขวัญประจำอำเภอ ประจำจังหวัดบุรีรัมย์ว่า “บุรีรัมย์ ถิ่นภูเขไฟ ผ้าไหมสวย รวยวัฒนธรรม” ดังนั้น ชาวบ้านนิยมแต่งกายด้วยชุดผ้าไหม ซึ่งจะนิยมใส่ในวันประเพณีที่สำคัญ หรือวันที่ไปทำบุญที่วัด ส่วนผู้ชายจะนิยมนุ่งผ้าโสร่งไหม เพราะเป็นเอกลักษณ์ของผู้นำครอบครัว โดยทั่วไปคนอายุ 50 ปีขึ้นไป จะนิยมนุ่งผ้าโสร่ง เพราะถือว่าเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นต้นแบบให้แก่เยาวชนดูมีความสุขเรียบร้อย โดยเฉพาะงานทำบุญที่วัดและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มักจะให้เห็นการแต่งกายแบบนี้ ปัจจุบันมีการแปรรูปผ้าโสร่งไหมนำมาตัดเป็นเสื้อ เป็นกระเป๋าส่งจำหน่ายมากขึ้น แต่ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ความมีคุณค่า คือ เป็นสินค้าราคาแพงที่เกิดขึ้นมาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน สามารถผลิตส่งจำหน่ายที่ต่างประเทศหรือไปยังประเทศต่าง ๆ และนำรายได้เข้ามายังประเทศได้มากมายเช่นเดียวกัน เพราะได้รับการยอมรับซึ่งมาจากกระบวนการผลิตที่ประณีตด้วยกรรมวิธีและขั้นตอนต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น

ภาษา ชุมชนบ้านถนนหักเทศบาลเมืองนางรองตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์มีความหลากหลายทางภาษา จะมีภาษาไทย อยู่ 4 ภาษา ได้แก่ ภาษาลาว (อีสาน) ภาษาเขมร และภาษาไทยเขมร ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่จะพูดภาษาไทยนางรอง (ภาษาไทยเบิ่ง) ภาษาเขมรก็จะมียูบั้งปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่จะนิยมสื่อสารด้วยภาษาไทยกลางการสื่อสารกับภายนอก ในท้องถิ่นจริง ๆ จะสื่อสารด้วยภาษาไทย จะใช้ภาษาไทยกลางติดต่อบริการเป็นส่วนมาก

วัฒนธรรมการกินและอาหารพื้นบ้าน ในด้านวัฒนธรรมการกินของชุมชนจะนิยมนั่งรับประทานอาหารพร้อมกันเป็นครอบครัว การรับประทานอาหารสมัยก่อนนิยมรอความพร้อมหลังจากพ่อแม่หรือพี่คนโตได้ช่วยกันทำกับข้าวเรียบร้อยแล้วก็จะเรียกขานคนในครอบครัวก่อนบางคนอาจกำลังติดธุระต่าง ๆ เมื่อได้ยินเสียงเรียกก็จะวางธุระนั้น ๆ ก่อนล้างมือล้างเท้าให้เรียบร้อยไปนั่งล้อมวงกับข้าวพร้อมทั้งบร้อพ่อแม่และแม่มานั่งเรียบร้อย ผู้ที่เป็นคนโตก็จะเริ่มตักข้าวให้น้อง ๆ เรียงลำดับกันไป เมื่อพร้อมแล้วต้องรอพ่อพิจารณาอาหารเพื่อแบ่งปันให้ลูก ๆ ได้กินทุกคน เพื่อป้องกันไม่ให้ลูก ๆ ต้องแย่งกันหรือเอาเปรียบกันขณะที่กำลังกินข้าวใครได้ของมากของน้อยของที่ชอบหรือของที่ไม่ชอบก็ต้องยอมรับและต้องรีบกินอาหารนั้น ๆ เพราะสมัยก่อนนั้นวิถีชีวิตชาวบ้านยากจน เวลาที่มีอาหารจำกัดต้องรอคอยการแบ่งปันและต้องรับประทานอาหารพร้อมกันเพื่อให้ลูก ๆ ทุกคนได้อิ่มท้องเหมือนกัน วิถีชีวิตในครั้งอดีตนั้นได้สอนให้ลูก ๆ ทุกคนมีความสามัคคีกัน แม้การกินต้องพร้อมกัน เหมือนการประจุมวงเล็ก ๆ ในครอบครัว ถ้าพ่อแม่มีเรื่องอะไรจะแนะนำบอกกล่าวในเวลานั้นก็จะได้ยินพร้อมกัน รู้เข้าใจพร้อมกัน การรับประทานอาหารผู้ชายจะนิยมนั่งกินในท่าขัดสมาธิและผู้หญิงนิยมนั่งพับเพียบ ห้ามนั่งเบาะของ ๆ เพราะไม่สุภาพ พื้นบ้านต้องปลูกเสื่อนั่งกินข้าว ซึ่งเสื่อก็จะเป็นที่ทอตนเองในเวลารว่าง อาหารพื้นบ้านที่ชื่นชอบจะเป็นอาหารอีสานทั่วไป แต่อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ก็จะเป็นกุ้งจ่อมผัดทรงเครื่อง นิยมข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ปัจจุบันมีอาหารทันสมัยเข้ามาแทน เช่น หมูกระทะ เนื้อย่าง ข้าวขาหมูนางรองมีอาหารอีกมากมายและประเภทของหวาน คือ ขนมชั้น ขนมดอกบัว ขนมนางเล็ดและขนมข้าวเกรียบปลา เป็นต้น

การเล่นพื้นบ้าน ชุมชนบ้านถนนหักจะนิยมมีการเล่นลำตัด ร้องลำกลอน อีสาน รำวงชาวบ้าน เป็นการเล่นของชาวบ้านที่ส่วนใหญ่เล่นกันเพื่อความสนุกสนานในงานวัด เช่น รำอัญเร รำตรุษ แต่ในปัจจุบันชุมชนบ้านถนนหักยังฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ให้คงอยู่ ซึ่งถ้าทางวัดมีงานบุญประจำปีชาวบ้านก็จะนัดรวมตัวกันเพื่อเตรียมตัวไปร่วมเล่นรำวงชาวบ้านเป็นการได้ย้อนยุคถึงอดีตที่ผ่านมา แต่ปัจจุบันการเล่นรำวงชาวบ้านจะเพิ่มไฟ แสง สี เสียงเข้ามา ซึ่งจะเข้ากับยุคสมัยนี้ แต่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมการแต่งตัวเรียบร้อยสวยงาม

นาฏศิลป์ การแสดงนาฏศิลป์จะไม่ค่อยมีให้เห็น โดยทั่วไป จะมีเฉพาะช่วงประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน ซึ่งการรำของชุมชนบ้านถนนหักเทศบาลเมืองนางรองตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ จะมีการรำตรุษ รำอัญเร การรำอัสราของศิลปินรางวัลดีเด่นแห่งชาติ

2. ประเพณีและวัฒนธรรม ได้แก่

ประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเชื่อตามบรรพบุรุษ เช่น ไหว้ปู่ตา ในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นการแสดงออกต่อบรรพบุรุษ (ปู่ตา) เป็นแสดงความเคารพของชุมชนในช่วงเดือน 6 ทำบุญเลี้ยงตายขอฝน มีเครื่องขมา มีผู้อาวุโสประจำ

หมู่บ้าน เดือน 10 พิธีแซน โทนตา เป็นประเพณีที่ได้ปฏิบัติกันมา การทำบุญตอบแทน
ท่านบรรพบุรุษ การทำบุญเลี้ยงเพลถวายพระช่วงเข้าพรรษา ชุมชนบ้านถนนหักได้ร่วมกัน
ทำบุญเลี้ยงพระในเขตเทศบาลเมืองนางรอง ตำบลถนนหัก เพื่อสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม
และนำเอาหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาประพฤติปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต
ประเพณีวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้
เป็นการแสดงออกถึงความเคารพนับถือและปฏิบัติตามประเพณีเหล่านี้มาตั้งแต่บรรพบุรุษ
ซึ่งมีความสำคัญทางด้านจิตใจแก่คนในชุมชน

ประเพณีการแข่งเรือโอโปง ซึ่งมีการแข่งขันกันทุกปีเพื่อชิงถ้วยพระราชทาน
จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี และประเพณีที่สำคัญสำหรับชาวชุมชน
บ้านถนนหัก เทศบาลเมืองนางรอง สืบเนื่องจากเมืองนางรองเป็นเมืองเก่า เมืองโบราณ คนสมัยก่อน
มีความเป็นอยู่กันแบบเอื้ออาทร รักใคร่กันและกัน มีความเป็นเครือญาติพี่น้องกัน มีการแบ่งกัน
ให้การช่วยเหลือกันดี มีระบบเครือญาติที่เป็นปึกแผ่น มีผู้สูงอายุที่มีความรู้ด้านภูมิปัญญา เช่น
การผลิตและปรุงยาสมุนไพรขนานต่าง ๆ ได้ดี และปราชญ์ชาวบ้าน

ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ซึ่งจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยจะจัดในช่วงต้นเดือนเมษายนทุกปี ซึ่งวันที่จัดงานก็จะ
ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบล่วงหน้า การจัดงานนี้ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยว
เขาพนมรุ้ง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอมโบราณของจังหวัดบุรีรัมย์ ในพิธีการจัดงาน
มีขบวนแห่นางอัปสรจำนวนมาก ซึ่งเป็นเทพีแห่งพระเจ้าชัยวรรมันต์ โดยการรวมศิลปินทั้งจังหวัด
มาพบกัน นับเป็นการแสดงที่ยิ่งใหญ่อลังการมาก เนื่องจากเป็นประเพณีที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบ
การแสดงศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งในบริเวณงานก็จะมีสินค้าที่ผลิตจากภูมิปัญญาชาวบ้าน
นำมาวางจำหน่าย ซึ่งราคาเป็นกันเองนักท่องเที่ยวนิยมจับจ่ายสินค้าไปเป็นของฝากติดมือกลับบ้าน
อีกด้วย

5. ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านหนองกง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
การศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งบ้านหนองกง ซึ่งผู้วิจัยได้
ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นที่สำคัญของชุมชนบ้านหนองกง ได้แก่ 1) สภาพทั่วไป
ของชุมชนบ้านหนองกง 2) ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านหนองกง 3) อาชีพหลักและอาชีพเสริม
ของชุมชนบ้านหนองกง 4) จำนวนประชากร 5) ทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองกง 6) ทุนทางสังคม
ของชุมชนเข้มแข็งบ้านหนองกง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 สภาพทั่วไปของชุมชน ที่ตั้งของชุมชนบ้านหนองกงมีสภาพพื้นที่ที่มีความอุดม
สมบูรณ์ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลักษณะพื้นที่ราบลุ่ม ซึ่งอยู่ติดกับบริเวณป่าชุมชน รอบ ๆ บริเวณ

หมู่บ้านเป็นที่นา ซึ่งมีพื้นดินมีลักษณะเป็นดินเหนียวผสมดินทราย ซึ่งเหมาะกับการปลูกข้าวหอมมะลิ และการปลูกพืชผักทางการเกษตรทุกชนิด

ที่ตั้ง อยู่ห่างจากอำเภอรยะทาง 13 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ 41 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกันดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับบ้านโลกพัฒนาหมู่ที่ 2 ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศใต้ ติดกับบ้านตาดีด หมู่ที่ 5 ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันออก ติดกับบ้านเขว้า หมู่ที่ 2 ตำบลอิสานเขต อำเภอนเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านตาดีด หมู่ที่ 5 ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ บ้านหนองกงอยู่ห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ 41 กิโลเมตร ที่ตั้งหมู่บ้านแยกจากถนนสายนางรอง-บุรีรัมย์ เข้าไปตามถนนลาดยาง มีทางแยกเลี้ยวซ้ายเข้าไปอีก 8 กิโลเมตร และจากเส้นทางนางรอง-ประโคนชัย ประมาณ 6 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าไปอีกประมาณ 8 กิโลเมตร ถึงบ้านหนองกง ซึ่งเป็นหมู่บ้านกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

การคมนาคม การเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว จุดเริ่มต้นจากกรุงเทพมหานคร เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ถึงสระบุรี เลี้ยวขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) จากนั้นแยกขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 24 (โชคชัย-เดชอุดม) ผ่านอำเภอนางรองที่ อำเภอนางรอง ประมาณ 6 กิโลเมตร ก่อนถึงอำเภอประโคนชัย เลี้ยวซ้ายเข้าไปอีกประมาณ 8 กิโลเมตร ก็จะถึงบ้านหนองกง ซึ่งเป็นหมู่บ้านกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

การเดินทางรถโดยสารประจำทาง สามารถเดินทางได้จากสถานีขนส่งหมอชิต 2 (จตุจักร) โดยบริษัท ขนส่ง จำกัด เดินทางระหว่างกรุงเทพมหานคร-บุรีรัมย์ ทุกวัน มีทั้งรถธรรมดา และรถปรับอากาศ เส้นทางที่สะดวกให้เดินทางเส้นทางเดินรถ กรุงเทพฯ-สุรินทร์ ลงสถานีระหว่างทางสถานีขนส่งอำเภอนางรอง จากนั้นให้ใช้บริการรถเหมาจากสถานีขนส่งอำเภอนางรอง เพื่อเดินทางไปชุมชนบ้านหนองกง โดยมีระยะทาง 13 กิโลเมตร

การเดินทางโดยรถไฟ มีรถไฟสายกรุงเทพฯ-อุบลราชธานี กรุงเทพฯ-สุรินทร์ และนครราชสีมา-อุบลราชธานี ทั้งที่เป็นขบวนรถด่วน รถเร็ว รถธรรมดา และรถดีเซลราง ผ่านสถานีบุรีรัมย์ทุกขบวนแล้วให้ลงสถานีบุรีรัมย์ จากนั้นเดินทางโดยรถเหมาจากสถานีบุรีรัมย์ เพื่อไปยังชุมชนบ้านหนองกง

การเดินทางโดยเครื่องบิน เดินทางจากสนามบินดอนเมือง (DMK)-ท่าอากาศยานบุรีรัมย์ (BFV) ตั้งอยู่ที่หมู่ 12 ตำบลร่อนทอง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีสายการบินนกแอร์ และไทยแอร์เอเชียบินทุกวัน จากนั้นเดินทางโดยเช่าเหมารถเพื่อเดินทางไปยังชุมชนบ้านหนองกง

5.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านหนองกง

ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านหนองกง บ้านหนองกง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 บ้านหนองกง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ มีเนื้อที่ทั้งหมด 2,010 ไร่ แบ่งเนื้อที่ออกเป็นพื้นที่เพื่ออยู่อาศัย 250 ไร่ พื้นที่เพื่อทำการเกษตร ทำนา ทำสวน ทำไร่ 1,713 ไร่ และพื้นที่สาธารณะ 47 ไร่ ข้อมูลพื้นฐานบ้านหนองกง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ติดกับอำเภอนางรอง ประชาชนเข้ามาตั้งถิ่นฐานเมื่อปี พ.ศ. 2490 ตำบลหนองกง แยกตัวออกมาจากตำบลหนองปล่อง ปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือน 1,412 หลังคาเรือน ประชากร 6,354 คน บ้านหนองกง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีลำน้ำไหลผ่าน แบ่งการปกครอง ออกเป็น 11 หมู่บ้าน พื้นที่ตำบลหนองกง เป็นที่ราบลุ่ม ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา อาชีพเสริม คือ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ภาษาที่ใช้ คือ ไทยอีสาน ประชาชนส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดสุรินทร์ มีการบริหารจัดการในรูปแบบขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลหนองกง มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพตำบลหนองกง ที่อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพได้จัดตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2544 แรกเริ่มมีสมาชิกจำนวน 7-8 คน ต่อมาก็ขยายจำนวน ปัจจุบันมีสมาชิกใน 11 หมู่บ้าน รวม 700 ราย โดยได้รับการสนับสนุนจาก “โครงการ 1 อำเภอ 1 ไร่ 1 คอก” ของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และมีสำนักงานเกษตรอำเภอนางรอง เข้ามาแนะนำความรู้ในการผลิตปุ๋ย และวิธีการใช้ทางกลุ่ม ๆ ผลิตปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยอินทรีย์เคมีขาย โดยเน้นนำมูลโคที่รวบรวมได้จากสมาชิก, กากอ้อยที่เหลือจากโรงงานผลิตน้ำตาล, โดโดไมท์, ก้อนเชื้อเห็ดเก่า และน้ำหมักชีวภาพจากหอยเชอรี่มาใช้เป็นส่วนผสม ถ้าจะผลิตปุ๋ยสูตรอินทรีย์เคมีก็จะเพิ่มปุ๋ยเคมีสูตรเสมอลงไปด้วย เพื่อเพิ่มธาตุอาหาร และปุ๋ยยูเรีย เป็นสารเร่งปฏิกิริยา โดยหมักและกลบกองปุ๋ยประมาณ 2 ถึง 3 เดือน จากนั้นจึงค่อยนำไปบดละเอียดแล้วอัดเม็ด บรรจุใส่กระสอบละ 50 กิโลกรัม ขายให้กับสมาชิก และเกษตรกรทั่วไป ถ้าไรที่ได้จากการขาย นอกจากจะปันผลให้สมาชิกแล้ว ยังนำไปใช้เป็นกองทุนให้สมาชิกกู้ยืมไปทำนา และช่วยเหลือสาธารณประโยชน์ในชุมชน เกษตรกรนำปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตได้ไปใช้ในนาข้าวแทนปุ๋ยเคมี โดยใช้ครั้งละ 25 กิโลกรัมต่อไร่ พบว่า ข้าวพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ที่ปลูกไว้ให้ผลผลิตได้ไร่ละ 500 กิโลกรัม แต่มีต้นทุนต่ำกว่าการใช้ปุ๋ยเคมีถึงครึ่งหนึ่ง ต้นข้าวเจริญเติบโตดี ลำต้นตั้งตรง ไม่ล้มง่าย มีรากยาว ทนแล้งได้ดี และสภาพดินในนาที่ดีขึ้น ผลสำเร็จดังกล่าว ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง จนได้รับคัดเลือกให้เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ

ของจังหวัดบุรีรัมย์ มีการจดทะเบียนกับวิสาหกิจชุมชน ชุมชนบ้านหนองกง ได้รับคัดเลือกให้เป็น หมู่บ้านกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของจังหวัดบุรีรัมย์ มีการจดทะเบียนกับวิสาหกิจชุมชน กำหนดพันธกิจการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกง ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต มีคุณธรรมและมีความสุข การส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยวและกีฬาให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานระดับสากล การประสานและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ได้มาตรฐานและทั่วถึง การส่งเสริมและการพัฒนา เศรษฐกิจตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปสู่ความยั่งยืน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศอย่างยั่งยืน การพัฒนาด้านการเมืองและการบริหารตามหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

จุดเด่นของชุมชนได้รับการสนับสนุน เครื่องผลิตปุ๋ยอัดเม็ดจากองค์การบริหาร ส่วนตำบลหนองกง และได้รับรางวัลดีเด่นจากกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในด้าน “โครงการ 1 อำเภอ 1 ไร่” และมีสำนักงานเกษตรอำเภอนางรองเข้ามาแนะนำความรู้ ในการผลิตปุ๋ยและวิธีการใช้ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการผลิตปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยอินทรีย์เคมี เพื่อจำหน่ายให้แก่เกษตรกรในชุมชนด้วยราคาที่ถูกลงและขายให้แก่ชุมชนใกล้เคียง เพื่อให้ได้ใช้ปุ๋ย ที่มีคุณภาพ เพิ่มผลผลิตให้แก่ข้าวหอมมะลิ ได้ผลดี มีน้ำหนักรวม และชุมชนบ้านหนองกงมีความสามัคคี แบบเครือญาติได้ร่วมกันพัฒนาชุมชนโดยยึดหลักการทำงานร่วมกัน เพื่อต้องการทำให้ชุมชน มีความเข้มแข็ง โดยการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยมีการบริหารจัดการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถนำพาชุมชนบ้านหนองกง พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ชุมชนมีความ สามัคคีกัน กลุ่มสตรีทอผ้าไหมมีความเข้มแข็ง คนในชุมชนน้อมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้นำชุมชนมีความสามัคคีกัน มีกลุ่มอาชีพ กลุ่มเศรษฐกิจชุมชน มีกิจกรรมในชุมชน รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและส่วนราชการร่วมกันพัฒนาชุมชน

5.3 อาชีพหลักและอาชีพเสริมของชุมชน บ้านหนองกงประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ชาวบ้านประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก ส่วนใหญ่ร้อยละ 90% มีที่นาเป็นของตัวเอง อาจมีบางครอบครัวที่ไม่มีที่นาต้องทำงานรับจ้าง รองลงมา คือ อาชีพทำสวน ทำไร่ อาชีพเลี้ยงสัตว์ อาชีพรับจ้าง และอาชีพราชการ ในด้านอาชีพทำนาส่วนใหญ่ ชุมชนบ้านหนองกงนิยมปลูก ข้าวหอมมะลิ แต่เดิมนิยมทำนาแบบปักดำเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวนาแบบ ทโดยใช้แรงงานควายไถนา ซึ่งมักจะพบเห็นในชุมชนชนบทชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาแต่ละปี ต้องใช้แรงงานจากควาย แต่เนื่องจากปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยที่พัฒนา ชาวนาต้องหันมา พึ่งพาเครื่องจักรกล เช่น รถไถนามาแทนที่ ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัย ข้อดีเป็นการประหยัดเวลา ชาวนาทำนาได้รวดเร็ว แต่ต้องค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น เพราะต้องลงทุน โดยใช้วิธีการทำนาหว่านเมล็ด

เป็นการทำนาที่ลงทุนสูงมาก เนื่องจากต้องซื้อเมล็ดพันธุ์และปุ๋ยเป็นการทำนาเชิงธุรกิจ แบบผสมผสาน สิ่งสำคัญชาวนานิยมใช้ปุ๋ยเคมีมากกว่าปุ๋ยคอก เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิต จึงได้ผลผลิตไม่คุ้มค่ากับการลงทุน จึงต้องประสบกับปัญหาในด้านอาชีพการทำนา จากสาเหตุนี้ จึงทำให้ชุมชนได้กลับมาทบทวนเพื่อหาทางออกเรื่องการประกอบอาชีพการเกษตรอีกครั้ง จึงได้หันมารวมกลุ่มกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยอินทรีย์เคมีเพื่อจำหน่ายให้แก่เกษตรกร โดยอาศัยวัตถุดิบตามธรรมชาติ เช่น มูลค่างคว และมูลวัว มูลควาย ซึ่งจะมีกระบวนการขั้นตอน การผลิตอยู่มาก เช่น การหาซื้อมูลวัวมูลควายจากชาวบ้านและมูลค่างคว ซึ่งต้องลงทุนมาก จากนั้นต้องผ่านกรรมวิธีการผลิตแบบอัดเม็ดเพื่อบรรจุจำหน่ายให้แก่กลุ่มเกษตรกรที่มาขอซื้อ จึงทำให้ชุมชนบ้านหนองกงสามารถหารายได้เสริมจากการประกอบอาชีพทำนาเพียงอย่างเดียว จึงเป็นที่มาของการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีการประชุมประชาคมชาวบ้านเพื่อคัดเลือกสมาชิก เข้ามารวมกลุ่มเพื่อร่วมกันบริหารจัดการ โดยมีการเลือกประธานกลุ่มคณะกรรมการ เจริญชัย และเลขานุการกลุ่ม และสมาชิกเพื่อร่วมกันดำเนินการผลิตปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยอินทรีย์เคมีแบบอัดเม็ด บรรจุถุง ถุงละ 50 กิโลกรัม จำหน่ายให้แก่สมาชิกในเขตชุมชนถุงละ 300 บาท ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถผลิตจำหน่ายในแต่ละปีได้เงินเข้ากองทุนเอาไว้บริหารจัดการเกี่ยวกับการลงทุนซื้อวัตถุดิบ มาผลิตอย่างต่อเนื่องเพื่อเอาไว้จำหน่ายเนื่องจากราคาไม่แพงและทำให้ผลผลิตทางการเกษตรดีกว่า ปุ๋ยเคมีซึ่งมีราคาแพงกว่า และที่สำคัญข้าวปลอดจากสารเคมีเจือปนไม่มีความผลกระทบต่อผู้ซื้อไป บริโภค

ส่วนอาชีพเสริมของชุมชนบ้านหนองกง เมื่อชาวนาเสร็จจากฤดูทำนาการเก็บเกี่ยวผลผลิต กลุ่มชาวนาจะพากันทำอาชีพเสริมด้วยการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การเพาะกล้าไม้จำหน่าย และการปลูกไม้ประดับหลายชนิดเพื่อจำหน่ายในงานกาชาดประจำจังหวัด และตลาดนัดชุมชน การปั้นกระถางด้วยดินเหนียวเพื่อจำหน่าย การปลูกพืชผักทางการเกษตร เช่น การปลูกข้าวโพดหวาน แดงโม มันเทศ แดงควา แดงไทย เพื่อบริโภคและจำหน่ายขายส่งให้พ่อค้าที่มารับซื้อและการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมในครัวเรือน มีการผลิตสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การทอเสื่อกย้อมสี การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้าไหม ทอผ้าไหมมัดหมี่ การทำข้าวเม่า การทำข้าวหลาม และขนมหวานอื่น ๆ มากมายตามภูมิปัญญาชาวบ้านหรือตามความถนัดของแต่ละคน โดยมีการรวมกลุ่มกันผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าที่ได้มาตรฐาน ทำให้ชุมชนมีรายได้เสริมเข้ามา สำหรับจุนเจือครอบครัว ชุมชนได้มีอาชีพเสริมจากการทำนาเพื่อไม่ให้ชาวบ้านมีอาชีพที่เลือนลอย หลังจากเสร็จจากอาชีพการทำนาแต่ละปี จึงเป็นที่มาของการผลิตสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อจำหน่ายโดยเฉพาะการทอผ้าไหมยกลายที่มีความสวยงามถูกใจแก่นักท่องเที่ยวที่นิยมมาซื้อ เป็นของฝากและเป็นสินค้าที่สามารถขายส่งไปยังต่างประเทศได้ราคาดี ทำให้ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจ

ในการผลิตสินค้า ทุกคนจึงได้ร่วมกันผลิตเป็นจำนวนมาก เพราะเชื่อมั่นว่าเมื่อผลิตได้แล้วสามารถจำหน่ายได้ราคาดี จึงเป็นจุดเปลี่ยนของชุมชนบ้านหนองกงและชุมชนใกล้เคียงที่ได้ร่วมกันนำสินค้ามาจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ สำหรับผู้ที่ผ่านไปมาระหว่างจังหวัดบุรีรัมย์ไปเขาพนมรุ้งในระหว่างทางก็จะมีสินค้าประเภทผ้าไหมที่สวยงามหลากหลาย สำหรับจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการผลิตผ้าไหมและสินค้าแปรรูปจากผ้าไหมจำหน่าย เช่น เสื้อไหม ผ้าพันคอไหม กระเป๋าไหม หลากหลายประเภท มีไว้ให้เลือก ปัจจุบันจึงเรียกกันว่า หมู่บ้านท่องเที่ยวไหมชาวบ้านหนองกง ซึ่งได้ดำเนินการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายและขายส่งให้แก่ชาวต่างชาติที่สนใจมารับซื้อ จึงทำให้ชุมชนบ้านหนองกงและหมู่บ้านใกล้เคียงได้ร่วมกันนำเอาทุนทางสังคมที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านร่วมกันผลิตสินค้าหัตถกรรมไว้จำหน่าย ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้

5.4 จำนวนประชากร ประชากรในชุมชนหนองกงส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีสัญชาติไทย อาชีพหลักของชุมชนบ้านหนองกงประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก โดยพืชที่เพาะปลูกส่วนใหญ่เป็นการปลูกข้าว ประมาณร้อยละ 90% และในส่วนของสถิติประชากรจะแบ่งการอธิบายออกเป็นหมู่บ้าน ดังนี้

บ้านหนองกงมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 122 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 477 คน แยกเป็นเพศชาย 233 คน และเพศหญิง 244 คน

ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ชุมชนบ้านหนองกงมีอาชีพทำการเกษตร จำนวน 68 ครัวเรือน อาชีพทำสวนและทำไร่ และอาชีพเลี้ยงสัตว์ จำนวน 33 ครัวเรือน อาชีพรับจ้าง จำนวน 10 ครัวเรือน อาชีพรับราชการ จำนวน 11 ครัวเรือน ชุมชนมีรายได้ของประชากรครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่า 30,000 บาท ต่อคนต่อปี มีจำนวน 115 ครัวเรือน ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาท ต่อคนต่อปี จำนวน 5 ครัวเรือน รายได้เฉลี่ยของประชากรของหมู่บ้าน จำนวน 6,996.10 บาท ต่อคนต่อปี

การปกครองในชุมชน มีระบบการปกครองเป็นการปกครองแบบผู้ใหญ่บ้านปกครองหมู่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชน เพื่อช่วยเหลือผู้นำชุมชนในการปกครองดูแล และท้องถิ่นมีองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกงตั้งอยู่ในการดูแลของกำนันในระดับตำบล ดังนี้

5.5 ทรัพยากรของชุมชน ในด้านทรัพยากรของชุมชนบ้านหนองกง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยจะได้นำมากล่าวเป็น 3 ด้าน โดยการแบ่งตามลักษณะของธรรมชาติ คือ 1) ทรัพยากรป่าชุมชนของชุมชนบ้านหนองกง 2) พื้นที่สาธารณะที่ใช้ประโยชน์ 3) วิถีชีวิตประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.5.1 ทรัพยากรป่าชุมชนชุมชนบ้านหนองกง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ มีการส่งเสริมอาชีพ ปัจจุบันนี้เรากำลังร่วมมือกับวัดจาดโครงการปลูกไม้ป่าชุมชน

โดยนำต้นยางนามาปลูก โดยใช้งบประมาณห้าแสนบาทที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดสรรให้ ซึ่งเป็นโครงการเกี่ยวกับ (บวร) บ้าน วัด โรงเรียน โดยได้พาชุมชนหาซื้อพันธุ์ไม้ยางนาเพื่อมาปลูกให้เป็นป่าไม้ชุมชน เพราะปัจจุบันในเขตพื้นที่ของเราไม่มีป่าชุมชนทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งชาวบ้านได้อาศัยป่าชุมชนในการหาของป่ามาเลี้ยงชีวิต อาทิ เห็ด ผัก และของป่าอื่น ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติบนพื้นที่ 20 ไร่ ใกล้กับพื้นที่สาธารณะ ทำให้ชุมชนบ้านหนองกงมีที่ทำมาหากินในป่าชุมชนนี้อย่างสะดวกสบาย เมื่อระยะเวลาผ่านไปมีปัญหาเกี่ยวกับการดูแลรักษามากขึ้น เพราะเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า การเผาป่า ทำให้เกิดผลกระทบในการทำลายป่าชุมชนซึ่งเคยมีความอุดมสมบูรณ์ก็เริ่มหมดไป ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันดำเนินโครงการปลูกป่าคนละต้นเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของป่าชุมชนนี้ให้เป็นมรดกของลูกหลานในชุมชน ซึ่งกำลังจะหมดไปเนื่องจากขาดการดูแลรักษา เหตุนี้เองจึงทำให้ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกงได้ช่วยสนับสนุนงบประมาณพัฒนาระบบป่าและแหล่งน้ำเพื่อเกษตรกรรมการอุปโภคบริโภค เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าที่ทรุดโทรมด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้วยการรณรงค์ชุมชนทั้ง 11 หมู่บ้านมาช่วยกันปลูกต้นไม้หลายพันต้นในบริเวณป่าชุมชน ซึ่งนอกจากนี้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ร่วมกันจัดโครงการบวชต้นไม้ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างความสมัครสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน เพื่อให้ทุกคนมีความร่วมมือกัน ช่วยกันป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าของชุมชนไว้ให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศที่เต็มไปด้วยธรรมชาติและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหายากซึ่งทุกวันนี้นับวันจะหมดไปและยังเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์วัดบ้านหนองกงนี้ ดังนั้น เรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์ รักษาไว้ ซึ่งทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เดิมทีเคยมีการบุกรุก การตัดไม้ทำลายป่าในเขตของป่าชุมชน ชุมชนได้ร่วมกันส่งเสริมดูแลเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ได้อยู่คู่กับชุมชนตลอดไป

5.5.2 พื้นที่สาธารณะสำหรับใช้ประโยชน์ของชุมชน บนพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านหนองกง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ มีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์สำหรับชุมชนทั่วไปที่ชุมชนได้ใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตรและเป็นทำเลสำหรับเลี้ยงสัตว์ ซึ่งประกอบด้วยสระน้ำขนาดใหญ่จำนวน 4 แห่ง ซึ่งสามารถเก็บกักน้ำสำหรับใช้สอยในด้านการเกษตรได้อย่างเพียงพอ ซึ่งในแต่ละปีเกษตรกรสามารถปลูกผักขายส่งให้แก่พ่อค้าตามท้องตลาดได้อย่างเพียงพอ สิ่งที่สำคัญเป็นผักที่ปลอดภัยจากสารเคมี ผักมีรสชาติอร่อย มีคุณค่าทางโภชนาการ เพราะเกษตรกรได้ให้ความสำคัญในการดูแลรักษาตั้งแต่เพาะปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำให้พ่อค้ามีความต้องการผักปลอดสารพิษมากเพิ่มขึ้นทุกปี นับได้ว่าชุมชนได้ใช้พื้นที่สาธารณะ

ของชุมชนในการเพาะปลูกพืชผักเศรษฐกิจเหล่านี้ ทำให้มีรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว และการรวมกลุ่มกองทุนเกษตรกรปลูกผักปลอดสารเคมี

5.5.3 วิถีชีวิตประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนบ้านหนองกง ตำบลหนองกง

อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ มีประเพณีวัฒนธรรมความเป็นพี่เป็นน้องกัน มีระบบเครือญาติ ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน เอื้ออาทรต่อกันและกัน ช่วยเหลือกัน เป็นชุมชนเหมือนครอบครัวเดียวกัน เป็นชุมชนที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มายึดถือปฏิบัติ สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี สามารถสร้างความเข้มแข็ง ให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการนำเอาทุนทางสังคมด้านประเพณีและวัฒนธรรมเข้ามายึดโยงให้เหนียวแน่น สิ่งสำคัญการนำเอากิจกรรมเข้ามาเสริมอุดช่องว่างเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกครั้งที่การจัดกิจกรรม ที่สำคัญ ๆ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ วันขึ้นปีใหม่ งานบุญคุณลาน งานบุญข้าวจี งานบุญเลี้ยงตาปู่ ประเพณีบุญบั้งไฟ วันสงกรานต์ ทำบุญกลางบ้าน วันเข้าพรรษา วันลอยกระทง ประเพณีที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ การทำบุญบ้าน ทำบุญขึ้นศาลตาปู่ แหนางแมว เทศน์มหาชาติ และแห่เทียนวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนัก และเห็นความสำคัญของกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่สำคัญประจำทุกปี คือ กิจกรรมวันแม่ และกิจกรรมวันพ่อ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำคัญของสถาบันชาติสถาบันพระมหากษัตริย์ ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งจะขาดไม่ได้โดยเด็ดขาด แม้การทำบุญไหว้ปู่ตาทุกปี ชาวบ้านจะให้ความสำคัญ เพราะมีความเชื่อว่าถ้าหากพวกคนได้ไปไหว้บวงสรวงปู่ตาด้วยข้าวปลา อาหารที่อุดมสมบูรณ์ ปู่ตาจะรักษาคู่มือครองชุมชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข เป็นความเชื่อที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา แม้แต่การจุดบั้งไฟเพื่อขอฝน เพื่อให้ฝนตกตามฤดูกาลก็เช่นเดียวกัน ประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนมีความสำคัญต่อชุมชนในสังคมไทยอย่างมาก โดยชุมชนมีความสามัคคีปรองดองกัน เพราะการได้นำเอาหลักคุณธรรม ความเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีศีลธรรมมาประพฤติปฏิบัติ ก็ย่อมเป็นคนดีได้อย่างสมบูรณ์สามารถที่จะแนะนำชุมชนให้ประพฤติปฏิบัติตามได้ เพราะเมื่อต้นน้ำดีแล้ว กลางน้ำและปลายน้ำก็ย่อมดีตามไปด้วย

ดังนั้น ประเพณีวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อหรือแรงศรัทธาของคนในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยในการส่งเสริมกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนได้อย่างยั่งยืน ชุมชนมีความศรัทธา ความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

5.6 ทุนทางสังคมของชุมชนบ้านหนองกง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ทุนทางสังคมของชุมชน ชุมชนบ้านหนองกงตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้นำเสนอเกี่ยวกับทุนทางสังคมดังนี้ คือ 1) ทุนมนุษย์ 2) ทุนสถาบัน และ 3) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ดังนี้

5.6.1 ทุมนมนุษย์ ชุมชนบ้านหนองกงได้มีการนำเอาทุมนมนุษย์ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนบ้านหนองกงที่มีความรู้ความสามารถ ในการผลิต ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน ไม้ไผ่ การสานส้มไถ่ การสานตะกร้า สานตะแกรง สานช้องใส่ปลา และตัดเย็บเสื้อผ้า การเพาะชำต้นไม้ประดับแบบกระถางเพื่อจำหน่ายให้แก่ชุมชนและจำหน่ายส่ง ตามร้านค้าที่รับซื้อเพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ทุมนมนุษย์เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญขององค์กร ทุกองค์กร ขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลนั้นว่ามีศักยภาพ คุณภาพ มีสติปัญญามากน้อยเพียงใด ซึ่งจะสามารถดำเนินงานทุกอย่างให้สำเร็จเป็นรูปธรรมและจะต้องมีคุณธรรม คือ ความเมตตา กรุณา มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีสายใยความผูกพันภายในครอบครัว ชุมชน มีการรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือ ผู้เดือดร้อนในชุมชน ทำให้ชุมชนโดยส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สรุปทุมนมนุษย์คือทุนทางสังคมที่เป็นบุคคลทุมนมนุษย์ ถ้าผู้นำหรือคณะกรรมการ กระทั่งประชาชนมีคุณภาพ มีความสำนึกที่จะอยู่ร่วมกัน มีจิตสำนึกในเรื่องของการรับผิดชอบ ในท้องถิ่น ท้องที่ของตนเอง เพียงแต่ให้ทุกคนเป็นดี ความสามัคคีของคนในชุมชน เพราะการให้ความร่วมมือกันและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมจะส่งเสริมให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าได้ ดังนั้น ทุนทางสังคมที่เข้มแข็งที่สุด คือ ทุนด้านผู้นำ ทุนด้านทุมนมนุษย์ ส่งผลทำให้การดำเนินงาน ของชุมชนเป็นไปได้อย่างราบรื่น สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย เกิดผลสำเร็จที่น่าพอใจ อันเกิดจากความร่วมมือกันของทุกภาคส่วน ความสามัคคีของผู้นำชุมชน ตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการ หมู่บ้าน ความสามารถของบุคคลที่ต้องใช้ความรู้และทักษะที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน การฝึกอบรม ประสบการณ์ ทักษะคิดและแรงจูงใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรหรือสังคมและเข้าไปมีส่วนร่วม ในการพัฒนาองค์กรหรือสังคมนั้นให้บรรลุวัตถุประสงค์และความกระตือรือร้นอย่างแรงกล้า ที่บุคคลเลือกที่จะเป็นผู้นำชุมชน

5.6.2 ทุนสถาบัน ประกอบด้วย 3 สถาบันหลัก ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน ภาคธุรกิจเอกชนสื่อมวลชน ซึ่งสถาบันเหล่านี้ จะมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดพลังของคนในชุมชน ในสังคม รวมไปถึงการออกกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่รวมกันได้ อย่างมีความสุข ซึ่งในชุมชนบ้านหนองกงได้ดำเนินการก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อต้องการสร้าง อาชีพเสริมให้แก่ชุมชนที่ยากจนได้มีงานเสริมทำเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว จึงได้ร่วมกันจัดตั้ง กลุ่มอาชีพต่าง ๆ มากมาย ดังนี้

5.6.2.1 ชุมชนบ้านหนองกง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ มีองค์กรชุมชน ซึ่งเกิดจากรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบอาชีพเสริม เช่น กลุ่มอาชีพทอผ้าไหมมาเป็น สินค้าที่สร้างรายได้เป็นแปรรูปสินค้าเพื่อจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง ซึ่งมีตลาดขายสวยงามให้เลือก ทุกรูปแบบ ตามความต้องการของลูกค้า กลุ่มผลิตข้าวเม่าขาย กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มเหล่านี้

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกงได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพื่อให้ชุมชนสามารถนำเอาไปลงทุนและสามารถนำผลผลิตที่ได้ไปวางจำหน่ายที่ตลาด อย่างเช่น การทอผ้าไหมก็ขายได้ โครงการหนึ่ง คือ การผลิตไม้ประดับก็สามารถขยับขยายไปได้ สิ่งสำคัญต้องเข้าใจเรื่องการปรับปรุงรูปแบบโดยได้รับการดูแลจากพัฒนาการอำเภอมาช่วยแนะนำจนสามารถนำมาเป็นสินค้าโอท็อปได้ ซึ่งมีส่วนในการผลิตไหมบุรีรัมย์ สินค้าโอท็อป นอกจากนั้นนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาบริหารจัดการภายในชุมชน สามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้โดยการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อเชื่อมร้อยเป็นกลุ่มคนในชุมชน เอาความเป็นเครือญาติความเป็นพี่น้องมากลุ่มกันขึ้นสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้หลากหลาย ชุมชนยึดการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนได้ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มด้วยกัน สิ่งสำคัญชุมชนบ้านหนองกงมีกิจกรรมการรวมกลุ่มที่โดดเด่นดังนี้

5.6.2.1.1 กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพอัดเม็ด ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพเพื่อใช้ในชุมชนและจำหน่ายในราคาที่ถูกกว่าท้องตลาด รายได้ส่วนหนึ่งจากการจำหน่ายสมาชิกกลุ่มจะต้องหักเข้ากลุ่มกองทุน เพื่อเป็นต้นทุนในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์หรือการซื้อวัตถุดิบ เช่น มูลวัว มูลควาย มูลค่างควาย และวัตถุดิบอื่นเพื่อนำมาเป็นส่วนผสมเพื่อเพิ่มคุณภาพในการหล่อเลี้ยงต้นข้าวเพื่อต้องการให้มีผลผลิต สาเหตุที่ชุมชนได้หันมาผลิตปุ๋ยอินทรีย์เนื่องจากชาวนาได้รับผลกระทบจากการใช้ปุ๋ยเคมีซึ่งมีต้นทุนสูง อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดทั้งผู้บริโภคนวนกักับราคาผลผลิตทางการเกษตรมีราคาตกต่ำ ชาวนาต้องลงทุนในการทำนาสูงมาก จึงได้หันมาเรียนรู้วิธีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์โดยใช้มูลวัว มูลควาย มูลค่างควายที่มีอยู่ในชุมชน โดยการใช้เครื่องอัดเม็ดเสร็จแล้วนำไปตากแดดเพื่อรอการบรรจุถุงเพื่อจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่มีคุณภาพดีกว่าปุ๋ยเคมี สามารถทำให้ผลผลิตทางการเกษตรดีขึ้น ในแต่ละปีมีเกษตรกรสมัครเป็นสมาชิกจำนวนมาก ถ้าขายให้แก่สมาชิกก็จะมีส่วนลดราคาตามที่กลุ่มได้กำหนดคดึกา เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรในชุมชนที่สมัครเป็นสมาชิกของกลุ่ม หรือหากไม่มีเงินทุนก็สามารถให้เชื่อได้ทุนทางด้านปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ แต่เดิมรัฐบาลมีงบให้หมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ผมได้ใช้งบประมาณ 500,000 บาท ในการจัดซื้อเครื่องมืออุปกรณ์การผลิตปุ๋ยเพื่อจำหน่ายให้แก่ชุมชนในราคาที่ถูกกว่าท้องตลาด และมีการรวมกลุ่มกันผลิตปุ๋ย จนสามารถอยู่ได้ เรียกว่าผลิตเองใช้เอง และมีไว้จำหน่าย โรงผลิตปุ๋ยอยู่ที่บ้านหนองกง สมาชิกของเราสามารถเชื่อก่อนได้และชุมชนภายนอกก็มาสนับสนุนกัน ตลาดชุมชนของก็มีราคาจำหน่ายถูกกว่าท้องตลาด ถ้าสมาชิกซื้อมาก็ได้มาก คุณภาพปุ๋ยใช้แล้วดี บางปีกลุ่มของผู้ผลิตเกือบผลิตไม่ทันต่อผู้ซื้อ ซึ่งสามารถสร้างเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี และสามารถทำให้ชุมชนบ้านหนองกงมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

5.6.2.1.2 กลุ่มการจัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อจำหน่ายของราคาถูก ร้านค้าชุมชนเพื่อการจำหน่ายสินค้าราคาถูกให้แก่ชุมชน สาเหตุเกิดจากชุมชนได้เห็นปัญหาของชาวบ้านติดหนี้ร้านค้าจากการซื้อสินค้า ซึ่งเป็นปัญหาที่ชุมชนต้องหาวิธีแก้ไข เพราะราคาสินค้าที่จำหน่ายแพงกว่าร้านค้าทั่วไป บางครั้งเป็นการเอาเปรียบชาวบ้าน ดังนั้น จึงได้ร่วมจัดตั้งร้านค้าชุมชน โดยให้ชุมชนได้ร่วมกันจัดการกันเองและเรียนรู้วิธีการจำหน่ายสินค้าเพื่อป้องกันการเอาเปรียบ ทำให้ชุมชนรู้จักกฎระเบียบ กติกาของชุมชน ซึ่งได้ดำเนินการก่อตั้งภายหลังจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยระดมทุนจากสมาชิกซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจ โดยสมาชิกร่วมกันหุ้นละ 50 บาท เพื่อนำทุนที่ได้ไปซื้อสินค้ามาวางจำหน่าย เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่คนในชุมชน ได้ซื้อสินค้าในชุมชนไม่ต้องเดินทางเข้าตลาดในเมือง เพื่อป้องกันเงินให้อยู่ในชุมชน ขณะเดียวกันยังสามารถใช้เป็นศูนย์สาธิตการตลาดได้ด้วย เพื่อให้ชุมชนได้นำเอาสินค้าที่ผลิตเองมาวางจำหน่ายได้เป็นอย่างดี คือ ร้านค้าชุมชนซึ่งการบริหารจัดการแต่ละร้านจะมีสมาชิกมาผลัดเปลี่ยนกันจำหน่าย กติการ้านค้าชุมชนจะไม่มี การซื้อสินค้า การซื้อทุกครั้งต้องเป็นเงินสด เพื่อให้ชุมชนมีวินัยในการใช้เงินทุกชุมชน มีร้านค้าชุมชน ด้วยการรวมกลุ่มในหมู่บ้านเพื่อไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ชุมชนมีการจัดกลุ่มกันไว้ทุกชุมชน

5.6.2.1.3 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกลุ่มองค์กรในชุมชน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจนของครัวเรือน กลุ่มอาชีพกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตซึ่งชุมชนบ้านหนองกงได้ร่วมกันดำเนินงานในรูปแบบการบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมาภิบาลในการดูแลกองทุนต่าง ๆ ที่ก่อตั้งขึ้น โดยให้มีคณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันบริหารเงินกองทุนต่าง ๆ ด้วยความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ กลุ่มจึงมีความเข้มแข็งได้ ซึ่งเกิดจากการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาดำเนินการให้ประสบความสำเร็จสามารถเป็นกองทุนสำหรับให้สมาชิกในชุมชนได้กู้ยืมเพื่อนำไปลงทุนในการผลิตสินค้าหรือในการประกอบอาชีพต่าง ๆ เพื่อให้เกิดรายได้เข้ามาสู่ชุมชนและสามารถแก้ไขปัญหาการว่างงานของสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นต่อคณะกรรมการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย ประธานกลุ่ม คณะกรรมการ เภรัญญิก และเลขานุการกลุ่มที่ร่วมกันดูแลผลประโยชน์ของสมาชิก ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถจัดตั้งกลุ่มต่างได้เป็นจำนวนมากประกอบด้วยกลุ่มต่างดังนี้

5.6.2.1.3.1 กองทุนเงินล้าน จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2544 ประธานกลุ่ม นายฉลวย หรบรพ มีสมาชิก 115 คน เงินกองทุน 1,000,000 บาท

5.6.2.1.3.2 กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 ประธาน นายสำเนียง ขวัญเมือง มีสมาชิก 98 คน เงินกองทุน 820,000 บาท

5.6.2.1.3.3 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 ประธาน นายสำเนียง ขวัญเมือง มีสมาชิก 335 คน เงินกองทุน 621,740 บาท

5.6.2.1.3.4 กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 ประธาน นายลำไย สุนทรกุล มีสมาชิก 459 คน เงินกองทุน 1,750,000 บาท

5.6.2.1.3.5 กลุ่มธนาคารข้าวชุมชน จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2526 ประธาน นายสำเนียง ขวัญเมือง มีสมาชิก 115 คน เงินกองทุน 75,000 บาท

5.6.2.1.3.6 กลุ่มร้านค้าชุมชน จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2526 ประธาน นายสำเนียง ขวัญเมือง มีสมาชิก 125 คน เงินกองทุน 85,000 บาท

5.6.2.1.3.7 กลุ่มผลิตน้ำดื่มชุมชน จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ประธาน นายสำเนียง ขวัญเมือง มีสมาชิก 146 คน เงินกองทุน 35,000 บาท รวมเงินกองทุนทั้งหมด 4,386,740 บาท

5.6.2.1.4 กลุ่มอาชีพผลิตข้าวเม่า กลุ่มอาชีพผลิตข้าวเม่าบ้านหนองกง มีการสืบทอดกันมาแต่เดิม และเราได้รับการพัฒนาตามยุคสมัย มีการออกแบบให้ดีขึ้น จากที่ได้รับการตอบรับทำให้กลุ่มมีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ อย่างเช่น ข้าวเม่า แต่เดิมก็ไม่ได้ผลิตเพื่อจำหน่าย แต่เมื่อได้เริ่มใช้กรรมวิธีการผลิตตามภูมิปัญญา เราก็สามารถผลิตเพื่อจำหน่ายได้ดี จนสามารถรวมกลุ่มกันได้ทำให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สามารถผลิตเพื่อจำหน่ายได้ทุกฤดูกาล แต่ก่อนข้าวเหนียวขายได้ 700-800 บาทต่อกระสอบ ถ้าเอามาทำข้าวเม่าขายได้ถุงละ 4,000-5,000 บาท ทุกอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกงได้เข้าไปสนับสนุนให้ชุมชนได้มีอาชีพเสริม เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชนสามารถผลิตเพื่อจำหน่ายส่งในท้องตลาดได้

5.6.3 ทูทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ทูด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นองค์ความรู้ความสามารถที่เกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมสืบทอดกันมา เป็นความสามารถและศักยภาพในการแก้ไขปัญหาการปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป เพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์และเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทูด้านองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของคนในชุมชน

ทูทางภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรม ชุมชนบ้านหนองกงมีทูทางสังคมที่เป็นทูทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งเป็นชุมชน เผ่า 3 คือ เผ่าเขมร เผ่าลาว และไทยเขมร มีการผสมผสานกันอย่างลงตัว โดยเฉพาะการใช้วิถีชีวิต แต่ละเผ่าจะมีภาษาเป็นของตนเอง แต่ละชุมชนจะรวมกลุ่มกัน เป็นชุมชนที่มีความรัก ความสามัคคี มีการรวมกลุ่มกันสร้างอาชีพ มีการวางแผนการทำงาน มีการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม เป็นชุมชนที่ร่วมกันอนุรักษ์ การดำรงชีวิต มีการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา หน่วยงานราชการ ชุมชน ได้ร่วมกันดำเนินการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งแบ่งออกเป็นดังนี้

5.6.3.1 ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต มีรายละเอียดดังนี้

ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชุมชนเป็นบ้าน 2 ชั้น ใต้ถุน บ้าน 2 ชั้น แต่เดิมเป็นที่โล่งเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งตามคำบอกเล่าชุมชนบ้านหนองกงจะสร้างแบบนี้เนื่องจากสมัยก่อนมีการเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ซึ่งจะอาศัยใต้ถุนบ้านเป็นคอกวัว แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นบ้าน 2 ชั้นอยู่ แต่ชั้นล่างจะก่อด้วยปูนสำหรับอยู่อาศัย

การแต่งกาย การแต่งกายของชุมชนบ้านหนองกงจะเป็นการแต่งกายด้วยผ้าไหม เนื่องจากการทอผ้าจะเป็นอาชีพเสริมในช่วงที่ว่างจากการทำนาของแม่บ้าน การแต่งกายจึงแต่งกายด้วยชุดผ้าไหม จะนิยมใส่ในวันประเพณีที่สำคัญ หรือวันที่ไปทำบุญที่วัด ส่วนผู้ชายจะนิยมนุ่งผ้าโสร่งไหมเพราะเป็นเอกลักษณ์ของผู้นำครอบครัว โดยทั่วไปคนอายุ 50 ปีขึ้นไปจะนิยมนุ่งผ้าโสร่งเพราะถือว่าเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นต้นแบบให้แก่เยาวชนดูมีความสุภาพเรียบร้อย โดยเฉพาะงานทำบุญที่วัดและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มักจะให้เห็นการแต่งกายแบบนี้ ปัจจุบันมีการแปรรูปผ้าโสร่งไหมนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อเป็นกระเป๋าสตางค์ที่ทันสมัยมากขึ้น แต่ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ความมีคุณค่าคือเป็นสินค้าราคาแพงที่เกิดขึ้นมาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภาษา ชุมชนบ้านหนองกงมีความหลากหลายทางภาษา จะมีภาษาไทยอยู่ 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาลาว (อีสาน) ภาษาเขมร และภาษาไทยเขมร ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่จะพูดภาษาลาว ภาษาเขมรก็จะมีอยู่ เด็กรุ่นใหม่จะสื่อสารด้วยภาษากลางในการสื่อสารกับภายนอก ในท้องถิ่นจริง ๆ จะสื่อสารด้วยภาษาไทย จะใช้ภาษากลางติดต่อราชการ

วัฒนธรรมการกินและอาหารพื้นบ้าน ในส่วนของวัฒนธรรมการกินจะนั่งกิน โดยการปูเสื่อนั่งกินข้าว ซึ่งเสื่อก็จะปูที่ทอกันเองในเวลากลางวัน อาหารพื้นบ้านจะเป็นอาหารอีสานทั่วไป แต่อาหารที่เป็นเอกลักษณ์จะเป็นกุ้งจ่อมผัดทรงเครื่อง นิยมนานข้าวเหนียว และข้าวเจ้า และประเภทของหวาน คือ ขนมชั้น เปียกปูน สากุ ขนมนางเล็ด ขนมทองม้วน

การละเล่นพื้นบ้าน จะเป็นการละเล่นของชาวบ้านที่ส่วนใหญ่เล่นกัน ร้องลำกลอน หมอลำ รำวงชาวบ้าน แต่ในปัจจุบันเริ่มเลือนหายไปแล้ว

นาฏศิลป์ การแสดงนาฏศิลป์จะไม่ค่อยมีให้เห็นโดยทั่วไป จะมีเฉพาะช่วงประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน ซึ่งการรำของชุมชนบ้านหนองกง จะมีการร้องลำกลอน หมอลำ และการรำบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งการแสดงเหล่านี้จะเป็นการแสดงของครูและนักเรียน

5.6.3.2 ประเพณี และวัฒนธรรม

ในประเด็นประเพณีและวัฒนธรรม อธิบายรายละเอียดออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ ประเพณีสำคัญของบ้านหนองกง “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่”

ประเพณีวัฒนธรรมหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเชื่อตามบรรพบุรุษ เช่น ไหว้ ปู่ตา ในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นการแสดงออกต่อบรรพบุรุษ (ปู่ตา) การเคารพของชุมชน ในช่วงเดือน 6 ทำบุญเลี้ยงตายขอฝน มีเครื่องขมา มีผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน เดือน 10 พิธีแห่นางเจตนา เป็นประเพณีที่ได้ปฏิบัติกันมา การทำบุญตอบแทนต่อบรรพบุรุษ การทำบุญเลี้ยงเพลถวายพระช่วงเข้าพรรษา ชุมชนในตำบลได้กำหนดเอาหลักกรรมของพระพุทธเจ้ามาประพฤติปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ประเพณีวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงออกถึงความเคารพนับถือและปฏิบัติประเพณีเหล่านี้มาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นโครงสร้างที่มีความสำคัญทางด้านจิตใจแก่คนในชุมชน เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวในการดำรงอยู่ มีรายละเอียดดังนี้

ประเพณีของชุมชนบ้านหนองกงเป็นประเพณีของชาวลาวที่ถือปฏิบัติกันมา ก็จะจัดไปตามบริบทของแต่ละชุมชน จากการได้เข้าพูดคุยกับผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน จะพูดเหมือนกันว่า ประเพณีที่ปฏิบัติกันมาเป็น เรียกกันว่า ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ เป็นฮีตโบราณ เป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาแต่โบราณ เป็นแบบแผนที่ใช้ในการดำรงชีวิตด้วยความดีงาม “ฮีตสิบสอง” มาจากสิบสองเดือน รวมแล้วจึงหมายถึง วัฒนธรรม ประเพณีที่ชาวอีสานถือปฏิบัติกัน มาในแต่ละเดือนเป็นประจำทุกปี ผู้เฒ่าผู้แก่จะสั่งสอนลูกหลานให้ปฏิบัติตามฮีตสิบสอง จะเป็นประเพณีการทำบุญทั้ง 12 เดือน และประเพณีการแห่บั้งไฟ และการแห่นางแมว ซึ่งเป็นความเชื่อของชุมชนบ้านหนองกงเพื่อขอให้ฝนตกตามฤดูกาล

ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งซึ่งจะจัดเป็นประจำทุกปี เป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ จะจัดในช่วงต้นเดือนเมษายนทุกปี ซึ่งวันที่จัดงานก็จะประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบล่วงหน้า การจัดการนี้ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยว เขาพนมรุ้ง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอมโบราณของจังหวัดบุรีรัมย์

พิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่นอกเหนือจาก “ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่” ที่ชาวบ้านนับถือปฏิบัติกันมา จะมีการบวชทดแทนบุญคุณบิดามารดา การแต่งงานขึ้นเรือนของกลุ่มสาว ที่จะอยู่ร่วมกันจะต้องปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมอย่างเคร่งครัดตามที่ผู้ใหญ่ได้แนะนำหรือพ่อใหญ่ เพื่อใช้ชีวิตในการครองเรือนให้มีความมั่นคง อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ยึดหลักคุณธรรมของการอยู่ร่วมกัน โดยผู้เป็นสามีต้องปฏิบัติดังนี้ คือ การให้เกียรติภรรยาว่าเป็นภรรยาของตน หมั่นให้การยกย่องแก่วงศ์ตระกูล มอบความเป็นใหญ่ให้แก่ภรรยาในการทำงานบ้าน ด้วยซื้อเครื่องแต่งตัวมอบให้ และผู้ที่เป็นภรรยาต้องปฏิบัติต่อสามีด้วยการเชื่อฟังการกล่าวตักเตือน ไม่คิดนอกใจสามีของตน หมั่นรักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ให้มั่นคง หมั่นสงเคราะห์แก่ญาติฝ่ายสามี

ตามความเหมาะสม เมื่อสามีกรรยาได้ปฏิบัติตนได้ดังนี้ก็จะร่วมกันอย่างสุขสบาย เจริญรุ่งเรือง
ก้าวหน้า

6. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 8 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	143	37.73
หญิง	236	62.27
รวม	379	100.00
อายุ		
15-30 ปี	66	17.41
31-45 ปี	101	26.65
46-55 ปี	96	25.33
56 ปีขึ้นไป	116	30.61
รวม	379	100.00
สถานะในกลุ่ม		
คณะกรรมการกลุ่ม	39	10.29
สมาชิกกลุ่ม	340	89.71
รวม	379	100.00
กลุ่มออมทรัพย์ที่สังกัด		
บ้านหวาน	84	22.16
บ้านโคกเมือง	3	0.80
บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ	41	10.82
บ้านถนนหัก	232	61.21
บ้านหนองกง	19	5.01
รวม	379	100.00

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รายได้		
รายได้ต่ำกว่า 3,000 บาท	133	35.09
รายได้ 3,001-5,000 บาท	33	8.71
รายได้ 5,001-7,000 บาท	19	5.01
รายได้ 7,001-9,000 บาท	41	10.82
รายได้ 9,001 บาทขึ้นไป	153	40.37
รวม	379	100.00
วุฒิการศึกษา		
ระดับประถมศึกษาตอนต้น	130	34.30
ระดับประถมศึกษาตอนปลาย	49	12.93
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	18	4.75
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	78	20.58
ระดับอนุปริญญา	55	14.51
ระดับปริญญาตรี	37	9.76
สูงกว่าปริญญาตรี	12	3.17
รวม	379	100.00
อาชีพ		
เกษตรกรรวม	173	45.65
รับจ้างทั่วไป	82	21.64
ค้าขาย	52	13.72
อื่น ๆ	72	19.00
รวม	379	100.00

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระยะเวลาที่เข้าร่วมกลุ่ม		
1-5 ปี	74	19.53
6-10 ปี	52	13.72
11-15 ปี	213	56.20
16 ปีขึ้นไป	40	10.55
รวม	379	100.00

จากตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า

1. จำแนกตามเพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 236 คน และเป็นเพศชาย จำนวน 143 คน
2. จำแนกตามอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 56 ปีขึ้นไป มีจำนวน 116 คน มีอายุระหว่าง 31-45 ปี มีจำนวน 101 คน มีอายุระหว่าง 46-55 ปี มีจำนวน 96 คน และมีอายุระหว่าง 15-30 ปี มีจำนวน 66 คน
3. จำแนกตามสถานะกลุ่ม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่ม มีจำนวน 340 คน เป็นคณะกรรมการกลุ่มมีจำนวน 39 คน
4. จำแนกตามกลุ่มที่สังกัด กลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก มีจำนวน 232 คน รองลงมา คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน มีจำนวน 84 คน และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ มีจำนวน 41 คน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองกง มีจำนวน 19 คน กลุ่มออมทรัพย์ผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง มีจำนวน 3 คน
5. จำแนกตามรายได้ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ตั้งแต่ 9,001 บาทขึ้นไป จำนวน 159 คน รองลงมา มีรายได้ต่ำกว่า 3,000 บาท มีจำนวน 133 คน และผู้ที่มีรายได้ 7,001-9,000 บาท มีจำนวน 41 คน ผู้ที่มีรายได้ 3,001-5,000 บาท มีจำนวน 33 คน และอันดับสุดท้ายที่มีรายได้น้อยที่สุด คือ มีรายได้ 5,001-7,000 บาท จำนวน 19 คน
6. จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น จำนวน 130 คน รองลงมา มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 78 คน มีวุฒิการศึกษาระดับอนุปริญญา จำนวน 55 คน มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา

ตอนปลาย จำนวน 49 คน มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 33 คน มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 18 คน และมีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 12 คน

7. จำแนกตามอาชีพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม จำนวน 137 คน รองลงมา มีอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 18 คน มีอาชีพอื่น ๆ จำนวน 72 คน และอันดับสุดท้าย อาชีพค้าขาย จำนวน 52 คน

8. จำแนกตามระยะเวลาที่เข้าร่วมกลุ่ม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระยะเวลาเข้าร่วมกลุ่ม 11-15 ปี จำนวน 213 คน รองลงมา ระยะเวลา 1-5 ปี มีจำนวน 74 คน ระยะเวลา 6-10 ปี จำนวน 52 คน และอันดับสุดท้าย ระยะเวลา 16 ปีขึ้นไป จำนวน 40 คน

ตอนที่ 2 การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ในมิตินี้ มีตัวชี้วัดในการศึกษาประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1) คือ

ทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

1. ทุนด้านมนุษย์
2. ทุนสถาบันกลุ่มออมทรัพย์
3. ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม
4. สมาชิกกลุ่มชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีความคิดเห็นสอดคล้องกับการศึกษาด้าน

ทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

1. ทุนด้านมนุษย์
2. ทุนด้านการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
3. ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม
4. สมาชิกกลุ่มชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีความคิดเห็นสอดคล้องกับการศึกษาด้าน

ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

จากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนเกี่ยวกับทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนมีความคิดเห็นอย่างเดียวกัน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทุกกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่า

ทุนทางสังคม หมายถึง สิ่งดีงามทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน เป็นค่านิยมที่ไม่เป็นทางการที่มีความสอดคล้องกับศีลธรรมอันดีงามและทำให้เกิดความชัดเจนว่าถ้าความสัมพันธ์ดังกล่าว

ไม่สอดคล้องกับศีลธรรม ความดีงาม ก็ไม่น่าจะถือว่าเป็นเรื่องของทุนทางสังคม เพราะทุนทางสังคม เน้นความสัมพันธ์ใกล้ชิดและค่านิยมความเชื่อที่มีส่วนทำให้บุคคลเกิดความเอื้ออาทร ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ไว้วางใจกัน หรือต่างตอบแทนกัน ในบรรทัดฐานและจารีตประเพณีที่ดีงาม และมีความ เป็นเครือข่ายที่ปรากฏอยู่ในองค์กรกลุ่มที่มุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวมและเอื้อต่อการจัดการโดยชุมชน ได้อย่างยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม มิตินี้ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจาะลึก ผู้ให้ ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ผลจากการสัมภาษณ์ ทุนทาง สังคมที่มีความเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วยดังนี้

1. ทุนด้านมนุษย์ คือ ความสามารถของบุคคลที่ต้องใช้ความรู้และทักษะที่เกิดจาก การศึกษาเล่าเรียน การฝึกอบรม ประสบการณ์ ทักษะคิดและแรงจูงใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร หรือสังคมและเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรหรือสังคมนั้นให้บรรลุวัตถุประสงค์ และความกระตือรือร้นอย่างแรงกล้าที่บุคคลเลือกที่จะนำความรู้ ทักษะ ความสามารถมาใช้ ในการทำงาน รวมถึงความสามารถที่จะเรียนรู้การสร้างสรรค์และนวัตกรรม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนบ้านหว่านได้กล่าวว่า

“ทุนทางสังคมที่เข้มแข็งมากที่สุด คือ ทุนมนุษย์และทุนด้านสถาบันครอบครัว คนในชุมชน ทุนทางสังคมถือว่าเป็นพลังของชุมชน โดยมากมาจากสถาบันครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งทุนทางสังคมมีผลต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนมาก โดยเฉพาะชุมชนที่มีความเข้มแข็ง เพราะได้อาศัยแนวคิดของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและได้นำเอาแนวความคิด ของคณะกรรมการเหล่านั้นมาบูรณาการด้วยกัน ที่เห็นได้ชัด คือ แต่ละกลุ่ม แต่ละฝ่ายได้ให้ความ ร่วมมือดี ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กัน” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้นได้กล่าวว่า

“ทุนทางสังคมที่เข้มแข็งมากที่สุด คือ คน ถ้าคนไม่เข้มแข็ง แม้จะมีเงินมีเป็นหนึ่งร้อยล้าน ก็ไม่เหลือ แม้มีอะไรมากมายแค่ไหนที่เราเห็น ทำไมพ่อแม่สะสมเงินให้ลูกเป็นสี่สิบล้านห้าสิบล้าน แต่ลูกขอเอาไปเล่นการพนัน ทำให้พ่อแม่หมดเงินสิ้นเนื้อประดาตัว นั่นคือคนไม่ดี เพราะฉะนั้น ถ้าคนเข้มแข็ง คนรู้จักการจัดการ คนรู้จักการพัฒนาตนเอง คนรู้จักการกระจายการแบ่งเบาภาระ คนรู้จักกระจายอำนาจของตัวเอง คนรู้จักให้คนอื่น คนยอมรับคนอื่นบ้าง ไม่ใช่ยอมรับตัวเองอย่างเดียว ก็คือ ให้เกียรติแก่ทุกคน เพราะฉะนั้น ทุนทางสังคมที่เข้มแข็งก็คือ คน ถ้าคนไม่ดี อะไรก็ไม่ดี” (ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2558)

ดั่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-
โลกเจริญ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลข้างต้นได้กล่าวว่า

“ทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง คือ คนที่อยู่ในองค์กร คือ ความเป็น (บวร) บ้าน วัด โรงเรียน
หรือราชการ เพราะทุกองค์กรนี้จะมีความสามัคคี ความสามัคคี คือ ความโดดเด่น การอ่อนน้อมถ่อมตน
สิ่งสำคัญชุมชนของเราทุกคน ทุกคนทั้งหมู่บ้าน ชุมชนควรเป็นทั้งผู้รับและเป็นทั้งผู้ให้ที่ดี
เอกลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ ไทยภูยกุญนั้น มีปกติทุกคนน้อยมาก มีผลมากต่อสิ่งที่สำคัญ คือ ความเป็นคนดี
ความดีเป็นหัวใจ เป็นตัวนำ องค์กรต้องมีระเบียบ องค์กรจะมั่นคงได้ จะเจริญได้ ต้องมีระเบียบ
กฎหมายทุกคนมีศีล เมื่อทุกคนมีศีล 5 ก็ไม่จำเป็นต้องใช้กฎหมาย ประโยชน์ที่ได้มีผลต่อชุมชน
ต้องตระหนักถึงความดี ความสงบสันติสุข” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-
โลกเจริญ, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2558)

ดั่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้าน โลกเมืองได้กล่าวว่า

“ทุนทางสังคมที่เข้มแข็งมากที่สุด คือ ทุนมนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญ คือ ตัวของเราเอง
ทุกอย่างต้องอยู่ที่ตัวเราเอง นักวิชาการเกษตรประจำตำบลช่วยจัดการให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้
ชุมชนไม่ค่อยมีหนี้สิน สามารถสร้างอาชีพด้วยการรวมกลุ่มกันผลิตสินค้าต่าง ๆ” (ประธานกลุ่มผลิต
ข้าวภูเขาไฟบ้าน โลกเมือง, สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2558)

ดั่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก สอดคล้องกับผู้ให้
ข้อมูลสำคัญข้างต้นได้กล่าวว่า

“ทุนทางสังคมที่มีผลมากที่สุด คือ คนและวัฒนธรรม คนต้องอยู่บนกรอบของวัฒนธรรม
กรอบของวิถีชุมชนคนต้องพ่วงกับการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวเราเอง และหลายคนบอกว่า ไม่ต้องเรียน
ก็ได้ (ไม่ได้) ทำไมเราต้องเรียน เพราะเราอยู่ในสังคม เราเป็นสัตว์สังคม เพราะฉะนั้น ทุนที่มีผล
ต่อความเข้มแข็ง คือ คน ที่จะนำมาซึ่งความเข้มแข็ง” (ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก,
สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2558)

ดั่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก ได้กล่าวเพิ่มเติมอีก
กล่าวว่า

“สำหรับทุนทางสังคมที่จะเข้มแข็ง คือ คน ซึ่งคนจะต้องมีคุณธรรม มีจริยธรรม
มีหลักของการบริหาร มีหลักธรรมาภิบาล มิฉะนั้น จะทำอะไรก็ไม่เข้มแข็ง ไม่ว่าจะด้านการจัดสรร
ระบบการทำงาน ถ้าไม่เป็นธรรมก็จะนำมาซึ่งความขัดแย้ง การจัดสรรผลกำไร ถ้าไม่เป็นธรรม
ก็จะนำมาซึ่งความขัดแย้ง เพราะฉะนั้น สาเหตุที่ทำให้เข้มแข็ง คนต้องมีคุณธรรม อยู่บนหลัก
ของความเสมอภาค ให้เกียรติ โปร่งใส ตรวจสอบได้ หลักของคุณธรรมจริยธรรมที่ต้องมี
ไม่ใช่ลำเอียงเพราะคนของฉัน ไม่ใช่ลำเอียงเพราะเป็นลูก ไม่ใช่ลำเอียงเพราะเป็นสามี ไม่ใช่ลำเอียง

เพราะเขาทำประโยชน์ให้กับเรา ไม่ใช่ลำเอียงเพราะคนนี่เงิน เขาควรจะได้รับดูแล คนนี้มีหน้ามีตา เพราะฉะนั้น เราต้องยืนอยู่บนหลักของความเสมอภาค ทุกคนควรได้รับความเท่าเทียมกันก็จะนำมาซึ่งความเข้มแข็งของชุมชนทั้งหมด” (ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน ได้กล่าวว่า

“ชุมชนมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ มีความสามารถ และมีทักษะ และสิ่งที่สำคัญที่สามารถทำให้ชุมชนบริหารจัดการทุนทางสังคมได้ คือ 1) มีคณะกรรมการที่เข้มแข็ง 2) มีหมู่บ้านเข้มแข็ง 3) มีความซื่อสัตย์ 4) มีความสามัคคี 5) มีความเสียสละ และมีระบบการบริหารจัดการกลุ่มผลิตสินค้าโอท็อปจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นอาชีพเสริมจากชุมชน ที่สำคัญชุมชนได้อยู่บ้านเด็กได้อยู่กับพ่อแม่ อยู่กับครอบครัว มีความอบอุ่น เป็นการปิดช่องปอดประตุอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นนักวิชาการทุนทางสังคม เกษตรอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ได้กล่าวว่า

“ทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพก่อให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชนเริ่มต้นจากทุกคนมีปัญหาเหมือนกันทุกคนและมีแนวทางความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาของตัวเอง เพื่อต้องการความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชุมชนจึงได้ร่วมกันดำเนินการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้มีขึ้นในชุมชน โดยคนในชุมชนมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชนมีทุนทางสังคม คือ ทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพและเข้มแข็งที่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง” (นักวิชาการทุนทางสังคม เกษตรอำเภอเฉลิมพระเกียรติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งมีความคิดเห็นอย่างเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวว่า

“การทำให้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมีความเข้มแข็งได้นั้น ผู้นำชุมชนจะต้องมีความรู้ มีความเข้าใจในการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์ โดยต้องมีการดำเนินการตามกระบวนการและขั้นตอนดังนี้ 1) การสำรวจทุนทางสังคมที่มีในชุมชน 2) วิเคราะห์ศักยภาพของทุนและแนวทางในการนำไปใช้ 3) การออกแบบกลุ่มและหลักเกณฑ์การบริหารจัดการ 4) การปฏิบัติเรียนรู้และปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสม 5) การประเมินผล” (พัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ, สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2558)

จากการสนทนากลุ่ม (Focus group) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทุกกลุ่มได้มีความเห็น
 อย่างเดียวกันว่า

“เริ่มตั้งแต่ก่อนที่จะมีการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้พาคณะร่วมสวดมนต์ไหว้พระ
 เพราะเราเชื่อมั่นในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่จริงทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี
 แต่ในมิติของท่านผู้ว่าราชการจังหวัดก็คนดีนั้นเป็นกระดุมเม็ดแรกของการดำเนินชีวิต ถ้าเราเริ่มจาก
 การเป็นคนดี กระดุมเม็ดแรกก็ไม่ผิดเพี้ยน กระดุมเม็ดต่อ ๆ ไปก็จะสามารถติดไปได้ ถ้าเม็ดที่ 1
 ถูกลูกต้อง ถูกลูกนี้หมายถึง การเป็นคนดีในตัวเอง ซึ่งเราก็เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นอนุของสังคม
 ถ้าน้ำเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ดีก็มั่นใจว่าน้ำหยดอื่น ๆ ที่ยังไม่ดี ก็จะเจือจางไป เพราะฉะนั้น
 การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนให้เข้มแข็งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วบริหารจัดการได้
 การพัฒนาคนเป็นนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชนตั้งแต่แรกที่เน้นไปที่คนพัฒนาคน คนจะทำให้
 ทุกอย่างสำเร็จหรือไม่สำเร็จ เข้มแข็งหรือไม่เข้มแข็ง ชุมชนแต่ละชุมชนมีประสิทธิภาพที่ไม่เท่ากัน
 เป็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ หมู่บ้านชุมชนที่ประสบความสำเร็จกับหมู่บ้านชุมชน
 ที่ไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะมีขึ้นมีลง เพราะฉะนั้น จะต้องพัฒนาที่คน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย 9 ดี
 ของท่านผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ โดยเฉพาะนโยบาย 9 ดี ทุนทางสังคมจะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง
 สังคมเข้มแข็งได้ ทุนที่เป็นทางวัฒนธรรมที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ ความคิด เราโชคดีที่ได้ปลูกฝังมา
 ตั้งแต่เด็ก ในคำสอนของพระพุทธศาสนา คือ ให้คิดมีเหตุมีผล เพราะว่าเหตุผล 2 ตัวนี้ชัดเจนแล้ว
 คือ ตอนนี้อยู่ปัญหาว่าวนายเกิดขึ้น เพราะเกิดจากความคิดไม่มีเหตุมีผล ซึ่งมีปัจจัยอื่น
 มาทำให้ความคิดนั้นเห็นแก่ตัว ความคิดอยากจะได้ประโยชน์ส่วนตัวมากขึ้น แล้วทำให้เกิด
 ความขัดแย้ง เพราะฉะนั้น ในตัวความคิดเป็นตัวที่สำคัญที่สุด” (พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์,
 สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

ดังนั้นแนวคิดการลงทุนทางสังคม (Social investment theory) เป็นแนวคิดทฤษฎีที่ตั้ง
 อยู่บนพื้นฐานที่ว่า การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจจะบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ ต้องอาศัยทุนทางสังคม
 ที่สำคัญ ประกอบด้วยทุนมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนภูมิปัญญา (ประเวศ วะสี, 2544,
 หน้า 65-80)

1. ทุนมนุษย์ (Human capital) เป็นทุนที่จะได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพ มีศักยภาพ
 มีทักษะและความรู้ที่จะทำงานให้ถึงเป้าหมายต่าง ๆ ร่วมกัน โดยปราศจากความขัดแย้ง
 และความเห็นแก่ตัว กระบวนการในการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพและศักยภาพ คือ กระบวนการศึกษา
 และกระบวนการฝึกอบรม มนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1.1 เป็นคนที่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตเข้มแข็งมั่นคง

1.2 เป็นคนที่มีจิตใจดี ประกอบด้วย เมตตา กรุณา และมีจิตสำนึกรับผิดชอบที่ดี รู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นในระดับที่เป็นคุณธรรม จริยธรรม เพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.3 เป็นคนที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด รอบรู้ทันโลกและทันสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก สามารถให้ความรู้ในการพัฒนาทักษะเพื่อการประกอบอาชีพสุจริตและสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

1.4 เป็นคนที่เคารพกฎเกณฑ์หรือกฎหมาย ระเบียบประเพณี วัฒนธรรม และบรรทัดฐานอันดีงามของสังคม โดยไม่ล่วงละเมิดบรรทัดฐานเหล่านั้นเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ของกลุ่มตน พร้อมทั้งปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนทั่วไป

2. ทูทางวัฒนธรรม (Cultural capital) ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคมที่มีค่ามาก เป็นสิ่งที่จะต้องอนุรักษ์ พัฒนา และนำมาใช้ประโยชน์ จัดเป็นทุนทางสังคมอย่างแท้จริง คนอื่นมาลอกขโมยไม่ได้ (ประเวศ วะสี, 2544, หน้า 66) และเป็นฐานของความงอกงามทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ประเพณีและวัฒนธรรมถือว่าเป็นมรดกทางสังคม ซึ่งได้รับการสะสมมาและมีบทบาทในการหล่อหลอมผู้คนในสังคมให้เป็นปึกแผ่น วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เพื่อให้พ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ วัฒนธรรมหล่อหลอมเอาทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม การพัฒนาด้านต่าง ๆ จะประสบความสำเร็จขึ้นมาได้ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกคนในชุมชน ปัจจัยที่ช่วยในการรวมกลุ่มของประชาชนได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนก็คือปัจจัยทางด้านประเพณี ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องรู้จักพัฒนาและใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรม ซึ่งประชาชนได้ช่วยกันลงทุนรักษาและพัฒนาให้อยู่รอดด้วยความตั้งใจ วัฒนธรรมช่วยให้นักชนุญมีความสัมพันธ์กันเชิงร่วมมือและสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาสังคมเป็นอย่างดี

3. ทุนภูมิปัญญา องค์ความรู้และภูมิปัญญา ประกอบด้วย ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ทรัพย์สินทางปัญญา ประสิทธิภาพของผู้คน ฐานข้อมูลของศูนย์บริการความรู้ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ข้อมูลหรือข่าวสาร แต่ความรู้และภูมิปัญญารวมเอากระบวนการสร้างสรรค์ กระบวนการเสาะแสวงหา กระบวนการใช้สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และวิธีการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน องค์ความรู้และภูมิปัญญาจำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มความรู้เปิดเผย (Explicit knowledge) เป็นความรู้ที่มีในหนังสือ เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ กลุ่มความรู้แฝง (Latent knowledge) เป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในกระบวนการทำงานและฝังลึกอยู่ในวัฒนธรรมขององค์กรหรืออยู่ในกฎเกณฑ์ กติกาของหน่วยงาน และกลุ่มความรู้ฝังลึกในตัวบุคคล (Latent knowledge) เป็นความรู้ ความนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม ประสิทธิภาพที่ตั้งสมมานานของมนุษย์ เป็นความรู้ที่มีสูงสุด แต่อาจนำมาใช้น้อยที่สุด (ประเวศ วะสี, 2544, หน้า 66)

ทุนภูมิปัญญาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการส่งมอบถ่ายทอดเรียนรู้มาจากครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่เคลื่อนไหวพัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ และไม่ปฏิเสธ การนำเอาความรู้สมัยใหม่มาเชื่อม แต่เป็นการเชื่อมอย่างเหมาะสม โดยเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก เพราะถือว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในตัวบุคคล ความสำคัญดังกล่าวต้องได้รับการปลูกฝังให้บุคคล มีความภูมิใจในสติปัญญาของตนและของชุมชนท้องถิ่น

ผลจากการศึกษาระดับความคิดเห็นการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดบุรีรัมย์ สอดคล้องกับผลจากการศึกษาเชิงปริมาณ พบว่า ระดับความคิดเห็นการบริหารจัดการ ทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง) ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 4.19$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก 12 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ย จากมากไปหาน้อย ได้แก่ ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถและทักษะในการบริหารจัดการ ทุนทางสังคมให้แก่คนในชุมชน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 4.41$) รองลงมา คือ ผู้นำชุมชนมีจิตอาสา มีความเอื้ออาทร มีความเสียสละ มีน้ำใจต่อครอบครัวและในชุมชน โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเท่ากับ ($\bar{X} = 4.39$) และค่าคะแนนเฉลี่ย ลำดับที่สาม ได้แก่ ด้านผู้นำชุมชนมีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความยุติธรรมแก่คนในชุมชนและในภายนอกชุมชน มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 4.33$) และค่าคะแนนเฉลี่ยลำดับที่สี่ ได้แก่ ด้านผู้นำชุมชน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อสังคมและต่อชุมชน มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 4.14$) ดังแนวคิดของไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2541, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคม หมายถึง สิ่งที่เป็นนามธรรม เป็นความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคีรวมพลัง การมีองค์กร มีหน่วยที่จะจัดการ จัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจิตรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานให้ท้องถิ่นและชุมชนมีการพัฒนาที่เข้มแข็งที่จริงจัง ที่ยั่งยืน ทุนทางสังคมจึงเป็นปัจจัยสำคัญ มีคุณค่ามากต่อกลุ่มต่อองค์กร ต่อชุมชน โดยเป็นพลังทางสังคม ที่ช่วยขับเคลื่อนให้สังคมก้าวไปข้างหน้า ทุนทางสังคมเปรียบเสมือนจิตวิญญาณของสังคม จิตวิญญาณมีคุณค่าและเป็นพลังสำคัญให้แก่บุคคลคนใด ทุนทางสังคมก็มีคุณค่าและเป็นพลังแก่ชุมชน และสังคม ฉะนั้น ประเวศ วะสี (2541, หน้า 14-16) ได้อธิบายองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
3. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้สมาชิกทั้งหมดเข้ามา

4. สมาชิกในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมประเมินสถานการณ์ของชุมชนโดยการมีส่วนร่วม เช่น ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตาม และประเมินผล เพื่อแก้ปัญหา และร่วมพัฒนาชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน

5. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมของสมาชิกในปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน

6. องค์กรประกอบสำคัญของชุมชนเข้มแข็งจะต้องประกอบไปด้วยแผนของชุมชน เช่น แผนพัฒนาในทุกด้านของชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนทุกคนที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน อย่างยั่งยืน รวมถึงลดการพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เน้นการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน

7. องค์กรประกอบของชุมชนเข้มแข็งในด้านกระบวนการสร้างความร่วมมือด้านเครือข่ายกับชุมชนอื่น ๆ รวมถึงการเชื่อมเครือข่ายกับหน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ และองค์กรที่แสวงหาผลกำไรบนพื้นฐานความร่วมมืออย่างเท่าเทียมกัน

สรุปว่าการพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จนั้นต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง แต่พื้นฐานในการพัฒนาจะต้องเริ่มจากชุมชนคนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการกันเอง เพราะคนในชุมชนนั้น ๆ จะรู้และเข้าใจถึงปัญหาความต้องการและทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน คนนอกเป็นเพียงผู้ช่วยส่งเสริมเท่านั้น และรากฐานสำคัญที่จะนำชุมชนนั้น ๆ ให้ก้าวไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้นั้น จะต้องเริ่มจากตัวคนในชุมชนก่อนจะต้องเรียนรู้ว่าแต่ละคนในชุมชนมีคุณค่าที่ต่างกัน ไปและทุกคนล้วนมีความสามารถมีภูมิปัญญาเป็นของตนเอง ในชุมชนนั้น ๆ ก็มีทุนชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทุนมนุษย์ ทุนความรู้ ทุนทรัพยากร ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนเงินตรา ฯลฯ ซึ่งชุมชนนั้น ๆ จะต้องค้นหาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและฝ่ายต่าง ๆ เพื่อที่จะบริหารจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ มีความเหมาะสมต่อสภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ ในชุมชนที่มีกระบวนการจัดการทุนชุมชนได้เหมาะสม ชุมชนนั้น ๆ ก็จะกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ เพราะเรียนรู้ที่จะจัดการทุนในชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างเป็นงานอาชีพต่าง ๆ และยังสามารถลดการพึ่งพาจากภายนอก ทำให้ชุมชนอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอกชุมชน ก็จะกลายเป็นชุมชนที่ยั่งยืน

2. ทุนสถาบันกลุ่มออมทรัพย์ ประกอบด้วย 3 สถาบันหลัก ได้แก่ สถาบันกษัตริย์ สถาบันศาสนา และสถาบันครอบครัว สถาบันสำคัญในสังคม อาทิ สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง องค์กรต่าง ๆ อาทิ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ซึ่งสถาบันเหล่านี้ จะมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดพลังของคนในชุมชนในสังคม รวมไปถึงการออกกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่รวมกันได้

ดังที่ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน ได้กล่าวเกี่ยวกับการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์
เพื่อการผลิตว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนมีความคิดเห็นอย่างเดียวกันว่า

“ที่มาของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ครั้งแรกเริ่มต้นจากทางกลุ่มมีความประสงค์
และมุ่งหวังเพื่อให้ชุมชนได้เห็นความสำคัญเกี่ยวกับการออมเงินและรู้จักการเก็บออมเงิน
เป็นกองทุนไว้ เพื่อให้ครอบครัวและชุมชนมีเงินที่เกิดจากการออมกับกองทุนเพื่อเก็บไว้
สำหรับใช้จ่ายในคราวที่มีความจำเป็น ซึ่งเป็นการรู้จักการเก็บออมเงินไว้เพื่อเป็นหลักประกัน
ในคราวจำเป็น ซึ่งชุมชนได้เริ่มต้นด้วยการร่วมกันคิดดำเนินการด้วยการทดลองผลิตลองถูกโดยอาศัย
ประสบการณ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ หลังจากนั้นจึงได้ติดตามศึกษาดูงานของกลุ่มออมทรัพย์อื่น ๆ
ที่สามารถดำเนินการเรื่องการรวมกลุ่มออมทรัพย์ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อจะได้นำมาปฏิบัติตาม
ได้อย่างถูกต้องตามแนวทางของกลุ่มนั้น ๆ และเพื่อให้คณะกรรมการและสมาชิกสามารถนำไปปฏิบัติ
ได้อย่างถูกต้องตาม ซึ่งจะเกิดการหล่อหลอมชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจในการร่วมกันบริหารจัดการ
ทุนทางสังคมเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนให้มีประสิทธิภาพเกิดความเข้มแข็ง
และเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของภาครัฐที่มีส่วนในการลงมาสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนา
คุณภาพชีวิตของชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน,
สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลพนมรุ้ง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้
ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวว่า

“ที่มาของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เกิดจากการที่ทางเทศบาลได้เห็นความเดือดร้อนของ
คนในชุมชน ซึ่งแต่ละครอบครัวแต่ละชุมชนนั้นมีฐานะความเป็นอยู่ไม่เหมือนกัน แม้บางครั้งเมื่อมี
คนเสียชีวิต ญาติ ๆ ไม่มีเงินที่จะทำบุญบำเพ็ญกุศลศพ ไม่มีเงินทุนสำหรับช่วยเหลือ
สำหรับเยียวยาแก้ไขเบื้องต้น จากปัญหาที่พบเหล่านี้เทศบาลจึงได้ดำเนินการจัดทำกองทุนฌาปนกิจ
สงเคราะห์ให้แก่ชุมชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาลคนละ 10 บาท เพื่อช่วยเหลือและบรรเทา
ในยามที่สมาชิกเสียชีวิตไป ซึ่งได้ใช้เวลาในการตั้งกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์นี้มาเป็นระยะเวลา
20 ปีแล้ว สามารถช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของคนในชุมชนได้ในเบื้องต้น” (นายกเทศมนตรี
เทศบาลตำบลพนมรุ้ง, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นแกนนำสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
มีความคิดเห็นตรงกัน ได้กล่าวว่า

“ชุมชนของเราได้รับการดูแลจากส่วนของอำเภอเฉลิมพระเกียรติโดยพัฒนาชุมชนอำเภอ
ได้มีโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ทางชุมชนจึงได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
ของหมู่บ้านขึ้น โดยได้ไปศึกษาดูงานเป็นลักษณะธนาคารชุมชน แต่กลุ่มเราได้ปรับเปลี่ยน

เป็นการออมทรัพย์เพื่อการผลิต และได้สังเกตเห็นวิธีการใช้จ่ายเงินของประชาชนในหมู่บ้านของเรา ซึ่งที่ผ่านมาทุกคนมีการใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย จึงได้ประชาคมชาวบ้านเกี่ยวกับการออมทรัพย์ โดยให้ทุกคนในชุมชนสมัครเป็นสมาชิกแล้วเอาเงินมาฝากเดือนละ 1 ครั้ง เป็นการระดมทุน ให้สมาชิกได้กู้ยืมในยามจำเป็นเพื่อนำไปประกอบอาชีพ โดยคิดอัตราดอกเบี้ยไม่เกินร้อยละ 12 บาท ต่อปี จึงทำให้กลุ่มของเรามีสมาชิกในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงมาสมัครเป็นสมาชิกกันอย่างต่อเนื่อง” (สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

3. ทูทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ ความรู้ ความคิด และความสามารถ ของบรรพบุรุษในแต่ละท้องถิ่นที่สามารถปรับตัวและปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้อย่างดีและสืบทอดประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ให้แก่ลูกหลาน เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติ เพื่อการดำรงชีวิต ที่มีความสุขต่อไป ในการที่เราจะพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องทำให้ชุมชนนั้น เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จะต้องพัฒนาจากระดับรากฐานเพื่อความมั่นคง และในการพัฒนาชุมชนเพื่อที่จะให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน ได้นั้น เราจำเป็นต้อง พัฒนาชุมชนโดยอาศัยสินทรัพย์ชุมชนเป็นฐาน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ได้กล่าวไว้ว่า

“ประเพณีวัฒนธรรมถือว่าเป็นหัวใจสำคัญ เพราะชุมชนของเรามีความเป็นเครือญาติ ความเป็นพี่เป็นน้องกัน เพราะความเป็นเครือญาติจะมีพลังทำให้ชุมชนเข้มแข็ง การอาศัยความ เกื้อกูลต่อกัน การช่วยเหลือกันจะเป็นรากฐานอันสำคัญ ในขณะที่เดียวกันการมีผู้นำที่ดีที่เสียสละ ประโยชน์ส่วนตัวมาให้กับส่วนรวมนั้นจะต้องมีและจะต้องให้เกิดขึ้น (ประธานกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

ดังที่ผู้ร่วมสนทนากลุ่มได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่าทูทางวัฒนธรรมในชุมชนจะต้องค้นพบ ความหลากหลาย ถ้าไม่หลากหลายแสดงว่าชุมชนนั้นจะไม่เข้มแข็ง จะเป็นเผด็จการไป เพราะฉะนั้น ความหลากหลายในชุมชนจะต้องมีครบครันก็เช่นเดียวกัน ต้องมีวิถีความคิดที่หลากหลาย แต่พอ หลากหลายแล้วนำความหลากหลายเหล่านี้เข้ามาบูรณาการหาจุดแข็งร่วมกัน พอเราศึกษาตัวนี้ไป ก็พบว่า ลักษณะการบูรณาการเกิดมาจากการเรียนรู้ของสังคมชุมชน เพราะสังคมมีการแลกเปลี่ยนกัน อยู่ตลอด (นักวิชาการวัฒนธรรม, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

ดังที่ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว้านได้ให้ความคิดเห็นว่า

“ชุมชนบ้านหว้านมีทูทางสังคมที่เข้มแข็ง คือ กลุ่มของเรามีการจัดงานประเพณีประจำปี โดยเฉพาะงานขึ้นเขาพนมรุ้งในเดือนเมษายน ซึ่งเป็นการร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีอันดีงาม ของวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีศิลปะการแสดงมากมาย เป็นกิจกรรมที่ดี มีการจัดขบวนแห่ประยุกต์ ศิลปขอมโบราณเพื่อสืบสานประเพณีให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน เพราะเรามีทุนมนุษย์ที่เข้มแข็ง

โดยเฉพาะคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้ามาร่วมกันบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์โดยไม่มีค่าตอบแทน ทุกคนมีจิตอาสาเข้ามาเพื่อช่วยเหลือหมู่บ้าน ช่วยเหลือชุมชนเป็นหลัก ซึ่งมีผลอย่างมากต่อการทำงาน ด้านการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของหมู่บ้าน โดยชุมชนเราสามารถจัดตั้งกลุ่ม ออมทรัพย์ กลุ่มกล้วยฉาบ กลุ่มผลิตข้าวหลาม กลุ่มผลิตขนมลอดช่อง กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กลุ่มเลี้ยง โคกระบือ กลุ่มจักสารทอเสื่อกย้อมสี เพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว สามารถนำรายได้ มาจุนเจือเลี้ยงดูครอบครัว โดยชุมชนเราได้อาศัยภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีอยู่ ชุมชนของเรา ได้ใช้หลักการบริหารที่ครบวงจร ชุมชนของเราจะรวมกลุ่มกันผลิตสินค้าเหล่านี้เป็นอาชีพเสริม นอกจากฤดูกาลทำนา จากการได้ร่วมกันบริหารจัดการทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนของเรา มีความเข้มแข็ง ซึ่งจะเป็นผลที่ดีของหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าชุมชนของเราจะมีสมาชิกไม่มากนัก แต่เราก็สามารถนำพาคนในชุมชนได้ มีอาชีพที่มั่นคงได้ เป็นผลที่ดีต่อทางกลุ่มอย่างมากที่ทุกคน ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ดังแนวคิดของสำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต (2546, หน้า 2) อธิบายลักษณะสำคัญของทุนทางสังคม คือ ทุนทางสังคม แบ่งออกเป็นสองประเภท คือ ทุนทางสังคมภายใน (Cognitive social capital) และทุนทางสังคมภายนอก (Structural capital) ทุนทางสังคมภายในมีลักษณะ ที่เป็นนามธรรม ซึ่งประเมินได้ยาก เพราะเป็นสิ่งที่อยู่ในจิตใจของบุคคล ทุนทางสังคมแบบนี้ จะเกี่ยวกับเรื่องของความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ความเชื่อ ทศนคติ เช่น ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) คุณค่าร่วมกัน (Share values) ความเกื้อกูลกัน (Reciprocity) ส่วนทุนทางสังคมภายนอก มีความเป็นรูปธรรม สามารถมองเห็นและจับต้องได้ เช่น แหล่งทรัพยากร คน ทรัพย์สิน อาคารสถานที่ องค์กรประกอบที่สำคัญของทุนทางสังคม คือ ทุนมนุษย์ ทุนวัฒนธรรม ทุนภูมิปัญญา และทุนสถาบัน สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต และแนวคิดสำนักงานพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต สังกัดสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554, หน้า 13-15) ได้เสนอว่า องค์กรประกอบของทุนทางสังคมมี 3 ประการ ดังนี้

3.1 ทุนมนุษย์ คือ บุคคลทั่วไปและผู้นำสังคม อาทิปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัครที่มีความรัก ความไว้วางใจ มีน้ำใจและเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อในระบบคุณค่า และหลักศีลธรรมที่ดี เช่น มีคุณธรรม วินัย ความซื่อสัตย์ และจิตสำนึกสาธารณะที่รู้จักทำประโยชน์ ต่อสังคมส่วนร่วม เป็นต้น

3.2 ทุนที่เป็นสถาบัน ประกอบด้วย 3 สถาบันหลัก ได้แก่สถาบันกษัตริย์ สถาบันศาสนา และสถาบันครอบครัว สถาบันสำคัญในสังคม อาทิ สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง องค์กรต่าง ๆ อาทิ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน

สื่อมวลชน ซึ่งสถาบันเหล่านี้ จะมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดพลังของคนในชุมชนในสังคม
รวมไปถึงการออกกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่รวมกันได้

3.3 ทูตทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีที่ดั้งเดิม และสถาปัตยกรรมต่าง ๆ อาทิ แหล่งประวัติศาสตร์

4. สมาชิกกลุ่มชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ มีความคิดเห็นสอดคล้องกับการศึกษา
ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ผลจากการสอบถามความคิดเห็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนเข้มแข็ง
ในจังหวัดบุรีรัมย์ทั้ง 5 ชุมชน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง พบว่า
มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีคะแนนค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 4.19$) อยู่ในระดับมาก
ดังตารางที่ 9 ดังนี้

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผล และการจัดอันดับของการบริหารจัดการ
ทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง)

ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	SD	แปลผล	จัดลำดับ
1. ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถ ทักษะในการบริหารจัดการทุนทางสังคม ให้แก่คนในชุมชน	4.41	0.79	มาก	1
2. ผู้นำชุมชนมีจิตอาสา มีความเอื้ออาทร มีความเสียสละ มีน้ำใจต่อครอบครัว และในชุมชน	4.39	0.773	มาก	2
3. ผู้นำชุมชนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อสังคม และต่อชุมชน	4.14	0.759	มาก	8
4. ผู้นำชุมชนมีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความยุติธรรมแก่คนในชุมชน และในภายนอกชุมชน	4.33	0.764	มาก	3
5. สมาชิกของกลุ่มมีความรู้ความสามารถ ในการบริหารสถาบันการเงินในชุมชน	3.91	0.650	มาก	12
6. สมาชิกของกลุ่มมีการกำหนดนโยบาย ในการบริหารจัดการสถาบันการเงิน ให้ประสบความสำเร็จแก่สมาชิก	3.92	0.662	มาก	11

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	SD	แปลผล	จัดลำดับ
7. สมาชิกของกลุ่มสามารถเป็นที่พึ่งของคนในชุมชนได้	4.09	0.759	มาก	10
8. สมาชิกของกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การฝึกอาชีพให้แก่เครือข่ายชุมชน	4.14	0.802	มาก	7
9. ชุมชนของท่านได้นำเอาทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในครอบครัวให้เกิดประโยชน์	4.15	0.762	มาก	6
10. ชุมชนของท่านร่วมกันประชาสัมพันธ์ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนท้องถิ่น เช่น ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง	4.09	0.804	มาก	9
11. ชุมชนของท่านมีการส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านและสร้างเศรษฐกิจในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.20	0.805	มาก	5
12. ชุมชนของท่านได้สืบทอดและเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อมาปรับใช้ในครอบครัวและชุมชน	4.26	0.797	มาก	4
ภาพรวม	4.19	0.626	มาก	

จากตารางที่ 9 พบว่า ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง) ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 4.19$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก 12 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถและทักษะในการบริหารจัดการทุนทางสังคมให้แก่คนในชุมชน มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$) รองลงมา คือ ผู้นำชุมชนมีจิตอาสา มีความเอื้ออาทร มีความเสียสละ มีน้ำใจต่อครอบครัวและในชุมชน โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$) และค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ สมาชิกของกลุ่มมีความรู้ความสามารถในการบริหารสถาบันการเงินในชุมชน โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$)

โดยสรุปทุนทางสังคมเข้มแข็งของจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ทุนมนุษย์ในชุมชนเข้มแข็งจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย การมีสมรรถนะในความรู้ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีไหวพริบ มีทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะทางเป็นพิเศษ ปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับ และระเบียบวินัย มีคุณธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวปรากฏในกลุ่มผู้นำของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ จึงมีบทบาทสำคัญในการผลักดันทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

2. ทุนสถาบันในชุมชนเข้มแข็งจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย สถาบันการเมือง องค์กรต่าง ๆ อาทิ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ซึ่งสถาบันเหล่านี้ จะมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดพลังของคนในชุมชนในสังคม รวมไปถึงกฎระเบียบ ระเบียบปฏิบัติของสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่รวมกันได้ ซึ่งในชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีการรวมตัวกันในลักษณะกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มสถาบันทางการเงินในชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตามวิถีและบริบทของแต่ละท้องถิ่น กลุ่มทางด้านเกษตร กลุ่มจรรยาบรรณ กลุ่มประดิษฐ์ กลุ่มเครื่องทอ ฯ

3. ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ ความรู้ ความคิด และความสามารถของบรรพบุรุษในแต่ละท้องถิ่นที่สามารถปรับตัวและปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างดีและสืบทอดประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ให้แก่ลูกหลาน เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิตที่มีความสุขต่อไป ในการที่เราจะพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องทำให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จะต้องพัฒนาจากระดับรากฐาน เพื่อความมั่นคง และในการพัฒนาชุมชนเพื่อที่จะให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้น เราจำเป็นต้องพัฒนาชุมชน โดยอาศัยสินทรัพย์ชุมชนเป็นฐาน

ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

จากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนมีความคิดเห็นอย่างเดียวกัน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทุกกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่า ปัจจุบันองค์กรเกือบทุกแห่งได้ให้ความสำคัญกับการดำเนินการด้านทุนมนุษย์มากยิ่งขึ้น เนื่องจากการที่องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันทางธุรกิจและบรรลุเป้าหมายการดำเนินงานตามที่องค์กรตั้งไว้ได้ ฉะนั้น จะต้องอาศัยบุคลากรในองค์กรเป็นผู้ขับเคลื่อน โดยจะต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญการ ประสบการณ์ และความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรในองค์กร มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของทุนมนุษย์สำหรับองค์กร องค์กรจะต้องหาวิธีการพัฒนาทุนมนุษย์ให้เหมาะสมกับองค์กรนั้น ๆ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญของทุนมนุษย์ในองค์กรจะช่วยส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายตามกลยุทธ์ที่วางไว้ โดยคนในองค์กรใช้ความรู้ความสามารถที่เป็นทุนของตนเองมาปฏิบัติหน้าที่

ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงและทำงานประสานกับเพื่อนร่วมงานซึ่งต่างคนก็ต่างใช้ทุนที่มีอยู่ เพื่อทำให้บรรลุเป้าหมาย ทำให้ช่วยสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยใช้ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญที่มีอยู่นำมาใช้เพื่อช่วยสร้างความแตกต่างให้กับองค์กร ทำให้เกิดความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง ส่งผลให้องค์กรสามารถอยู่รอดและเติบโตอย่างยั่งยืน โดยแนวคิดของทุนมนุษย์ได้ถูกแยกไว้สองลักษณะ คือ ลักษณะเฉพาะ (Specific) ซึ่งเกี่ยวข้องกับทักษะและความรู้ที่มีประโยชน์เฉพาะตัวบุคคลคนหนึ่ง ๆ เท่านั้น ส่วนอีกลักษณะหนึ่ง คือ ลักษณะทั่วไป (General) ซึ่งมีประโยชน์ต่อทุกคน สาระสำคัญของ การดำเนินการด้านทุนมนุษย์ คือ การเพิ่มคุณค่า นำไปสู่การเพิ่มศักยภาพบุคคล เพื่อเพิ่มคุณค่าทางผลผลิต การลงทุน หรือเพิ่มทุนมนุษย์ โดยการศึกษาและการฝึกอบรม จากการใช้ความรู้และการดูแลสุขภาพให้เกิดศักยภาพที่มีคุณภาพก่อนจะก่อให้เกิดการเพิ่มผลผลิตแก่องค์กร (กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์, 2552, หน้า 246)

1. ทุนมนุษย์

ในการบริหารองค์กรมนุษย์นับเป็นทุนสำคัญที่จำเป็นและต้องใช้ทุนมนุษย์จำนวนมาก ในหลากหลายหน้าที่ เพราะทุนมนุษย์จะเป็นผู้สร้างสรรค์งานบริการและเป็นผู้ให้บริการที่เน้นคุณภาพมาตรฐานความปลอดภัยและคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งการที่จะได้มาซึ่งทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพ การพัฒนาและการรักษาทุนมนุษย์ให้ทำงานให้กับองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

องค์ประกอบการบริหารทุนมนุษย์

1.1 กิจกรรมและกระบวนการการบริหารทุนมนุษย์ ได้แก่ การสรรหาคัดเลือก การบรรจุ การใช้ประโยชน์ การพัฒนากระบวนการให้คนสมัครเข้าทำงานกับกลุ่ม โดยเริ่มตั้งแต่ ผู้มีหน้าที่ในการสรรหารับแผนกำลังคนมาจากฝ่ายวางแผนกำลังคนว่าต้องการคนทำงานตำแหน่งใดกี่คน คุณสมบัติอย่างไร อัตราค่าจ้างเท่าไร จากนั้นกำหนดการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับรู้และสนใจในการเข้ามาสมัครงาน เพื่อให้กลุ่มได้คัดเลือกต่อไป ซึ่งต้องเปิดโอกาสให้คนในองค์กรและนอกองค์กรสมัครเข้ามา

การสามารถเลือกคนดี มีความรู้ ความสามารถเข้ามาไว้ในองค์กรถือว่าเป็นความสำเร็จในเบื้องต้นเท่านั้น องค์กรจะต้องรักษาและพัฒนาให้บุคลากรคงอยู่กับองค์กร มีกำลังกายกำลังใจที่จะทำงาน และยังคงพัฒนาขีดความสามารถให้ทำงานได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผู้บริหารยังต้องมาพิจารณาว่าจะสามารถรักษามูลค่าเหล่านั้น ให้อยู่กับองค์กรต่อไปได้นานที่สุดได้อย่างไร ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน ได้กล่าวไว้ว่า

“กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่านมีการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชน ด้วยการสำรวจและศึกษาวิเคราะห์งาน วิเคราะห์คน วิเคราะห์การจัดทำบัญชี มองจุดแข็งจุดอ่อนว่า

มีเงินเหลือเท่าไร? มีสมาชิกกี่คนเพิ่มขึ้นหรือลดลง ถ้าเพิ่ม มีเพิ่มกี่คน ถ้าลด ลดลงกี่คน แล้วก็จะแจ้งให้คณะกรรมการแต่ละฝ่ายได้รับทราบ แต่ละฝ่ายก็จะดำเนินการมีการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่และนอกพื้นที่ที่ผ่านมา เราได้สมาชิกมาจากการบอกกันต่อ ๆ เป็นหลัก โดยเฉพาะจากพี่น้องและญาติ ๆ ในหมู่บ้านใกล้เคียงได้เข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายมากขึ้น (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก ได้กล่าวว่า “กระบวนการบริหารจัดการในการทำงานเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของเราได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ มีการประชุมประชาคมสมาชิกในการสรรหากรรมการใหม่ กรรมการแต่ละท่านที่มาดำรงตำแหน่ง กลุ่มเราได้กำหนดไว้คราวละ 4 ปี เมื่อครบ 4 ปี ก็จะมีการสรรหากรรมการใหม่ โดยที่ประชุมจะใช้วิธีคัดเลือกจากเสียงข้างมากในการคัดเลือกไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ก็มีการเลือกตั้งใหม่โดยคณะกรรมการเช่นกัน ถ้ากรรมการท่านใดได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งต่อก็จะได้มาร่วมบริหารงานกันอีก แต่การบริหารจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง คณะกรรมการไม่มีการลาออก การบริหารทุกอย่างต้องผ่านกระบวนการจัดการ โดยคณะกรรมการในการประชาคมกันอย่างสมบูรณ์ โดยผ่านคณะกรรมการตามระบบ นอกจากนั้นแล้วทางกลุ่มเรายังมีพี่เลี้ยงมาคอยให้ความรู้อยู่เสมอ (ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2558)

1.2 องค์กรได้จัดให้มีระบบฐานข้อมูลด้านการบริหารทุนมนุษย์ที่มีความถูกต้องเที่ยงตรง ทันสมัย นำมาใช้ประกอบการตัดสินใจและการบริหารทุนมนุษย์ขององค์กรได้จริง ดังที่พัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ได้กล่าวเกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตว่า

“กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีการจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ มีประธาน รองประธาน เหรัญญิก เลขานุการ และสมาชิกกลุ่ม ซึ่งคณะกรรมการมาจากสมาชิกทุกคน เป็นผู้คัดเลือกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่อยู่ในการดูแลของพัฒนาชุมชน มีการบริหารจัดการที่อาศัยศักยภาพของทุนทางสังคมต่าง ๆ มาเป็นปัจจัยสนับสนุนตลอดเวลา โดยอาศัยทุนทางสังคมของชุมชนเป็นแกนหลักในการบริหารจัดการ (พัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ, สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่านยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีการบริหารจัดการด้านทุนทางสังคม คือ

- 1) มีคณะกรรมการที่เข้มแข็ง 2) สมาชิกในหมู่บ้านเข้มแข็ง 3) มีความซื่อสัตย์ 4) มีความสามัคคี
- 5) มีความเสียสละ ระบบการบริหารด้านจัดการกลุ่มผลิตสินค้าโอท็อปที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

เป็นอาชีพเสริมจากชุมชน ที่สำคัญชุมชนได้อยู่บ้าน ลูก ๆ ได้อยู่กับพ่อแม่ ทุกครอบครัวมีความอบอุ่น และเป็นการปิดช่องปอดประตูประตูปสรรคปัญหาต่าง ๆ อีกด้วย โดยกลุ่มของเราจะเชิญสมาชิก กลุ่มออมทรัพย์มาร่วมประชุมประชาคมทุกครั้ง เพื่อสรรหากรรมการร่วมกันทุกคน เมื่อได้รับการคัดเลือกแล้วมาทำงานก็จะทำงานได้อย่างมีความสุข โดยยึดหลักคุณธรรม 5 ประการ 1) มีความซื่อสัตย์ 2) มีความไว้วางใจกัน 3) มีความรับผิดชอบ 4) มีความเสียสละ 5) มีความสามัคคี ซึ่งในกลุ่มของเราจะมีวิธีการบริหารจัดการทุนทางสังคม คือ เรามีการสำรวจกำกับติดตามการคัดแยก บัญชีแต่ละบัญชี มีบัญชีเงินฝากพิเศษ บัญชีเงินฝากเพื่อถอน บัญชีมาปนกิจสงเคราะห์ และบัญชี ออมทรัพย์เพื่อการผลิต” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

นอกจากนี้นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลพนมรุ้ง ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“การบริหารจัดการทุนทางสังคมที่ชุมชนได้ร่วมกันดำเนินการ ถ้ากลุ่มได้มี คณะกรรมการที่ดี กลุ่มก็จะมีศักยภาพและจะมีการบริหารจัดการกลุ่มได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะต้อง มีกระบวนการทำงาน ในส่วนของท้องถิ่นเทศบาลพนมรุ้ง มีการบริหารจัดการโดยเฉพาะผู้นำ จะต้องรู้จักในการวางแผนงานที่จะปฏิบัติว่า ใครจะทำอะไร และทำอะไร สิ่งที่สำคัญ คือ เพื่อใคร แล้วจัดการทำตามบทบาทหน้าที่หรือตามเนื้องานนั้น ๆ ที่สำคัญผมจะต้องวิเคราะห์คน วิเคราะห์งาน ผู้นำต้องเข้าใจงาน ต้องเข้าใจคน เพื่อให้เขาสามารถถ่ายทอดงาน นายกต้องรู้จัก วิเคราะห์งาน วิเคราะห์คนให้ตรงกับความถนัดของคน โดยเฉพาะการพูดต้องรู้จักใช้โวหาร การใช้งานคนต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ จึงจะสำเร็จได้ (นายกเทศมนตรีตำบลพนมรุ้ง, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

จากการสนทนากลุ่ม (Focus group) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอประ โคนชัย ได้กล่าวว่า

“การบริหารจัดการทุนสังคม เพื่อให้การศึกษาด้านกระบวนการ การจัดการทุน ทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง มีมาตรฐานทั้งหมดสรุปได้ 5 ขั้นตอน

1. การสร้างองค์ความรู้ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง
2. การสร้างการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ทุนร่วมกัน
3. ต้องมีการปฏิบัติในการใช้ทุนโดยภายใต้หลักธรรมาภิบาล
4. มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่ม
5. การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน (พัฒนาชุมชนอำเภอประ โคนชัย, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

1.3 การจำแนกตามหน่วยงานมีความเหมาะสมและสะท้อนผลิตภาพของบุคลากร ตลอดจนความคุ้มค่า จากการสัมภาษณ์นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลพนมรุ้ง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนมีความคิดเห็นอย่างเดียวกันว่า

“โครงสร้างการบริหารจัดการ มีการคัดเลือกผู้ที่มีทักษะมีความถนัด มีความสามารถ เหมาะสมกับงาน ให้ปฏิบัติงานได้ มีการแต่งตั้งคณะทำงาน เช่น ประธาน รองประธาน กรรมการ เลขานุการกลุ่ม มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของงาน มีการประชุม มีการเปลี่ยนแปลงในการกำหนด ตำแหน่งตามความเหมาะสมและเต็มใจ มีกฎระเบียบ บางครั้งอาจมีการเปลี่ยนแปลงการดำรง ตำแหน่งบ้าง เพื่อความเหมาะสม และต้องเต็มใจ” (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลพนมรุ้ง, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ นักวิชาการเกษตร และสมาชิกกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่กล่าวไว้ข้างต้น ได้มีความคิดเห็นเพิ่มเติมอีกว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่อยู่ในการดูแลของพัฒนาชุมชน มีการบริหารจัดการที่ อาศัยศักยภาพของทุนทางสังคมต่าง ๆ มาเป็นปัจจัยสนับสนุนตลอดเวลา โดยอาศัยทุนชุมชน เป็นแกนหลักในการบริหารจัดการ มีการจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ มีประธาน รองประธาน เภรัญญิก เลขานุการ และกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการมาจากสมาชิกทุกคนเป็นผู้คัดเลือก โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ประธานที่ปรึกษา ประธาน รองประธาน กรรมการ เลขานุการ และเภรัญญิก มีหน้าที่ในการช่วยกันบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ให้สามารถดำเนินไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย (พัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ, สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นพัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูล สำคัญข้างต้นได้กล่าวว่า

“โครงสร้างการบริหารจัดการทุนทางสังคมโดยหลักแล้วต้องเป็นรูปแบบ ของคณะกรรมการบริหาร โดยหลักแล้วมีผู้นำมีผู้ตามในรูปแบบคณะกรรมการ ประธาน รองประธาน เภรัญญิก เลขานุการ ผู้นำมาจากผู้ตามนี้แหละคัดเลือกขึ้นมา ถ้าพูดถึงยุทธศาสตร์ของท่านผู้ว่าราชการ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้นำคนนี้มีดี ต้องเลือกคนดีมาก่อน เมื่อได้คนดีมา คนดีจะมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ฉะนั้น เลือกคนดีมาก่อน และมาทำโครงสร้าง และให้คนดีมาเป็นตัวตั้ง แล้วมาเป็นกรรมการ ในการบริหารจัดการ ผู้ตามก็ต้องตามผู้นำอย่างมีนัยสำคัญ ที่ตนเองมีความรู้ มีความเข้าใจ จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เห็นถูกตามระเบียบที่เกิดขึ้นก็ไม่ได้หมายความว่าต้องตามใจผู้นำทั้งหมด แต่ระเบียบที่เกิดขึ้นควรจะได้รับความเห็นชอบจากผู้ตามด้วย จึงจะเกิดขึ้นได้ หลัก ๆ ก็คือ 5 ก. แต่มีกระบวนการ โครงสร้างที่ชัดเจน รองประธาน กรรมการ ก็มีใน โครงสร้างปกติ ซึ่งใน โครงสร้าง

ของชุมชนเหล่านี้ ถ้าโดยหลักคือกรรมการหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้านก็มาจากชาวบ้านเลือกนั้นแหละ ชาวบ้านไหนฉลาด เลือกคนดี เหมือนครอบครัวที่มีพ่อแม่ที่ดี ลูกก็เกอูกกัน บ้านไหนเห็นแก่เงิน ก็ไปตามนั้นแหละ ส่วนโครงสร้างทางสังคมที่มีผลต่อความอ่อนแอของสังคม” (พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

สรุปการบริหารจัดการทุนมนุษย์ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้ให้ความสำคัญมากต่อการเติบโตขององค์กร เพราะการบริหารจัดการทุนมนุษย์ที่ดีนั้นจะส่งผลให้สามารถผลิตสินทรัพย์ที่มีตัวตนได้อย่างไม่จำกัด สำหรับการจัดการทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพนั้น ต้องดำเนินการจัดการ ได้แก่ การสรรหา คัดเลือก การบรรจุ การใช้ประโยชน์ การพัฒนา จัดให้มีระบบฐานข้อมูลด้านการบริหารทุนมนุษย์ที่มีความถูกต้อง เทียบตรง ทันสมัย นำมาใช้ประกอบการตัดสินใจและการบริหารทุนมนุษย์ขององค์กร การจำแนกตามหน่วยงาน ซึ่งจะส่งผลให้สามารถพัฒนาคุณลักษณะที่เป็นส่วนประกอบของบุคคลได้ดี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาองค์กรต่อไป

2. ด้านการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กรรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตว่าเป็นกระบวนการรวมคนทุกระดับ โดยมีหลักการและอุดมคติเดียวกันในการที่จะระดมเงินออมเพื่อใช้ช่วยเหลือและแก้ปัญหาความเดือดร้อนของสมาชิกของกลุ่ม ทั้งในด้านการประกอบอาชีพและสวัสดิการของครอบครัว โดยวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้ในการพัฒนา คน สังคม และเศรษฐกิจ การพัฒนาคนมีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นผู้มีคุณธรรม 5 ประการ คือ มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละอดทนและอดออม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและเพื่อนสมาชิก มีความเห็นอกเห็นใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีความไว้วางใจกัน การพัฒนาสังคม ส่งเสริมการปลูกฝังประชาธิปไตย ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี ส่งเสริมการพัฒนา ความเป็นผู้นำที่ดี การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นการระดมทุนในหมู่บ้านตำบล ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพของสมาชิกให้ครบวงจรสามารถทำไปสู่อชีพหลัก โดยฝึกฝนให้สมาชิกรู้จักการออม การวางแผนการใช้จ่ายเงินของตนเอง และเงินกู้ยืมอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพสูง ส่งเสริมการเป็นธุรกิจขนาดย่อมในชุมชน หลักการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ ยึดหลักความเท่าเทียมกันและเสมอภาคของสมาชิกในกลุ่ม (กรมพัฒนาชุมชน, 2532, หน้า 61-810; สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ (ม.ป.ป., หน้า 69) อ้างถึงใน คำเพชรจันทร์ธานี, 2536, หน้า 17) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นขบวนการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพ โดยสอนคนให้รู้จักช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยการประหยัดทรัพย์หรือนำมาสะสมรวมกันทีละเล็กละน้อยเป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อเป็นทุนสำหรับให้สมาชิกที่มีความจำเป็นและเดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ลงทุนประกอบอาชีพ

หรือเพื่อสวัสดิการของครอบครัว ทั่วประเทศ วะลี (ม.ป.ป. หน้า 3) ให้ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์ว่าหมายถึง องค์กรชุมชนเกิดขึ้นโดยกระบวนการที่คนในชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือกันแล้วเข้าอีกจนปรากฏตัวผู้นำตามธรรมชาติขึ้น มีการจัดการองค์กร มีการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจทางเลือกได้ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกันความคิดของสมพันธ์ เตชะอธิก ที่กล่าวว่า องค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันสร้างขึ้นเองและจัดการเองได้ ไม่ใช่องค์กรที่คนอื่นสร้างให้หรือยึดเยียดให้หรือจัดการโดยคนอื่น (สมพันธ์ เตชะอธิก, 2540, หน้า 1-2) จากการศึกษาการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างมีโครงสร้างและสนทนากลุ่ม ข้อมูลที่ได้มีประเด็นหรือสาระสำคัญที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้

จากการสนทนากลุ่มและการสังเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีกระบวนการในการบริหาร ได้แก่ หลักการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต วัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การบริหารทรัพยากรเงิน การดำเนินงานด้านกิจกรรมของกลุ่ม การกำหนดโครงสร้างและกระบวนการทำงาน การบริหารเงินทุนและทรัพยากร การพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นกระบวนการต่าง ๆ ดังนี้

2.1 หลักการดำเนินงานเพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดบุรีรัมย์ได้กำหนดหลักการดำเนินงานจากสนทนากลุ่ม โดยการระดมความคิดของตัวแทนต่าง ๆ ได้แก่ ฝ่ายบริหาร นักวิชาการ ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สมาชิกกลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นการสร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของให้กับสมาชิกทุกคน ทำให้เกิดความรับผิดชอบและช่วยกันดูแลเอาใจใส่ในการดำเนินงานของกลุ่ม

2.1.2 การพึ่งตนเอง ฝึกนิสัยการประหยัดและอดออม โดยนำเอาคุณสมบัติพิเศษ 3 ประการของชาวนบพ คือ ความซื่อสัตย์ ความทนอด และความอดทน มารวมกันในรูปแบบกลุ่ม ทำให้มีการรวมเงินทุนชุมชนเป็นของตนเอง ลดการพึ่งพาแหล่งทุนจากภายนอกหมู่บ้าน

2.1.3 หลักคุณธรรม ใช้การออมทรัพย์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อให้คนมีคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจ

2.1.4 หลักการควบคุมกันเอง สมาชิกกลุ่มทุกคนจะต้องให้ความสนใจ ดูแลความเคลื่อนไหว และตรวจสอบซึ่งกันและกัน

2.2 วัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีการวัตถุประสงค์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดบุรีรัมย์ จากสนทนากลุ่มโดยการระดมความคิดของตัวแทนต่าง ๆ ได้แก่ ฝ่ายบริหาร นักวิชาการ ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สมาชิกกลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 เพื่อพัฒนาคน โดยใช้หลักการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเองและเพื่อนสมาชิกให้มีคุณธรรม 5 ประการ

2.2.2 เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยการระดมเงินออมจัดตั้งเป็นกองทุน ทำให้ชุมชนมีแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพหรือใช้จ่ายตามความจำเป็นของครอบครัว และเรียนรู้กิจกรรมเชิงธุรกิจ สามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

2.2.3 เพื่อพัฒนาสังคม โดยการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ ปลูกฝังวิถีประชาธิปไตย ก่อให้เกิดความสามัคคี การช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน ความร่วมมือร่วมใจความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความยุติธรรม ความเท่าเทียมกันของสมาชิก

2.3 กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดบุรีรัมย์ได้กำหนดกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คือ เมื่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีการออมเงินได้มากพอสมควร กลุ่มสามารถนำเงินทุนมาดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของสมาชิกและชุมชน ตลอดจนการพัฒนากลุ่มในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ได้แก่

2.3.1 ด้านการพัฒนาอาชีพและรายได้ โดยการนำเงินทุนของกลุ่มให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพ เช่น ค้าขาย การเกษตร อุตสาหกรรมในครัวเรือน ฯลฯ

2.3.2 ด้านสวัสดิการต่าง ๆ กลุ่มสามารถจัดสรรผลกำไรของกลุ่มเพื่อจัดเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก เช่น ทุนการศึกษา خذเซชค่ารักษาพยาบาล ฌาปนกิจสงเคราะห์ สาธารณภัย ประกันชีวิต สาธารณประโยชน์ สงเคราะห์ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ

2.3.3 ด้านการพัฒนาธุรกิจของชุมชนดำเนินกิจกรรมที่สามารถช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน เป็นการฝึกการดำเนินธุรกิจในระบบกลุ่ม โดยมุ่งหวังให้มีกำไรเพื่อนำไปปันผลเฉลี่ยคืนและจัดเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชน เช่น ศูนย์สาธิตการตลาด บั่มน้ำมัน โรงสีข้าว โรงงานน้ำดื่ม ลานตากผลผลิตแปรรูปผลิตภัณฑ์ ฯลฯ

2.2.4 ด้านการพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิก โดยจัดฝึกอบรมสัมมนา จัดเวทีประชาคมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดศึกษาดูงานเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่คณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่ม

2.4 การจัดระเบียบและการควบคุมกำกับกิจกรรมทางการเงิน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้กำหนดการวางแผนการจัดระเบียบ และการควบคุมกำกับกิจกรรมทางการเงิน เช่น การจัดทำบัญชีของกลุ่ม การกู้ยืมเงิน การจัดทำทะเบียน การส่งเงินสัจจะสะสม การใช้ประโยชน์จากเงินทุนขององค์กร ซึ่งใช้หลักการบริหารงานทั่วไป ของทรัพยากรทางการเงินขององค์กร

2.4.1 การส่งเงินสัจจะสะสมควรกำหนดให้สมาชิกส่งในจำนวนวงเงินตามกำลัง ความสามารถของตนเองและส่งในจำนวนเท่า ๆ กันทุกเดือนจนครบปีบัญชี เพื่อเน้นความมีสัจจะ และสร้างวินัยแก่สมาชิกกลุ่ม หากต้องการเพิ่มหรือลดวงเงินสัจจะควรเริ่มในเดือนแรกของปีบัญชี และควรกำหนดวงเงินสูงสุดในการส่งสัจจะสะสมหรือเงินสัจจะสะสมพิเศษไว้เพื่อป้องกันมิให้ผู้ใด มาแสวงหาผลประโยชน์จากการปันผลหรือดอกเบี้ยจากกลุ่ม

2.4.2 การกู้ยืมเงิน การบริการเงินกู้ให้แก่สมาชิกเพื่อนำไปลงทุนประกอบอาชีพและ แก้ปัญหาเร่งด่วนหรือความเดือดร้อนของสมาชิก คณะกรรมการควรกำหนดหลักเกณฑ์การกู้ใน ระเบียบข้อบังคับให้ชัดเจนและการพิจารณาเงินกู้ต้องให้เป็นไปตามระเบียบ และมีความเหมาะสม กับเหตุผลความจำเป็นที่สมาชิกขอกู้ เพื่อป้องกันมิให้สมาชิกเป็นหนี้เกินความจำเป็นหรือเกินกำลัง

2.4.3 การจัดทำทะเบียนการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตควรมีการจัดทำ ทะเบียนต่าง ๆ เพื่อใช้ควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่มควรประกอบด้วย

- 2.4.3.1 ทะเบียนสมาชิก
- 2.4.3.2 ทะเบียนคุมเงินสัจจะสะสม/ เงินสัจจะสะสมพิเศษ
- 2.4.3.3 ทะเบียนคุมหนังสือเงินกู้
- 2.4.3.4 ทะเบียนคุมลูกหนี้เงินกู้
- 2.4.3.5 สมุดบันทึกการประชุม
- 2.4.3.6 ทะเบียนคณะกรรมการ
- 2.4.3.7 เอกสารหลักฐานอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

2.4.4 การจัดทำบัญชีของกลุ่มการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการ ดำเนินงานเกี่ยวกับการเงิน จึงมีความจำเป็นต้องมีการจัดทำบัญชีที่เป็นเอกสารหลักฐานสำหรับใช้ ควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่ม ทำให้ทราบสถานะการเงินของกลุ่มว่าเป็นอย่างไร มีกำไร หรือขาดทุน หรือมีความก้าวหน้าหรือไม่ สามารถใช้ในการตรวจสอบเงินสดกับยอดคงเหลือ ในบัญชีว่าถูกต้องหรือไม่มีข้อผิดพลาดอย่างไร เพื่อจะได้แก้ไขข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาด ในการดำเนินงานซึ่งบัญชีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่จัดทำประกอบด้วย

2.4.4.1 บัญชีเงินสดเป็นบัญชีที่รวมบัญชีเงินสดและเงินฝากธนาคารไว้ด้วยกัน ใช้ชื่อบัญชีว่า “บัญชีเงินสด-เงินฝากธนาคาร” ใช้อักษรย่อว่า “ส.” เป็นบัญชีที่ใช้ลงรายการที่มีการเคลื่อนไหวทุกรายการเมื่อมีการรับหรือจ่ายเงินสด

2.4.4.2 บัญชีรายวันรับใช้ชื่อบัญชีว่า “บัญชีรายได้และหนี้สิน” ใช้อักษรย่อว่า “ร” เป็นบัญชีแยกประเภทใช้สำหรับบันทึกรายการรับทุกประเภท ซึ่งแยกเอาเฉพาะรายการรับเงินจากบัญชีเงินสดมาลงในบัญชีเล่มนี้อีกครั้งหนึ่ง โดยแยกประเภทรายรับไว้เป็นช่อง ๆ ตามประเภทของรายการ เมื่อรับเงินประเภทใดให้นำจำนวนเงินลงในช่องรายได้นั้น ๆ ซึ่งจะแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

2.4.4.2.1 รายได้เป็นรายได้อันเกิดจากการดำเนินงานของกลุ่ม ได้แก่ ค่าสมัคร ค่าธรรมเนียม ค่าปรับดอกเบี้ยเงินกู้ เงินบริจาค ดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร เป็นต้น

2.4.4.2.2 หนี้สินเป็นการรับเงิน อันก่อให้เกิดเป็นหนี้สินของกลุ่มเนื่องจากรายได้ที่ได้รับนี้ กลุ่มมีภาระที่ต้องจ่ายคืนให้กับเจ้าของเงินเมื่อครบกำหนด หรือเมื่อพ้นสภาพจากการเป็นสมาชิก ได้แก่ เงินสัจจะสะสม เงินสัจจะสะสมพิเศษ เงินกู้ธนาคาร เป็นต้น

2.4.4.2.3 ทุนช่องนี้ใช้สำหรับบันทึกเงินทูลต่าง ๆ ที่กลุ่มได้กันไว้จากกำไรสุทธิ ได้แก่ ทูลสำรองทุนสาธารณะ ทูลขยายงานเงินทุนของกลุ่ม เป็นต้น

2.4.4.3 บัญชีรายวันจ่ายใช้ชื่อบัญชีว่า “บัญชีรายจ่ายและทรัพย์สิน” ใช้อักษรย่อว่า “จ” เป็นบัญชีแยกประเภทเช่นกัน ใช้สำหรับบันทึกการจ่ายเงินซึ่งแยกเฉพาะรายจ่ายจากบัญชีเงินสดมาลงในบัญชีเล่มนี้อีกครั้งหนึ่ง โดยแยกประเภทรายจ่ายเป็นช่องเช่นเดียวกับรายรับ เมื่อจ่ายเงินประเภทใดให้นำจำนวนเงินที่จ่ายลงในช่องรายจ่ายนั้น ๆ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

2.4.4.3.1 รายจ่ายเป็นรายจ่ายอันเกิดจากการดำเนินงานของกลุ่ม ได้แก่ ค่าเครื่องเขียนแบบพิมพ์ ค่าพาหนะ ดอกเบี้ยเงินฝากของสมาชิก ดอกเบี้ยเงินกู้ธนาคาร เงินปันผล เงินเฉลี่ยคืน ฯลฯ

2.4.4.3.2 ทรัพย์สินเป็นรายจ่ายที่มีได้จ่ายขาด แต่เป็นการจ่ายเงิน ซึ่งกลุ่มจะได้รับเงินส่วนนี้กลับคืนเมื่อครบกำหนดหรือเป็นการจ่ายเงินเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินอื่น ๆ ได้แก่ จ่ายเงินให้สมาชิก (ลูกหนี้จากการกู้ยืมเงินกู้สามัญลูกหนี้) การนำเงินไปลงทุนในกิจกรรมของกลุ่มการจ่ายเงินซื้อทรัพย์สินต่าง ๆ เป็นต้น

2.4.4.4 งบกำไร-ขาดทุน นอกจากบัญชีหลัก 3 เล่มตามที่ได้กล่าวมาแล้ว กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต้องมีการจัดทำงบกำไร-ขาดทุน เพื่อหากำไรสุทธิประจำปีหรือหากำไรสุทธิของการดำเนินงานในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยปกติจะจัดทำเป็นประจำทุกสิ้นเดือนหรือทุกสิ้นปี (31 ธันวาคม) ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของแต่ละกลุ่ม เพื่อจะทำให้ทราบสถานะ

ทางการเงินของกลุ่มว่ามีผลการดำเนินงานเป็นอย่างไร มีรายได้รายจ่ายประเภทใดบ้าง เป็นจำนวนเงินเท่าใด ถ้ารายได้มากกว่ารายจ่ายแสดงว่ากลุ่มมีกำไร แต่ถ้ารายจ่ายมากกว่ารายได้แสดงว่าขาดทุน

2.1.4.5 งบดุล หมายถึง งบการเงินที่แสดงให้กลุ่มทราบว่า ณ วันใดวันหนึ่ง ซึ่งโดยปกติจะจัดทำ ณ วันสิ้นปีทางบัญชี (31 ธันวาคม) ว่ากลุ่มมีทรัพย์สินหนี้สินและทุนประเภทใดบ้าง จำนวนเงินเท่าใด ถ้าทรัพย์สินมีจำนวนมากกว่าหนี้สินและทุน แสดงว่ากลุ่มมีกำไร แต่ถ้าหนี้สินและทุนมีมากกว่าทรัพย์สินแสดงว่าขาดทุน

2.1.4.6 การจัดสรรกำไรของกลุ่มการจักรผลกำไรสุทธิประจำปีมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพราะเป็นการจัดการผลประโยชน์ให้กับกลุ่มและสมาชิก โดยกลุ่มจะจัดสรรผลกำไรตามประเภทและสัดส่วนที่ระเบียบข้อบังคับกลุ่มกำหนด ซึ่งควรประกอบด้วย

2.1.4.6.1 ปันผล

2.1.4.6.2 เหลือคืน

2.1.4.6.3 งบดำเนินงาน

2.1.4.6.4 ทุนสำรอง

2.1.4.6.5 ทุนสาธารณะ

2.1.4.6.6 ทุนจัดสวัสดิการ

2.1.4.6.7 อื่น ๆ ตามมติที่ประชุมใหญ่

2.1.4.7 การเก็บรักษาเงินของกลุ่มกรมการพัฒนาชุมชนมีแนวทางและคำแนะนำแก่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้นำเงินตั้งจะสะสม เงินชำระเงินกู้ หรือเงินรับอื่น ๆ จากสมาชิกในแต่ละเดือน โดยให้นำฝากธนาคารก่อนที่จะปล่อยให้สมาชิกกู้ยืม ซึ่งแนวทางดังกล่าวกลุ่มอาจจะเห็นว่าเป็นการไม่สะดวก ยุ่งยาก เสียเวลา แต่การนำเงินเข้าธนาคารทุกครั้งที่มีการรับเงินจ่ายเงินจะมีข้อดีดังนี้

2.1.4.7.1 เป็นการป้องกันปัญหาการทุจริตของกลุ่ม เพราะว่าถ้ากลุ่มใดที่เก็บเงินตั้งจะแล้วไม่ให้เหรียญหรือคณะกรรมการถือเงินสดอาจเกิดความเสี่ยงที่กรรมการจะนำเงินไปใช้ส่วนตัว ซึ่งเป็นกรณีปัญหาการร้องเรียนส่วนใหญ่และกว่าสมาชิกจะได้เงินคืนต้องมีการฟ้องร้องดำเนินคดี ดังนั้น การนำเงินฝากเข้าบัญชีธนาคารจึงเป็นการป้องกันไว้ก่อนดีกว่าปล่อยให้เกิดปัญหาแล้วมาแก้ไขในภายหลัง

2.1.4.7.2 สะดวกต่อการจัดทำบัญชีและการตรวจสอบบัญชี เพราะถ้านำเงินตั้งจะสะสมที่เก็บจากสมาชิกฝากเข้าบัญชีธนาคารทุกครั้ง จะทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่จัดทำบัญชีบันทึกในระบบบัญชีต่าง ๆ ของกลุ่มได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งทำให้สามารถตรวจสอบบัญชีได้อย่างเป็นระบบ

3. การบริหารเงินทุนและทรัพยากร

การบริหารเงินทุนและทรัพยากรเป็นกิจกรรมหลักของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่จะต้องบริหารจัดการเงินทุนและทรัพยากรให้มีผลกำไรและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อกลุ่มและสมาชิก ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

3.1 การจัดทำเอกสารทะเบียนบัญชีและหลักฐานทางการเงินเพิ่มทักษะในการจัดทำเอกสารทะเบียนบัญชีและหลักฐานทางการเงินแก่ผู้รับผิดชอบให้มีความรู้ความชำนาญ เช่น ส่งเข้าอบรมตามที่หน่วยงานจัดขึ้น กำหนดให้มีการจัดทำเอกสารทะเบียนบัญชีหลักฐานการเงิน ให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ กำหนดให้มีการตรวจสอบเอกสาร/หลักฐานการเงิน อย่างสม่ำเสมอตามวาระที่กำหนด

3.2 การเก็บรักษาเงิน สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนแก่สมาชิกถึงความจำเป็น/ ประโยชน์ ที่จะได้รับการนำเงินของกลุ่มเข้าฝากในสถาบันการเงิน กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องการนำเงิน ของกลุ่มเข้าฝากสถาบันการเงินต่าง ๆ ไว้ในระเบียบของกลุ่มและกำกับดูแลให้ผู้รับผิดชอบถือปฏิบัติ ทุกครั้ง ประธานเจ้าหน้าที่สถาบันการเงินในพื้นที่ให้ช่วยอำนวยความสะดวกในการนำฝากเงิน เช่น ส่งเจ้าหน้าที่มารับฝากถึงสถานที่ตั้งกลุ่มในวันส่งเงินสัจจะ เป็นต้น

3.3 การรายงานสถานะทางการเงิน กำหนดเรื่องการตรวจสอบบัญชี/ หลักฐานการเงิน ของกลุ่มไว้ในระเบียบกลุ่ม โดยกำหนดให้มีการตรวจสอบอย่างน้อยปีละ 6 ครั้ง กำหนดแผนการตรวจสอบและดำเนินการตรวจสอบตามแผนที่กำหนดไว้และเชิญเจ้าหน้าที่เข้าร่วม ตรวจสอบอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง มีการจัดทำผลการตรวจสอบและหลักฐานการตรวจสอบเพื่อรายงาน ให้คณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกได้ทราบถึงฐานะทางการเงินของกลุ่มในที่ประชุม

3.4 การตรวจสอบบัญชี หลักฐานทางการเงิน มีการรายงานสถานะทางการเงิน ของกลุ่มในที่ประชุมสมาชิกทุกครั้ง ดิประกาศเอกสารรายงานสถานะทางการเงินไว้ ณ ที่ทำการกลุ่ม รวมทั้งการรายงานผ่านสื่อต่าง ๆ ในชุมชน เช่น หอกระจายข่าว รายงานสถานะทางการเงินให้อำเภอ ทราบอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

4. ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงาน

โครงสร้างและกระบวนการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ถือได้ว่าเป็นปัจจัย สำคัญในลำดับต้น ๆ ที่จะส่งผลให้ดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีความเข้มแข็ง และเจริญก้าวหน้า ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่ม สมาชิก สถานที่ทำการกลุ่ม ระเบียบ ข้อบังคับหรือระบบข้อมูลของกลุ่ม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ถ้าหากกลุ่มมีการบริหารไม่ดี ไม่มีประสิทธิภาพ จะทำให้การดำเนินงานของกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้น การปรับปรุงโครงสร้าง

และกระบวนการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้มีประสิทธิภาพสามารถดำเนินการได้ตามแนวทาง ดังนี้

4.1 การได้มาของคณะกรรมการกลุ่มกำหนดให้มีคณะกรรมการมาจากการเลือกตั้งจากสมาชิกไว้ในระเบียบกลุ่ม กลุ่มจัดการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจแก่สมาชิกในเรื่องบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ ความจำเป็นที่ต้องมีคณะกรรมการสำหรับการบริหารกลุ่ม กลุ่มมีการประกาศรับสมัครให้สมาชิกเข้ามาเป็นคณะกรรมการกลุ่ม กำหนดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่ม

4.2 บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ คณะกรรมการขอรับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนในการทบทวนให้ความรู้ในเรื่องบทบาทหน้าที่และการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเองแก่คณะกรรมการและสมาชิก กำหนดให้มีการประชุมเพื่อทบทวนการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ รวมทั้งการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการให้ชัดเจน ปรับปรุงโครงสร้างของคณะกรรมการกลุ่มให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความถนัดของคณะกรรมการแต่ละคน โดยการเปิดโอกาสให้กรรมการทุกคนเลือกดำรงตำแหน่งได้ตามถนัดหรือตามความสามารถกลุ่ม กำหนดให้กรรมการแต่ละคนสรุปผลการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ในการประชุมแต่ละครั้ง เพื่อให้คณะกรรมการสามารถตรวจสอบตนเองว่าได้ทำงานตามหน้าที่หรือไม่ กลุ่มมีการจัดศึกษาดูงานกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องการบริหารงานของคณะกรรมการ กลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกหมุนเวียนเข้าฝึกอบรม สัมมนา เรื่องบทบาทหน้าที่ โดยให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสหมุนเวียนเข้าร่วมอย่างทั่วถึง

4.3 การประชุมคณะกรรมการ กลุ่มกำหนดการประชุมของคณะกรรมการในระเบียบข้อตกลงของกลุ่มให้ชัดเจน กลุ่มมีการกำหนดแผนปฏิบัติการของคณะกรรมการ โดยเผยแพร่ให้สมาชิกทราบ กลุ่มกำหนดให้คณะกรรมการรายงานผลการดำเนินงานให้สมาชิกทราบในการประชุม สมาชิกสัดส่วนสมาชิกกับจำนวนราษฎรในหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มประชาสัมพันธ์ ผลการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อจูงใจให้ราษฎรทั่วไปสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม รมรงค์ประชาสัมพันธ์ ผลงานของกลุ่มในวันสำคัญ หรือเทศกาลสำคัญของชุมชน เพิ่มจำนวนสมาชิกกลุ่มให้มากขึ้น โดยใช้กลยุทธ์สมาชิกบอกต่อสมาชิก การส่งเงินสัจจะสะสม คณะกรรมการกลุ่มชี้แจงทำความเข้าใจกับสมาชิก เพื่อให้เห็นความจำเป็น ความสำคัญของการส่งเงินสัจจะสะสมให้ตรงตามกำหนดเวลา กำหนดมาตรการในการส่งเงินสัจจะของสมาชิกไว้ในระเบียบกลุ่มและมีการดำเนินการตามมาตรการอย่างจริงจัง กลุ่มประชาสัมพันธ์เพื่อย้าเตือนในเรื่องการส่งเงินสัจจะ

5. การพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรของกลุ่ม

การพัฒนาขีดความสามารถของกลุ่มจะต้องมีการพัฒนาทั้งคณะกรรมการและสมาชิก เพื่อให้มีความรู้ในการบริหารจัดการและมีส่วนร่วมกับการดำเนินงานกลุ่มมีแนวทางการพัฒนาดังนี้

5.1 รับการฝึกอบรม/ สัมมนา/ ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการ เช่น การจัดทำแผนธุรกิจ แนวทางการพัฒนา กลุ่ม การทำธุรกิจกลุ่ม เป็นต้น

5.2 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม/ กองทุนอื่น ๆ หรือเครือข่ายอื่น ๆ จัดฝึกอบรม/ ศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาความรู้ในการประกอบอาชีพแก่สมาชิก

5.3 จัดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพและส่งเสริมอาชีพเสริมแก่สมาชิก

5.4 ส่งเสริมคณะกรรมการและสมาชิกดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.5 ส่งเสริมการออมส่งเสริมจัดทำบัญชีครัวเรือนจัดกิจกรรมเพื่อให้ลดละเลิกอบายมุข เป็นต้น

การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดบุรีรัมย์ สอดคล้องกับ กรมการพัฒนาชุมชน (2534, หน้า 9-12) ได้อธิบายว่าอุดมการณ์ของกลุ่มออมทรัพย์ คือ แนวความคิดหรือความเชื่อที่ว่ากลุ่มออมทรัพย์เป็นแนวทางหนึ่งที่จะแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ประชาชนกินดีอยู่ดี มีสันติสุข โดยยึดหลักประหยัด การร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ภายในกลุ่มและกลุ่มออมทรัพย์อื่น และปฏิภาณ จุมผา (2541, หน้า 25-31) ได้ศึกษาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ในด้านการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์กลุ่มสมาชิก คุณธรรมของกลุ่มออมทรัพย์ คุณสมบัติของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ วิธีการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์ กิจกรรมพื้นฐานของกลุ่มออมทรัพย์ การจัดสวัสดิการและการส่งเสริมในด้านต่าง ๆ ของกลุ่มออมทรัพย์ ดังนี้

1. เป้าหมายของกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์มีเป้าหมายสูงสุดที่การพัฒนาให้มีคุณภาพและมีศักยภาพที่จะช่วยเหลือตนเองและร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้แต่ละกลุ่มต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มขึ้นตามปัญหาความต้องการหรือความจำเป็นของสมาชิก

2. คุณธรรมของกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์เป็นองค์กรที่รวมเอาคนที่รู้จักกันเพื่อแสวงหาแนวทางในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งที่สำคัญที่จะทำให้การรวมตัวของสมาชิกแน่นเหนียว สามารถให้กลุ่มออมทรัพย์ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ก็คือ คุณธรรมของมวลสมาชิก คุณธรรมดังกล่าว

3. คุณสมบัติสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์เป็นการรวมคนมาไว้ในองค์กรเดียวกันเพื่อให้คนเหล่านั้นได้มีโอกาสพึ่งตนเองและช่วยเหลือกันและกัน กลุ่มออมทรัพย์ดำเนินงานอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของคนในสังคมเดียวกัน จึงจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์และกระบวนการในการดำเนินงานที่มั่นใจว่าบุคคลที่เข้าร่วมกันในกลุ่มออมทรัพย์จะมีคุณสมบัติเหมาะสม สามารถร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันจนบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มเป็นอย่างดี

4. วิธีการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์

แนวทางปฏิบัติของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการนำหลักการไปปฏิบัติและเพื่อให้เป็นไปตามอุดมการณ์ของกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งแนวปฏิบัติมีลักษณะต่อไปนี้

4.1 รวมคน คือ รวมคนที่มีปัญหาเหมือนกันหรือคล้ายกัน มีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่เหมือนกัน คนที่มาร่วมกันจะต้องพร้อมและสมัครใจที่จะร่วมแรงร่วมมือและไม่ใช่คนที่เข้ามาหวังผลประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม

4.2 รวมเงิน คือ การรวมเงินจากสมาชิกเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนในการแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิกที่เดือดร้อนในการบริการเงินกู้และเงินที่สมาชิกร่วมกัน เรียกว่า “เงินหุ้น” สมาชิกจะนำเงินมาลงหุ้นหรือเงินฝากเท่าไรก็ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถแต่ให้ประจำและสม่ำเสมอ

4.3 รวมความคิด คือ ในการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ต้องกำหนดจากความคิดของสมาชิกทุกคนเพื่อนำไปใช้ในการบริหารงาน ซึ่งสมาชิกทุกคนจะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำงาน กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ตลอดจนวางแผนเพื่อพัฒนากลุ่มร่วมกัน

4.4 รวมใจ คือ กลุ่มออมทรัพย์เป็นการรวมคนที่ค่อนข้างมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน ทั้งความคิด จิตใจ ฐานะทางการเงิน การศึกษา คุณวุฒิและวัยวุฒิ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้โดยทั่วไปมักเป็นอุปสรรค จำเป็นต้องสลายความแตกต่างเหล่านี้ออกไปให้หมด โดยอาศัยความช่วยเหลือของสมาชิกทุกคนเพื่อให้เกิดพลังที่เข้มแข็ง ความร่วมมือคงเป็นไปได้ยาก หากไม่เริ่มที่การรวมใจเข้าด้วยกันก่อน และการที่จะให้เกิดการรวมใจได้คนที่มาร่วมกันคงต้องค้นหาคำก่อนว่าอะไรคือจุดมุ่งหมายสูงสุดร่วมกัน

5. กิจกรรมพื้นฐานของกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์เป็นองค์กรทางการเงิน ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการเงินเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงการส่งเสริมให้สมาชิกเกิดการประหยัดและออมทรัพย์ เพื่อเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิก ครอบครัว และสังคม

กลุ่มออมทรัพย์นอกจากจะส่งเสริมให้สมาชิกออมทรัพย์และให้บริการเงินกู้ให้แก่สมาชิก เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน กลุ่มออมทรัพย์ควรจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ซึ่งในการจัดสวัสดิการของแต่ละอาจจัดได้ เช่น การรักษาพยาบาล ฌาปนกิจสงเคราะห์ ทุนการศึกษา ในส่วนเงินทุนที่จะนำมาจัดสวัสดิการอาจได้จากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี เงินบริจาค

การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดบุรีรัมย์ มีองค์ประกอบในการดำเนินงานที่สำคัญที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบไปด้วย การกำหนดหลักการดำเนินงานเพื่อการผลิต การกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กำหนดการวางแผนการจัดระเบียบและการควบคุมกำกับ กิจกรรมทางการเงิน การบริหารเงินทุนและทรัพยากรด้าน โครงสร้างและกระบวนการทำงาน การพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร

3. ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

ภูมิปัญญา หมายถึง กระบวนการทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเองต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้ โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของคนในส่วนที่เป็นชุมชนและปัจเจกบุคคล (กฤษณา วงษาสันต์, 2542, หน้า 258-259)

ได้ให้นิยามศัพท์คำว่า ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่า ค่านิยมของสังคมที่แสดงออกทาง จารีตประเพณี วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคล ซึ่งเป็นที่มาจากตระกูล เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม (ชนชั้น) เช่น นามสกุลของบางคน ตำแหน่ง สถานภาพทางสังคมที่มีอิทธิพลทางการศึกษาก็ทำให้คนนั้น ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป ตั้งแต่ต้นแล้ว การเป็นฝรั่ง ในสายตาคนไทยหลายคนถือว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรม สตรีไทยจำนวนไม่น้อยอยากแต่งงานกับฝรั่ง คนต่างจังหวัดเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ มักจะทำงานที่มีคนบ้านเดียวกันทำงานอยู่ก่อนแล้วอาศัยเป็นทุน เพื่อให้นายจ้างรับเข้าทำงานคนบ้านเดียวกันแนะนำหรือรับรอง เช่น คนขับรถแท็กซี่มากกว่าครั้งหนึ่งในกรุงเทพฯ มาจากร้อยเอ็ด คนจีนไปอยู่ที่ไหนก็ช่วยเหลือกัน การเป็นคนจีนจึงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ความรู้ในเรื่องการทำอาหารไทย ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การนวดแผนโบราณ งานหัตถกรรมต่าง ๆ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ (เสรี พงศ์พิศ ข, 2547, หน้า 12)

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี

ความรู้เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นความสัมพันธ์ที่มีความสมดุล ที่เคารพกันและกัน ไม่ทำร้ายทำลายกัน ทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ชุมชนดั้งเดิม จึงมีกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน มีคนเฒ่าคนแก่เป็นผู้นำ คอยให้คำแนะนำตักเตือน ตัดสินและลงโทษ หากมีการละเมิด ชาวบ้านเคารพธรรมชาติรอบตัว ดิน น้ำ ป่าเขา ข้าว แคน ลม ฝน โลกและจักรวาล ชาวบ้านเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว

จากความหมายของภูมิปัญญาที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น พอจะสรุปให้เห็น ได้ชัดเจนมากขึ้นว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เกิดจากการคิด หรือพื้นฐานความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้าน ที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมา ทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ตนเอง หรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้ที่สะสมสืบทอดกันมา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง แล้วนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นสติปัญญาเป็นองค์ความรู้ ทั้งหมดของชาวบ้านที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ไขปัญหา การดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

จากการศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการทุนทางปัญญา ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ข้อมูลที่ได้เป็นประเด็นที่เป็นสาระสำคัญตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังต่อไปนี้

จากการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ที่สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตและสังคมในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในประเทศไทย ซึ่งมีความหลากหลายแต่ไม่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากมีพื้นฐานเดียวกัน นั่นคือ ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิตของอาชีพเกษตรกรรม และด้วยเหตุที่ภูมิปัญญาชาวบ้านมีขอบข่ายกว้างขวาง ครอบคลุมวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มจึงจำแนกสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านดังนี้

3.1 ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพ ภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทเพื่อการยังชีพ มีขึ้นเพื่อการมีชีวิตรอด อยู่อย่างมีความสุขสบายตามอัตภาพ เป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการเสาะหาปัจจัยพื้นฐาน มีการยังชีพของสังคมปฐมฐาน ยุคที่มนุษย์เสาะหาปัจจัยด้วยวิธีเก็บเกี่ยว และการใช้แรงงาน ได้แก่ วิธีทำมาหากิน วิธีเสาะหา และจัดการเกี่ยวกับปัจจัย 4 คือ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้ค่อย ๆ เพิ่มพูนงอกงามขึ้น จนดูเหมือนเป็นสิ่งสามัญ จากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยสามารถสรุป ลักษณะของทุนทางปัญญาได้ดังนี้

ชุมชนบ้านหว่านยังได้รวมกลุ่มกันผลิตอาหารสำหรับบริโภคที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน โดยคนในชุมชนได้รวมกลุ่มกันผลิตกล้วยฉาบกรอบหวานอร่อย ผลิตข้าวหลาม

ผลิตขนมลอดช่องเพื่อจำหน่ายในตลาดชุมชนและขายส่งให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อ สามารถมีรายได้มาจุนเจือเลี้ยงครอบครัว โดยผู้นำชุมชนได้ใช้หลักการบริหารจัดการทุนภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนให้มีการรวมกลุ่มกันผลิตเพื่อเป็นอาชีพเสริมหลังจากว่างงานในช่วงเสร็จจากการทำนา และการเก็บเกี่ยวผลิตทางการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชน เพื่อไม่ให้ชุมชนมีอาชีพเดือนลอย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

นอกจากนี้แล้วชุมชนบ้านหว่านยังได้รวมกลุ่มกันผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ รวมกลุ่มเลี้ยง โค กระบือ และกลุ่มจักสานทอเสื่อ กอ ย้อมสี เพื่อจำหน่าย การรวมกลุ่มกันทำเห็ดฟาง แบบลงทุ่งและแบบโรงเรือน โดยชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณและอุปกรณ์ในการเพาะเห็ดฟาง จึงทำให้เกษตรกรในชุมชนสามารถเพาะเห็ดฟางได้ผลผลิตดี จำหน่ายได้ราคาดี โดยจะมีตัวแทนพ่อค้ามารับซื้อ ไปขายส่งที่ตลาดใหญ่ทั้งต่างจังหวัดและในกรุงเทพฯ นอกจากนั้นแล้วทางเทศบาลจึงได้หาวิธีการศึกษาเรียนรู้ในการผลิตเชื้อเห็ดฟาง โดยได้ไปศึกษาเรียนรู้จากศูนย์วิจัยเชื้อเห็ดฟางเพื่อให้เกษตรกรในชุมชนสามารถผลิตเชื้อเห็ดฟางเองได้ การดำเนินการดังกล่าวได้ประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ จึงเกิดกระบวนการผลิตเชื้อเห็ดฟางเพื่อเพาะเห็ดสำหรับจำหน่ายให้แก่ชุมชนและเกษตรกรที่สนใจได้มาซื้อเพื่อนำไปเพาะเห็ดฟางในราคาที่ถูกและสามารถเพาะเห็ดฟางเพื่อบริโภคในครอบครัวและจำหน่าย ความสำเร็จที่เกิดขึ้นนี้ได้มาจากการบริหารจัดการทุนภูมิปัญญาของชาวบ้านที่นายกเทศบาลตำบลพนมรุ้งได้นำเรื่องการผลิตเชื้อเห็ดฟางและการเพาะเห็ดฟางเข้าสู่สภาเทศบาลเพื่อของบประมาณสนับสนุนให้เกษตรกรได้มีอุปกรณ์ในการผลิต โดยพยายามพาชุมชนปฏิบัติมากกว่าการบอก หรือเรียกว่า ทำให้ดู ทำให้เห็น ถึงแม้อาชีพการเพาะเห็ดฟางเป็นเพียงอาชีพเสริม แต่ก็สามารถทำให้เกษตรกรที่ว่างจากการทำนาได้หันมาเพาะเห็ดฟางกันเกือบทุกครัวเรือน นับเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าที่เกิดมาจากภูมิปัญญาของชาวบ้านทั้งสิ้น ชุมชนบ้านหว่านได้ใช้หลักการบริหารจัดการที่ครบวงจร เมื่อประเมินผลการดำเนินการที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันนี้ อาชีพเสริมเหล่านี้สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในชุมชนได้เป็นอย่างดี

กองทุนชุมชนบ้านถนนหักได้นำเอาทุนทางภูมิปัญญาประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชนมาใช้ในการบริหารจัดการ คือ ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ มาเป็นตัวกำหนดซึ่งมีความโดดเด่นมาก โดยเฉพาะประเพณีวัฒนธรรมเหล่านี้สามารถนำมาบริหารจัดการทุนได้ซึ่งในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ออกพรรษา การทำบุญเทศมหาชาติประจำปี การทำบุญทอดกฐินประจำปี และการทำบุญทอดผ้าป่า เทศกาลทำบุญวันขึ้นปีใหม่ ทำบุญวันสงกรานต์ รดน้ำดำหัวขอพรจากผู้สูงอายุจากพ่อแม่ เป็นประเพณีที่ชุมชนให้ความสำคัญ เพราะการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งชุมชนจะมาร่วมกิจกรรมทุกเพศทุกวัย ในการทำบุญหรือจัดกิจกรรมแต่ละครั้งได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เข้ามาช่วยให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน จุดประสงค์หลักเพื่อให้

เกิดการนำเอาทุนภูมิปัญญาประเพณีวัฒนธรรมมาที่ได้ดำเนินการแต่ละครั้งมากล่อมกลาจิตใจคน ก่อนที่จะขับเคลื่อนงานของชุมชน ถ้าคนเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนคนอื่น การทำงานทุกอย่างก็จะเข้มแข็ง ซื่อสัตย์สุจริตซึ่งกันและกัน ตรวจสอบได้ จับต้องได้ และต้องได้ บนหลักของการเอื้ออาทร บนหลักของการพูดคุย บนหลักของการเชื่อมประสาน บนหลักของความเป็นญาติเป็นที่เป็นที่ เป็นน้อง ไม่ถือโกรธ หากจุดเด่นของแต่ละคนมาใช้ให้ถูกให้มากที่สุด นำเอาสิ่งที่ดีมาใช้ เชื่อมกับงาน เพราะฉะนั้น จึงจะเกิดความเข้มแข็ง

บ้านม่วงหวาน โครกเจริญยังได้รวมกลุ่มกันผลิตอาหารขนมหวานสำหรับบริโภค ที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน โดยคนในชุมชนได้รวมกลุ่มกันผลิตกล้วยฉาบกรอบหวานอร่อย ผลิตข้าวหลาม ผลิตขนมลอดช่อง ขนมทองม้วน ขนมนางเล็ด ขนมจอก เพื่อจำหน่ายในตลาดชุมชน และขายส่งให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อ สามารถมีรายได้มาจุนเจือเลี้ยงครอบครัว โดยผู้นำชุมชน ได้ใช้หลักการบริหารจัดการทุนภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนให้มีการรวมกลุ่มกันผลิตเพื่อเป็นอาชีพเสริม หลังจากว่างงานในช่วงเสร็จจากการทำนาและการเก็บเกี่ยวผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลัก ของชุมชน เพื่อไม่ให้ชุมชนมีอาชีพเลือนลหาย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

นอกจากนี้แล้วชุมชนบ้านม่วงหวาน-โครกเจริญยังได้รวมกลุ่มกันปลูกผักทุกชนิด ที่ปลอดสารพิษ ปลอดสารเคมี เพื่อบริโภคและจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง มีการรวมกลุ่มเลี้ยง โคกระบือ กลุ่มควายไทยที่ได้รับการสนับสนุนจากบริษัท การผลิตตุ๊กตาไทย จำกัด จำนวน 100 ตัว เพื่อให้เกษตรกรที่ไม่มีโคกระบือสำหรับใช้ประกอบอาชีพในการทำนาได้รับการสงเคราะห์ หมุนเวียนกันในลักษณะการผลัดเปลี่ยนกันแต่ละปีบ้าง 2 ปีบ้าง โดยจะมีคณะกรรมการคอยร่วมกัน พิจารณาจัดการให้โดยจะคิดค่าธรรมเนียมเป็นรายตัว ตัวละ 500 บาท เงินที่ได้จะเข้าไปอยู่ในกองทุน ปัจจุบันชุมชนสามารถแจกจ่ายควายไทยได้ไปถึงต่างจังหวัด นับเป็นกลไกการบริหารจัดการที่เกิด จากการมีความเอื้อเพื่อ เอื้ออาทรซึ่งกันและกันของคนในชุมชน อีกอย่างชุมชนได้รวมกลุ่มกัน ออมทรัพย์ประเภทการออมทรัพย์เพื่อการผลิต การออมเงินในรูปแบบที่จะสะสมทรัพย์ เพื่อเปิดโอกาส ให้ชุมชนได้ร่วมกันฝากเงินและกู้เงินไปลงทุนในการผลิต เพื่อทำให้เกิดรายได้เข้ามาสู่ครอบครัว ทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ลดการเสียเปรียบจากการกู้เงินภายนอก ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยที่แพง ปัจจุบันชุมชนบ้านม่วงหวาน-โครกเจริญสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยความสามารถของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนได้รู้จักการนำเอาทุนทางภูมิปัญญาประเพณีวัฒนธรรมมาใช้ได้อย่างเกิดประโยชน์ และสามารถนำเอาทุนภูมิปัญญาประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทุนทางสังคมของชุมชน มาบริหารจัดการได้อย่างคุ้มค่า ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

จากการที่ผู้นำชุมชนมีความสามัคคีกัน ส่งผลทำให้การดำเนินงานของชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปได้อย่างราบรื่น สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย

เกิดผลสำเร็จที่น่าพอใจ อันเกิดจากความร่วมมือกันของทุกภาคส่วน การบริหารจัดการทุนทางสังคมมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของ อปท. รวมถึงหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยหากชุมชนมีความสามัคคีกันแล้ว ย่อมส่งผลทำให้กิจกรรมที่จะมีการดำเนินการจาก อปท. หรือหน่วยงานราชการอื่น ๆ ประสบผลสำเร็จตามไปด้วย เช่น การรวมกลุ่มกันจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ การรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพ การให้ความร่วมมือการทำประชาคม การลงมติ มีการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มของชุมชน โดยการส่งนักพัฒนาชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของแต่ละกลุ่ม มีการส่งเสริมและให้ความรู้หากกลุ่มในชุมชนต้องการความช่วยเหลือและพยายามส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีกัน เช่น การจัดกิจกรรมกีฬาประเพณี การส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรม เป็นต้น ส่งเสริมให้คนในชุมชนเป็นคนดี โดยมีการจัดกิจกรรมขัดเกลาจิตใจ โดยใช้ศาสนา ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ สร้างกองทุนเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้านมาใช้ เนื่องจากมีแนวคิดที่ว่าชุมชนที่เข้มแข็งควรมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งก่อนจึงจะสามารถเป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนต่อไปในชุมชน มีการรวมกลุ่มกันในการส่งเสริมอาชีพการออมทรัพย์กันเป็นจำนวนมาก การส่งเสริมรายได้ให้สมดุล ลดภาวการณ์ทิ้งถิ่นฐาน สร้างความอบอุ่นให้แก่ครอบครัว จนในที่สุดชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างถาวร เช่น กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงกลุ่มสัจจะวันละบาท กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมากมายภายในตำบลจันดุม

3.2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ คำสอน ค่านิยม ประเพณีที่แสดงออกในแบบแผนการดำเนินชีวิต

จากการสนทนากลุ่มสามารถสรุป ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ได้กล่าวว่า

ภูมิปัญญาประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหว่านมีการจัดงานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนเมษายนเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการร่วมกันอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของพื้นที่บ้าน ในงานขึ้นเขาพนมรุ้งได้จัดให้มีศิลปะการแสดงมากมาย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดี มีการจัดขบวนแห่ประยุกต์ศิลปะขอม โบราณเพื่อสืบสานประเพณีให้คงอยู่ ชั่วลูกชั่วหลานและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนทั้งในเขตเทศบาลพนมรุ้งและอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

ในจังหวัดบุรีรัมย์ได้มีการจัดงานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งครั้งแรกในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ปี พ.ศ. 2485 และประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งก็ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงงานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งทุกปีจะมีปรากฏการณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี คือ ในช่วงเวลานั้นเราจะมองเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นตรงตามความยาวของปราสาท

เราสามารถมองลอดช่องประตูทางด้านทิศตะวันตกฝากรอบประตูต่าง ๆ กว่า 16 กรอบทะลุผ่านประตูปรังก์ประธาน และทะลุออกซุ้มประตูหน้าความยาว 88 เมตร มองเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นตรงกรอบประตูพอดี ซึ่งในแต่ละปีได้มีนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศมาเที่ยวชม

ความสำคัญประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง นับเป็นวันสำคัญที่ประชาชนทั่วไปได้ไปร่วมทำบุญปิดทองนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทจำลองที่ประดิษฐานอยู่ในปรังก์องค์น้อยและทำให้ชาวบ้านได้เห็นปรากฏการณ์ที่มีความอัศจรรย์ คือ พระอาทิตย์ยามรุ่งเช้าได้ขึ้นตรงมาทางช่องประตูปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ทำให้เกิดความความมหัศจรรย์กับผู้ที่ได้พบเห็น ซึ่งเกิดจากบรรพบุรุษได้ร่วมกันสร้างขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาและพลังแห่งความศรัทธาเพื่อยกย่องบูชาเทพเทวา มีพระพรหมสี่หน้า หรือ (พระเจ้าชัวยรมมรต) ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชนเหล่านั้นสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอประโคนชัย อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และชาวจังหวัดบุรีรัมย์ รวมไปถึงชาวต่างชาติ ซึ่งในการจัดประเพณีขึ้นเขาแต่ละปีสามารถทำให้เศรษฐกิจในจังหวัดบุรีรัมย์ดีขึ้นอย่างมาก เพราะภายในงานมีการจัดกิจกรรมต่างมากมาย การออกร้านสินค้าโอท็อปที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านได้ผลิตสินค้ามาวางจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวได้ซื้อเป็นของที่ระลึก โดยเฉพาะการผลิตรูปแบบจำลองของปราสาทเขาพนมรุ้งเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อไปเป็นของที่ระลึก จึงเป็นที่มาของการบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญาประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งเกิดขึ้นจากการนำเอาองค์ความรู้ที่คนในชุมชนมีอยู่และสามารถผลิตเป็นสินค้าเพื่อไว้จำหน่ายอีกทั้งยังส่งผลให้เกิดธุรกิจชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งแล้ว ชุมชนบ้านหว่านยังได้ร่วมกันสืบสานประเพณีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยตลอด เช่น ประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษา วันสารีร์แชน โฉนดา ประเพณีวันออกพรรษา และประเพณีทำบุญทอดกฐิน และทำบุญทอดผ้าป่าทำบุญเลี้ยงเพลพระสงฆ์ในช่วงเข้าพรรษาเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการร่วมกันสืบสานประเพณีเหล่านี้ให้คงอยู่คู่กับชุมชนบ้านหว่าน ทำให้คนในชุมชนมีความสมัครสมาน สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นอกเห็นใจกัน อยู่ร่วมกันเสมือนญาติ เป็นครอบครัวเดียวกัน ชุมชนบ้านหว่านจึงสามารถพึ่งพาตนเองได้และทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งโดยการนำเอาทุนภูมิปัญญาประเพณีและวัฒนธรรมเข้ามาบริหารจัดการได้อย่างลงตัวและคุ้มค่า

ชุมชนบ้านถนนหัก ความเป็นมาของการจัดการกองทุนของชุมชนบ้านถนนหัก สาเหตุหลักของการเริ่มต้นจัดตั้งกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหักเกิดจากการที่พี่น้องของเราเกิดการเสียชีวิตแล้วไม่มีเงินที่จะมาบริหารจัดการงานบำเพ็ญกุศลศพของพี่น้องในชุมชนที่เสียชีวิต จึงทำให้เกิดการได้ช่วยชุมชน จึงนำมาซึ่งการจัดการทุน ถ้าเราต้องการให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ครอบครัวต้องดีก่อน ถ้าครอบครัวดีแล้ว ก็จะนำมาสู่เรื่องของการส่งเสริมให้คนมีความรู้ เพื่อที่จะมาพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อที่จะส่งเสริมให้คนมีจิตสำนึกรักความเป็นเจ้าของ เพราะฉะนั้น

ขบวนการทำงานจะเริ่มต้นของการสะสมในเรื่องของการจัดการทุน ทุนทางสังคมอันดับแรกก็คือ คน เราเรียกว่า เป็นทุนที่มีความยิ่งใหญ่ที่สุด มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม ถ้าคนเราเข้มแข็งแล้วก็จะนำมาสู่ด้านการบริหารจัดการงาน ด้านการบริหารจัดการองค์กร ด้านการบริหารจัดการการเงิน เงินเป็นเครื่องมือในการทำงาน แต่คนที่จะใช้เครื่องมือให้ได้ดีที่สุคนั้นคือ คนจะต้องมีคุณภาพ การไปหยิบเงินหรือหยิบองค์กรของรัฐมาใช้เป็นเครื่องมือต้องดูว่าเรามีอะไรบ้าง ที่จะดูแลเครื่องมือตรงนั้น อย่างเช่น คนแก่ ไม่ได้ได้รับการเลี้ยงดู จะต้องไปดูเครื่องมือของรัฐ องค์กรไหนมาช่วยได้ ถ้าคนพิการ ไม่ได้ได้รับการดูแล จะต้องจะไปดูเครื่องมือ จากองค์กรไหนมา เพราะฉะนั้น บุคคลเหล่านี้จะต้องมีความรอบรู้ มีความรอบรู้ในเรื่องที่จะไปดึงเอาเครื่องมือของรัฐ ที่ส่งมาให้ นั่นก็คือ การสะสมเงินออมรายวัน เพื่อให้มีการออมเงิน เพื่อให้เข้มแข็งในอนาคต ตรงนี้จะเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

การบริหารจัดการทุน จากผลที่เห็นจากอดีตที่ผ่านมาชุมชนเริ่มจากออมเงินวันละไม่กี่บาท ชุมชนมีเงินออมเพียงแค่ 3,000 ถึง 4,000 บาท แต่เนื่องจากสังคมของเรามีความเอื้ออาทรกัน มีความไว้เนื้อเชื่อใจกัน การให้เกียรติบุคคลที่มีอายุมากกว่า มีอาวุโสมากกว่า การที่เราหันมาเพื่อพึ่งพาตนเอง โดยใช้คำว่า กองทุนเพื่อการพึ่งพา จะส่งผลให้การบริหารจัดการองค์กรเติบโตไปอย่าง เป็นรูปธรรม แล้วร่วมกันวิเคราะห์แนวทางในการวางยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อน นั่นก็คือ บุคลากร ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนนั่นก็คือ การเดินทีละก้าว ก้าวแรกนั่นก็คือ การออมเงิน การสะสมเงินด้วยระบบของการออมรายวัน จนเกิดเป็นระบบการออมเงินพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ จึงก้าวไปจุดของก้าวที่ 2 ในการขับเคลื่อน มีการจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินเพื่อให้พี่น้องในชุมชน ที่อยู่รอบข้างได้ใช้ประโยชน์จากเงินออม ตรงนี้นอกจากคนในชุมชนพอก้าวที่ 3 ผ่านไปแล้วก็ดี ประสบความสำเร็จ กลุ่มชุมชนได้พัฒนาองค์กรขึ้นมา พัฒนาบุคลากร โดยการส่งเข้าอบรม พัฒนา ในการขับเคลื่อนงาน ชุมชนได้ประโยชน์ เมื่อพี่น้องในชุมชนได้ประโยชน์ เกิดความภาคภูมิใจ มีกำลังใจที่จะพัฒนา จนสามารถเป็นต้นแบบได้ จึงเกิดกระบวนการเรียนรู้ นั่นก็คือ การเป็นศูนย์เรียนรู้ ให้กับทุกคน ซึ่งชุมชนบ้านถนนหัก ณ วันนี้ไม่ใช่เป็นศูนย์เรียนรู้เฉพาะคนในชุมชนเท่านั้น แต่สามารถผนวกกับระดับมหาวิทยาลัยด้วย ตอนนี้กองทุนชุมชนบ้านถนนหัก ได้ร่วมกับกับ มหาวิทยาลัยปทุมธานี เปิดให้ลูกหลาน ได้มีโอกาสเรียนปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก เชื่อมกับวิทยาลัยทองสุข เพื่อรับนักศึกษาที่เรียนจบชั้นมัธยมที่ 6 เข้ามาเรียนระดับปริญญาตรี เพราะฉะนั้น ตอนนี้กำลังจะบอกว่าตัวทุนทางสังคมกำลังจะส่งผลต่อไปให้ลูกหลานให้เกิดการพัฒนาไปข้างหน้าด้วยความยั่งยืนและมั่นคง

หากมองถึงการบริหารจัดการทุนที่เป็นตัวเงิน เพื่อที่จะส่งเสริมให้การบริหารจัดการคน ให้โดดเด่นขึ้น นั่นก็คือ การบริหารจัดการเงินที่ให้เกิดประโยชน์ตามวิถี โดยใช้หลัก จปฐ. มาเป็น

กรอบในการขับเคลื่อนงานหลัก จปฐ. จะสามารถบอกได้ว่าในอันดับแรกก็คือ ครอบครัวยังมีความต่างขนาดใหญ่ขนาดเล็กแตกต่างกัน ในแต่ละครอบครัวจะมีอาชีพที่แตกต่างกันเมื่อมีอาชีพที่แตกต่างกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นก็แตกต่างกัน ขณะเดียวกันความต้องการเงินก็แตกต่างกัน และช่วงระยะเวลาของการส่งเงินคืนก็แตกต่างกัน กองทุนชุมชนบ้านถนนหักจึงนำมาซึ่งการบริหารจัดการเพื่อตอบสนองด้านการบริหารจัดการเงิน การจัดการเงิน เรียกว่า การบริหารบนความต่างโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้ คือ หลักอปริหานิยธรรม คือ หลักธรรมที่ทำให้ไม่ให้เกิดความเจริญ มี 10 ข้อ ที่นำมาเป็นกรอบในการขับเคลื่อน นี้คือเรื่องของการจัดการ ด้านการเงิน ส่วนการขับเคลื่อนในเรื่องทุนทางสังคม อีกตัวหนึ่งก็คือ งาน ก็คือ อาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน และชุมชนจะถูกเสริมให้เกิดความเข้มแข็ง จากขบวนการของการนำเครื่องมือเงินตัวนี้ไปเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดงานแล้ว ขณะเดียวกันก็ส่งต่อ ส่งต่อเมื่อผลกำไรจากการบริหารจากคนบริหารเงินบริหารงานแล้วก็เกิดผลกำไรก็จะถูกจัดสรรคืนสู่ในรูปแบบของการจัดสวัสดิการให้กับหมู่บ้านและชุมชน แม้การก่อสร้างอาคารใหม่ทั้ง 2 หลังนี้ก็คือ เงินที่มาจากสวัสดิการ ก็คือ เงินจากผลกำไร กำลังจะจัดสวัสดิการทุกปีมอบรางวัลให้เด็ก มอบทุนการศึกษา นั่นก็คือ การจัดสวัสดิการเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืน กองทุนชุมชนได้ให้ข้อคิดว่าแม้เงินจะสูงมากแค่ไหนก็ตาม เหมือนกับเป็นต้นตาลมีเงินเป็น 100 ล้าน พันล้าน แต่จะสู้กับต้นโพธิ์ต้นไทรไม่ได้ที่แตกกิ่งก้านสาขา เพราะฉะนั้น กองทุนชุมชนจึงขอเป็นต้นโพธิ์ต้นไทร เงินที่มีไม่มาก แต่สามารถช่วยพี่น้องตั้งแต่ออยู่ในท้องจนปิดฝาโลง (จนเสียชีวิตลง) นี้คือ ขบวนการ การสร้างการเติบโตของกองทุนชุมชนบ้านถนนหักก็เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต

ชุมชนบ้านหว่านได้ร่วมกันวิเคราะห์การนำทุนภูมิปัญญาประเพณีวัฒนธรรม ที่มีอยู่ในชุมชนบริหารจัดการเพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างรายได้ โดยการนำเอาสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในชุมชนมาบริหารจัดการ ตั้งแต่การร่วมคิดวิเคราะห์ การวางแผน สิ่งที่มีคุณค่าในชุมชนเอาออกมาแปรรูปผลิตเป็นสินค้าต่าง ๆ โดยได้รับความร่วมมือจากปราชญ์ชาวบ้านที่มีทุนทางสังคมสูง มีประสบการณ์มาก มีภูมิปัญญา มีความรู้ สามารถถ่ายทอดสิ่งที่เป็นนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรมได้ โดยการถ่ายทอดออกมาเป็นองค์ความรู้ผ่านกระบวนการวางแผน ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ การผลิต ประเมินผล จนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอนและมีประสิทธิภาพ เป็นที่น่าภาคภูมิใจที่ชุมชนสามารถนำเอาทุนภูมิปัญญาประเพณีและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนมาบริหารจัดการได้อย่างคุ้มค่า รู้จักการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาแปรรูปผ่านกระบวนการผลิตเป็นสินค้าที่มีราคาสูง โดยเฉพาะสิ่งที่ใช้สำหรับบริโภคและอุปโภคที่มีความจำเป็น สำหรับการดำเนินชีวิต ช่วยให้ชุมชนได้ประหยัดและเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน จึงเป็นที่มาของการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาผลิตซ้ำ

สามารถช่วยสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี และนำมาซึ่งความเข้มแข็ง
 ชุมชนมีการบริหารจัดการทุนทางสังคมด้านทุนภูมิปัญญาประเพณีและวัฒนธรรมได้อย่างเข้มแข็ง
 บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ การบริหารจัดการทุนภูมิปัญญาประเพณีและวัฒนธรรม
 ในชุมชนของเรา ถือเป็นจุดแข็งที่เราได้ทุนความเป็นเครือญาติ ความเป็นชาติพันธุ์ 3 เผ่า เขมร ลาว
 (กวย) ลาว ชุมชนเรามีความภูมิใจในความเป็นส่วย (กวย) เพราะเรามีความเป็นพี่เป็นน้องกัน
 มีการลำดับญาติกัน เพราะเราได้สร้างระบบของชุมชนให้เข้มแข็ง โดยมีเอกลักษณ์ของชุมชน
 เกี่ยวกับความเป็นพี่เป็นน้องกัน ซึ่งได้สืบทอดกันมาเป็นประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน การมีวัฒนธรรม
 ที่หลากหลาย เช่น วัฒนธรรมชาวเขมร ชาวลาว และเขมรส่วย เอกลักษณ์ของชุมชนเป็นความพิเศษ
 สำหรับชุมชน เป็นหัวใจ ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านการประกอบอาชีพ
 การดำรงชีวิต เมื่อเราสามารถสร้างชุมชนได้แล้ว ทุกอย่างจะเกิดขึ้นมาเอง เพราะการสร้างฐานที่มั่นคง
 คือ สร้างคนในชุมชนให้เกิดการยอมรับ มีความสมัครสมานสามัคคี โดยเฉพาะผู้นำทุกหน่วยงาน
 จะต้องมา เช่น องค์การภาครัฐ ได้เข้ามามีส่วนร่วม ไปร่วมงานหรือกิจกรรม โดยมีได้นัดหมาย
 หรือเรียนเชิญแม่แต่อย่างใด เพราะทุกภาคส่วนล้วนให้ความสำคัญกับชุมชน ความเป็นชาติพันธุ์ไทยกวย
 ความเป็นเครือญาติ ทุนความเป็นเครือญาตินี้มีความเข้มแข็งที่สุด ความเป็นพี่เป็นน้องนี้แหละ
 จะอยู่ตลอดไป ความเป็นจริงแล้วจะอยู่ตลอดและเป็นเสน่ห์ อย่างอื่นจะตามเอง ความเป็นพี่เป็นน้อง
 เปรียบเสมือนแม่เหล็กที่มีพลัง มีความสามัคคี พี่น้องลึกซึ้งมากกว่าความเป็นเพื่อน เพราะความเป็น
 พี่เป็นน้อง ความเป็นเครือญาติมีผลถึงลูกหลาน ชุมชนมีความผูกพันโดยสายเลือด เราสร้างเครือญาติ
 เป็นเหมือนใยแมงมุม ความเป็นเขยเป็นสะใภ้ ความเป็นพ่อcongแม่cong มีการเกาะเกี่ยวกัน
 สุดท้ายแล้วเขาจะเข้าใจเรื่องใกล้ตัว การลำดับญาติพี่น้องทำให้เด็ก ๆ ได้รู้จักผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส
 มีความเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ ความเป็นพี่เป็นน้องมีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมวัฒนธรรมทางสังคม
 โดยชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญได้นั้นเรื่องประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

ส่วนการนำเอาทุนภูมิปัญญาประเพณีวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนมาบริหารจัดการให้
 เกิดเป็นรูปธรรมนั้นชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญได้ยึดเอากิจกรรมความกตัญญูต่อสถาบัน ชาติ
 ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเมื่อวันสำคัญต่าง ๆ ชุมชนก็จะร่วมกันจัดกิจกรรมขึ้นในชุมชน
 โดยการประสานผู้นำชุมชนทุกระดับทุกภาคส่วน ได้มาร่วมกันแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ
 แต่สิ่งที่พิเศษเมื่อถึงวันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติก็ตาม ชุมชนจะร่วมกันจัดงานอย่างยิ่งใหญ่
 โดยชาวบ้านร่วมกันเสียสละทุนทรัพย์ตามกำลังมาบริหารจัดการงานในแต่ละครั้ง ที่สำคัญ
 เมื่อชุมชนได้กำหนดการประกอบพิธีแสดงความจงรักภักดีต่อชาติ ต่อพระมหากษัตริย์ ก็จะทำให้ลูก ๆ
 ได้ร่วมกันแสดงความรัก ความเคารพต่อคุณพ่อคุณแม่ของตนเองด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดความสมบูรณ์
 โดยได้อาความสำคัญของวันพ่อแห่งชาติวันแม่แห่งชาติมาเป็นวันพ่อวันแม่ของเราด้วย

ลูก ๆ ได้แสดงความรักความเคารพกับพ่อแม่ของตนเองด้วย ผลที่ได้รับนอกจากชุมชนได้แสดงออกต่อวันพ่อแล้ว ยังได้ให้ความสำคัญแก่พ่อแม่ของตนเองด้วย เป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ การแสดงออกเช่นนี้ได้สืบทอดมาจนเป็นประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน การจัดกิจกรรมวันพ่อของชาติแล้ว ต้องปฏิบัติกับพ่อของเราด้วย เพื่อให้เกิดความสมจริงทุกอย่าง มีการเตรียมความพร้อมทุกอย่างเพื่อให้เหมือนจริง เพื่อให้ทุกคนได้สำนึกถึงพ่อของชาติและพ่อของเราด้วย ยังมีกิจกรรมทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ เมื่อมีการจัดงานแต่ละครั้งจะต้องจัดให้ดีทุกอย่าง และยังสามารถแสดงความจงรักภักดี ต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ได้ความสุข ได้บุญแล้ว ทุกอย่างต้องสมบูรณ์แบบ ทำออกมาแล้วผลได้คือความภาคภูมิใจ

การนำเอาทุนภูมิปัญญาประเพณีและวัฒนธรรมมาบริหารจัดการต่อสถาบันศาสนา ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ เมื่อวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เทศกาลทำบุญทอดกฐิน และทำบุญทอดผ้าป่า ชุมชนได้ร่วมกันสืบสานประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญนี้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งในแต่ละปีชุมชนบ้านม่วงหวาน โศกเจริญและรวมทั้งในตำบลได้ร่วมกันจัดกิจกรรมทำบุญเลี้ยงเพลถวายแด่พระสงฆ์ทุกวัด โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชนทุกชุมชนทั้งผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่นต่างได้ให้ความร่วมมือกัน去做บุญร่วมกัน โดยการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันอาทิตย์ละวัดจนครบทั้งตำบล ในการทำบุญแต่ละครั้งจะมีชาวบ้านทุกหมู่บ้านได้ไปพบปะกัน ทำให้ชุมชนได้พูดคุยกัน ทั้งที่เป็นญาติกัน เป็นพี่น้องกันได้สร้างบรรยากาศความอบอุ่น อีกทั้งได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กัน นอกจากการทำบุญเลี้ยงเพลถวายพระสงฆ์แล้ว ชุมชนยังได้ช่วยกันบริจาคเงินเพื่อสมทบเป็นกองทุน ซึ่งจะแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ วัด โรงเรียน และกองทุนส่วนที่ 1) ถวายวัดและถวายแด่พระสงฆ์ 2) ตั้งเป็นกองทุนมูลนิธิเศรษฐกิจเพื่อเอาไว้ช่วยเหลือชุมชนในยามวิกฤตฉุกเฉินจากภัยธรรมชาติ 3) มอบเป็นทุนการศึกษาให้แก่นักเรียน ในการจัดทำบุญในแต่ละพรรษานั้น ชุมชนสามารถรวมเงินกองทุนมูลนิธิได้หลายหมื่นบาท ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวได้ยึดถือปฏิบัติกันมาจนเป็นประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี และเมื่อถึงเทศกาลออกพรรษาก็มีกิจกรรมทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ

การให้ความสำคัญกับกิจกรรม เอากิจกรรมเป็นเครื่องมือ เป็นโอกาสกิจกรรม เป็นการทำเรื่องที่ดี เช่น วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ชุมชนจะไปเซ็นไหว้ต่าปูเปียบเสมือนฟันเฟืองส่วนหนึ่ง การสร้างวัฒนธรรมในชุมชนและในสังคมเป็นเหมือนธุรกิจ ถ้าเอาวัฒนธรรมเป็นธุรกิจเป็นกำไร ด้านความสามัคคี ด้านการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือ โอกาสในการบริหาร การเช่นไหว้ภูวนตาใช้โอกาสใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน

การนำทุนทางด้านวัฒนธรรมโดยเฉพาะวัด เป็นตัวเชื่อมของชุมชนของสังคม เรียกว่า หลัก (บวร) คือ บ้าน วัด โรงเรียนมาผนวกกัน เพราะฉะนั้น เวลาจัดกิจกรรมชุมชน

ก็จะใช้ 3 หลักนี้มาผนวกในการบริหารจัดการทุนด้านภูมิปัญญาประเพณีและวัฒนธรรม เรียกว่า เป็นทุนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งจะใช้หลัก 3 เสาในการขับเคลื่อนกิจกรรมที่ได้จัดขึ้นแต่ละครั้ง เช่น บ้านเป็นจุดรวมคนทุกเพศทุกวัย ทุกระดับชุมชนจะใช้หลักการบริหารจัดการทุนภูมิปัญญาของคน ที่มีอยู่ให้สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ออกมาเริ่มตั้งแต่ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีประสบการณ์ มีความสามารถในการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนได้อย่างหลากหลาย เพื่อมาเป็นต้นแบบให้แก่ชุมชน จนเกิดการรวมกลุ่มจัดตั้งวงดนตรีย้อนยุคของชาวบ้าน โดยผู้นำชุมชนจะมีการคัดเลือก ผู้ที่มีความสามารถในการพื่อนำมาฝึกซ้อมจนเกิดเป็นคณะรางวัลย้อนยุคของชุมชนบ้านถนนหัก ซึ่งสามารถสืบทอดมาถึงเยาวชนลูกหลาน ได้ฝึกฝนเรียนรู้และให้ความสำคัญกับศิลปวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นมาจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน เมื่อทางวัดมีกิจกรรมงานบุญประเพณีต่าง ๆ ทางคณะรางวัล บ้านของชุมชนบ้านถนนหักก็จะได้มีส่วนร่วมในการเข้าไปช่วยในการแสดงเพื่อให้เกิดความบันเทิงในการจัดงานเป็นประจำทุกปี นั้นหมายความว่า วัดซึ่งเป็นศูนย์กลาง เป็นศูนย์กลาง ทางด้านจิตใจของคนในชุมชนได้เข้ามาเชื่อมประสานสอดคล้องกับชุมชนอย่างแนบแน่น โดยทางวัด จะเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการคิด ในการปฏิบัติร่วมกัน ผสานให้เกิดความเข้มแข็ง โดยมีผู้นำคือพระสงฆ์จะต้องนำเอาบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดเข้ามาใช้ผสมผสาน ตั้งแต่การปกครอง ในส่วนของวัดจะต้องดูแลพระสงฆ์ สามารถให้มีความสงบเรียบร้อย จัดการศึกษา พระธรรมวินัยให้แก่พระภิกษุสามเณร เผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ชุมชน เพื่อให้ได้รับความรู้ พัฒนาสติปัญญา ชี้นำแนวทางการดำเนินชีวิต จัดการศึกษาสงเคราะห์ มอบทุน จัดหาทุนการศึกษาให้แก่เด็ก เยาวชน นิสิต นักศึกษาตามความเหมาะสมจัดการด้านสาธารณูปการ พัฒนาศาสนสถาน ซ่อมแซมทำนุบำรุงถาวรวัตถุในวัดวาอารามให้อยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้ ดำเนินการก่อสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม จัดการด้านสาธารณะสงเคราะห์ คือ การเข้าไปช่วยเหลือชุมชน ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่คนพิการ เด็กกำพร้า ไร้ที่พึ่ง ตลอดจนผู้สูงอายุทั้งในชุมชนและนอกชุมชน นี่คือนิเวศน์ ซึ่งมีความสำคัญต่อการเชื่อมประสาน อย่างเป็นกระบวนการ เป็นขั้นตอน นอกจากนี้แล้ว โรงเรียน ซึ่งจะมีผู้อำนวยการ โรงเรียนจะต้อง เข้าไปบริหารจัดการศึกษาให้แก่ลูกหลาน โดยมีครูคอยอบรมสั่งสอนฝึกหัดพัฒนาความรู้ของนักเรียน ให้มีคุณภาพตามวัย เพื่อสร้างคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม นำความรู้เป็นทรัพยากรที่มีค่า ของสังคมไทยต่อไปในอนาคต จากการนำเอาทุนภูมิปัญญาประเพณีวัฒนธรรมด้านบ้าน วัด โรงเรียน มาเชื่อมประสานกันได้อย่างสมดุลดังนี้แล้ว จะสามารถเป็นรากฐานของชุมชนได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่ความเข้มแข็งได้ บุคลากรทั้ง 3 ส่วน บ้าน วัด โรงเรียน จะเข้มแข็งที่สุด และในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งชุมชนจะมีการออมบุญเพื่อช่วยเหลือองค์กรทั้ง 3 คือ บ้าน วัด และโรงเรียน เพราะฉะนั้นองค์กรหนึ่ง ๆ เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นมาจากการบริหารจัดการทุนภูมิปัญญา

ประเพณีและวัฒนธรรมดังกล่าว มาจนถึง ณ วันนี้ ก็เติบโตมาจนถึงได้ทุกอย่าง นั่นก็คือในส่วน
 ของทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง การนำเอาวิถีชีวิตของชุมชนผนวกกับคุณธรรมที่ชุมชนได้กำหนดขึ้น
 เรียกว่า วัฒนธรรมของชุมชน วิถีชุมชน วัฒนธรรมทางสังคม ทุนทางภูมิปัญญา ประเพณีและวัฒนธรรม
 ชุมชนบ้านถนนหักในอำเภอนางรองเป็นเมืองเก่า ซึ่งมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน มีวัฒนธรรม
 อันเป็นลักษณะพิเศษของคนนางรอง เช่น ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ มีภูมิปัญญาปราชญ์ชาวบ้าน
 ที่หลากหลาย มีผู้คนที่สนใจมาศึกษาหาความรู้ เป็นแหล่งศึกษาดูงานขององค์กรต่าง ๆ อยู่เนื่อง ๆ
 เพราะนางรองมีเมืองโบราณ เมืองเก่า มีความเป็นอยู่แบบเอื้ออาทร รักใคร่ แบ่งปัน
 และให้การช่วยเหลือกัน มีระบบเครือญาติ มีผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาและปราชญ์ชาวบ้าน
 ถ้ามองในเรื่องของทางโลก คือ หลักของธรรมาภิบาลต้องอยู่บนระเบียบข้อบังคับในชุมชนของสังคม
 สังคมต้องอยู่ในกรอบ ระเบียบของสังคมนั้นก็คือ การนำเอาหลักของพระพุทธศาสนามาใช้
 ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกัน ใช้หลักธรรมาภิบาล คือ
 ด้านนิติธรรม ใช้หลักของความคุ้มค่า ใช้หลักของความโปร่งใส ใช้หลักของความรับผิดชอบ
 ดังแนวคิดของสามารถ จันทรสุรีย์ (2543, หน้า 12) นิยาม “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ว่าหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่าง
 ที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน
 ทั้งกว้าง ทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาคำดำเนินชีวิตได้
 ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย และดังแนวคิดของเอกวิทย์ ฌ ฌกลาง (2540, หน้า 4) นิยาม “ภูมิปัญญา”
 ว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาอันล้ำค่าของท้องถิ่น หรืออีกนัยหนึ่งว่า เป็นพื้นฐานความรู้ ความสามารถ
 ของบุคคลในท้องถิ่น และความสัมพันธ์กับแบบแผนการดำรงชีวิตที่ผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ
 แวดล้อมและกระบวนการทางสังคม เสมือนเป็นแกนหลักของการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข
 สอดคล้องกับแนวคิดของสามารถ จันทรสุรีย์ (2534, คำนำ) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง
 ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้
 ทั้งหมดภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งกว้างทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่
 แก้ปัญหาคำดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย นอกจากนี้ก็ฤชณา วงษาสันต์ (2542,
 หน้า 258-259) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการที่คนของบุคคลที่มีต่อตนเอง
 ต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการที่คนดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ
 จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคม
 ที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของคนในส่วนที่เป็นชุมชน
 และปัจเจกบุคคลคำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้าน
 ในท้องถิ่นซึ่งได้มาจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมา

แต่บรรพบุรุษสืบทอดจากคนหนึ่งไปสู่คนอื่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการประยุกต์ และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ทุนทางภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี ความรู้เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นความสัมพันธ์ที่มีความสมดุลที่เคารพกันและกัน ไม่ทำร้ายทำลายกัน ทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ชุมชนดั้งเดิมจึงมีกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน มีคนเฒ่าคนแก่เป็นผู้นำ คอยให้คำแนะนำ ดักเตือน ตัดสิน และลงโทษ หากมีการละเมิด ชาวบ้านเคารพธรรมชาติรอบตัว ดิน น้ำ ป่าเขา ข้าว แคน ลม ฝน โลก และจักรวาล ชาวบ้านเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสีลาภรณ์ บัวสาย (2547, หน้า 16-19) กล่าวว่า เครือข่ายสังคม (Social network) เป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นพลังสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่น ชาวบ้านไทยในชนบทรู้จักเครือข่ายทางสังคมเป็นอย่างดี และรู้จักนำมาใช้ด้วย เช่น หากต้องการสร้างโรงเรียนให้สำเร็จ โดยการระดมทรัพยากรและแรงงานจากชาวบ้านจะต้องไปติดต่อใครก่อน ซึ่งเป็นผู้นำที่ชาวบ้านเคารพนับถือ เป็นต้น อันที่จริงแล้วในวงการธุรกิจก็รู้จักใช้ประโยชน์จากสิ่งนี้เช่นเดียวกัน เพียงแต่ไม่เรียกว่า Social network แต่เรียก Connection

ในขณะที่เดียวกันยังได้เสนอว่าประเด็นที่น่าพิจารณาเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมมีอยู่ 2 ประเด็น คือ ลักษณะของสายสัมพันธ์ทางสังคม และคุณภาพของสายสัมพันธ์ และในส่วนของจิตวิทย นาดสุภา (2540, หน้า 26) ซึ่งให้ความสำคัญกับชุมชน หมู่บ้าน ว่าเป็นองค์กรที่มีพลัง หมู่บ้านไทยยังมีพลังยึดเหนี่ยวกันไว้ แม้จะถูกแรงกระแทกจากสังคมภายนอก ทั้งนี้เป็นผลมาจาก 1) ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจระหว่างสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติพึ่งพากันขึ้น 2) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และ 3) “ลักษณะพิเศษ” ของรัฐศักดินาไทยที่ไม่สนใจเข้าไปจัดการกับกระบวนการผลิตในระดับหมู่บ้าน สนใจเพียงให้หมู่บ้านส่งส่วยให้ตามที่ต้องการเท่านั้น ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ร่วมในทรัพย์สิน (Communal property) ดำรงอยู่ ระบบร่วมในทรัพย์สินถือเป็นหัวใจความเป็นชุมชน และนอกจากนั้น ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541 ข, หน้า 3) และพระระวี สีเหลืองสวัสดิ์ (2545, หน้า 91) ที่ได้เสนอแนวคิด “วัฒนธรรม คือ ทุน” (Culture as capital) ซึ่งมีนัยสำคัญว่า เมื่อถือว่าวัฒนธรรมเป็นทุนชนิดหนึ่งแล้ว ก็มี Cultural stock ได้และการเปลี่ยนแปลงใน Cultural stock น่าจะถือได้ว่าเกิดการลงทุนหรือทำให้ทุนเดิม (มรดกทางวัฒนธรรม) รักษาคุณค่าไว้ ความมั่งคั่งและความมั่นคง

ทางจิตวิญญาณ เน้นความมั่งคั่งทางวัฒนธรรม ซึ่งก็คือ จุดหมายของความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ยังมองว่าวัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคมซึ่งมีมานานก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม และไม่สูญสลายหายไป ไม่สามารถทำลายได้ แม้จะตกอยู่ภายใต้การครอบงำของอำนาจอื่น ๆ การที่วัฒนธรรมเดิมเสื่อม แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมถูกกระทำ และหากไม่มีการสานต่อ หรือขาดการเอาใจใส่สนับสนุน ทุนทางสังคมนี้จะลดลงและหมดไปได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องปรับบทบาทให้วัฒนธรรมเป็นฝ่ายกระทำ ดันตัวและมีบทบาทนำในสังคม และเมื่อวัฒนธรรมกลับมาเป็นทุนทางสังคมใหม่ ย่อมส่งผลให้เกิดการผลิตได้ โดยเฉพาะผลผลิตด้านการพัฒนาคน

สรุป การบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญา คือ การประยุกต์ต่อยอดภูมิปัญญาดั้งเดิม ให้ดีขึ้น เหมาะสมตามสภาพเงื่อนไขของชีวิตในยุคสมัยปัจจุบันและอนาคต อันส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดทุนทางปัญญาให้กลายเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรม ก่อให้เกิดมูลค่า ส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจ จากการสนทนากลุ่ม สามารถสรุปกระบวนการจัดการทุนทางภูมิปัญญาได้ดังต่อไปนี้

1. การนำปราชญ์ชาวบ้านผู้ที่มีทักษะความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ มาถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
 2. ชุมชนสามารถนำเอาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่มาถ่ายทอดให้ชาวบ้านและสมาชิกภายนอกได้รับรู้ ส่งเสริมให้เกิดการสร้างมูลค่าจากทุนทางปัญญา
 3. ชุมชนร่วมกันสืบสานและอนุรักษ์ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชนให้แก่เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้
 4. ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน
- 2.4 สมาชิกกลุ่มชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีความคิดเห็นสอดคล้องกับการศึกษาด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

จากการสอบถามความคิดเห็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ทั้ง 5 ชุมชน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 4.15$) อยู่ในระดับมาก ดังตารางที่ 10 ดังนี้

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผล และการจัดอันดับของระดับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง)

ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคม	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	SD	แปลผล	จัดลำดับ
1. ประชากรกลุ่มมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการบริหารจัดการทุนมนุษย์ ที่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน	4.42	0.777	มาก	3
2. ประชากรกลุ่มมีความสามารถในกำหนด นโยบายและแผนการปฏิบัติงานแก่สมาชิก ในองค์กร	4.44	0.772	มาก	2
3. ประชากรกลุ่มมีความสามารถ ในการบริหารจัดการองค์กรและอำนาจการ ด้านการกำกับติดตามประเมินผล	4.44	0.779	มาก	1
4. สมาชิกในกลุ่มมีความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับการบริหารจัดการภายในกลุ่ม	3.93	0.667	มาก	10
5. สมาชิกในกลุ่มเข้าร่วมประชุมติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง	3.81	0.651	มาก	11
6. สมาชิกในกลุ่มร่วมกันบริหารจัดการกลุ่ม ด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้ ตามหลักธรรมาภิบาล	3.97	0.743	มาก	9
7. สมาชิกในกลุ่มร่วมกันเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้คนในชุมชน และนอกชุมชนได้รับทราบ	4.13	0.775	มาก	6
8. ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการทุนทาง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง	4.10	0.801	มาก	8
9. ชุมชนสามารถนำเอาภูมิปัญญา และวัฒนธรรมที่มีอยู่มาถ่ายทอดให้ชาวบ้าน และสมาชิกภายนอกได้รับรู้	4.12	0.768	มาก	7

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคม	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	SD	แปลผล	จัดลำดับ
10. ประชากรกลุ่มมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการบริหารจัดการทุนมนุษย์ ที่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน	4.42	0.777	มาก	3
11. ชุมชนร่วมกันสืบสานและอนุรักษ์ ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน ให้แก่เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้	4.14	0.786	มาก	5
12. ประชาชนชาวบ้านสามารถถ่ายทอด ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เด็ก และเยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	4.16	0.808	มาก	4
ภาพรวม	4.15	0.605	มาก	

ตารางที่ 10 พบว่า ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง) ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.15$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 12 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ประชากรกลุ่มมีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กร และอำนวยการด้านการกำกับ ติดตาม ประเมินผล มีค่าคะแนนมากที่สุด อยู่ในระดับมากที่สุดเท่าที่ ($\bar{X} = 4.44$) รองลงมา คือ ประชากรกลุ่มมีความสามารถในการกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติงาน แก่สมาชิกในองค์กร โดยมีค่าคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุดเท่าที่ ($\bar{X} = 4.44$) และข้อที่มีค่าคะแนน น้อยที่สุด คือ สมาชิกในกลุ่มเข้าร่วมประชุมติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง โดยมีค่าคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุดเท่าที่ ($\bar{X} = 3.18$)

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง จากผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารทุนมนุษย์ การใช้ความรู้ ความสามารถที่เป็นทุนของตนเองมาปฏิบัติหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จลุล่วงและทำงานประสานกับเพื่อนร่วมงาน ซึ่งต่างคนก็ต่างใช้ทุนที่มีอยู่ เพื่อทำให้บรรลุเป้าหมาย ทำให้ช่วยสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยใช้ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญที่มีอยู่ นำมาใช้เพื่อช่วยสร้างความแตกต่างให้กับองค์กร ทำให้เกิดความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง ส่งผลให้องค์กรสามารถอยู่รอดและเติบโตอย่างยั่งยืน

1.1 องค์ประกอบการบริหารทุนมนุษย์

1.1.1 กิจกรรมและกระบวนการการบริหารทุนมนุษย์ ได้แก่ การสรรหา คัดเลือก การบรรจุ การใช้ประโยชน์ การพัฒนา และกิจกรรมด้านการบริหารทุนมนุษย์อื่น ๆ มีความถูกต้อง และทันเวลา

1.1.2 องค์กร ได้จัดให้มีระบบฐานข้อมูลด้านการบริหารทุนมนุษย์ที่มีความถูกต้อง เทียบตรง ทันสมัย นำมาใช้ประกอบการตัดสินใจและการบริหารทุนมนุษย์ขององค์กรได้จริง

1.1.3 สัดส่วนค่าใช้จ่ายสำหรับกิจกรรมและกระบวนการบริหารทุนมนุษย์ ต้องบประมาณรายจ่ายขององค์กรในภาพรวม และอาจจะรวมถึงจำแนกตามหน่วยงานมีความเหมาะสม และสะท้อนผลิตภาพของบุคลากร ตลอดจนความคุ้มค่า

การจัดการทุนมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากต่อการเติบโตขององค์กร เพราะการบริหารจัดการทุนมนุษย์ที่ดีนั้นจะส่งผลให้สามารถผลิตสินทรัพย์ที่มีตัวตนได้อย่างไม่จำกัด สำหรับการจัดการทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพนั้น ต้องดำเนินการจัดการใน 3 ด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านทักษะ ด้านความรู้ และด้านความสามารถ ซึ่งถ้าจัดการ 3 ส่วนนี้ได้ดี ก็จะสามารถพัฒนา คุณลักษณะที่เป็นส่วนประกอบของบุคคลได้ดี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาองค์กรต่อไป

2. ด้านการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ด้านการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการบริหารจัดการ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ มีกระบวนการ ในการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดังนี้

2.1 การกำหนดหลักการและเป้าหมายในการดำเนินงานของกลุ่ม ได้แก่

หลักการความเป็นเจ้าของ เป็นการสร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของให้กับสมาชิกทุกคน ทำให้เกิด ความรับผิดชอบและช่วยกันดูแลเอาใจใส่ในการดำเนินงานของกลุ่ม หลักการการพึ่งตนเองฝึกนิสัย การประหยัดและอดออม โดยนำเอาคุณสมบัติพิเศษ 3 ประการของชาวชนบท คือ ความซื่อสัตย์ ความทนอดและความอดทน ลดการพึ่งพาแหล่งทุนจากภายนอกหมู่บ้าน หลักคุณธรรม ใช้การออมทรัพย์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อให้คนมีคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจ และหลักการควบคุมตนเอง สมาชิกกลุ่มทุกคนจะต้องให้ความสนใจดูแลความเคลื่อนไหวและตรวจสอบซึ่งกันและกัน

2.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ เพื่อพัฒนาคนโดยใช้หลักการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาตนเองและเพื่อนสมาชิกให้มีคุณธรรม 5 ประการ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยการระดมเงินออมจัดตั้งเป็นกองทุน ทำให้ชุมชนมีแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพ

หรือใช้จ่ายตามความจำเป็นของครอบครัวและเรียนรู้กิจกรรมเชิงธุรกิจ สามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และเพื่อพัฒนาสังคมโดยการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ ปลูกฝังวิถีประชาธิปไตย ก่อให้เกิดความสามัคคี การช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน ความร่วมมือร่วมใจ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความยุติธรรมความเท่าเทียมกันของสมาชิก

2.3 การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้กำหนดกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้แก่ ด้านการพัฒนาอาชีพ และรายได้ด้านสวัสดิการต่าง ๆ กลุ่มสามารถจัดสรรผลกำไรของกลุ่มเพื่อจัดเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก ด้านการพัฒนาธุรกิจของชุมชนดำเนินกิจกรรมที่สามารถช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน ด้านการพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิก โดยจัดฝึกอบรมสัมมนา จัดเวทีประชาคมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดศึกษาดูงานเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่คณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่ม

2.4 การจัดระเบียบและการควบคุมกำกับกิจกรรมทางการเงิน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้กำหนดการวางแผนการจัดระเบียบและการควบคุมกำกับกิจกรรมทางการเงิน ได้แก่ การส่งเงินสัจจะสะสม การกู้ยืมเงิน การจัดทำทะเบียน การจัดทำบัญชีของกลุ่ม บัญชีเงินสด บัญชีรายวันรับ บัญชีรายวันจ่าย งบกำไร-ขาดทุน งบดุล การจัดสรรกำไรของกลุ่ม การเก็บรักษาเงินของกลุ่ม

2.5 การบริหารเงินทุนและทรัพยากร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้กำหนดการบริหารเงินทุนและทรัพยากร ได้แก่ การจัดทำเอกสารทะเบียนบัญชีและหลักฐานทางการเงิน เพิ่มทักษะในการจัดทำเอกสารทะเบียนบัญชีและหลักฐานทางการเงินแก่ผู้รับผิดชอบ ให้มีความรู้ความชำนาญการเก็บรักษาเงิน สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนแก่สมาชิกถึงความจำเป็น การตรวจสอบบัญชี หลักฐานทางการเงิน มีการรายงานสถานะทางการเงินของกลุ่มในที่ประชุมสมาชิกทุกครั้ง ดัดประกาศเอกสารรายงานสถานะทางการเงินไว้ ณ ที่ทำการกลุ่ม รวมทั้งการรายงานสถานะทางการเงินกำหนดเรื่องการตรวจสอบบัญชี หลักฐานการเงินของกลุ่มไว้ในระเบียบกลุ่ม ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่จะต้องบริหารจัดการเงินทุน และทรัพยากรให้มีผลกำไรและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อกลุ่มและสมาชิก

2.6 ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงาน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้กำหนดโครงสร้างและกระบวนการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คือ การได้มาของคณะกรรมการ การประชุมคณะกรรมการ บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบคณะกรรมการ ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในลำดับต้น ๆ ที่จะส่งผลให้ดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีความเข้มแข็งและเจริญก้าวหน้า ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่ม สมาชิก สถานที่ทำการกลุ่ม

ระเบียบข้อบังคับหรือระบบข้อมูลของกลุ่ม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ถ้าหากกลุ่มมีการบริหารไม่ดี ไม่มีประสิทธิภาพ จะทำให้การดำเนินงานของกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้น การปรับปรุงโครงสร้างและกระบวนการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้มีประสิทธิภาพ

2.7 การพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ มีการกำหนดแนวทางในการพัฒนาขีดความสามารถของกลุ่มจะต้องมีการพัฒนาทั้งคณะกรรมการและสมาชิก เพื่อให้มีความรู้ในการบริหารจัดการและมีส่วนร่วมกับการดำเนินงานกลุ่ม ได้แก่ รับการฝึกอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม/ กองทุนอื่น ๆ หรือเครือข่ายอื่น ๆ จัดฝึกอบรม/ ศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาความรู้ในการประกอบอาชีพแก่สมาชิก จัดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพและส่งเสริมอาชีพเสริมแก่สมาชิก ส่งเสริมคณะกรรมการและสมาชิกดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ส่งเสริมการออม ส่งเสริมจัดทำบัญชีครัวเรือน จัดกิจกรรมเพื่อให้ลดละเลิกอบายมุข เป็นต้น

การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดบุรีรัมย์ มีองค์ประกอบในการดำเนินงานที่สำคัญที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบไปด้วย การกำหนดหลักการดำเนินงานเพื่อการผลิต การกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กำหนดการวางแผนการจัดระเบียบและการควบคุมกำกับกิจกรรมทางการเงิน การบริหารเงินทุนและทรัพยากรด้าน โครงสร้างและกระบวนการทำงาน การพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร

3. การบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญา

จากการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ที่สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตและสังคมในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในประเทศไทย ซึ่งมีความหลากหลายแต่ไม่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากมีพื้นฐานเดียวกัน นั่นคือ ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิตของอาชีพเกษตรกรรม และด้วยเหตุที่ภูมิปัญญาชาวบ้านมีขอบข่ายกว้างขวาง ครอบคลุมวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม จึงจำแนกสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านดังนี้

3.1 ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพ ภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทเพื่อการยังชีพ ได้แก่ ชุมชนมีการผลิตอาหาร ผลิตปุ๋ย ผลิตยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย โดยประยุกต์จากภูมิปัญญาดั้งเดิมจากบรรพบุรุษ

3.2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ชุมชนได้อาศัยหลักคำสอน ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีที่แสดงออกในแบบแผนการดำเนินชีวิต

สอดคล้องกับผลการศึกษาระดับความคิดเห็นการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง) ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.15$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 12 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ประธานกลุ่มมีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรและอำนวยการด้านการกำกับ ติดตาม ประเมินผล มีค่าคะแนนมากที่สุดในระดับมากที่สุดเท่าที่ ($\bar{X} = 4.44$) รองลงมา คือ ประธานกลุ่มมีความสามารถในการกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติงานแก่สมาชิกในองค์กร โดยมีค่าคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุดเท่าที่ ($\bar{X} = 4.44$) และข้อที่มีค่าคะแนนน้อยที่สุด คือ สมาชิกในกลุ่มเข้าร่วมประชุมติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง โดยมีค่าคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุดเท่าที่ ($\bar{X} = 3.18$) ดังแนวคิดของเจริญผล สุวรรณโชติ (2542, หน้า 260) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร คือ งานหรือกิจกรรมที่ทำให้องค์กรสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ได้ตามความมุ่งหมายขององค์กรออกมาให้มีคุณภาพและปริมาณที่ดีที่สุด เพื่อให้องค์กรนั้นเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือองค์กรอื่น ๆ ว่าเป็นองค์กรที่ดำเนินงานตามเป้าหมายได้อย่างแท้จริง จนทำให้งานนั้นมีประสิทธิภาพสูงสุด และแนวคิดของพะยอม วงศ์สารศรี (2543, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอน โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กรตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการ และความมุ่งหวังในความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่กันไป ซึ่งจะทำให้องค์กรสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

นอกจากนี้สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2543, หน้า 21-23) ให้ความหมายไว้ว่าการบริหารหมายถึง การตัดสินใจดำเนินการที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่ได้วิเคราะห์และประเมินจุดอ่อนจุดแข็งขององค์กรไว้ล่วงหน้าแล้ว ซึ่งอยู่ภายใต้ขอบเขตของข้อจำกัดที่มีอยู่ทั้งด้านบุคลากรเทคโนโลยี ทุนและโครงสร้างอื่น ๆ เพื่อนำองค์กรให้ไปสู่ทิศทางที่เป็นไปได้ และแนวคิดของธงชัย สันติวงศ์ (2543, หน้า 1) ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึง การดำเนินกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ คน เงิน สิ่งของ วัสดุ และวิธีการปฏิบัติงาน เป็นปัจจัยในการดำเนินงาน หรืออีกนัยหนึ่งการบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545, หน้า 18-19) ให้ความหมายของการบริหารจัดการไว้ว่า หมายถึง ชุดของหน้าที่ต่าง ๆ (A set of functions) ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องใช้ทรัพยากรจากสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ประกอบด้วย คน (Man)

เงิน (Money) วัสดุ (Material) เครื่องจักร (Machine) วิธีการ (Method) และการบริหาร (Management) หรือที่นิยมเรียกกันว่า 6M's

สรุปการจัดการทุนมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากต่อการเติบโตขององค์กร เพราะการบริหารจัดการทุนมนุษย์ที่ดีนั้นจะส่งผลให้สามารถผลิตสินทรัพย์ที่มีตัวตนได้อย่างไม่จำกัด สำหรับการจัดการทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพนั้น ต้องดำเนินการจัดการใน 3 ด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านทักษะ ด้านความรู้ และด้านความสามารถ ซึ่งถ้าจัดการ 3 ส่วนนี้ได้ดี ก็จะส่งผลให้สามารถพัฒนาคุณลักษณะที่เป็นส่วนประกอบของบุคคลได้ดี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาองค์กรชุมชน มีการประยุกต์ต่อยอดภูมิปัญญาดั้งเดิมให้ดีขึ้น เหมาะสมตามสภาพเงื่อนไขของชีวิตในยุคสมัยปัจจุบัน และอนาคต อันส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดทุนทางปัญญาให้กลายเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรม ก่อให้เกิดมูลค่า ส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจได้แก่กระบวนการดังนี้

1. การนำปราชญ์ชาวบ้านผู้ที่มีทักษะความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ มาถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
2. ชุมชนสามารถนำเอาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่มาถ่ายทอดให้ชาวบ้านและสมาชิกภายนอกได้รับรู้ ส่งเสริมให้เกิดการสร้างมูลค่าจากทุนทางปัญญา
3. ชุมชนร่วมกันสืบสานและอนุรักษ์ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชนให้แก่เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้
4. ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน

ตอนที่ 3 ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

จากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง (วัตถุประสงค์ข้อที่ 2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทุกกลุ่ม มีความคิดเห็นอย่างเดียวกัน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทุกกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่า ขอเริ่มต้นที่มาก่อนว่านโยบายของจังหวัดเกี่ยวกับการดำเนินการจัดทำยุทธศาสตร์ธรรมนูญหมู่บ้าน 9 ดี เพื่อมาขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ว่ามีที่มาอย่างไร ก็ที่มาของเรื่องนี้ คือว่าในสังคมไทยหรือในโลกนี้ไม่เฉพาะที่ประเทศไทยไม่เฉพาะที่จังหวัดบุรีรัมย์เท่านั้น เป็นทั้งสังคมโลกเลย สิ่งที่เป็นที่ปรารถนาก็คงเป็นสังคมสงบสุข คือ สังคมแห่งความสงบสุข แทบเป็นทั้งสังคมโลกแล้วความสงบสุขจะเกิดมาอย่างไร ยุทธศาสตร์เป็นแนวทางในการดำเนินการขององค์กร เพื่อใช้เป็นสิ่งกำหนดทิศทาง แบบแผนด้านพฤติกรรมในการปฏิบัติงานที่เป็นไป

อย่างต่อเนื่องในแต่ละช่วงเวลา วิธีการดำเนินงานที่ต้องการให้คนในองค์กรยึดถือร่วมกัน การกำหนดยุทธศาสตร์นั้น เป็นวิธีการดำเนินงานเพื่อให้สำเร็จตามที่ได้กำหนด เป็นกลยุทธ์ หรือแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการบรรลุจุดประสงค์ หรือเป้าหมายของงาน โดยเป็นเครื่องมือซึ่งนำการบริหารขององค์กร โดยยึดหลักการวิเคราะห์ ให้ทราบถึงสภาพแวดล้อมและกลยุทธ์กลวิธีทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สามารถนำพาหมู่คณะไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งจะต้องประกอบด้วย การกำหนดแผนประสพผลสำเร็จ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ได้กล่าว

“ทუნทางสังคมที่นี้ถ้าจะเกิดได้ก็จะต้องมีปัจจัยความสำเร็จด้านบวก ที่นี้เราก็ได้ค้นหาจาก จาริตดั้งเดิม จาริตดั้งเดิมที่บุรีรัมย์มีอะไรบ้าง เราได้ไปค้นคู่มือหลังของชาวบ้าน ค้นหาภูมิปัญญา ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ค้นหาทუნทางสังคมของชาวบ้าน จากทุกหมู่บ้านทั้ง 2546 แห่ง มารวบรวมวิเคราะห์ และได้สืบค้นจากจาริตประเพณีดั้งเดิมว่าในพื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์มีอะไรบ้าง โดยค้นหาจากทุกหมู่บ้าน สรุปแล้วได้ปัจจัยมา 9 ตัว เป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล ฯลฯ กรรมการหมู่บ้านเข้มแข็งทั้งหมด 9 ตัว ทუნทางสังคมเรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญมาก เรียกว่าต้องทำแบบถวายด้วยหัวใจถึงจะสำเร็จ เพราะว่าสังคมเราปัจจุบันนี้ นับวันสังคมเราจะนำไปสู่สิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่ไม่ดีทำงานง่าย อะไรที่ผิดทำงานง่าย เรื่องอบายมุขที่จะทำให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีทำงานง่าย แต่ว่าคนจะรักษา ศิล 5 เป็นตัวกำกับ” (ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย พบว่า ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทუნทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ
2. ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต
3. ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ยุทธศาสตร์ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ
5. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย พบว่า ยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีความชัดเจนในเรื่อง การบริหารจัดการทუნทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้ไปไปสัมภาษณ์เจาะลึกกับกลุ่มต่าง ๆ ว่ายุทธศาสตร์ แต่ละด้านมีผลต่อการบริหารจัดการทუნทางสังคมหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ

ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ยุทธศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ “เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม และผู้นำด้านการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย ระบบการบริหารงานภาครัฐมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ และมีธรรมาภิบาล ได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาจากประชาชน เสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการบริหารงานแบบบูรณาการอย่างต่อเนื่อง ยกระดับสมรรถนะของส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ พัฒนาและส่งเสริมรูปแบบ โครงสร้างและระบบการบริหารงานใหม่ที่มีความยืดหยุ่น คล่องตัวสูง และปรับปรุงระบบบริการประชาชนให้เป็นเชิงรุกมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการเพิ่มศูนย์บริการครบวงจรที่ครอบคลุมการให้บริการที่หลากหลายขึ้น และการให้บริการถึงตัวบุคคลผ่านระบบศูนย์บริการร่วมและระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ที่สมบูรณ์แบบ มุ่งเน้นการจัดการความรู้และพัฒนาส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีการสร้างนวัตกรรมในการทำงานอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ”

กลยุทธ์ “ส่งเสริม สนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด/ กลุ่มจังหวัดให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ผ่านระบบการบริหารงานจังหวัด/ กลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ”

ผลจากการดำเนินงานในด้านยุทธศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ ก่อให้เกิดการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ส่งเสริมให้เกิดศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดแห่งการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับอารยธรรมขอมโบราณ เช่น ปราสาทเขาพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ เขาอังคาร เขาปลายบัด บุรีรัมย์เป็นเมืองภูเขาไฟมีภูเขาไฟที่ดับแล้ว จำนวน 6 แห่ง มีปล่องภูเขาไฟที่ชัดเจน โดยเฉพาะที่เขากระโดง ในเขตอำเภอเมืองฯ ซึ่งจังหวัดกำลังพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่สำคัญมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำบุรีรัมย์ (อ่างเก็บน้ำสนามบิน อ่างเก็บน้ำห้วยตลาด และอ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ วนอุทยานเขากระโดง มีแหล่งศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ได้แก่ ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งในต้นเดือนเมษายนของทุกปี กลุ่มเตาเผาเครื่องเคลือบพันปี ศูนย์หัตถกรรมอำเภอนาโพธิ์ และศูนย์วัฒนธรรมอีสานใต้ นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สนามฟุตบอล ไอโมบาย สนามแข่งรถมอเตอร์สปอร์ตระดับมาตรฐานโลก “Chang International Circuit” และจุดผ่อนปรนการค้าช่องสายตะกู

ตารางที่ 11 จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์
(กระทรวงการท่องเที่ยวกีฬา, 2558)

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว ในจังหวัดบุรีรัมย์	ผลต่าง (%)	รายได้จากการท่องเที่ยว ในจังหวัดบุรีรัมย์ (ล้านบาท)	ผลต่าง (%)
2555	936,228	+3.08	1,148.28	+16.64
2556	1,077,084	+15.05	1,406.93	+22.52
2557	1,186,759	+10.18	1,659.79	17.97

จังหวัดบุรีรัมย์มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางอารยธรรมขอม และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นจำนวนมาก เช่น อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ แหล่งเตาเผาเครื่องเคลือบโบราณ ปากปล่องภูเขาไฟที่ดับแล้ว 6 ลูก นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สนามฟุตบอลไอโมบาย สเตเดียม สนามแข่งรถบุรีรัมย์ชางอินเตอร์เนชันแนล เซอร์กิต และจุดผ่อนปรนการค้าช่องสายตะกู อำเภอบ้านกรวด มีพื้นที่ติดกับประเทศกัมพูชา ได้เปิดเป็นจุดผ่อนปรนการค้า เพื่อให้มีการค้าขายระหว่าง 2 ประเทศร่วมกัน ส่งเสริมรายได้ของประเทศจากการท่องเที่ยวและการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ามีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ขณะนี้อยู่ระหว่างการพิจารณาคำเนินการยกระดับเป็นจุดผ่านแดนถาวรในอนาคตต่อไป

สถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ ในปี พ.ศ. 2557 จังหวัดบุรีรัมย์ มีสถิคนักท่องเที่ยว จำนวน 1,186,759 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 10.18 เมื่อเทียบกับ ปี พ.ศ. 2556 (1,077,084 คน) และมีรายได้จากการท่องเที่ยว ในปี พ.ศ. 2557 จำนวน 1,659.79 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 17.97 เมื่อเทียบกับ ปี พ.ศ. 2556 (1,406.93 ล้านบาท) สำหรับนักท่องเที่ยว ในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งอยู่ระหว่างรอผลการจัดเก็บจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งคาดว่า จะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นมากกว่าปี พ.ศ. 2557 โดยพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จะเป็นการแวะเที่ยวที่ปราสาทพนมรุ้ง โดยไม่มีการพักค้างคืน จึงทำให้รายได้จากการท่องเที่ยว เพิ่มขึ้นค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับจังหวัดใกล้เคียง แต่ในปัจจุบันจะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น ในวันที่มีการแข่งขันฟุตบอลและแข่งขันรถยนต์ทางเรียบ ซึ่งมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เดินทางเข้ามาเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์เพิ่มมากขึ้นในวันหยุดสุดสัปดาห์ (เสาร์-อาทิตย์) ถ้ามีการแข่งบอล หรือมีการแข่งรถ มีนักท่องเที่ยวประมาณ 30,000-50,000 คน

จากการศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ ดังที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่าการกำหนดยุทธศาสตร์นั้น เป็นวิธีการดำเนินงานเพื่อให้สำเร็จตามที่ได้กำหนดเป็นกลยุทธ์หรือแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการบรรลุจุดประสงค์หรือเป้าหมายของงาน โดยเป็นเครื่องมือซึ่งนำการบริหารขององค์กร โดยยึดหลักการวิเคราะห์ให้ทราบถึงสภาพแวดล้อมและกลยุทธ์ กลวิธีทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมสามารถนำพาหมู่คณะไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งจะต้องประกอบด้วย การกำหนดแผนประสพผลสำเร็จ สรุปความหมายของยุทธศาสตร์ได้ว่าเป็นแนวทางในอนาคตที่จะต้องก้าวเดินจากที่หนึ่ง ไปสู่อีกที่หนึ่ง โดยการปฏิบัติตามแบบแผนที่ได้กำหนด วิธีการดำเนินงานที่ต้องการให้คนในองค์กรยึดถือร่วมกันนั้น จะต้องประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ เพื่อให้การกำหนดแผนประสพผลสำเร็จ ซึ่งจะได้นำเสนอความหมายของวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ตามลำดับ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ขององค์กร

1.2 ยุทธศาสตร์ด้านผู้นำการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย

การส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย จังหวัดบุรีรัมย์ได้พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อส่งเสริมการเกษตร ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 จังหวัดบุรีรัมย์ได้ทำการขุดลอกแหล่งน้ำต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ในการเกษตร ได้ จำนวน 8 แห่ง สามารถเพิ่มพื้นที่รับน้ำได้ไม่น้อยกว่า 842,737 ลูกบาศก์เมตร และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 จะพัฒนาแหล่งน้ำจำนวน 28 แห่ง และสามารถเพิ่มพื้นที่รับน้ำได้ไม่น้อยกว่า 1,366,870 ลูกบาศก์เมตร

การพัฒนาศักยภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น โดยเน้นการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ใหม่ลายเอกลักษณ์ของจังหวัด พร้อมทำการรณรงค์การสวมใส่ผ้าลายเอกลักษณ์ ซึ่งปัจจุบันได้รับการตอบสนองกันอย่างกว้างขวางจากทุกภาคส่วน มีรายการสั่งผลิตเป็นจำนวนมาก ทำให้กลุ่มอาชีพทอผ้าไหมมีรายได้เพิ่มขึ้น

ตารางที่ 12 ข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (GPP) และรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากร
ณ ราคาประจำปี (สำนักงานสถิติจังหวัดบุรีรัมย์, 2558)

ข้อมูล	ปี พ.ศ.			
	2554	2555	2556	2557
ผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) ล้านบาท	67,353	73,279	80,688	-
รายได้เฉลี่ยประชากร (บาท/ คน/ ปี)	52,982	57,830	63,889	-

ภาคการเกษตร ด้านการเกษตร จังหวัดบุรีรัมย์มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ 4 ชนิด เช่น ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง และยางพารา โดยมีแนวโน้มการผลิตเพิ่มขึ้นดังนี้

ข้าว (ปี 2557) มีพื้นที่ปลูก 3,056,424 ไร่ ปริมาณการผลิต ประมาณ 1.12 ล้านตัน มูลค่าการจำหน่าย ประมาณ 14,183 ล้านบาท ลดลงจากปีก่อนร้อยละ 38.38 สาเหตุเกิดจากการกำหนดราคาข้าวของกรมการข้าวที่ลดลงจากสต็อกข้าวของประเทศที่ยังคงมีสูงมากจากปีที่ผ่านมา และนโยบายรัฐบาล

มันสำปะหลัง (ปี 2557) มีพื้นที่ปลูก 273,997 ไร่ ปริมาณการผลิต ประมาณ 0.9625 ล้านตัน มูลค่าการจำหน่าย ประมาณ 2,502 ล้านบาท ลดจากปีก่อนร้อยละ 22.92 เนื่องจากพื้นที่การปลูกลดลง และอีกอย่างเกิดจากภัยธรรมชาติ (ฝนแล้ง) จึงทำให้ผลผลิตลดลง

อ้อย (ปี 2557) มีพื้นที่ปลูก 258,422 ไร่ ปริมาณการผลิต ประมาณ 2.775 ล้านตัน มูลค่าการจำหน่าย ประมาณ 3,330 ล้านบาท ลดลงจากปีก่อนร้อยละ 0.95 เกิดจากภัยธรรมชาติ (ฝนแล้ง) ทำให้ผลผลิตลดลง

ยางพารา (ปี 2557) มีพื้นที่ปลูก 272,788 ไร่ พื้นที่เปิดกรีด 219,063 ไร่ ปริมาณการผลิต ประมาณ 0.0758 ล้านตัน มูลค่าการจำหน่ายประมาณ 3.640 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 85.05

ภาคอุตสาหกรรม ข้อมูล ปี 2557 มีโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 528 แห่ง เงินลงทุน 22,431 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนที่มีมูลค่าการลงทุน 17,437 ล้านบาท ส่วนใหญ่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมเกษตร เช่น โรงสีข้าว โรงงานแปรรูปมันสำปะหลัง โรงงานน้ำตาล โรงงานผลิตยางแผ่น ยางแท่ง เป็นต้น การลงทุนส่วนใหญ่เป็นภาคการเกษตร รองลงมา ได้แก่ อาหาร เครื่องดื่ม เสื้อผ้า และเครื่องแต่งกาย จากข้อมูล 3 ปีที่ผ่านมา ภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 8.6 และในปี 2558 มีแนวโน้มขยายตัวมากขึ้น คาดว่าจะขยายตัวร้อยละ 2.8

ตารางที่ 13 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมและเงินลงทุน (สำนักงานสถิติจังหวัดบุรีรัมย์, 2558)

รายการ	ปี 2555	ปี 2556	ปี 2557
โรงงานอุตสาหกรรม (แห่ง)	486	515	528
เงินลงทุน (ล้านบาท)	12,766	17,436	22,431

ภาคการพาณิชย์กรรม รวมถึงการค้าและบริการ ธุรกิจการค้าที่สำคัญในจังหวัด คือ ธุรกิจค้าส่ง ประเภทวัตถุดิบยานยนต์/ อุปกรณ์ชิ้นส่วน สิ่งทอ วัสดุก่อสร้าง มูลค่าประมาณ ร้อยละ 60

และธุรกิจค้าปลีก ในปี 2558 คาดว่าจะขยายตัว ร้อยละ 7.6 เนื่องจากจำนวนโรงแรม ห้างสรรพสินค้า และจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีการจับจ่ายใช้สอยในจังหวัดเพิ่มมากขึ้น

ด้านสินค้า OTOP จังหวัดบุรีรัมย์มีสินค้า OTOP ที่หลากหลายประเภท เช่น ผ้าไหม ที่เป็นลายเอกลักษณ์ของจังหวัด ผ้าขึ้นดินแดง นอกจากนี้ยังมีสินค้า OTOP อีกหลากหลายประเภท เช่น ประเภทของใช้ที่เป็นผลิตภัณฑ์จากไม้ หรือจากผักตบชวา ประเภทสมุนไพรถนอมผิว ประเภทอาหาร เช่น ขาหมู กระจ่างสารท กุนเชียง กุ้งจ่อม เป็นต้น

ตารางที่ 14 ข้อมูลมูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของจังหวัด (สำนักงานสถิติจังหวัดบุรีรัมย์, 2558)

จังหวัด	ปี พ.ศ.		
	2555	2556	2557
จังหวัดบุรีรัมย์	321,828,856	416,161,822	404,268,061

ผลจากการดำเนินการตามกรอบยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาศักยภาพ ผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น โดยเน้นการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ใหม่ลายเอกลักษณ์ของจังหวัด พร้อมทำการรณรงค์การสวมใส่ผ้าลายเอกลักษณ์ ซึ่งปัจจุบันได้รับการตอบสนองกันอย่างกว้างขวาง จากทุกภาคส่วน มีรายการสั่งผลิตเป็นจำนวนมาก ทำให้กลุ่มอาชีพทอผ้าไหมมีรายได้เพิ่มขึ้น

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ปัจจุบัน นายเสรี ศรีหะไตร จึงได้ร่วมมือกับหน่วยงานราชการ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้ร่วมกันดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เพื่อให้การบริหารงานระดับจังหวัดมีความพร้อมซึ่งจะมีการกระตุ้นให้ทุกชุมชนมีการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดโดยมอบนโยบายให้แก่ข้าราชการทุกหน่วยงานได้เข้าไปติดตามความเข้มแข็งของชุมชน ตั้งแต่ด้านด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาคุณภาพชีวิต สังคมเพื่อให้ประชากรในจังหวัดบุรีรัมย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี

จังหวัดได้พิจารณาเห็นว่าศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของจังหวัดและการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยมีต้นทุนที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ปี 2558 ในการเพิ่มศักยภาพของเมืองเพื่อเชื่อมโยงโอกาสจากอาเซียนในด้านการท่องเที่ยว จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาจังหวัด ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2557-2560 ฉบับทบทวน

ปี พ.ศ. 2560 ว่าศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมและกีฬา เศรษฐกิจมั่นคง สังคมเป็นสุข” และได้กำหนดจุดยืนทางยุทธศาสตร์ (Positioning) โดยจะทำให้จังหวัดบุรีรัมย์เป็น “เมืองท่องเที่ยว” โดยใช้ปราสาทพนมรุ้งซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดที่เป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกเป็นจุดขาย และเป็นจุดศูนย์กลางในการท่องเที่ยวของจังหวัด และเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในจังหวัด เช่น การท่องเที่ยวด้านกีฬา (สนามฟุตบอล สนามแข่งรถ การส่งเสริมเมืองมวยไทยโลก เป็นต้น) ตลอดจนเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับจังหวัดข้างเคียงและประเทศเพื่อนบ้าน นครวัด นครธมของประเทศกัมพูชา โดยในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อไปสู่จุดของการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวได้นั้น จังหวัดได้พิจารณาเห็นว่า การพัฒนาในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนนำไปสู่ความสำเร็จในการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวได้ โดยได้นำแนวคิดของรูปแบบของตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณี B-CM Model: Buriram Case Management Model มาใช้ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภายใต้ปัจจัยแห่งความสำเร็จ 9 ประการ ประกอบด้วย 1) ด้านที่พัก 2) ด้านสุขภาพและอาหารปลอดภัย 3) ด้านความพร้อมด้านสาธารณูปโภค 4) ด้านพนักงานต้อนรับ 5) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 6) ด้านของที่ระลึกและสินค้าประณีต 7) ด้านโซนนิ่งสถานบริการ 8) ด้านท่องเที่ยวและการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และ 9) ด้านการจัดทำระบบฐานข้อมูลและประเมินผล โดยดำเนินการภายใต้เป้าหมายสูงสุด คือ “บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน”

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ ส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. เกิดการพัฒนาโครงข่ายเส้นทางคมนาคมเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัด และระบบเชื่อมโยงการเดินทางท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดข้างเคียงและกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม “เขาพนมรุ้ง” และพัฒนาเส้นทางขนถ่ายสินค้าทางการเกษตร โดยได้นั้นการอำนวยความสะดวกด้านการใช้เส้นทางสัญจรเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยเฉพาะเส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง เชื่อมต่อเส้นทางเข้าสู่แหล่งเตาเผาเครื่องเคลือบโบราณ แล้วมุ่งสู่จุดผ่อนปรนการค้าช่องสายตะกู และเสนอให้ส่วนราชการ (กระทรวง กรม) สนับสนุนงบประมาณดำเนินการปรับปรุงถนนสายหลัก อาทิเช่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 24 ช่วงอำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นถนนที่วิ่งผ่านอำเภอนางรองไปยังเขาพนมรุ้ง และทางหลวงหมายเลข 219-บ้านโคกตะโก อำเภอประโคนชัย นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นที่จะต้องซ่อมแซมถนนที่เป็นถนนสายหลักในขนถ่ายสินค้าทางการเกษตรที่ชำรุด ซึ่งหากได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการดังกล่าวแล้ว นอกจากจะส่งผล

ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวแล้ว ยังจะเป็นการทำให้ประชาชนได้ใช้เส้นทางในการขนถ่ายสินค้าทางการเกษตรที่สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และยังเป็นการลดการสูญเสียจากการเกิดอุบัติเหตุที่มีเหตุมาจากสภาพถนนชำรุดอีกด้วย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้บริหารส่วนท้องถิ่นตำบลจรเข้มากได้กล่าวว่า

“ความสำเร็จของชุมชนบ้านโคกเมืองตำบลจรเข้มากจากที่ผ่านมาเคยได้รับรางวัลแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เมื่อปี พ.ศ. 2529 ระดับประเทศเกิดจากการบูรณาการยุทธศาสตร์ของจังหวัดมาเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งชุมชนบ้านโคกเมือง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีคือ มีแหล่งประวัติศาสตร์คือปราสาทเมืองต่ำ และมีทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชุมชนมีภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดมายาวนานเป็นอย่างดี นอกจากนี้ชุมชนยังมีสินค้าโอท็อปและสินค้าทางการเกษตรที่เป็นสินค้าที่เกิดจากการสนับสนุนให้เป็นเกษตรอินทรีย์ เช่น ข้าวหอมมะลิภูเขาไฟอินทรีย์ แดงโมอินทรีย์ จนทำให้สถานที่ท่องเที่ยวทางการเกษตรยั่งยืน (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตำบลจรเข้มาก, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัยได้กล่าวว่า

“การผลิตสินค้าการเกษตรในชุมชนสามารถทำให้ชุมชนมีเงินกองทุนจากการผลิตสินค้าการเกษตรเพื่อจำหน่าย และมีเงินสำหรับลงทุนซื้อเมล็ดพันธุ์ สำหรับผลิตเพื่อจำหน่าย สมาชิกปลูกผักสวนครัวเพื่อจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อเพื่อเสริมรายได้ เป็นการรวมกลุ่มสร้างอาชีพเสริม เพื่อให้มีรายได้เข้ามาสู่ชุมชน เมื่อชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเป็นสมาชิกชุมชน มีความสามัคคีกันชุมชนมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นกำลังในการผลิตซึ่งมีตลาดรองรับทำให้ทุกคนมีความเชื่อมั่นที่จะผลิตสินค้าทางการเกษตรเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาด และกลุ่มสมาชิกมีรายได้จากการผลิตสินค้าการเกษตรสามารถลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัวแต่สิ่งที่คุณชุมชนได้ตระหนักร่วมกันคือ การปลูกผักเพื่อบริโภคต้องปลอดสารพิษ จะต้องไม่มีผลกระทบแก่ผู้บริโภค จึงจะทำให้กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักบ้านม่วงหวาน โลกเจริญได้รับการยอมรับจากตลาดต่างๆดังยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ ผู้นำด้านการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย” (พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

2. การพัฒนาแหล่งน้ำในเขตพื้นที่ชลประทานและการส่งเสริมให้ประชาชนมีน้ำสะอาดสำหรับอุปโภคและบริโภค โดยได้เน้นการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรในเรื่องของการขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตรและน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค โดยการขุดลอกแหล่งน้ำที่มีอยู่แล้วแต่ตื้นเขิน ปรับปรุงระบบส่งน้ำ เพื่อให้สามารถกักเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์ได้เพิ่มขึ้น ตลอดจนติดตั้งระบบโซลาร์เซลล์สูบน้ำเพื่อการเกษตร เป็นการสนับสนุนให้เกษตรกรทำการเกษตร

โดยเน้นเกษตรปลอดภัย นำไปสู่การส่งเสริมอาหารปลอดภัย สนับสนุนการท่องเที่ยวของจังหวัด และส่งผลต่อสุขภาพที่ดีของประชาชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญซึ่งเป็นประธานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมืองได้กล่าวว่า

“การแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำสำหรับการประกอบอาชีพทางการเกษตร ซึ่งมีความจำเป็นต่อการเกษตรของเกษตรกรอย่างมาก เพราะเกษตรกรเราต้องรอน้ำฝนอย่างเดียว ซึ่งในแต่ละปีฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้เกษตรกรต้องประสบกับปัญหาความเดือดร้อนเกี่ยวกับฝนทั้งช่วงทางชุมชนเราได้ดำเนินการของงบประมาณในการขุดลอกคลองส่งน้ำจากกระทรวงการเกษตร ซึ่งขณะนี้กำลังดำเนินการจัดทำโครงการ (ประธานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

3. การส่งเสริมการท่องเที่ยวและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อสร้างและเผยแพร่ภาพลักษณ์การท่องเที่ยว เชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เพิ่มช่องทางการตลาดด้านการท่องเที่ยว โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ให้ถึงกลุ่มเป้าหมายที่เจาะจงทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น กิจกรรมรับอรุณเบิกฟ้า วันปีใหม่ ณ พนมรุ้ง กิจกรรมมหกรรมแข่งขันจักรยานเพื่อการท่องเที่ยว ปรับปรุงระบบการให้บริการข้อมูลใน Application Go2 Buriram จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางระบบออนไลน์ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวภายใต้แคมเปญ “บุรีรัมย์ เมืองปราสาทสองยุค” และ “บุรีรัมย์ เมืองต้องห้ามพลาด”

จากการดำเนินการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์สอดคล้องกับความเห็นของประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหวาน ซึ่งได้กล่าวเกี่ยวกับการดำเนินของชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ว่า

“ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ เรื่อง การท่องเที่ยวอารยธรรมขอม และการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย ซึ่งชุมชนของเราได้มุ่งเน้นเรื่องการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อจำหน่ายให้แก่ชุมชนได้ซื้อสินค้าไปบริโภคที่สะอาดและมีความปลอดภัยที่สุด ซึ่งการดำเนินการของชุมชนดังกล่าวมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์”
(ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

จากการสนทนากลุ่มประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหักได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“ในด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดเป็นเรื่องสำคัญที่เราต้องเอามาปรับให้เข้ากับชุมชน เพราะฉะนั้น แต่ละชุมชน 2546 หมู่บ้านชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์เรานั้นทำไมถึงแตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับคนในชุมชนและความฉลาดของคน ตรงนี้เป็นส่วนที่จะดึงวัฒนธรรม ดึงจารีตประเพณี

เข้ามาผูกโยงกับเรื่องของเงินตรา ผูกโยงในเรื่องของเศรษฐกิจสังคมที่จะต้องมีความสัมพันธ์กัน เพราะว่าเราจะตัดสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ ตัดในเรื่องของเงินตราออกไม่ได้ ตัดในเรื่องของเศรษฐกิจไม่ได้ เพราะว่าเราต้องพึ่งพาในหลักของปัจจัย 4 ตรงนี้ ยุทธศาสตร์ที่เน้นไปที่ให้คนเป็นคนดี รวมไปถึงทุกเรื่อง รวมไปถึงยุทธศาสตร์ข้อที่ 8 ไปด้วยว่า ทำอย่างไรเราจะมีทุนไว้ในการพึ่งพาตนเอง เพราะฉะนั้นจึงเกิดองค์กร เกิดกลุ่ม เกิดการรวมกลุ่ม เกิดการสะสม เกิดการออมด้วยการเอาวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นองค์ประกอบในการขับเคลื่อน (ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

4. การสร้างโอกาสและเพิ่มรายได้ให้แก่กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ โดยการเข้าไปส่งเสริมและให้ความรู้แก่เกษตรกรและกลุ่มอาชีพ เพื่อให้มีศักยภาพในการผลิตเพิ่มผลผลิตมากขึ้นและมีคุณภาพ มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค สนับสนุนยุทธศาสตร์อาหารปลอดภัย เชื่อมโยงการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ

การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ดังกล่าว สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์เชิงลึกได้กล่าวถึงการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชนว่า

“จากยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ ในด้านเศรษฐกิจ กลุ่มได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อให้ชุมชนมีการออมทรัพย์ไว้สำหรับเป็นทุนในการหมุนเวียน เพื่อให้สมาชิกสามารถกู้เงินไปลงทุนผลิตสินค้าต่าง ๆ ที่สมาชิกสามารถทำได้ ซึ่งเกิดขึ้นมาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งสามารถทำให้เกิดเป็นเศรษฐกิจของชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวและคนทั่วไปที่มาเยี่ยมชมสินค้าที่มีคุณภาพ ซึ่งชุมชนจะมีการรวมกลุ่มในการผลิตสินค้าต่าง ๆ เช่น กลุ่มกล้วยฉาบ กลุ่มผลิตข้าวหอมมะลิ กลุ่มผลิตขนมลอดช่อง กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กลุ่มเลี้ยงโคกระบือ กลุ่มจักสานทอเสื่อกข้อมลิ เพื่อจำหน่ายสามารถนำรายได้จากการจำหน่ายมาจุนเจือครอบครัว ทั้งนี้โดยการอาศัยภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีอยู่ และชุมชนได้ใช้หลักการบริหารจัดการที่ครบวงจร โดยชุมชนของเราจะรวมกลุ่มกันทำเป็นอาชีพเสริมนอกจากฤดูทำนา ซึ่งการดำเนินงานของชุมชนมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านเศรษฐกิจ คือ การผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

นอกจากนี้พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัยได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“ยุทธศาสตร์เป็นภารกิจที่จังหวัดได้มอบหมายให้พัฒนาชุมชนได้ขับเคลื่อนสนองรับนโยบายของจังหวัดให้มุ่งเป้าไปที่กลุ่มที่มีความเข้มแข็งน้อย ทางจังหวัดได้ให้พัฒนาชุมชนเข้าไปช่วยเหลือกลุ่มที่ยังไม่มีการจัดตั้ง ทางจังหวัดเน้นให้ไปช่วยชุมชนที่ยังอ่อนแอที่ยังไม่สามารถ

พึ่งพาตนเองได้ โดยมอบให้เจ้าหน้าที่อีกเป็นเป้าหมายในการขับเคลื่อนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้” (พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้บริหารส่วนท้องถิ่นตำบลจรเข้มากได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“ทุนที่ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญ คือ ทุนทางด้านกองทุนสามารถส่งเสริมเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่มีรูปของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ เรามีภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และวัฒนธรรมคนในชุมชนก็ร่วมกันอนุรักษ์อยู่ตลอด ในเรื่องของวัฒนธรรมของเรามีมาตั้งแต่อดีต เราได้อนุรักษ์วัฒนธรรมของเรามาตลอด ที่นี้ทุนอื่น ๆ ที่จะช่วยเราได้ก็คือ ทุนเรื่องของสิ่งแวดล้อม ทุนสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ รวมไปถึงสิ่งเก่าแก่ที่มีอยู่ เช่น ปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทเขาไปรบัด เป็นต้นทุนทางสังคม เพราะปราสาทเหล่านี้ เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทุนทางประเพณีวัฒนธรรมของเราก็เข้มแข็ง ในตำบลจรเข้มาก เรามีวัดและสำนักสงฆ์ รวมทั้งหมด 12 แห่ง วัดและพระสงฆ์เป็นทุนทางสถาบัน ที่จะช่วยประสานกับชุมชน ซึ่งสามารถทำให้เราได้เชื่อมโยงกัน ทุนทางด้านศาสนา ทางด้านการศึกษา แต่ที่สำคัญที่สุดขณะนี้ คนในจรเข้มากของเรามีความสามัคคีกัน โดยรวมเป็นที่น่าพอใจ เป็นชุมชนที่มีความสามัคคีกันมาก เราจะเห็นว่า เมื่อเรามีกิจกรรมใด ๆ ก็จะได้รับความร่วมมือจากท้องที่ท้องถิ่นเป็นอย่างดี สามารถประสานความร่วมมือกันในการขับเคลื่อนตำบลจรเข้มากของเราให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความสงบสุขร่วมกัน (ผู้บริหารส่วนท้องถิ่นตำบลจรเข้มาก, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

จากการสนทนากลุ่ม (Focus group) ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งยุทธศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม และผู้นำด้านการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย พบว่า ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจมีผลทำให้ชุมชนมีการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน ดังนี้

1. สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มรูปแบบต่าง ๆ เช่น สหกรณ์กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต วิสาหกิจชุมชน กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ฯลฯ พัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมการเกษตรหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่หลากหลาย มีการแปรรูปและการผลิตบนฐานทรัพยากรในชุมชนให้เพียงพอกับการอุปโภคบริโภคภายในชุมชน และนำส่วนเกินไปแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน หรือเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ตลาดภายนอกชุมชน โดยมีข้อตกลงและผลประโยชน์ที่ยอมรับร่วมกันอย่างเป็นธรรม
2. รมรงค์และส่งเสริมภาคการผลิตและบริการในการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรหรือกิจกรรมบางส่วนไปสร้างอาชีพและการจ้างงานในท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกล เพื่อลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน

คู่มือเมืองหลวงและเมืองใหญ่ ทำให้ครอบครัวอบอุ่นอยู่พร้อมหน้าทุกวัย มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และมีแกนนำ/ผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนควบคู่ไปด้วย

3. ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาครัฐหรือรัฐวิสาหกิจบนหลักของความโปร่งใส ใช้ฐานทรัพยากรในพื้นที่ อาทิ เกษตรอินทรีย์ หัตถกรรม บริการสุขภาพ การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีชุมชน เป็นต้น และเชื่อมโยงการค้าการลงทุนระหว่างเศรษฐกิจชุมชนกับวิสาหกิจขนาดกลาง และหรือวิสาหกิจขนาดใหญ่

4. สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูง เช่น อาหารสุขภาพ หัตถกรรม บริการสุขภาพ บริการการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยรักษาคุณค่าเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง เมื่อนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นไปต่อยอดขยายผลในเชิงพาณิชย์

5. พัฒนาระบบการบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการสร้างผู้ประกอบการใหม่ ด้วยการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้า การจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา และการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งคนพิการที่สอดคล้องกับความหลากหลายของอาชีพในชุมชน เพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

สรุป ชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ได้บูรณาการยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของจังหวัดบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน เกิดการรวมกลุ่มรูปแบบต่าง ๆ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ฯลฯ พัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมการเกษตรหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่หลากหลาย มีการแปรรูปและการผลิตบนฐานทรัพยากรในชุมชนให้เพียงพอกับการอุปโภคบริโภคภายในชุมชนและนำส่วนเกินไปแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน หรือเชื่อมโยงเครือข่ายสู่ตลาดภายนอกชุมชน โดยมีข้อตกลงและผลประโยชน์ที่ยอมรับร่วมกันอย่างเป็นธรรม เกิดการร่วมมือระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาครัฐ เกษตรอินทรีย์ หัตถกรรม บริการสุขภาพ และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

2. ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต

ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิตของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพอเพียงภายใต้การบริหาร

ตามหลักธรรมาภิบาล จังหวัดบุรีรัมย์ได้ให้ความสำคัญของคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตที่ดี นับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นจุดหมายปลายทางของบุคคล ชุมชนโดยส่วนรวม หากประชากรในจังหวัด โดยส่วนรวมคือคุณภาพ แม้ว่าจะมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เพียงใด ก็ไม่อาจทำให้เจริญ และพัฒนาให้ทันหรือเท่าเทียมกับที่มีประชากรที่มีคุณภาพได้ คุณภาพของประชากรจึงเป็นปัจจัย ที่สำคัญและชี้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้ากว่าประเทศอื่น การส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพของทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา จึงทำให้ยกฐานะเป็นจังหวัดที่มีอำนาจ ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็ว

จากข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า จังหวัดบุรีรัมย์มีครัวเรือนยากจนที่มีรายได้ ต่ำกว่าเกณฑ์ จปฐ. (30,000 บาท/คน/ปี) ในปี พ.ศ. 2557 จำนวน 1,709 ครัวเรือน ปี พ.ศ. 2558 จำนวน 1,370 ครัวเรือน ครัวเรือนยากจนมีแนวโน้มลดลง รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเพิ่มขึ้น (ปี 2555 รายได้เฉลี่ย 57,830 บาท, ปี 2556 รายได้เฉลี่ย 63,889 บาท) โดยจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ของจังหวัดบุรีรัมย์ในด้านต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านการศึกษา ปี 2557 จังหวัดบุรีรัมย์แบ่งการศึกษาออกเป็นเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา 4 เขต และเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 จำนวนสถานศึกษา 920 แห่ง แบ่งเป็นระดับอุดมศึกษา 4 แห่ง ระดับอาชีวศึกษา 7 แห่ง ระดับมัธยมศึกษา 66 แห่ง ระดับประถมศึกษา 843 แห่ง จากข้อมูลที่ผ่านมาแนวโน้มความต้องการด้านการศึกษาเพิ่มขึ้น จำนวนนักเรียนต่อห้อง เพิ่มขึ้น มีการแบ่งเขตความรับผิดชอบในด้านการศึกษาดังนี้

2.1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 1 รับผิดชอบ 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองบุรีรัมย์ อำเภอขามเฒ่า อำเภอตาปลายมาศ และอำเภอบ้าน

2.1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 2 รับผิดชอบ 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอประโคนชัย อำเภอกระสัง อำเภอห้วยราช อำเภอบ้านกรวด และอำเภอพลับพลาชัย

2.1.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 3 รับผิดชอบ 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอนางรอง อำเภอปะคำ อำเภอละหานทราย อำเภอหนองกี่ อำเภอโนนสุวรรณ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอหนองหงส์ และอำเภอโนนดินแดง

2.1.4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 4 รับผิดชอบ 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอพุทไธสง อำเภอคูเมือง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ อำเภอนาโพธิ์ อำเภอสตึก และอำเภอแคนดง

2.1.5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 รับผิดชอบ โรงเรียนมัธยมศึกษาทุกแห่งในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 23 อำเภอ มีสถานศึกษาทั้งสิ้น 66 แห่ง

2.2 ด้านการสาธารณสุข จังหวัดบุรีรัมย์มีโรงพยาบาลศูนย์ 1 แห่ง โรงพยาบาลชุมชน 22 แห่ง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล 224 แห่ง สถานบริการสาธารณสุขเอกชน 264 แห่ง (โรงพยาบาลเอกชน 1 แห่ง คลินิกเอกชน 263 แห่ง) มีแพทย์ 327 คน ทันตแพทย์ 99 คน เภสัชกร 174 คน และพยาบาลวิชาชีพ 1,672 คน อัตราส่วนต่อประชากร แพทย์เท่ากับ 1: 4,837 คน ทันตแพทย์เท่ากับ 1: 15,977 คน เภสัชกรเท่ากับ 1: 9,090 คน และพยาบาลเท่ากับ 1: 946 คน

2.3 ด้านการศาสนา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประมาณ 98% ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลามประมาณ 2%

2.4 ด้านภาษา ประชากรพื้นที่ตอนบนของจังหวัดส่วนใหญ่พูดภาษาอีสาน ตอนล่างและพื้นที่ติดจังหวัดสุรินทร์พูดภาษาเขมร และพื้นที่ติดจังหวัดนครราชสีมาพูดภาษาไทยโคราช

ตารางที่ 15 ข้อมูลเปรียบเทียบแรงงานในจังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งแต่ปี 2555-2557 (สำนักงานสถิติจังหวัดบุรีรัมย์, 2558)

ประเภทแรงงาน	ปี พ.ศ.		
	2555	2556	2557
จำนวนแรงงาน (คนไทย)	873,888	878,306	878,643
ที่มีงานทำ	836,497	851,316	860,434
ว่างงาน	7,376	7,331	7,296
อัตราการว่างงาน	0.84	0.83	0.43
จำนวนแรงงาน (ต่างดาว) ที่จดทะเบียนแล้ว	1,187	1,626	2,117

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิตของจังหวัดบุรีรัมย์ส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ในยุทธศาสตร์ในจังหวัดบุรีรัมย์ ในด้านสังคมและคุณภาพชีวิต ได้กำหนดเป้าประสงค์ในการดำเนินงาน 3 ด้านคือ

1. คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี
2. ชุมชนเข้มแข็งตามวิถีพอเพียง

3. สังคมร่วมเย็นภายใต้การบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล รักษาอัตลักษณ์ (วัฒนธรรม)

การเสริมสร้างให้สังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุขด้วยวิถีปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนที่เข้มแข็งจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยที่ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมที่เป็นองค์รวม มีกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน มีการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสมานฉันท์ มีการอนุรักษ์ พัฒนา และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมยั่งยืน นำไปสู่สถานะดินค่าน้ำชุ่ม ป่าไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่า อุดมสมบูรณ์ และสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ ปลอดภัย อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูล เกิดความสงบสุขร่วมเย็น สามารถแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีบูรณาการ มีภูมิคุ้มกันสามารถต้านรับและใช้ประโยชน์จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน และมีบทบาทที่เข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอพลับพลาชัยได้กล่าวว่า “ยุทธศาสตร์จังหวัดบุรีรัมย์ชุมชนในอำเภอพลับพลาชัยได้ปฏิบัติตามในหลักการของยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต ชุมชนเข้มแข็งตามวิถีพอเพียง ซึ่งชุมชนสามารถที่จะพัฒนาตัวเอง เนื่องจากชุมชนมีความเข้มแข็ง เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือนส่วนหนึ่ง กิจกรรมการลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การสร้างความรัก ความสามัคคี และการออม ซึ่งเป็นจุดแข็งที่จะไปสร้างค่าให้แก่ครัวเรือน หากครัวเรือนใดหรือสมาชิกใดสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างจริงจังก็จะสามารถช่วยเหลือพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวได้ดีขึ้น” (พัฒนาชุมชนอำเภอพลับพลาชัย, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

ความเห็นดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผู้บริหารส่วนท้องถิ่นเทศบาลเมืองนางรอง ซึ่งมีความเห็นว่า

“แนวทางในการบริหารจัดการทุนทางสังคมของเทศบาลเมืองนางรอง คือ การส่งเสริมให้เครือข่ายของภาคประชาชนเข้มแข็ง เช่น กลุ่มอาสาสมัคร ชมรม สถาบัน มีความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยการสนับสนุนงบประมาณให้มีกิจกรรมทำอย่างต่อเนื่อง รวมถึงแนะนำแหล่งกองทุนที่สำคัญ เพื่อให้กลุ่มองค์กรภาคประชาชนได้มีกิจกรรมทำอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน” (ผู้บริหารเทศบาลเมืองนางรอง, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2558)

นอกจากนี้ผู้บริหารเทศบาลตำบลพนมรุ้ง ยังได้ให้ความเห็นว่า

“ยุทธศาสตร์ของจังหวัดมีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนในเทศบาลอย่างมาก เนื่องจากการดำเนินงานการจัดการของเทศบาลตำบลพนมรุ้ง ได้มีดำเนินตามกรอบยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ และมีกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแต่ละชุมชน โดยกำหนดจุดแข็งจุดอ่อนของชุมชน เพื่อให้สะดวกต่อการวางแผนในการพัฒนาชุมชน อีกทั้งส่วนท้องถิ่นส่งเสริมให้มีกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนในการพัฒนาชุมชน (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลพนมรุ้ง, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ซึ่งความเห็นดังกล่าวตรงกันกับความเห็นของประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก ซึ่งได้กล่าวว่า

“กลุ่มชุมชนบ้านถนนหักได้นำหลักยุทธศาสตร์มาใช้กับองค์กรชุมชนโดยอาศัยความร่วมมือจาก 3 องค์กรหลัก คือ บ้าน วัด โรงเรียน และนอกจากนั้นทางกลุ่มได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่ม ทางกลุ่มได้ดำเนินการและคนโดยอาศัยความร่วมมือระหว่างสมาชิกในกลุ่ม โดยการปลูกฝังแนวคิดเรื่องการออม การสะสมเงิน เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงของชีวิตในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต”

(ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2559)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอนางรองได้กล่าวว่า

“ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ตามที่ได้ทำงานมาในพื้นที่เห็นว่ายุทธศาสตร์มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม โดยเฉพาะธรรมนูญหมู่ 9 ดี ถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ของท่านผู้ว่าถือว่าดีมาก เพราะว่าจากประสบการณ์การทำงานมาตลอดจะมองอยู่ที่การพัฒนาคนเป็นนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชนตั้งแต่แรกที่เน้นไปที่คนพัฒนาคน คนจะทำให้ทุกอย่างสำเร็จหรือไม่สำเร็จ เข้มแข็งหรือไม่เข้มแข็ง ชุมชนแต่ละชุมชนมีประสิทธิภาพที่ไม่เท่ากัน เป็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ หมู่บ้านชุมชนที่ประสบความสำเร็จกับหมู่บ้านชุมชนที่ไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะมีขึ้นมีลงเพราะฉะนั้น จะต้องพัฒนาที่คน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย 9 ดี ของท่านผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ โดยเฉพาะนโยบาย 9 ดี (พัฒนาชุมชนอำเภอ นางรอง, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม, 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้อำนวยการกลุ่มศึกษาศาสนาศิลปวัฒนธรรมซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลข้างต้นได้กล่าวว่า

“ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะผมเน้นไปในเรื่องทุนทางสังคมที่เป็นวัฒนธรรม ตอนนี้มีมีการแลกเปลี่ยน มีการถ่ายทอด มีการส่งเสริมสนับสนุนกระจายในแต่ละพื้นที่ อันนี้จะเป็นเหตุและความเข้มแข็งที่มีปัจจัยที่เรากำลังทำอยู่ตอนนี้ก็คือ เราจับอยู่ 3 ตัว 1) จะต้องมีการบูรณาการการบริหาร เพราะคนมีหลากหลายอาชีพต้องบูรณาการ

2) สังคมมีอาชีพที่หลากหลาย เป็นสังคมแห่งการส่งเสริมเรียนรู้และแลกเปลี่ยน ถ้าเกิดตัวนี้ก่อน จะไม่มีการต่อยอดให้สังคมเป็นสังคมเรียนรู้ 3) จะต้องนำเทคโนโลยีเข้ามาในการที่จะถ่ายทอด สิ่งเหล่านี้ ไปเป็นสื่อออกไปสู่สังคม เพราะฉะนั้น ตอนนี้เราได้ผลอยู่ เพราะฉะนั้น ความเข้มแข็ง ทางสังคม โดยเฉพาะทุนในด้านทางวัฒนธรรมจะต้องมี 3 ลักษณะ” (ผู้อำนวยการกลุ่มศึกษาศาสนา ศิลปวัฒนธรรม, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

จากการสนทนากลุ่ม (Focus group) ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผล ต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิตชุมชน เข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ มีการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจร เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตดังนี้

1. พัฒนาระบบข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่าง ๆ อาทิ สถานะของกลุ่มต่าง ๆ กิจกรรมของชุมชน ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์หรือผู้นำตาม ธรรมชาติในชุมชน โดยจัดทำเป็นแผนที่ทุนของชุมชนที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึง ได้สะดวก และนำไปใช้พื้นฐานในการจัดการทรัพยากรของชุมชนและกำหนดทางเลือกการพัฒนา ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

2. จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์ หาปัญหาและสาเหตุ ค้นหาทางออก นำไปทดลองปฏิบัติจริง มีเครือข่ายการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยน เรียนรู้ มีการต่อยอดปรับใช้ประโยชน์ โดยใช้แหล่งทุนในชุมชน อาทิ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต วิสาหกิจชุมชน และกองทุนต่าง ๆ ของหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นต้น พัฒนาความต้องการของชุมชน ให้เป็นแผนชุมชนไปเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์จังหวัด และแผนอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

3. ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน โดยเชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง ควบคู่กับการค้นหาผู้นำตามธรรมชาติ รุ่นใหม่ที่เข้มแข็ง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียร และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมให้เป็นพลังขับเคลื่อน และขยายผลกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนในวงกว้างและระยะยาว

4. สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้อง กับความหลากหลายของทุนในชุมชน ควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้าน โดยสนับสนุนบทบาท

นักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เช่น การทำเกษตรผสมผสาน และการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น โดยรวบรวมความรู้ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เผยแพร่สู่ชุมชน และมีกระบวนการพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์สู่การพึ่งตนเองและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

สรุป ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิตของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิตชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ มีการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจรเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดย การพัฒนาฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่าง ๆ และยังมีการจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน โดยเชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง นอกจากนี้ ยังมีการสนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความหลากหลายของทุนในชุมชนควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้าน โดยสนับสนุนบทบาทนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของจังหวัดบุรีรัมย์ “อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วม สู่สมดุลสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน” มีความสอดคล้องกับแผนบริหารราชการแผ่นดิน (พ.ศ. 2555-2558) นโยบายที่ 8 “นโยบายการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ข้อ 8.1 “ประสิทธิภาพการบริหารราชการแผ่นดิน” เป้าประสงค์เชิงนโยบาย ข้อ 1 “ระบบการบริหารงานภาครัฐมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ และมี ธรรมภิบาล ได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาจากประชาชน” นโยบาย ข้อ 2 “เสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการบริหารงานแบบบูรณาการอย่างต่อเนื่อง ยกกระดับสมรรถนะของส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ พัฒนาและส่งเสริมรูปแบบโครงสร้าง และระบบการบริหารงานใหม่ที่มีความยืดหยุ่นคล่องตัวสูง และปรับปรุงระบบบริการประชาชนให้เป็นเชิงรุกมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการเพิ่มศูนย์บริการครบวงจรที่ครอบคลุมการให้บริการที่หลากหลายขึ้น และการให้บริการถึงตัวบุคคลผ่านระบบศูนย์บริการร่วมและระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ที่สมบูรณ์แบบ มุ่งเน้นการจัดการความรู้และพัฒนาส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีการสร้างนวัตกรรมในการทำงานอย่างประหยัด

และมีประสิทธิภาพ” กลยุทธ์ “ส่งเสริม สนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด/ กลุ่มจังหวัด ให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ผ่านระบบการบริหารงานจังหวัด/กลุ่มจังหวัด แบบบูรณาการ” (สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์, 2556, หน้า 53-55)

จากข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า มีทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้

1. ทรัพยากรป่าไม้ ในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าเป็นพื้นที่เขตป่าสงวนมีมากที่สุด จำนวน 1,750,069.50 ไร่ รองลงมาเป็นอุทยานแห่งชาติ จำนวน 137,608 ไร่ ตามลำดับ ดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 ข้อมูลเปรียบเทียบทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555-2556

ทรัพยากรป่าไม้/ ประเภทป่าไม้	พ.ศ.2555			พ.ศ.2556		
	แปลง	ตร.กม.	ไร่	แปลง	ตร.กม.	ไร่
ป่าสงวนแห่งชาติ	-	-	-	22	7,000.278	1,750,069.50
อุทยานแห่งชาติ	-	-	-	1	550.432	137,608
วนอุทยาน	-	-	-	1	5.80	1,450
ป่าไม้ถาวรของชาติ	-	-	-	10	167.976	41,994
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	-	-	-	1	781.944	195,486
เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	-	-	-	4	81.112	20,278
รวม	-	-	-	39	8,587.542	2,146,885.50

2. หิน บุรีรัมย์มีภูเขาไฟที่ดับแล้ว 6 ลูก บริเวณรอบ ๆ ภูเขาไฟ ยังอุดมไปด้วยหิน บะซอลท์ ที่มีคุณภาพดี แข็งแกร่ง เหมาะสำหรับการก่อสร้างอาคาร ถนน และงานก่อสร้างทั่ว ๆ ไป จึงมีผู้ประกอบการโรงโม่หินในจังหวัดจำนวนมากถึง 10 โรง ส่งหินที่บดย่อยแล้วไปขายในหลาย ๆ จังหวัด

3. ทรายน้ำจืด มีทรายน้ำจืดอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล ในท้องที่อำเภอคูเมืองพุทไธสง และอำเภอสตึก มีผู้ประกอบการดูดทรายหลายราย

4. ดินในจังหวัดมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย

5. แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ๆ ได้แก่

5.1 แม่น้ำมูล อยู่ทางตอนเหนือของจังหวัด มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยทั้งปี 256.69 ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นแหล่งน้ำสำคัญในการอุปโภค-บริโภค และเพื่อการเกษตร

5.2 ลำน้ำชี เป็นลำน้ำแบ่งเขตจังหวัดบุรีรัมย์ และสุรินทร์ อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยทั้งปี ประมาณ 444.69 ล้านลูกบาศก์เมตร

5.3 ลำปลายมาศ ไหลมาจากจังหวัดนครราชสีมา สู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดบุรีรัมย์ มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 464.72 ล้านลูกบาศก์เมตร

5.4 ลำนางรอง เกิดจากเทือกเขาทางด้านทิศใต้ของจังหวัดบุรีรัมย์ มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 271.71 ล้านลูกบาศก์เมตร

5.5 ลำปะเทีย เกิดจากเทือกเขาทางตอนใต้ของจังหวัด มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 161.76 ล้านลูกบาศก์เมตร

5.6 ลำพิงชู มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 146.40 ล้านลูกบาศก์เมตร

จังหวัดบุรีรัมย์ มีลุ่มน้ำย่อยทั้งหมด จำนวน 10 ลุ่มน้ำ ปัจจุบันสามารถเก็บกักน้ำได้รวมทั้งสิ้น 933.45 ล้านลูกบาศก์เมตร แต่จากการวิเคราะห์จังหวัดบุรีรัมย์มีความต้องการใช้น้ำปริมาณทั้งสิ้น จำนวน 1,010,44-1,157,95 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งยังขาดปริมาณน้ำอีกประมาณ 72.99-224.6 ล้านลูกบาศก์เมตร

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดบุรีรัมย์ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดบุรีรัมย์สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประธานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมืองได้กล่าวว่า

“ทรัพยากรธรรมชาติชุมชนบ้านโคกเมืองของเราเหมือน ได้รับอานิสงส์จากบรรพบุรุษที่ได้สร้างพื้นที่ในเขตนี้ไว้เป็นทุนให้แก่ลูกหลานเปรียบเสมือนเรามีบุญเก่า ซึ่งพื้นที่ในเขตนี้เป็นพื้นที่ที่มีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่ามหาศาล นั่นก็คือดินภูเขาไฟ เป็นพื้นดินที่มีคุณค่าสำหรับลูกหลานชาวนา ในเขตพื้นที่ของเรา บ้านโคกเมืองเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ดีซึ่งมีอยู่ในบริเวณเขตพื้นที่ภูเขาไฟเป็นชุมชนที่อยู่ระหว่างกลาง ของพื้นที่ภูเขาไฟ 3 ลูก คือภูเขาพนมรุ้ง ภูเขาไพบรบัด และภูเขาอังคาร (ประธานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง, สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2558)

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“หากมองในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นต้องหยิบยุทธศาสตร์เหล่านี้แล้วเข้าไปคลุกคลี เข้าไปทำความเข้าใจกับชุมชน ซึ่งท้องถิ่นก็ได้ดำเนินการในบางเรื่องไปแล้ว เช่น เรื่องของสิ่งแวดล้อม ซึ่งเรามีโครงการให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับเรา ในการดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประธานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟ ได้กล่าวว่า

“ในชุมชนบ้าน โคมเมือง มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและสำคัญในชุมชนของเราเหมือน เราได้กินบุญเก่าจากบรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์เอาไว้ทำให้ชุมชนของเราได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่ ยุคนั้นมาจนถึงปัจจุบันเรียกว่าเราได้รับมรดกจากบรรพบุรุษจึงทำให้ชุมชนของเรามีความเป็นอยู่ที่ดี มีความเข้มแข็งประกอบกับพื้นที่บ้าน โคมเมืองมีทรัพยากรดินที่มีคุณค่าเรียกว่าดินภูเขาไฟ เหมาะแก่ การผลิตพืชการเกษตรเช่นข้าวหอมมะลิ ดังนั้นเราจึงภูมิใจในบ้าน โคมเมืองของเราซึ่งกลายเป็น แหล่งท่องเที่ยวสำคัญทางประวัติศาสตร์และมีสภาพทางภูมิศาสตร์ดี เพราะเราอยู่ในท่ามกลาง ของภูเขาหลายลูก เช่น เขาพนมรุ้ง เขาปลายบัด เขาอังคาร พื้นที่ในบ้าน โคมเมืองส่วนมาก เป็นดินเหนียวเหมาะในการปลูกข้าวมะลิ 105 ซึ่ง ดร.สุนทร ศรีหะเนิน ท่านได้คิดค้นเกี่ยวกับ ข้าวมะลิ 105 และมีข้าวมะลิดินภูเขาไฟ ชุมชนเรามีปราสาทเมืองต่ำ มีแหล่งเรียนรู้ 6 แห่งด้วยกัน ชุมชนเราจะแบ่งกันรับผิดชอบ ส่วนกลุ่มของเราก็มีความถนัดเรื่องของข้าวมะลิอินทรีย์ (ประธานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้าน โคมเมือง, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตข้าวดินภูเขาไฟ ได้กล่าวว่า

“บ้าน โคมเมืองมีดินภูเขาไฟซึ่งมีแร่ธาตุดี เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดีและสมบูรณ์ สำหรับเกษตรกรนับว่าชุมชนมีความโชคดีในด้านยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วม คู่สมดุลสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความสมดุลอย่างยั่งยืน” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์ข้าวภูเขาไฟบ้าน โคมเมือง, สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2558)

นอกจากนี้ประธานกลุ่มผลิตข้าวดินภูเขาไฟ ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“ดังนั้นเขตพื้นที่ตรงนี้จึงเหมาะสมกับการปลูกข้าวมะลิหอม 105 อย่างมาก ชุมชนที่อยู่ใน บริเวณภูเขาไฟทั้ง 3 ลูก ซึ่งเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่อำนวยผลให้เกษตรกร แต่เดิมชาวบ้าน ยังไม่รู้ว่าในชุมชนบ้าน โคมเมืองมีทรัพยากรที่มีคุณค่าโดยได้เกษตรกรประจำตำบล ได้เข้ามาช่วยเหลือ ในการเป็นที่เลี้ยงให้กับเกษตรกร และได้ให้ความรู้เรา เกี่ยวกับความหอมของข้าวมะลิ 105 ว่า เกิดจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ดังนั้นทางกลุ่มจึงได้รู้จักร่วมกันยึดถือและปฏิบัติตามแนวคิดนี้ และ เกษตรกรสามารถผลิตข้าวมะลิหอม จนกระทั่งเกษตรกรได้เห็นความสำคัญแล้วก็มารวมกลุ่มกันขึ้น จึงได้ผลิตข้าวเพื่อแปรรูปจำหน่ายโดยสามารถกำหนดราคาขายเองได้ จุดเด่นของเกษตรกร บ้าน โคมเมือง นอกจากเกษตรกรได้รวมกลุ่มกันผลิตข้าวแปรรูปขายได้แล้ว เรายังมีการรวมกัน ตั้งกลุ่มออมทรัพย์โดยให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการออมทรัพย์กัน (ประธานกลุ่มผลิตข้าวดินภูเขา ไฟบ้าน โคมเมือง, สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประธานกองทุนชุมชนบ้านถนนหักได้กล่าวว่า

“ชุมชนจะเข้มแข็ง องค์กรที่จะเข้มแข็ง ต้องมาจากคนในชุมชนในที่สุดการจะนำเอา ยุทธศาสตร์ไหนมาที่ตามถ้าคนไม่ดีก็ไปไม่รอดจะดีแค่ไหนเขียนดีแค่ไหนถ้าคนไม่ดีก็ไปไม่รอด เพราะฉะนั้น ในยุทธศาสตร์ข้อแรกเป็นเรื่องสำคัญที่เราต้องเอามาปรับให้เข้ากับชุมชน เพราะฉะนั้น แต่ละชุมชน 2546 หมู่บ้านชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์เรานั้นทำไมถึงแตกต่างกัน ซึ่งอยู่กับคน ในชุมชนและความฉลาดของคน ตรงนี้เป็นส่วนที่จะดึงวัฒนธรรม ดึงจารีตประเพณีเข้ามา ผูกโยง กับเรื่องของเงินตรา ผูกโยงในเรื่องของเศรษฐกิจสังคมที่จะต้องดี เพราะว่า เราจะตัดสิ่งเหล่านี้ ไม่ได้ ตัดในเรื่องของเงินตราออกไม่ได้ ตัดในเรื่องของเศรษฐกิจไม่ได้ เพราะว่าเราต้องพึ่งพา ในหลักของปัจจัย 4 ตรงนี้ยุทธศาสตร์ที่เน้นไปที่ให้คนเป็นคนดี รวมไปถึงทุกเรื่องรวมไปถึง ยุทธศาสตร์ข้อที่ 8 ไปด้วยว่า ทำอย่างไรเราจะมีทุนไว้ในการพึ่งพาตนเอง เพราะฉะนั้น จึงเกิด องค์กร เกิดกลุ่ม เกิดการรวมกลุ่ม เกิดการสะสม เกิดการออมด้วยการเอาวัฒนธรรมชุมชนมาเป็น องค์กรประกอบในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่เป็นยุทธศาสตร์หลักของท่านผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วผนวกในการส่งไปยังหมู่บ้านและชุมชน เพื่อจะสร้างคนให้เป็นคนดีให้ได้ นั่นก็คือ เรื่องของ หลักธรรม จะมองในแง่ของวิถีของวัฒนธรรมนำมาซึ่งความเจริญแล้วก็พัฒนาคนนำไปสู่ในการที่ เราจะคัดสรรค์ เรียกว่าจัดสรรทุนทางสังคมที่เป็นเงินตราที่เป็นสิ่งแวดล้อมในชุมชน ไม่ว่าจะป็นน้ำ เป็นป่า เป็นสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้านและชุมชนจะถูกจัดการ โดยคนที่เป็นคนดีเหล่านี้”

(ประธานกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

ผลจากการศึกษาระดับความคิดเห็นการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก นายกเทศมนตรีเทศบาลพนมรุ้งได้กล่าวว่า

“การรวมกลุ่มกันทำเห็ดฟางสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวเทศบาลได้สนับสนุน เรื่องการศึกษาวิธีการทำเชื้อเห็ดฟาง เพื่อนำมาผลิตเชื้อเห็ดจากศูนย์วิจัย เชื้อเห็ด เพื่อจำหน่ายให้แก่ ชุมชนได้ทำเห็ดฟาง ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีอาชีพเสริมจากการทำนา อีกทั้งยังส่งเสริมเรื่อง การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โดยเริ่มเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้จากนั้นก็ลงทุนซื้ออุปกรณ์ผลิตปุ๋ย โดยให้ ชุมชนรวมกลุ่มกันผม ได้จัดซื้อเครื่องผลิตปุ๋ยให้แต่ละชุมชนได้อย่างทั่วถึง” (นายกเทศมนตรี เทศบาลพนมรุ้ง, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

นอกจากนี้ประธานกลุ่มผลิตข้าวดินภูเขาไฟ ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“เราเห็นราคาข้าวถูกเกินไป จึงไม่สามารถยอมรับการกำหนดราคาของท้องตลาดได้ จึงได้รวมกลุ่มกันขึ้น และสามารถกำหนดราคาข้าวเองได้ เมื่อเราได้นำข้าวมาแปรรูป และเรา กำหนดราคาเองได้ เราจึงภูมิใจ เราได้กินข้าวปลอดภัย และคนอื่น ๆ ก็ได้กินข้าวของเราที่มีความ

ปลอดภัย เราเอาวิกฤตมาเป็น โอกาส จนสามารถยื่นมือช่วยได้ ผลที่ได้ คือ การยอมรับ และความสำเร็จของอาชีพ” (ประธานกลุ่มผลิตข้าวคืนภูเขไฟบ้าน โคมเมือง, สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2558)

จากการสนทนากลุ่ม (Focus group) ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์ และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นดังนี้

1. สร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต รวมทั้งกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นให้ชุมชนที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. สนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับการผลิตเพื่อการยังชีพของชุมชนอย่างเป็นธรรม อาทิ การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและเป็นสมุนไพรเพื่อรักษาโรค โดยไม่ส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง การบริหารจัดการลุ่มน้ำอย่างบูรณาการ การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมือง เช่น ขยะ น้ำเสีย เป็นต้นตลอดจน โอกาสให้ได้รับการชดเชยหากเกิดการทำลายทรัพยากรของชุมชน โดยกิจการอื่นนอกชุมชน

3. เสริมสร้างขีดความสามารถและองค์ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นภาคีหลักในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการป่าและพื้นที่อนุรักษ์ การจัดการลุ่มน้ำ การจัดการและฟื้นฟูป่าชายเลน การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่น เป็นต้น โดยมีการใช้และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม

สรุปยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งมีการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ได้แก่ การสร้าง

ความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต
สนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่
เชื่อมโยงกับการผลิตเพื่อการยังชีพของชุมชนอย่างเป็นธรรม เสริมสร้างขีดความสามารถและองค์
ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ

ยุทธศาสตร์ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ ของจังหวัดบุรีรัมย์ “ประชาสังคมมี
ความมั่นคง และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน”มีความสอดคล้องกับแผนบริหารราชการ
แผ่นดิน (พ.ศ. 2555-2558) นโยบายที่ 8 “นโยบายการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ข้อ 8.1
“ประสิทธิภาพการบริหารราชการแผ่นดิน” เป้าประสงค์เชิงนโยบาย ข้อ 1 “ระบบการบริหารงาน
ภาครัฐมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ และมีธรรมาภิบาล ได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาจากประชาชน”
นโยบาย ข้อ 2 “เสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการบริหารงานแบบบูรณาการอย่างต่อเนื่อง
ยกระดับสมรรถนะของส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ พัฒนาและส่งเสริมรูปแบบโครงสร้าง
และระบบการบริหารงานใหม่ที่มีความยืดหยุ่นคล่องตัวสูง และปรับปรุงระบบบริการประชาชนให้
เป็นเชิงรุกมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการเพิ่มศูนย์บริการ ครบวงจรที่ครอบคลุมการให้บริการที่
หลากหลายขึ้น และการให้บริการถึงตัวบุคคลผ่านระบบศูนย์บริการร่วมและระบบรัฐบาล
อิเล็กทรอนิกส์ที่สมบูรณ์แบบ มุ่งเน้นการจัดการความรู้และพัฒนาส่วนราชการและหน่วยงาน
ของรัฐให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีการสร้างนวัตกรรมในการทำงานอย่างประหยัดและมี
ประสิทธิภาพ” กลยุทธ์ “ส่งเสริม สนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด/ กลุ่มจังหวัด ให้สอดคล้อง
กับความต้องการของพื้นที่ผ่านระบบการบริหารงานจังหวัด/ กลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ”
(สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์, 2556, หน้า 54-56)

จากการศึกษาข้อมูลในด้านผลการดำเนินงาน ในยุทธศาสตร์ด้านรักษาความมั่นคงและ
ความสงบของจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า “จังหวัดกำลังเผชิญกับปัญหาและภัยคุกคามรูปแบบใหม่จึง
จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมของประชาชนและทุกภาคส่วนในชาติให้พร้อมเผชิญสถานการณ์
ปัญหาและภัยที่อาจเกิดขึ้น เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาและภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อความ
มั่นคงของชาติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่จังหวัดจะมีความแตกต่างกัน
ไปตามสภาพพื้นที่และสัมพันธ์เชื่อมโยงใกล้ชิดกับ”

มิติต่าง ๆ รวมทั้งมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศโดยรวมสูงขึ้น
จึงทำให้ไม่อาจป้องกันแก้ไขปัญหาด้วยแนวทางและวิธีการมองปัญหาแบบแยกส่วนหรือแยกมิติ
ได้ดังในอดีตประกอบกับประเทศต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 จึงจำเป็นต้องเตรียม

ความพร้อมในระดับพื้นที่ดังนั้นสถานการณ์ปัญหาและภัยความมั่นคงที่สำคัญจำแนกเป็น 2 ส่วน โดยพิจารณาจากลักษณะของปัญหาและภัยคุกคามที่มีจุดเน้นในแต่ละส่วนดังนี้

ส่วนแรกปัญหาและภัยคุกคามความมั่นคงรูปแบบเก่าซึ่งมีจุดเน้นความมั่นคงแบบเดิม (Traditional security) โดยมีปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในปัจจุบันรวมทั้งยังจะส่งผลกระทบต่อไปในอนาคตได้แก่ 1) การสู้รบตามแนวชายแดน 2) การลักลอบหลบหนีเข้าเมือง 3) ความไม่ชัดเจนของแนวเขตแดน 4) การลักลอบค้าอาวุธสงคราม

ส่วนที่สองปัญหาและภัยคุกคามความมั่นคงรูปแบบใหม่ซึ่งมีจุดเน้นความมั่นคงที่ไม่ใช่แบบเดิม (Non-traditional security) และเมื่อประเทศไทยต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558

เนื่องจากจังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดที่อยู่ติดกับชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศกัมพูชา ปัญหาที่มีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนระยะต่อไปมีทั้งปัญหาและภัยคุกคามความมั่นคงรูปแบบเก่ากับปัญหาและภัยคุกคามความมั่นคงรูปแบบใหม่และหลายปัญหาได้ขยายตัวเข้าสู่พื้นที่จังหวัดขึ้นในอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย การสู้รบตามแนวชายแดน ความไม่ชัดเจนของแนวเขตแดน การลักลอบหลบหนีเข้าเมือง การค้าอาวุธสงคราม การกำหนดสถานะบุคคล ยาเสพติด แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อแนวเขตแดน สาธารณภัยขนาดใหญ่โรคระบาดตามแนวชายแดน อาชญากรรมข้ามชาติ จากข้อมูลเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดในจังหวัดบุรีรัมย์ด้านยาเสพติด

ตารางที่ 17 ข้อมูลสถิติคดีที่เกี่ยวข้องกับปัญหายาเสพติดในจังหวัดบุรีรัมย์

สถิติคดีที่เกี่ยวข้องกับปัญหายาเสพติด	ปี พ.ศ.		
	2555	2556	2557
1. ยาบ้า	3,122	4,510	3,280
2. กัญชา	41	64	65
3. เฮโรอีน	-	-	1
4. ยาไอซ์	38	19	39
5. สารระเหย	97	125	67
6. อื่น ๆ	-	-	-

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบของจังหวัดบุรีรัมย์ ส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัว การจัดการบริการทางสังคมในชุมชน การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน และการให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชน รวมถึงการเฝ้าระวังช่วยเหลือเยียวยาเมื่อชุมชนเผชิญกับภัยพิบัติต่าง ๆ โดย

1. เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคง มีสัมพันธภาพที่ดี มีความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว โดยจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ใช้สื่อชุมชนและสื่อสาธารณะให้ข้อมูลข่าวสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่น ความรู้ด้านโภชนาการ คำปรึกษาการใช้ชีวิตสมรสและการเป็นพ่อแม่ที่ดี วิธีการเข้ารับบริการจากรัฐ ราคาผลิตภัณฑ์การเกษตร ช่องทางการตลาด ฯลฯ รวมถึงการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านบทบาทชายหญิง การจัดกิจกรรมเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถานศึกษา และสถาบันทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

2. เสริมสร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์สาธิตของหน่วยงานรัฐ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ฯลฯ รวมทั้งอำนวยความสะดวกให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ภายนอกอย่างสม่ำเสมอด้วยสาระและเครื่องมือที่หลากหลายในราคาถูกลง เช่น การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม รายการวิทยุโทรทัศน์ที่สร้างสรรค์ อินเทอร์เน็ตประจำชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ ฯลฯ

3. เสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งการสร้างหลักประกันชีวิตสวัสดิการสังคม ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพและที่อยู่อาศัย การคุ้มครองผู้บริโภค และความมั่นคงในสิทธิมนุษยชน โดย

3.1 สนับสนุนการระดมทุนในชุมชนเพื่อการออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ การออมวันละบาท ฯลฯ เพื่อเป็นแหล่งทุนในการพัฒนาอาชีพและจัดสวัสดิการขั้นต้นของชุมชน ควบคู่กับการสร้างวินัยในการใช้จ่าย รวมไปถึงการส่งเสริมให้มีการออมสินทรัพย์อื่น ๆ ของคนในชุมชน เพื่อช่วยลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต เช่น การออมความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ ป่าพืชผัก ผลไม้ และสัตว์ เป็นต้นดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหักได้กล่าวว่า

“การกำหนดนโยบายระดับจังหวัด ระดับหมู่บ้านชุมชนมีความสำคัญที่สุด แต่เพราะว่าคนจะเป็นผู้นำนโยบายนั้นไปแปลการปฏิบัติเพื่อนำมาสู่ความเข้มแข็งสู่ความยั่งยืนสู่ความมั่นคงถาวรในชุมชนเพราะฉะนั้นจะผนวกในยุทธศาสตร์ของจังหวัด โดยเฉพาะในชุมชนได้นำเอา มาเป็นกรอบในการขับเคลื่อนนั้นก็คือข้อแรก ต้องเป็นคนดี คนดีของเราแต่ละคนอาจจะแตกต่างกันดี มีตัวชี้วัดอีกมากมาย แต่ดีสิ่งหนึ่งที่เรามีกกรอบตัวชี้วัดก็คือ ดีเพื่อสังคม ดีเพื่อชุมชนของเรา เราเอากรอบของคิดดี ทำดี คิดให้ดีในสิ่งที่จะทำ พูดให้ดีในสิ่งที่คิดออกไป แล้วปฏิบัติให้ดีตามที่ท่านได้พูดถึงเพราะฉะนั้น เราจะบอกว่าผู้นำของเราคือ ดีในทุกส่วน เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน แล้วในขณะที่เดียวกันเชื่อมโยงในประโยชน์ของชุมชนมากกว่าส่วนของตนเองแล้วขณะที่เดียวกันที่เราให้มากที่สุดนั่นคือ คนในชุมชนของเราด้วยการพัฒนาคนเป็นคนดีในกรอบของศีลธรรมในกรอบของคุณธรรม ท่านมาที่นี้ร้านค้าที่นี้ของเราจะไม่มีการขายสิ่งเสพติดเหล้าบุหรี่ จะไม่มีการขายสิ่งเสพติดเหล่านี้แล้วก็จะช่วยในระบบของการประชาสัมพันธ์ในการขับเคลื่อนเพื่อเอาบุญเข้ามาก่อนมีทุนในการขับเคลื่อนงานเพราะถ้าท่านมาสัมผัสกับชุมชน ท่านจะเห็นกิจกรรมวัฒนธรรมต่างๆกิจกรรมของทางวัดจะถูกปรากฏอยู่ในชุมชน แล้วค่อยเคลื่อนตัวจากชุมชนเข้าสู่วัดเพื่อให้เห็นว่าวัฒนธรรมจะต้องเกิดจากคนในชุมชนก่อน เกิดจากครอบครัว แล้วนำไปสู่สถานที่นั่นก็คือวัดวาอาราม เราเรียกว่า การบริหารจัดการบนหลัก บวร บ้าน วัด โรงเรียน มันจะเชื่อมกัน บ. คือบ้านมีความสำคัญที่สุดของคนในชุมชน จากนั้นก็เป็นวัด และ โรงเรียนเชื่อมต่อซึ่งกันและกัน เพราะฉะนั้นกระบวนการในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของจังหวัด เรามองว่าจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จอยู่ที่คนจะมั่นคงถาวรหรือไม่ก็อยู่ที่คนจะยั่งยืนพึ่งพาอาศัยกันได้ก็อยู่ที่คน เพราะฉะนั้น คนจึงเป็นตัวหลัก หรือเรียกว่า ทุนมนุษย์ เป็นทุนที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนงาน” (ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

3.2 สร้างประชาคมสุขภาพของชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยการทำเกษตรผสมผสานให้มีกินตลอดปี การใช้สมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นทดแทนการใช้สารเคมีและเพื่อความปลอดภัยของอาหาร ควบคู่กับการเสริมสร้างให้ชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพและเฝ้าระวังสุขภาพของชุมชนทั้งโรคอุบัติใหม่ โรคระบาดซ้ำ การมีสุขอนามัยที่ดีและสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ปลอดภัยภาวะดังที่พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์ ได้กล่าวไว้

“ความเจริญในมิติด้านการเกษตร ทุกวันนี้ครัวเรือนไหนที่ทำนาแล้วไม่ใช้ปุ๋ยเคมีไม่ใช้สารเคมีแทบจะไม่มี ซึ่งสิ่งเหล่านั้นได้สั่งสมมานาน เราลองไปเจาะเลือดตรวจดูได้เลย เกษตรกรทุกวันนี้มีใครบ้างที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งเหล่านี้ ถ้าไปเจาะเลือดอาจจะมีสัก 2% ที่ในเลือดไม่มีสารเคมี เกษตรกร รู้เรื่องเหล่านี้ใหม่กระทรวงเกษตรจะต้องเข้ามาแก้ไข โดยไปดูเรื่องปุ๋ย

ยาปราบศัตรูพืช เพราะมีประโยชน์กับนายทุน เราชาวบ้านทำปุ๋ยอินทรีย์ เอาสะเดามาหมัก เขาทำไม่จริงไม่ทำ เพราะเกษตรกรไม่เคยส่งเสริม เพราะมีออฟชั่น แล้วไปซื้อปุ๋ยมาจากต่างประเทศ เงินไหลไปต่างประเทศ เวลาขายข้าว ขายในประเทศ เอาข้าวไปขายในต่างประเทศ แล้วใครขายข้าว ถูก ก็ชานานี้คือความทันสมัย แต่เราไม่เคยพัฒนาให้เราได้รู้ (พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลระแงงได้กล่าวไว้ว่า “ในด้านความปลอดภัยด้านอาหารที่บ้านโคกเมือง ซึ่งชาวบ้านโคกเมืองได้ปลูก แตงโมกันเป็นร้อยไร่ หรือ ไม่ต่ำกว่า 500-600 ไร่ นี้คือ เศรษฐกิจของชุมชน แตงโมที่โคกเมืองอร่อย เพราะเรามีดินดี ภูเขาไฟ แต่สิ่งที่ตามมาทำอย่างไรแตงโมเราจึงจะเป็นอินทรีย์ เป็นแตงโมอินทรีย์ นั่นคือ มาตรฐานที่เราจะต้องรักษาไว้ นี่ก็คือท้องถิ่นเองจะต้องมีส่วนไปเกี่ยวข้องในการไปส่งเสริม นี่คือ ยุทธศาสตร์จึงจะไปส่งเสริมให้ทำอย่างไรถึงได้อินทรีย์มากขึ้น ปัจจุบันนี้ข้าวทั่วไปจะขาย ให้กับตลาดไม่ได้แล้ว ดังนั้นทำอย่างไรจึงจะสามารถผนวกกันได้ แต่ทำอย่างไรเราจึงจะได้ ข้าวอินทรีย์มากขึ้น ทำอย่างไรเราจึงจะแปรรูปข้าวได้เพิ่มขึ้น เราจึงต้องเอายุทธศาสตร์เข้าไปใช้” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลระแงง, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

3.3 เตรียมความพร้อมและยกระดับการพัฒนาคุณภาพบริการ ให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสามารถในการจัดบริการทางสังคมขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนแต่ละช่วงวัยและวิถีชีวิตในชุมชน เช่น การจัดศูนย์เด็กเล็ก ในชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเอื้อต่อการส่งเสริมบทบาทพ่อแม่ การจัดบริการดูแลผู้สูงอายุ โดยชุมชน การดูแลสิทธิมนุษยชนและสิทธิชุมชน การให้ความช่วยเหลือ เด็ก สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น รวมทั้งการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา ชุมชนนำอยู่แบบองค์รวมที่มุ่งสู่ความสะอาด สงบ สะดวก ความปลอดภัย และความมีระเบียบวินัย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้เป็นพัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์ได้กล่าวไว้ว่า

“เรามองถึงอย่างนี้ถ้าเรามองดูชุมชนที่เข้มแข็ง เรามองดูชุมชนเรามองในมิติไหนบ้าง ผมมอง 3 มิติ คือ มิติที่ 1) ชุมชนที่มีการเรียนรู้ก็คือชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพราะฉะนั้นชุมชนใดก็ตาม ที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบ ยอมรับในการเรียนรู้แลกเปลี่ยนกันได้ ผมเชื่อมั่นว่านี่ คือ จุดเริ่มต้นของการสร้างความเข้าใจกัน มิติที่ 2) เป็นชุมชนที่ปลอดภัยจากการครอบงำ ชุมชน เข้มแข็งเป็นชุมชนที่ไม่มีความครอบงำใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการครอบงำของคนในชุมชนเอง ก็ตาม คือ คนไทยเราโดยนิสัยของคนไทยเรามีความเชื่อมั่นในผู้นำ ศรัทธาในตัวผู้นำ แต่บางครั้ง ความเชื่อมั่นและศรัทธามันนำมาซึ่งความครอบงำ ครอบงำทั้งความคิด ครอบงำทั้งวิถีกระบวนการ ในการดำเนินชีวิต และการบริหารจัดการชุมชน ถ้าชุมชนที่ปราศจากการครอบงำใด ๆ ทั้งสิ้น

ชุมชนเหล่านั้นจะเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งภายใต้การเรียนรู้ และสุดท้ายมิติที่ 3) เป็นชุมชนแห่งการตัดสินใจ ในเมื่อมีกระบวนการในการคิด เรียนรู้ด้วยการปราศจากการครอบงำ สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือความโปร่งใส การยอมรับ ภายใต้เวทีประชาคม ภายใต้เวทีของประชาธิปไตย แล้วก็ตามตัดสินใจด้วยกันว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นแหละ คือประโยชน์ของชุมชน เพราะฉะนั้นผมจึงมองว่า สังคมที่มีความเข้มแข็งมองด้วยมิติ องค์ประกอบ 3 ส่วน” (พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

ดังที่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวว่า

“ชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีมุมมอง 3 มิติ คือ มิติที่ 1) ชุมชนที่มีการเรียนรู้ก็คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพราะฉะนั้นชุมชนใดก็ตาม ที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบยอมรับในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนกันได้ มิติที่ 2) เป็นชุมชนที่ปลอดจากการครอบงำ ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนที่ไม่มี ความครอบงำใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการครอบงำของคนในชุมชนเองก็ตาม คือคนไทยเรา โดยนิสัยของคนไทยเรามีความเชื่อมั่นในผู้นำ ศรัทธาในตัวผู้นำ แต่บางครั้งความเชื่อมั่นและศรัทธา มั่นนำมาซึ่งความครอบงำ ครอบงำทั้งความคิด ครอบงำทั้งวิถีกระบวนการในการดำเนินชีวิต และการบริหารจัดการชุมชน ถ้าชุมชนที่ปราศจากการครอบงำใด ๆ ทั้งสิ้น ชุมชนเหล่านั้นจะเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งภายใต้การเรียนรู้ มิติที่ 3) เป็นชุมชนแห่งการตัดสินใจ ในเมื่อมีกระบวนการ ในการคิด เรียนรู้ด้วยการปราศจากการครอบงำ สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือความโปร่งใส การยอมรับ ภายใต้เวทีประชาคมภายใต้เวทีของประชาธิปไตย แล้วก็ตามตัดสินใจด้วยกันว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นแหละ คือประโยชน์ของชุมชน เพราะฉะนั้นผมจึงมองว่า สังคมที่มีความเข้มแข็งมองด้วยมิติ องค์ประกอบ 3 ส่วน” (พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558) และจากการสนทนากลุ่ม

3.4 พัฒนาศักยภาพของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการจัดการความเสี่ยงของชุมชน เช่น ผลกระทบของการเปิดการค้าเสรี หรือการลงทุนขนาดใหญ่ของรัฐ อาชญากรรมข้ามชาติ ที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายคน โดยเสรี โดยเฉพาะประเด็นการค้ามนุษย์ ยาเสพติดและการฟอกเงิน ฯลฯ รวมไปถึงการเฝ้าระวังความเสี่ยงจากภัยพิบัติจากธรรมชาติ ความเสี่ยงจากราคาผลิตภัณฑ์การเกษตร ความเสี่ยงจากโรคอุบัติใหม่ และโรคระบาดซ้ำ โดยมีระบบการให้ความช่วยเหลืออย่างครบวงจรและมีประสิทธิภาพดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวว่า

“การบริหารจัดการทุนทางสังคมมีผลต่อทุนด้านมนุษย์คือทำให้คนชุมชนได้มองเห็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในส่วนของตำบลจะเข้มแข็งได้ค้ำจนถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เนื่องจากในชุมชนได้มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีทักษะความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ดังนั้นองค์กรบริหารส่วนตำบลจะเข้มแข็งได้เล็งเห็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง โดยการใช้นำปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความสามารถมาให้ความรู้แก่คน

ในชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นการแลกเปลี่ยนกัน โดยใช้สมาชิกในชุมชนเป็นต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

3.5 เชื่อมโยงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน สถาบัน ทางศาสนา และสถานศึกษาในการสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ดั้งเดิมของชุมชน การฟื้นฟูค่านิยมการทำงานร่วมกัน เช่น ประเพณีลงแขก สืบชะตาต้นไม้ เป็นต้นการปฏิบัติตามหลักธรรมและการทำนุบำรุงศาสนา การช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันท์เครือญาติโดยเฉพาะคนยากจน การเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการสร้างความเข้าใจและเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชนต่างชาติพันธุ์ รมรงค์สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้คนในชุมชนเป็นพลเมืองดีมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์รักและภาคภูมิใจในบ้านเกิด รวมทั้งสนับสนุนการเป็นอาสาสมัครชุมชนการดำเนินการดังกล่าว เป็นไปในทางเดียวกันกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก ได้ให้ความเห็นว่า

“สำหรับด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้นความปลอดภัยต้องมาก่อนเป็นอันดับหนึ่งเกิดจากร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่นเจ้าหน้าที่ เรามีตำรวจบ้านให้การดูแลความปลอดภัย นี่คือนโยบายที่ท้องถิ่นนำยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดมาใช้ ในเรื่องของการท่องเที่ยว ในเรื่องนโยบาย 9 ดี ของท่านผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ในเรื่องการก่ออาชญากรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ใน 9 ดี เพราะเราถือว่า ท้องถิ่นชุมชนของเราเป็นแหล่งท่องเที่ยว ถ้าหากแหล่งท่องเที่ยวใดเกิดมีการลักขโมยการก่ออาชญากรรมต่าง ๆ แล้วใครจะมาเที่ยวที่นั่นนี่เป็นปัจจัยสำคัญที่ตำบลจรเข้มากจะต้องมองในระดับต้น ๆ เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว ทางด้านความปลอดภัย และเป็นการได้บริการนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

ซึ่งมุมมองดังกล่าวตรงกับความคิดเห็นของนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลจันดุม ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า

“ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเทศบาลตำบลจันดุมของเรา เพราะยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่ออกมา นั้นเป็นการปลูกฝังส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทุนทางสังคมในชุมชนร่วมกัน โดยให้ความสำคัญในการสร้างความตระหนักในการเป็นคนดีในพื้นที่นั้น ๆ ทำให้เกิดความเข้มแข็งและชุมชนเป็นสุข” (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลจันดุม, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2558)

ดังยุทธศาสตร์ของจังหวัดชุมชนเข้มแข็งตามวิถีพอเพียง

สรุป ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงและความสงบของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งยุทธศาสตร์ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบชุมชน ได้มีการกิจกรรมปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และเสริมสร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์สาธิตของหน่วยงานรัฐ พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ฯลฯ นอกจากนี้ต้องมีเสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งการสร้างหลักประกันชีวิต สวัสดิการสังคม ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพและที่อยู่อาศัย การคุ้มครองผู้บริโภค และความมั่นคงในสิทธิมนุษยชน ได้แก่ สนับสนุนการระดมทุนในชุมชนเพื่อการออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ การออมวันละบาท ฯลฯ การสร้างประชาคมสุขภาพของชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร การเตรียมความพร้อมและยกระดับการพัฒนาคุณภาพบริการ การพัฒนาศักยภาพของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการจัดการความเสี่ยงภัยของชุมชนและการเชื่อมโยงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน สถาบัน ทางศาสนา และสถานศึกษาในการสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ดีงามของชุมชน การฟื้นฟูค่านิยมการทำงานร่วมกัน เช่น ประเพณีลงแขก สืบชะตาลำน้ำ

ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการของจังหวัดบุรีรัมย์ “การบริหารจัดการมีคุณภาพ ได้มาตรฐานสากล บนพื้นฐานธรรมาภิบาล” มีความสอดคล้องกับแผนบริหารราชการแผ่นดิน (พ.ศ. 2555-2558) นโยบายที่ 8 “นโยบายการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ข้อ 8.1 “ประสิทธิภาพการบริหารราชการแผ่นดิน” เป้าประสงค์เชิงนโยบาย ข้อ 1 “ระบบการบริหารงานภาครัฐมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ และมีธรรมาภิบาล” ได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาจากประชาชน” นโยบาย ข้อ 2 “เสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการบริหารงานแบบบูรณาการอย่างต่อเนื่อง ยกระดับสมรรถนะของส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ พัฒนาและส่งเสริมรูปแบบโครงสร้าง และระบบการบริหารงานใหม่ที่มีความยืดหยุ่นคล่องตัวสูง และปรับปรุงระบบบริการประชาชนให้เป็นเชิงรุกมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการเพิ่มศูนย์บริการครบวงจรที่ครอบคลุมการให้บริการที่หลากหลายขึ้น และการให้บริการถึงตัวบุคคลผ่านระบบศูนย์บริการร่วมและระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ที่สมบูรณ์แบบมุ่งเน้นการจัดการความรู้และพัฒนาส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีการสร้างนวัตกรรมในการทำงานอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ” กลยุทธ์ “ส่งเสริม สนับสนุน

การจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด/ กลุ่มจังหวัด ให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ผ่านระบบการบริหารงานจังหวัด/ กลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ” (สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์, 2556, หน้า 57)

ผลของข้อมูลจากการดำเนินงานในยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการของจังหวัดบุรีรัมย์พบว่า ภายใต้การบริหารงานของผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ คนปัจจุบัน คือ นายเสรี สีหะไตร ได้นำแนวคิดของรูปแบบของตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณี B-CM model: Buriram case management model มาใช้ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการจังหวัด ภายใต้ปัจจัยแห่งความสำเร็จ 9 ประการ ประกอบด้วย 1) ด้านที่พัก 2) ด้านสุขภาพและอาหารปลอดภัย 3) ด้านความพร้อมด้านสาธารณูปโภค 4) ด้านพนักงานต้อนรับ 5) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 6) ด้านของที่ระลึกและสินค้าประณีต 7) ด้านโซนนิ่งสถานบริการ 8) ด้านท่องเที่ยวและการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และ 9) ด้านการจัดทำระบบฐานข้อมูลแบบประเมินผล โดยดำเนินการภายใต้เป้าหมายสูงสุดคือ “บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวยุคเดียวกัน สบายเลือดเดียวกัน”

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ด้านการบริหารจัดการของจังหวัดบุรีรัมย์ส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาโครงข่ายเส้นทางคมนาคมเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัด และระบบเชื่อมโยงการเดินทางท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดข้างเคียงและกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อเสริมสร้างศักยภาพศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม “เขาพนมรุ้ง” และพัฒนาเส้นทางขนถ่ายสินค้าทางการเกษตร โดยได้เน้นการอำนวยความสะดวกด้านการใช้เส้นทางสัญจรเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเป็นหลักโดยเฉพาะเส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง เชื่อมต่อเส้นทางเข้าสู่แหล่งเตาเผาเครื่องเคลือบโบราณ แล้วมุ่งสู่จุดผ่อนปรนการค้าช่องสายตะกู และเสนอให้ส่วนราชการ (กระทรวงกรม) สนับสนุนงบประมาณดำเนินการปรับปรุงถนนสายหลัก อาทิเช่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 24 ช่วงอำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นถนนที่วิ่งผ่านอำเภอนางรองไปยังเขาพนมรุ้ง และทางหลวงหมายเลข 219-บ้านโคกตะโก อำเภอประโคนชัย นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นที่จะต้องซ่อมแซมถนนที่เป็นถนนสายหลักในขนถ่ายสินค้าทางการเกษตรที่ชำรุด ซึ่งหากได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการดังกล่าวแล้ว นอกจากจะส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวแล้ว ยังจะเป็นการทำให้ประชาชนได้ใช้เส้นทางในการขนถ่ายสินค้าทางการเกษตรที่สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น เป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และยังเป็นการลดการสูญเสียจากการเกิดอุบัติเหตุที่มีเหตุมาจากสภาพถนนชำรุดอีกด้วยจากการสัมภาษณ์ ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก มีความเห็นว่า

“ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหักคือในส่วนของข้อที่ 8 คือ รายได้สมดุล ในส่วนของข้อที่ 8 ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนคือ เรื่องของการสะสมทุน เรียกว่า กองทุนเพื่อพึ่งพาตนเอง จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ได้มุ่งส่งเสริมให้มีกองทุนเพื่อพึ่งพาตนเอง ซึ่งจะเป็นตัวเสริม เพื่อให้ทุกหมู่บ้านและชุมชนหันกลับมาออมเงิน เรียกว่าออมเงิน หรือกลุ่มออมทรัพย์ หรือสะสมทรัพย์ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการเก็บออม รวมไปถึงนโยบายของรัฐ ไม่ใช่เฉพาะนโยบายของจังหวัดเท่านั้น นโยบายของรัฐว่าด้วยกองทุนการออมแห่งชาติ หรือ กอช. ก็เป็นตัวเสริมให้สมาชิกชุมชนได้ตระหนักถึงการออมเงินเพื่อใช้ในบั้นปลายของชีวิต อันนี้ถือว่า เป็นเรื่องที่สำคัญ ถือว่าเป็นนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ดีที่จะส่งเสริมให้ทุกหมู่บ้านและชุมชนได้ผนวกเข้ากับวิถีชุมชน ที่ทุกคนได้ทำมาหากิน แต่ถ้านโยบายก็จะเสริม นโยบาย 2 ตัวก็คือนโยบายของจังหวัดว่าด้วย 9 ดีทางกลุ่มใช้ดีที่ 8 เข้าไปผนวกแล้วก็นโยบายของรัฐบาล ว่าด้วยกองทุนการออมแห่งชาติ หรือ กอช. เพื่อป้องกันความเสี่ยงในช่วงของบั้นปลายของชีวิต” (ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2558)

2. การพัฒนาแหล่งน้ำในเขตพื้นที่ชลประทาน และการส่งเสริมให้ประชาชนมีน้ำสะอาดสำหรับอุปโภคและบริโภค โดยได้เน้นการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรในเรื่องของการขาดแคลนน้ำสำหรับทำการเกษตร และน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค โดยการขุดลอกแหล่งน้ำที่มีอยู่แล้วแต่ตื้นเขิน ปรับปรุงระบบส่งน้ำ เพื่อให้สามารถกักเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์ได้เพิ่มขึ้น ตลอดจนติดตั้งระบบโซลาร์เซลล์สูบน้ำเพื่อการเกษตร เป็นการสนับสนุนให้เกษตรกรทำการเกษตรโดยเน้นเกษตรปลอดภัย นำไปสู่การส่งเสริมอาหารปลอดภัยสนับสนุนการท่องเที่ยวของจังหวัด และส่งผลต่อสุขภาพที่ดีของประชาชนสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของสมาชิกกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง ได้กล่าวว่า

“ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์เป็นผลดีต่อกลุ่มผู้ผลิตข้าวซึ่งทางกลุ่มมีความโชคดีที่มีการปลูกข้าวดินภูเขาไฟ เราการบ่งบอกทางภูมิศาสตร์ว่าในจังหวัดบุรีรัมย์ ชุมชนของเราได้ปลูกข้าวดินภูเขาไฟ เพราะมีคุณค่าทางสารอาหารค่อนข้างสูง นี่คือเหตุผลหนึ่งที่ชุมชนของเราได้รวมกลุ่มกันขึ้นมาเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งเพื่อให้สามารถต่อรองราคาขายสินค้าให้แก่ตลาด การรวมกลุ่มขึ้นมามีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บข้าวพันธุ์เอาไว้ เมื่อข้าวพันธุ์มีมากก็มีการค้าขาย แต่การขายอาจมีจุดแข็งจุดอ่อนในแต่ละด้าน ซึ่งสมาชิกกลุ่มของเราบางรายไม่สามารถขายข้าวพันธุ์ได้ เมื่อข้าวพันธุ์ของเราไม่สามารถขายได้ โดยตรง เนื่องจากข้าวของเรามีคุณค่าทางอาหารสูง เราจึงได้แปรรูปข้าวมะลิภูเขาไฟมาเป็นข้าวนางอก ข้าวกล้องงอก เรายรวมกลุ่มกันขึ้นมาแล้วได้มีการออกตลาด ตลาดของเราส่วนมากยังเป็นตลาดในประเทศอยู่ เป็นตลาดข้าวรักสุขภาพ แต่พอเราได้ขายข้าวตลาดรักสุขภาพ การบริหารจัดการของเรามีเป้าหมาย คนที่รักสุขภาพก็จะไม่ทานข้าว

ที่มีสารเคมี เราจึงมาปรับเปลี่ยนให้เป็นข้าวอินทรีย์ (สมาชิกกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโลกเมือง, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2558)

3. การส่งเสริมการท่องเที่ยวและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อสร้างและเผยแพร่ภาพลักษณ์การท่องเที่ยว เชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เพิ่มช่องทางการตลาดด้านการท่องเที่ยว โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จังหวัดบุรีรัมย์ให้ถึงกลุ่มเป้าหมาย ที่เจาะจงทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น กิจกรรมรับอรุณเบิกฟ้า วันปีใหม่ ณ พนมรุ้ง กิจกรรมมหกรรมแข่งขันจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวปรับปรุงระบบการให้บริการข้อมูลใน Application Go2 Buriram จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางระบบออนไลน์ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวภายใต้แคมเปญ “บุรีรัมย์ เมืองปราสาทสองยุค” และ “บุรีรัมย์ เมืองต้องห้ามพลาด” ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ สอดคล้องกับ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่เป็นพัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง ซึ่งมีหน้าที่ในการเข้าไปช่วยส่งเสริมสนับสนุนชุมชนด้านการส่งเสริมสนับสนุนชุมชนและให้ความรู้แก่ชุมชนในอำเภอได้ให้ความเห็นพอสรุปได้ว่า

“ภายใต้ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งหน่วยงานได้บูรณาการกับการทำงานคล้อยกับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างแท้จริงเมื่อเทียบเคียงโดยหลักการแล้วมีความสอดคล้องกับหน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จะสามารถทำได้ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจของพัฒนาชุมชนมาก โดยหลักการแล้วภารกิจของพัฒนาชุมชนครอบคลุมทุกด้านซึ่งท่านผู้ว่าได้มาจับในเรื่องของยุทธศาสตร์ ในส่วนของพัฒนาจะมุ่งเป้าไปที่ยุทธศาสตร์ ที่สอดคล้องกับภารกิจของพัฒนาชุมชน เป็นคำตอบที่มุ่งเป้าไปที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีทุกระดับ ในพื้นที่ชุมชนที่พัฒนาชุมชนรับผิดชอบอยู่ซึ่งในหลักการยุทธศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับภารกิจของหน่วยงาน ในด้านบริหารจัดการ” (พัฒนาชุมชนอำเภอ นางรอง, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2558)

4. การสร้างโอกาสและเพิ่มรายได้ให้แก่กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ โดยการเข้าไปส่งเสริมและให้ความรู้แก่เกษตรกรและกลุ่มอาชีพเพื่อให้มีศักยภาพในการผลิต เพิ่มผลผลิตมากขึ้นและมีคุณภาพ มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค สนับสนุนยุทธศาสตร์อาหารปลอดภัย เชื่อมโยงการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของนักวิชาการทุนทางสังคมด้านเกษตรตำบลมีความเห็นว่า

“การพัฒนาทางเกษตรได้ใช้การกำหนดยุทธศาสตร์มาจากปัญหาของชุมชนโดยการวิเคราะห์สภาพทางสังคมของชุมชนทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่ด้าน กายภาพ ด้านชีวภาพ ด้านสังคมเศรษฐกิจ ศักยภาพของชุมชน เพื่อเป็นการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนา ยุทธศาสตร์จะต้องมาจากชุมชนความต้องการของชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ แล้วจึงมาเป็นยุทธศาสตร์ในการ

ดำเนินงาน เมื่อได้ปฏิบัติตามแผนดังกล่าวแล้วชุมชนจะเข้มแข็ง สามารถเข้าใจถึงความต้องการอย่างแท้จริงตัวอย่าง เช่น บ้านโคกเมือง มีทุนทางสังคมมาก โดยเฉพาะทุนทางธรรมชาติ เกี่ยวกับดินภูเขาไฟ เรียกว่า ดินซุดที่ 1 เป็นดินที่ดี มีคุณภาพ เรียกว่าเป็นดินภูเขาไฟ ที่เกิดจากการย่อยสลายของภูเขาไฟจึงเหมาะกับการประกอบอาชีพทางการเกษตร เหมาะกับการทำนาปลูกข้าวมะลิ 105 ที่สมบูรณ์ แต่ที่ผ่านมา ปัญหาของเกษตรกร ขาดการทำนาที่ถูกต้อง ขาดการทำนาที่สมบูรณ์ เพราะขาดอาหารบางตัวของดินลดลง เราจึงเอาปัญหาของเรื่องนี้มากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการทำนาที่ถูกต้อง จึงทำให้ชุมชนได้รับรู้และเข้าใจมีทิศทางในการทำนา ในการหาแนวทางแก้ไขบางเรื่อง บางอย่าง ถ้าเราใช้วิธีการแก้ไขโดยการนำพาเขาอย่างเดียวจะไม่ประสบความสำเร็จ แต่ถ้าเราเป็นพี่เลี้ยงคอยให้ความรู้และแนะนำอย่างถูกต้องจะประสบความสำเร็จ ถ้าเรายังนำพาเขามากเท่าไร ชุมชนจะไม่ประสบความสำเร็จ แต่ถ้าเราให้ความรู้เขา แนะนำให้ชุมชนได้ทราบอย่างต่อเนื่อง ชาวนาได้เรียนรู้เองแล้ว จะมีความยั่งยืนมากกว่า ชุมชนสามารถเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาเองได้” (เกษตรกรตำบลระเข้มาก, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

จากการสนทนากลุ่ม มิตินี้มีตัวชี้วัดในการศึกษา ยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ด้านของจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีความชัดเจนในเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์เจาะลึก กับกลุ่มต่าง ๆ ว่ายุทธศาสตร์แต่ละด้านมีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ผลจากการสนทนากลุ่ม ปรากฏผลดังนี้

1. การบริหารสังคมโดยการเชื่อมโยงแผนทุกระดับ ตั้งแต่แผนพัฒนาระดับชาติ แผนบริหารราชการแผ่นดิน แผนปฏิบัติราชการ ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด แผนท้องถิ่นและแผนชุมชน อย่างเป็นขั้นเป็นตอน รวมทั้งบูรณาการกิจกรรมภายใต้วาระแห่งชาติด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านยาเสพติด การแก้ปัญหาความยากจน ด้านเมืองไทยแข็งแรง การแก้ปัญหาไขหวัดนก ฯลฯ โดยใช้ชุมชนเป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน
2. ประสานและอำนวยความสะดวกให้ภาคีต่าง ๆ ทั้งระดับชาติ จังหวัด ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อความยากจนแห่งชาติ ศูนย์บัญชาการติดตามสถานการณ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มปราชญ์/ แกนนำชุมชนมีบทบาทร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อชุมชน รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณและวิชาการ
3. ปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมาย เครื่องมือด้านการเงิน การคลัง การระดมทุนนอกระบบงบประมาณ รวมทั้งการลดการนำเข้าสารเคมีด้านการเกษตร การลดภาษีหรือลดหย่อนค่าใช้จ่ายให้แก่ธุรกิจเอกชนที่สร้างอาชีพในชุมชน การร่วมทุนในชุมชน
4. กระจายอำนาจการบริหารจัดการด้านบริการขั้นพื้นฐานสู่ท้องถิ่นและชุมชนพร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพการดำเนินงานแก่ อปท. ทั้งในด้านการเงิน ด้านปัจจัยสี่ การดูแล

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของประชาชนและชุมชน ดำเนินการ
พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมในส่วนที่เกินขีดความสามารถของท้องถิ่น

5. ปรับวิธีคิดของเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้มีมุมมองในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชน
แบบองค์รวม เป็นผู้หนุนเสริมศักยภาพ ชุมชน อำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถดำเนินการ
ได้ด้วยตัวเองตลอดทั้งทำความเข้าใจกับแนวทางปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเพิ่ม
บทบาทในการดำเนินการและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

6. สร้างระบบเตือนภัยทางสังคมที่เชื่อมโยงตั้งแต่ระดับชุมชน จังหวัด ระดับชาติ
และนานาชาติ โดยเฉพาะการเฝ้าระวังผลกระทบต่อชุมชนตามแนวชายแดนที่มีแนวโน้มการเกิด
อาชญากรรมข้ามชาติ เนื่องจากการเคลื่อนย้ายคนโดยเสรีทั้งในเรื่องการค้ามนุษย์ ยาเสพติด
และการฟอกเงิน

จากผลการวิจัยด้านยุทธศาสตร์ส่งผลต่อการบริการจัดการทุนทางสังคมของชุมชน
เข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ สอดคล้องกับ การศึกษาสภาพยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนตามแนว
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิบูลย์ แก้วสุวรรณ (2558, หน้า 285) พบว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจ
พอเพียงนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจในระดับประเทศและในระดับครัวเรือนซึ่งเป็นเรื่อง
เกี่ยวกับการทำงานของประชาชนทั้งประเทศ การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเสริมสร้าง
พลังให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ โดยให้ความสำคัญ
กับการสร้างรากฐานเศรษฐกิจและสังคมให้เข้มแข็ง รักษาความสมดุลของทุนและทรัพยากรในมิติ
ต่าง ๆ ตลอดจนสามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน และนำไปสู่
ความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนชาวไทย ปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนตามแนว
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า 1) การกำหนดยุทธศาสตร์ใช้เป็นแนวทางสำหรับการดำเนิน
ยุทธศาสตร์ด้วยการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ หรือการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติจริงต่อไป
พร้อมกันนี้เพื่อช่วยให้เข้าใจการวางแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานนั้นในทางปฏิบัติ ซึ่งยุทธศาสตร์
การพัฒนาของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง จึงเป็นกระบวนการกำหนดทิศทางในอนาคตของ
กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง โดยกำหนดสภาพการณ์ที่ต้องการบรรลุและแนวทางในการบรรลุ
บนฐานของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบด้านและเป็นระบบ ทั้งนี้ จะต้องสอดคล้องกับ
ศักยภาพของท้องถิ่น และ 2) การพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับประเทศไทย
การพัฒนาในด้านต่าง ๆ นั้นควรเน้นการพัฒนาและทบทวน ศึกษาให้ชัดเจนและทำเพื่อประโยชน์
ในอนาคต พบว่า มัคน้อย บริโภคหรือใช้สอยพอดี เช่น การกินอาหารในรายการจุดเปลี่ยนได้มีการ
ออกรายการในตอนที่เกี่ยวข้องกับการกินว่า “พฤติกรรมกินทั้งกินขีว้าง” กินอาหารก็ขอให้กินพอดี

อย่าเหลืออาหารแน่นอนว่ามีเงินจ่ายแต่คนในชนบทยังขาดอาหารแสดงให้เห็นถึงปัญหาการบริโภคและความไม่เท่าเทียมในการใช้ชีวิต

สรุป ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็งมีการบริหาร โดยการเชื่อมโยงแผนทุกระดับ ตั้งแต่แผนพัฒนาระดับชาติ แผนบริหารราชการแผ่นดิน แผนปฏิบัติราชการ ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด แผนท้องถิ่นและแผนชุมชนประสานและอำนวยความสะดวกให้ภาคีต่าง ๆ ปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมาย เครื่องมือด้านการเงิน การคลัง การระดมทุนนอกระบบงบประมาณ รวมทั้งการกระจายอำนาจการบริหารจัดการด้านบริการขั้นพื้นฐานสู่ท้องถิ่นและชุมชนพร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพ การดำเนินงานแก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปรับวิถีคิดของเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้มีมุมมองในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม เป็นผู้หนุนเสริมศักยภาพเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับชุมชน จังหวัด โดยเฉพาะการเฝ้าระวังผลกระทบต่อชุมชนตามแนวชายแดนที่มีแนวโน้มการเกิดอาชญากรรมข้ามชาติ เนื่องจากการเคลื่อนย้ายคน โดยเสรีทั้งในเรื่องการค้ามนุษย์ ยาเสพติด และการฟอกเงิน

การกำหนดยุทธศาสตร์นั้น เป็นวิธีการดำเนินงานเพื่อให้สำเร็จตามที่ได้กำหนดเป็นกลยุทธ์หรือแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการบรรลุจุดประสงค์หรือเป้าหมายของงาน โดยเป็นเครื่องมือชี้นำ การบริหารขององค์กรโดยยึดหลักการวิเคราะห์ให้ทราบถึงสภาพแวดล้อมและกลยุทธ์กลวิธีทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมสามารถนำพาหมู่คณะไปสู่ความสำเร็จซึ่งจะต้องประกอบด้วย การกำหนดแผนประสพผลสำเร็จซึ่งจะได้นำเสนอเกี่ยวกับความหมายของ ยุทธศาสตร์ ในทัศนของนักวิชาการต่างประเทศ

จากสอบถามความคิดเห็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ทั้ง 5 ชุมชน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 4.13$) อยู่ในระดับมาก ดังตารางที่ 18 ดังนี้

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผล และการจัดอันดับของการบริหารจัดการทุน
ทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์)

ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์	ค่าเฉลี่ย \bar{X}	SD	แปลผล	จัดลำดับ
กลุ่มของท่านได้มีการนำแผนยุทธศาสตร์ ของจังหวัดบุรีรัมย์มาประยุกต์ใช้ในการบริหาร จัดการภายในกลุ่ม	3.94	.741	มาก	9
การบริหารในกลุ่มของท่านเป็นไปตามวิสัยทัศน์ ในแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์	4.01	.739	มาก	8
การบริหารในกลุ่มของท่านสอดคล้องกับพันธกิจ ในแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์	4.14	.735	มาก	5
เป้าหมายการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตของชุมชนของท่านเป็นไปตาม วิสัยทัศน์ของจังหวัดบุรีรัมย์	4.14	.752	มาก	4
ความสำเร็จในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตในชุมชนของท่านเกิดจากการ ดำเนินงานตามพันธกิจของจังหวัดบุรีรัมย์	4.12	.741	มาก	7
ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการบริหาร จัดการทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน	4.12	.746	มาก	6
วิสัยทัศน์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการส่งเสริม สนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น	4.24	.731	มาก	3
พันธกิจของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการส่งเสริม ให้ชุมชนนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ในชุมชน	4.26	.755	มาก	1
ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการ สนับสนุนให้เกษตรกรทำนาโดยใช้เกษตรอินทรีย์	4.24	.827	มาก	2
รวม	4.13	0.61845	มาก	

จากตารางที่ 18 พบว่า ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นการบริหารจัดการทุนทางสังคม
ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์) ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย

($\bar{X} = 4.13$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 9 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ พันธกิจของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการส่งเสริมให้ชุมชนนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนมีค่าคะแนนมากที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.26$) รองลงมาคือ ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการสนับสนุนให้เกษตรกรทำนาโดยใช้เกษตรอินทรีย์โดยมีค่าคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.24$) และค่าคะแนนต่ำที่สุด คือ กลุ่มของท่านได้มีการนำแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการภายในกลุ่มโดยมีค่าคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = .94$) สรุปยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์

จากการศึกษา ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ส่งผลการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจมีผลต่อการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ได้บูรณาการยุทธศาสตร์ของจังหวัดบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชนสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งการการท่องเที่ยววัฒนธรรมในชุมชนและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนเกิดการรวมกลุ่มรูปแบบต่างๆ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ วิสาหกิจชุมชน ฯลฯ พัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมการเกษตรหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่หลากหลาย มีการแปรรูปและการผลิตบนฐานทรัพยากรในชุมชนให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคภายในชุมชน และนำส่วนเกินไปแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน หรือเชื่อมโยงเครือข่ายสู่ตลาดภายนอกชุมชน โดยมีข้อตกลงและผลประโยชน์ที่ยอมรับร่วมกันอย่างเป็นธรรมเกิดการร่วมมือระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาครัฐ เกษตรอินทรีย์ หัตถกรรม บริการสุขภาพและท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

2. ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต ส่งผลการบริหารจัดการทุนทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิตชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจรเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดย การพัฒนาฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่าง ๆ และยังมีการจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและ

สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน โดยเชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความหลากหลายของทุนในชุมชน ควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้าน โดยสนับสนุนบทบาทนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3. ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ชุมชนมีการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้อย่างชาญฉลาดและเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ได้แก่การสร้างความรู้ตระหนักของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต สนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับการผลิตเพื่อการยังชีพของชุมชนอย่างเป็นธรรมเสริมสร้างขีดความสามารถและองค์ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. ยุทธศาสตร์ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ ส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ชุมชนได้มีการกิจกรรมปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และเสริมสร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์สาธิตของหน่วยงานรัฐ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ฯลฯ นอกจากนี้ต้องมีเสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งการสร้างหลักประกันชีวิต สวัสดิการสังคม ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพและที่อยู่อาศัย การคุ้มครองผู้บริโภค และความมั่นคงในสิทธิมนุษยชนได้แก่ สนับสนุนการระดมทุนในชุมชนเพื่อการออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ การออมวันละบาท ฯลฯ การสร้างประชาคมสุขภาพของชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร การเตรียมความพร้อมและยกระดับการพัฒนาคูณภาพบริการ การพัฒนาศักยภาพของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการจัดการความเสี่ยงของชุมชนและการเชื่อมโยงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน สถาบัน ทางศาสนา และสถานศึกษาในการสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่งดงามของชุมชน การฟื้นฟูค่านิยมการทำงานร่วมกัน

5. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ชุมชนเข้มแข็งมีการบริหาร โดยการเชื่อมโยงแผนทุกระดับ ตั้งแต่แผนพัฒนาระดับชาติ แผนบริหารราชการแผ่นดิน แผนปฏิบัติราชการ ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด แผนท้องถิ่นและแผนชุมชน ประสานและอำนวยความสะดวกให้ภาคีต่าง ๆ ปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมาย เครื่องมือด้านการเงิน การคลัง การระดมทุนนอกระบบงบประมาณ รวมทั้งการกระจายอำนาจการบริหารจัดการด้าน บริการขั้นพื้นฐานสู่ท้องถิ่นและชุมชนพร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพการดำเนินงานแก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปรับวิถีคิดของเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้มีมุมมองในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา ชุมชนแบบองค์รวม เป็นผู้หนุนเสริมศักยภาพเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับชุมชน จังหวัด โดยเฉพาะ การเฝ้าระวังผลกระทบต่อชุมชนตามแนวชายแดนที่มีแนวโน้มการเกิดอาชญากรรมข้ามชาติ เนื่องจากการเคลื่อนย้ายคนโดยเสรีทั้งในเรื่องการค้ามนุษย์ ยาเสพติดและการฟอกเงิน

ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ยุทธศาสตร์เป็นแนวทางในอนาคตที่จะต้องก้าวเดินจากที่หนึ่ง ไปสู่อีกที่หนึ่งโดยการปฏิบัติตาม แบบแผนที่ได้กำหนด วิธีการดำเนินงานที่ต้องการให้คนในองค์กรยึดถือร่วมกัน นั้นจะต้อง ประกอบด้วย ทัศนคติ พันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ เพื่อให้การกำหนดแผนประสบ ผลสำเร็จ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมที่เป็นองค์รวม มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรและ ศักยภาพของชุมชน มีการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ มีการพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสามัคคี มีการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์ จากความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมยั่งยืนนำไปสู่สถานะดินค่าน้ำชุ่ม ป่าไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ และสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ปลอดภัย อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูลเกิดความสงบสุขร่มเย็น สามารถแก้ปัญหาความยากจน อย่างมีบูรณาการ มีภูมิคุ้มกันสามารถต้านรับและใช้ประโยชน์จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน และมีบทบาทที่เข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ

ตอนที่ 4 ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็ง

จากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนและปัจจัย ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง (วัตถุประสงค์ข้อที่ 3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทุกกลุ่มมีความคิดเห็นอย่างเดียวกัน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทุกกลุ่มมีความเห็นที่ตรงกันว่า

“ปัจจัยที่สำคัญที่สนับสนุนที่ทำให้การบริหารจัดการทุนทางสังคมเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์สำเร็จ ได้ปัจจัยเหมือนเป็นเคล็ดลับหรือกุศโลบาย เราต้องมีกุศโลบาย โดยการเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพนับถือเพราะการใช้ธรรมเนียมหมู่บ้านนั้นมีการกล่าวคำสาบานต่อหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3 ถึง 4 ระดับ เช่น พวกกันไปสาบานต่อพระเจ้าใหญ่ที่อำเภอพุทไธสงหรือที่อนุเสาวรีย์รัชกาลที่ 1 และที่สำคัญได้ประกาศใช้โดยได้ผ่านการตกลงกันมาแล้ว ผ่านการสาบาน ซึ่งกำหนดเอาตั้งแต่เด็กอายุ 15 ปีมาปฏิญาณโดยให้เขาสาบานแล้วเซ็นชื่อ เช่นชื่ออย่างเดียวไม่ได้ ต้องแต่นี้ไปบังคับไว้ด้วยกันเพื่อไม่ให้มีข้อแก้ตัวว่าถูกบังคับ ทุกวันนี้สังคมชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ต้องอิงหลักพระพุทธศาสนาทุกอย่างเกิดความคิดขึ้นมาว่า ทุกวันนี้โครงการผู้ว่าราชการจังหวัดพาปฏิบัติธรรมทุกวันพระขึ้นมา แม่วันนี้ก็ไปที่อำเภอประโคนชัย ก็เกิดสิ่งอะไรต่าง ๆ ขึ้นมาเยอะ เพราะว่า เราไม่ได้ไปเพียงสวดมนต์นั่งสมาธิเรามีการออกรายการสด ยังมีการสนทนาธรรมและออกรายการผู้ว่าพบประชาชนทั้งจังหวัดบุรีรัมย์ โดยการขับเคลื่อน ทำดีละชั่วกลัวบาป โดยเฉพาะในพื้นที่นั้นเขาทำอะไรทุกวันพระซึ่งเป็นวันที่ทุกคนมาร่วมทำบุญ สิ่งสำคัญคนในจังหวัดบุรีรัมย์ได้ฟังพร้อมกันทุกคนนี่ก็เป็นปัจจัยเรียกว่าเคล็ดวิชา ปัจจุบันนี้ถ้าเราไม่ปลูกฝังเด็กและชาวบ้านวันหนึ่งถ้าผมไม่อยู่ทุนทางสังคมนี้ก็จะหายไปสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขาสาบานไว้ยังอยู่ในบ้านในเมืองที่นี่ (ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558) นอกจากนี้ท่านยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุนทุนทางสังคมมีคุณภาพในช่วงปี พ.ศ. 2558 คือ สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดทุกวันนี้อะไรที่เคยเกิดขึ้นพวกเด็กแว้นลดลงไปเมื่อมีงานบุญมหรสพเคยมีเรื่องวิวาทกันก็ค่อย ๆ ลดลงไปเป็นศูนย์ คดีที่เคยเกิดขึ้นค่อยลดลงไป เมื่อก่อนเกิดคดีต่าง ๆ มากมาย เช่นการทะเลาะวิวาททุกวันนี้ก็ค่อย ๆ ลดลงไป คดียาเสพติดก็ลดลงไป ตอนนี้ไม่ค่อยมีเดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว เพราะเราคุมด้วยปัจจัยทั้ง 9 ตัว ปีหน้ายิ่งจะชัดขึ้นอีกจะเอา 9 ข้อ ในธรรมนูญหมู่บ้านมาและ 500 ข้อคำถามทุกอย่างก็จะชัดขึ้นอีก ถ้าทำได้ครบก็จะเข้มแข็งมากขึ้นโดยคนที่จะทำคือชาวบ้าน โดยคณะกรรมการ ที่เรียกว่า กม. ทุกหมู่บ้านเป็นประธาน โดยมีหน่วยงานหลายภาคส่วน มีราชการเป็นตัวช่วย ทางวัดก็เข้ามาช่วย คน 90% อยู่ในบ้านมากกว่าคน 10% ก็จะสามารถควบคุมได้มากกว่าหลักการคือ ผลจากการควบคุมสังคม เอาหลักกัจจกรพิชิตมาร เอาความดีเข้าไปคุมเมื่อคนดีมากขึ้นคนชั่วก็จะลดลงไปเอง (ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหวาน ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุนได้แก่หน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาดูแล ปัจจัยที่เกื้อกูล มีพัฒนาการอำเภอมาพบปะให้ความรู้เป็นประจำ หัวหน้า ชกส. มาให้ความรู้ ทางเทศบาลพนมรุ้งได้ส่งบุคลากร

มาให้ความรู้ ด้านเกษตรอำเภอได้มาส่งเสริมเรื่องเมล็ดพันธุ์พืช มีโครงการมาช่วยสนับสนุนตลอด พัฒนาการอำเภอมาให้ความรู้ เรื่องรายรับ รายจ่าย ในรูปเล่ม เพื่อให้สมาชิกสามารถตรวจสอบได้” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้าน โลกเมืองได้กล่าวว่า
 “ปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาดูแลปัจจัยที่เกื้อกูล มีพัฒนาการ อำเภอมาพบปะให้ความรู้เป็นประจำ ต้องก็ความรู้โครงสร้างที่เป็นรูปธรรมจากหน่วยงานเกษตร ได้ความจากสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยภายในที่เราได้ ปัจจัยที่มีผล คือ เราสามารถ กำหนดราคาเองได้ ตามที่เราต้องการ เรื่องของคุณภาพข้าวเราได้จากความเข้มแข็งของสมาชิก กลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ ที่มีความปลอดภัย และเราได้ให้ความรู้แก่ชุมชนที่มาศึกษาเรียนรู้จากเรา นอกจากนั้นเราได้ให้ความรู้แก่ชุมชนและสมาชิกของเราอย่างต่อเนื่อง” (ประธานกลุ่มผลิตข้าว ภูเขาไฟบ้าน โลกเมือง, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน- โลกเจริญ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลข้างต้นได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุน ปัจจัยภายนอก ภาครัฐได้เข้ามาสนับสนุน ภาครัฐกำลังตั้งรับไม่เข้าไปสู่ชุมชน เพียงสนองงานรัฐบาลเท่านั้นเองการเข้ามาวางยุทธศาสตร์กลยุทธ์น้อยมาก เรายื่นและ ต้องเข้าไปช่วยงานภาครัฐ ต่อไปเราอาจทิ้งจุดยืนของเราไป 1) ปัจจัยภายในคือพี่น้องประชาชน สมาชิกทีมงาน 2) ปัจจัยภายนอก คือหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนเอกชน 3) การศึกษาดูงาน การเข้ารับการอบรมการร่วมประชุมการประชุมเนื่อง ๆ ทำให้มีผลต่อการบริหารถ้าชุมชนไหนสามารถ ประชุมได้ต่อเนื่อง กลุ่มก็จะสามารถคงอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านม่วงหวาน- โลกเจริญ, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558) นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“จากการรวมกลุ่มกันทำบุญเลี้ยงเพลถวายพระในแต่ละวัดในตำบลของเราได้รับการ สนับสนุนจากชุมชนและวัดต่างๆเป็นอย่างดีในการทำบุญแต่ละครั้งจะมีคณะศรัทธาได้ร่วมกัน บริจาคเงินเพื่อสมทบเมื่อรวมยอดสุทธิของการบริจาคจำนวนเงินทั้งหมดที่ได้แต่ละครั้งประมาณ 20,000 บาท จากนั้นก็จะจัดถวายวัด และมอบให้แก่ โรงเรียน ส่วนหนึ่งทางผู้นำได้มีความเห็นว่า ควรจะนำเข้ากองทุน สังคมเศรษฐกิจ แต่ทั้งนี้เราจะมอบถวายวัด 70% โรงเรียน 20% การจัดตั้ง กองทุนสังคมเศรษฐกิจเพื่อเอาไว้ช่วยเหลือคนด้อยโอกาส อีก 10%” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน- โลกเจริญ, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหักได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุนจะมีอยู่ 2 ส่วนคือ 1) ภายปัจจัยภายใน คือทุนทางสังคมที่มีอยู่ทั้งหมดที่เรากล่าวถึงในชุมชน 2) ปัจจัยภายนอก คือ ยุทธศาสตร์ต่างๆและแผนงานต่าง ๆ องค์กรต่าง ๆ หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาเกี่ยวข้องสนับสนุนให้องค์กรเข้มแข็ง เพราะฉะนั้นจะมีปัจจัยภายนอกกับปัจจัยภายในที่ต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกันถ้าปัจจัยภายในไม่เอาอะไรเลย ปัจจัยภายนอกก็ไปไม่รอดขณะเดียวกัน ปัจจัยภายในทำอย่างเต็มที่ ปัจจัยภายนอกไม่เคยหนุนเสริมเลย หน่วยงานรัฐไม่เคยช่วยหนุนเสริม หน่วยงานรัฐมีแต่ขวางกั้นไปไม่รอด เพราะฉะนั้นจะต้องเชื่อมกันระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในก็คือคนในชุมชนทุนทางสังคมทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชน คือ บ้าน วัด โรงเรียน เรียกว่าปัจจัยภายในปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ คือ นโยบายของรัฐบาล หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ เพราะฉะนั้น ถ้าปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในสามารถเชื่อมโยงกันได้ ก็จะไม่ผลกระทบที่ร้ายแรงก็จะช่วยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน” (ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2558) นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุนกลุ่มองค์กรก็คือปัจจัยของครอบครัว การทำงานถ้าไม่มีการเสียสละ ถ้าครอบครัวไม่เห็นชอบไม่เห็นด้วย ก็จะเกิดความขัดแย้งทันที เช่น ทำไมต้องส่งคนไปอบรม บางทีหลายคนบอกว่า พออบรมเสร็จแล้วกลายเป็นปัญหาครอบครัว ที่นี้ถ้าจะส่งใครไปอบรมทั้งที จะประชาสัมพันธ์เสียงตามสายไปทันที ให้ทุกคนทราบ ว่าส่งคนไปอบรมเรื่องอะไร แล้วจะอบรมกี่วัน ก็จะบอกรายละเอียดหมดเลย เสร็จแล้วกลับมาวันไหน เพื่อทุกคนจะได้รับทราบ ได้รู้เหมือนกันหมดเลย เมื่อครอบครัวและทุกคนได้รับรู้แล้วเขาก็จะเข้าใจ เป็นการช่วยป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสีย อันนี้คือ ปัจจัยเรื่องครอบครัวจะต้องสร้างความชัดเจน เพื่อป้องกันไม่ให้ครอบครัวคิดแต่สิ่งที่ไม่ดี เพราะฉะนั้นครอบครัวก็จะไม่แตกแยก แล้วขณะเดียวกัน ” (ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2558)

จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทุกกลุ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งจังหวัดบุรีรัมย์สามารถสรุปปัจจัยที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตประสบความสำเร็จ มีดังนี้

1. ด้านผู้นำ

จากการศึกษาพบว่า ด้านผู้นำของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในเรื่องของความรู้ความสามารถ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์และการยอมรับของคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่มนั้น ส่วนใหญ่มีความรู้เพียงแค่ชั้นประถมศึกษาเท่านั้น แต่ทุกคนก็มีความสามารถ คณะกรรมการส่วนใหญ่เป็นผู้นำในชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสมาชิกสภา อบต. กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำทางปัญญาของชุมชน ปราชญ์ ชาวบ้าน เป็นต้น แต่ละคน กลุ่มจึงให้การยอมรับ ในส่วนของประธานกรรมการกลุ่มซึ่งเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านมาหลายสมัย

และเคยดำรงตำแหน่ง นายก อบต. มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนให้การบริการจัดการกลุ่ม มีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างทีมงานที่มีคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่มเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ส่วนความเสียสละนั้น คณะกรรมการทุกคนมีความเสียสละและมีความเต็มใจที่จะ รับผิดชอบและความซื่อสัตย์ ผู้นำต้องมีจิตสาธารณะ มีจิตที่เสียสละ นั้น ทุกคนที่สมาชิกคัดเลือก และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ฯ จะทำหน้าที่ของตนเองที่ได้รับ มอบหมายได้อย่างดี มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ และคณะกรรมการที่สมาชิกเลือกเข้ามาล้วนแต่เป็น ที่ยอมรับของคนในชุมชน ดังที่มีผู้ให้สัมภาษณ์และแสดงความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม

ปัจจัยที่จะทำให้เกิดความสำเร็จคือผู้นำ ผู้นำทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ผู้นำทั้งที่เป็น กรรมการทั้งที่เป็นทุนทางการเงิน สิ่งที่จะทำให้เกิดความสำเร็จดังนี้

1.1 การดำเนินงานนั้น เป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ ถ้าเป็นไปตามเป้าหมายสำเร็จ แน่นนอนเหมือนเราตั้งกองทุนเพื่อการพึ่งพาตนเองต้องมีเป้าหมายร่วมกัน การดำเนินการร่วมกัน แต่ต้องผ่านความเห็นชอบของกรรมการกองทุนถ้าทำได้อย่างนี้สำเร็จแน่นอน

1.2 การจัดการถูกต้องชอบธรรมถูกต้องไม่ใช่ถูกใจ ถ้าถูกใจคือถูกใจกรรมการ และถูกใจสมาชิก ถ้าถูกต้องคือถูกต้องตามกฎหมาย ตามกติกาที่กำหนดไว้ ตั้งแต่ดั้งเดิม แล้วชอบธรรมด้วย ชอบธรรมไม่ได้หมายถึง กองทุนหมู่บ้านที่นี้นะ บางแห่งความชอบธรรม ไม่ได้เกิดขึ้นจากสมาชิกหรอก แต่ความชอบธรรมเกิดขึ้นจากกรรมการ เพราะกรรมการเวลาจะ ช่วยเหลือใครต้องมองช่องทางเจ้าของก่อน

1.3 ประโยชน์ที่เกิดขึ้นของการบริหารจัดการทุนไปตอบสนองต่อส่วนรวมหรือไม่ นอกเหนือจากการตอบสนองต่อสมาชิกไปตอบสนองต่อส่วนแล้ว เช่น ผลกำไรที่เกิดขึ้นเราแบ่งปัน สิ่งเหล่านี้ไปให้แก่ส่วนรวมไหมแก่ชุมชนหรือเปล่า ถ้าแบ่งปันอย่างนี้ยัง ใจชุมชนก็เข้มแข็ง เพราะ ชุมชนได้ผลประโยชน์จากการจัดการกองทุน ส่วนนี้คือปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จเป็นการ สนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นนายกองค์การ บริหารส่วนตำบลลจรเข้มมากได้กล่าวไว้ว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุนทุนทางสังคมคือในเรื่องของผู้นำปัจจัยของผู้นำถือว่าเป็นปัจจัย ที่สำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ว่าราชการจังหวัดท่านมา ท่านก็ให้นโยบาย ท่านก็จะจริงจังมากในการ ให้นโยบาย แล้วท่านทำอย่างจริงจัง ในหลายปีที่ผ่านมาอยู่ท่านตั้งใจทำงานจริงจังมาก ไม่มีวันวัน ท่านก็ทำตลอด แล้วท่านได้ให้นโยบายการทำงาน ว่าเป็นการทำบุญอย่างพื้นที่ผมมีป่า นี้ถือว่าเป็น ปัจจัยในตัวผู้บริหารในระดับจังหวัด หรือในระดับชุมชนก็ตาม คือ ตัวผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ทำ ฉะนั้นในเรื่องของผู้นำจะต้องเป็นที่มองการณ์ไกล มองอนาคตต้องมองอย่างนั้น ท่านไม่ได้มอง เพียง 1 ปี หรือ 2 ปี ท่านจะต้องมอง 5 ปี หรือ 10 ปีข้างหน้า ท่านเป็นมาสเตอร์แพลน เพราะฉะนั้น

ปัจจัยตัวนี้ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเช่นเดียวกัน ปัจจัยที่อยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ ในพื้นที่นี้มีทรัพยากรที่ดีอยู่มาก แต่เพียงแต่ว่า ฟังเป็นยุคนี้ ที่มีการนำเอามาใช้ เอามาโปรโมทให้จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งจังหวัดบุรีรัมย์ตอนนี้เป็นแบบก้าวกระโดดมาก เมื่อคิดย้อนหลัง ไปเมื่อ 3-4 ปีให้หลังบุรีรัมย์ก้าวกระโดดมากในเรื่องเศรษฐกิจ เราดูได้จากหลาย ๆ เรื่องไม่ว่าจะเป็นในบุรีรัมย์ ตอนนี้รูดคิด อันนี้คือสาเหตุที่ได้สร้างการยอมรับให้แก่คนอื่น ๆ ได้เข้ามาบุรีรัมย์ เมื่อเขามาอยู่แล้ว มีคนมากขึ้นสิ่งที่ตามมาก็คือเรื่องเศรษฐกิจก็ตามมา เมื่อเศรษฐกิจตามมา ทำอย่างไรอาหารของเราจึงจะสามารถรองรับตรงนี้ได้ เราก็ต้องมาสร้างกระบวนการผลิต ถ้าถามว่าใครผลิตได้ดีที่สุด ก็คือชุมชน และกลุ่มที่เรากำลังมองอยู่ในขณะนี้ ความเข้มแข็งเราถือว่าเป็นสาระสำคัญและเป็นที่น่าพอใจ (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก ได้กล่าวว่า “ปัจจัยเสริมอีกตัวหนึ่ง การใช้คนไม่ใช่แค่จิตสาธารณะ การทำงานไม่ใช่แค่มีจิตสาธารณะ จิตสาธารณะก็คือการทำงานแต่คุณไปทำงาน คุณไปกินให้อาหารจิตสาธารณะซื้อได้ไหม ซื้อไม่ได้ เพราะฉะนั้นต้องมองปัจจัยส่วนของสวัสดิการต่าง ๆ หรือทุนที่จะต้องให้เขา มีติดเนื้อติดตัว เพราะฉะนั้นที่นี้จึงสร้างสวัสดิการให้กับผู้บริหาร หรือผู้นำทุกคน ใครจะไปประชุมที่ไหน มีค่าเดินทาง ค่ารถ ค่าโน่น ค่านี่ แต่ต้องจัดให้ ส่วนคุณจะได้อะไรจากใครที่ไหนไม่ได้สนใจ ขอให้คุณได้มีเงินกลับมาบ้านเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว ไม่ใช่ไปแล้วเอาเงินจากครอบครัวไป เพราะฉะนั้นทุกคนจึงบอกว่า ผู้นำต้องมีจิตสาธารณะ มีจิตที่เสียสละ แต่จิตที่เสียสละไปซื้ออาหารการกินไม่ได้ ต้องพูดถึงความเป็นจริงในโลกของความเป็น คนที่ทำงานด้วยความเสียสละก็ควรจะได้สิ่งตอบแทนที่เขาทำ เพราะฉะนั้นที่นี้จึงกำหนดว่า จะหนุนเสริมเรื่องค่าใช้จ่าย ถ้าคุณอยากเรียนก็ส่งให้เรียน ถ้าคุณไปประชุมต้องเสียรถค่าเดินทาง ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าประกันเรามีให้คุณ ส่วนจะได้จากหน่วยงานอื่นไม่ได้สนใจ เพราะถือว่า สิ่งที่มาอบให้เขา สิ่งที่เขาเสียสละเวลาทำงาน เพราะฉะนั้นสิ่งที่เขาควรได้ ครอบครัวเขาจะได้มีอะไรบ้าง ไม่ใช่คอยแต่จะจ่ายอย่างเดียว อันนี้เรียกว่า เป็นปัจจัยที่มาเสริมหนุนให้ครอบครัว ถ้าครอบครัวเขาไม่มีเงินก็อยู่ไม่ได้ จิตสาธารณะ สวัสดิการแต่จิตสาธารณะ ที่เสียสละควรได้รับสิ่งตอบแทน เช่น ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าเสียเวลา ครอบครัวเป็นหลักกระบวนการการสร้างความเข้าใจ ระหว่างชุมชน ครอบครัวสังคมการใช้คนไม่ใช่การมีเพียงจิตสาธารณะ แต่การออกไปประชุมจะต้องมีสวัสดิการติดไปด้วย ต้องให้สิ่งตอบแทนที่คุณทำทุกอย่างจะทำให้เขา จะมีปัจจัยที่มาเสริมหนุน ทำให้ครอบครัวเกิดความเชื่อมั่นระหว่างกลับมา เขาต้องได้รับความรู้กลับมา เป็นการสร้างครอบครัวสร้างความรับผิดชอบให้เขา”(ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2558)

ดั่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มากได้กล่าวไว้ว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุนความสมบูรณ์ทางด้านภาคการเกษตร และปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมซึ่งตำบลของเรามีอยู่แต่สิ่งเหล่านี้ก็เป็นปัจจัยหนึ่ง แต่มีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัจจัยที่สำคัญอยู่คือ ปัจจัยด้านคนเป็นปัจจัยหลักเลย ถ้าการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของเราให้เข้มแข็งพูดถึงในท้องถิ่นของเราปัจจัยเรื่องของคนถือว่าเป็นหลัก เพราะว่าถ้าปัจจัยเรื่องของคน คนของเรามีคุณภาพ เรื่องอื่นก็จะง่ายขึ้น ปัจจัยด้านคนนี่ถือว่าเป็นปัจจัยที่ผมต้องมองมาตลอด ปัจจัยเรื่องของคน การพัฒนาคนต้องพัฒนาหลายด้าน ไม่ใช่พัฒนาเรื่องความรู้อย่างเดียวการพัฒนาในเรื่องของคนเป็นคนดีเราก็พัฒนา พัฒนาในส่วนอื่น ๆ ที่มีความจำเป็นเราต้องพัฒนาเขาทุกแง่มุมถึงแม้เราจะมีสิ่งดี ๆ แต่ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไป เราก็ถือว่าเป็นปัญหา เรื่องของสิ่งแวดล้อมก็ถือว่าเป็นสาระที่สำคัญ เรื่องของความรู้สึภาคภูมิใจในการเป็นคนจรเข้มาก อันนี้ถือว่าเป็นสาระสำคัญ” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

2. ด้านการมีส่วนร่วม

จากการศึกษา พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในกลุ่มเรื่องของการออกกฎระเบียบนั้นจะผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน และทำเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจนซึ่งสมาชิกในกลุ่มก็ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบสมาชิกก็จะให้ความร่วมมือเข้าร่วมประชุมเสมอ ส่วนการร่วมกันตัดสินใจ ส่วนใหญ่สมาชิกจะให้ความไว้วางใจในตัวคณะกรรมการที่เลือกให้บริหารจัดการอยู่แล้ว การตัดสินใจจึงเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่ม ถ้าเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องผ่านความเห็นจากสมาชิก ก็จะมีการจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกและให้ร่วมตัดสินใจดังที่มีผู้ให้สัมภาษณ์และแสดงความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่มดังนี้

“ในชุมชนได้เน้นหลักการ บวร ถือว่าเป็นส่วนสำคัญ บ้าน วัด ราชการ (โรงเรียน) การสืบสานส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่ในชุมชนทุกคนจะมีความผูกพันศรัทธาและเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีความกลมกลืนที่สุด” (พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

สอดคล้องกับประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหักได้กล่าวไว้ว่า

“ปัจจัย 3 ตัวหลัก คือ บ้าน วัด โรงเรียน ต้องหนุนเสริมซึ่งกันและกัน บ้านก็ต้องสร้างความเข้าใจระหว่างครอบครัว วัดต้องเอาชุมชน โรงเรียนต้องเสริมหนุนการพัฒนาคน วัดต้องเสริมหนุนเรื่องของการพัฒนาจิตใจ เพราะฉะนั้นการทำงาน จึงจะนำไปสู่ความเข้มแข็ง ทั้ง 3 ส่วนจะต้องเอื้อเสริมหนุนซึ่งกันและกัน วัดไม่เอาชุมชนก็อยู่ไม่รอด บ้านไม่เอาวัดก็ไปไม่รอด วัดไม่เอาโรงเรียนก็ไปไม่รอดทุกอย่างจะต้องเสริมหนุน ซึ่งกันและกัน และทำงานต้องเสริมหนุนกัน จึงจะนำ

ให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในที่สุด เรียกว่า บวร บ้าน วัด โรงเรียน” (ประธานกลุ่มกองทุนชุมชน บ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลระเข้มมากซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ให้ข้อมูลข้างต้นว่า

“การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และการนำบริการไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม สามารถตอบสนองต่อความต้องการ และแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นให้กับประชาชน ให้ได้มากที่สุด เมื่อประชาชนมีความเป็นอยู่สุขสบาย ความต้องการหรือปัญหาได้รับการตอบสนอง ได้รับการเหลียวแล ก็จะมีกำลังใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบ้านของตนเองต่อไป”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลระเข้มมาก, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน- โลกเจริญซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ให้ข้อมูลข้างต้นว่า

“การทำบุญในวันสำคัญทางศาสนาและกิจกรรมในชุมชนที่จัดขึ้น เป็นโครงการประเพณี ทำบุญถวายเพลพระในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาทุกวัดทั้ง 18 หมู่ ในตำบลจันตุม เพื่อเปิดโอกาส ให้ทุกคนมารวมกลุ่มกัน ทั้งบ้านวัด โรงเรียน ทางตำบลได้ยึดหลัก (บวร) คือ บ้าน วัด โรงเรียน มาใช้ในการสร้างทุนทางสังคม เพื่อให้หลักบวรคือบ้าน วัด โรงเรียน มีกิจกรรมร่วมกันสามารถ สร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้น ในชุมชนได้เป็นอย่างดี” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านม่วงหวาน-โลกเจริญ, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

3. ด้านการติดต่อประสานงาน

จากการศึกษาพบว่า ด้านการติดต่อสื่อสารประสานงานไม่ว่าจะเป็นการติดต่อระหว่าง สมาชิกด้วยกันหรือการติดต่อสื่อสารระหว่างหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานของอำเภอ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตภายในตำบล/ อำเภอ มีการติดต่อสื่อสารและประสานงานกันค่อนข้างดี และสม่ำเสมอ มีการรายงานความเคลื่อนไหวหรือรายงานกิจกรรม ให้สมาชิกภายในกลุ่มทราบ เป็นระยะ โดยอาศัยหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ดีและครบคลุมชัดเจน ทั้งหมู่บ้าน ในส่วนของการติดต่อประสานงานภายนอกนั้น ส่วนใหญ่เมื่อมีปัญหาอะไรจะ ประสานงานไปยังสำนักงานพัฒนาชุมชน เพื่อขอความช่วยเหลือหรือขอคำแนะนำ ผู้บริหารหรือ ผู้นำกลุ่ม มีความสามารถในการบริหารงาน รู้จักใช้หลักจิตวิทยาและเป็นประสานงานที่ดีก็สามารถ สร้างศรัทธาแก่สมาชิกกลุ่ม ทำให้กิจกรรมกลุ่มประสบผลสำเร็จและอยู่ได้นานความสามัคคี ของสมาชิกกลุ่ม หากสมาชิกกลุ่มและคณะกรรมการบริหารงานกลุ่ม มีความสามัคคี มีการประสานงานที่ดีทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่มจะทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จได้

4. ด้านการบริหารจัดการ

จากการศึกษาพบว่า ด้านการบริหารจัดการ ในเรื่องของการจัดลำดับงานและขั้นตอนของระบบงาน ทางกลุ่มมีการจัดลำดับงานและระบุขั้นตอนที่ชัดเจน เพิ่มความสะดวกในการทำงาน โดยมีการให้ความสำคัญกับงานที่เร่งด่วนและมีผลกระทบกับสมาชิกภายในกลุ่มก่อนเป็นลำดับแรก กิจกรรมที่ดำเนินได้ก่อนก็จะรีบดำเนินการ มีการกำหนดขั้นตอนในการทำงานที่ชัดเจน เช่น การจัดการถูกต้องชอบธรรมถูกต้องไม่ใช่ถูกใจ ถ้าถูกใจคือถูกใจกรรมการ และถูกใจสมาชิก ถ้าถูกต้องคือถูกต้องตามกฎระเบียบ ตามกติกาที่กำหนดไว้ ตั้งแต่ดั้งเดิม แล้วชอบธรรมด้วย ชอบธรรมไม่ได้หมายถึง กองทุนหมู่บ้านที่นี้ นะ บางแห่งความชอบธรรมไม่ได้เกิดขึ้นจากสมาชิกหรือ แต่ความชอบธรรมเกิดขึ้นจากกรรมการ เพราะกรรมการเวลาจะช่วยเหลือใครต้องมองช่องทางเจ้าของก่อน โดยมีการจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกและให้ร่วมตัดสินใจ ดังที่มีผู้ให้สัมภาษณ์และแสดงความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่มดังนี้

“ปัจจัยที่สนับสนุนที่จะทำให้เกิดความสำเร็จ ขึ้นอยู่กับผู้นำ ผู้นำทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ผู้นำทั้งที่เป็นกรรมการทั้งที่เป็นทุนทางการเงิน สิ่งที่จะทำให้เกิดความสำเร็จมีอยู่ 2-3 ประเด็น

1. การดำเนินงานนั้น เป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ถ้าเป็นไปตามเป้าหมายสำเร็จแน่นอน เหมือนเราตั้งกองทุนเพื่อการพึ่งพาตนเองต้องมีเป้าหมายร่วมกัน การดำเนินการร่วมกันแต่ต้องผ่านความเห็นชอบของกรรมการกองทุน ถ้าทำได้อย่างนี้สำเร็จแน่นอน

2. การจัดการถูกต้องชอบธรรมหรือไม่ถูกต้องไม่ใช่ถูกใจ ถ้าถูกใจคือถูกใจกรรมการ และถูกใจสมาชิกแต่ถ้าถูกต้องคือถูกต้องตามกฎระเบียบ ตามกติกาที่กำหนดไว้ ตั้งแต่ดั้งเดิม แล้วชอบธรรมด้วย ชอบธรรมไม่ได้หมายถึง กองทุนหมู่บ้านที่นี้ นะ บางแห่งความชอบธรรมไม่ได้เกิดขึ้นจากสมาชิกหรือ แต่ความชอบธรรมเกิดขึ้นจากกรรมการ เพราะกรรมการเวลาจะช่วยเหลือใครต้องมองช่องทางเจ้าของก่อน

3. ประโยชน์ที่เกิดขึ้นของการบริหารจัดการทุนไปตอบสนองต่อส่วนรวมหรือไม่ นอกเหนือจากการตอบสนองต่อสมาชิกไปตอบสนองต่อส่วนรวมหรือไม่ เช่น ผลกำไรที่เกิดขึ้นเราแบ่งปันสิ่งเหล่านี้ไปให้แก่ส่วนรวมไหมแก่ชุมชนหรือเปล่า ถ้าแบ่งปันอย่างนี้ยังใจชุมชนก็เข้มแข็ง เพราะชุมชนได้ผลประโยชน์จากการจัดการกองทุน ส่วนนี้คือปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จเป็นการสนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม” (พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

ดั่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมคืองบประมาณความชัดเจนนโยบายของรัฐไปคนละอย่างละตอนไม่เป็นเอกภาพมีนโยบายที่หลากหลายซึ่งยากต่อการปฏิบัติ” (พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

ดั่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมคือการให้ความรู้ชี้แนะซึ่งทางท้องถิ่นได้ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้กันเพื่อระดมความคิดในการหาตลาดโดยออกโรตโซว์เพื่อการประชาสัมพันธ์ข้าว” (สมาชิกกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

ดั่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุน และมีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมคือสิ่งที่จะส่งเสริมให้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ได้อย่างชัดเจนในส่วนของวัฒนธรรมที่ส่งเสริมกันอยู่ในตอนนี้ เราจะไม่พยายามที่จะเอาระเบียบบเข้าไปครอบ แต่เราจะปลูกฝังให้เกิดความรู้สึกเห็นประโยชน์ร่วมกัน เพราะเราพยายามที่จะมองว่า สังคมใดก็ตาม ถ้าก่อให้เกิดข้อกำหนดข้อบัญญัติอะไรมากมาย สังคมนั้นแสดงถึงความเสื่อม ถ้ามีกฎกติกาเท่านั้นคือความเสื่อม แต่ถ้ากฎกติกาไม่ต้องมากแต่เขาเข้าใจแล้วอยู่รวมกลุ่มกันสอดคล้องกับกฎกติกา นั่นคือความเจริญ ทีนี้ในชุมชนสังคมนั้น ๆ จะเกี่ยวพันกัน ปัจจัยที่จะเกี่ยวพัน ในสังคมเราทุกวันนี้ก็คือ เราจะมองในเชิงของวัฒนธรรม กลุ่มของวัฒนธรรมที่เหมือนกันก็จะไหลไปหากัน อยู่ด้วยกันมันก็ไม่แตกต่างอะไร ปัจจัยที่เกี่ยวพันที่จะทำให้มันอยู่ยั่งยืนได้ คือการส่งต่อ จากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง ไปสู่รุ่นหนึ่งตรงนี้ไม่ได้ส่งต่อเฉพาะกิจกรรมถึงกิจกรรม ถ้าส่งต่อเฉพาะกิจกรรม ถึงกิจกรรมมันจะสูญหายไปได้ง่าย แล้วจะมีสิ่งอื่นแปลกปลอมเข้ามาได้ง่าย แต่ถ้าส่งต่อในเชิงที่มันเป็นความรู้สึกได้จะทำให้ยั่งยืน” (นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

5. ด้านการสนับสนุนจากภายนอก

จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานที่สนับสนุนจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเงินทุน วัสดุ อุปกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกแต่อย่างใด ในช่วงแรกของการบริหารจัดการ เงินที่บริหารจัดการเป็นเงินของกลุ่มทั้งสิ้น วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ก็ได้รับการบริจาคจากสมาชิกภายในกลุ่ม ในส่วนของข้อมูลข่าวสาร วิชาการ และการตรวจติดตาม ก็ได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น ที่เป็นฝ่ายที่คอยให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในการบริหารจัดการ และดำเนินงานเพื่อให้กลุ่มมีการพัฒนาการที่ดีขึ้น คอยกำกับ

ดูแลติดตามผลในช่วงเริ่มแรก และติดตามความก้าวหน้าของกลุ่มมาตลอดตั้งแต่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมคืองบประมาณความชัดเจน นโยบายของรัฐไปคนละอย่างละตอนไม่เป็นเอกภาพมีนโยบายที่หลากหลายซึ่งยากต่อการปฏิบัติ สนับสนุน ภายนอก คือระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับกรมให้การส่งเสริมโดยให้ทางเกษตรเป็นผู้จัดการพื้นที่ เป็นผู้จัดการสินค้า มีเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน ในส่วนของจังหวัดเป็นนโยบายที่สนับสนุนโดยการจัดสรรงบประมาณ เช่น ปลูกข้าวอินทรีย์ ก็มาจากงบประมาณของจังหวัด การผลิตข้าว ข้าวอินทรีย์ทางภูมิศาสตร์ปัจจัยที่สนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมคือการให้ความรู้ ชี้นำ ซึ่งทางท้องถิ่นได้ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้กันเพื่อระดมความคิดในการหาตลาดโดยออกโรตโทว์ เพื่อการประชาสัมพันธ์ส่วนในมุมมองของพัฒนาการจังหวัดเห็นจะต้องอาศัยหน่วยงานราชการมาช่วยสนับสนุน เพราะส่วนราชการ มีความสำคัญทุกส่วน ถ้าส่วนราชการนั้นมีความจริงจังต่อกระบวนการ ต่อการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอย่างจริงจังแต่ที่ทำอยู่ก็ทำไปตามหน้าที่แต่ไม่รู้ผลว่าเป็นอย่างไร บางทีก็ไปเพื่อหวังผลประโยชน์กับตัวเองไปสร้างภาพดังนั้นส่วนราชการทุกหน่วยงานมีประโยชน์ ถ้าไปทำในสิ่งที่เกิดประโยชน์ ถ้าทุกส่วนราชการมาจับมือกันบูรณาการสังคมโดยรวมจะเข้มแข็งดีมาก แต่ทุกวันนี้บูรณาการได้ยังไม่เต็มที่ ก็อยู่ที่หัวของส่วนราชการ ปัจจัยที่จะเกี่ยวพันในสังคมเราทุกวันนี้ก็คือเราจะมองในเชิงของวัฒนธรรมกลุ่มของวัฒนธรรมที่เหมือนกันก็จะไหลไปหากันอยู่ด้วยกันก็ไม่แตกต่างอะไรปัจจัยที่เกี่ยวพันที่จะทำให้อยู่ยั่งยืนได้ คือการส่งต่อจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งตรงนี้ไม่ได้ส่งต่อเฉพาะกิจกรรมถึงกิจกรรม มองจากภาพรวมของนักวิชาการเห็นว่ากลุ่มได้นำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาบริหารจัดการ ได้อย่างคุ้มค่า สามารถสร้างเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นในชุมชนและทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558) นอกจากนี้พัฒนาชุมชนอำเภอนางรองได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุน ด้านเศรษฐกิจ การอยู่การกิน พึ่งพาตนเองได้ใหม่ด้านสังคมการอยู่ร่วมกันด้วยวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม การอยู่ร่วมกันเป็นเรื่องสำคัญ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจุบันคนเพิ่มจำนวนมากขึ้นแต่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเริ่มลดน้อยลงทุกปีทุกคนต้องแย่งชิงทรัพยากรที่มีคุณค่าไป ด้านระเบียบกฎหมาย ปัจจุบันการบังคับใช้กฎหมายยังมีความเหลื่อมล้ำกันของแต่ละพื้นที่ นโยบายที่เกี่ยวข้อง กับการสนับสนุน เลือกรูปแบบ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านทรัพยากรประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านระเบียบกฎหมาย และนโยบายที่เกี่ยวข้องด้านวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ความศรัทธา ถ้าเรามีความเชื่อ ความศรัทธาจะสามารถ

พัฒนาสังคมได้เข้มแข็ง ปัจจัยตัวนี้จะเป็นส่วนสำคัญที่มีผลต่อการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของพื้นที่ในแต่ละภูมิภาคแตกต่างกัน” (พัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2558)

6. ด้านการพัฒนาขีดความสามารถ

จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาขีดความสามารถ เป็นการส่งเสริมศักยภาพกรรมการหมู่บ้านในการเป็นแกนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการสร้างจิตสำนึกของประชาชนกลุ่ม/องค์กรให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤติการเพิ่มขีดความสามารถของผู้นำหมู่บ้านในการวิเคราะห์สถานการณ์การจัดทำแผนปฏิบัติการ และดำเนินงานตามแผน เช่น การจัดเวทีชาวบ้าน การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน ชาวบ้าน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ผลกระทบของวิกฤติที่มีต่อชุมชน วางแผนแก้ไขปัญหา ติดตามการปฏิบัติตามแผนและประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกันและการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านในการทำแผนร่วมกัน เพิ่มศักยภาพให้ผู้นำชุมชน หรือแม้กระทั่งสมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในกระบวนการแก้ไขปัญหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่าง ๆ โดยมีการฝึกอบรมให้ความรู้กับสมาชิกภายในกลุ่ม คณะกรรมการได้รับการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มแนวทางในการพัฒนากลุ่มให้มีประสิทธิภาพการจัดทำระบบบัญชีและนำสมาชิกในกลุ่มไปศึกษาดูงานเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มประสบการณ์หาความรู้ใหม่ ๆ ในส่วนของที่แลกเปลี่ยนแนวคิด และการส่งเสริมการรวมกลุ่มมีการประกอบอาชีพเสริมพบว่าในเริ่มต้นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีการส่งเสริมให้กลุ่มรวมตัวกันเพื่อประกอบอาชีพเสริมเช่นการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลजरเข้มมาก ได้กล่าวว่า

“การรวมกลุ่มของชุมชนต้องร่วมกันทำในรูปแบบการรวมกลุ่ม การรวมกลุ่มเพื่อของบประมาณการรวมกลุ่มเพื่อการต่อช่องทางด้านกิจกรรมของกลุ่มยกตัวอย่างว่า ทำไมวันนี้ จึงต้องมีการรวมกลุ่มอาชีพนี้คือ การรวมกลุ่มเพื่อการต่อรองเช่นเดียวกันถ้ากลุ่มต่าง ๆ มีการรวมกันการต่อรองต่าง ๆ ก็จะเป็นไปได้ก็จะเป็นประโยชน์ขึ้นวันนี้ฉะนั้นสิ่งที่คิดว่ารวมกันเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้สังคมและชุมชนเข้มแข็งขึ้น เพราะว่าวันนี้ เรามีปัญหามากในเรื่องของการเกษตร พอทุกคนรวมกลุ่มกันปลูกข้าวอย่างเดียวกันไม่ได้คิดว่าข้าวจะล้มตลาคหรือไม่ล้มไปรวมกันทำอย่างเดียวกันโดยไม่มองอนาคตข้างหน้ามันสำปะหลังคงจะล้มตลาคด้วย แต่ถ้ามารวมกลุ่มกันปลูกปัจจัยอย่างอื่นทางการเกษตร การปลูกแตงโม แต่ถ้ารวมกลุ่มกันเพื่อป้อนอาหาร และป้อนอาหารให้แก่คนบุรีรัมย์ได้ ถือว่าน่าจะยั่งยืนถ้าชุมชนสามารถป้อนอาหารให้แก่คนบุรีรัมย์มากขึ้นหมายความว่า อาจมีการปลูกผักปลอดสารพิษ และอาจจะมีการปลูกแตงกวาสีเหลืองต่างหากที่เป็นสิ่งที่จะส่งเสริมและจะมีความเข้มแข็งไม่ว่าจะใครมาจากไหนก็แต่ อาหาร

เป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะเราจะต้องกินทุกวันและต้องผลิตให้มีคุณภาพ” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองกงได้กล่าวว่า

“สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพนั้น ทางองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกงได้เข้ามาสนับสนุน และช่วยประชาสัมพันธ์จำหน่ายให้แก่ชาวบ้านทั่วไปที่สนใจทุกปี ปุ๋ยที่ผลิตจะไม่เพียงพอจำหน่าย เราจะใช้วัสดุคิบในชุมชน มูลโคกี้จากชุมชน วัสดุอื่น ๆ กลุ่มได้รณรงค์ใช้ปุ๋ยชีวภาพในการทำนารวมทั้งรณรงค์กับสมาชิกทั้งในกลุ่มวิสาหกิจและคนอื่น ๆ ในชุมชนให้หันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ เพราะเห็นข้อดีของปุ๋ยชีวภาพที่ลดต้นทุนในการผลิต รวมทั้งเป็นผลดีต่อทั้งสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค ตัวอย่างการทำปุ๋ยชีวภาพที่น่าสนใจคือการทำปุ๋ยชีวภาพจากหอยเชอรี่ที่เก็บมาจากนาข้าวของเกษตรกร เป็นวิธีการกำจัดศัตรูพืชวิธีการหนึ่ง และได้ปุ๋ยชีวภาพมาใช้ในงานเกษตรด้วยกลุ่มได้รณรงค์ใช้ปุ๋ยชีวภาพในการทำนารวมทั้งรณรงค์กับสมาชิกทั้งในกลุ่มวิสาหกิจและคนอื่น ๆ ในชุมชนให้หันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ เพราะเห็นข้อดีของปุ๋ยชีวภาพที่ลดต้นทุนในการผลิต รวมทั้งเป็นผลดีต่อทั้งสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค ตัวอย่างการทำปุ๋ยชีวภาพที่น่าสนใจคือการทำปุ๋ยชีวภาพจากหอยเชอรี่ที่เก็บมาจากนาข้าวของเกษตรกร เป็นวิธีการกำจัดศัตรูพืชวิธีการหนึ่ง และได้ปุ๋ยชีวภาพมาใช้ในงานเกษตรด้วยการทำข้าวปลอดสารพิษส่งผลดีหลายด้านต่อชุมชน นอกจากช่วยในการลดต้นทุนการผลิตอีกทั้งผลผลิตที่ได้ก็เป็นที่ต้องการของตลาดและสามารถขายได้ราคาแล้ว ยังทำให้ชาวบ้านผู้ผลิตมีสุขภาพดีแข็งแรงไม่เจ็บป่วย ช่วยลดมลพิษไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมแล้ว คนภายนอกชุมชนนิยมมาซื้อไปปรับประทานเพราะเห็นว่าเป็นข้าวปลอดสารเคมี ปัจจุบันกิจกรรมเกษตรปลอดสารพิษของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้เริ่มแพร่ขยายไปสู่เกษตรกรอื่น ๆ ในชุมชนไม่ได้จำกัดการดำเนินการอยู่แต่เฉพาะการปลูกข้าวเท่านั้น ตัวอย่างเช่น การปลูกผักปลอดสารพิษ คนนอกชุมชนมาซื้อเขาเห็นว่าข้าวนี้กินแล้วสุขภาพดีกว่าก็มาซื้อ ส่วนมากปรกติบ้านเราถึงไม่มีกลุ่มวิสาหกิจก็ไม่ใช้สารเคมีอยู่แล้ว จากที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่า กลุ่มใช้วิธีการแบบเกษตรธรรมชาติผลิตข้าวเป็นข้าวปลอดสารพิษและประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูงเนื่องมาจากการใช้วิธีการแบบเกษตรเคมี เป็นการช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตทำให้เป็นที่ต้องการของตลาด มีคุณค่าในแง่ของการรักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย” (ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองกง, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2558)

จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ร่วมสนทนากลุ่ม ได้มีความคิดเห็นว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุนทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ BCM model ในข้อเท็จจริง BCM model เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ ที่ท่านผู้ว่ากำหนดขึ้น ที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ ปัจจัยที่ทำให้กองทุนหรือชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ประสบความสำเร็จ ท่านผู้ว่า จึงใช้ปัจจัย 9 ปัจจัย เป้าประสงค์สูงสุดก็คือ อยากให้บุรีรัมย์สันติสุข ต้องใช้ปัจจัย 9 ดีเพราะฉะนั้น ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนประสบผลสำเร็จ ต้องใช้ BCM ของบุรีรัมย์ เป็นเครื่องมือการพัฒนาบุรีรัมย์ ในการที่จะสนับสนุนกองทุนชุมชนประสบความสำเร็จ ปัจจัยที่ทำให้กองทุนชุมชนประสบความสำเร็จ คือ

- 1) ต้องทำให้คนที่เป็นองคาพยบของชุมชนเป็นคนดี ความดีในนิยามนี้คือ คิดดี ทำดี มีกุศลจิต ในทางที่ดีต่อกองทุน
- 2) มีปัญญาในการที่จะรู้จักการหาทุน มีปัญญาที่จะใช้ทุนเพื่อประโยชน์ในชุมชน
- 3) รายได้สมดุล คือ ให้รู้จักใช้ทุนไปส่งเสริมอาชีพให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน
- 4) สุขภาพแข็งแรงคนในชุมชนสุขภาพแข็งแรง คนในชุมชนก็ไม่ต้องใช้ทุน ในชุมชนสิ้นเปลือง
- 5) สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ถ้าในชุมชนมีทุนทรัพยากรสมบูรณ์ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำเป็นต้นทุนของคนในชุมชน ถ้ามีมากเพียงพอ หรือช่วยกันอนุรักษ์ หรือใช้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพก็จะทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์
- 6) เรื่องของสังคมอบอุ่น สามารถที่จะทำให้คนในชุมชนไว้วางใจกัน ร่วมมือกัน ใช้การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล
- 7) การปลอดจากอาชญากรรม ถ้าเมื่อไหร่ที่บ้านเมืองเราสงบราบคาบที่ชุมชนสงบทุกชุมชนก็ใช้ได้อย่างเต็มที่
- 8) กองทุนพึ่งพาตนเองในการขับเคลื่อนอะไรก็ตามที่มีอยู่ในชุมชนก็จะเข้มแข็ง เพราะฉะนั้นชุมชนจะเข้มแข็งได้หรือไม่ได้ ชุมชนรู้จักพึ่งตนเองหรือเปล่า รู้จักคิดเองหรือเปล่า ชุมชนรู้จักพึ่งลมหายใจของชุมชนเองหรือเปล่า ทุนชุมชนคือลมหายใจของชุมชน เพราะชุมชนต้องรู้จักการสร้างทุน
- 9) คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นรากฐานในการพัฒนาหมู่บ้านให้เข้มแข็ง ต้องมีวิสัยทัศน์ในการทำงานที่ดีปัจจัยที่จะสนับสนุนคือ BCM model”

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“ในเรื่องของปัจจัยที่สนับสนุน คือทุนที่เป็นภูมิปัญญา ถ้าไม่มีการถ่ายทอดไม่เห็นคุณค่า ไม่ยอมรับไม่นำมาใช้ ก็จะไม่มีผลต่อการดำเนินชีวิตต่อวิถีชีวิต เพราะฉะนั้นเราต้องทำให้เขาเห็นตรงนี้ให้ได้พอเขาเห็นแล้วคนที่มืออยู่ก็อยากจะถ่ายทอดเพราะเมื่อเวลาตายแล้วเขาจะเผาทิ้ง แล้วเมื่อมีการถ่ายทอดต่อกันก็จะทำให้ชุมชนนั้นอยู่เข้มแข็ง โดยเฉพาะมิติในส่วนที่เป็นประเพณี เป็นจารีต เป็นประเพณีชัดเจนมากเลย ทุกวันนี้ชุมชนขาดประเพณีขาดจารีต ประเพณี คนไทยขาดจารีตการเคารพนับถือผู้สูงอายุแต่ทุกวันนี้เขามีลักษณะตัวหนึ่งที่เป็นตัวชี้ว่า การเคารพคือการยอมรับไม่ยอมรับ ก็เลยเป็นเหตุให้เคารพแบบข้ามขั้นก็เลยทำให้เกิดความแตกแยกในชุมชนมากขึ้นบทบาทที่จะนำไปสู่ความสำเร็จคือการส่งเสริมให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านที่เป็นทุนให้เกิดพลัง พอเกิด

พลังแล้วก็นำไปสู่การปฏิบัติ แล้วก็จะทำให้เกิดผลคือความเข้มแข็ง” นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“ปัจจัยที่สนับสนุนตัวสำคัญก็คือเรื่องของคนที่มิใจ และก็ต้องทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์แบบ และต้องประกอบด้วย 1) ตัวองค์ความรู้เป็นหัวใจหลัก องค์ความรู้ในตัวตนเอง ก็คือ ภายใต้อาสาสมัครของตนเองและบริบทภายนอก คือ ความรู้จากภายนอก การค้นหา การโอกาส เพื่อให้เกิดความรู้ภายใน ในขณะที่เดียวกันการที่จะไปสั่ง หรือศึกษาองค์ความรู้ภายนอก เป็นสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้ เป็นปัจจัยที่สำคัญ 2) สิ่งที่จะสนับสนุนที่ดีที่สุด คือ ในเรื่องของกรอยากจะทำตนเองเป็นหัวใจ เราภาคภูมิใจเราด้วยตัวเราเอง เป็นคนเริ่มต้น เป็นศรัทธาเรา ความภาคภูมิใจเราทุกอย่าง ต้องเกิดการภายในก่อน แต่เราไม่ได้ปฏิเสธจากภายนอก เหมือนคนญี่ปุ่นเขาจะทำตนเองก่อน เขาจะพยายามหาให้ได้ก่อน ก็คือ ถ้าจะให้ดีมันไม่ได้ ต้องทุบกระถางจะได้ลงดินและเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน 3) การสร้างโอกาสจะต้องมีกิจกรรม กิจกรรมจะเป็นเครื่องมือให้คนได้เข้ามามีโอกาสมาแสดงบทบาทหรือได้มาบริหารความรู้ มีโอกาสที่จะได้มีส่วนร่วม 4) ตัวสำคัญอีกก็คือ ภาวการณ์ของการสนับสนุนทางสังคมที่จะเข้มแข็งและให้ยั่งยืนได้ คือการมีภาวการณ์เชื่อมโยงการร้อยรัดกับภายในภายนอก กับองค์กรอื่น ๆ ไม่ว่าจะผ่านทางภาครัฐหรือเอกชน แต่ตัวสำคัญภายในนี้และที่อยู่ใกล้กับเรามากที่สุด เช่น บวร บ้าน วัด โรงเรียน เราจะใช้โอกาส จะใช้จุดเด่น จุดแข็งในบ้าน ในวัด ในโรงเรียนอย่างไร ซึ่งมีอยู่มากมาย ต้องรู้ต้องฉลาด ต้องรู้ในการที่จะเอาทุนตัวนั้น ๆ มาใช้ แต่ต้องสอดคล้องกับบริบทในสังคมนั้น ๆ ดังที่ผู้ร่วมสนทนากลุ่มซึ่งเป็นประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหักได้มีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า

“ในส่วนที่เราดำเนินการชุมชนซึ่งมีปัจจัยที่แยกเป็น 2 ส่วน คือปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก ส่วนที่มาเชื่อมมากที่สุดกับปัจจัยทั้งสอง คือ คน เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราจะเสริมความเข้มแข็งให้กับปัจจัยภายในก็คือคนของเราในชุมชน นั่นก็คือรากเหง้าของเราคืออะไร อย่างที่เราเคยมีอยู่ เพราะว่าอะไรก็ตามที่เกิดมาแล้วถ้าขาดรากแก้วก็อยู่ไม่รอด เพราะฉะนั้นรากแก้วหรือรากเหง้าของคน เป็นเรื่องที่เราจะต้องสร้างและต้องเสริม ไม่ใช่เพียงแค่อนุรักษ์ การอนุรักษ์เพียงแค่งงอยู่แต่ทำอย่างไรเราจะเสริมให้เขามีความแข็งแกร่งเรียกว่าเรียนรู้เท่าทันในสังคมปัจจุบันเพราะว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาถ้าคนเราไม่เปลี่ยนก็อยู่ไม่ได้ แต่ทำอย่างไรที่เราจะเปลี่ยนให้อยู่บนรากเหง้าที่เราที่อยู่เพื่อสร้างความเข้มแข็ง นั่นคือขบวนการที่เราต้องมาพูดคุยในเรื่องของการพัฒนา บุคลากรในการให้ความรู้ในการส่งเสริมให้เขาได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและเรียนรู้และเท่าทันกับการขับเคลื่อน เพราะว่าสิ่งที่เราบอกว่าการเรียนรู้เนื่องจากเราไม่ได้อยู่ตัวคนเดียว ขณะเดียวกันชุมชนจะอยู่รอดหรือไม่รอด ไม่ใช่แค่นโยบายของชุมชน แต่เป็นนโยบายระดับประเทศ ระดับชาติ เพราะฉะนั้นนโยบายในแต่ละส่วนก็จะถูกส่งมาให้แก่ชุมชนถ้าคนของเรา

ปัจจัยภายในของเราอ่อนแอก็จะรับอย่างเดียวโดยไม่มีการพิจารณา และจะไม่สามารถคัดเลือกว่า เครื่องมือตัวไหนที่เราจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนถ้าเราขาดความรู้ขาดความเข้าใจตรงนี้ เราจะเลือกสิ่งที่ผิดเข้ามาเพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงมีทั้งการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเชิงบวกและเชิงลบ ถ้าเชิงบวกเราจะเสริมอย่างไรให้เชิงบวกมีความเข้มแข็งกระจายให้ทั่วทั้งชุมชนแล้วทำอย่างไรเราจะลดในเชิงลบ มองในแง่ลบคนเราที่ทำอะไรไม่สำเร็จมองทุกสิ่งทุกอย่าง คือ ปัญหาทุกอย่างมองในแง่ลบไปหมด เพราะฉะนั้นทำอย่างไรจึงจะให้สังคมเรากลับมามองในแง่บวก แล้วในขณะเดียวกันถ้าเราเสริมปัจจัยภายใน ปัจจัยภายในไม่ใช่เฉพาะคน ทูทางสังคมไม่ใช่เฉพาะคน ปัจจัยภายในประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนของเรา ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นรากเหง้าของชุมชนแล้วก็รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมทุกอย่างที่ประกอบเกิดขึ้นมาเป็นชุมชน สิ่งเหล่านี้เราต้องเสริมต้องช่วยไม่เพียงการอนุรักษ์แต่ต้องส่งเสริมให้มีเพิ่มขึ้นมากขึ้นเพื่อรองรับการเติบโต ขณะเดียวกันสิ่งที่เรามอง นั่นคือปัจจัยภายนอกที่มากกระทบ ซึ่งเราหลีกเลี่ยงได้เป็นบางส่วน แต่บางส่วนเราไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เลย นั่นก็คือในส่วนของนโยบาย นโยบายบางส่วนถ้าเราหลีกเลี่ยงหมายความว่า เราไม่ยอมรับก็คือจะไม่ได้รับการสนับสนุน (ประธานกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

“ปัจจัยที่สนับสนุนคือการที่คนมีจิตสำนึกต่ออาชีพของตนเองมีความตั้งใจในการทำงานอย่างผมเองที่ได้เห็นภาพในอดีตที่ต้องทำนาโดยการไ้แรงเป็นหลักไม่สะดวกสบายเหมือนปัจจุบัน ซึ่งปัจจุบันนี้มีเครื่องจักรกลเข้ามาแทนทำให้ชาวนาสะดวกสบายมากขึ้น แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วง คือ เด็ก ๆ ทุกวันนี้ไม่เคยรู้จักวิธีการทำนาแบบสมัยก่อน แม้สมัยนี้ก็ไม่เคยสัมผัสในอาชีพนี้ทำให้เกิดช่องว่างของการสานต่อพ่อแม่พยายามให้ลูกสบายโดยไม่ได้ฝึกฝนให้เขารักในอาชีพของตัวเอง เพื่อให้เกิดการสืบทอดในอาชีพการทำนาคือสิ่งที่กำลังจะหมดไป พ่อแม่มีหน้าที่หาเงินให้ลูกเรียนหนังสือ แต่ลูกไม่ได้เห็นถึงความยากลำบากของพ่อแม่ที่ต้องทำนาเพื่อให้ได้ข้าวมาขาย แล้วส่งตนเองเรียนในชุมชนของเรากำลังตกอยู่ในสถานการณ์ที่ขาดการปลูกจิตสำนึกในอาชีพการเกษตร เขาชนไม่ได้เรียนรู้เรื่องการเกษตรเพราะพ่อแม่ไม่ได้ฝึกให้ลูก ๆ ได้เรียนรู้เรื่องเหล่านี้ ปัญหาคือ เด็กไม่รู้จักการทำนา ถ้าผู้ปกครองมีการให้ความรู้กับลูกหลาน ให้รู้จักความลำบากรู้จักมัธยัคจะเป็นทุน ได้ต่อไป ปัจจุบันพ่อแม่เลี้ยงลูกด้วยเงิน เพราะฉะนั้นถ้าเราพัฒนาคน ได้จากรุ่นสู่รุ่น ก็จะเป็นการสะสมทุนได้ระดับหนึ่ง เราต้องปลูกฝัง เราต้องปลูกฝังความคิดความดีให้แก่ลูกจังหวัดบุรีรัมย์ของเราถือว่าเป็นจังหวัดนาร่องที่ดี ถ้าปฏิบัติได้อย่างนี้สังคมเราในชุมชนเราก็จะดี” (ประธานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

สรุป ถ้ามองในแง่ของตอนนี้ที่เห็นได้ชัดเจน ก็คือนโยบายของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ตอนนี้ปัจจุบันรัฐบาลเกือบจะเอาทุกจุดของตรงนี้มาเป็นตัวในการ

ขับเคลื่อนในการพัฒนา เรียกว่าเป็นฐานรากของชุมชน อันนี้เราปฏิเสธไม่ได้ถ้าปฏิเสธเราจะไม่ได้
 รับการดูแล แต่ถ้าเรารับมาโดยไม่พิจารณาเราก็อาจจะตกหลุมพราง เพราะฉะนั้นการที่เราจะรับ
 อะไรก็ตามถ้าชุมชนเราเข้มแข็งคนในชุมชนคือปัจจัยภายในเข้มแข็ง ปัจจัยภายในมีส่วนร่วม
 ในการคิดในการพิจารณา เพราะฉะนั้นสิ่งที่มากระทบจากปัจจัยภายนอกเป็นเครื่องมือเสริมให้เรา
 เข้มแข็งได้โดยใช้เป็นเครื่องมือ แล้วในขณะที่เดียวกันปัจจัยภายนอกบางอย่างเราควรลดลง เช่น
 องค์กรที่เกี่ยวข้องกับเราแม้จะมากกระทบกับเรา เราไม่รับก็ได้ไม่มีผลเสียกับเรา เราต้องกล้าที่ปฏิเสธ
 กล้าที่จะรับ และกล้าที่จะมองว่า ถ้ารับมาแล้วกล้าที่จะเดินด้วย ไม่ใช่แค่กล้าปฏิเสธแต่ต้องชี้ช่องทาง
 ชี้แนะ ชี้้นำในการที่จะขับเคลื่อน แต่บางองค์กรรับเข้ามาแล้ว มันจะเป็นตัวเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง
 ก็ควรจะรับเพราะฉะนั้น บุคคลเป็นคนที่สำคัญ ที่จะมาพิจารณาว่า ปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในส่วนไหน
 ควรจะลดส่วนไหนควรจะเพิ่ม ส่วนไหนควรจะอนุรักษ์ ส่วนไหนควรจะตัดออก เพื่อให้เกิด
 ประโยชน์มากที่สุดสำหรับชุมชน” (พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์, ประธานกลุ่มกองทุนชุมชน
 บ้านถนนหัก, พัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง, นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, ประธานกลุ่ม
 ออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านถนนหัก และประธานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้าน โลกเมือง, สัมภาษณ์,
 20 ธันวาคม 2558)

สอดคล้องกับผลการศึกษาระดับความคิดเห็นการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชน
 เข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชน
 เข้มแข็ง) ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.93$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 10 ข้อ
 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ชุมชนได้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการ
 บริหารจัดการในกลุ่มสมาชิกมีค่าคะแนนมากที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุด เท่ากับ ($\bar{X} = 4.08$) รองลงมา คือ
 ชุมชนมีการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมจากปราชญ์ชาวบ้าน โดยมี
 ค่าคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด เท่ากับ ($\bar{X} = 4.07$) และข้อที่มีค่าคะแนนน้อยที่สุดคือ สมาชิกในชุมชน
 ได้รับการส่งเสริมความรู้และทักษะในด้านการพัฒนาศักยภาพจากนักวิชาการชุมชน โดยมี
 ค่าคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.75$)

7. สมาชิกกลุ่มชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีความคิดเห็นสอดคล้องกับการศึกษา
 ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

จากสอบถามความคิดเห็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ทั้ง 5 ชุมชน
 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง
 พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 3.93$) อยู่ในระดับมากที่สุด ดังตารางที่
 19 ดังนี้

ตารางที่ 19 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผล และการจัดอันดับของระดับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง)

ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง	ค่าเฉลี่ย \bar{X}	SD	แปลผล	จัดลำดับ
สมาชิกในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้และทักษะในด้านการพัฒนาศักยภาพจากนักวิชาการชุมชน	3.75	.666	มาก	10
สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกันในการรักษาอนุรักษ์ ระเบียบ กติกา ต่าง ๆ ในชุมชน	3.86	.668	มาก	9
มีการนำเอาหลัก พรวาชาธรรม คือ มีสัจจะ มีความอดทน การฝึกฝนตนเอง และเสียสละมาปรับใช้ในการบริหารจัดการภายในชุมชน	4.01	.755	มาก	3
สมาชิกในชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลมาบริหารจัดการและพัฒนาด้านความรู้	3.93	.848	มาก	5
สมาชิกในชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลในการบริหารจัดการกิจกรรมสาธารณะ	3.86	.856	มาก	8
สมาชิกในชุมชนได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณจากภาษีเครือข่าย หน่วยงานเอกชนหรือองค์กรต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการ	3.89	.793	มาก	7
ชุมชนมีการส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับจากเครือข่ายและองค์กรต่าง ๆ	3.97	.784	มาก	4
ชุมชนได้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการบริหารจัดการในกลุ่มสมาชิก	4.08	.775	มาก	1
ชุมชนมีการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมจากปราชญ์ชาวบ้าน	4.07	.803	มาก	2
ชุมชนได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือ เครื่องจักรกลด้านการเกษตรจากรัฐบาลและหน่วยงานเอกชน	3.95	1.00	มาก	6
รวม	3.93	.629	มาก	

จากตารางที่ 19 พบว่าผลการศึกษาระดับความคิดเห็นการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง) ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.93$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 10 ข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ชุมชนได้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการบริหารจัดการในกลุ่มสมาชิกมีค่าคะแนนมากที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากับ ($\bar{X} = 4.08$) รองลงมาคือ ชุมชนมีการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมจากปราชญ์ชาวบ้านโดยมีค่าคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากับ ($\bar{X} = 4.07$) และข้อที่มีค่าคะแนนน้อยที่สุดคือ สมาชิกในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้และทักษะในด้านการพัฒนาศักยภาพจากนักวิชาการชุมชนโดยมีค่าคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากับ ($\bar{X} = 3.75$) ดังแนวคิดของคณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ (2542, หน้า 56-57) ได้กล่าวถึง กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไว้ ดังนี้

1. การส่งเสริมศักยภาพกรรมการหมู่บ้านในการเป็นแกนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการสร้างจิตสำนึกของประชาชนกลุ่ม/องค์กรให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤติการเพิ่มขีดความสามารถของผู้นำหมู่บ้านในการวิเคราะห์สถานการณ์ การจัดทำแผนปฏิบัติการ และดำเนินงานตามแผน เช่น การจัดเวทีชาวบ้าน การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนชาวบ้าน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ผลกระทบของวิกฤติที่มีต่อชุมชนวางแผนแก้ไขปัญหา ติดตามการปฏิบัติตามแผนและประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกันและการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านในการทำแผนร่วมกัน

2. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในตำบล โดยการพัฒนาทัศนคติขององค์การบริหารส่วนตำบล/ สภาตำบลให้ยอมรับ และสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาวิกฤติการเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์การบริหารส่วนตำบล/ สภาตำบลในการบริหารจัดการในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤติและการส่งเสริมบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล สภาตำบล ในการสนับสนุนกรรมการหมู่บ้านจัดเวทีการแลกเปลี่ยน

3. การสนับสนุนการส่งเสริมศักยภาพของกรรมการหมู่บ้านและองค์การบริหารส่วนตำบล โดยการจัดตั้งกลุ่มแกนนำระดับตำบล ให้สนับสนุนการบริหารจัดการพัฒนาและวิชาการให้แก่หมู่บ้าน การสร้างและพัฒนาระหว่างกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล/ สภาตำบลให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการสนับสนุนศูนย์ข้อมูลของกรรมการพัฒนาชุมชนในการให้ข้อมูลแก่หมู่บ้านในการจัดทำแผนและแนวคิดของโครงการวิจัยฟาร์ม (เพ็ญแพรว พิมสอน, 2541, หน้า 43-44) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จดังนี้

3.1 ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

3.1.1 กลุ่มที่เกิดจากความคิดริเริ่ม ความต้องการและความสนใจร่วมกันอย่างจริงจังของสมาชิกกลุ่ม และมีความสัมพันธ์ดีกัน กลุ่มจะอำนวยความสะดวกแก่สมาชิกและจะดำรงคงอยู่ได้นาน

3.1.2 การมีผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก มีความซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกัน เช่น กลุ่มนายจ้าง กลุ่มผู้เลี้ยงไก่ชน กลุ่มผู้เลี้ยงนกเขา กลุ่มผู้รับจ้าง เป็นต้น

3.1.3 ผู้บริหารหรือผู้นำกลุ่ม มีความสามารถในการบริหารงาน รู้จักใช้หลักจิตวิทยาและเป็นประสานงานที่ดี ก็สามารถสร้างศรัทธาแก่สมาชิกกลุ่ม ทำให้กิจกรรมกลุ่มประสบความสำเร็จและอยู่ได้นาน

3.1.4 ความสามัคคีของสมาชิกกลุ่ม หากสมาชิกกลุ่มและคณะกรรมการบริหารงานกลุ่ม มีความสามัคคี มีการประสานงานที่ดีทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่มจะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้

3.1.5 การสืบทอดและถ่ายทอดความรู้ เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเข้าร่วมกลุ่มด้วยความสมัครใจ และร่วมกิจกรรมอยู่ได้นาน ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของกลุ่ม

สรุปได้ว่าปัจจัยที่สนับสนุนได้แก่ 1) อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม ฐานรากวัฒนธรรมอันเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชนและอุดมการณ์ร่วมจะเป็นเครื่องมือสำคัญ 2) การจัดองค์กรและการบริการจัดการ เช่นการจัดองค์กรที่ดี มีการบริการจัดการทรัพยากรที่ดี 3) กระบวนการแผนมีประสิทธิภาพ 4) การจัดกิจกรรมต่อเนื่อง 5) ทุนสังคมให้ความสำคัญกับทุนที่เป็นต้นทุนในเชิงกายภาพ เช่นทรัพยากร บุคคลที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้นำด้านต่าง ๆ 6) เครือข่ายความร่วมมือ 7) สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง 8) การยอมรับจากสังคมภายนอก

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

จากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทุกกลุ่มมีความคิดเห็นอย่างเดียวกัน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทุกกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่า

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคคือการบริหารงบประมาณที่เกิดจากผู้นำไม่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการและไม่มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาบุคลากร ขาดการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาความรู้ความสามารถ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นนักวิชาการทุนทางสังคมได้กล่าว

“ผู้นำจะต้องไม่โลภ ผู้นำจะต้องไม่ตกอยู่ในความครอบงำของการโฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ ถ้าผู้นำมีความรู้ต้องเป็นเกราะป้องกันให้กับพี่น้องในชุมชนได้อย่างดี ผู้นำไม่ใช่เป็นได้ทุกคน ไม่ใช่เป็นเพียงผู้นำอย่างเดียว แต่ถ้าผู้นำขาดความรู้ขาดปัญญา ขาดสติจะทำให้ชุมชนอ่อนแอได้ผู้นำต้องหูไวตาไวรู้เท่าทัน ตัวผู้นำต้องมีความรู้ มีสติมีสมาธิ ผู้นำจะต้องเป็นเกราะป้องกันชุมชนได้ ถือว่าสำคัญมาก สิ่งที่ไม่ดีจะไม่เกิดขึ้นในชุมชน เพราะฉะนั้นถ้าผู้นำมีความรู้มีความเข้มแข็งอะไรก็จะไม่เกิด และต้องเป็นตัวอย่างที่ดี” (นักวิชาการทุนทางสังคม, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

ในส่วนของปัญหาผู้นำชุมชนขาดทักษะในการบริหารจัดการทุนมนุษย์ที่มีในชุมชน สมาชิกในชุมชนปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี ชุมชนไม่ได้รับรู้กฎระเบียบข้อบังคับการรวมกลุ่มสมาชิกชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชนจากภาครัฐบาล ภาคีเครือข่ายภายนอก ภาคเอกชน และหน่วยงานต่าง สมาชิกในชุมชนขาดการเอาใจใส่ต่อเด็กและเยาวชนที่ขาดจิตสำนึกรักบ้านเกิดตนเองดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ผมมองสำคัญเลย คือ ตัวความมีสัจจะ ความมีสัจจะก็คือ ทั้งตัวสัจจะที่เป็นกรรมการ ทั้งสัจจะที่ตัวเป็นสมาชิก สัจจะคือ ความซื่อสัตย์ ความซื่อตรง ถ้าหลุดพ้นจากความโลภ ความละโมภ ปัญหาที่เกิดขึ้น เกิดมาจากความโลภทั้งหมด ที่ล้มเหลวเกิดจากความโลภ อยากได้ในสิ่งที่ไม่ใช่ของตัวเอง มาเป็นของตัวเอง มันก็นำไปสู่ความล้มเหลว นี่ก็ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ถ้าพัฒนาจิตใจจนหลุดพ้นไปจากสิ่งเหล่านี้ได้ ผมเชื่อมั่นในที่นี้ นี่คือความสำเร็จ ถ้าปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งทุกอย่างต้องเป็นกระบวนการกรรมการ คือ ทำอย่างเป็นขั้นเป็นตอน คือ การบริหารจัดการทุนมันไม่เหมือนกับการบริหารจัดการสิ่งที่มีมันไม่ใช่รูปธรรมเป็นการบริหารจัดการในมิติเชิงนามธรรมด้วย ไม่ใช่มิติที่เป็นรูปธรรม แต่ถ้ามิติที่เป็นนามธรรม เริ่มต้นกว่าจะเป็นรูปธรรมได้ ต้องศึกษาจนเกิดความเข้าใจ กำหนดแนวทางเดียวกัน แล้วไปสู่เป้าหมายเดียวกันนั้น ค่อยเป็นค่อยไปอย่างเป็นระบบระเบียบนั้นเป็นกระบวนการเหมือนเราจะจัดตั้งทุนใดทุนหนึ่ง นอกเหนือจากทุนของทางราชการ ถ้าเป็นทุนจากประชาชน ไม่ว่าจะเป็กองทุนพึ่งพาตนเอง หรือกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตของพัฒนาชุมชน กว่าจะได้ต้องมีความตั้งใจจริง ๆ มุ่งมั่นจริง ๆ แล้วต้องค่อยเป็นค่อยไป ต้องประชุม 3 ครั้ง 5 ครั้งยังไม่พอ แต่ถ้าทุกคนเห็นพ้องต้องกันก็จะประสบความสำเร็จและสมบูรณ์ได้และจะต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นเป็นตอนจะนำไปสู่ความสำเร็จได้” (พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัยได้กล่าวว่า

“กองทุนชุมชนที่ยั่งยืนที่สำคัญมีอยู่ 4 อย่าง คือ 1) การแข่งขันผลประโยชน์ แข่งชิงผลประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน เพื่อเอาประโยชน์เข้าตัวเอง 2) ทุนชุมชนหรือกิจกรรม

บางอย่างไม่ได้มีการเรียนรู้ให้ทันสมัย ไม่ได้มีการพัฒนาตัวเอง ปฏิเสธในการที่จะเรียนรู้ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 3) ทุนชุมชนไม่สามารถสนองความต้องการของความเป็นชุมชนได้ กลับกลายเป็นสนองความต้องการของคนอื่นหรือไปสนองผู้นำทุนชุมชนถูกรอบงำจากคนภายนอก 4) ปัจจัยที่จะบั่นทอนคือ ชุมชนขาดหลักธรรมาภิบาล ถ้าชุมชนขาดหลักธรรมาภิบาล หลักนิติธรรมความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ สุดท้ายชุมชนจะอ่อนแอ” (พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

“สำหรับการรับผลประโยชน์นั้น สมาชิกทุกคนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีการจัดสรรผลประโยชน์จากการบริหารจัดการได้อย่างลงตัว ปัจจัยที่มากกระทบการส่งเสริมให้ทุกคนมีความคิดว่า กลุ่มอยู่ได้ สมาชิกก็จะอยู่ได้ การสร้างความเข้าใจ สร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วมทัศนคติของกลุ่มสมาชิกที่ขาดจุดยืนจิตใจวันไหนพอต่อสิ่งที่มากระทบ ซึ่งอาจหลงเชื่อข่าวลือเกี่ยวกับกลุ่มที่ไม่มั่นคงทำให้ขาดความเชื่อมั่น” (พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

ด้านการตรวจติดตามประเมินผล ขาดการติดตามและประเมินผลจากสมาชิกในกลุ่ม มีเพียงหน่วยงานจากสำนักงานพัฒนาชุมชน ที่เป็นหน่วยงานหลักในการติดตามและประเมินผล ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวได้ให้คำแนะนำที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการ จนสามารถพัฒนาตนเองเป็นสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนได้ และการร่วมกิจกรรม สมาชิกภายในกลุ่มให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม มีความร่วมมือร่วมใจกันระหว่างคณะกรรมการและสมาชิกภายในกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการฝากเงิน ซึ่งส่วนใหญ่จะตรงต่อเวลา การเข้าร่วมกิจกรรมที่คณะกรรมการจัดทำขึ้น หรือกิจกรรมใหญ่ประจำปีตั้งที่นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ต่อความเจริญก้าวหน้าก็มีผลกระทบอยู่ การบริหารจัดการทุนที่เป็นกลุ่มทุนตอนนี้เรามีความเห็นว่าการที่เราเอาคนที่มีความสามารถในด้านเดียวกันมาพบปะกลุ่มกันมารวมกลุ่มกัน แล้วได้เกิดแนวคิดออกมารวมกันจะเป็นพลัง จากศิลปิน เราเอาศิลปินมาจัดแสดงโชว์ของตัวเองในวงศิลปินแล้วเขาก็ถ่ายทอดไปให้กันได้ คือการหาทุนที่มีอยู่ให้ พอทุนมีอยู่ก็เอาไปทำให้เกิดรายได้ขึ้นได้ เพราะฉะนั้น การรวมกลุ่มของวัฒนธรรมก็คือการส่งเสริมแลกเปลี่ยน เพราะถ้าเราไปอนุรักษ์ไว้อย่างเดียวไม่เกิดประโยชน์ การฟื้นฟูจะฟื้นฟูเฉพาะในส่วนที่จำเป็น แต่การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนและการถ่ายทอด ต้องเน้นตรงนี้ เราส่งเสริมในสิ่งที่มีอยู่แล้วก็มาแลกเปลี่ยน เป็นการถ่ายทอดไปก็จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง นี่เป็นมิติทางวัฒนธรรมว่าจะทำให้เป็นปัจจัยหนึ่งของการบริหารจัดการทุนทางสังคม (นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์ได้กล่าวว่า

“การจัดการถูกต้องชอบธรรมหรือไม่ถูกต้องไม่ใช่ถูกใจ ถ้าถูกใจคือถูกใจกรรมการ และถูกใจสมาชิกแต่ถ้าถูกต้องคือถูกต้องตามกฎหมาย ตามกติกาที่กำหนดไว้ ตั้งแต่ดั้งเดิม แล้วชอบธรรมด้วย ชอบธรรมไม่ได้หมายถึง กองทุนหมู่บ้านที่นี้ นะ บางแห่งความชอบธรรมไม่ได้เกิดขึ้นจากสมาชิกหรอก แต่ความชอบธรรมเกิดขึ้นจากกรรมการ เพราะกรรมการเวลาจะช่วยเหลือใครต้องมองช่องทางเจ้าของก่อนประโยชน์ที่เกิดขึ้นของการบริหารจัดการทุนไปตอบสนองต่อส่วนรวมหรือไม่ นอกเหนือจากการตอบสนองต่อสมาชิกไปตอบสนองต่อส่วนรวมหรือไม่ เช่น ผลกำไรที่เกิดขึ้นเราแบ่งปันสิ่งเหล่านี้ไปให้แก่ส่วนรวมใหม่แก่ชุมชนหรือเปล่า ถ้าแบ่งปันอย่างนี้ ยิ่งใจชุมชนก็เข้มแข็ง เพราะชุมชนได้ผลประโยชน์จากการจัดการกองทุน ส่วนนี้คือปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จเป็นการสนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม” (พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่ปัจจุบันต้องมีการแข่งขันกันในด้านประกอบอาชีพ อาจเกิดจากการกระทบกระทั่งกันของคนในชุมชน เช่น ปัญหาการแย่งทรัพยากรในด้านเกษตร การแข่งขันกันทางการค้าขาย ลงทุน ปัญหาประชาชนบางส่วนยังปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคม และเทคโนโลยี ทำให้เกิดปัญหาความยากจน ปัญหาการกระจายรายได้ และปัญหาของผู้ด้อยโอกาส ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ได้รับความลำบาก ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ” (พัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคมีอยู่ คำว่าอุปสรรคมีหลายด้าน อย่างเช่น นโยบาย 9 ดีของท่านผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ไม่มีอุปสรรคเป็นไปไม่ได้ เพราะว่า คนที่จะมาต่อ ยอด คนที่เอา นโยบาย 9 ดีของท่านผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์มาสานต่อไม่มี อุปสรรคมีทุกที่ เพราะนโยบาย เหมือนกับตะตึงไม่ได้ แต่ว่ามีอุปสรรคจำเป็น เพราะว่าบางครั้งนโยบายถูกถ่ายทอดมาแล้ว ถ่ายทอดไม่สุด ไม่ได้นำไปปฏิบัติอย่างเต็มที่อาจจะเป็นเพราะการบริหารจัดการไม่ได้ ก็มีอุปสรรค สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่จะแก้ไขไม่ได้ เพราะกระบวนการบริหารจัดการบางส่วนไม่สมบูรณ์ หรือไปแล้วดีใหม่ดี แต่บางส่วนไปไม่ถึง เพราะบางครั้งเรามองนโยบายข้างบนสวยดี เราจะทำ แต่ทำแล้วก็ไม่ได้ตั้งใจ บางทีมาแล้วก็ไม่มาไม่ถึง สำหรับคนชั้นล่าง เพราะบางครั้งมีระบบมีขั้นตอนมาก ยากสำหรับผู้ที่จะนำไปปฏิบัติ” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“ปัจจัยที่มีปัญหาอุปสรรค ถ้ามองระบบราชการ ยากมาก เพราะว่า การทำงานจะช้า จึงไม่ทันต่อระบบนักธุรกิจ ซึ่งรวดเร็วมาก แต่ระบบราชการมาเป็นลำดับ ๆ ของสายบังคับบัญชา จึงทำให้ล่าช้า ก็เลยทำให้การทำงานเชิงซ้ำ อันนี้เป็นสาระสำคัญเลย แต่เมื่อมีระบบมาอย่างนี้ หากเราไปทำให้หน้าอกระบบ เราก็มีความผิดพลาด เสี่ยงกับความผิดพลาดสูงมาก เราอยากทำให้เร็ว แต่เราทำไม่ได้ เพราะระบบราชการก็คือ ระบบราชการ ไปทำนอกเหนือสายบังคับบัญชาไม่ได้ ใจจริงอยากจะช่วย แต่ช่วยไม่ได้ นี่คือปัญหา บางทีงบประมาณมีมาก แต่บางทีการจะใช้งบประมาณนั้นไม่เอื้อให้ ก็ช่วยไม่ได้ปัญหาที่แก้ไขยากที่สุด คือ ระบบราชการ ไม่สามารถเอื้อให้เราทำงานได้ อย่างคล่องตัวอันนี้ต้องยอมรับ ระบบราชการเป็นระบบที่ช้า ซึ่งไม่ใช่เฉพาะเราเป็นทุกที่มานานแล้ว คำว่า ช้า หมายความว่า ทำแล้วติดขัดไม่ได้ตั้งใจ” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ได้กล่าวว่า

“การพัฒนาทุนมนุษย์ ถ้าไม่มีความพร้อม ความรู้ ความสามารถ จะส่งผลต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็งและการบริหารจัดการทุนทางสังคมปัจจัยทางทุนมนุษย์เพราะมีความอ่อนไหวต่อสถานการณ์และปัจจัยที่มากกระทบ” (พัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง ได้กล่าวว่า

“กระแสของทุนนิยมประชานิยม วัตถุนิยม เป็นอุปสรรคปัญหาในการส่งเสริม อาชีพ ประชาชาลุ่มหลงในอบายมุข ไม่ถือปฏิบัติตามศีลห้า ไม่เชื่อตามกฎแห่งกรรม ไม่กลัวบาป นับเป็นอุปสรรคต่อการลงทุนทางสังคม” (พัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอพลับพลาชัย ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ผู้บริหารไม่มีคุณธรรม โดยเฉพาะระบบการเลือกตั้งในปัจจุบัน ถ้ามีการเลือกตั้งเวลาไหน มักจะมีความแตกแยกกันเสมอ บางครั้งการเลือกตั้งที่ไม่เป็นธรรมมีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ทุกคนจะมีทัศนคติต่างกัน โดยเฉพาะถ้ากลุ่มของตนเองไม่ได้ก็จะเป็นปรปักษ์กัน ทุกครั้ง ทัศนคติความเชื่อของคน การเลือกตั้งของอบต. กี่ดี เลือกกันนั้นก็ดี ถ้ามีความแตกแยกกัน ก็จะส่งผลไปถึงการพัฒนาของกลุ่มนั้น ไป ซึ่งเป็นการได้เปรียบเสียเปรียบ” (พัฒนาชุมชนอำเภอพลับพลาชัย, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอพลลาชัยยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค การเมืองท้องถิ่น ความไม่สามัคคีกันระหว่างผู้นำ ผู้นำที่ผ่านการเลือกตั้งไม่ค่อยลงรอยกัน มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายกัน ไม่สามารถทำงานร่วมกันได้ ซึ่งการทำงานนั้นเราจะดูแลทั้ง 4 หมู่บ้านสิ่งที่เห็นคือผู้นำไม่ค่อยเข้าใจกัน ทำให้เราทำงานยากขึ้น การมีผลประโยชน์เกิดขึ้นทำให้ผู้นำมีการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายกัน” (พัฒนาชุมชนอำเภอพลลาชัย, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์ ได้กล่าวว่า

“อุปสรรค ปัจจัยที่เป็นพลังจากภายนอก อุปสรรคจากภายนอก ขาดการบูรณาการหน่วยงานที่ไปสนับสนุนจากภายนอก ขาดการบูรณาการ ขาดการเข้าใจ ขาดการเข้าถึง ขาดการพัฒนา เหมือนหลักที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ได้ให้เรา เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ถ้าขาดสิ่งเหล่านี้ไม่เป็นผลดีต่อการสร้างกระบวนการในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง คือคุณไม่เข้าใจบริบทของชุมชน คือ 1) ไม่เข้าใจคุณสมบัติ องค์ประกอบ ที่เป็นข้อมูลพื้นฐาน 2) ในเมื่อไม่เข้าใจก็ไม่ว่าจะไปพัฒนาเขาเรื่องอะไรเข้าไม่ถึงชุมชนเขา จะรู้ได้อย่างไรว่า คนอื่นเขามองเรา ถ้าเราจะมี เราต้องมองเขาก่อน เราต้องเป็นผู้ให้เขาก่อนต้องสนใจเขาก่อนเขาถึงจะสนใจเรา ถ้าอยากให้คนอื่นไหวเรา เราต้องไหวเขาก่อน นี่ก็คือการให้ เพราะฉะนั้นหน่วยงานเหล่านี้เขาให้ด้วยความจริงใจไหม เข้าใจไหม เข้าถึงไหม เข้าสู่กระบวนการพัฒนาจริงไหม ถ้าเขาขาดการบูรณาการไม่ถึงหรือ การบูรณาการ คือการผสมผสาน ยกตัวอย่าง มือทั้งสองข้าง ย่อมมีพลังมากกว่ามือข้างเดียวปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือ ภาคราชการนี้แหละยากที่สุด แก้ได้แต่มันยากมันมองถึงความผูกพันกับความใกล้ชิดของหัวหน้าส่วน ถ้าหัวหน้าส่วนใกล้ชิดกัน เคยทำงานร่วมกันอะไรก็จะคล่องตัวแต่ถ้าไม่เคยเห็นกัน ไม่เคยทำงานร่วมกัน บางครั้งก็มีความเป็นอึดตาสูงมาก หยิ่งจองหอง ยิ่งผู้ที่มาจากการเลือกตั้ง ยิ่งมีอึดตาสูง เพราะลงทุนไว้มาก” (พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ได้กล่าวว่า

“อุปสรรคคือค่านิยม ตัวค่านิยม ตอนนี้มีมาทวนกระแส อย่างเช่นศิลปะการแสดง ถ้าไม่จ้างเขาก็ไม่มาแสดงให้ เรามีวิธีการแก้ปัญหา คือ ณ วันนี้บุรีรัมย์ ท่านผู้ว่าเสรี ศรีหะไตร ท่านได้เปิดตลาดถนนเซราะกราว แล้วมีเวทีกลาง เวทีกลางเราพยายามสนับสนุนให้ผู้มีความรู้ความสามารถมาแสดง ในศิลปะการแสดงอย่างเช่น เราได้รับการสนับสนุนงบประมาณถนนสายวัฒนธรรมมาเราก็จัดเอาสินค้าของชาวบ้านที่มีหลากหลายในบ้านในป่าในเขาที่ดี ๆ เอามาโชว์ เอามาวางขาย แล้วบางทีชาวบ้านไม่พร้อมในเรื่องการค้า การมาเราจำเป็นจะต้องจ่ายให้เขา แต่พอหมดงบแล้วเขาก็มาไม่ได้ แล้วศิลปะการแสดงเราอยากจะเอามาแสดงโชว์ตรงนี้ก็จะต้องเสียค่าจ่ายให้เขา แล้วต่อมาเราใช้วิธีใหม่ ต่อไปนี้เราไม่มีเงินจ้าง แต่ถ้าอยากจะมาเปิดตัวมาเพิ่มมูลค่าให้แก่ตัวเอง

ก็ให้มาแสดงที่เวทีนี้ พอมาแสดงที่เวทีนี้ ๆ เราก็ออกเกียรติบัตรให้ ว่าเขาได้ผ่านการแสดงบนเวทีนี้ น่าเชื่อใจไหมว่ามันทำให้เกิดมูลค่าเพิ่ม แล้วเราเอาคณะทั้งหลายที่มีเข้าประกวด เราแค่ผ่านใบรับรอง กันตรึมจากเกรียงศักดิ์ ส.ส.ไปทอง ตั้งแต่เขาเป็นของเขาราคาก็อีกระดับหนึ่ง จนได้รับรางวัลด้วย พระราชทานสมเด็จพระเทพ ราคาของเขาก็อีกระดับหนึ่ง หมอบายศรีก็เช่นกัน แต่เมื่อเขาได้ผ่านการรับรองเกียรติบัตรจากเราไปแล้ว มูลค่าของเขาก็สูงขึ้น เวทีนี้เราใช้กลยุทธ์ คือ การยกย่อง อย่างเช่นความหลากหลาย ความหลากหลายในบุรีรัมย์มีชนทั้ง 4 เผ่า เวลาผมจัดประกวดประเพณี แต่ละอย่าง ผมจะให้ประกวดร้องบทสรภัญญะ ผมจะจัดทุกเผ่าทุกภาษา เอามาประกวดกันพอ ประกวดขึ้นเวทีนี้ ได้ชมเชย ได้เกียรติบัตร โดยเราสนับสนุนค่ารถค่าเดินทาง อย่างเช่นเราให้เอากลอนเกี่ยวกับค่านิยม 12 ประการ กลอนสีล 5 พอไปหมู่บ้านเขาแล้ว นอกจากผู้เฒ่าผู้แก่เป็นแล้ว ก็จะมีเวทีเด็ก เราก็มีตั้งแต่รุ่นหลาย ๆ รุ่น เราจัดผสมผสานเป็นเศรษฐกิจไม่น่าเชื่อว่า จะมีคนสนใจไปขายของ 90 กว่าร้าน พอเราได้ใช้การบริหารจัดการอย่างนี้ ทำให้คนละอายต่อความซำกั้วบาป ไม่มีเด็กที่ใส่กางเกงขาสั้นเข้าไปในวัด ถามว่ามันจากไหน ทูทางสังคมคือใคร พ่อแม่ปู่ย่า ตายาย จะไปวัดก็ต้องห้ามลูกเขา ลูกเขามาจากทำงานทำการ จะไปงานบุญในวัดจะนุ่งอย่างนี้ไม่ได้นะลูก ตอนนี้เราให้เขาแต่ง ทีมที่ไปร้องสรภัญญะเราให้แต่งเป็นตามเผ่า ตอนนี้บุรีรัมย์มีผ้าขึ้นดินแดง ขึ้นอยู่กับตรงนี้ เราเอาจุดที่มีอยู่ในสังคม เพียงเรามายกขึ้น ให้เขาเกิดความภูมิใจ เขาก็อยู่ได้แล้ว แล้วพอกันมาพบปะกัน มาพูดคุยกัน มารู้จักกัน เรื่อย่าลึม ความรู้จัก ความคุ้นเคยกันมันเป็นญาติ อย่างยิ่ง มากกว่าญาติในสายเลือด ญาติในสายเลือดมันยังฆ่าแย่งสมบัติกันได้ แต่คนรู้จักคุ้นเคยกัน มันเป็นญาติอย่างยิ่ง แล้วสิ่งที่ผมได้มากที่สุด ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยอาศัยวิถีทาง พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม อย่างงานประกวดประเพณีขับร้องสรภัญญะเราพยายามที่จะขยายลงไปถึงชุมชน ผมไม่ได้ไปเน้นที่การที่จะมาขึ้นเวทีเข้าประกวด ผมเน้นในการที่จะเอาเด็กเข้าวัด พอเขาเข้าวัด เด็กจะซ้อมก็ต้องกวาดศาลาวัดก่อน ถึงจะนั่งได้ จิตสาธารณะก็จะเกิดขึ้น ได้บุญด้วย ก่อนซ้อม เราก็ให้เด็กกวาดใบไม้ ทำความสะอาด พอฝึกบ่อย ๆ เขารู้หน้าที่ของเขา เด็กได้ฝึก การเข้าค่ายผมใช้หลักที่พระพุทธเจ้าพาไปดูสิ่งที่ดี ๆ พาไปดู ปล่องภูเขาไฟ กลับมาพาทำวัตรสวดมนต์ มันขึ้นอยู่กระบวนการบริหารจัดการได้อย่างลงตัว ทูทางสังคมเราเอาทุนที่เขาถืออยู่ เราพาเขาไปดู ไปค้น เพียงให้เขาไปศึกษาดู สิ่งที่มีอยู่แล้ว ค่านิยมจะเป็นตัวชี้วัดบ่งบอกถึงพฤติกรรมของคน คนคนเข้าไปในช่อง สิ่งเหล่านี้ เป็นนามธรรมก็จริง แต่มันจะแสดงออกทางพฤติกรรมนี้คือทุนที่เรา นำมาใช้อยู่ ทำให้มันเข้มแข็งเป็นแบบ ตอนนี้ในการบริหารจัดการในภารกิจหลักขององค์กร มันเอื้อเหตุที่มันเอื้อ คือ แนวคิดกลยุทธ์ของท่านผู้ว่า ท่านผู้ว่าไม่ได้คิดเอง ท่านเป็นเพียงผู้ จุดประกาย แต่สิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติทั้งนั้น จากท่านเล่าให้เราฟังว่าขบวนการได้มาซึ่ง ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี ไม่ใช่ทางเราเขียนลงไปให้เขา พอมาค้นหาผู้นำผู้นำทางธรรมชาติ

ผู้นำทางสังคม เอาคนเหล่านี้มารวมหัวกัน เราต้องการอยากจะให้บุรีรัมย์สันติสุข อยากจะให้ มีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยากจะให้ยั่งยืนส่งต่อไปถึงลูกหลาน เรามาช่วยกันระดมความคิด เราจะทำอะไร ตั้งโจทย์เลย โดยเอาผู้สูงอายุ อาจารย์ตรงไหนดี ประเพณีตรงไหนดี มาคุยกัน เลือกว่าส่วนที่สำคัญ เมื่อเขาคิดเองทำเอง ธรรมเนียมก็เกิดขึ้น เริ่มศึกษาได้มากขึ้น เราเห็น ความสำคัญ มากขึ้น เราสรุปได้ว่า ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม นี่แหละเป็นปัจจัย เป็นทุนทางสังคม หลักที่เรากำลังขับเคลื่อนขณะนี้สรุปค่านิยมที่เป็นอุปสรรค เป็นลักษณะการเปลี่ยนแปลง ค่านิยม ของคนยุคก่อนกับยุคนี้มันเปลี่ยนแปลง เราจะทำอย่างไรให้ค่านิยมที่เขาถืออยู่เป็นไปในทาง สร้างสรรค์มากกว่าการทำลาย เท่านั้นแหละ เราไม่ต้องไปควบคุม เพราะตอนนี้กระแสน้ำไหลบ่า ในซีกโลกโน้นเกิดเหตุอะไร เขารู้ไปหมดเลย แต่ใครจะรับเข้ามาหรือไม่เข้ามา มันต้องสร้าง ภูมิคุ้มกัน สร้างวิจารณญาณให้เขา แล้วเขาก็จะเลือกเขาก็จะทำ แต่จุดที่เราเห็นเราค้นพบก็คือ จุดหลัก คือ ครอบครัวถ้าครอบครัวอบอุ่นแล้ว ค่านิยมก็จะเกิดจากรอบครัว จะเป็นภูมิคุ้มกัน ไปอยู่ที่ไหนเขาก็จะยึดภูมิคุ้มกันตัวนี้ไม่ให้เขาเขาไป ตัวค่านิยมนี้จะเป็นทั้งปัจจัยบวกและปัจจัยลบ ถ้าเกิดในเชิงลบ” (นักวิชาการพัฒนาธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน- โลกเจริญ ได้กล่าวว่า

“ผู้ที่จะเป็นผู้ช่วยงานกลุ่มองค์กรเป็นผู้นำต่อไปหาได้ยาก ขาดบุคลากรที่จะสานต่อ ปัจจุบันสมาชิกเริ่มมีปัญหาหนี้สิน มีอาชีพมากขึ้น เวลาจะมาช่วยเหลืองานส่วนรวมมีน้อยลง งบประมาณรัฐลงมาสู่ชุมชนมากขึ้นทำให้ชุมชนเป็นภาระหนี้มากขึ้นขาดผู้นำที่จะมาสืบทอดสาน ต่อเจตนารมณ์” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน- โลกเจริญ, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

จากการสนทนากลุ่ม (Focus group) กลุ่มผู้ร่วมสนทนาทุกคนทุกกลุ่มได้แสดง ความคิดเห็นว่า

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคคือเรื่องทีมงานทีมงานก็คล้าย ๆ กัน ปัญหาของทีมงานแต่ละคน ก็เกิดจากตัวคนที่เกิดจากกาลเวลาหรือสิ่งแวดล้อมอุปสรรคอีกอันหนึ่งที่ผมมองในการที่จัดการกับ ทุนทางสังคมยามใดที่เราขาดรากแก้ว ซึ่งเป็นรากที่เราต้องยึดให้ลงลึกไปให้เป็นหลักไว้ เรียกว่า เป็นตัวของตัวเอง รากแก้วเรื่องของชุมชน เรื่องของสังคมก็คือ เรื่องของวัฒนธรรม ประเพณีนั้นแหละ หลักของศาสนา อันนี้สำคัญมาก เพราะถ้าเราจะมองถึงความอ่อนแอของสังคมไทยหรือ แม้แต่ระดับของชุมชนส่วนหนึ่งก็คือที่เรากำลังอ่อนแอในภารกิจของเราก็คือ เรื่องของวัฒนธรรม ประเทศที่เขาฉลาด เขาจึงรุกและโจมตีประเทศอื่น เพื่อที่เขาจะได้เปรียบในการใช้วัฒนธรรม ด้วย ความเป็นสมัยใหม่หรือเทียบกับอัตลักษณ์ของเขากำลังรุกเข้ามาในประเทศที่ไม่มีหลักยึดแม้

ประเทศไทยของเราก็อาจถูกบุกรุกได้ง่าย เช่นเดียวกับประสบการณ์ การรุกเข้าไปตามชุมชนแล้วเอาวัฒนธรรมของเราไปเป็นของเขาเอง ของประเทศที่ต้องการง่ายมาก ตามสื่อปัญหาก็คือ เราไม่พยายามตอบย้ำในเรื่องชัดเจน ความภาคภูมิใจในรากเหง้าของเราหรือวัฒนธรรม แต่ถ้าเราไม่ภาคภูมิใจในรากเหง้าของเราหรือในวัฒนธรรมของเรา ถ้าเราไม่ภูมิใจในวัฒนธรรมของเรา ก็แน่นอนการที่จะถูกรอบงำจากวัฒนธรรมอื่นก็ง่ายมาก”

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในเรื่องของผลประโยชน์ก็เป็นอุปสรรคอย่างมาก ถ้าเรามองแต่เรื่องผลประโยชน์เป็นตัวตั้งก็จะลำบาก เหมือนเอาเงินนำหน้า ปัญญาตามหลัง โอกาสที่จะเป็นอุปสรรคในการที่จะบริหารจัดการทุนทางสังคมมีสูงมาก ไม่ว่าจะในรูปแบบอะไรก็แล้วแต่ เรื่องของผลประโยชน์ การเมืองก็มีส่วนที่จะทำให้เกิดปัญหาอุปสรรค การเมืองตัวนี้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะแต่การเลือกตั้ง เอาแค่การเมืองในองค์กรที่มีการบริหารจัดการถือว่าเป็นการเมือง อะไรที่เกิดความไม่เสมอภาค เกิดการคอร์รัปชันการมีอำนาจถือว่าเป็นการเมือง ถ้าหากว่าสังคมเรา องค์กรหรือชุมชนเราไม่แยกเรื่องการเมืองถือว่าเป็นอุปสรรคในอนาคตอย่างชัดเจน”

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคจากที่เราค้นพบ ตอนนี้เรากำลังไปปรณรงคว่า ถ้ามีความรู้แล้วถ้าท่านเสียชีวิตไป ก็ต้องเอาไปเผาทิ้ง แล้วท่านจะทำอย่างไรถึงจะเอาความรู้ไปไว้กับคนอื่น คือการถ่ายทอดการแลกเปลี่ยน จะเป็นเหตุให้เกิดความยั่งยืนแล้วก็นำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งขึ้นแต่ทั้งนี้ทั้งนั้นธรรมชาติของทุนทุกทุนมันมีข้อจำกัดของมันอยู่คือมันตายได้ วัฒนธรรมก็เหมือนกันมันตายได้ (คือสิ้นไปหมดไปตามกาลเวลา) การดำเนินชีวิตในยุคเมื่อ 2000 ปี คนดำเนินชีวิตได้มีความสุข แต่จะเอามาใช้ในยุคนี้นี้ไม่ได้ มันตายไปเกือบทั้งหมด เอามาใช้ได้บางส่วน เพราะฉะนั้น จึงเกิดการบูรณาการเกิดการอัฟฟลาย ในหลักที่ในหลวงพระราชทานให้ชัดเจนที่สุดในการบริหารจัดการ คือ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ถ้าเทียบกับหลักศาสนาของเราก็คือ ปรัชญา ปฏิบัติ ปฏิเวธ นั่นเองเข้าใจเราจะต้องใจวิถีชีวิต บริบทของทุนให้ชัดเจน เข้าถึงคือนำมาใช้ได้ ในปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ความเจริญก้าวหน้าก็มีผลกระทบอยู่ การบริหารจัดการทุนที่เป็นกลุ่มทุนตอนนี้เรามีความเห็นว่าการที่เราเอาคนที่มีความสามารถในด้านเดียวกันมาพบปะกลุ่มกันมารวมกลุ่มกันแล้วได้เกิดแนวคิดออกมารวมกันจะเป็นพลัง จากศิลปิน เราเอาศิลปินมาจัดแสดงโชว์ของตัวเอง ในวงศิลปินแล้วเขาก็ถ่ายทอดไปให้กัน ได้ คือการหาทุนที่มีอยู่ให้ พอทุนมีอยู่ก็เอาไปทำให้เกิดรายได้ขึ้นได้ เพราะฉะนั้น การรวมกลุ่มของวัฒนธรรมก็คือการส่งเสริมแลกเปลี่ยน เพราะถ้าเราไปอนุรักษ์ไว้อย่างเดียวไม่เกิดประโยชน์ การฟื้นฟูจะฟื้นฟูเฉพาะในส่วนที่จำเป็น แต่การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนและการถ่ายทอด ต้องเน้นตรงนี้ เราส่งเสริมในสิ่งที่มีอยู่แล้วก็มาแลกเปลี่ยน เป็นการถ่ายทอดไปก็จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง นี่เป็นมิติทางวัฒนธรรมว่าจะทำให้เป็นปัจจัยหนึ่งของการบริหารจัดการทุนทางสังคม”

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่านได้อธิบายถึงวิธีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นว่า

“ปัจจัยที่แก้ไขที่ยากมากที่สุด คือ ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน วิธีการแก้ไข ให้สมาชิกได้มาทำประชาคม เพื่อเสนอแนวคิดของเขา เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน และหาข้อยุติลงให้ได้การแก้ไข เมื่อแต่ละกลุ่มเสนอมาเราจะพิจารณาด้วยการประชาคมเป็นส่วนมาก เพื่อความสามัคคี ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม แล้วชุมชนจะเข้มแข็งเข้มแข็ง เราจะต้องมาคุยกันทุกเดือนเอาความคิดของสมาชิกของคณะกรรมการมาระดม มาวิเคราะห์ร่วมกันแล้วสังเคราะห์ เพื่อให้ชุมชนของเราได้ยืนหยัดต่อไปเพื่อลูกหลานของเราเป็นที่ตั้ง” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ได้กล่าวว่า

“อาศัยการมีส่วนร่วม มาแก้ไขปัญหามาอาศัยความเป็นพี่น้อง แม้กระทั่งการสรรหากำนัน มาทำงานแทนเมื่อถึงเวลาที่ผมต้องหมดวาระจากตำแหน่ง ยังไม่รู้ว่าจะจะเป็นใครที่มาทำหน้าที่ได้ แบบนี้การถ่ายทอดให้ผู้นำรุ่นหลังมาสานต่อการถ่ายโอนอำนาจให้ผู้ที่มีความเหมาะสม การหาผู้นำที่จะมาแทนที่ยังไม่มั่นใจการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชน เพื่อสร้างทองคำ 2-3 แทนทองคำ 1” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประธานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือ 1) เรื่องน้ำสำหรับประกอบอาชีพ 2) พันธุ์ข้าวปน 3) สมาชิกบางคนยังขาดความเชื่อมั่นมีความคิดเห็นต่างกัน เรื่องน้ำเพราะเราต้องรอฝนอย่างเดียววิธีการแก้ไขปัญหาคือ 1) ทางกลุ่มได้ดำเนินการขอการขุดลอกคลองส่งน้ำจากกระทรวงการเกษตรแล้ว แต่ยังไม่มีการดำเนินการแก้ไข 2) ทางกลุ่มได้รวมกลุ่มพบปะคัดพันธุ์ข้าวปนอุปสรรคที่เกิดคือ ทำให้ข้าวของเราไม่ได้คุณภาพ 3) จัดเวทีประชุมเพื่อหาแนวทางแก้ไขความเห็นของสมาชิก” (ประธานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก ได้กล่าวว่า

“อุปสรรค เรื่องจิตใจคน 1) ใจของคนที่คิดลบ และ 2) องค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นผลกระทบกับชุมชน แนวทางแก้ไข อุปสรรคก็คือ ใจของคนที่คิดลบ การทำงานอะไรก็ตามจะมีคนที่คิดบวกและคิดลบเพราะฉะนั้นอุปสรรคแรก ก็คือเรื่องของใจคน คนในชุมชนไม่เหมือนกัน ทุกคนมีความต่าง มีความคิดแตกต่างกัน บางคนคิดแต่ลบอย่างเดียว ไม่เคยคิดบวก คิดลบอย่างเดียว พอมีอะไรขึ้นมาก็จะคิดว่าทำไม่ได้หรือพอเขาส่งนโยบายมา ไม่เอาหรือ คอยแต่จะตำหนิเขา เดินไปก็ดำไป เราทำดีแค่ไหน ไม่เคยชมสักที มีแต่ด่าอย่างเดียว ขนาดทำงานดีแค่ไหน ไม่เคยชมเลย

นี่คือใจของคนทำอะไรให้คนคิดบวกมากที่สุดหลายคนบางทีบอกว่าน้ำเหลือน้อย ก็กลัวว่าจะต้องตายแน่ ๆ แต่ถ้าคนคิดบวกว่าน้ำเหลือน้อย เราค่อยผ่อนกิน ทำอย่างไรเพื่อจะให้เราได้ยาวนานที่สุด เพราะฉะนั้นการที่คิดบวกก็จะเกิดประโยชน์ ทำอย่างไรให้ประชาชนคิดบวกเป็นเรื่องสำคัญคนที่คิดบวกได้ ถ้ามองในแง่ของคน เมื่อเขาได้รับผลประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นเขาจะเริ่มคิดบวกทันที จากอดีตกองทุนนิคมติดลบเมื่อเราเปิดการออม 5% ของเงินกู้ หลายคนบอกว่า คณะกรรมการมีอะไรเพิ่มขึ้นมากมาย มีบ้านเพิ่มมีรถเพิ่มขึ้นมีที่ดินเพิ่มขึ้นเขาคงเอาเงินเราไปใช้แต่ไม่เคยศึกษา ดูเลยว่า ที่เกิดขึ้นเกิดขึ้นจากทุนของเขา สุดท้ายพอเขาเห็นจึงเข้าใจ เงินของเราก็ยังอยู่เหมือนเดิม และเรายังได้ผลตอบแทนมากกว่าเดิมที่เกิดจากการออมจากการคิดลบ กลับกลายเป็นการคิดบวก พอคิดบวกก็จะเกิดประโยชน์การสร้างความยั่งยืน ทุกอย่าง ถ้ามีการสร้างให้คนคิดบวกเมื่อไหร่ คำว่า แค่ กับตั้งต่างกันบางคนเห็นเงินร้อยบาทมองว่าแค่ร้อยบาทจะทำอะไรได้กับคนเห็นเงินตั้งร้อยบาท คำว่าตั้งร้อยบาท เราจะสามารถจัดการเงินเหล่านี้ ทำอะไรได้อีกมากมายหลายเรื่อง เพราะฉะนั้นคำว่า แค่ กับตั้ง ต่างกัน เพราะฉะนั้นลบ มีเงินนิดเดียวลบ แต่ถ้าตั้งคือการคิดบวก คิดบวกว่าจะจัดการเงินได้อย่างไรจะออมเท่าไรจะออมสักกี่เปอร์เซ็นต์ มีการวางกรอบ วางระเบียบเอาไว้เลย แต่ถ้าคนคิดลบ แค่ เงินร้อยบาทไม่ยากทำอะไรจบไม่ต้องคิดอะไรเลยแต่ถ้าตั้งร้อยบาทก็จะมองว่า ทำอะไรได้บ้าง ชุมชนควรมีอะไรบ้างเขาจะจัดวางได้ เพราะฉะนั้นความคิดคน เป็นอุปสรรค อันดับแรก อุปสรรคที่ 2 คือองค์กรที่เกี่ยวข้อง องค์กรที่มีผลกระทบกับชุมชนโดยนโยบายเรียกว่า เป็นอุปสรรค อุปสรรคถ้าเราไม่ทำพี่น้องก็ไม่อยากได้ แต่ก็ยึดให้มา ก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรความเจริญเติบโตก็ไม่มีแต่ถ้าสิ่งที่พี่น้องอยากได้แต่เขาไม่มี เขาบอกไม่เป็นนโยบายของเขาให้ไม่ได้ ก็จะเกิดความขัดแย้ง นั่นก็คืออุปสรรคอีกตัวหนึ่ง นั่นก็คือเรื่องของนโยบายต่าง ๆ เรื่องการหนุนเสริม ทุกคนอยากได้ประโยชน์มาจัดตั้งองค์กรมาจัดตั้งกลุ่มองค์กร หน่วยงานสารพัด หน่วยงาน นี่ก็เรียกว่าเป็นอุปสรรค ซึ่งจะต้องนำมาแก้ไข สิ่งที่เราควรแก้ไขอุปสรรค ภายนอกที่เป็นนโยบายของรัฐ นั่นก็คือ ความเข้มแข็งด้วยตัวของตนเองเขาถึงจะมีทุนทางสังคมในการต่อรองได้ ถ้าเขาไม่มีทุนตรงนี้ ไม่มีความเข้มแข็งในตัวเขาเอง เขาจะไหลตามวิถีข้างนอกไปตลอดเวลา เมื่อวิถีข้างนอกหยุด แล้วเปลี่ยนใหม่ ก็ไปไม่รอด เพราะฉะนั้นต้องสร้างจากชุมชนแก้ไขอุปสรรคตรงนี้ให้ได้” (ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลจันดุม ได้กล่าวไว้ว่า

“ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจซึ่งปัจจุบันต้องมีการแข่งขันกันในด้านประกอบอาชีพ อาจเกิดจากการกระทบกระทั่งกันของคนในชุมชน เช่น ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรในด้านเกษตร เช่น พื้นที่สาธารณะเพื่อเพาะปลูก การแข่งขันกันทางการค้าขายการตลาดแย่งชิงลูกค้าการลงทุน

ซึ่งเป็นปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ วิธีการแก้ไขต้องมีการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มการผลิตกันเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชน และส่งเสริมให้เกิดกำลังทางด้านการต่อรองทางการค้า ทางด้านการผลิต ทำให้ปัญหาทางเศรษฐกิจเริ่มหมดไปจากชุมชน เช่น การรวมกลุ่มจักสานพัฒนาฝีมือแรงงานของบ้านน้อย การรวมกลุ่มทำขนมทองม้วนเพื่อจำหน่าย เป็นต้น” (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลจันดุม, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนายกเทศบาลเมืองนางรอง ได้กล่าวว่า

“ปัญหาประชาชนบางส่วนยังปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคมและเทคโนโลยี ทำให้เกิดปัญหาความยากจน ปัญหาการกระจายรายได้ และปัญหาของผู้ด้อยโอกาส ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ได้รับความลำบาก ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ แนวทางแก้ไขหรือแนวนโยบายในการแก้ปัญหาทุนทางสังคม คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และการนำบริการไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม สามารถตอบสนองตามความต้องการ และแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นให้กับประชาชนให้ได้มากที่สุด เมื่อประชาชนมีความเป็นอยู่สุขสบาย ความต้องการหรือปัญหาได้รับการตอบสนองได้รับการเหลียวแล ก็จะมีกำลังใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบ้านของตนเองต่อไป” (นายกเทศบาลเมืองนางรอง, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก ได้กล่าวว่า

“แนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรค วิธีที่ที่ท่ามาตลอด คือการพูดคุยตอนนี้ถ้ามีปัญหาต้องพูดคุยกันใช้การพูดคุยโดยไม่ใช้อารมณ์มาตัดสิน แต่เราใช้เหตุผลจากการพูดคุยเพื่อหาข้อยุติ หาข้อสรุปบางครั้งผมเองพยายามจะไม่ได้ตอบ ปัญหาอุปสรรคมีเยอะมาก แต่เราต้องพยายามพูดคุยกัน ถึงบางครั้งเราอาจจะมองว่า ปัญหาบางครั้งไม่ได้เกิดจากเราโดยตรง แต่เกิดจากกลุ่มชุมชนเอง เป็นตัวก่อให้เกิดปัญหาเองแต่สิ่งที่ดีที่สุด คือการพูดคุยโดยการพูดคุยนั้นมีหลักการและมีเหตุผล หลักการสำคัญ เพราะว่า อุปสรรคเหล่านี้เป็นกับกลุ่มเองก็มีอุปสรรคเพราะกลุ่มทุกกลุ่มเมื่อมีคนตั้งแต่ 1-2 คนปัญหาอุปสรรคย่อมมี เมื่อมีปัญหาต้องมานั่งคุยกัน และหาแนวทางแก้ไข ปัญหา ดีที่สุดคือการพูดคุยกัน การมาปรับทัศนคติและปรับความเข้าใจ (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยด้านกระแสนิยม ประชานิยม และวัตถุนิยมที่ไหลเข้ามาวิธีการแก้ไขปัญหา คือส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนใช้ชีวิตชีวิตตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่หลากหลาย ๆ รัฐบาลได้กำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติ คือความพอเพียงในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทุกภาคีภาคส่วนต้องกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ และบูรณาการทำงานสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม” (พัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ดั่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคที่แก้ไขยากที่สุด คือ ภัยทางธรรมชาติ โดยเฉพาะถ้าฝนแล้งจะเกิดผลกระทบกับชาวนาทันทีในเชิงวิชาการต้องใช้หลักรัฐศาสตร์มากกว่านิติศาสตร์ สังคมจึงจะอยู่รอด บางทีบางครั้งเรื่องทุนทางสังคม กรณีชาวบ้านมีเรื่องทะเลาะกัน หรือพี่น้องทะเลาะกันจะเอาแต่เรื่องกฎหมายมาตัดสิน อย่าไปเอาเรื่องกฎหมายมาว่ากัน บางครั้งถึงขนาดเดินไม่หลบต้นไม้ นี่ก็เรียกว่าเกินกว่าเหตุเรื่องบางสิ่งบางอย่างต้องอะลุ่มอะหล่วยกันบ้างใช้ความเป็นกัลยามิตรด้วยกันบ้าง แล้วทุกอย่างก็จะอยู่ร่วมกันได้ เรื่องทางสังคมจะต้องช่วยกันแก้ไข บางครั้งไม่พอใจก็ร้องเรียนเอาเรื่องเอาความกัน ซึ่งไม่น่าจะทำให้สังคมอยู่ได้ ตัวสำคัญตรงนี้ต้องแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้ควรเอาหลักรัฐศาสตร์ ความเป็นพี่น้อง มันก็เกินไป ฉันไม่พอใจเธอ เธอไม่พอใจฉัน ฉันจะร้องเรียนเข้าใจว่าบ้านเมืองมีกฎหมาย แต่เราหาทางออกได้ในบางเรื่อง โดยใช้หลักความเข้าใจกัน (พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2558)

ดั่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอลับพลายได้กล่าวว่า

“ทัศนคติความเชื่อของคน การเลือกตั้งของอบต. กี่ดี เลือกกำนันก็ดี ถ้ามีความแตกแยกกันก็จะส่งผลไปถึงการพัฒนาของกลุ่มนั้นไป ซึ่งเป็นการได้เปรียบเสียเปรียบ การแก้ไขปัญหาลดอุปสรรคจะต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม เราควรจัดให้ชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักของประชาธิปไตย” (พัฒนาชุมชนอำเภอลับพลาย, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

ดั่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลข้างต้น ซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอลับพลาย ได้กล่าวว่า

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือภาวการณ์นี้แหละ ยากที่สุด แก้ได้แต่มันยากมันมองถึงความผูกพันความใกล้ชิดของหัวหน้าส่วนถ้าหัวหน้าส่วนใกล้ชิดกัน เคยทำงานร่วมกันอะไรก็สะดวกตัวแต่ถ้าไม่เคยเห็นกัน ไม่เคยทำงานร่วมกัน บางครั้งก็มีความเป็นอึดตาสูงมากถ้าในมิติผมผมคนเดียวไม่สามารถจะแก้ไขอะไรได้ นอกเหนือจากผู้มีอำนาจในการที่จะสร้างรูปแบบบทเรียนที่จะให้เกิดกระบวนการในการบูรณาการ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์มีนโยบาย ก็จะเป็นส่วนในการที่จะช่วยแก้ไขปัญหาละเอียดนี้ให้ไปสู่ความสำเร็จ แต่ถ้าแก้ไขกันเองน้อยนักที่จะยอมรับกัน ต้องเป็นคนที่มีอำนาจสั่งการลงมานี้คือปัญหาของระบบราชการไทย นโยบายพอถึงอีกยุคหนึ่งก็มีนโยบายอย่างนี้อีกเปลี่ยนไปเปลี่ยนมาถ้าทราบใดที่กระบวนการในการขับเคลื่อนงานมีนโยบายเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจะทำให้กระบวนการสร้างความเข้มแข็งโดยทุนทางสังคม ไม่ต่อเนื่อง ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ มีนโยบายบุรีรัมย์สันติสุข 9 ดี เข้ามา กำลังเดินไปได้ด้วยดี มาปีนี้ท่านต้องเกษียณอายุราชการ เมื่อผู้ว่าราชการคนใหม่มา ท่านอาจจะไม่ได้เดินตามถ้ายอมรับกับผู้นำ

ต้องเกิดจากการยอมรับ ถ้าผู้นำไม่ยอมรับใช้ความเป็นอัตตาสูง ใช้สูตรของตัวเอง สูตรของท่านผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์คนเห็นด้วยสักครั้งหนึ่งก็ถือว่าสำเร็จ และอีกพันกว่าหมู่บ้าน ไปสนับสนุนคนใหม่เหมือนกันกับ บัว 4 เหล่า คน 4 ประเภท ย่อมมีความคิดเห็นแตกต่างกันไป” (พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการ วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ได้กล่าวว่า

“อุปสรรคเกี่ยวกับครอบครัว ตอนนี้เรามี (การแก้ปัญหาให้เป็นครอบครัว) เขาเรียกว่าแฟมมิลี่แพลน แฟมมิลี่แพลนการแก้ปัญหาเรื่องอุปสรรคที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งคือถ้าครอบครัวไหนมีปัญหาเราจะมีชุดทีมงานลงไปทำแผน เอาครอบครัวนั้นมาทำแผนเป็น คุณจะต้องทำอย่างนี้ การช่วยเหลือเขาเบื้องต้น ให้เขาพ้นจากภาวะวิกฤตนั้นไป จนกว่าเขาจะเดินไปได้ จากนั้นก็จะเป็นหมู่บ้าน เป็นชุมชน เราก็จะทำไป ตอนนี้เริ่มดำเนินการแล้ว การแก้ปัญหาเรื่องอุปสรรค ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ตอนนี้กำลังทำอยู่เราตั้งคำถาม 500 คำถาม ผ่านมาแล้ว 1 ปี ตอนนี้อยู่ในระหว่างการปรับรูปคำถามเราปรับรูปคำถาม เราไม่ได้ปรับเอง เราให้ชาวบ้านขึ้นมาปรับเองว่า อันนี้คุณทำได้ ทำไม่ได้ เพราะอะไร และคุณปรับแบบไหนจะทำได้ และที่ทำได้คุณต้องไปดูว่าข้อสุดท้ายมีผลเป็นอย่างไร พอเขามาปรับเขียนกันตอนนี้ก็จะเริ่มใช้รอบต่อไป พอรอบต่อไป ปี 59 จะเข้ม ก็จะแบ่งออกเป็นแบบนี้ คือชุมชนไหน ที่ได้มาตรฐาน ตามระดับทั้ง 3 ระดับ คือ มีระดับเพชร ระดับกลาง ระดับปรับปรุง หน่วยงานภาครัฐก็จะเข้าไปช่วยกันเราก็มาแก้ไขร่วมกัน กรรมการหมู่บ้าน (กม.) ช่วยกันปรับปรุงเป็นการทำ แบบให้ชุมชนตัดสินใจทั้งสิ้น เราต้องค้นให้เห็นที่เป้าหมายสูงสุดก่อน จุดแข็ง ของเราทุกส่วนราชการอยู่แถวหลัง กรรมการหมู่บ้าน (กม.) อยู่ส่วนหน้า ชุดไหนที่ไม่เข้มแข็ง เราต้องลงไป ไม่ลงไปเฉพาะจุดใดจุดหนึ่งแต่อีก แปร ชุดต้องมาอยู่กับเรา การบูรณาการของกรรมการ ได้ใช้ชุด 9 ดี เราพาตัวแทนทั่วทุกภาคของประเทศลงไปดู 9 ดี ดีที่ 1 ไปเลือกที่นาโพธิ์ หมู่บ้านดีที่เกิดขึ้นรายได้สมดุล เราก็ไปดูที่ห้วยราช (อาร์ ทู อาร์ พี บี ซี เอ) (อาร์ บี เอ็ม) (นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการ นักวิชาการเกษตรตำบลจรเข้มาก ได้กล่าวว่า

“ปัญหาอุปสรรคที่แก้ไขยากมากที่สุด การเมืองท้องถิ่น การแตกแยกกัน แม้ในการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านก็จะมี การแตกแยกกันเสมอแนวทางแก้ไขปัญหา จะต้องให้ผู้นำมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา เราจะไม่ให้มาเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่มจะให้เป็นที่ปรึกษา จะให้เขามีบทบาทเพียงเป็นที่ปรึกษาเท่านั้น เพราะเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ การแก้ไขยากที่สุด คือความไม่สามัคคีกัน โดยเฉพาะผู้นำที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน ยังมีการเลือกตั้งเมื่อไหร่ก็จะมี การแตกแยกกัน เมื่อนั้นความแตกแยกกันเป็นกลุ่ม เป็นก้อนเนื่องมาจากทางการเมือง ชุมชนหรือคณะกรรมการขาดความสามัคคีกัน ขาดความไว้วางใจกัน อาจเป็นเพราะตัวผลประโยชน์ เราพยายามจะสร้าง

ความโปร่งใส แต่จะกระจายให้ทั่วถึง เพราะเป็นธุรกิจชุมชนปัจจัยภายนอก พยายามสร้างความเข้าใจถึงองค์กรภายนอก หรือกลุ่มในพื้นที่ ที่สามารถเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกของเราได้แต่ต้องรับผิดชอบต่อสุขของกลุ่มได้สมาชิกต้องจัดสรรผลประโยชน์ให้โปร่งใส เราต้อง พยายามสร้างความเข้าใจถึงผู้นำให้เปิดกว้าง” (นักวิชาการเกษตรตำบลจรเข้มาก, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ได้กล่าวว่

“ปัญหาสังคมที่แก้ไขยากที่สุด คือ การค้ายาเสพติด แม้แต่รัฐบาลประกาศเป็นวาระแห่งชาติแล้วยังแก้ไขลำบาก ปัญหาสื่อที่มีผลกระทบต่อเยาวชน เยาวชนบางคนที่ต้องตั้งท้องก่อนวัยอันสมควรเนื่องจากสื่อโซเชียลเน็ตเวิร์ก เด็ก ๆ ยังขาดความรับผิดชอบไม่ระมัดระวังสังคมเป็นความหมายที่กว้าง หมายถึง วิถีชีวิตของชุมชน แนวทางแก้ไขปัญหาต้องเกิดจากชุมชนคนในชุมชนต้องช่วยกันดูแลเป็นหูเป็นตาพึ่งพากัน ให้กตัญญูหมู่บ้าน หรือธรรมานุญหมู่บ้าน กฏระเบียบชุมชน เคารพกฎหมาย ปลูกสร้างจิตสำนึกคนในชุมชน ทำเป็นแบบอย่างที่ดีให้เยาวชนรุ่นหลัง สร้างวัฒนธรรมการเมืองที่โปร่งใส ไม่ขายสิทธิ์ ไม่ซื้อเสียง นักการเมืองท้องถิ่น มีนโยบายที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่รับผิดชอบด้วยความจริงใจ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ตัวเองเป็นหลัก” (สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2558)

สรุปทุนทางสังคมเราต้องให้โอกาสทุกคนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ที่สำคัญต้องได้ผู้นำมาก่อน ต้องสร้างผู้นำให้ได้ ต้องค้นหาผู้นำให้ได้ กรรมการหมู่บ้าน มีการใช้กรรมการใกล้เคียง การจะให้ได้ดีทุกพื้นที่นั้นยาก ทำอย่างไร เราจะสร้างกัจจกรพิชิตมาร กงจักรพิชิตมาร เอาคนดี ล้อมคนชั่วถึงจะสำเร็จได้ ค่านิยมที่เป็นอุปสรรค เป็นลักษณะการเปลี่ยนแปลง ค่านิยมของคนยุคก่อนกับยุคนี้เปลี่ยนแปลง เราจะทำอย่างไรให้ค่านิยมที่เขาอยู่เป็นไปในทางสร้างสรรค์มากกว่า การทำลายเท่านั้นแหละ เราไม่ต้อง ไปควบคุม เพราะตอนนี้กระแสไหลบ่าในซีกโลกโน้นเกิดเหตุอะไร เขารู้ไปหมดเลย แต่ใครจะรับเข้ามาหรือไม่เข้ามา ต้องสร้างภูมิคุ้มกัน สร้างวิจารณญาณให้เขา แล้วเขาก็จะเลือกเขาก็จะทำ แต่จุดที่เราเห็นเราค้นพบก็คือ จุดหลักคือครอบครัวถ้าครอบครัวอบอุ่นแล้ว ค่านิยมก็จะเกิดจากครอบครัว จะเป็นภูมิคุ้มกัน ไปอยู่ที่ไหนเขาก็จะยึดภูมิคุ้มกันตัวนี้ไม่ให้เขาเขาไป ตัวค่านิยมนี้มันจะเป็นทั้งปัจจัยบวกและปัจจัยลบ

จากการสนทนากลุ่ม (Focus group) กลุ่มผู้ร่วมสนทนาทุกคนทุกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นว่า

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคคือเรื่องทีมงานทีมงานก็คล้าย ๆ กัน ปัญหาของทีมงานแต่ละคนก็เกิดจากตัวคนที่เกิดจากกาลเวลาหรือสิ่งแวดล้อมอุปสรรคอีกอันหนึ่งที่ผมมองในการที่จัดการกับ

ทุนทางสังคมยามใดที่เราขาดรากแก้ว ซึ่งเป็นรากที่เราต้องยึดให้ลงลึกไปให้เป็นหลักไว้ เรียกว่าเป็นตัวของตัวเอง รากแก้วเรื่องของชุมชน เรื่องของสังคมก็คือ เรื่องของวัฒนธรรม ประเพณีนั้นแหละ หลักของศาสนา อันนี้สำคัญมาก เพราะถ้าเราจะมองถึงความอ่อนแอของสังคมไทยหรือแม้แต่ระดับของชุมชนส่วนหนึ่งก็คือที่เรากำลังอ่อนแอในภารกิจของเราก็คือ เรื่องของวัฒนธรรมประเทศที่เขาตลาด เขาจึงรุกและโจมตีประเทศอื่น เพื่อที่เขาจะได้เปรียบในการใช้วัฒนธรรมด้วยความเป็นสมัยใหม่หรือเทียบกับอัตลักษณ์ของเขาที่กำลังรุกเข้ามาในประเทศที่ไม่มีหลักยึด แม้ประเทศไทยของเราก็อาจถูกบุกรุกได้ง่าย เช่นเดียวกับประสบการณ์ การรุกเข้าไปตามชุมชนแล้วเอาวัฒนธรรมของเราไปเป็นของเขาเอง ของประเทศที่ต้องการง่ายมาก ตามสื่อปัญหาก็คือเราไม่พยายามตกย้ำในเรื่องชัดเจน ความภาคภูมิใจในรากเหง้าของเราหรือวัฒนธรรม แต่ถ้าเราไม่ภาคภูมิใจในรากเหง้าของเราหรือในวัฒนธรรมของเรา ถ้าเราไม่ภูมิใจในวัฒนธรรมของเราก็แน่นอนการที่จะถูกรอบงำจากวัฒนธรรมอื่นก็ง่ายมาก”

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในเรื่องของผลประโยชน์ก็เป็นอุปสรรคอย่างมาก ถ้าเรามองแต่เรื่องผลประโยชน์เป็นตัวตั้งก็จะลำบาก เหมือนเอาเงินนำหน้า ปัญญาตามหลัง โอกาสที่จะเป็นอุปสรรคในการที่จะบริหารจัดการทุนทางสังคมมีสูงมาก ไม่ว่าจะในรูปแบบอะไรก็แล้วแต่ เรื่องของผลประโยชน์ การเมืองก็มีส่วนที่จะทำให้เกิดปัญหาอุปสรรค การเมืองตัวนี้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะแต่การเลือกตั้ง เอาแค่การเมืองในองค์กรที่มีการบริหารจัดการถือว่าเป็นการเมือง อะไรที่เกิดความไม่เสมอภาค เกิดการคอร์รัปชันการมีอำนาจถือว่าเป็นการเมือง ถ้าหากว่าสังคมเรา องค์กรหรือชุมชนเราไม่แยกเรื่องการเมืองถือว่าเป็นอุปสรรคในอนาคตอย่างชัดเจน”

“ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคจากที่เราค้นพบตอนนี้เรากำลังไปตรงกันว่า ถ้ามีความรู้แล้ว ถ้าท่านเสียชีวิตไป ก็ต้องเอาไปเผาทิ้ง แล้วท่านจะทำอย่างไรถึงจะเอาความรู้ไปไว้กับคนอื่น คือการถ่ายทอดการแลกเปลี่ยน จะเป็นเหตุให้เกิดความยั่งยืนแล้วก็นำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งขึ้นแต่ทั้งนี้ทั้งนั้นธรรมชาติของทุนทุกทุนมันมีข้อจำกัดของมันอยู่คือมันตายได้ วัฒนธรรมก็เหมือนกันมันตายได้ (คือสิ้นไปหมดไปตามกาลเวลา) การดำเนินชีวิตในยุคเมื่อ 2000 ปี คนดำเนินชีวิตได้มีความสุข แต่จะเอามาใช้ในยุคนี้อาจไม่ได้ มันตายไปเกือบทั้งหมด เอามาใช้ได้บางส่วน เพราะฉะนั้น จึงเกิดการบูรณาการเกิดการอพยพ ในหลักที่ในหลวงพระราชทานให้ชัดเจนที่สุดในการบริหารจัดการ คือ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ถ้าเทียบกับหลักศาสนาของเราก็คือ ปรัชญา ปฏิบัติ ปฏิเวธ นั่นเองเข้าใจเราจะต้องใจวิถีชีวิต บริบทของทุนให้ชัดเจน เข้าถึงคือนำมาใช้ให้ได้ ในปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ความเจริญก้าวหน้าก็มีผลกระทบอยู่ การบริหารจัดการทุนที่เป็นกลุ่มทุนตอนนี้เรามีความเห็นว่าการที่เราเอาคนที่มีความสามารถในด้านเดียวกันมาพบปะกลุ่มกันมารวมกลุ่มกันแล้วให้เกิดแนวคิดออกมารวมกันจะเป็นพลัง จากศิลปิน เราเอาศิลปินมาจัดแสดงโชว์ของตัวเอง

ในวงศิลปินแล้วเขาก็ถ่ายทอดไปให้กันได้ คือการหาทุนที่มีอยู่ให้ พอทุนมีอยู่ก็เอาไปทำให้เกิด รายได้ขึ้นได้ เพราะฉะนั้น การรวมกลุ่มของวัฒนธรรมก็คือการส่งเสริมแลกเปลี่ยน เพราะถ้าเราไป อนุรักษ์ไว้อย่างเดียวไม่เกิดประโยชน์ การฟื้นฟูจะฟื้นฟูเฉพาะในส่วนที่จำเป็น แต่การส่งเสริมการ แลกเปลี่ยนและการถ่ายทอด ต้องเน้นตรงนี้ เราส่งเสริมในสิ่งที่มีอยู่แล้วก็มาแลกเปลี่ยน เป็นการ ถ่ายทอดไปก็จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง นี่เป็นมิติทางวัฒนธรรมว่าจะทำให้เป็นปัจจัยหนึ่งของการ บริหารจัดการทุนทางสังคม”

สอดคล้องกับผลการศึกษาระดับความคิดเห็นของการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็ง) ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.93$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมาก ทั้ง 10 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ชุมชนขาดความร่วมมือกันสืบสานประเพณี อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในชุมชนมีค่าคะแนนมากที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากับ ($\bar{X} = 4.08$) รองลงมา คือ ชุมชนไม่ได้รับรู้กฎระเบียบข้อบังคับการรวมกลุ่มสมาชิกมีค่าคะแนนมากที่สุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$) และข้อที่มีค่าคะแนนน้อยที่สุดคือ ผู้นำชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ ทุนมนุษย์ให้สามารถพัฒนาตนเอง โดยมีค่าคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากับ ($\bar{X} = 3.75$)

ดังแนวคิดของ Portes (1998, pp. 1-24) ได้วิจัยและระบุผลในแง่ลบที่ส่งผลต่อการบริหาร จัดการทุนทางสังคมเข้มแข็งได้แก่

1. ทุนทางสังคมทำให้เกิดการกีดกันคนภายนอก: สมาชิกกลุ่มบางคนอาจจะใช้ สายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขัดขวางไม่ให้คนอื่นเข้าถึงกลุ่มตน

2. การอ้างสิทธิ์ในการเป็นสมาชิกกลุ่มทำให้ขัดขวางความเจริญก้าวหน้าของกลุ่ม ความใกล้ชิดในกลุ่มหรือชุมชนอาจมีสมาชิกในกลุ่มเป็นตัวขัดขวางการทำธุรกิจของกลุ่ม

จากแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มสมาชิกและผู้นำ ต่างมีความต้องการที่จะให้กลุ่มเติบโตเป็นไปในทิศทางเดียวกันมีอุดมการณ์ ร่วมกันจะสามารถนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จได้และแนวคิดของ โครงการวิจัยฟาร์ม (เพ็ญเพรว พิมสอน, 2541, หน้า 43-44) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มไม่ประสบผลสำเร็จดังนี้

1. ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มไม่ประสบผลสำเร็จ คือ สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการ ดำเนินกิจการของกลุ่ม ได้แก่

1.1 การจัดตั้งกลุ่ม ไม่ได้เกิดจากการคิดริเริ่ม ความสนใจและความต้องการของ สมาชิกแต่เกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ กระตุ้นจูงใจ ให้การรอบรมก่อตั้งและให้คำแนะนำในการจัดตั้ง ในช่วงการดำเนินงานของกลุ่ม ต้องมีเจ้าหน้าที่ติดตามผล ช่วยให้คำปรึกษาแนะนำอย่างใกล้ชิด เมื่อดำเนินกิจการต่อไปจะทำให้ขาดประสิทธิภาพ

1.2 ความไม่เข้าใจในกิจกรรม ความไม่พร้อมและความไม่เสถียร หากสมาชิกกลุ่ม ยังไม่มีความเข้าใจในกิจกรรมดีพอ ไม่มีความพร้อม ไม่เสถียรเพื่อส่วนรวม เมื่อจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาแล้วจะไม่สามารถดำเนินการไปได้ด้วยดี

1.3 ผู้นำกลุ่มและผู้บริหารกลุ่ม เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มประสบปัญหา ถ้าผู้นำขาดความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม ไม่สามารถสร้างศรัทธา การยอมรับและความร่วมมือจากสมาชิกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จะทำให้กลุ่มไม่ประสบผลสำเร็จได้

1.4 กฎระเบียบของกลุ่ม กฎระเบียบ หลักเกณฑ์ของกลุ่มบางอย่างเป็นเรื่องศักดิ์กัน ความคล่องตัว ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้

8. สมาชิกกลุ่มชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีความคิดเห็นสอดคล้องกับการศึกษาด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

จากการสอบถามความคิดเห็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ทั้ง 5 ชุมชน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 3.93$) อยู่ในระดับมาก ดังตารางที่ 20 ดังนี้

ตารางที่ 20 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผล และการจัดอันดับ ของระดับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง)

ด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการ ทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง	ค่าเฉลี่ย \bar{X}	SD	แปลผล	จัดลำดับ
ผู้นำชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการทุนมนุษย์ให้สามารถพัฒนาตนเอง	3.75	.666	มาก	10
ผู้นำชุมชนขาดการเอาใจใส่ในการบริหารจัดการทุนมนุษย์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชน	3.86	.668	มาก	9
ผู้นำชุมชนขาดทักษะในการบริหารจัดการทุนมนุษย์ที่มีในชุมชน	4.01	.755	มาก	3
สมาชิกในชุมชนปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี	3.93	.848	มาก	5

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการ ทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง	ค่าเฉลี่ย \bar{X}	SD	แปลผล	จัดลำดับ
สมาชิกในชุมชนขาดการเอาใจใส่ต่อเด็กและ เยาวชนที่ขาดจิตสำนึกรักบ้านเกิดตนเอง	3.86	.858	มาก	8
สมาชิกในชุมชนขาดหลักประกันด้านราคาผลผลิต ด้านการเกษตรเช่นการผลิตข้าวอินทรีย์ที่เกิดจาก ภูมิปัญญาของคนในชุมชน	3.89	.793	มาก	7
ชุมชนขาดหลักประกันราคาสินค้าที่เกิดจากภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	3.97	.784	มาก	4
ชุมชนขาดความร่วมมือกันสืบสานประเพณี อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในชุมชน	4.08	.775	มาก	1
ชุมชนไม่ได้รับรู้กฎระเบียบข้อบังคับการรวมกลุ่ม สมาชิก	4.07	.803	มาก	2
ชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ เพื่อพัฒนาชุมชนจากภาครัฐบาล ภาคีเครือข่าย ภายนอกภาคเอกชน และหน่วยงานต่าง ๆ	3.92	1.008	มาก	6
ชุมชนขาดความร่วมมือกันสืบสานประเพณี				
รวม	3.93	.629	มาก	

จากตารางที่ 20 พบว่า ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นของการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ (ด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง) ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.93$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 10 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ชุมชนขาดความร่วมมือกันสืบสานประเพณีอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในชุมชนมีค่าคะแนนมากที่สุด อยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากับ ($\bar{X} = 4.08$) รองลงมา คือ ชุมชนไม่ได้รับรู้กฎระเบียบข้อบังคับการรวมกลุ่มสมาชิกมีค่าคะแนนมากที่สุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.07$) และข้อที่มีค่าคะแนนน้อยที่สุดคือ ผู้นำชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการทุนมนุษย์ให้สามารถพัฒนาตนเองโดยมีค่าคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากับ ($\bar{X} = 3.75$)

สรุปได้ว่าปัจจัยที่สนับสนุนได้แก่ 1) อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม ฐานรากวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชนและอุดมการณ์ร่วมจะเป็นเครื่องมือสำคัญ 2) การจัดองค์กร และการบริหารจัดการ เช่นการจัดองค์กรที่ดี มีการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดี 3) กระบวนการแผน มีประสิทธิภาพ 4) การกิจกรรมต่อเนื่อง 5) ทุนสังคมให้ความสำคัญกับทุนที่เป็นต้นทุนในเชิงกายภาพ เช่นทรัพยากร บุคคลที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้นำด้านต่าง ๆ 6) เครือข่ายความร่วมมือ 7) สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง 8) การยอมรับจากสังคมภายนอก ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ได้แก่การกีดกัน จากกลุ่มคนไม่ให้คนภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม ความเข้มงวดทำให้ขาดเสรีภาพ รวมถึงการศึกษา การอพยพย้ายถิ่น และข้อจำกัดด้านเงินและเวลา

จากการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการบริหารจัดการของทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ดังตารางที่ 21 ดังนี้

ตารางที่ 21 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการบริหารจัดการของทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ตัวแปร	Correlations				
	X	Z	Y	X2	X3
ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ X	1.00	.773 **	.759 **	.760 **	.382 **
ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง Z		1.00	.892 **	.821 **	.518 **
ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง Y			1.00	.839 **	.493 **
ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง X2				1.00	.517 **
ด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง X3					1.00

จากตารางที่ 21 พบ ว่ากลุ่มตัวแปรมีความสัมพันธ์กันดังนี้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการบริหารจัดการของทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ X ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง Z ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง Y ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง X2 ด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชน

เข้มแข็ง X3 กับยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ X มีค่าอยู่ระหว่าง .382 ถึง .892 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีค่าอยู่ระหว่าง .382 ถึง .773 ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งมีค่าอยู่ระหว่าง .518 ถึง .892 ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งมีค่าอยู่ระหว่าง .493 ถึง .839 ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งมีค่าอยู่ระหว่าง .760 ถึง 1.000 ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งมีค่าอยู่ระหว่าง .382 ถึง 1.000 ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลการบริหารจัดการของทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งมีค่าอยู่ระหว่าง .759 ถึง .829 ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างผลการบริหารจัดการของทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งมีค่าอยู่ระหว่าง .382 ถึง .892 ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โดยสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งดังนี้

1. ด้านผู้นำจากการศึกษาพบว่า ด้านผู้นำของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในเรื่องของความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์และการยอมรับของคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่มนั้น ส่วนใหญ่มีความรู้เพียงแค่ชั้นประถมศึกษาเท่านั้น แต่ทุกคนก็มีความสามารถ คณะกรรมการส่วนใหญ่เป็นผู้นำในชุมชน

2. ด้านการมีส่วนร่วมจากการศึกษาพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในกลุ่ม เรื่องของการออกกฎระเบียบนั้นจะผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน และทำเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน ซึ่งสมาชิกในกลุ่มก็ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ

สมาชิกก็จะให้ความร่วมมือเข้าร่วมประชุมเสมอ ส่วนการร่วมกันตัดสินใจ ส่วนใหญ่สมาชิกจะให้ความไว้วางใจในตัวคณะกรรมการที่เลือกให้บริหารจัดการอยู่แล้ว การตัดสินใจจึงเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่ม ถ้าเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องผ่านความเห็นจากสมาชิก ก็จะมีการจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกและให้ร่วมตัดสินใจ

3. ด้านการติดต่อประสานงานจากการศึกษาพบว่า ด้านการติดต่อสื่อสารประสานงาน ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อระหว่างสมาชิกด้วยกันหรือการติดต่อสื่อสารระหว่างหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานของอำเภอ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตภายในตำบล อำเภอ มีการติดต่อสื่อสารและประสานงานกันค่อนข้างดีและสม่ำเสมอ มีการรายงานความเคลื่อนไหวหรือรายงานกิจกรรมให้สมาชิกภายในกลุ่มทราบเป็นระยะ โดยอาศัยหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ดีและครบคลุมชัดเจนทั้งหมู่บ้าน ในส่วนของการติดต่อประสานงานภายนอกนั้น ส่วนใหญ่เมื่อมีปัญหาอะไรจะประสานงานไปยังสำนักงานพัฒนาชุมชน เพื่อขอความช่วยเหลือหรือขอคำแนะนำ ผู้บริหารหรือผู้นำกลุ่ม มีความสามารถในการบริหารงาน รู้จักใช้หลักจิตวิทยาและเป็นประสานงานที่ดี ก็สามารถสร้างศรัทธาแก่สมาชิกกลุ่ม ทำให้กิจกรรมกลุ่มประสบผลสำเร็จและอยู่ได้นานความสามัคคีของสมาชิกกลุ่ม หากสมาชิกกลุ่มและคณะกรรมการบริหารงานกลุ่มมีความสามัคคี มีการประสานงานที่ดีทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่มจะทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จได้

4. ด้านการบริหารจัดการจากการศึกษาพบว่า ด้านการบริหารจัดการ ในเรื่องของการจัดลำดับงานและขั้นตอนของระบบงาน ทางกลุ่มมีการจัดลำดับงานและระบุขั้นตอนที่ชัดเจนเพิ่มความสะดวกในการทำงานโดยมีการให้ความสำคัญกับงานที่เร่งด่วนและมีผลกระทบต่อสมาชิกภายในกลุ่มก่อนเป็นลำดับแรกกิจกรรมที่ดำเนินได้ก่อนก็จะรีบดำเนินการ มีการกำหนดขั้นตอนในการทำงานที่ชัดเจน เช่น การจัดการถูกต้องชอบธรรมถูกต้องไม่ใช้ถูกใจ ถ้าถูกใจคือถูกใจ กรรมการ และถูกใจสมาชิก ถ้าถูกต้องคือถูกต้องตามกฎระเบียบ ตามกติกาที่กำหนดไว้ ตั้งแต่ดั้งเดิมแล้วชอบธรรมด้วย ชอบธรรมไม่ได้หมายถึง กองทุนหมู่บ้านที่นี้ บางแห่งความชอบธรรมไม่ได้เกิดขึ้นจากสมาชิก แต่ความชอบธรรมเกิดขึ้นจากกรรมการ เพราะกรรมการเวลาจะช่วยเหลือใครต้องมองช่องทางเข้าของก่อน โดยมีการจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกและให้ร่วมตัดสินใจ

5. ด้านการสนับสนุนจากภายนอกจากการศึกษาพบว่า หน่วยงานที่สนับสนุนจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเงินทุน วัสดุ อุปกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกแต่อย่างใด ในช่วงแรกของการบริหารจัดการ เงินที่บริหารจัดการเป็นเงินของกลุ่มทั้งสิ้น วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ก็ได้รับการบริจาคจากสมาชิกภายในกลุ่ม ในส่วนของข้อมูล

ข่าวสาร วิชาการ และการตรวจติดตาม ก็ได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น ที่เป็นฝ่ายที่คอยให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในการบริหารจัดการ และดำเนินงานเพื่อให้กลุ่มมีการพัฒนาการที่ดีขึ้น คอยกำกับดูแลติดตามผลในช่วงเริ่มแรก และติดตามความก้าวหน้าของกลุ่มมาตลอด

6. ด้านการพัฒนาขีดความสามารถจากการศึกษา พบว่า การพัฒนาขีดความสามารถเป็นการส่งเสริมศักยภาพกรรมการหมู่บ้านในการเป็นแกนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการสร้างจิตสำนึกของประชาชนกลุ่ม องค์กรให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤติการเพิ่มขีดความสามารถของผู้นำหมู่บ้านในการวิเคราะห์สถานการณ์ การจัดทำแผนปฏิบัติการ และดำเนินงานตามแผน เช่น การจัดเวทีชาวบ้าน การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนชาวบ้าน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ผลกระทบของวิกฤติที่มีต่อชุมชนวางแผนแก้ไขปัญหา ติดตามการปฏิบัติตามแผนและประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกันและการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านในการทำแผนร่วมกัน เพิ่มศักยภาพให้ผู้นำชุมชนหรือแม่กระทั่งสมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตฯ ในกระบวนการแก้ไขปัญหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่าง ๆ โดยมีการฝึกอบรมให้ความรู้กับสมาชิกภายในกลุ่ม คณะกรรมการได้รับการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่ม แนวทางในการพัฒนากลุ่มให้มีประสิทธิภาพ การจัดทำระบบบัญชี และนำสมาชิกในกลุ่มไปศึกษาดูงานเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มประสบการณ์หาความรู้ใหม่ๆ ในส่วนของที่แลกเปลี่ยนแนวคิด และการส่งเสริมการรวมกลุ่มมีการประกอบอาชีพเสริมพบว่าในเริ่มต้นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตฯ มีการส่งเสริมให้กลุ่มรวมตัวกันเพื่อประกอบอาชีพเสริม เช่น การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การแปรรูปผลิตภัณฑ์

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

จากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนเกี่ยวกับข้อเสนอแนะทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง(วัตถุประสงค์ข้อที่ 4)ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทุกกลุ่มมีความเห็นอย่างเดียวกัน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทุกกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่า

แนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ แนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคมตามความคิดเห็นของผู้ที่ให้สัมภาษณ์ สรุปได้ 3 แนวทางดังต่อไปนี้

แนวทางที่ 1 แนวทางด้านการบริการจัดการทุนมนุษย์

การบริการจัดการทุนมนุษย์ โดยการสร้างและส่งเสริมเพื่อพัฒนา ควรส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพของผู้นำให้มีความสามารถในการบริหารงาน รู้จักใช้หลักจิตวิทยาและเป็นผู้ประสานงาน ที่ดีสามารถสร้างศรัทธาแก่สมาชิกกลุ่มทำให้กิจกรรมกลุ่มประสบผลสำเร็จและมั่นคงยั่งยืน ประสานความคิดของสมาชิกให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความเป็นเจ้าของ ชุมชนเพียงผู้เดียวพร้อมที่จะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ฝึกตัวเองเข้ากับ ชุมชนได้อย่างแนบแน่นและร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุปผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ผู้ที่เชื่อมประสานแนวความคิดต่าง ๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชนเพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่าง เหมาะสม

กระบวนการในการทำให้ผู้นำมีความสามารถในการบริหารงาน รู้จักใช้หลักจิตวิทยา และเป็นผู้ประสานงานที่ดี ก็สามารถสร้างศรัทธาแก่สมาชิกกลุ่ม ทำให้กิจกรรมกลุ่มประสบ ผลสำเร็จและอยู่ได้นานสามารถประสานความคิดของสมาชิก ให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมที่จะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น กับผู้อื่น ฝึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่นและร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุปผู้นำ ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ผู้ที่เชื่อมประสานแนวความคิดต่าง ๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชนเพื่อ นำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก ได้กล่าวเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำว่า

“คนที่ผู้นำ ต้องเป็นคนดี ผู้นำนี่จะเป็นต้นทุน ผู้นำจะเป็นต้นแบบ แต่ถ้าผู้นำ ตามยุทธศาสตร์ เน้นที่คนดี การจะให้คนอื่นเป็นคนดีได้นั้น ผู้นำต้องเป็นคนดีก่อน ผู้นำต้องพัฒนา ตัวเองให้มากเช่นการออกยุทธศาสตร์มาดี แต่การกระทำอาจไม่ดี เช่น เทศบาลขึ้นป้าย ปลอดเหล้า แต่คนพากันกินเหล้า ยุทธศาสตร์ดีแต่คนออกไม่ดี ก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย ถ้าหากจะวาง แนวทางจะต้องปฏิบัติตามด้วย ถ้าจะรู้ว่าอะไรดีไม่ดี เราจะต้องรู้ก่อนจะต้องประเมินผลออกมา ให้ได้ แนวทางคือการดึงเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นจุดขาย ทำให้เข้มแข็งได้ มีการศึกษาเรียนรู้ ตลอดเวลา มีแนวทางในการผลิตสามารถขยายเป็นเครือข่ายไปสู่องค์กรภายนอกได้โดยชุมชน จะต้องมีส่วนที่ที่มีความรู้มีความสามารถเข้าใจ เข้าถึง พัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ และสามารถสร้าง จุดยืนของชุมชนได้โดยการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างเป็นมูลค่าได้ด้วยภูมิปัญญา ของชาวบ้านและต้องสามารถเชื่อมโยงเข้ากับหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชนเพื่อเป็นการ เผยแพร่สิ่งเหล่านี้ให้ไปสู่สังคมที่กว้างนอกจึงจะสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้จากทุนภูมิปัญญาแล้ว

ยังได้ร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่เป็นทุนทางสังคมที่เข้มแข็งต่อไป”

(ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนถนนหัก, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

สอดคล้องกับความเห็นของ นายกเทศบาลเมืองนางรอง ซึ่งได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า

“การดำเนินงานโครงการกิจกรรมใด ๆ ต้องพยายามมองไปที่คุณค่าที่มีอยู่ในตัวของ
ทุนมนุษย์ เช่น ความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และถ้าไปถึงสิ่งที่มี
อยู่ในชุมชน เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาที่ชุมชนมีอยู่ ความสามารถที่จะนำเอาของดี
หรือนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด” (นายกเทศบาลเมืองนางรอง,
สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการ กลุ่มศึกษาศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรมจังหวัด
บุรีรัมย์ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้นได้กล่าวว่า

“กระบวนการทำงาน การทำงานของเรา การทำงานราชการถ้าเอาไปครอบจุดไหน
ก็จะอยู่จุดนั้นจะไม่ให้เขาเติบโต ผมมีอาชีพราชการ ผมทำงานเกี่ยวกับภูมิปัญญา พอเราเข้าไป
คนที่เขาราชการที่เข้าไปในชาวบ้านเราจะต้องเข้าไปรู้จักเข้าไปคุ้นเคยศึกษาของเขามาแล้วเวลา
ประชุม กรรมการ เราต้องไปนั่งฟังเขาอย่างเดียว ผมประชุมสภาบางที่ใช้เวลาหลาย ๆ ชั่วโมง
เพราะท่านเหล่านั้นล้วนแล้วมีแต่ประสบการณ์ที่จะแสดงออกต่อเวที ผมต้องนั่งฟังเขาอย่างเดียว
พอนั่งฟังเสร็จแล้วในส่วนที่จะนำไปปฏิบัติจะต้องเข้ามาอยู่ในหัวเรา แล้วค่อยป้อนออกไป
อีกทีหนึ่ง เพราะฉะนั้นจุดที่เป็นปัญหาสำคัญ หรือจุดที่เป็นจุดภาคีรัฐกับภาคเครือข่ายที่สร้างขึ้น
เจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องเป็นผู้มีความอดทน อดทนรับฟัง ข้อคิดเห็น อดทนรับข้อเสนอแนะให้ได้
หลายที่ ที่ล้มเหลวเพราะเราอดทนไม่ได้ เพราะว่า ขยาย นี้ ลุงนี้เสนออย่างนี้ อย่างนี้ พอเราเอา
ของเราไปไม่ใช่ความคิดของใคร เขาก็ไม่ทำตาม พอเขาไม่ทำตาม แล้วเป็นอย่างไร เราไปบังคับ
ให้เขาทำตามไม่ได้ เพราะเขาเป็นภาคอิสระ เป็นภาคประชาชนนี่คือจุด เพราะฉะนั้น การบริหาร
จัดการเราต้องให้คนเหล่านั้น ได้มีบทบาท ตั้งแต่เริ่มร่วมคิด ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ ในฐานะ
ที่เราเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เราเป็นเพียงผู้ประสานงาน เป็นเพียงผู้เปิดเวที เป็นเพียงผู้ประมวลออก
เอามาให้เป็นข้อปฏิบัติ แล้วก็เอามาเทียบกับหลักวิชา หลักการกฎระเบียบ พอเทียบให้เขาเห็นแล้ว
ก็จะกลับไปให้เขายอมรับ ว่าอันนี้ เป็นอย่างนี้ ๆ แล้วเขาก็จะเกิดแรง ๆ ขับเคลื่อน ให้เขาเกิดการ
ขับเคลื่อนเอง อันนี้คือการบริหารจัดการ ที่ทำกับสภาวัฒนธรรมอยู่แล้วก็ได้ผล ตอนนีสภาผม
ที่ทำอยู่ สภาของผมทุกสภาเป็นผู้นำในทุกพื้นที่ ได้หมด เป็นผู้นำในการปฏิบัติ เพราะเราไม่ได้
ไปบอกว่าท่านจะเป็นผู้หลักผู้ใหญ่อะไรก็ตามแต่ท่าน จุดเด่นของท่านก็คือ ในเมื่อท่านเป็นผู้นำ
ทางด้านวัฒนธรรมท่านจะต้องเป็นผู้นำประกอบพิธีได้ เราก็ก้อนเอกสารให้ไป ป้อนกฎระเบียบพิธี

ไปให้ แล้วมีจุดแข็ง มีเครือข่าย” (นักวิชาการกลุ่มศึกษาศาสนาศิลปะและวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนายกเทศบาลตำบลจันทุม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวว่า

“มีกระบวนการในการสร้างความเข้มแข็งนั้น จากการให้ความสำคัญต่อผู้นำชุมชน มีการปรับทัศนคติ การร่วมกันเสนอความคิดเห็นการให้ความสำคัญต่อความคิดเห็นของคนในชุมชน เพื่อให้คนชุมชนรู้สึกมีส่วนร่วมในการพัฒนา เกิดความรักความสามัคคีกันของคนในชุมชน เนื่องจากรู้ว่าชุมชนเป็นสิ่งที่เราต้องรับผิดชอบร่วม โดยอาศัยผู้นำชุมชนเป็นกำลังสำคัญในการผลักดัน (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลจันทุม, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณของผู้ตอบแบบสอบถามปลายเปิดแบบตอบคำถามแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

ทุนมนุษย์ที่มีคุณค่าและคุณภาพจะสามารถวางแผนและวางแนวทางการทำงานได้ตามเป้าหมายเพื่อความสำเร็จ เพราะจะส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นแก่สมาชิกและคณะกรรมการจึงได้อาศัยทุนมนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้หากศักยภาพของผู้บริหารมีความรู้มีความพร้อมทุกอย่างก็จะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จมีประสิทธิภาพเพราะทุนมนุษย์เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่สุดต่อกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการหากขาดความซื่อสัตย์เสียสละขาดความรับผิดชอบต่อสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่จะทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานในกลุ่มในขณะเดียวกันคณะกรรมการและสมาชิกมีความสามัคคีเสียสละ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันย่อมนำพากลุ่มให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนสิ่งสำคัญคณะกรรมการและสมาชิกได้รับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมความระมัดระวังความเสี่ยงและผลกระทบกลุ่มต้องมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงระบบกลุ่มกิจกรรมให้สอดคล้องกับความเป็นจริงเหล่านี้

ทุนมนุษย์จึงมีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มทั้งนี้คณะกรรมการผู้บริหารสมาชิกมีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มมาก เช่นมีโอกาสไปศึกษาเรียนรู้ไปดูงานกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง กลุ่มที่ไม่เข้มแข็งมาปรับใช้กับกลุ่มของตัวเอง เพื่อเป็นเกราะป้องกันกลุ่มเพื่อให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยมีผู้นำที่สามารถบริหารจัดการกลุ่มได้พูดคุยกันเข้าใจกันมากขึ้นปัญหาทุกอย่างสามารถลดลงได้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จและรับผลประโยชน์ร่วมกัน เพราะมีองค์ประกอบสำคัญคือคนที่เป็นคณะผู้บริหารและสมาชิกมีความรู้ความสามารถความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมที่เกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนรวมความเสียสละเกิดจากแกนนำซึ่งเป็นหัวใจสำคัญทำให้มีการประเมินผลตนเอง ประเมินสมาชิก และ

กิจกรรมของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ หรือสมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นศักยภาพผู้บริหาร มีภาวะเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ใจกว้าง กล้าได้ กล้าเสีย ตรงไป ตรงมา ซื่อสัตย์สุจริตคณะกรรมการต้องมีความเข้มแข็ง มีความรับผิดชอบ เสียสละเวลาเพื่อกลุ่ม รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติหน้าที่ซื่อตรง ทำให้ประสบความสำเร็จได้ต้องมีทั้งความรู้ ความสามารถ ความซื่อสัตย์ สามัคคี และเสียสละรู้สึกภาคภูมิใจมากที่ประสบผลความสำเร็จในทุก ๆ เรื่องมีผลอย่างมากต่อกลุ่มและต่อชุมชน หลีกเลี่ยง แต่ละกลุ่มไม่เหมือนกัน ความสำเร็จก็ไม่เหมือนกัน กลุ่มพยายามดำเนินการให้เห็นความสำเร็จให้มากที่สุด เท่าที่ได้เรียนรู้และศึกษาดูงานผู้นำมีผลมาก เพราะว่าผู้นำเป็นผู้มีศักยภาพในการเป็นผู้นำทำให้ทุกคนได้ทำตาม จึงทำให้ประสบผลสำเร็จ ในที่สุดการมีผู้นำที่มีศักยภาพมีผลมาก ซึ่งจะสามารถทำให้มีทิศทางในการทำแต่ละสิ่งที่คิด ที่พูดไว้ประสบความสำเร็จหรือออกมาเป็นรูปธรรม ได้มากชัดเจนถ้าผู้นำและผู้บริหารเข้มแข็ง ชุมชนก็จะเข้มแข็งไปในทางที่ดีขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นทุนมนุษย์มีผลมาก และมีศักยภาพดี จะนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จผลจากการศึกษาดังกล่าว ยังสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาทุนมนุษย์ ของนิสซาร์ก เวชยานนท์ (2551, หน้า 3-5) กล่าวว่า “ทุนมนุษย์” คือคุณลักษณะต่าง ๆ รวมถึงความสามารถที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ อันได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดมาจากมนุษย์ผู้นั้น หรือใช้เวลาและเงินในการส่งเสริม สะสม คงไว้ ทุนมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะการเรียนในโรงเรียนเท่านั้น แต่ทุนมนุษย์ถูกสะสมขึ้นหลายทาง เช่น การศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน การย้ายถิ่นฐานประสบการณ์ชีวิต การรักษาสุขภาพ รวมทั้งการค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ สาเหตุที่นักเศรษฐศาสตร์ใช้คำว่า ทุน เนื่องจากต้องมีเรื่องของเวลา ความพยายาม เงิน ในการเสริมสร้างทุนมนุษย์ ซึ่งเป็นการลงทุนเช่นเดียวกับการลงทุนปกติ เพื่อให้ได้คืนมาทีหลัง และการได้คืนมาไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในรูปของการคืนทุนเป็นรูปตัวเงินอย่างเดียว เงินเป็นเพียงหนึ่งเท่านั้น คนที่มีทุนมนุษย์มากจะมีความสามารถและแนวโน้มที่จะมีรายได้มากกว่าคนที่ทุนมนุษย์น้อย จากการศึกษานักเศรษฐศาสตร์ พบว่าคนที่จบปริญญาตรีหรือสูงกว่า มักจะมีรายได้ในชีวิตสูงกว่า นอกจากนี้ นักเศรษฐศาสตร์ยังพบอีกว่า การศึกษาเป็นการลงทุนที่ทำให้เกิดผลกำไร เช่นเดียวกับการลงทุนด้านสุขภาพ เพราะทำให้คนสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังแนวคิดของคณัย เทียนพุม (2553, หน้า 108) ได้ให้ความหมาย ไว้ว่า ทุนมนุษย์ (Human capital) คือ มิติใหม่ที่เข้ามาเปลี่ยนแนวคิดของการบริหารทรัพยากรบุคคลให้ถึงความสามารถของคน (Human competence) ออกมาสร้างมูลค่าเพิ่มของทุนทางปัญญา (Intellectual capital value) สิ่งเหล่านี้กำลังเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการพัฒนาทรัพยากรบุคคล (HRD: Human resource development) และดังแนวคิดของกิตติภูมิ วิเศษศักดิ์ (2552, หน้า 246) ได้อธิบายแนวคิดของทุนมนุษย์ได้ถูกแยกไว้สองลักษณะคือ ลักษณะเฉพาะ (Specific) ซึ่งเกี่ยวข้องกับทักษะและความรู้

ที่มีประโยชน์เฉพาะตัวบุคคลคนหนึ่งๆ เท่านั้น ส่วนอีกลักษณะหนึ่งลักษณะทั่วไป (General) ซึ่งมีประโยชน์ต่อทุกคน สารสำคัญของการดำเนินการด้านทุนมนุษย์คือการเพิ่มคุณค่านำไปสู่ การเพิ่มศักยภาพบุคคล เพื่อเพิ่มคุณค่าทางผลผลิต การลงทุนหรือเพิ่มทุนมนุษย์โดยการศึกษา และการฝึกอบรมจากการให้ความรู้และการดูแลสุขภาพให้เกิดศักยภาพที่มีคุณภาพก่อน จะก่อให้เกิดการเพิ่มผลผลิตแก่องค์กรสอดคล้องกับนิสดารก์ เวชยานนท์ (2551, หน้า 3) ได้กล่าวว่า ทุนมนุษย์ คือ ลักษณะต่าง ๆ รวมถึงความสามารถที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ อันได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดมาพร้อมกับมนุษย์ผู้นั้นหรือใช้เวลาและเงินในการเสริมสร้างสะสม คงไว้ทุนมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะการเรียนใน โรงเรียนเท่านั้น แต่ทุนมนุษย์ถูกสะสมขึ้นมาหลาย ทาง เช่น ทางการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงานการย้ายถิ่นฐาน ประสบการณ์มีชีวิต การรักษา สุขภาพ รวมทั้งการค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ

แนวทางที่ 2 ด้านการบริหารระบบเงินทุนและทรัพยากร

แนวทางด้านการบริหารจัดการทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ควรส่งเสริม พัฒนาการบริการจัดการทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ด้านการบริหารระบบเงินทุนและทรัพยากรการบริหารเงินทุนและทรัพยากร ควรมีการดำเนินงาน ตามแนวทางที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดทั้งด้านการจัดทำรายรับรายจ่ายระบบการเงินและควรมี การอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ในด้านการบริหารการจัดทำงานเงินการบัญชีให้ผู้รับผิดชอบอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้งควรเปิดโอกาสให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีโอกาสในการกำหนดระเบียบโดยใช้ มติที่ประชุมยึดแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน 2) ด้าน โครงสร้างและกระบวนการทำงาน ควรกำหนด โครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของกลุ่มกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับที่มาจากมติ และได้รับการยอมรับจากสมาชิกเพื่อให้การดำเนินงานมีความถูกต้องและแม่นยำรวมทั้งกฎระเบียบ ข้อบังคับที่กำหนดขึ้นมาเพื่อใช้ในกลุ่มฯจะต้องมีความยืดหยุ่นสมาชิกทุกคนสามารถปฏิบัติได้ รวมทั้งในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาธุรกิจของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เช่นศูนย์สาธิต การตลาดร้านค้าชุมชน ฯลฯ รวมถึงการกำหนด โครงสร้างการบริหารตามบริบทของชุมชน 3) ด้านผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ควรจัดสรรให้เกิดประโยชน์ สูงสุดแก่กลุ่มนำผลกำไรของกลุ่ม ฯ มาจัดสรรเป็นส่วน ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ให้ชัดเจนและ ครอบคลุมตามแนวทางกรมการพัฒนาชุมชนกำหนดและสอดคล้องกับบริบทของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตโดยยึดหลักคุณธรรม

1. ด้านการบริหารระบบเงินทุนและทรัพยากรการบริหารเงินทุนและทรัพยากร ควรมีการดำเนินงานตามแนวทางที่ กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด ทั้งด้าน การจัดทำรายรับรายจ่าย ระบบการเงิน และควรมีการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ในด้านการบริหาร การจัดงานเงินการบัญชี

ให้ผู้รับผิดชอบ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ควรเปิดโอกาสให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีโอกาสในการกำหนดระเบียบ โดยใช้มติที่ประชุมยึดแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน

จากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มชุมชนบ้านถนนหักซึ่งได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างแหล่งเงินทุน พบว่า

“กองทุนเพื่อพึ่งพาตนเอง ซึ่งจะเป็นตัวเสริม เพื่อให้ทุกหมู่บ้านและชุมชนหันกลับมาออมเงิน เรียกว่าออมเงิน หรือกลุ่มออมทรัพย์ หรือสะสมทรัพย์ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการเก็บออมรวมไปถึงนโยบายของรัฐ ไม่ใช่เฉพาะนโยบายของจังหวัดเท่านั้น นโยบายของรัฐ ว่าด้วยกองทุนการออมแห่งชาติ หรือ กอช. ก็เป็นตัวเสริมให้สมาชิกชุมชนได้ตระหนักถึงการออมเงินเพื่อใช้ในปีปลายของชีวิต อันนี้ถือว่า เป็นเรื่องที่สำคัญ ถือว่าเป็นนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ดี ที่จะส่งเสริมให้ทุกหมู่บ้านและชุมชนได้ผนวกเข้ากับวิถีชุมชน ที่ทุกคนได้ทำมาหากิน แต่ถ้านโยบายก็จะเสริม นโยบาย 2 ตัวก็คือนโยบายของจังหวัดว่าด้วย 9 ดิทางกลุ่มใช้ดีที่ 8 เข้าไปผนวกแล้วก็นโยบายของรัฐบาล ว่าด้วยกองทุนการออมแห่งชาติ หรือ กอช. เพื่อป้องกันความเสี่ยงในช่วงของปีปลายของชีวิต” (ประธานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

สอดคล้องกับความเห็นของประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน ซึ่งได้กล่าวว่า

“กระบวนการออมทรัพย์ การรู้จักเก็บออมเงินไว้เพื่อเป็นหลักประกันในคราวจำเป็น ซึ่งชุมชนได้เริ่มคิดดำเนินการเองด้วยการทดลองแบบผิดถูกบ้างเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากนั้นจึงได้ติดตามดูความสำเร็จของกลุ่มอื่น ๆ เพื่อจะได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้จากกลุ่มอื่น ๆ ตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีการดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องการออมทรัพย์เพื่อนำเอาประสบการณ์เหล่านั้นมาเป็นแนวทางของกลุ่มเพื่อให้คณะกรรมการและสมาชิกสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามกระบวนการและขั้นตอน ซึ่งจะเกิดการหล่อหลอมชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจในการร่วมกันบริหารจัดการทุนทางสังคมในชุมชนให้มีประสิทธิภาพเกิดความเข้มแข็งและเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของภาครัฐที่มีส่วนในการลงมาสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี” (ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

2. ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงานควรกำหนดโครงสร้างการบริหารงาน ควรกำหนดโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของกลุ่ม กำหนดกฎ ระเบียบข้อบังคับ ที่มาจกมติและได้รับการยอมรับจากสมาชิก เพื่อให้การดำเนินงานมีความถูกต้องและแม่นยำรวมทั้งกฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดขึ้นมาเพื่อใช้ในกลุ่ม ๆ จะต้องมีความยืดหยุ่น สมาชิกทุกคนสามารถปฏิบัติได้ร่วมทั้งในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาธุรกิจของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เช่น

ศูนย์สาธิตการตลาด ร้านค้าชุมชน ฯลฯ รวมถึงการกำหนดโครงสร้างการบริหารตามบริบท
ของชุมชน

จากการสัมภาษณ์ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองกง เกี่ยวกับแนวทางในการ
บริหารจัดการทุนทางสังคม ได้มีความเห็นว่า

“การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนบ้านหนองกงเกิดขึ้นมาจากภูมิปัญญา
ชาวบ้านที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษนับเป็นองค์ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดมาสู่ลูกหลานในชุมชน
บ้านหนองกงซึ่งสิ่งที่ควรนำไปประชาสัมพันธ์ให้แก่สาธารณะชนได้รับทราบถึงความสำเร็จ
ของกลุ่มทอผ้าไหมตำบลหนองกงที่สามารถนำความสำเร็จมาสู่ชุมชน โดยการได้รับการยอมรับ
จากส่วนงานราชการ หน่วยงานภาครัฐพัฒนาชุมชนอำเภอ พัฒนาชุมชนจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด
ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งสามารถที่จะเป็นทุนทางสังคมที่ยั่งยืนได้โดยได้
เยาวชนร่วมกันอนุรักษ์สืบทอดจนเป็นศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและมาสู่การกำหนดราคาสินค้า
ที่น่าพอใจซึ่งสามารถทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้ ส่วนการรวมกลุ่มเพาะชำผลิตไม้ประดับ
จะต้องรวมกันให้มาก ๆ เรื่องคุณภาพอย่าละเลย ต้องรักษาระดับของคุณภาพเป็นสำคัญและเมื่อ
จะลงทุนทำอะไรก็ตามถ้าเราสามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพได้แล้วและเป็นที่ยอมรับของลูกค้านั้นแล้ว
ควรจะผลิตให้มาก ๆ เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า” (ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
บ้านหนองกง, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการทุนทางสังคม กลุ่มศึกษาศาสนาศิลปะ
และวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวว่า

“ภูมิปัญญาในด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม การบริหารจัดการกลุ่มผู้นำศาสนา
ศาสนาของเราจะมีศาสนาอยู่ 3 ศาสนาหลัก ที่เป็นองค์ประกอบ คือ พระพุทธศาสนา ศาสนาคริสต์
ศาสนาอิสลาม เราก็จะมีเป็นเวทีกลาง เมื่อมีกิจกรรมร่วมกัน เราจะต้องให้ท่านเหล่านี้ได้มีโอกาส
แลกเปลี่ยนอันไหนที่ไม่ขัดต่อหลักคำสอน ต้องให้ร่วมกิจกรรมกันได้ นี่คือการบริหารจัดการ
ท่านเหล่านี้ก็จะเข้าใจกัน บางทีผู้นำของศาสนาคริสต์ ก็ไปกราบหลวงพ่ที่วัดได้ ผู้นำอิสลาม
ท่านก็ไปสนทนากับหลวงพ่ที่วัดได้ แต่การปฏิบัติกิจกรรมเราจะต้องตีกรอบคือเรารู้ซึ่งกันและกัน
แต่การปฏิบัติกิจกรรมเราไม่ได้ทำเฉพาะผู้นำเราไปถึงระดับสมาชิกของศาสนิก โดยการนำเอาเด็ก
ของแต่ละศาสนาเข้ามาช่วยร่วมกิจกรรมกัน แล้วให้เขาจัดกิจกรรมเป็นฐานการเรียนรู้ พอคนเข้าไป
เรื่องพุทธ ให้เด็กของพุทธได้เสนอแนะวิถีชีวิตของพุทธกิจกรรมของพุทธ พอคนเข้าไปเรียนรู้
เรื่องฐานของคริสต์เขาก็จะได้เล่าถึงวิถีการปฏิบัติของศาสนิกของคริสต์พอคนเข้าไปเรื่องอิสลาม
การบริหารจัดการด้านศาสนา ก็จะทำให้ผู้นำในทางศาสนาไม่มองกันในเชิงลบ พยายามผสานเชื่อม
ให้แต่ละศาสนาสามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้ 1) ผู้นำตามกฎหมาย 2) ผู้นำตามธรรมชาติ เราก็จะให้

ผู้นำเหล่านี้ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เพราะกิจกรรมมันไม่เลือกชนชั้น ไม่ว่าจะเป็นการทำงานบุญทำงานประเพณี ท่านเหล่านี้ก็เข้าไปร่วมกันได้หมด เป็นเหตุให้ผู้นำเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอยู่ไม่แยกกัน นี่คือการบริหารจัดการด้านศาสนา” (นักวิชาการทุนทางสังคม กลุ่มศึกษาศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

สิ่งที่เรายังเข้าไปไม่ถึงก็มีอยู่มาก อย่างองค์กรที่เราตั้งไว้ สภาธรรมแล้ว 217 สภา คือจะเข้มแข็งไม่เข้มแข็ง จะมีอยู่ 2 ปัจจัย

1. ปัจจัยด้านการประสานก่อให้เกิดกิจกรรมร่วมกันมีการประชุมแลกเปลี่ยนกันอยู่บ่อย ๆ มีการเชิญไปงานไปกิจกรรมที่เป็นภารกิจของเขาถ้าจุดไหนที่เจ้าหน้าที่ของเราในพื้นที่อำเภอมีความเข้มแข็งและเข้าถึง มันก็สามารถทำให้องค์กรของเรานั้นมีบทบาท พอมีบทบาทเราก็ทำให้ชุมชนเขานั้นยอมรับ มันก็แสดงถึงความเข้มแข็ง

2. ปัจจัยด้านโครงสร้างบุคลากร เป็นจุดอ่อน โอกาสที่จะเข้าไปจับเคลื่อน เป็นฝ่ายประสานงาน เป็นฝ่ายเชื่อมให้เขาไปเปิดเวทีแลกเปลี่ยนมันก็น้อยลง อันนี้ก็เป็นที่จุดบอด จุดอ่อนของเรา แต่ถ้าในระดับจังหวัดเราทำงานดูแลไปทั้งหมดมันก็ไม่เป็นไร ตัวบุคคลหรือตัวบุคลากรเป็นที่ก่อให้เกิดเชื่อมองค์กรให้มีบทบาทหรือไม่มีบทบาทเป็นปัจจัยที่สำคัญดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอพลับพลาชัย นักวิชาการทุนทางสังคม ครู โรงเรียนพลับพลาชัยพิทยาคม และสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โลกเจริญ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวว่า

“การศึกษาศักยภาพของแต่ละในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งไม่เหมือนกันบางพื้นที่มีศักยภาพมีภูมิปัญญาเดิม ที่ควรเข้าไปพัฒนา การประชาสัมพันธ์ให้ทราบว่าท้องถิ่นของเรามีดี 1) หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย 2) กันตริ้มศิลปวัฒนธรรม 3) มีการรวมกลุ่มเด็กเยาวชนมีสภาเยาวชน 4) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแต่ละฝ่ายช่วยกันดูแลรักษาและป้องกันภัยต่าง ๆ ชุมชนใดต้องการจะเข้มแข็งเราต้องพยายามเอาหลักธรรมของ พระพุทธศาสนา มาสอนมาปลูกฝังจิตใจของเด็กและเอาคำสอนของพ่อแม่ มาสอน โดยการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กอย่างถูกต้อง การสร้างจิตสำนึกให้แก่ชุมชน (พัฒนาชุมชนอำเภอพลับพลาชัย, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

3. ด้านผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตควรจัดสรรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่กลุ่ม นำผลกำไรของกลุ่ม ๆ มาจัดสรรเป็นส่วน ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ให้ชัดเจน และครอบคลุมตามแนวทางการพัฒนาชุมชนกำหนด และสอดคล้องกับบริบทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยยึดหลักคุณธรรม

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นรองผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองกนกนักวิชาการทุนทางสังคม และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวว่า

“ในแต่ละพื้นที่ภูมิประเทศ สังคมประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนไม่เหมือนกันจึงต้องอาศัยข้อมูลพวกนี้เป็นหลักในการทำงานเป็นกลุ่มจะต้องศึกษาจุดแข็งจุดอ่อนเกี่ยวกับบริบทของชุมชนเพื่อหาโอกาสที่จะเข้าไปขับเคลื่อนหรือเข้าไปแก้ไขซึ่งการทำงานทุกคนที่มีการรวมกลุ่มจะต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการแต่ละฝ่ายช่วยกันดูแลรักษาและป้องกันชุมชนใดต้องการจะเข้มแข็งเราต้องเน้นไปที่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาอบรมสั่งสอนปลูกฝังจิตใจเยาวชนและเด็ก ๆ และเอาคำสอนของพ่อแม่ มาสอนโดยการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กอย่างถูกต้องการสร้างจิตสำนึกให้แก่ชุมชน (นักวิชาการทุนทางสังคม รองผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านหนองกง, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการกลุ่มศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวว่า

“ในฐานะที่เราเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เราเป็นเพียงผู้ประสานงาน เป็นเพียงผู้เปิดเวที เป็นเพียงผู้ประมวลออกมาให้เป็นข้อปฏิบัติ แล้วก็เอามาเทียบกับหลักวิชา หลักการกฎระเบียบพอเทียบให้เขาเห็นแล้ว ก็จะกลับไปให้เขายอมรับ ว่าอันนี้ เป็นอย่างไร ๆ แล้วเขาก็จะเกิดแรง ๆ ให้เขาเกิดการขับเคลื่อนเอง อันนี้คือการบริหารจัดการ ที่ทำกับสภาวัฒนธรรมอยู่แล้วก็ได้ผลตอนนี้สภาผมที่ทำอยู่ สภาของผมทุกสภาเป็นผู้นำในทุกพื้นที่ ได้หมด เป็นผู้นำในการปฏิบัติเพราะเราไม่ได้ไปบอก ว่าท่านจะเป็นผู้หลักผู้ใหญ่อะไรก็ตามแต่ท่าน จุดเด่นของท่านก็คือในเมื่อท่านเป็นผู้นำทางด้านวัฒนธรรมท่านจะต้องเป็นผู้นำประกอบพิธีได้ เราก็ไปเอกสารให้ไปท่านไปนอกกฎระเบียบพิธีไปให้ท่าน แล้วมีจุดแข็ง มีเครือข่าย (นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง นักวิชาการทุนทางสังคม ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านถนนหักและสมาชิกกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวว่า

“แนวทางการสร้างความเข้มแข็ง 1) ควรให้มีการประชุม เพื่อทบทวนการทำงานและปรับปรุงวิธีการอย่างสม่ำเสมอ 2) กำหนดแผนปฏิบัติงานและปฏิบัติตามแผนอย่างเป็นรูปธรรม 3) ปฏิบัติงานร่วมกันเป็นทีมงาน 4) ทำงานในเชิงรุก ไม่ต้องรอคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา”
(พัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2558)

การประชุมเพื่อทบทวนการทำงานหรือปรับปรุงวิธีการอย่างสม่ำเสมอกำหนดแผนปฏิบัติงาน และปฏิบัติตามแผนอย่างเป็นรูปธรรมปฏิบัติการเป็นทีมงานทำงานในเชิงรุกต้องมีจิตอาสา ต้องซื่อสัตย์ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย นักวิชาการ

ทุนทางสังคม เกษตรประจำตำบลจะเข้มแข็ง และสมาชิกกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวว่า

“ในการบริหารจัดการทุนทางสังคมต้องใช้หลัก คือ

1. กระบวนการมีส่วนร่วมให้เขาได้รู้สึกว่าเขาเป็นเจ้าของ โดยให้เริ่มเอง ให้คิดเอง เราเจ้าหน้าที่ภายนอกจะมีส่วนเข้าไปส่งเสริมเขาเท่านั้น อย่าไปในลักษณะการเข้าไปสั่งการ ให้เขาทำ ความยั่งยืนจะไม่เกิด

2. กระบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนา พัฒนากลุ่มของตัวเองอย่างไม่หยุดนิ่ง เพราะบางครั้งสถานการณ์มีการเปลี่ยนแปลงตาม ยุคสมัย โลกาภิวัตน์ในการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งจะต้องให้ชุมชนระบุดปัญหาจากจุดข้างในของชุมชนก่อน ซึ่งเป็นการรู้ตัวตน ของเขาเอง เขาได้เรียนรู้ในการแก้ปัญหาจากตนเอง

2.1 การเรียนรู้จากสิ่งที่มีอยู่ ชุมชนรู้จักตัวตนของตนเอง จึงจะสามารถแก้ไขปัญหา ทุกอย่างได้ ชุมชนจึงจะเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้

2.2 การเชื่อมโยงเครือข่าย กลุ่มสามารถได้มีโอกาสมีช่องทาง แม้ช่องทาง การตลาด

2.3 องค์ความรู้ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

ถ้ามองในด้านการผลิตข้าวต้องเป็นข้าวคุณภาพ โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ จะมีคุณภาพ มากกว่าที่อื่นการลงมือทำจริงการรักษาคุณภาพสินค้าและชื่อเสียงต่อลูกค้า ไม่นำข้าวจากที่อื่น มาปน” (พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอ นักวิชาการทุนทางสังคม เกษตรประจำ ตำบลจะเข้มแข็ง และ สมาชิกกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ข้างต้น ได้กล่าวว่า

“แนวทางที่จะทำให้ชุมชนของท่านเข้มแข็งได้คือ

1. การสร้างองค์ความรู้ ให้เข้าใจแนวทางตามวัตถุประสงค์ก่อน

2. สร้างกลไก ว่าใครจะทำอะไร

3. สร้างกฎกติกา

4. กำหนดแผนปฏิบัติการ

5. กำหนดรูปแบบการประเมินผลว่ามีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลอย่างไร

เพื่อเป็นบทเรียนในปีต่อไป ว่าเป็นอย่างไร” (เกษตรตำบลจะเข้มแข็ง, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558)

สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ ของผู้ตอบแบบสอบถามปลายเปิดแบบตอบ คำถามแสดงความคิดเห็นแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดบุรีรัมย์

การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสิ่งที่คณะกรรมการและกลุ่มสมาชิกได้ ยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดจนกระทั่งเป็นจุดแข็งสามารถทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้จนถึง ทุกวันนี้เกิดจากทุกคนได้ปฏิบัติตามหลักการบริหารจัดการและต้องมีคุณธรรม 5 ประการคือ 1) มีความซื่อสัตย์ต่อกัน 2) มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม 3) มีความรับผิดชอบร่วมกัน 4) มีความเห็น ออกเห็นใจกัน 5) มีความไว้วางใจกันคณะกรรมการและสมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความสามัคคีกัน สมาชิกในกลุ่มส่วนมากมีความเห็นที่ตรงกันเมื่อมีการประชุมทุกครั้ง หากมีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้นทั้ง คณะกรรมการและสมาชิกก็จะช่วยกันแก้ไขปัญหาที่นั่นเสมอทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างจุดแข็ง คือ เข้าร่วมประชุมและแสดงข้อคิดเห็นในการประชุมทุกครั้งทุกคนต่างก็ได้ช่วยกันแก้ไขปัญหา ที่ตนเองสามารถช่วยแก้ไขได้โดยร่วมกันกำหนดระเบียบข้อบังคับ หลักเกณฑ์กฎกติกาต่าง ๆ ตามระเบียบของกลุ่มอย่างเคร่งครัดคณะกรรมการทุกคนรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองถ้ามีกิจกรรม ในกลุ่มที่เกิดประโยชน์แก่สมาชิก ก็มีการช่วยสนับสนุนส่งเสริมซึ่งมีการประสานความร่วมมือจาก ภาครัฐเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐหน่วยงานเอกชน มาช่วยเหลือกัน และกรรมการได้ร่วมกันกำกับ ติดตามดูแลและตรวจสอบการบริหารจัดการงานของกลุ่มอย่างต่อเนื่องเอกลักษณ์พิเศษ คือ มีระบบ เครื่องมือที่มีความเป็นพี่เป็นน้องทุกคนมีความสามัคคีกันเป็นชุมชนที่สื่อสารภาษาเดียวกันปฏิบัติ ตามประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเคร่งครัด สิ่งที่ชุมชนประสบความสำเร็จเกิดจาก ประสบการณ์ที่ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องการพัฒนาแกนนำ มีการปรับบทบาทหน้าที่แต่ละฝ่าย ให้เหมาะสมสมาชิกมีความเป็นหนึ่งเดียวร่วมด้วยช่วยกัน ร่วมกันส่งเสริมและติดตามช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาาร่วมกันชุมชนร่วมกันส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่นชุมชนมีความเป็นชาติ พันธุ์เป็นพี่เป็นน้องมีความผูกพันมีความสามัคคีเมื่อมีกิจกรรมเกี่ยวกับกลุ่มหรือกิจกรรมเกี่ยวกับ ชุมชนจะได้รับความร่วมมือด้วยการช่วยกันส่งเสริมสนับสนุนและร่วมกันรับผิดชอบในหน้าที่ที่เป็น อย่างดีอีกทั้งทีมงานคณะกรรมการและสมาชิกทุกคนมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมทุกครั้ง

ประธานกลุ่มและผู้นำมีความรู้มีความสามารถในการบริหารจัดการกองทุนชุมชนให้มีความเข้มแข็งให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือชุมชน ในทุกกิจกรรมเท่าที่ทำได้การยอมรับจากสมาชิกที่ ให้ความไว้วางใจกลุ่มร่วมบริหารจัดการขับเคลื่อนงานประธานมีความรู้ความสามารถมีผลต่อการ ประสบความสำเร็จของกลุ่มผู้นำที่รู้จักการบริหารจัดการ

ผู้นำมีความรู้ สมาชิกได้ปฏิบัติตามกรอบของกลุ่มที่ผู้นำได้กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ผู้นำมี ความรู้มีความจริงใจชาวบ้านมีความสามัคคีประธานกลุ่ม ผู้จัดการ กรรมการมีวิสัยทัศน์ทำให้กลุ่ม

มีความเข้มแข็งชุมชนเข้มแข็งเกิดจากผู้นำมีความรู้ ความตั้งใจทำให้ประชาชนมีความสุขความน่าเชื่อถือต่อผู้นำจุดแข็งของกลุ่มที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ คือ สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มมีความรับผิดชอบ และรู้หน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติตามหน้าที่ได้ดีที่สุดคณะกรรมการร่วมกันปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบการให้ความช่วยเหลือในส่วนของชุมชนแนะนำในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน และกลุ่มเป็นสำคัญ การที่จะทำอะไรต้องดูเสมอว่าชุมชนและกลุ่มต้องมาก่อนเสมอช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมกลุ่มให้สมาชิกทราบและปฏิบัติตามข้อตกลงจนให้ความสำคัญแก่ชุมชนเป็นหลักด้วย ควรสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดต่อชุมชนมากที่สุดความซื่อสัตย์ ความสามัคคี และไว้วางใจกันในกลุ่มจะมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อนำเอานโยบายทางจังหวัดและทางอำเภอและหน่วยงานอื่น ๆ มาแจ้งกลุ่มเพื่อทราบ และนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม และติดตามผลของความสำเร็จ

สรุปจุดแข็งที่ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งคือกฎระเบียบข้อบังคับ และคุณธรรมซึ่งเกิดจากผู้นำมีจิตอาสา มีความเสียสละ มีวิสัยทัศน์ กรรมการรู้จักรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่มีการบังคับใช้กฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ปฏิบัติตามกฎหมายที่ตั้งไว้สมาชิกทุกคนปฏิบัติตามกฎระเบียบตามที่กลุ่มกำหนดไว้และปฏิบัติตามหลักธรรม 5 ประการ สมาชิกทุกคนมีความสามัคคีกัน มีความคิดเห็นที่ตรงกันและในการจัดประชุมแต่ละครั้ง ถ้ามีปัญหาใด ๆ ก็จะร่วมกันแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับคณะกรรมการมีความเป็นพี่น้องของชุมชนมีความเป็นเครือญาติกันทำให้ทุกคนมีความเคารพซึ่งกันและกันทำให้การบริหารจัดการกลุ่มประสบความสำเร็จ เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่มีความสามัคคีดี โดยการยึดถือคุณธรรม 5 ประการ 1) มีความซื่อสัตย์ 2) มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม 3) มีความรับผิดชอบร่วมกัน 4) เห็นอกเห็นใจกัน 5) ความไว้วางใจกันผู้บริหารมีคุณธรรมมีเหตุผล เกิดจากการช่วยกันประชาสัมพันธ์ของคณะกรรมการ และสมาชิกที่มีความเคารพกฎกติกาของกลุ่ม มีเหตุผล ซื่อสัตย์สุจริต มีความเป็นพี่น้องมีความรับผิดชอบร่วมเสียสละเพื่อส่วนรวม เห็นอกเห็นใจกัน ซื่อสัตย์ต่อกลุ่มสร้างความเข้าใจ ให้โอกาสทุกคนความเป็นพี่น้องของชุมชนทำให้สมาชิกรักใคร่กัน ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมีระบบเครือญาติ ผู้รื้อยความสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวทั้งระบบเครือญาติ ขนบธรรมเนียมประเพณียึดถือปฏิบัติตามระเบียบกลุ่มอย่างเคร่งครัดผู้นำมีจิตอาสา มีความเสียสละ มีความซื่อสัตย์สุจริตมีความยุติธรรมมีการพัฒนาเรียนรู้เพิ่มศักยภาพคุณภาพให้เกิดขึ้นภายในกลุ่ม และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ความร่วมมือทั้งความคิดและปฏิบัติคณะกรรมการมีความโปร่งใส และเชื่อมั่นได้ ระบบเครือญาติที่เกื้อหนุนกันและไว้วางใจกัน

จากผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งกล่าวถึงกระบวนการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตว่าเป็นกระบวนการรวมคนทุกระดับโดยมีหลักการและอุดมคติเดียวกัน ในการที่จะระดมเงินออมเพื่อใช้ช่วยเหลือและแก้ปัญหาค่าความเดือดร้อนของสมาชิก

ของกลุ่ม ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ และสวัสดิการของครอบครัว โดยวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้เงินในการพัฒนา คน สังคมและเศรษฐกิจ การพัฒนาคนมีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นผู้มีคุณธรรม 5 ประการ คือมีความซื่อสัตย์มีความเสียสละ อดทนและอดออม มีความรับผิดชอบ ต่อตนเองและเพื่อสมาชิก มีความเห็นอกเห็นใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีความไว้วางใจกัน การพัฒนาสังคม ส่งเสริมการปลูกฝังประชาธิปไตย ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี ส่งเสริมการพัฒนา ความเป็นผู้นำที่ดีการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นการระดมทุนในหมู่บ้านตำบลส่งเสริม การพัฒนาอาชีพของสมาชิกให้ครบวงจร สามารถทำไปสู่อชีพหลักโดยฝึกฝนให้สมาชิกรู้จัก การออม การวางแผนการใช้จ่ายเงินของตนเองและเงินกู้ยืมอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูง ส่งเสริมการเป็นธุรกิจขนาดย่อมในชุมชน หลักการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ยึดหลักความเท่าเทียม กันและเสมอภาคของสมาชิกในกลุ่ม (กรมพัฒนาชุมชน 2532, หน้า 61-810; สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์, ม.ป.ป., หน้า 69 อ้างถึงใน คำเพชร จันทรธานี, 2536, หน้า 17) กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต เป็นขบวนการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพ โดยสอนคนให้รู้จัก ช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยการประหยัดทรัพย์หรือนำมาสะสม รวมกันทีละเล็กละน้อยเป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อเป็นทุนสำหรับให้สมาชิกที่มีความจำเป็นและเดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ลงทุนประกอบอาชีพหรือเพื่อสวัสดิการของครอบครัวประเภท ะสี (ม.ป.ป., หน้า 3) ให้ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์ว่า หมายถึงองค์กรชุมชนเกิดขึ้น โดยกระบวนการที่คน ในชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือกันซ้ำแล้วซ้ำอีก จนปรากฏตัวผู้นำตามธรรมชาติขึ้น มีการจัดการ องค์กร มีการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือกและตัดสินใจทางเลือกได้ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกันความคิดของสมพันธ์ เตชะอธิก ที่กล่าวว่า องค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่ประชาชน ในชุมชนรวมตัวกันสร้างขึ้นเองและจัดการเองได้ไม่ใช่องค์กรที่คนอื่นสร้างให้หรือยึดเหนี่ยวให้ หรือจัดการโดยคนอื่น

แนวทางที่ 3 แนวทางด้านการบริหารทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

แนวทางด้านการบริหารทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมสมาชิก ชุมชนหรือสมาชิกกลุ่มควรให้ความร่วมมือ ร่วมกระทำการกิจกรรมพัฒนาจะส่งผลให้เกิดความรักความ ห่วงเห่นและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ ต้องการเห็นความเจริญเติบโต ในองค์กรของตนเองสร้างความร่วมมือ การมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกสมาชิกชุมชนหรือ สมาชิกกลุ่ม เพื่อสร้างเครือข่ายส่งเสริมการพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อสร้างมูลค่าให้เป็นสินค้าของชุมชน และท้องถิ่น ร่วมมือกับสถาบัน อื่น ได้แก่ สถานศึกษามหาวิทยาลัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน การสนับสนุน ด้านการวิจัยและพัฒนา วัสดุอุปกรณ์อาคารสถานที่และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดความซ้ำซ้อนและสูญเปล่าให้มากที่สุด ชุมชนให้ความร่วมมือ

มีความสามัคคีมีคุณธรรม ร่วมทุน ร่วมคิดและร่วมกระทำกิจกรรมพัฒนา จะส่งผลให้เกิดความรัก ความหวงแหนและเห็นคุณค่าขององค์กรต้องการเห็นความเจริญเติบโตในองค์กรของตนเองดังที่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็น นักวิชาการทุนทางสังคมรองผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านหนองกง

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็น นักวิชาการทุนทางสังคม รองผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านหนองกง และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูล สำคัญข้างต้น ได้กล่าวว่า

“การทำงานต้องมีความสมัครใจและเข้าใจผลงานจึงออกมาได้ดีการเสียสละประโยชน์ ส่วนตนเพื่อส่วนรวมเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยในการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคม การเสนอแนะ มีการเสนอการวางแนวทางดีสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลประสบความสำเร็จชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองในที่สุดเนื่องจากการทำงานเป็นกลุ่มองค์กรนั้นจะต้องมีกระบวนการในการ บริหารจัดการอย่างเป็นขั้นตอนจึงสามารถนำพาองคาพยพนั้น ไปสู่เป้าหมายได้ (นักวิชาการทุน ทางสังคม รองผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านหนองกง, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2558)

กระบวนการสร้างความเข้มแข็งต้องเกิดขึ้นจากครัวเรือนการเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดตั้งกลุ่มทุกคนทุกครัวเรือนให้ความสำคัญเมื่อทุกครัวเรือนเข้าใจ จะต้องแต่งตั้งคณะกรรมการ ครัวเรือนเพื่อรองรับการตรวจสอบของสมาชิก เพื่อความเข้มแข็งของกลุ่มต่อไปดังที่ผู้ให้ข้อมูล สำคัญซึ่งเป็นซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติได้กล่าวว่า

แนวทางที่จะทำให้ชุมชนของท่านเข้มแข็งได้ คือ

1. การสร้างองค์ความรู้ ให้เข้าใจแนวทางวัตถุประสงค์ก่อน
2. สร้างกลไก ว่าใครจะทำอะไร
3. สร้างกฎกติกา
4. กำหนดแผนปฏิบัติการ
5. กำหนดรูปแบบการประเมินผลว่ามีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล

“กระบวนการสร้างความเข้มแข็ง จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยทุกคนมาร่วมประชุมรับฟังการ ชี้แจงให้สมาชิกได้รับทราบทุกเดือน และก่อนจะมีการตัดสินใจ ที่จะดำเนินการใด ๆ ก็ตามจะต้องมี การประชุมประชาคมสอบถามความคิดเห็นจากทุกฝ่าย ร่วมกันทำกิจกรรม เช่น วันปีใหม่ กิจกรรม บันเพื่อพ่อ กิจกรรมทำบุญทอดผ้าป่าสามัคคี เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคี สร้างความผูกพัน ในสมาชิกร่วมมือ การมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกสมาชิกชุมชนหรือสมาชิกกลุ่ม เพื่อสร้าง เครือข่ายส่งเสริมการพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อสร้างมูลค่าให้เป็นสินค้าของชุมชนและท้องถิ่น ร่วมมือกับสถาบัน อื่นการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกระหว่างองค์กรกับองค์กรองค์กรกับบุคคล ถือเป็นส่วนประกอบที่จะต้องมีเพื่อให้เป็นการประสานสัมพันธ์ การเป็นที่ยอมรับจากหน่วยงาน

ภายนอก การขยายเครือข่ายเป็นการแสดงถึงการเจริญเติบโตของกลุ่มได้ในระดับหนึ่ง
(พัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหนองกง เกี่ยวกับการมี
ปฏิสัมพันธ์กับภายนอกระหว่างองค์กรกับองค์กรองค์กรซึ่งได้กล่าวว่า

“ในมุมมองของนายกองค้ปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้เข้าไปดูแลประชาชน
ในท้องถิ่น พยายามที่จะช่วยในการขับเคลื่อนส่วนที่ชุมชนมีอยู่ และที่เป็นจุดแข็งของชุมชน โดยการ
ดึงเอาภูมิปัญญามาเป็นจุดขาย ด้วยวิธีการผลิตสิ่งชุมชนทำได้ สามารถขายได้ราคาดี องค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นก็จะส่งเสริมสนับสนุนแก่ชุมชนเพื่อให้เข้มแข็งได้ และมีพัฒนาการศึกษาเรียนรู้
ตลอดเวลา ส่งเสริมการศึกษาดูงานเพื่อให้มีแนวทางในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพต่อไป
(นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหนองกง, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว้าน ซึ่งสอดคล้องกับ
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวว่า

“ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต้องการให้หน่วยงานทุกองค์กรตั้งแต่หัวหน้าส่วน
ราชการ พัฒนาการอำเภอ เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตร เทศบาล และพระสงฆ์ที่อยู่ในเขตบริการ
ของหมู่บ้าน ได้ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมด้านกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
(ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว้าน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งสอดคล้องกับ
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวว่า

“ในพื้นที่นั้น ๆ มีตัวอย่างที่ดี รูปแบบตัวอย่าง โมเดล ตัวอย่างที่ดีที่สุดมีไหม การกำหนด
จุดขายของสินค้าในชุมชน คือจุดเรียนรู้ต้นแบบ สิ่งที่จะเป็นต้นแบบได้นั้น ธรรมชาติต้องเหมือนกัน
ถ้าจะให้ชุมชนของตัวเองเข้มแข็ง จะต้องมีการเรียนรู้ต้นแบบช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันรับ
ผลประโยชน์ การออมเป็นการสร้างความมั่นคงขั้นพื้นฐาน ต้องอาศัยการสร้างเชื่อมั่นให้กับ
สมาชิกโดยคณะกรรมการ การออม มีหลักฐานการทำงานที่เป็นระบบ โดยให้หลักธรรมาภิบาลหมู่บ้าน
สันติสุข 9 ดี และมีความซื่อสัตย์ สมาชิกช่วยเหลือกลุ่ม และกลุ่มช่วยเหลือสมาชิก ดูแลซึ่งกันและกัน
ระหว่างชุมชน (พัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพัฒนาชุมชนอำเภอพลพลาชัย นักวิชาการทุนทางสังคม
ครูโรงเรียนพลพลาชัยพิทยาคม และสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหว้าน-โคกเจริญ
ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น ได้กล่าวว่า

“แนวทางที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้คือการเข้าเยี่ยมชม ติดตาม การดำเนินการ
ตามเศรษฐกิจพอเพียง มีเครื่องมือ การสร้างความสัมพันธ์ อันดีระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้าน

กระบวนการเอาผลสัมฤทธิ์ที่เราทำได้แล้วเป็นเชิงประจักษ์ การเลี้ยงหมู เลี้ยงควาย ปลูกผักสวนครัว เราแบ่งกันปลูก แต่ละชนิด เพื่อขาย เวลาขาย ก็จะสามารถขายได้ ต้องมองไปถึงตลาดที่เราจำหน่าย ต้องสำรวจตลาดความจำเป็นของผู้บริโภค มีการทอผ้าไหม เราดูความต้องการของผู้บริโภค อย่างครบวงจร ชุมชนของเรามีที่ทำกรชาวนา มีที่ทำกรชาวสวน มีการวางแผนในการผลิตที่หลากหลาย มีรายได้มาจุนเจือครอบครัว มีการผลักดันเปลี่ยนการปลูก เรามีผู้มารับซื้อเพื่อไปจำหน่าย ต่อที่ตลาดกลาง โดยเฉพาะบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ จะใช้พื้นที่สาธารณะซึ่งว่างเปล่าทำให้เกิดประโยชน์ ทำให้เกิดการตื่นตัวกันมากขึ้น โดยผู้นำได้ทำให้ผู้เป็นตัวอย่างกระบวนการสร้างสังคม เราต้องหลอมรวม (บวร) บ้าน วัด โรงเรียน มาอยู่ในชุมชนเดียวกัน เรามีการเอากิจกรรมมาเป็นเครื่องมือ เพราะถ้าต่างคน ต่างคิด ต่างทำจะไม่สามารถเข้มแข็งได้ เราต้องพยายามให้โอกาสแก่เขา ได้แสดงออก การให้เกียรติกันและกันเป็นมิตรภาพที่เสมอภาค ความไว้วางใจกันและกัน”

(พัฒนาชุมชนอำเภอพลับพลาชัย, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2558)

สถานศึกษามหาวิทยาลัย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุน ด้านการวิจัย และพัฒนา วัสดุอุปกรณ์อาคารสถานที่และเทคโนโลยี่เพื่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดความซ้ำซ้อนและสูญเปล่าให้มากที่สุดและเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถใช้ทรัพยากรเหล่านี้ร่วมกัน เพื่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดความซ้ำซ้อนและสูญเปล่าให้มากที่สุดดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลพนมรุ้ง ได้กล่าวว่า

“ในนามผู้บริหารส่วนท้องถิ่นอยากจะให้ประชาชนได้รับความสะดวกในเรื่องของน้ำอุปโภคบริโภคตลอดจนเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ เพราะถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นต่อประชาชน โดยเฉพาะชาวนา ต้องอาศัยน้ำมาประกอบอาชีพในการทำนา การทำนาทุกปีชาวนาได้ผลผลิตน้อยเพราะส่วนหนึ่งเกิดจากไม่มีน้ำที่เพียงพอ กลุ่มกองทุนทางสังคม กลุ่มพ่อค้า ผู้ประกอบการ โรงสีข้าว มีผลต่อชาวนาเพราะชาวนาต้องทำนาเป็นอาชีพหลัก ราคาของผลผลิตข้าวเป็นสิ่งที่ชาวนาต้องการ ควรให้กลุ่มผู้ประกอบการเหล่านี้หาทางช่วยชาวนา” (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลพนมรุ้ง, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558)

ส่วนในมุมมองของนักวิชาการทุนทางสังคมมีความเห็นเกี่ยวปัจจัยที่จะมาสนับสนุนการบริหารจัดการทุนทางสังคมว่า

“อยากให้ทางสถานีวิทยุที่เราได้ไปออกอากาศได้ช่วยประชาสัมพันธ์ เชิญชวนพี่น้องให้มีความรักความสามัคคี เทียวชมงานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง งานกาชาด เรามีการสอดแทรกในเนื้อหาการขั้บรื้ออง อยากให้ทุกคนมีความรักความสามัคคีกันเน้นการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงทุกชุมชนชุมชนเราได้สร้างหลักฐาน หลักความคิดของเราไว้ให้ลูกหลานให้เห็นร่องรอยได้ศึกษา

สืบทอดตามวิถีชีวิต ตามประเพณีวัฒนธรรม มีการต่อยอด ตามเจตนารมณ์ของเราต่อไป
(นักวิชาการทุนทางสังคม, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2558)

สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ ของผู้ตอบแบบสอบถามปลายเปิดแบบ
ตอบคำถามแสดงความคิดเห็นแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง
ในจังหวัดบุรีรัมย์

“ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากปราชญ์ชาวบ้านมีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มมาก คือ
การทำพิธีไหว้ศาลตาปู่ประเพณีเทศมหาชาติประเพณีสงกรานต์ ทำให้ทุกคนรอบครัวทุกคนมาร่วมกัน
มีโอกาสพูดคุยกันสิ่งไหนที่เข้าใจไม่ตรงกันได้มีโอกาสปรับความเข้าใจกันทำให้คนได้พบปะกัน
มีกิจกรรมเห็นอกเห็นใจกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ทำให้มีปัญหาน้อยลง ให้อภัยซึ่งกันและกัน
เพราะการได้ปฏิบัติตามวัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดสืบทอด
และได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาทำให้เกิดความเคารพนับถือยำเกรงซึ่งกันและกันสามารถหลอมรวมกลุ่ม
ต่าง ๆ มีกิจกรรมมากมายหลายกลุ่มในชุมชนจนบรรลุเป้าหมายและประสบความสำเร็จในที่สุด
ซึ่งเกิดจากปราชญ์ชาวบ้านได้วางเป็นแนวทางความรู้ให้กลุ่มนำไปพัฒนาชุมชนได้พัฒนากลุ่ม
องค์กรในชุมชนองค์ประกอบของความสำเร็จย่อมเกิดจากผลการดำเนินงานตามแนวภูมิปัญญา
ท้องถิ่นด้วยดังนั้นทุนทางภูมิปัญญาจึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปปรับประยุกต์กับหลักวิชาการ
ซึ่งจะเป็นจุดลงตัวของบริหารจัดการกลุ่มได้เป็นอย่างดีเพราะการดำเนินการต้องเน้นตามความ
เหมาะสมในบริบทนั้น ๆ ภูมิปัญญาเป็นความรู้จริงกลุ่มได้นำมาประยุกต์ปรับใช้จะเกิดประโยชน์
คือ องค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง กลุ่มสามารถนำมาประยุกต์ใช้หรือให้สมาชิกนำไปปรับใช้
ที่เป็นประโยชน์ได้การนำเอาภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาปรับใช้สามารถสร้างความมั่นใจแก่
คณะกรรมการและสมาชิกซึ่งจะเห็นได้จากผลงานและกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จเกิดการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อให้กลุ่มประสบความสำเร็จจำเป็นต้องมีความรู้และ
ประสบการณ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาช่วยหนุนเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น
ที่เกิดจากปราชญ์ชาวบ้านซึ่งสามารถเป็นแนวทางความรู้ให้กลุ่มนำไปพัฒนาชุมชนได้ ทุนทาง
ภูมิปัญญาสามารถเป็นที่พึ่งพาของคนในชุมชนได้ ครอบครัวมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน
มีความสำเร็จดีในการบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญาจึงมีผลมาก เพราะปราชญ์ชาวบ้านถือว่าเป็น
แหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้รู้ลึกภูมิใจมาก ที่มีคนในชุมชนมีความรู้ มาให้ความรู้จนประสบผลสำเร็จ
ในชุมชนโดยเอาสิ่งที่เขาเชี่ยวชาญชำนาญเมื่อได้นำมาถ่ายทอดให้แก่การทำงาน หรือสิ่งที่จะทำ
ในแต่ละเรื่องก็นำเชื่อถือและได้ทำตามปราชญ์ชาวบ้านมีผลในแง่เป็นต้นแบบให้เราส่วนหนึ่ง
เกิดจากรายได้ของกลุ่มที่เป็นปัจจัยแรก จึงทำให้มีผลสำเร็จอย่างมากมาย ปราชญ์ชาวบ้านเป็น

ภูมิปัญญาที่คนในพื้นที่เขา สืบทอดกันมา กับความพอเพียงในสังคมตามมา ลดความมีปัญหาเกี่ยวกับรายได้รายจ่าย ในครอบครัว เป็นอันดับแรก

ดังแนวคิดของ (ประเวศ วะสี, 2544, หน้า 66) และเป็นฐานของความงอกงามทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ประเพณีและวัฒนธรรมถือว่าเป็นมรดกทางสังคม ซึ่งได้รับการสะสมมานาน และมีบทบาทในการหล่อหลอมผู้คนในสังคมให้เป็นปึกแผ่น วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เพื่อให้พ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ วัฒนธรรมหล่อหลอมเอาทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม การพัฒนาในด้านต่าง ๆ จะประสบความสำเร็จขึ้นมาได้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกคนในชุมชน ปัจจัยที่ช่วยในการรวมกลุ่มของประชาชนได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนก็คือ ปัจจัยทางด้านประเพณีด้านประเพณีและวัฒนธรรม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องรู้จักพัฒนาและใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรม ซึ่งประชาชนได้ช่วยกันลงทุนรักษาและพัฒนาให้อยู่รอด ด้วยความตั้งใจ วัฒนธรรมช่วยให้มนุษย์มีความสัมพันธ์กันเชิงร่วมมือและสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาสังคมเป็นอย่างดี

ทุนภูมิปัญญา องค์ความรู้และภูมิปัญญาประกอบด้วยความรู้ ข้อมูลข่าวสารทรัพย์สินทางปัญญา ประสิทธิภาพของผู้คน ฐานข้อมูลของศูนย์บริการความรู้ ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ข้อมูลหรือข่าวสาร แต่ความรู้และภูมิปัญญารวมเอากระบวนการสร้างสรรค์ กระบวนการเสาะแสวงหา กระบวนการใช้สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และวิธีการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน องค์ความรู้และภูมิปัญญาจำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มความรู้เปิดเผย (Explicit knowledge) เป็นความรู้ที่มีในหนังสือ เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ กลุ่มความรู้แฝง (Latent knowledge) เป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในกระบวนการทำงาน และฝังลึกอยู่ในวัฒนธรรมขององค์กรหรืออยู่ในกฎเกณฑ์ กติกา ของหน่วยงาน และกลุ่มความรู้ฝังลึกในตัวบุคคล (Latent knowledge) เป็นความรู้ความนึกคิดความเชื่อ ค่านิยม ประสิทธิภาพที่สั่งสมมานานของมนุษย์ เป็นความรู้ที่มีสูงสุดแต่อาจนำมาใช้น้อยที่สุด

ทุนภูมิปัญญาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นการสั่งสมถ่ายทอดเรียนรู้มาจากครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่เคลื่อนไหวพัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ และไม่ปฏิเสธการนำเอาความรู้สมัยใหม่มาเชื่อม แต่เป็นการเชื่อมอย่างเหมาะสมโดยเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก เพราะถือว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในตัวบุคคล ความสำคัญดังกล่าวต้องได้รับการปลูกฝังให้บุคคลมีความภูมิใจในสติปัญญาของตนและของชุมชนท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 ก, หน้า 93) ได้กล่าวถึง กรณีศึกษา ชุมชนภาคใต้ จังหวัดสงขลา พบว่า กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา วิธีการต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้กับกลุ่มเป้าหมายใด วิธีใด หรือหลาย ๆ วิธีรวมกัน สรุปได้ดังนี้

1. การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นวิธีการถ่ายทอดของผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่าผู้แก่ทำเป็นตัวอย่างแก่คนในครอบครัว ญาติพี่น้องและคนในชุมชนเดียวกัน
2. การคิดร่วมกัน เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนได้แสดงความรู้สึกและความคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลเป็นธรรมชาติเปิดโอกาสให้ถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งกันและกัน
3. การสร้างกิจกรรมหรือการทำงานร่วมกัน โดยการขยายเครือข่ายระดับบุคคล ระดับกลุ่มให้ได้มากเพราะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาอย่างหลากหลายและนำมาพัฒนากิจกรรมที่กระทำอยู่
4. การบรรยาย สัมมนาหรือเวทีชาวบ้าน เป็นกิจกรรมสำคัญอีกอย่างหนึ่งสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ประสบการณ์ของชาวบ้านร่วมกันอันจะส่งผลให้สมาชิกของชุมชนมีความรู้ความสามารถสูงขึ้น

ตอนที่ 6 แบบสอบถามปลายเปิดแบบตอบคำถามเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นแนวทางการจัดการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

1. ท่านคิดว่าจุดแข็งในกลุ่มของท่านที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จคืออะไร และท่านมีส่วนร่วมในการสร้างจุดแข็งนั้นอย่างไร

จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับจุดแข็งในกลุ่มของท่านที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จคืออะไร และท่านมีส่วนร่วมในการสร้างจุดแข็งนั้นอย่างไร

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นคณะกรรมการและสมาชิกได้ตอบ

แบบสอบถามปลายเปิดโดยมีความคิดเห็นอย่างเดียวกันว่า

“การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสิ่งที่คณะกรรมการและกลุ่มสมาชิกได้ยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดจนกระทั่งเป็นจุดแข็งสามารถทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้จนถึงทุกวันนี้เกิดจากทุกคนได้ปฏิบัติตามหลักการบริหารจัดการและต้องมีคุณธรรม 5 ประการ คือ 1) มีความซื่อสัตย์ต่อกัน 2) มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม 3) มีความรับผิดชอบร่วมกัน 4) มีความเห็นอกเห็นใจกัน 5) มีความไว้วางใจกันคณะกรรมการและสมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความสามัคคีกันสมาชิกในกลุ่มส่วนมากมีความเห็นที่ตรงกันเมื่อมีการประชุมทุกครั้ง หากมีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้นทั้งคณะกรรมการและสมาชิกก็จะช่วยกันแก้ไขปัญหาที่ตนเองสามารถช่วยแก้ไขได้โดยร่วมกันกำหนดระเบียบข้อบังคับ หลักเกณฑ์ กฎกติกาต่าง ๆ ตามระเบียบของกลุ่มอย่างเคร่งครัดคณะกรรมการทุกคนรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองถ้ามีกิจกรรมในกลุ่มที่เกิดประโยชน์แก่สมาชิก ก็มีการช่วยสนับสนุนส่งเสริมซึ่งมีการ

ประสานความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐหน่วยงานเอกชน มาช่วยเหลือกัน และกรรมการได้ร่วมกันกำกับติดตามดูแลและตรวจสอบการบริหารจัดการงานของกลุ่มอย่างต่อเนื่องเอกลักษณ์พิเศษ คือ มีระบบเครือข่ายที่มีความเป็นพี่เป็นน้องทุกคนมีความสามัคคีกัน เป็นชุมชนที่สื่อสารภาษาเดียวกันปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเคร่งครัด สิ่งที่ชุมชนประสบความสำเร็จเกิดจากประสบการณ์ที่ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องการพัฒนา แกนนำ มีการปรับบทบาทหน้าที่แต่ละฝ่ายให้เหมาะสมสมาชิกมีความเป็นหนึ่งเดียวร่วมด้วยช่วยกัน ร่วมกันส่งเสริมและติดตามช่วยเหลือแก้ไขปัญหาาร่วมกันชุมชนร่วมกันส่งเสริมประเพณีและ วัฒนธรรมในท้องถิ่นชุมชนมีความเป็นชาติพันธุ์เป็นพี่เป็นน้องมีความผูกพันมีความสามัคคี เมื่อมีกิจกรรมเกี่ยวกับกลุ่มหรือกิจกรรมเกี่ยวกับชุมชนจะได้รับความร่วมมือด้วยการช่วยกัน ส่งเสริมสนับสนุนและร่วมกันรับผิดชอบในหน้าที่เป็นอย่างดีอีกทั้งทีมงานคณะกรรมการ และสมาชิกทุกคนมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมทุกครั้ง”

ประธานกลุ่มและผู้นำมีความรู้มีความสามารถในการบริหารจัดการกองทุนชุมชน ให้มีความเข้มแข็งให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือชุมชน ในทุกกิจกรรมเท่าที่ทำได้การยอมรับจาก สมาชิกที่ให้ความไว้วางใจกลุ่มร่วมบริหารจัดการขับเคลื่อนงานประธานมีความรู้ความสามารถ มีผลต่อการประสบความสำเร็จของกลุ่มผู้นำที่รู้จักการบริหารจัดการ

“ผู้นำมีความรู้ สมาชิกได้ปฏิบัติตามกรอบของกลุ่มที่ผู้นำได้กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ผู้นำ มีความรู้มีความจริงใจชาวบ้านมีความสามัคคีประธานกลุ่ม ผู้จัดการ กรรมการมีวิสัยทัศน์ทำให้กลุ่ม มีความเข้มแข็งชุมชนเข้มแข็งเกิดจากผู้นำมีความรู้ ความตั้งใจทำให้ประชาชนมีความสุขความ น่าเชื่อถือต่อผู้นำ”

“จุดแข็งของกลุ่มที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ คือ สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มมีความ รับผิดชอบ และรู้หน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติตามหน้าที่ได้ดีที่สุดคณะกรรมการร่วมกันปฏิบัติ หน้าที่รับผิดชอบการให้ความช่วยเหลือในส่วนของชุมชนแนะนำในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อชุมชน และกลุ่มเป็นสำคัญ การที่จะทำอะไรต้องดูเสมอว่าชุมชนและกลุ่มต้องมาก่อนเสมอช่วย ประชาสัมพันธ์กิจกรรมกลุ่มให้สมาชิกทราบและปฏิบัติตามข้อตกลงควรให้ความสำคัญแก่ชุมชน เป็นหลักด้วย ควรสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดต่อชุมชนมากที่สุดความซื่อสัตย์ ความสามัคคีและไว้วางใจกัน ในกลุ่มจะมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อนำเอานโยบายทางจังหวัดและทางอำเภอและหน่วยงาน อื่น ๆ มาแจ้งกลุ่มเพื่อทราบ และนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม และติดตามผลของความสำเร็จ”

สรุปจุดแข็งที่ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งคือกฎระเบียบข้อบังคับ และคุณธรรมซึ่งเกิดจาก ผู้นำมีจิตอาสา มีความเสียสละ มีวิสัยทัศน์ กรรมการรู้จักรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่มีการบังคับ ใช้กฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ปฏิบัติตามกฎที่ตั้งไว้สมาชิกทุกคนปฏิบัติตามกฎระเบียบตามที่กลุ่ม

กำหนดไว้และปฏิบัติตามหลักธรรม 5 ประการ สมาชิกทุกคนมีความสามัคคีกัน มีความคิดเห็นที่ตรงกันและในการจัดประชุมแต่ละครั้ง ถ้ามีปัญหาใด ๆ ก็จะร่วมกันแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับคณะกรรมการ มีความเป็นพี่น้องของชุมชนมีความเป็นเครือญาติกันทำให้ทุกคนมีความเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้การบริหารจัดการกลุ่มประสบผลสำเร็จ เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่มีความสามัคคี โดยการยึดถือคุณธรรม 5 ประการ 1) มีความซื่อสัตย์ 2) มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม 3) มีความรับผิดชอบร่วมกัน 4) เห็นอกเห็นใจกัน 5) ความไว้วางใจกันผู้บริหารมีคุณธรรมมีเหตุผล เกิดจากการช่วยกันประชาสัมพันธ์ของคณะกรรมการ และสมาชิกที่มีความเคารพกฎกติกาของกลุ่ม มีเหตุผล ซื่อสัตย์ สุจริตมีความเป็นพี่น้องมีความรับผิดชอบร่วมเสียสละเพื่อส่วนรวม เห็นอกเห็นใจกันซื่อสัตย์ต่อกลุ่มสร้างความเข้าใจ ให้โอกาสทุกคนความเป็นพี่น้องของชุมชนทำให้สมาชิกรักใคร่กันทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมีระบบเครือญาติ ผูกร้อยความสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวทั้งระบบเครือญาติ ขนบธรรมเนียมประเพณียึดถือปฏิบัติตามระเบียบกลุ่มอย่างเคร่งครัดผู้นำมีจิตอาสา มีความเสียสละมีความซื่อสัตย์สุจริตมีความยุติธรรมมีการพัฒนาเรียนรู้เพิ่มศักยภาพคุณภาพให้เกิดขึ้นภายในกลุ่ม และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ความร่วมมือทั้งความคิดและปฏิบัติคณะกรรมการมีความโปร่งใสและเชื่อมั่นได้ ระบบเครือญาติที่ให้เกียรติกันและไว้วางใจกัน

2. สาเหตุที่ทำให้ท่านตัดสินใจเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการหรือสมาชิกของกลุ่มคืออะไร และเมื่อเข้าร่วมกลุ่มแล้วชีวิตของท่านมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้ท่านตัดสินใจเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการหรือสมาชิกของกลุ่มคืออะไร และเมื่อเข้าร่วมกลุ่มแล้วชีวิตของท่านมีการเปลี่ยนแปลง

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถามปลายเปิดได้มีความคิดเห็นอย่างเดียวกันว่า

“เกิดจากชุมชนมีความรักต่อกลุ่มสมาชิกและอยากมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมรู้สึกภาคภูมิใจและอยากจะช่วยให้ความเจริญแก่กลุ่มและครอบครัวยิ่งขึ้นเพราะต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น และอยากให้ชุมชนสงบสุขและเมื่อเข้าร่วมกลุ่มแล้วทำให้ตนเองเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น สามารถเป็นแบบอย่างให้แก่คนในชุมชนได้มีความศรัทธาเมื่อได้สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วก็ได้เข้ามาเป็นคณะกรรมการสามารถช่วยตนเองและสมาชิกทั่วไปพี่น้องชาวบ้านทุกคนสามารถลดความเสียเปรียบจากพ่อค้าคนกลางได้และมีรายรับเพิ่มมากขึ้นทุกคนมีความไว้วางใจกันให้ความเคารพในหมู่คณะ และสมาชิกมีความสามัคคีเปรียบเสมือนครอบครัวเดียวกัน จากที่เคยต่างคนต่างอยู่ก็มีการเปลี่ยนแปลงด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทำให้ครอบครัวมีเงินเก็บออมกันมากขึ้นและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ตนเองการร่วมกิจกรรมกลุ่มทำให้

ตัวเองและชุมชนมีชีวิตที่ดีขึ้นมีการเรียนรู้เอามาปรับใช้ได้ดีขึ้นเพราะสมาชิกได้ให้โอกาสซึ่งถือเป็นเกียรติ อยากมีส่วนร่วมในกลุ่มองค์กรของชุมชน ได้รับประสบการณ์ได้ความรู้ใหม่ ๆ นำไปพัฒนาครอบครัวได้การได้รับความไว้วางใจจากสมาชิก มีใจรักอยากมีส่วนร่วมเพื่อแบ่งปันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รักและศรัทธากลุ่มเพราะเป็นของชุมชน ทำให้ตัวเองเกิดแนวคิดหลักคิดที่มีผลบวกและผลกระทบในชุมชนทำให้รู้ว่าการทำงานเป็นทีม ทำเพื่อส่วนรวมต้องปรับตัวเองและพัฒนาต่อเนื่องได้รับประสบการณ์ความรู้การทำงานเป็นทีมนำความรู้ไปพัฒนาตัวเองและครอบครัวเห็นกลุ่มของชุมชนและเพื่อช่วยกันอันจะทำให้กลุ่มและสมาชิกพึ่งตนเอง ได้จึงมีใจรักอยากมาร่วมกันช่วยกัน ได้ความรู้ได้ประสบการณ์ทำให้เกิดการพัฒนาตัวเองตลอดเวลาเพื่อเข้ามาช่วยพัฒนาชุมชนของเรา และขับเคลื่อนให้ชุมชน มีความเจริญรุ่งเรือง ต่อไปในอนาคต สามารถพึ่งพาได้ ชุมชนและตนเอง ครอบครัวดีขึ้นเพราะความรักในกลุ่ม ทำให้ความเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นมีเงินฝากมากขึ้นมีเงินทุนหมุนเวียนอยากให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมที่ดี และมีประโยชน์ร่วมกันชีวิตดีขึ้นสาเหตุในการตัดสินใจเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการกลุ่ม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีความเป็นอยู่ที่ดี และพึ่งตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนได้ ประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนความคิดเพื่อทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งชีวิตมีความสุขพอสมควร”

3. ท่านคิดว่าทุนทางมนุษย์ ซึ่ง ได้แก่ ศักยภาพผู้บริหาร คณะกรรมการและสมาชิก ภายในกลุ่ม มีผลต่อการประสบความสำเร็จของกลุ่มอย่างไร

จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับทุนทางมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ศักยภาพผู้บริหาร คณะกรรมการและสมาชิกภายในกลุ่ม มีผลต่อการประสบความสำเร็จ ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยการตอบแบบสอบถามปลายเปิดได้มีความคิดเห็นอย่างเดียวกันว่า

“ทุนมนุษย์ที่มีคุณค่าและคุณภาพจะสามารถวางแผนและวางแนวทางการทำงานได้ตามเป้าหมายเพื่อความสำเร็จ เพราะจะส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นแก่สมาชิกและคณะกรรมการจึงได้อาศัยทุนมนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้หากศักยภาพของผู้บริหารมีความรู้มีความพร้อมทุกอย่างก็จะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จมีประสิทธิภาพเพราะทุนมนุษย์เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่สุดต่อกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการ หากขาดความซื่อสัตย์เสียสละขาดความรับผิดชอบสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่จะทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานในกลุ่มในขณะเดียวกันคณะกรรมการและสมาชิกมีความสามัคคี เสียสละ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันยอมนำพากลุ่มให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนสิ่งสำคัญ คณะกรรมการและสมาชิกได้รับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม ความระมัดระวังความเสี่ยงและผลกระทบกลุ่มต้องมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลง

ระบบกลุ่มกิจกรรมให้สอดคล้องกับความเป็นจริงเหล่านี้ทุนมนุษย์จึงมีผลต่อความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งนี้คณะกรรมการผู้บริหารสมาชิกมีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มมาก เช่นมีโอกาสไปศึกษาเรียนรู้ ไปดูงานกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง กลุ่มที่ไม่เข้มแข็งมาปรับใช้กับกลุ่มของตัวเอง เพื่อเป็นเกราะป้องกัน กลุ่มเพื่อให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยมีผู้นำที่สามารถบริหารจัดการกลุ่มได้พูดคุยกันเข้าใจ กันมากขึ้นปัญหาทุกอย่างสามารถลดลงได้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จและรับผลประโยชน์ร่วมกันเพราะมีองค์ประกอบสำคัญคือคนที่เป็นคณะผู้บริหาร และสมาชิกมีความรู้ความสามารถความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมที่เกิดจากการรวมกลุ่ม เพื่อประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนรวมความเสียหายเกิดจากแกนนำซึ่งเป็นหัวใจสำคัญทำให้มีการ ประเมินผลตนเอง ประเมินสมาชิก และกิจกรรมของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ หรือสมาชิกมีความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้นศักยภาพผู้บริหาร มีภาวะเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ใจกว้าง กล้าได้ กล้าเสีย ตรงไป ตรงมา ซื่อสัตย์สุจริตคณะกรรมการ ต้องมีความเข้มแข็ง มีความรับผิดชอบ เสียสละเวลา เพื่อกลุ่ม รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติหน้าที่ข้อตกลง ทำให้ประสบความสำเร็จได้ต้องมีทั้งความรู้ ความสามารถ ความซื่อสัตย์ สามัคคี และเสียสละรู้สึกภาคภูมิใจมาก ที่ประสบผลความสำเร็จในทุก ๆ เรื่องมีผลอย่างมากต่อกลุ่มและต่อชุมชน หลักคิด แต่ละกลุ่ม ไม่เหมือนกัน ความสำเร็จก็ไม่เหมือนกัน กลุ่มพยายามดำเนินการให้เห็นความสำเร็จให้มากที่สุด เท่าที่ได้เรียนรู้และศึกษาดูงานมาผู้นำมีผลมาก เพราะว่าผู้นำเป็นผู้มีศักยภาพในการเป็นผู้นำทำให้ ทุกคนได้ทำตาม จึงทำให้ประสบผลสำเร็จในที่สุดการมีผู้นำที่มีศักยภาพมีผลมาก ซึ่งจะสามารถ ทำให้มีทิศทางในการทำแต่ละสิ่งที่คิด ที่พูดไว้ประสบความสำเร็จหรือออกมาเป็นรูปธรรมได้มาก ชัดเจนถ้าผู้นำและผู้บริหารเข้มแข็ง ชุมชนก็จะเข้มแข็งไปในทางที่ดีขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ทุนมนุษย์มีผลมากและมีศักยภาพดี จะนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จ”

4. ท่านคิดว่าทุนทางภูมิปัญญา ซึ่งได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เกิดจากปราชญ์ชาวบ้าน มีผลต่อการประสบความสำเร็จของกลุ่มอย่างไร

จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับทุนทางภูมิปัญญา ซึ่งได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เกิดจากปราชญ์ชาวบ้านมีผลต่อการประสบความสำเร็จ

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยการตอบแบบสอบถามปลายเปิด ได้มีความคิดเห็น อย่างเดียวกันว่า

“ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากปราชญ์ชาวบ้านมีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มมาก คือ การทำพิธีไหว้ศาลตาปู่ประเพณีเทศมหาชาติประเพณีสงกรานต์ ทำให้ทุกคนครบถ้วนทุกคนมา ร่วมกัน มีโอกาสพูดคุยกันสิ่งไหนที่เข้าใจไม่ตรงกัน ได้มีโอกาสปรับความเข้าใจกันทำให้คนได้ พบปะกันมีกิจกรรมเห็นอกเห็นใจกัน เอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน ทำให้มีปัญหาน้อยลง ให้อภัย

ซึ่งกันและกัน เพราะการได้ปฏิบัติตามวัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอด สืบทอดและได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาทำให้เกิดความเคารพนับถือยำเกรงซึ่งกันและกันสามารถ หลอมรวมกลุ่มต่าง ๆ มีกิจกรรมมากมายหลายกลุ่มในชุมชนจนบรรลุเป้าหมายและประสบความสำเร็จในที่สุดซึ่งเกิดจากปราชญ์ชาวบ้านได้วางเป็นแนวทางความรู้ให้กลุ่มนำไปพัฒนาชุมชน ได้พัฒนากลุ่มองค์กรในชุมชนองค์ประกอบของความสำเร็จย่อมเกิดจากผลการดำเนินงานตามแนว ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยดังนั้นทุนทางภูมิปัญญาจึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปปรับประยุกต์กับ หลักวิชาการซึ่งจะเป็นจุดลงตัวของการบริหารจัดการกลุ่มได้เป็นอย่างดีเพราะการดำเนินการต้อง เน้นตามความเหมาะสมในบริบทนั้นๆ ภูมิปัญญาเป็นความรู้จริงกลุ่มได้นำมาประยุกต์ปรับใช้ จะเกิดประโยชน์คือองค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง กลุ่มสามารถนำมาประยุกต์ใช้หรือ ให้สมาชิกนำไปปรับใช้ที่เป็นประโยชน์ได้การนำเอาภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาปรับใช้สามารถสร้าง ความมั่นใจแก่คณะกรรมการและสมาชิกซึ่งจะเห็นได้จากผลงานและกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อให้กลุ่มประสบความสำเร็จจำเป็นต้องมีความรู้ และประสบการณ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาช่วยหนุนเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เกิดจากปราชญ์ชาวบ้านซึ่งสามารถเป็นแนวทางความรู้ให้กลุ่มนำไปพัฒนาชุมชนได้ทุนทาง ภูมิปัญญาสามารถเป็นที่พึ่งพาของคนในชุมชนได้ ครอบครัวมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน มีความสำเร็จดีในการบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญาจึงมีผลมาก เพราะปราชญ์ชาวบ้านถือว่าเป็น แหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้รู้ลึกภูมิไวมาก ที่มีคนในชุมชนมีความรู้ มาให้ความรู้จนประสบ ความสำเร็จในชุมชนโดยเอาสิ่งที่เขาเชี่ยวชาญชำนาญเมื่อได้นำมาถ่ายทอดให้แก่การทำงาน หรือสิ่งที จะทำในแต่ละเรื่องก็นำเชื่อถือและได้ทำตามปราชญ์ชาวบ้านมีผลในแง่เป็นต้นแบบให้เราส่วนหนึ่ง เกิดจากรายได้ของกลุ่มที่เป็นปัจจัยแรกต่อกันอย่างมาก จึงทำให้สำเร็จผลได้มีอย่างมากมาย ปราชญ์ชาวบ้านเป็นภูมิปัญญาที่คนในพื้นที่เขา สืบทอดกันมา กับความพอเพียงในสังคมตามมา ลดความมีปัญหาเกี่ยวกับรายได้รายจ่าย ในครอบครัว เป็นอันดับแรก”

5. ท่านคิดว่าประสิทธิภาพของกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน หรือองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น มีผลต่อการประสบความสำเร็จของกลุ่มอย่างไร

จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับประสิทธิภาพของกลุ่ม ออมทรัพย์ของชุมชน หรือองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นมีผลต่อการประสบความสำเร็จของกลุ่ม

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยการตอบแบบสอบถามปลายเปิดได้มีความคิดเห็น อย่างเดียวกันว่า

กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนมีผลต่อการประสบความสำเร็จของกลุ่มมาก เช่น กลุ่มสามารถ จัดสวัสดิการรักษายาพยาบาลบำรุงสาธารณสุขประโยชน์ช่วยเหลือคนด้อยโอกาสจัดทุนการศึกษา

จัดงานประเพณีต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มมีประสิทธิภาพสูงมีผลต่อการบริหารจัดการกลุ่ม ทำให้ชุมชนมีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์และเสียสละสร้างประสิทธิภาพให้เกิดขึ้นในกลุ่ม หากกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนหรือองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นมีประสิทธิภาพสูงก็จะทำให้กลุ่มเป็นผลดี คือ ความสำเร็จของกลุ่มการที่กลุ่มต่าง ๆ หรือกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนได้มีกิจกรรมได้ช่วยเหลือเพื่อเผื่อในหมู่สมาชิกในยามเดือดร้อนและจำเป็นได้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันนั้นแหละ ถือได้ว่าประสบผลสำเร็จอย่างสูงสุดซึ่งสามารถเป็นแหล่งบ่มเพาะทั้งวิชาการและภูมิปัญญา เป็นทั้งแหล่งปฏิบัติจริงซึ่งจะเกิดประสบการณ์ตรงทั้งกิจกรรมคณะกรรมการและสมาชิกย่อมได้แนวทางที่จะให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่ายความเป็นกลุ่มซึ่งกันและกัน เพราะฉะนั้นกลุ่มองค์กรในชุมชนของแต่ละกลุ่มจะต้องเป็นเครือข่ายกันเป็นเสมือนเวทีการเรียนรู้ และปฏิบัติจริงกลุ่มอื่น ๆ เสมือนเครือข่ายก็จะเกิดการเชื่อมโยงการร่วมเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ได้แนวทางได้เรียนรู้ระหว่างกลุ่มองค์กรชุมชนด้วยกันเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในความสำเร็จหรือปัญหาซึ่งกันและกันช่วยหนุนเสริมและการประเมินผลเพื่อเป็นแหล่งของการพัฒนาระบบคนกตกา กฎระเบียบต่าง ๆ และกิจกรรมชุมชน ดังนั้นจะส่งผลให้กลุ่มประสบความสำเร็จสามารถช่วยเหลือคนในชุมชน และชุมชนอื่น ๆ ที่มีปัญหาทางการเงินได้ ทำให้คนในชุมชนให้ความไว้วางใจ และสามารถให้ความช่วยเหลือผู้อื่นนอกชุมชนอื่น ๆ ได้ ผลต่อความสำเร็จของกลุ่มมาจากผู้นำที่ดื้อฉ้อโกงเข้มแข็งผลต่อการประสบความสำเร็จของกลุ่มมาจากผู้นำ กลุ่มออมทรัพย์ประสบผลสำเร็จได้เพราะสมาชิกกลุ่มให้ความเคารพกฎ และเชื่อใจกลุ่มชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ปรับใช้ให้เหมาะสมต่อบริบทของเรา ต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มสมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อกันมาก และชำระหนี้ตามกำหนดได้รับการกระตุ้นและเข้าถึงได้เร็วกว่าการไปฝากที่ธนาคารหรือการกู้ยืม โดยคนที่ชุมชนรู้จักมีผลมาก เพราะทำให้กลุ่มเติบโตขึ้นการมีความสำเร็จในกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน ถ้าในกลุ่มซื้อตรงไม่มีความเห็นแก่ได้ซื่อสัตย์ต่อกัน ก็จะส่งผลในความสำเร็จของกลุ่มได้”

6. ท่านคิดว่ากรณีมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของสมาชิก มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมหรือไม่ อย่างไร แล้วท่านมีการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินงานในกลุ่มหรือไม่ อย่างไร

จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของสมาชิก มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม หรือไม่ อย่างไร แล้วท่านมีการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินงานในกลุ่มหรือไม่

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยการตอบแบบสอบถามปลายเปิดได้มีความคิดเห็นอย่างเดียวกันว่า

“หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาช่วยให้สมาชิกมีศักยภาพมากขึ้นช่วยคล่อมเงาจิตใจของสมาชิกให้สงบได้และมีการนำหลักธรรมมาใช้ในกลุ่มโดยนำหลักธรรมมาเป็นแนวทางในการประชุมเพื่อให้การประชุมแต่ละครั้งเป็นไปอย่างราบรื่นและสามารถนำหลักธรรมมาแก้ไขปัญหาได้เพราะหลักธรรมสามารถสอนให้ทุกคนเป็นคนดีโดยเฉพาะศีล 5 ถือว่าเป็นหลักธรรมที่ทุกคนในชุมชนต้องยึดถือและปฏิบัติในการบริหารจัดการกลุ่มต่างๆต้องมีความซื่อสัตย์ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญ ในลำดับต้น ๆ ในการบริหารจัดการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม เช่น หิริ โอตต ปะ ความละเอียดใจ ความเกรงกลัวต่อบาปการละชั่วกลัวบาปทุนทางสังคมที่มีการจัดระบบอย่างมีแบบแผนและรอบคอบ หลักสำคัญเพราะได้นำเอากระบวนการจากหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง และหลักธรรมที่ต้องนำมาเป็นกรอบของการปฏิบัติ เช่น ความซื่อสัตย์ความเสียสละ การรับผิดชอบในหน้าที่หลักธรรมคือหัวใจของความดีงามทุก ๆ ด้านฉะนั้นทุนทางสังคมก็คือทุนของหลักธรรม กลุ่มต้องดำเนินงานภายใต้หลักธรรม เช่น หลักธรรมมาภิบาล ความซื่อสัตย์ และความเสียสละเป็นหัวใจสำคัญของการจัดกิจกรรมร่วมกันในการอยู่ร่วมสังคมเดียวกัน การนำหลักธรรมคือความซื่อสัตย์ ความเสียสละและการรับผิดชอบซึ่งกลุ่มองค์กรหรือเครือข่ายจะขาดสิ่งนี้ไม่ได้เพราะสามารถเชื่อมโยงให้กลุ่มเกิดความสามัคคีสมาชิกทุกคนมีคุณธรรมมีความรับผิดชอบ ช่วยในการสร้างจิตสำนึกและเป็นตัวอย่างได้ชุมชนให้การสนับสนุน เรื่องพระพุทธศาสนา (วัด) มีเพราะทุกคนต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการมีความซื่อสัตย์มีกฎระเบียบมีวินัยเพราะทุกคนต้องมีสัจจะในการเบิกจ่าย หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามีผลกับการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมาก สมาชิกขององค์กรต้องมีความซื่อสัตย์ มีความสามัคคี และเสียสละสิ่งที่สำคัญชุมชนได้นำหลักธรรม เมื่อคนในชุมชนมีธรรมะการจะทำอะไรผิดเขาข่มคิดว่าตัวเราทำบาปการนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติ มีความซื่อสัตย์สุจริต จะทำให้องค์กรเข้มแข็งมีผลเพราะมีความชัดเจนว่า เมื่อมีศีล 5 หรือข้อต่าง ๆ ที่ส่งผลให้มีประสิทธิภาพในการจัดการทุนทางสังคมแล้วจะสามารถลดปัญหาได้มากขึ้นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้สอนให้คนเราได้คิดได้ทำ ได้ให้เรามีสติในการทำงาน ในการดำเนินงานอย่างมั่นคง อย่างรอบคอบใช้หลักอปริหานิยธรรม และหลักมรวาสธรรม เน้นความซื่อสัตย์และการใช้หลักธรรมมาภิบาลในการดำเนินงานเกี่ยวกับชุมชน”

7. ภาครัฐบาล หน่วยงานราชการ และภาคเอกชนต่าง ๆ องค์กรบริหารส่วนตำบลได้เข้ามาช่วยเหลือกลุ่มของท่านอย่างไรบ้าง

จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับภาครัฐบาล หน่วยงานราชการ และภาคเอกชนต่าง ๆ องค์กรบริหารส่วนตำบลได้เข้ามาช่วยเหลือกลุ่มของท่าน

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยการตอบแบบสอบถามปลายเปิดได้มีความคิดเห็นอย่างเดียวกันว่า

ภาครัฐได้เข้ามากำกับดูแลให้คำแนะนำโดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานและพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลก็อีกหน่วยงานหนึ่งที่คอยช่วยเหลือในเรื่องงบประมาณในยามที่กลุ่มหรือชุมชนมีปัญหาเพราะเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ได้ให้แนวทางในการบริหารจัดการกลุ่มให้ประสบความสำเร็จได้หน่วยงานราชการเทศบาล เอกชน มีงบประมาณสนับสนุนให้กลุ่มสมาชิกไปศึกษาดูงานให้การเรียนรู้ จัดอบรมทบทสร้างอาคารสถานที่ จึงเกิดเวทีแลกเปลี่ยนกันเป็นที่ปรึกษาให้การเรียนรู้ ช่วยประสานกับองค์กรต่าง ๆ ช่วยสนับสนุนงบประมาณ แต่การช่วยเหลือในทางวิชาการให้ความรู้แก่สมาชิกและสนับสนุนงบประมาณยังมีน้อยหน่วยงานรัฐหรือภาคเอกชนและท้องถิ่นได้เข้าร่วมหรือช่วยเหลือน้อย เช่น งบประมาณบ้าง ให้ข้อเสนอแนะหรือจัดอบรมดูงานแต่ก็น้อยมาก การให้ความช่วยเหลือยังมีอยู่ค่อนข้างน้อย เจ้าหน้าที่มาติดตาม และช่วยหนุนเสริมด้านความรู้สนับสนุนงบประมาณในบางกรณีภาครัฐเมื่อมีปัญหาไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร โดยเฉพาะด้านงบประมาณ สนับสนุน โครงการรัฐบาล ให้เงินกองทุนมาบริหารจัดการน้อยมาก ส่วนมากชุมชนจะช่วยเหลือกันเองในส่วนของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมให้การสนับสนุนน้อยมาก ๆ ส่วนใหญ่แล้วชุมชนดำเนินการเองได้ให้ความรู้ ได้แนวทางในการดำเนินงาน และให้ความรู้แก่คนในหมู่บ้าน”

8. ชุมชนของท่านมีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในกลุ่มเพื่อช่วยในการบริหารจัดการทุนทางสังคมอย่างไร

จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับชุมชนของท่าน มีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในกลุ่มเพื่อช่วยในการบริหารจัดการทุนทางสังคม

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยการตอบแบบสอบถามปลายเปิดได้มีความคิดเห็นอย่างเดียวกันว่า

“มีการนำเทคโนโลยีในการสื่อสารเช่น โทรศัพท์มือถืออินเทอร์เน็ตมาประชาสัมพันธ์ ให้แก่คนในชุมชนได้รับรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยในการบริหารจัดการทุนทางสังคมได้เป็นบางสิ่ง บางอย่างเท่าที่จำเป็นไม่สามารถช่วยได้ทั้งหมดฉะนั้นการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในกลุ่มมีทั้งข้อดี และข้อเสียมีการนำมาใช้เช่นการประชาสัมพันธ์แจ้งกลุ่มสมาชิกมาประชุมผ่านเครื่องกระจายเสียงทางโทรศัพท์เพื่อให้ชุมชนได้มาร่วมกิจกรรมกันบ้างกลุ่มนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ยังไม่มาก แต่อากาศเทคโนโลยีมีความจำเป็นต้องนำมาเพื่อให้กลุ่มมีการบริหารให้เหมาะสมมีความรัดกุมและเกิดประสิทธิภาพการเรียนรู้เทคโนโลยี การนำเทคโนโลยีเครื่องจักรกลมาใช้และพัฒนาอาชีพ การสื่อสารการประชาสัมพันธ์ มีข้อมูลทางการเงิน มีบัตรเครดิตเกษตร ให้การบริการสมาชิก

ได้หลายรูปแบบมี เอกอคม ฯ มาช่วยบริหารจัดการ โปรแกรมการเงินคอมพิวเตอร์อินเทอร์เน็ต มีการนำเอาเครื่องคอมพิวเตอร์มาช่วยในการบริหารจัดการเพราะว่าการมีอุปกรณ์ไอทีคอมพิวเตอร์ เช่น กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ มีเครื่องอัดปุ๋ยเม็ด ผลิตปุ๋ยกลุ่มออมทรัพย์ มีธนาคารของชุมชน เพราะการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่ เราต้องตามสื่อให้ทันซึ่งมีความจำเป็นในการใช้คอมพิวเตอร์ เกี่ยวกับข้อมูล

9. ท่านมีแนวทางหรือข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มของท่านอย่างไรบ้าง

จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับแนวทางข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคม

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยการตอบแบบสอบถามปลายเปิดได้มีความคิดเห็นอย่างเดียวกันว่า

การบริหารจัดการกลุ่มให้ก้าวเดินไปข้างหน้าโดยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันการเข้าใจ ใส่ใจในกลุ่มชุมชนสำนึกในบทบาทและหน้าที่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน การนำเอาขนบธรรมเนียม ประเพณีมาเป็นเครื่องหลอมรวมในการบริหารจัดการกลุ่มจะทำให้กลุ่มยั่งยืนพยายามให้ทุกฝ่ายในกลุ่มมีศักยภาพที่ดีที่สุด ควรมีการจัดประชุมระหว่างกลุ่มและชุมชนคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ต้องมีการศึกษาดูงานเรียนรู้ ปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อให้ทันสมัยขึ้น โดยให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องคณะกรรมการและผู้บริหารต้องแนวทางการดำเนินงานอย่างมีเป้าหมายให้ชัดเจนและรอบคอบ สมาชิกต้องปฏิบัติตามกรอบระเบียบกติกาอย่างเคร่งครัด กลุ่มเน้นคนเน้นการมีส่วนร่วมมากกว่าเน้นเงินเน้นกิจกรรมคณะกรรมการแต่ละฝ่ายต้องร่วมมือกันด้วยความผูกพันปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจสมาชิกต้องปฏิบัติตามระเบียบกติการัฐต้องร่วมช่วยเหลือให้มากกว่าที่ผ่านมาการสร้างจิตสำนึกรักกลุ่มรักกิจกรรม รักสมาชิกรู้จักหนุนเสริมในส่วนที่กลุ่มที่ยังไม่พร้อมการหนุนเสริมสร้างขวัญกำลังใจการให้การเสนอแนะรับผิชอบในหน้าที่ ทำงานด้วยความจริงใจและตั้งใจ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันมีการพัฒนาผู้นำอย่างต่อเนื่อง การสร้างจิตสำนึกของกรรมการหรือสมาชิกเพื่อให้กลุ่มมีการดำเนินงานแบบค่อยเป็นค่อยไป เน้นความดีเอาคนเป็นที่ตั้งเอา ประสพการณ์เป็นบทเรียนผู้นำกลุ่มและพนักงาน คณะกรรมการ ยอมรับความคิดเห็นกันและกัน ทุกคนก็จะปฏิบัติหน้าที่อย่างมีความสุขอยากให้มีการประชุมเรื่องความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการให้แต่ละคนที่มีหน้าที่ให้เข้าใจยิ่งขึ้น ไปอยากให้มีการประชุมเรื่องความรู้เกี่ยวกับการบริหาร และหน้าที่ของแต่ละบุคคลที่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจและหน้าที่ ที่จะต้องรับผิดชอบต่องานต่าง ๆ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะก้าวหน้าได้ก็ต่อเมื่อผู้บริหารหรือประธานต้องมีความเข้มแข็ง และเป็นผู้นำในทุกด้านคณะกรรมการ มีความร่วมมือ รู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบ ติดตามงาน

ทุกอย่างสมาชิกให้ความร่วมมือ มีความรับผิดชอบในการฝากเงินและชำระหนี้ส่วนแนวคิดที่ตนเองต้องการให้การดำเนินการของกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ก็คือ ต้องพยายามเอาสิ่งใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในกลุ่มให้มากขึ้น เน้นระบบธรรมาภิบาล เป็นหลักการบริหารจัดการหากสามารถดำเนินการได้ทุกกลุ่มย่อมมีความเจริญก้าวหน้า

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกด้านข้อเสนอแนะทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ดังนี้

แนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ได้แก่

แนวทางการบริหารจัดการทุนมนุษย์แนวทางการบริหารจัดการทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแนวทางการบริหารทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

1. แนวทางการบริหารจัดการทุนมนุษย์ ในด้านการสร้างผู้นำผู้บริหารหรือผู้นำกลุ่ม ควรส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้นำให้มีความสามารถในการบริหารงานรู้จักใช้หลักจิตวิทยา และเป็นผู้ประสานงานที่ดีสามารถสร้างศรัทธาแก่สมาชิกกลุ่มทำให้กิจกรรมกลุ่มประสบผลสำเร็จ และมั่นคงยั่งยืนประสานความคิดของสมาชิกให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็นไม่ผูกขาดความเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียวพร้อมที่จะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่นและร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุปผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งคือผู้ที่เชื่อมประสานแนวความคิดต่าง ๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชนเพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

2. แนวทางการบริหารจัดการทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ควรส่งเสริมพัฒนาการบริหารจัดการทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ด้านการบริหารระบบเงินทุนและทรัพยากรการบริหารเงินทุนและทรัพยากรควรมีการดำเนินงานตามแนวทางที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดทั้งด้านการจัดทำรายรับรายจ่ายระบบการเงินและควรมีการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ในด้านการบริหารการจัดทำงานเงินการบัญชีให้ผู้รับผิดชอบอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งควรเปิดโอกาสให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีโอกาสในการกำหนดระเบียบ โดยใช้มติที่ประชุมยึดแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน
- 2) ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงานควรกำหนดโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของกลุ่มกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับที่มาจากมติ และได้รับการยอมรับจากสมาชิกเพื่อให้การดำเนินงานมีความถูกต้องและแม่นยำรวมทั้งกฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดขึ้นมาเพื่อใช้ในกลุ่ม ๆ จะต้องมีความยืดหยุ่นสมาชิกทุกคนสามารถปฏิบัติได้รวมทั้งในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาธุรกิจของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เช่น ศูนย์สาธิตการตลาดร้านค้าชุมชน ฯลฯ รวมถึงการกำหนดโครงสร้างการบริหารตามบริบทของชุมชน
- 3) ด้านผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตควรจัดสรรให้เกิดประโยชน์

สูงสุดแก่กลุ่มนำผลกำไรของกลุ่ม ๆ มาจัดสรรเป็นส่วน ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ให้ชัดเจนและครอบคลุมตามแนวทางกรมการพัฒนาชุมชนกำหนดและสอดคล้องกับบริบทของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตโดยยึดหลักคุณธรรม

3. แนวทางด้านการบริหารทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วม สมาชิกชุมชนหรือสมาชิกกลุ่มควรให้ความร่วมมือ ร่วมกระทำกิจกรรมพัฒนาจะส่งผลให้เกิดความรักความหวงแหนและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ ต้องการเห็นความเจริญเติบโตในองค์กรของตนเองสร้างความร่วมมือ การมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก สมาชิกชุมชนหรือสมาชิกกลุ่ม เพื่อสร้างเครือข่ายส่งเสริมการพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อสร้างมูลค่า ให้เป็นสินค้าของชุมชนและท้องถิ่น ร่วมมือกับสถาบันอื่น ได้แก่ สถานศึกษามหาวิทยาลัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุน ด้านการวิจัยและพัฒนา วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ และเทคโนโลยีเพื่อให้การพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดความซ้ำซ้อนและสูญเปล่า ให้มากที่สุด

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคมีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix methods research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ในการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สัมภาษณ์ ผู้บริหารระดับจังหวัด นักวิชาการ ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มในชุมชน จำนวน 27 คน ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) แล้วใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) มีกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้นำกลุ่ม กรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่มชุมชนเข้มแข็ง จำนวน 379 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) การวิเคราะห์ และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

สรุปผลการวิจัย

1. ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์
ชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ มีทุนทางสังคมประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสถาบันหรือกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิต และทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม จากผลการวิจัย พบว่าชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีทุนมนุษย์ คือ มีผู้นำกลุ่มที่มีสมรรถนะ มีความเป็นผู้นำ มีความรอบรู้มีสติปัญญา เฉลียวฉลาด มีไหวพริบ มีทักษะด้านการบริหารกลุ่มชุมชน จึงมีส่วนสำคัญในการผลักดันทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ มีองค์กรชุมชน องค์กรประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกในชุมชน จึงมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดพลังของคนในชุมชนในสังคม รวมไปถึงมีการร่างกฎระเบียบระเบียบปฏิบัติของชุมชน ที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ซึ่งในชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ได้มีการรวมตัวกันในลักษณะกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มสถาบันทางการเงินในชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามวิถีและบริบทของแต่ละท้องถิ่น กลุ่มทางด้านการเกษตร กลุ่มจักสาน กลุ่มประดิษฐ์ กลุ่มเครื่องทอ ทูนาทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมคือความรู้ ความคิดและความสามารถของบรรพบุรุษในอดีต ในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างดีและสืบทอดประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ให้แก่ลูกหลานเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิตที่มีความสุข

ผลการศึกษาเชิงปริมาณระดับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ในภาพรวมอยู่ในระดับค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.19$)

ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งจากผลการวิจัย พบว่า การบริหารจัดการทุนมนุษย์ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีการบริหารจัดการทุนมนุษย์ของชุมชนเข้มแข็ง 3 ด้าน คือ 1) การบริหารทรัพยากรทุนมนุษย์ คือ มีการสรรหาคัดเลือกการบรรจุการใช้ประโยชน์ และการพัฒนาทุนมนุษย์ 2) มีการจัดให้มีระบบฐานข้อมูลทุนมนุษย์ คือ การใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารทุนมนุษย์ที่มีความถูกต้องเที่ยงตรงทันสมัยประกอบการตัดสินใจ และ 3) มีการจำแนกตามโครงสร้างงาน คือ การจัดคนทำงานตามทักษะความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต พบว่า การบริหารทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วยกระบวนการบริหารกลุ่ม 7 ด้าน ได้แก่ 1) มีการกำหนดหลักการดำเนินงานเพื่อการผลิต 2) มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 3) มีกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 4) มีกำหนดการวางแผนการจัดระเบียบ 5) มีการบริหารเงินทุนและทรัพยากร 6) มีการจัดโครงสร้างและด้านกระบวนการทำงาน และ 7) มีการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรด้านการบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีการบริหารทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ มี 3 ด้าน ได้แก่ 1) มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรม การนำปราชญ์ชาวบ้านผู้ที่มีทักษะความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ มาถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 2) มีการสร้างมูลค่าจากภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ชุมชนนำเอาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่มาถ่ายทอดให้ชาวบ้านและสมาชิกภายนอกได้รับรู้ส่งเสริมให้เกิดการสร้างมูลค่าจากทุนทางภูมิปัญญา 3) มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ชุมชนร่วมกันสืบสานและอนุรักษ์ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนให้แก่เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในการบริหารภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน

ผลการศึกษาเชิงปริมาณระดับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.13$)

2. ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง จังหวัดบุรีรัมย์ได้จัดทำยุทธศาสตร์ของจังหวัด 5 ด้าน ได้แก่ ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิตยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยุทธศาสตร์ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ

2.1 ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ได้นำยุทธศาสตร์ของจังหวัดมาปรับใช้กับการพัฒนาชุมชน โดยยึดฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน เกิดการรวมกลุ่มรูปแบบต่าง ๆ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ วิสาหกิจชุมชน ฯลฯ พัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมการเกษตรหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่หลากหลาย มีการแปรรูปและการผลิตบนฐานทรัพยากรในชุมชนให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคภายในชุมชน และนำส่วนเกินไปแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนหรือเชื่อมโยงเครือข่ายสู่ตลาดภายนอกชุมชน โดยมีข้อตกลงและผลประโยชน์ที่ยอมรับร่วมกันอย่างเป็นธรรมเกิดการร่วมมือระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาครัฐ เกษตรอินทรีย์ หัตถกรรม บริการสุขภาพและท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.2 ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิตชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ มีการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจรเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดย การพัฒนาฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่างๆและยังมีการจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน โดยเชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความหลากหลาย

ของทุนในชุมชน ควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้าน โดยสนับสนุนบทบาทนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.3 ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ชุมชนมีการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต สนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับการผลิตเพื่อการยังชีพของชุมชนอย่างเป็นธรรมเสริมสร้างขีดความสามารถและองค์ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.4 ยุทธศาสตร์ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ชุมชนได้มีกิจกรรมปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และเสริมสร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์สาธิตของหน่วยงานรัฐ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน มีเสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งการสร้างหลักประกันชีวิต สวัสดิการสังคม ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพและที่อยู่อาศัย การคุ้มครองผู้บริโภค และความมั่นคงในสิทธิมนุษยชน ได้แก่ สนับสนุนการระดมทุนในชุมชนเพื่อการออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ การออมวันละบาท มีการสร้างประชาคมสุขภาพของชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร การเตรียมความพร้อมและยกระดับการพัฒนาคุณภาพบริการ มีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการจัดการความเสี่ยงภัยของชุมชน และมีการเชื่อมโยงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน สถาบัน ทางศาสนา และสถานศึกษาในการสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ดีงามของชุมชน การฟื้นฟูค่านิยมการทำงานร่วมกัน

2.5 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ชุมชนเข้มแข็ง มีส่งเสริมศักยภาพการดำเนินงานแก่ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการกลุ่มกองทุนชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม การบูรณาการแผนชุมชนและแผนพัฒนาท้องถิ่น การปรับตัวของโดยการจัดระบบการบริหารจัดการที่ดี มีการเฝ้าระวังในการจัดการปัญหาอุปสรรคอย่างมีส่วนร่วม กำหนดมาตรการทางสังคมของชุมชน เพื่อเป็น

ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และมีการเรียนรู้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง การดำรงอยู่ของชุมชน โดยการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับชุมชน และการปลูกกระแสให้ชุมชนมีความรักและหวงแหนชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาเชิงปริมาณระดับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ มีค่าคะแนนอยู่ในระดับมากค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.13$)

3. ปัจจัยที่ผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ปัจจัยที่ผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่

3.1 ด้านผู้นำ ด้านผู้นำของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ ผู้นำของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีคุณลักษณะคือ มีทักษะด้านการบริหารจัดการ มีความรู้มีความสามารถ มีความเสียสละมีความรับผิดชอบมีความซื่อสัตย์

3.2 ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในกลุ่มเรื่องของการออกกฎระเบียบนั้นจะผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้านและทำเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจนซึ่งสมาชิกในกลุ่มก็ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีและทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบสมาชิกก็จะให้ความร่วมมือเข้าร่วมประชุมเสมอส่วนการร่วมกันตัดสินใจส่วนใหญ่สมาชิกจะให้ความไว้วางใจ

3.3 ด้านการติดต่อประสานงาน การติดต่อสื่อสารประสานงานระหว่างสมาชิก การติดต่อสื่อสารระหว่างหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานของอำเภอกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตภายในตำบล อำเภอมีการติดต่อสื่อสารการแจ้งความเคลื่อนไหวหรือรายงานกิจกรรมให้สมาชิกภายในกลุ่มทราบ

3.4 ด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริหารจัดการในเรื่องของการจัดลำดับงาน และขั้นตอนของระบบงานทางกลุ่มมีการจัดลำดับงานและระบุขั้นตอนที่ชัดเจนเพิ่มความสะดวกในการทำงานโดยมีการให้ความสำคัญกับงานที่เร่งด่วนและมีผลกระทบกับสมาชิกภายในกลุ่มก่อนเป็นลำดับแรก

3.5 ด้านการสนับสนุนจากภายนอก หน่วยงานที่สนับสนุนจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นเงินทุนวัสดุอุปกรณ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกแต่อย่างใดในช่วงแรกของการบริหารจัดการเงินที่บริหารจัดการเป็นเงินของกลุ่มทั้งสิ้นวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ก็ได้รับการบริจาคจากสมาชิกภายในกลุ่มในส่วนของข้อมูลข่าวสารวิชาการและการตรวจติดตามก็ได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นที่เป็นฝ่ายที่คอยให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในการบริหารจัดการและดำเนินงานเพื่อให้กลุ่มมีการพัฒนาการที่ดีขึ้นคอยกำกับดูแลติดตามผลในช่วงเริ่มแรกและติดตามความก้าวหน้าของกลุ่มมาตลอด

3.6 ด้านการพัฒนาขีดความสามารถจาก การพัฒนาขีดความสามารถเป็นการส่งเสริมศักยภาพกรรมการหมู่บ้านในการเป็นแกนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการสร้างจิตสำนึกของประชาชนกลุ่ม/ องค์กร ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤติการณ์เพิ่มขีดความสามารถของผู้นำหมู่บ้านในการวิเคราะห์สถานการณ์การจัดทำแผนปฏิบัติการและดำเนินงานตามแผน เช่น การจัดเวทีชาวบ้านการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนชาวบ้านและ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ผลกระทบของวิกฤติที่มีต่อชุมชนวางแผนแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามการปฏิบัติตามแผนและประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกันและการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านในการทำแผนร่วมกันเพิ่มศักยภาพให้ผู้นำชุมชนหรือแม่กระทั้งสมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ฯ ในกระบวนการแก้ไขปัญหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่าง ๆ โดยมีการฝึกอบรมให้ความรู้กับสมาชิกภายในกลุ่มคณะกรรมการได้รับการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพการจัดทำระบบบัญชีและนำสมาชิกในกลุ่มไปศึกษาดูงานเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มประสบการณ์หาความรู้ใหม่ ๆ ในส่วนของก็แลกเปลี่ยนแนวคิดและการส่งเสริมการรวมกลุ่มมีการประกอบอาชีพเสริม พบว่า ในเริ่มต้นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ฯ มีการส่งเสริมให้กลุ่มรวมตัวกันเพื่อประกอบอาชีพเสริมเช่นการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การแปรรูปผลิตภัณฑ์

ผลการศึกษาระดับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งอยู่ในระดับมากค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 3.93$)

ผลการศึกษาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างผลการบริหารจัดการของทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ด้านปัจจัยที่สนับสนุนและอุปสรรคในการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง มีค่าอยู่ระหว่าง .382 ถึง .892 ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. แนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ แนวทางด้านบริการจัดการทุนมนุษย์แนวทางด้านบริการจัดการทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแนวทางด้านการบริหารทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

4.1 แนวทางด้านบริการจัดการทุนมนุษย์ ในด้านการสร้างผู้นำผู้บริหารหรือผู้นำกลุ่มควรส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้นำให้มีความสามารถในการบริหารงานรู้จักใช้หลักจิตวิทยาและเป็นผู้ประสานงานที่ดีสามารถสร้างศรัทธาแก่สมาชิกกลุ่มทำให้กิจกรรมกลุ่มประสบผลสำเร็จและมั่นคงยั่งยืนประสานความคิดของสมาชิกให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น

ไม่ผูกขาดความเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียวพร้อมที่จะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่นผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่นและร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชนโดยสรุปผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งคือผู้ที่เชื่อมประสานแนวความคิดต่าง ๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชนเพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

4.2 แนวทางด้านการบริหารจัดการทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ควรส่งเสริมพัฒนาการบริหารจัดการทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ด้านการบริหารระบบเงินทุนและทรัพยากรการบริหารเงินทุนและทรัพยากรควรมีการดำเนินงานตามแนวทางที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดทั้งด้านการจัดทำรายรับรายจ่ายระบบการเงินและควรมีการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ในด้านการบริหารการจัดทำงานเงินการบัญชีให้ผู้รับผิดชอบอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งควรเปิดโอกาสให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีโอกาสในการกำหนดระเบียบโดยใช้มติที่ประชุมยึดแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน
- 2) ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงานควรกำหนดโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของกลุ่มกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับที่มาจากมติและได้รับการยอมรับจากสมาชิกเพื่อให้การดำเนินงานมีความถูกต้องและแม่นยำรวมทั้งกฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดขึ้นมาเพื่อใช้ในกลุ่ม ๆ จะต้องมีความยืดหยุ่นสมาชิกทุกคนสามารถปฏิบัติได้รวมทั้งในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาธุรกิจของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เช่น ศูนย์สาธิตการตลาดร้านค้าชุมชน ฯลฯ รวมถึงการกำหนดโครงสร้างการบริหารตามบริบทของชุมชน
- 3) ด้านผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตควรจัดสรรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่กลุ่มนำผลกำไรของกลุ่มมาจัดสรรเป็นส่วนๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ให้ชัดเจนและครอบคลุมตามแนวทางกรมการพัฒนาชุมชนกำหนดและสอดคล้องกับบริบทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตโดยยึดหลักคุณธรรม

4.3 แนวทางด้านการบริหารทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วม สมาชิกชุมชนหรือสมาชิกกลุ่มควรให้ความร่วมมือ ร่วมกระทำกิจกรรมพัฒนาจะส่งผลให้เกิดความรักความหวงแหนและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ ต้องการเห็นความเจริญเติบโตในองค์กรของตนเองสร้างความร่วมมือ การมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก สมาชิกชุมชนหรือสมาชิกกลุ่ม เพื่อสร้างเครือข่ายส่งเสริมการพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อสร้างมูลค่าให้เป็นสินค้าของชุมชนและท้องถิ่น ร่วมมือกับสถาบันอื่น ได้แก่ สถานศึกษามหาวิทยาลัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุน ด้านการวิจัยและพัฒนา วัสดุอุปกรณ์อาคารสถานที่และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดความซ้ำซ้อนและสูญเปล่าให้มากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดบุรีรัมย์ มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผล ประกอบด้วย

ผลการศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งจากผลการวิจัย พบว่า การบริหารจัดการทุนมนุษย์ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มีการบริหารจัดการทุนมนุษย์ของชุมชนเข้มแข็ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การสรรหาคัดเลือก การบรรจุ การใช้ประโยชน์ 2) ด้านจัดให้มีระบบฐานข้อมูลทุนมนุษย์ ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารทุนมนุษย์ที่มีความถูกต้องเที่ยงตรงทันสมัยประกอบการตัดสินใจและ 3) ด้านการจำแนกตามโครงสร้างงาน ได้แก่ การจัดคนทำงานตามทักษะความรู้ความสามารถ ด้านการบริหารจัดการทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วยกระบวนการบริหารกลุ่ม 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการกำหนดหลักการดำเนินงานเพื่อการผลิต 2) ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 3) ด้านกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 4) ด้านกำหนดการวางแผนการจัดระเบียบ 5) ด้านการบริหารเงินทุนและทรัพยากร 6) ด้านโครงสร้าง และ 7) ด้านกระบวนการทำงาน การพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร ด้านการบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ มี 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรม การนำปราชญ์ชาวบ้านผู้ที่มีทักษะความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ มาถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่ เด็กและเยาวชน ได้ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 2) ด้านการสร้างมูลค่าจากภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ชุมชนนำเอาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่มาถ่ายทอดให้ชาวบ้านและสมาชิกภายนอกได้รับรู้ส่งเสริมให้เกิดการสร้างมูลค่าจากทุนทางปัญญา 3) ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ชุมชนร่วมกันสืบสานและอนุรักษ์ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชนให้แก่เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้ 4) ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนการศึกษาวิเคราะห์เชิงปริมาณ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผู้แบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ประชานกลุ่มมีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรและอำนวยการด้านการกำกับ ติดตาม ประเมินผล มีค่าคะแนนมากที่สุด รองลงมาคือ ประชานกลุ่มมีความสามารถในการกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติงานแก่สมาชิกในองค์กร และข้อที่มีค่าคะแนนน้อยที่สุดคือ สมาชิกในกลุ่มเข้าร่วมประชุมติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ที่เป็นแบบนี้เพราะว่าการบริหารจัดการ คือ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทุนทางสังคมประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุจิต กรองทอง

(2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการส่งผลต่อ การดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์การผลิตในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐภัทร สุนทรเสถียร (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทุนทางสังคมกับการจัดการวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลบางสน หมู่บ้านห้วยนอน ตำบลบางสน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร พบว่า หลักการบริหารจัดการองค์กรชุมชนที่สำคัญคือต้องสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกด้วยกัน จึงจะทำให้การบริหารจัดการองค์กรสามารถจัดการได้ง่ายขึ้นสอดคล้องกับแนวคิดของธงชัย สันติวงษ์ (2543, หน้า 11-12) สมพงษ์ เกษมสิน (2551, หน้า 13-14) สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2543, หน้า 21-23) และศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2552, หน้า 444) ซึ่งได้ให้ความหมายในการบริหารจัดการคือ การทำงานต่าง ๆ ให้เสร็จลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำ โดยมีทรัพยากรด้านบุคคลเข้าร่วมทำงานในองค์กร ซึ่งผู้ใช้ทรัพยากรด้านเครื่องจักร อุปกรณ์ วัสดุคิบ เงินทุน โดยใช้ กระบวนการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหาร

ผลการศึกษาด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งได้แก่ ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการและจากผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า กลุ่มทุนทางสังคมเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีการดำเนินการโดยนำยุทธศาสตร์ในจังหวัดบุรีรัมย์มาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการทุนทางสังคมเข้มแข็ง ในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน ในส่วนของชุมชนแต่ละกลุ่มมีทรัพยากรธรรมชาติที่ถือได้ว่าเป็นทุนที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ในด้านการดำเนินการของกลุ่มต่าง ๆ โดยส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีบทบาทสำคัญในการผลักดัน สนับสนุน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ก่อให้เกิดกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความเข้มแข็ง เช่น กลุ่มออมทรัพย์ผลิตข้าวดินภูเขาไฟบ้าน โคมเมือง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองกงจำนวน และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ประสบความสำเร็จด้านการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติผ่านกระบวนการการเรียนรู้ผ่านผู้มีภูมิปัญญา หรือปราชญ์ชุมชนก่อให้เกิดการบูรณาการเพื่อให้เกิดประโยชน์ที่ยั่งยืน ชุมชนได้อาศัยประโยชน์ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ส่วนในด้านด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ กลุ่มชุมชนได้อาศัยทุนทางสังคมที่เรามีอยู่คือความสามัคคี ความผูกพันกันทางเครือญาติ ทำให้สามารถประสานความร่วมมือกันได้เป็นอย่างดี อุปนิสัยความมีจิตอาสา ชอบช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการการกล่อมเกลாதองสังคม โดยผู้ปกครอง และแบบอย่างที่ดี คือผู้นำชุมชน ที่ได้แสดงถึงบทบาทของความเป็นผู้นำที่ดีและกลุ่มของชุมชนได้นำ

หลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีมาใช้ในกลุ่ม รวมทั้งนำหลักการทางวัฒนธรรมประเพณีและ
 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาผสมผสานกับแนวคิดดั้งเดิมของบรรพบุรุษมาใช้ในการบริหาร
 จัดการกลุ่ม ส่งผลให้เกิดความสงบสุขของชุมชนคังยุทธศาสตร์ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ
 การจัดการแผนความมั่นคง ภายใต้ความเข้มแข็งผสมกลมกลืนและความหลากหลายทางวัฒนธรรม
 ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง
 อยู่ในระดับมาก จากการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการบริหารจัดการ
 ของทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ด้านยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์
 ที่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่
 เห็นว่า กลุ่มทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ได้นำยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มาเป็นแนวทาง
 ในการบริหารจัดการกลุ่ม มีองค์กรท้องถิ่นซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่มีส่วนสนับสนุนขับเคลื่อนชุมชน
 แต่ละแห่งเพื่อให้เกิดการพัฒนาประกอบกับในแต่ละพื้นที่หรือในแต่ละกลุ่มมีทรัพยากรธรรมชาติ
 ที่เป็นทุนทางสังคม ซึ่งเป็นจุดเด่นทำให้ประชาชนในชุมชนได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์
 นอกจากนั้น ในชุมชนแต่ละปราชญ์ชาวบ้านผู้ที่มีภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้และความสามารถ
 ซึ่งชุมชนสามารถเรียนรู้ภูมิปัญญาของท่านเหล่านั้น มาบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเกิดองค์ความรู้
 และนำเอาประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อมาสืบทอดให้แก่ชุมชน เยาวชนคนรุ่นหลัง
 จนทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ด้านพันธกิจของจังหวัดบุรีรัมย์
 มีผลต่อการส่งเสริมให้ชุมชนนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนมีค่าคะแนนมากที่สุด
 รองลงมาคือ ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการสนับสนุนให้เกษตรกรทำนาโดยใช้เกษตร
 อินทรีย์ และค่าคะแนนต่ำที่สุด คือ การนำแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มาประยุกต์ใช้ในการ
 บริหารจัดการภายในกลุ่มโดยมีค่าคะแนนอยู่ในระดับมากสอดคล้องกับงานวิจัยของวิทยา จันท์แดง
 (2555) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ
 พอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน พบว่า แนวทางในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง คือ
 การมียุทธศาสตร์ระดับท้องถิ่นที่มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์จังหวัด นอกจากนี้ยังสอดคล้อง
 กับแนวคิดของบุญเกียรติ ชีวะตระกูลกิจ (2547) ที่ได้กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ เป็นการมุ่งเน้นหรือทุ่มเท
 ทรัพยากรไปในเรื่องใดแล้วสามารถนำพาหมู่คณะไปสู่ความสำเร็จหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์
 ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ด้านผู้นำด้าน
 การมีส่วนร่วมด้านการติดต่อประสานงานด้านการบริหารจัดการด้านการสนับสนุนจากภายนอก
 ด้านการพัฒนาจิตความสามารถในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นแบบนี้เพราะ ชุมชนได้นำเอา
 ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการบริหารจัดการในกลุ่มสมาชิกมีค่า ชุมชนมีการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมจากปราชญ์ชาวบ้านสมาชิกในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้และทักษะในด้านการพัฒนาศักยภาพจากนักวิชาการชุมชน นอกจากนี้ปัจจัยด้านการบริหารทุนทางสังคมแล้วยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกเช่น ปัจจัยด้านภูมิปัญญา ปัจจัยด้านวัฒนธรรมประเพณี ปัจจัยเหล่านี้ก็ส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมเช่นเดียวกันสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า มีปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม ได้แก่ 1) สมาชิกในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้และทักษะในด้านการพัฒนาศักยภาพจากนักวิชาการชุมชน 2) สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกันในการรักษาภู ระเบียบ กติกาต่าง ๆ 3) ในชุมชนมีการนำเอาหลัก ธรรมาธรรม คือ มีสัจจะ มีความอดทน การฝึกฝนตนเองและเสียสละมาปรับใช้ในการบริหารจัดการทุนทางสังคมเข้มแข็ง 4) การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ในด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทุนชุมชนมี 5) การส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับจากเครือข่ายและองค์กรต่าง ๆ และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการบริหารจัดการในกลุ่มสมาชิก 6) ชุมชนมีการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมจากปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มทุนทางสังคมเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอภิเดช เนตรวิลา (2549, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ลักษณะของทุนทางสังคมและการปรับใช้เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ศึกษากรณีบ้านหนองไสภณ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น พบว่า ลักษณะของทุนทางสังคมที่เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมและสังคมเป็นตัวกระตุ้นหรือเชื่อมโยงประสานคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอัมรา สยามวาลา (2544, หน้า 40) กล่าวถึงทุนทางสังคมว่า เป็นการใช้ทรัพยากรของชุมชนในการแก้ไขปัญหา ทรัพยากรที่สำคัญ คือ สติปัญญาและความเอื้ออาทรต่อกัน สิ่งเหล่านี้คือ ทุนทางสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2542, หน้า 8) อธิบายไว้ว่า ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม ซึ่งหมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคีรวมพลัง การมีองค์กร มีหน่วยการจัดการ จัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจุดรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของอัจฉรา ปานพวง (2553) ศึกษาชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ขององค์การบริหารส่วนตำบลปากโทก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลปากโทกเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน พบว่า ผู้นำมีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินการกิจกรรมสาธารณะ และกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกการพึ่งพาตนเอง การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบโดยการให้สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้จากการผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการชุมชน ให้มีแผนชุมชนที่ประกอบไปด้วย การพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของวิทยา จันทร์แดง (2555) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัด

ภาคกลางตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมเข้มแข็ง คือ

- 1) การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสันับสนุน
- 2) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบความรู้ ระบบข้อมูล ระบบความสัมพันธ์ และมีแนวทาง ในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง สอดคล้องกับงานวิจัยของสุริยจรัส เตชะตันมีนสกุล (2554) ได้ศึกษาอิทธิพลของการบริหารจัดการที่ดีและการสร้างทุนทางสังคมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้าน ตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน มีทั้งปัจจัยตรงและปัจจัยอ้อม ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงสูงสุด คือความเชื่อมั่นของสมาชิก รองลงมา คือการได้รับผลกระทบจากกองทุนอื่น ภายในชุมชน และต่ำสุด คือการขยายวงเงินกู้และระยะเวลาการชำระหนี้คืนให้เหมาะสมกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อม สูงสุดคือการบริหารจัดการที่ดี รองลงมา คือการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืน สอดคล้องกับงานวิจัยต่างประเทศของ Rajendra Prasad Mishra (2006) ได้ศึกษาความสำเร็จของผลการดำเนินงานของโครงการส่งเสริมการเกษตรมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชนและครัวเรือน ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานของโครงการส่งเสริมการเกษตร คือ การมีเครือข่ายบรรทัดฐานทางสังคม การมีร่วมมือกันทำงาน ความไว้วางใจ การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ และการกล้าแสดงออกต่าง ๆ ใช้การวิเคราะห์เชิงถดถอยเพื่อทราบบทบาทของทุนทางสังคมที่มีต่อผลการดำเนินงานของโครงการฯ และใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อยจำนวน 4 กลุ่มเพื่อทราบแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของทุนทางสังคมมิติต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

1.1 ภาครัฐควรมีนโยบายให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องทุนทางสังคมและการนำทุนทางสังคม ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับสังคมศึกษาอย่างเต็มที่เพราะการศึกษาดังกล่าวเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรมกับสังคมและชุมชนทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม

1.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทุนทางสังคมของพื้นที่ที่รับผิดชอบ

1.3 ควรมีการติดตามตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงานของกลุ่มทุนทางสังคมต่าง ๆ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการทุนทางสังคมรวมทั้งพัฒนาส่งเสริมกระบวนการบริหารจัดการเพื่อให้มีประสิทธิภาพสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะด้านการบริหาร

2.1 การบริหารจัดการทุนทางสังคมเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการเขียนแผนปฏิบัติงานประจำปีหรือโครงการที่มีการสนับสนุนกลุ่มทุนทางสังคมอย่างมีความชัดเจน

2.2 ผู้บริหารกลุ่มทุนทางสังคมต่าง ๆ ควรมีกิจกรรมที่จะส่งเสริมและทักษะความรู้การบริหารจัดการสมาชิกในกลุ่มทุนทางสังคมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทุนทางสังคมเข้มแข็ง

2.3 ผู้บริหารผู้นำชุมชน ผู้ปกครองท้องถิ่น ควรศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.4 ผู้บริหารผู้นำชุมชน ผู้ปกครองท้องถิ่น ศึกษาควรพัฒนาการกำหนดกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัด หรือ ท้องถิ่นเพื่อจะก่อให้เกิดผลสำเร็จของการบริหารจัดการทุนทางสังคม

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ทราบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหลายประการที่ควรมีการค้นคว้าการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

3.1 ด้านผู้นำ ด้านการพัฒนาขีดความสามารถด้านการติดต่อประสานงาน ด้านการบริหารจัดการ ด้านการสนับสนุนจากภายนอก ด้านการมีส่วนร่วม มีส่วนสำคัญต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงควรมีการศึกษาคุณลักษณะดังกล่าวของชุมชนในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไป

3.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนควรมีการศึกษาการพัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และบริบทเฉพาะแห่งด้วยความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้เสียของชุมชนอย่างแท้จริง

3.3 การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งของจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำพาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งได้อีกรูปแบบหนึ่งควรมีการวิจัยเพื่อหาประสิทธิภาพของการบริหารจัดการหรือการพัฒนาแบบอื่น ๆ ที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2532). รายงานการวิจัยผลการดำเนิน โครงการตามนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ
ปีงบประมาณ 2532. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานวิจัย กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนา
ชุมชน.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2534). เพื่อนพัฒนา. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2544). คู่มือการบริหารงานกองทุนหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ: ธันวาคมธุรกิจ.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2551). การพัฒนาแผนชุมชนการบูรณาการแผน. กรุงเทพฯ: สุภัชณีญัตต์
พรินต์ติ้ง กรุ๊ป..
- กรมวิชาการ. (2542). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา
และมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). แผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของ
ประเทศ พ.ศ. 2558-2560. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กฤษฎา บุญชัย. (2541). แนวคิด ทฤษฎีในการศึกษาชุมชน และประชาสังคม. วารสารร่วมพักษ์,
17(1), 20.
- กฤษณา วงษาสันต์. (2542). วิถีไทย. กรุงเทพฯ: เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น.
- กลุ่มงานภูมิปัญญาท้องถิ่น กรมส่งเสริมการเกษตร. (2551). การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน
การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการผลิตแบบยั่งยืน. เข้าถึงได้จาก
<http://tkagri.doae.go.th/temp>
- กองทุนบ้านถนนหัก. (2556). รายงานประจำปี 2556 แผนพัฒนากองทุนบ้านถนนหัก อำเภอนางรอง
จังหวัดบุรีรัมย์. บุรีรัมย์: กองทุนบ้านถนนหัก.
- กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์. (2552). การพัฒนาทุนมนุษย์ในการปรับเปลี่ยนไปสู่องค์กรสมัยใหม่หรือองค์กร
สมรรถนะสูง. กรุงเทพฯ: สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กীরติ ยศยิ่งยง. (2548). การวางแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ: มัสเตอร์
ก๊อปปี้ (ประเทศไทย).
- เกษตรตำบลจระเข้มาก. (2558, 12 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- เกษตรตำบลจระเข้มาก. (2558, 14 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมาย. (2552). วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดบุรีรัมย์. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

- คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ. (2542). *การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติฉบับชุมชน*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- คำเพชร จันทร์ธานี. (2536). *ปัจจัยที่มีผลต่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต: ศึกษากรณีบ้านด่อน ตำบลเหนือ อำเภอเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษานานาชาติ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- งามเนตร จริงสูงเนิน. (2538). *องค์กรชุมชนเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ: กรณีศึกษาองค์กรชุมชนเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ราก-แม่เลา ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาศึกษา, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จังหวัดบุรีรัมย์. (2559). *แผนที่จังหวัดบุรีรัมย์*. เข้าถึงได้จาก http://www.buriram.go.th/buriram_map/buriram_map.html
- จันทิมา รัชฎาเจริญ. (2551). *ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพังงา*. ภาคนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- จิตติมา แสนยากร. (2548). *คืนสภาพทรงเครื่องเบญจสิริ*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จิรพา ทะแดง. (2551). *ยุทธศาสตร์การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านหนองสองห้อง ตำบลหนองตากยา อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี*. การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- จิรายุ โสภณคณาทร. (2549). *การนำทุนทางสังคมไปปรับใช้ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนบ้านโคกเจริญ จังหวัดขอนแก่น*. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาศึกษา, คณะพัฒนาและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จุมพล หนิมพานิช. (2549). *การวิเคราะห์นโยบาย ขอบข่าย แนวคิด ทฤษฎี และกรณีตัวอย่าง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เจริญผล สุวรรณโชติ. (2542). *ทฤษฎีการบริหาร*. กรุงเทพฯ: อักษรไทย.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2540). *วัฒนธรรมกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เฉลียว บุรีภักดี. (2545). *ชุดวิชาวิจัยชุมชน*. นนทบุรี: เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์.

- ชยันต์ วรรณระภูติ. (2541). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. ใน *เอกสารประกอบการอบรมการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนา อรุณีย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม* (หน้า 93-138). ชลบุรี: โครงการจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชลทิศย์ เอี่ยมสำอาง และวิศนี ศิลตระกุล. (2533). ความเป็นมาของภูมิปัญญาชาวบ้านเทคโนโลยีพื้นบ้านและแหล่งวิทยาการท้องถิ่น. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน หน่วยที่ 6* (หน้า 215-229). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชัชวาล ทัดสีวัช. (2552). คุณภาพการให้บริการภาครัฐ: ความหมายการวัดและการประยุกต์ในระบบบริหารภาครัฐไทย. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 7(1), 105-146.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541 ก). *Good governance* กับการปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปการเมือง. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2541 ข). *วัฒนธรรมคือทุน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2542). *คู่มือชุมชนโลมดินที่แห้งผาก: กระบวนการทัศน์และการจัดการการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชำนาญ วัฒนศิริ. (2543). ความเข้มแข็งของชุมชนและประชาคม. *การพัฒนาชุมชน*, 39(1), 24-29.
- ชูบ ยอดแก้ว. (2541). *การพัฒนาแบบยั่งยืนทางรอดของเกษตรกรไทย การพัฒนาการเกษตร*. ม.ป.ท. ไชยชัย สุเวชวัฒนกุล และกนกกานต์ แก้วนุช. (2555). *ทางเลือก-ทางรอดจากวิกฤตเศรษฐกิจของกิจกรรมทุนมนุษย์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กิจกรรมการบริหารและการพัฒนาทุนมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ฉาน ตรรกวิจารณ์. (2550). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542). *ธุรกิจชุมชน เส้นทางที่เป็นไปได้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐพันธ์ เขจรนันท์ และจินตนา บุญบงการ. (2549). *การจัดการเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ณัฐภัทร สุนทรเสถียร. (2552). *ทุนทางสังคมกับการจัดการวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลบางสน หมู่บ้านห้วยนอน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร*. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- คณัฏ เทียนพุด. (2553). *ทูนมนุษยจัดการให้ดีสู่ดีเลิศ*. กรุงเทพฯ: โครงการฮิวแมน แคนปีตอล.
- คารศ ชุยก. (2549). ทูทางสังคมกับนักพัฒนา. *พัฒนาชุมชน*. 44(7), 10-11.
- ไทรทิพย์ ทิพย์สอน. (2547). *ยุทธศาสตร์เชิงรุกของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทงศักดิ์ ชาญวงษ์. (2559). *ความสำคัญของประติมากรรมสัมฤทธิ์จากปราสาทเขาปลายบัด 2*. เข้าถึงได้จาก <http://www.matichon.co.th/news/52270>
- เทียน พงศ์วิริยะศิริ. (2550). *การนำทูนทางสังคมมาใช้เพื่อการพึ่งตนเองในระดับชุมชน ศึกษากรณีชุมชนแห่งหนึ่งในเขตอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย*. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (2539). *สู่กระแสกระบวนทัศน์ใหม่*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2543). *องค์การและการบริหาร: การศึกษาการจัดการแผนใหม่*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2543). *กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: ประชาคม ประชา สังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 6). ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.
- นราธิป แก้วทอง. (2550). *การบวนการเสริมสร้างทุนสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชน: ศึกษากรณีชุมชนบ้านใหม่คุณธรรม อำเภอมีถุจาศิริ จังหวัดขอนแก่น*. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นักวิชาการกลุ่มศึกษาศาสตราศิลปะและวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์. (2558, 10 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- นักวิชาการเกษตรตำบลจรเข้มาก. (2558, 10 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- นักวิชาการทูนทางสังคม. (2558, 12 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- นักวิชาการทูนทางสังคม. (2558, 16 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- นักวิชาการทูนทางสังคม กลุ่มศึกษาศาสตราศิลปะและวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์. (2558, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- นักวิชาการทูนทางสังคม เกษตรอำเภอเฉลิมพระเกียรติ. (2558, 20 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- นักวิชาการทูนทางสังคม รองผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านหนองกง. (2558, 12 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- นักวิชาการวัฒนธรรม. (2558, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์. (2558, 10 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์. (2558, 10 ธันวาคม). สัมภาษณ์.

- นายกเทศบาลเมืองนางรอง. (2558, 16 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลจันดุม. (2558, 16 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลจันดุม. (2558, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลพนมรุ้ง. (2558, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก. (2558, 12 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก. (2558, 14 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก. (2558, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2541). *ชุมชนเข้มแข็งทุน: ทางสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
เพื่อสังคมธนาคารออมสิน.
- นิศารักษ์ เวชยานนท์. (2551). *มิติใหม่ในการบริหารทุนมนุษย์*. กรุงเทพฯ: กราฟิโก.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2551). *การก่อเกิดผลิตซ้ำและการขยายตัวทุนทางสังคมในชนบทอีสาน*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- บ้านมหาดอกคอม. (2550). *ประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่*. เข้าถึงได้จาก
<http://www.baanmaha.com/community/threads/5759-ฮีตสิบสอง-คองสิบสี่-วัฒนธรรม-ประเพณีของคนอีสาน>.
- บุญเกียรติ ชีวะตระกูลกิจ. (2547). *การจัดการเชิงกลยุทธ์สำหรับ CEO*. กรุงเทพฯ: สุขุมและบุตร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2547). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุรีรัมย์กुरु. (2559). *เที่ยวปราสาทเมืองต่ำ ตามรอยอารยธรรมขอม*. เข้าถึงได้จาก
<http://www.buriramguru.com/muang-tam-sanctuary/>.
- ปกรณัม ปรียากร. (2552). *การวางแผนกลยุทธ์: แนวคิดและแนวทางเชิงประยุกต์*. กรุงเทพฯ:
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปฏิภาณ จุมผา. (2541). *การมีส่วนร่วมในกลุ่มสมาชิกในการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ศึกษากรณี:
เทศบาลเมืองจันทบุรี อำเภอเมือง และเทศบาลเมืองขลุง อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์,
คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*.
- ประชาธิปไตย กะทา. (2547). *การศึกษาทุนทางสังคมและบทบาทขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม
ด้วยสุขภาพ: กรณีศึกษาประชาคมสุขภาพหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: งานวิจัยวัฒนธรรม ส่วนวิจัยและพัฒนา สถาบันวัฒนธรรม
ศึกษา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ประทุม รอดประเสริฐ. (2535). *การบริหารโครงการ*. กรุงเทพฯ: เนติกุล.

1. ประชานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก. (2558, 20 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
2. ประชานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก. (2558, 21 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
3. ประชานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก. (2558, 22 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
4. ประชานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก. (2558, 25 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
5. ประชานกลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก. (2558, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
6. ประชานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้าน โศกเมือง. (2558, 8 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
7. ประชานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้าน โศกเมือง. (2558, 14 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
8. ประชานกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้าน โศกเมือง. (2558, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
9. ประชานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองกง. (2558, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
10. ประชานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองกง. (2558, 20 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
11. ประชานกลุ่มออมทรัพย์ข้าวภูเขาไฟบ้าน โศกเมือง. (2558, 8 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
12. ประชานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านถนนหัก. (2558, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
13. ประชานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ. (2558, 11 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
14. ประชานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ. (2558, 14 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
15. ประชานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ. (2558, 18 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
16. ประชานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ. (2558, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
17. ประชานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน. (2558, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
18. ประยุทธ์ ชูมนานเขียว. (2548). *สถานภาพการดำรงอยู่ของทุนทางสังคมภายในชนบทภายใต้กระแสทุนนิยม. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*
19. ประเวศ วะสี. (2534). *การสร้างสรรคภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
20. ประเวศ วะสี. (2541). *ประชาคมตำบล: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองไทย.* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
21. ประเวศ วะสี. (2542). *ชุมชนเข้มแข็ง: ทุนทางสังคมของไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมธนาคารออมสิน.
22. ประเวศ วะสี. (2543). *คนจนกับทางออกของสังคมไทย.* เข้าถึงได้จาก <http://www.Idinet.org/2008/index.php? Option= com-content&task =view&id= 62&Itemid>
23. ประเวศ วะสี. (2544). *ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 7).* กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

- ประเวศ วะสี. (ม.ป.ป.). *แบบจำลองการประเมินผลโครงการ กรณีแบบจำลอง CIPP Model*.
กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ:
โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ. (2547). *วาทกรรมทุนทางสังคม: กระบวนการสร้างแนวคิดและปฏิบัติการ
ในบริบทการพัฒนาของไทย (พ.ศ. 2540-2546)*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาสังคมวิทยา, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยะพงษ์ บุษบงก์. (2552). *นโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานของทุนทางสังคมขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น: แนวคิดและวิธีการบริหารงานเป็นเลิศ (Best practices)*.
วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 7(2), 84-115.
- ผจญ ใจกล้า. (2549). *ทุนทางสังคมในการจัดการสุขภาพของชุมชน ศึกษากรณีชุมชนปางค่า
จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม,
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ผู้บริหารเทศบาลเมืองนางรอง. (2558, 20 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- ผู้บริหารส่วนท้องถิ่นตำบลระแงง. (2558, 14 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์. (2558, 10 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- ผู้อำนวยการกลุ่มศึกษาศาสนาศิลปวัฒนธรรม. (2558, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- พระวิ สีเหลืองสวัสดิ์. (2545). *ทุนทางสังคมในมุมมองแบบไทย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระมหาอภิเดช เนตรวิลา. (2549). *ลักษณะของทุนสังคมและการปรับใช้เพื่อพัฒนาชุมชนให้
เข้มแข็งศึกษกรณีบ้านหนองโสก อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.
- พลุ เฉชนะรินทร์. (2546). *Balanced scorecard รู้ลึกในการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- พะยอม วงศ์สารศรี. (2543). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: สุภา.
- พัชรชาติ ตรีชัย. (2552). *การวิเคราะห์ความเป็นชุมชนเข้มแข็งของหมู่บ้านหนองกลางดง
ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. วิทยานิพนธ์
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศิลปศาสตร์, โครงการรัฐประศาสนศาสตร,
มหาวิทยาลัยเกริก.

- พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์. (2558, 14 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์. (2558, 16 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์. (2558, 18 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาการจังหวัดบุรีรัมย์. (2558, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ. (2558, 18 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ. (2558, 19 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง. (2558, 11 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง. (2558, 12 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง. (2558, 15 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง. (2558, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง. (2558, 20 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย. (2558, 11 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย. (2558, 12 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย. (2558, 18 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอประโคนชัย. (2558, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอพลับพลาชัย. (2558, 12 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอพลับพลาชัย. (2558, 18 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- พัฒนาชุมชนอำเภอพลับพลาชัย. (2558, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- พทยา สายหู. (2534). *กลไกของสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2544). *แนวทางการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ บทบาทครูกับการวิจัยในชั้นเรียน*. กรุงเทพฯ: พริกหวาน กราฟฟิค.
- พิชิต วงศ์คำ. (2551). *การบริหารจัดการที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม: กรณีศึกษากลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านหนองตาไ้ ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- พีระ ลีวลม. (2542). *การศึกษาศักยภาพของทุนทางสังคมของชุมชนไซเบอร์*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการสารสนเทศสิ่งแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.

- เพ็ญประภา ภัทรานุกรม. (2553). การพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ในชุมชนประสบ
ภัยพิบัติสึนามิ: กรณีศึกษา ชุมชนในพื้นที่จังหวัดพังงา. *วารสารร่วมพลย์*, 28(2), 1-34.
- เพ็ญพราว พิมสอน. (2541). *นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา
ในปัจจุบัน ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภกา
การพิมพ์.
- แพงสี คำมุงคุณ. (2551). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินงานของกลุ่มท้องถิ่น
(กลุ่มออมทรัพย์) แม่หญิงลาว บ้านตานมิโซ อำเภอไชทานี นครหลวงเวียงจันทร์.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมเพื่อการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.*
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2540). *ประชามต่าบด*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2541). *แผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนการวิจัย.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2542). *สังคม สัจจร: สำนักไทยที่พึงปรารถนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
บูรณชนบทแห่งประเทศไทยในพระราชาอุปถัมภ์.
- ไพพาลี เหลืองภัทรเชวง. (2547). *ทุนทางสังคมกับการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและ
ชุมชนเมือง: ศึกษากรณีหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จกับหมู่บ้านที่ประสบความล้มเหลว.
ภาคินพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคมและ
สิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*
- ไพโรรินทร์ พุดินอก. (2554). *กระบวนการใช้ทุนทางสังคมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน:
กรณีศึกษา หมู่บ้านโนนสังข์ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี.*
- ไพวัน แสงพะจัน. (2550). *ความพึงพอใจของสมาชิกกลุ่มต่อกับกลุ่มท้องถิ่น บ้านสิ่วไถ
อำเภอละคม จังหวัดเวียงจันทร์. เวียงจันทน์: มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว.*
- ภัทรวรรณ กาลือ. (2553). *การบริหารจัดการองค์กรออมบุญวันละหนึ่งบาทเพื่อสวัสดิการชุมชน
บ้านดอนไชย สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน เทศบาลตำบลล้อมแรด อำเภอดิน
จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคม
สงเคราะห์ศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- มติชนออนไลน์. (2559). *สฎีป น.1: ย้อนดำนาน ปราสาทเขาปลายบัด. เข้าถึงได้จาก
<http://www.matichon.co.th/news/63242>.*

- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2549). *แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2545). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการบริหารจัดการ*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์. (2546). *ทุนวัฒนธรรม: วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- รัตนะ บัวสนธิ์. (2542). *การประเมินผลโครงการ การวิจัยเชิงปริมาณ*. กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พรีนซ์.
- รันตพงษ์ จันทะวงษ์. (2546). *ทุนทางสังคมที่สัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน: กรณีศึกษา ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์พับลิเคชั่นส์.
- รุ่ง แก้วแดง. (2541). *การนำภูมิปัญญาไทยเข้าระบบสู่การศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เรวัฒน์ ชาตรีวิศิษฎ์, ศิรินทร ภูจินดา, อาทิตา ชูตระกูล, นันทน์ภัส จินานุรักษ์, พิมพ์ชนก พ่วงกระแสน, และวรพจน์ นิลจู. (2553). *Strategic management*. กรุงเทพฯ : ถึงทรัพย์การพิมพ์.
- เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์. (2542). *ภาษาศาสตร์ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลดาวลัย คำภา. (2555). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*. *วารสารเศรษฐศาสตร์สุโขทัยธรรมมาธิราช*, 6(2), 1-27.
- ลักขณา รอดสน. (2540). *การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่อง เรือ...สายน้ำ... และชีวิตชาวปทุมธานี*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วรฤทธิ มูลสิน. (2556). *แนวคิดหลังทันสมัย*. อุบลราชธานี: ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป.
- วรรณะ ท้าวเพชร. (2553). *กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล ชับสมอทอดตามแนวทางการจัดการภาครัฐแนวใหม่*. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์. (2548). *ทุนทางสังคม*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).

- วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์. (2551). *ทุนทางสังคม กระบวนทัศน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: ฟิสิกส์เซ็นเตอร์.
- วัฒนา พัฒนพงศ์. (2546). *BSC และ KPI เพื่อการเติบโตขององค์กรอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2544). *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหมู่บ้าน
- วิจิต อู่อ่อน. (2548). *การวิจัยและการสืบค้นข้อมูลทางธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: พรินท์แอมมี่ (ประเทศไทย).
- วิเชียร วิทยอุดม. (2549). *พฤติกรรมองค์กร* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ชีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- วิทยา จันทร์แดง. (2555). *การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- วิฑูลย์ แก้วสุวรรณ. (2558). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2548). *การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- วิระพันธุ์ อันธ์. (2546). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของจังหวัดบุรีรัมย์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์ เพื่อการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.
- ศิริพงษ์ นวลแก้ว. (2540). *การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิริเพ็ญ ยาวะโนภาส. (2552). *ทุนทางสังคมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาบ้านเปิด หมู่ 7 ตำบลโพนแพ่ง อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี*. การศึกษาอิสระ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2539). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: วิสิทธิ์พัฒนา.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ปริญ ลักขิตานนท์ และสุกร เสรีรัตน์. (2552). *องค์กรและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: ชีรพิมพ์และไซเท็กซ์.

- ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ปริญ ลักขิตานนท์, ศุภร เสรีรัตน์, และองอาจ ปทะวานิช. (2539). *กลยุทธ์การตลาดการบริหารการตลาดและกรณีตัวอย่าง*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์, สมชาย หิรัญกิตติ และสมศักดิ์ วานิชยาภรณ์. (2545). *ทฤษฎีองค์การฉบับมาตรฐาน*. กรุงเทพฯ: บลูไคมอน.
- ศูนย์ข้อมูลปราสาทเมืองต่ำ. (ม.ป.ป.). *ปราสาทเมืองต่ำ (ป้ายข้อมูลในศูนย์ข้อมูลปราสาทเมืองต่ำ)*.บุรีรัมย์: ม.ป.ท.
- สถาบันการเงินกองทุนบ้านถนนหัก. (2556). *รายงานประจำปีของแผนพัฒนากองทุนบ้านถนนหัก*.บุรีรัมย์: สถาบันการเงินกองทุนบ้านถนนหัก.
- สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. (2545). *ยุทธศาสตร์เพื่อเอาชนะความยากจน*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์. (2542). *การวิจัยการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. นครราชสีมา: สถาบันราชภัฏนครราชสีมา.
- สมคิด บางโม. (2545). *องค์การและการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2543). *การวางแผนเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- สมชาย สุเทศ. (2554). *การบริหารการจัดการภาครัฐแนวใหม่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2551). *การบริหาร*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมพันธ์ เตชะอธิก (2540). *การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน*. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมยศ นาวิการ. (2544). *การบริหารเชิงกลยุทธ์และนโยบายธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- สมยศ นาวิการ. (2545). *การพัฒนาองค์การและการจูงใจ*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (25379). *สังคมวิทยาชนบท: แนวคิดทางทฤษฎีและแนวโน้มในสังคมไทย*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมาชิกกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้าน โลกเมือง. (2558, 12 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- สมาชิกกลุ่มผลิตข้าวภูเขาไฟบ้าน โลกเมือง. (2558, 16 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- สมาชิกกลุ่มอมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โลกเจริญ. (2558, 17 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2525). *การพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2543). *ทฤษฎี และกลยุทธ์การพัฒนาสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สามารถ จันทร์สุรย์. (2534). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นคืออะไร อย่างไร: การสัมมนาทางวิชาการ เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: อรุณสภาคลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541 ก). *แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541 ข). *ระบบการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ: การอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนานโยบายและวางแผนการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). *ผู้บริหารสถานศึกษาด้านแบบ 2544*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-พ.ศ. 2549*. เข้าถึงได้จาก <http://www.nesdb.go.th>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2547). *แผนกลยุทธ์*. เข้าถึงได้จาก <https://www.egov.go.th/th/government-agency/186/>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *รายงานการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์. (2556). *แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (ปี 2557-2560) จังหวัดบุรีรัมย์*. บุรีรัมย์: กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์.
- สำนักงานไทยตำบลดอทอง. (2551). *หมู่บ้าน โอท็อปเพื่อการท่องเที่ยว*. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaitambon.com/otopvillage/141206101332>
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์. (2551). *รายงานการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดบุรีรัมย์*. บุรีรัมย์: สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์. (2555). *รายงานการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดบุรีรัมย์*. บุรีรัมย์: สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์. (2558). *รายงานการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดบุรีรัมย์*. บุรีรัมย์: สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์.
- สำนักงานสถิติจังหวัดบุรีรัมย์. (2558). *ข้อมูลสถิติจังหวัดบุรีรัมย์*. เข้าถึงได้จาก <http://buriram.nso.go.th/index.php>

- สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต. (2546). การพัฒนาทุนทางสังคม. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 40(3), 36-40.
- สำเนียง ขวัญเมือง. (2556, 12 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- สิงหนุ ขุนนิษฐ์. (2551). *บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาชุมชนไปสู่ชุมชนเข้มแข็งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง. การศึกษาอิสระ* รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2547). *พลังท้องถิ่นบทสังเคราะห์งานวิจัยด้านชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุจิตรา ขางนอก. (2550). *กิจกรรมการขับเคลื่อนทุนในสังคมเพื่อการพัฒนา กรณีศึกษาชุมชนสามัคคี เขตวังทองหลาง. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*.
- สุจินดา สุขกำเนิด และสมพจน์ กลมกลืนกัน. (2542). *อาสาสมัครสาธารณสุขกับบทบาทการพัฒนาสุขภาพอนามัยของเพื่อนบ้านในอดีตปัจจุบัน. วารสารสุขภาพภาคประชาชน ภาคอีสาน*, 23(4), 10-18.
- สุจิตใจ กรองทอง. (2553). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในเขตจังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*.
- สุธิวังศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2540). *หลักภาษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 13)*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรเชษฐ์ จิตตะวิกุล. (2542). *หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- สุรพันธ์ ต้นศรีวงษ์. (2538). *วิธีการสอน*. กรุงเทพฯ: สยามสปอร์ต ซินดิเคท.
- สุรวุฒิ ปัดไธสง. (2542). *การเรียนรู้เพื่อเป็นพลเมือง: รากแก้วกระบวนการสร้างประชาคม*. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล. (2554). *อิทธิพลของการบริหารจัดการที่ดีและการสร้างทุนทางสังคมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านภาคเหนือ. วารสารสมาคมนักวิจัย, 16(3), 39-51*.

- เสกสิทธิ์ แสงเรือง. (2535). *กระบวนการและปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานสหกรณ์ร้านค้า: ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์ร้านค้าชุมชนมัธยมศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาชุมชน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- เสน่ห์ จัยโต. (2545). *องค์การสมัยใหม่*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เสนาะ ดิยาว. (2544). *หลักการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสรี ชาหลา และเรืองยศ จันทศิริ. (2544). *กระบวนการเรียนรู้ของประชาชน: คือ แนวทางพัฒนาชุมชนและกึ่งวิถุชาติ*. นครสวรรค์: สวรรค์วิถีการพิมพ์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2539). *23 ประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับโรคเอดส์ภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.
- เสรี พงศ์พิศ. (2546). *แนวคิดและทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม (Social network theory)*. เข้าถึงได้จาก www.newwavefarmer.cp/forum/index.php?topic=456.0;wap2
- เสรี พงศ์พิศ. (2547 ก). *แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญาไทย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2547 ข). *ร้อยคำที่ควรรู้*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสวลักษณ์ สมสุข. (2550). *การฟื้นฟูชุมชน: ยุทธศาสตร์การลงทุนในสังคม กรณีศึกษาค่าบาลต้นแบบ อำเภอพัฒนานิคม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- องค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก. (2558). *แผนพัฒนาชุมชน*. บุรีรัมย์: ม.ป.ท.
- องค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก. (2559). *แผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2559-2561*. บุรีรัมย์: องค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก.
- อนันต์ เกตุวงศ์. (2534). *หลักและเทคนิคการวางแผน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อมรรัตน์ อภินันท์มหกุล. (2555). *รัฐกับการพัฒนาทุนทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2543). *ทุนทางสังคมในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในสังคมไทย*. *วารสารวิจัยสังคม*, 23, 34-50.
- อังกูล สมคะเนย์. (2535). *สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อัจฉรา ปานพ่วง. (2553). *การศึกษาชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลปากโทก อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก*. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อัมรา สยามวาลา. (2544). *ทูลทางสังคมกับความยากจน*. ใน *การสัมมนาวิชาการประจำปี 2544 เรื่องยุทธศาสตร์การขจัดปัญหาความยากจน* (หน้า 1-7). ชลบุรี: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- อาทิตย์ บุคคาดวง. (2554). *ความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ของชุมชนบ้านบางไพร อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2541). *มิติชุมชน วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). *ภาพการศึกษากับชุมชน: กรอบแนวคิดและข้อเสนอในการศึกษาวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุทิศ ขาวเขียร. (2546). *ยุทธศาสตร์ขององค์กรเพื่อการบริหาร*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- เอกกมล อ่อนศรี. (2544). *ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหาร, โครงการบัณฑิตศึกษาเทคโนโลยีการบริหาร, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เอกวิทย์ ฌ ถलग. (2540). *ภูมิปัญญาชาวบ้าน วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้-แก้ปัญหาของชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- เอนก นาคะบุตร. (2545). *ทุนทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี่.
- เอี่ยม ทองดี. (2542). *วัฒนธรรมและภูมิปัญญา*. กรุงเทพฯ: มหิดล.
- โฮมสเตย์บ้าน โลกเมือง. (2558). *การส่งเสริมและพัฒนาโฮมสเตย์ไทยเพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว*. นุรีรัมย์: ม.ป.ท.
- Becker, B. E., & Huselid, M. A. (2001). *The HR scorecard: Linking people, strategy, and performance*. Boston: Harvard Business School Press.
- Chandler, A. D. (1962). *Strategy and structure: Chapters in the history of the American industrial enterprise*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Dasuki, A. W. (2008). *Banking for the poor: The role of Islamic banking in microfinance initiatives*. Retrieved from <http://www.Chonburi-epc.com/content07.php>

- Dessler, G. (1976). *Organization and management: A contingency approach*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Dubrin, J. A., & Ireland, R. D. (1993). *Management organization* (2nd ed.). Western: College Publishing.
- Fayol, H. (1949). *General and industrial management*. London: Sir Issac Pitman & Sons.
- Gulick, L., & Urwick, L. (1937). *Paper on the science of administration*. Clifton: Augustus M. Kelley.
- Haroon Sseguya (2009 a). Harnessing community capitals for livelihood enhancement: experiences from a livelihood program in rural Uganda. *Journal Community Development*, 40(2), 123-138.
- Haroon Sseguya. (2009 b). *Impact of social capital on food security in Southeast Uganda*. Doctoral Dissertations, Sustainable Agriculture Sociology, Iowa State University.
- Ingham, J. (2007). *Strategic human capital management: Creating value through people*. Burlington, MA: Butterworth-Heinemann Elsevier.
- Marobela, M. (2008). New public management and the corporatisation of the public sector in peripheral capitalist countries. *International Journal of Social Economics*, 35(6), 423-434.
- Nug Wah Win. (2011). *Impacts of a natural disaster on well-being, happiness and social capital in two nargis-affected area in Myanmar*. Master's thesis, Economics, Faculty of Economics, Chiang Mai University.
- OECD. (2007). *Guidelines for multinational enterprises*. Retrieved from http://www.oecd.org/topic/0,2686,en_2649_34889_1_1_1_1_37439,00.html
- Organization for Economic Co-operation and Development. (2007). *Preformance budgrling in OECD countries*. Paris: OECD.
- Polly, M. (2010). *Transforming the South African credit market through group lending mechanisms*. Retrieved from [http:// www.aabro/cp/manmanuscripts/09212.pdf](http://www.aabro/cp/manmanuscripts/09212.pdf)
- Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and application in modern sociology. *Annual Review of Sociology* 24, 1-24.
- Putnam, R. D. (1993). The prosperous community-social capital and public life. *American Prospect*, 4(13), 35-45.

- Rajendra Prasad Mishra. (2006). *Social capital and performance of vegetable production program farming communities of Western Nepal*. Master's thesis, Science Agricultural Systems, Faculty of Agriculture, Chiang Mai University.
- Schermerhorn, J. R. (1999). *Management*. New York: John Wiley.
- Schultz, T. W. (1960). Capital formation by education. *Journal of Political Economy*, 68, 571-583.
- Senge, P. M. (1990). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization*. New York: Doubleday
- Ssegya, H. (2009). *Impact of social capital on food security in Southeast Uganda*. Doctoral Dissertations, Sustainable Agriculture Sociology, Iowa State University.
- Woolock, M., & Narayan, D. (2000). Social capital: Implications for development theory, research, and policy. *The World Bank Research Observer*, 15(2), 25-249.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

การศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์/ ผู้บริหารส่วนภูมิภาค/ ประธานกลุ่ม/ ผู้บริหารส่วนท้องถิ่น/ กลุ่มนักพัฒนาชุมชน/ กลุ่มนักวิชาการทุนทางสังคม และชุมชนเข้มแข็ง/ กลุ่มสมาชิกที่เป็นแกนนำที่ปฏิบัติงานในชุมชนด้านทุนทางสังคมของชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์
2. แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ จึงขอความกรุณาท่านได้โปรดตอบคำสัมภาษณ์ให้ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด คำตอบของท่านมีคุณค่ายิ่งต่องานวิจัย และข้อมูลเหล่านี้จะไม่กระทบต่อหน่วยงานของท่านหรือต่อการปฏิบัติงานของท่านแต่อย่างใด
3. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีทั้งหมด 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 คือ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับแบบสัมภาษณ์ของผู้ตอบคำสัมภาษณ์ ทั้งหมดมี 4 ข้อ ได้แก่

1. ข้อมูลทั่วไป
2. วันที่.....เดือน.....ปี.....เวลา.....ในการสัมภาษณ์
3. สถานที่สัมภาษณ์.....
4. ตำแหน่งสถานภาพภายในกลุ่ม.....

ตอนที่ 2 คือ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งหมดมี 4 วัตถุประสงค์ ได้แก่

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคมีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปของการสัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์

- [] ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์
- [] ประธานศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์
- [] นักพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์
- [] นักพัฒนาชุมชนอำเภอ
- [] ประธานกลุ่ม
- [] ผู้บริหารส่วนท้องถิ่น
- [] นักวิชาการทุนทางสังคมและชุมชนเข้มแข็ง
- [] กลุ่มสมาชิกที่เป็นแกนนำ

วันเวลาในการสัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

อาชีพ.....ตำแหน่ง.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

สถานภาพภายในกลุ่ม/ ชุมชน.....

ข้อมูลของท่านผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ ทั้งนี้การนำเสนอข้อมูลจะนำเสนอโดยภาพรวม

และท่านสามารถจะถอนตัวจากการให้สัมภาษณ์ข้อมูลได้ตลอดเวลา

ตอนที่ 2 ข้อมูลการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้ให้สัมภาษณ์: ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ข้อคำถาม

1. ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งมีบอกไว้ว่าอย่างไรบ้าง
2. ท่านมีความเห็นว่ายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมอย่างไร
3. ท่านมีความเห็นว่ายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งส่งผลต่อคุณภาพการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด
4. ท่านมีแนวทางส่งเสริมให้การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งให้มีคุณภาพมากขึ้นได้อย่างไร
5. ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมเกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งคืออะไร
6. การที่ชุมชนได้รวมกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกิดความเข้มแข็งขึ้น เป็นผลมาจากยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์หรือไม่ อย่างไร
7. ท่านคิดว่าชุมชนได้รวมกลุ่มกันบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์อย่างไรได้บ้าง

ตอนที่ 2 ข้อมูลการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้ให้สัมภาษณ์: ประธานกลุ่ม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

1. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งของท่านอย่างไร
 - 1.1 วิธีการหมายถึงท่านมีกระบวนการขั้นตอนของการบริหารจัดการทุนทางสังคมอย่างไร
 - 1.2 มีหรือไม่มี

- 1.3 ถ้ามี มีวิธีการอย่างไร โปรดอธิบาย พร้อมยกตัวอย่าง
 2. ให้ท่านอธิบายการบริหารจัดการกลุ่มของท่านมีความเข้มแข็งและท่านมีวิธีการบริหารจัดการทุนทางสังคมของกลุ่มอย่างไร
 3. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ทุนทางสังคมในชุมชนเข้มแข็งและมีระบบการบริหารจัดการทุนทางสังคมและชุมชนเข้มแข็งอย่างไร
 4. กลุ่มของท่าน มีที่มาและหลักการหรือแนวคิดในการจัดตั้งขึ้นมาอย่างไร
 5. ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่เป็นทุนทางสังคมใดบ้างสนับสนุน จึงทำให้การบริหารจัดการกลุ่มของท่านประสบความสำเร็จได้
 6. จากทุนทางสังคมที่ท่านระบุนมา ทุนทางสังคมด้านใดที่คิดว่ามีความเข้มแข็งที่สุด
 7. ท่านคิดว่าทุนทางสังคมมีผลต่อความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่มของท่านมากน้อยเพียงใด อย่างไรพร้อมทั้งขอให้ยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน
 8. ท่านมีแนวคิดหรือวิธีการบริหารจัดการกลุ่มของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งของท่านอย่างไร
 9. โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งเป็นอย่างไร
 10. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ทุนทางสังคมในชุมชนเข้มแข็ง
 11. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับว่าทุนทางสังคมมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการกลุ่มของท่าน
 12. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการกลุ่มที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งต้องทำอะไรบ้าง
- วัตถุประสงค์ข้อที่ 2** เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง
1. ท่านคิดว่ายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมในด้านการสร้างกลุ่มออมทรัพย์หรือไม่อย่างไร
 - 1.1 ชุมชนของท่านมีทุนทางสังคมอะไรบ้าง
 - 1.2 ทุนทางสังคมที่ระบุนมาทุนทางสังคมใดที่เข้มแข็งที่สุด
 - 1.3 มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมอย่างไร
 - 1.4 ที่ว่ามีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมมีผลอย่างไร โปรดอธิบาย พร้อมยกตัวอย่าง

2. ท่านมีแนวทางในการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งอย่างไร
3. อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ท่านสามารถบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งได้
4. กลุ่มของท่านได้นำหลักยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ มาใช้ในการบริหารจัดการด้วยหรือไม่ อย่างไร

5. ท่านคิดว่าการที่กลุ่มของท่าน เกิดความเข้มแข็งขึ้นได้ เป็นเพราะท่านได้ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ หรือไม่อย่างไร

6. ชุมชนได้รวมกลุ่มกันบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์อย่างไร

7. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมถึงยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการกลุ่มของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

1. การบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งของท่าน ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่สนับสนุนหรือเกื้อกูลได้แก่ปัจจัยอะไรบ้าง
2. ขอให้ท่านอธิบายปัจจัยที่สนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง
3. ท่านคิดว่าปัจจัยสนับสนุนที่ควรส่งเสริมต่อการสร้างทุนทางสังคมให้เข้มแข็งในชุมชนคืออะไร
4. นอกจากมีปัจจัยที่สนับสนุนดังได้กล่าวมาในข้อ 3 แล้ว ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรือไม่ ถ้ามีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคโปรดระบุ พร้อมอธิบาย และยกตัวอย่างประกอบ
5. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคข้อใดที่ท่านคิดว่าแก้ไขปัญหายากที่สุด
6. ในกรณีที่มีการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมมีปัญหาอุปสรรค ท่านมีแนวทางแก้ไขปัญหามหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในแต่ละข้ออย่างไร โปรดอธิบาย พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

1. ขอให้ท่านเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของท่านเพิ่มเติม
2. ขอให้ท่านเสนอแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มอื่น ๆ ที่ต้องการมีความเข้มแข็งเหมือนกลุ่มของท่าน
3. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มในชุมชนของท่าน

ตอนที่ 2 ข้อมูลการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้ให้สัมภาษณ์: ผู้บริหารส่วนท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

1. ท่านคิดว่ายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของท่านหรือไม่อย่างไร

- 1.1 ชุมชนของท่านมีทุนทางสังคมอะไรบ้าง
- 1.2 ทุนทางสังคมที่ระดมทุนทางสังคมใดที่เข้มแข็งที่สุด
- 1.3 มีผลต่อการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างไร
- 1.4 ที่ว่าการบริหารจัดการทุนทางสังคมมีผลต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

มีผลอย่างไร โปรดอธิบาย พร้อมยกตัวอย่าง

2. ท่านมีแนวทางในการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของท่านอย่างไร

3. อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้การบริหารจัดการทุนทางสังคมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของท่านเข้มแข็งด้านการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์

4. ในท้องถิ่นของท่านได้นำหลักยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มาใช้ในการบริหารจัดการด้วยหรือไม่ อย่างไร

5. ท่านคิดว่ากรณีที่ในท้องถิ่นของท่านเกิดความเข้มแข็งขึ้นได้ เป็นเพราะท่านได้ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์หรือไม่ อย่างไร

6. ท้องถิ่นได้รวมกลุ่มกันบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์อย่างไร

7. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมถึงยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการกลุ่ม.....ในท้องถิ่นของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมเพื่อให้ท้องถิ่นเข้มแข็ง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

1. ชุมชนเข้มแข็งในระดับท้องถิ่นของท่านมีที่มาและหลักการหรือแนวคิดในการจัดตั้งขึ้นมาอย่างไร

2. ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่เป็นทุนทางสังคมใดบ้างสนับสนุน จึงทำให้การบริหารจัดการกลุ่ม.....ของชุมชนเข้มแข็งในระดับท้องถิ่นของท่านประสบความสำเร็จได้

3. จากทุนทางสังคมที่ท่านระดมมา ทุนทางสังคมด้านใดที่คิดว่ามีความเข้มแข็งที่สุด

4. ท่านคิดว่าทุนทางสังคมมีผลต่อความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่ม.....ของชุมชนเข้มแข็งในระดับท้องถิ่นของท่านมากน้อยเพียงใด อย่างไร พร้อมทั้งขอให้ยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน

5. ท่านมีแนวคิดหรือวิธีการบริหารจัดการกลุ่ม....ของชุมชนเข้มแข็งในระดับท้องถิ่นของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งของท่านอย่างไร

6. โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม....ของชุมชนเข้มแข็งในระดับท้องถิ่นของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งเป็นอย่างไร

7. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ทุนทางสังคมในชุมชนในระดับท้องถิ่นของท่านเข้มแข็ง

8. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับว่าทุนทางสังคมมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการกลุ่ม....ของชุมชนเข้มแข็งในระดับท้องถิ่นของท่าน

9. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการกลุ่ม....ของชุมชนในระดับท้องถิ่นที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งต้องทำอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคมีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

1. การบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในท้องถิ่นของท่าน ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่สนับสนุนหรือเกื้อกูลได้แก่ปัจจัยอะไรบ้าง

2. ขอให้ท่านอธิบายปัจจัยที่สนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในแต่ละภูมิภาค

3. ท่านคิดว่าปัจจัยสนับสนุนที่ควรส่งเสริมต่อการสร้างทุนทางสังคมให้เข้มแข็งในชุมชนคืออะไร

4. นอกจากมีปัจจัยที่สนับสนุนดังได้กล่าวมาในข้อ 3 แล้ว ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรือไม่ ถ้ามีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคโปรดระบุ พร้อมอธิบาย และยกตัวอย่างประกอบ

5. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคข้อใดที่ท่านคิดว่าแก้ไขปัญหายากที่สุด

6. ในกรณีที่มีการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมมีปัญหาอุปสรรคท่านมีแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในแต่ละข้ออย่างไร โปรดอธิบาย พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

1. ขอให้ท่านเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมในท้องถิ่นอื่น ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์เพิ่มเติม

2. ขอให้ท่านเสนอแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้ท้องถิ่นอื่น ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ต้องการมีความเข้มแข็งเหมือนท้องถิ่นของท่าน
3. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มในท้องถิ่นของท่าน

ตอนที่ 2 ข้อมูลการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้ให้สัมภาษณ์: กลุ่มนักพัฒนาชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

1. ท่านคิดว่ายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมในหน่วยงานของท่านหรือไม่อย่างไร
 - 1.1 การบริหารจัดการทุนทางสังคมมีผลต่อหน่วยงานนักพัฒนาชุมชนท่านอย่างไร
 - 1.2 ที่ว่าการบริหารจัดการทุนทางสังคมมีผลต่อหน่วยงานคือมีผลอย่างไร
- โปรดอธิบาย พร้อมยกตัวอย่าง
2. ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการทำงานของนักพัฒนาชุมชนอย่างไรบ้าง
3. กลุ่ม....ในเขตดูแลของท่านได้นำหลักยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มาใช้ในการบริหารจัดการด้วยหรือไม่ อย่างไร
4. ท่านคิดว่าการที่กลุ่ม....ในเขตดูแลของท่านเกิดความเข้มแข็งขึ้นได้ เป็นเพราะท่านได้ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์หรือไม่ อย่างไร
5. ท้องถิ่นได้รวมกลุ่มกันบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์อย่างไร
6. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมถึงยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการกลุ่มในเขตดูแลของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมเพื่อให้ท้องถิ่นเข้มแข็ง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

1. ชุมชนเข้มแข็งในเขตดูแลของท่านมีที่มาและหลักการหรือแนวคิดในการจัดตั้งขึ้นมาอย่างไร
2. ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่เป็นทุนทางสังคมใดบ้างสนับสนุน จึงทำให้การบริหารจัดการกลุ่มของชุมชนเข้มแข็งในเขตดูแลของท่านประสบความสำเร็จได้
3. จากทุนทางสังคมที่ท่านระบุนมา ทุนทางสังคมด้านใดที่คิดว่ามีความเข้มแข็งที่สุด

4. ท่านคิดว่าทุนทางสังคมมีผลต่อความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่ม....ของชุมชนเข้มแข็งในเขตดูแลของท่านมากน้อยเพียงใด อย่างไร พร้อมทั้งขอให้ยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน
5. ท่านมีแนวคิดหรือวิธีการบริหารจัดการกลุ่ม....ของชุมชนเข้มแข็งในเขตดูแลของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งของท่านอย่างไร
6. โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม....ของชุมชนเข้มแข็งในเขตดูแลของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งเป็นอย่างไร
7. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ทุนทางสังคมในชุมชนในเขตดูแลของท่านเข้มแข็ง
8. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับว่าทุนทางสังคมมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการกลุ่ม....ของชุมชนเข้มแข็งในเขตดูแลของท่าน
9. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการกลุ่ม....ของชุมชนในเขตดูแลที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งต้องทำอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

1. การบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในท้องถิ่นของท่าน ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่สนับสนุนหรือเกื้อกูลได้แก่ปัจจัยอะไรบ้าง
2. ขอให้ท่านอธิบายปัจจัยที่สนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในแต่ภูมิภาค
3. ท่านคิดว่าปัจจัยสนับสนุนที่ควรส่งเสริมต่อการสร้างทุนทางสังคมให้เข้มแข็งในชุมชนคืออะไร
4. นอกจากมีปัจจัยที่สนับสนุนดังได้กล่าวมาในข้อ 3 แล้ว ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรือไม่ ถ้ามีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคโปรดระบุ พร้อมอธิบาย และยกตัวอย่างประกอบ
5. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคข้อใดที่ท่านคิดว่าแก้ไขปัญหายากที่สุด
6. ในกรณีที่มีการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมมีปัญหาอุปสรรคท่านมีแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในแต่ละข้ออย่างไร โปรดอธิบาย พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

1. ขอให้ท่านเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมในเขตดูแลอื่น ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์เพิ่มเติม
2. ขอให้ท่านเสนอแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้เขตดูแลอื่น ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์ที่ต้องการมีความเข้มแข็งเหมือนท้องถิ่นของท่าน

3. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มในเขตดูแลของท่าน

ตอนที่ 2 ข้อมูลการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้ให้สัมภาษณ์: นักวิชาการทุนทางสังคมและชุมชนเข้มแข็ง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

1. ท่านคิดว่ายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มในชุมชนอย่างไร
2. กลุ่ม....ในพื้นที่ของท่านได้นำหลักยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มาใช้ในการบริหารจัดการด้วยหรือไม่ อย่างไร
3. ท่านคิดว่ากรณีที่กลุ่ม....ในพื้นที่ของท่านเกิดความเข้มแข็งขึ้นได้ เป็นเพราะท่านได้ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์หรือไม่ อย่างไร
4. ท้องถิ่นได้รวมกลุ่มกันบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์อย่างไร
5. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมถึงยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการกลุ่ม....ในพื้นที่ของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมเพื่อให้ท้องถิ่นเข้มแข็ง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

1. กลุ่ม....ของชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่ของท่านมีที่มาและหลักการหรือแนวคิดในการจัดตั้งขึ้นมาอย่างไร
2. ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่เป็นทุนทางสังคมใดบ้างสนับสนุน จึงทำให้การบริหารจัดการกลุ่ม....ของชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่ของท่านประสบความสำเร็จได้
3. จากทุนทางสังคมที่ท่านระบุนมา ทุนทางสังคมด้านใดที่คิดว่ามีความเข้มแข็งที่สุด
4. ท่านคิดว่าทุนทางสังคมมีผลต่อความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่ม....ของชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่ของท่านมากน้อยเพียงใด อย่างไร พร้อมทั้งขอให้ยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน
5. ท่านมีแนวคิดหรือวิธีการบริหารจัดการกลุ่ม....ของชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่ของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งของท่านอย่างไร
6. โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม....ของชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่ของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งเป็นอย่างไร

7. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ทุนทางสังคมในชุมชนในพื้นที่ของท่านเข้มแข็ง

8. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับว่าทุนทางสังคมมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการกลุ่ม...ของชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่ของท่าน

9. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการกลุ่ม...ของชุมชนในพื้นที่ที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งต้องทำอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

1. การบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่ของท่าน ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่สนับสนุนหรือเกื้อกูลได้แก่ปัจจัยอะไรบ้าง
2. ขอให้ท่านอธิบายปัจจัยที่สนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในแต่ละภูมิภาค
3. ท่านคิดว่าปัจจัยสนับสนุนที่ควรส่งเสริมต่อการสร้างทุนทางสังคมให้เข้มแข็งในชุมชนคืออะไร
4. นอกจากมีปัจจัยที่สนับสนุนดังได้กล่าวมาในข้อ 3 แล้ว ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรือไม่ ถ้ามีปัจจัยที่เป็นอุปสรรค โปรดระบุ พร้อมอธิบาย และยกตัวอย่างประกอบ
5. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคข้อใดที่ท่านคิดว่าแก้ไขปัญหายากที่สุด
6. ในกรณีที่มีการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมมีปัญหาอุปสรรคท่านมีแนวทางแก้ไข ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในแต่ละข้ออย่างไร โปรดอธิบาย พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

1. ขอให้ท่านเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมในพื้นที่ดูแลอื่น ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์เพิ่มเติม
2. ขอให้ท่านเสนอแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้พื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์ที่ต้องการมีความเข้มแข็งเหมือนท้องถิ่นของท่าน
3. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มในพื้นที่ดูแลของท่าน

ตอนที่ 2 ข้อมูลการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้ให้สัมภาษณ์: กลุ่มสมาชิกที่เป็นแกนนำ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

1. กลุ่มของท่านได้นำหลักยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มาใช้ในการบริหารจัดการด้วยหรือไม่ อย่างไร
2. ท่านคิดว่าการที่กลุ่มของท่านเกิดความเข้มแข็งขึ้นได้ เป็นเพราะท่านได้ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์หรือไม่ อย่างไร
3. ชุมชนได้รวมกลุ่มกันบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์อย่างไร
4. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมถึงยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการกลุ่มของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

1. กลุ่มของท่านมีที่มาและหลักการหรือแนวคิดในการจัดตั้งขึ้นมาอย่างไร
2. ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่เป็นทุนทางสังคมใดบ้างสนับสนุน จึงทำให้การบริหารจัดการกลุ่มของท่านประสบความสำเร็จได้
3. จากทุนทางสังคมที่ท่านระบุนมา ทุนทางสังคมด้านใดที่คิดว่ามีความเข้มแข็งที่สุด
4. ท่านคิดว่าทุนทางสังคมมีผลต่อความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่มของท่านมากน้อยเพียงใด อย่างไร พร้อมทั้งขอให้ยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน
5. ท่านมีแนวคิดหรือวิธีการบริหารจัดการกลุ่มของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งของท่านอย่างไร
6. โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งเป็นอย่างไร
7. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ทุนทางสังคมในชุมชนเข้มแข็ง
8. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับว่าทุนทางสังคมมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการกลุ่มของท่าน
9. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการกลุ่มที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งต้องทำอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

มีผลต่อการบริหารจัดการกองทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

1. การบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งของท่าน ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่สนับสนุนหรือเกื้อกูลได้แก่ปัจจัยอะไรบ้าง
2. ขอให้ท่านอธิบายปัจจัยที่สนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง
3. ท่านคิดว่าปัจจัยสนับสนุนที่ควรส่งเสริมต่อการสร้างทุนทางสังคมให้เข้มแข็งในชุมชนคืออะไร
4. นอกจากมีปัจจัยที่สนับสนุนดังได้กล่าวมาในข้อ 3 แล้ว ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรือไม่ ถ้ามีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคโปรดระบุ พร้อมอธิบาย และยกตัวอย่างประกอบ
5. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคข้อใดที่ท่านคิดว่าแก้ไขปัญหายากที่สุด
6. ในกรณีที่มีการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมมีปัญหาอุปสรรคท่านมีแนวทางแก้ไข ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในแต่ละข้ออย่างไร โปรดอธิบาย พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

1. ขอให้ท่านเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของท่านเพิ่มเติม
2. ขอให้ท่านเสนอแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มอื่น ๆ ที่ต้องการมีความเข้มแข็งเหมือนกลุ่มของท่าน
3. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มในชุมชนของท่าน

ภาคผนวก ข
แบบสอบถาม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 7 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ 1) เพศ 2) อายุ 3) สถานะในกลุ่ม 4) กลุ่มอาชีพที่สังกัด 5) รายได้ต่อเดือน 6) ระดับการศึกษา 7) อาชีพหลัก 8) ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่ม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม

ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ตอนที่ 5 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ตอนที่ 6 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ตอนที่ 7 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ข้อมูลของท่านจะเก็บเป็นความลับ ทั้งนี้การนำเสนอข้อมูลจะนำเสนอโดยภาพรวม และท่านสามารถจะถอนตัวจากการให้ข้อมูลได้ตลอดเวลา

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่านเป็นอย่างดี

พระมหาสุกโขติ บุญวอน

นิสิตปริญญาเอกปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ตามความเป็นจริง

1. เพศ

หญิง

ชาย

2. อายุ.....ปี (เกิน 6 เดือน ปัดเป็น 1 ปี)

3. สถานะในกลุ่ม

คณะกรรมการกลุ่ม

สมาชิกกลุ่ม

4. กลุ่มออมทรัพย์ที่สังกัด

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหว่าน

กลุ่มออมทรัพย์ผลิตข้าวภูเขาไฟบ้านโคกเมือง

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ

กลุ่มกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองกง

5. รายได้ของท่านโดยเฉลี่ยต่อเดือนบาท

6. ระดับการศึกษา

ระดับประถมศึกษาตอนต้น

ระดับประถมศึกษาตอนปลาย

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ระดับอนุปริญญา

ระดับปริญญาตรี

สูงกว่าปริญญาตรี

7. อาชีพหลัก

เกษตรกรรม

รับจ้างทั่วไป

ค้าขาย

อื่น ๆ ระบุ.....

8. ระยะเวลาที่เข้าร่วมกลุ่ม.....ปี (เกิน 6 เดือน ปัดเป็น 1 ปี)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ที่ท่านคิดเห็น

ระดับ 5 เห็นด้วยมากที่สุด

ระดับ 4 เห็นด้วยมาก

ระดับ 3 เห็นด้วยปานกลาง

ระดับ 2 เห็นด้วยน้อย

ระดับ 1 เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อ	ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง	ระดับความคิดเห็น				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
1	ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถและทักษะในการบริหารจัดการ ทุนทางสังคมให้แก่คนในชุมชน					
2	ผู้นำชุมชนมีจิตอาสา มีความเอื้ออาทรมีความเสียสละ มีน้ำใจต่อครอบครัวและในชุมชน					
3	ผู้นำชุมชนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อสังคมและต่อชุมชน					
4	ผู้นำชุมชนมีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความยุติธรรมแก่คน ในชุมชนและในภายนอกชุมชน					
5	สมาชิกของกลุ่มมีความรู้ความสามารถในการบริหารสถาบัน การเงินในชุมชน					
6	สมาชิกของกลุ่มมีการกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการ สถาบันการเงินให้ประสบความสำเร็จแก่สมาชิก					
7	สมาชิกของกลุ่มสามารถเป็นที่พึ่งของคนในชุมชนได้					
8	สมาชิกของกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การฝึกอาชีพ ให้แก่เครือข่ายชุมชน					
9	ชุมชนของท่านได้นำเอาทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ มาประยุกต์ใช้ในครอบครัวให้เกิดประโยชน์					
10	ชุมชนของท่านร่วมกันประชาสัมพันธ์ทุนภูมิปัญญา และวัฒนธรรมที่มีในชุมชนท้องถิ่น เช่น ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง					
11	ชุมชนของท่านมีการส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านและสร้าง เศรษฐกิจในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ					
12	ชุมชนของท่านได้สืบทอดและเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อมาปรับใช้ในครอบครัวและชุมชน					

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ที่ท่านคิดเห็น

ระดับ 5 เห็นด้วยมากที่สุด

ระดับ 4 เห็นด้วยมาก

ระดับ 3 เห็นด้วยปานกลาง

ระดับ 2 เห็นด้วยน้อย

ระดับ 1 เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อ	ด้านแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์	ระดับความคิดเห็น				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
1	กลุ่มของท่านได้มีการนำแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการภายในกลุ่ม					
2	การบริหารในกลุ่มของท่านเป็นไปตามวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์					
3	การบริหารในกลุ่มของท่านสอดคล้องกับพันธกิจในแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์					
4	เป้าหมายการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชนของท่านเป็นไปตามวิสัยทัศน์ของจังหวัดบุรีรัมย์					
5	ความสำเร็จในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชนของท่านเกิดจากการดำเนินงานตามพันธกิจของจังหวัดบุรีรัมย์					
6	ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการบริหารจัดการทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน					
7	วิสัยทัศน์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการส่งเสริมสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น					
8	พันธกิจของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการส่งเสริมให้ชุมชนนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชน					
9	ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการสนับสนุนให้เกษตรกรทำนาโดยใช้เกษตรอินทรีย์					

ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ที่ท่านคิดเห็น

ระดับ 5 เห็นด้วยมากที่สุด

ระดับ 4 เห็นด้วยมาก

ระดับ 3 เห็นด้วยปานกลาง

ระดับ 2 เห็นด้วยน้อย

ระดับ 1 เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อ	ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็ง	ระดับความคิดเห็น				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
1	ประชาชนกลุ่มมีความรู้ความเข้าใจและทักษะในการบริหารจัดการ ทุนมนุษย์ที่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน					
2	ประชาชนกลุ่มมีความสามารถในกำหนดนโยบายและแผนการ ปฏิบัติงานแก่สมาชิกในองค์กร					
3	ประชาชนกลุ่มมีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรและ อำนาจการดำเนินการกำกับ ติดตาม ประเมินผล					
4	สมาชิกในกลุ่มมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ภายในกลุ่ม					
5	สมาชิกในกลุ่มเข้าร่วมประชุมติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงาน อย่างต่อเนื่อง					
6	สมาชิกในกลุ่มร่วมกันบริหารจัดการกลุ่มด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ตามหลักธรรมาภิบาล					
7	สมาชิกในกลุ่มร่วมกันเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ให้คนในชุมชนและนอกชุมชนได้รับทราบ					
8	ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง					
9	ชุมชนสามารถนำเอาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่มาถ่ายทอด ให้ชาวบ้านและสมาชิกภายนอกได้รับรู้					
10	ชุมชนร่วมกันสืบสานและอนุรักษ์ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม ที่ดั้งเดิมของชุมชนให้แก่เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้					
11	ปราชญ์ชาวบ้านสามารถถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้แก่เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง					

ตอนที่ 5 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ที่ท่านคิดเห็น

ระดับ 5 มีความเหมาะสมมากที่สุด

ระดับ 4 มีความเหมาะสมมาก

ระดับ 3 มีความเหมาะสมปานกลาง

ระดับ 2 มีความเหมาะสมน้อย

ระดับ 1 มีความเหมาะสมน้อย

ข้อ	ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง	ระดับความคิดเห็น				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1	สมาชิกในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้และทักษะในด้านการพัฒนาศักยภาพจากนักวิชาการชุมชน					
2	สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน ในการ รักษากฎ ระเบียบ กติกาต่าง ๆ ในชุมชน					
3	มีการนำเอาหลัก ธรรมชาติธรรม คือ มีสัจจะ มีความอดทนการฝึกฝนตนเอง และเสียสละมาปรับใช้ในการบริหารจัดการภายในชุมชน					
4	สมาชิกในชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลมาบริหารจัดการและพัฒนาด้านความรู้					
5	สมาชิกในชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลในการบริหารจัดการกิจกรรมสาธารณะ					
6	สมาชิกในชุมชนได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณจากภาคีเครือข่าย หน่วยงานเอกชนหรือองค์กรต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการ					
7	ชุมชนมีการส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับจากเครือข่ายและองค์กรต่าง ๆ					
8	ชุมชนได้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการบริหารจัดการในกลุ่มสมาชิก					
9	ชุมชนมีการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมจากปราชญ์ชาวบ้าน					

ข้อ	ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็ง	ระดับความคิดเห็น				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
10	ชุมชนได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือ เครื่องจักรกล ด้านการเกษตรจากรัฐบาลและหน่วยงานเอกชน					
11	ปราชญ์ชาวบ้านสามารถถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้แก่เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง					

ตอนที่ 6 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม
ของชุมชนเข้มแข็ง

โปรดเขียนเครื่องหมาย ในช่อง ที่ท่านคิดเห็น

ระดับ 5 เห็นด้วยมากที่สุด

ระดับ 4 เห็นด้วยมาก

ระดับ 3 เห็นด้วยปานกลาง

ระดับ 2 เห็นด้วยน้อย

ระดับ 1 เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อ	ด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็ง	ระดับความคิดเห็น				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
1	ผู้นำชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการทุนมนุษย์ ให้สามารถพัฒนาตนเอง					
2	ผู้นำชุมชนขาดการเอาใจใส่ในการบริหารจัดการทุนมนุษย์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชน					
3	ผู้นำชุมชนขาดทักษะในการบริหารจัดการทุนมนุษย์ที่มีในชุมชน					
4	สมาชิกในชุมชนปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี					
5	สมาชิกในชุมชนขาดการเอาใจใส่ต่อเด็กและเยาวชน ที่ขาดจิตสำนึกรักบ้านเกิดตนเอง					
6	สมาชิกในชุมชนขาดหลักประกันด้านราคาผลผลิตด้าน การเกษตรเช่นการผลิตข้าวอินทรีย์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคน ในชุมชน					

ข้อ	ด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็ง	ระดับความคิดเห็น				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
7	ชุมชนขาดหลักประกันราคาสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น					
8	ชุมชนขาดความร่วมมือกันสืบสานประเพณีอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมในชุมชน					
9	ชุมชนไม่ได้รับรู้กฎระเบียบข้อบังคับการรวมกลุ่มสมาชิก					
10	ชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชนจาก ภาครัฐบาล ภาคีเครือข่ายภายนอก ภาคเอกชน และหน่วยงาน ต่าง ๆ					

ตอนที่ 7 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดแบบตอบคำถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางแก้ไข
การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

1. ท่านคิดว่าจุดแข็งในกลุ่มของท่านที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จคืออะไร
และท่านมีส่วนร่วมในการสร้างจุดแข็งนั้นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2. สาเหตุที่ทำให้ท่านตัดสินใจเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการหรือสมาชิกของกลุ่มคืออะไร
และเมื่อเข้าร่วมกลุ่มแล้วชีวิตของท่านมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าทุนทางมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ศักยภาพผู้บริหาร คณะกรรมการและสมาชิกภายในกลุ่มมีผลต่อการประสบความสำเร็จของกลุ่มอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าทุนทางภูมิปัญญา ซึ่งได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากปราชญ์ชาวบ้านมีผลต่อการประสบความสำเร็จของกลุ่มอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่าประสิทธิภาพของกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนหรือองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นมีผลต่อการประสบความสำเร็จของกลุ่มอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่ากรณีมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของสมาชิกมีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมหรือไม่ อย่างไร แล้วท่านมีการนำกิจกรรมมาใช้ในการดำเนินงานในกลุ่มหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

7. ภาครัฐบาล หน่วยงานราชการ และภาคเอกชนต่าง ๆ องค์กรบริหารส่วนตำบล
ได้เข้ามาช่วยเหลือกลุ่มของท่านอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

8. ชุมชนของท่านมีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในกลุ่มเพื่อช่วยในการบริหาร
จัดการทุนทางสังคมอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

9. ท่านมีแนวทางหรือข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มของท่านอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

แบบสรุปผลประเมินความตรงโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) การประเมินความสอดคล้องของข้อความแบบสอบถาม
เรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

ผลการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อความกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย

เรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

โดยผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 5 ท่าน ได้แก่

1. รองศาสตราจารย์ ดร.หจวน ชูเพ็ญ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยศรีปทุม
2. ดร.วรภุรี มูลสิน อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยการจัดการเทคโนโลยีอิสเทิร์น
3. รองศาสตราจารย์ฐปนรรต พรหมอินทร์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
4. ดร.ปิยวรรณ ศิริเดชขจร อาจารย์ประจำวิทยาลัยรามคำแหง
5. ดร.อรทัย เลียงจินดาถาวร อาจารย์ประจำวิทยาลัยอุบลราชธานี

ส่วนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

ข้อ	การบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์	ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่า IOC	สรุปผล
	ประเด็นการพิจารณาข้อคำถาม	ลำดับที่							
	ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง	1	2	3	4	5			
1	ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถและทักษะ ในการบริหารจัดการทุนทางสังคมให้แก่คน ในชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
2	ผู้นำชุมชนมีจิตอาสา มีความเอื้ออาทร มีความเสียสละ มีน้ำใจต่อครอบครัว และในชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
3	ผู้นำชุมชนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อสังคม และต่อชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
4	ผู้นำชุมชนมีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความ ยุติธรรมแก่คนในชุมชนและในภายนอก ชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
5	สมาชิกของกลุ่มมีความรู้ความสามารถ ในการบริหารสถาบันการเงินในชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
6	สมาชิกของกลุ่มมีการกำหนดนโยบาย ในการบริหารจัดการสถาบันการเงิน ให้ประสบความสำเร็จแก่สมาชิก	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
7	สมาชิกของกลุ่มสามารถเป็นที่พึ่งของคน ในชุมชนได้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
8	สมาชิกของกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การฝึกอาชีพให้แก่เครือข่ายชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
9	ชุมชนของท่านได้นำเอาทุนภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในครอบครัว ให้เกิดประโยชน์	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
10	ชุมชนของท่านร่วมกันประชาสัมพันธ์ ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีในชุมชน ท้องถิ่นเช่น ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	

ข้อ	การบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์	ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ ลำดับที่					รวม	ค่า IOC	สรุปผล
	ประเด็นการพิจารณาข้อคำถาม								
	ด้านทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง	1	2	3	4	5			
11	ชุมชนของท่านมีการส่งเสริมภูมิปัญญา ชาวบ้านและสร้างเศรษฐกิจในชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
12	ชุมชนของท่านได้สืบทอดและเรียนรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อมาปรับใช้ ในครอบครัวและชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	

ข้อ	การบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์	ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ ลำดับที่					รวม	ค่า IOC	สรุปผล
	ประเด็นการพิจารณาข้อคำถาม								
	ด้านแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์	1	2	3	4	5			
13	กลุ่มของท่านได้มีการนำแผนยุทธศาสตร์ ของจังหวัดบุรีรัมย์มาประยุกต์ใช้ในการ บริหารจัดการภายในกลุ่ม	+1	+1	0	+1	+1	4	0.80	
14	การบริหารในกลุ่มของท่านเป็นไปตาม วิสัยทัศน์ของแผนยุทธศาสตร์ ของจังหวัดบุรีรัมย์	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
15	การบริหารในกลุ่มของท่านสอดคล้อง กับพันธกิจในแผนยุทธศาสตร์ ของจังหวัดบุรีรัมย์	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
16	เป้าหมายการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตของชุมชนของท่านเป็นไป ตามวิสัยทัศน์ของจังหวัดบุรีรัมย์	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
17	ความสำเร็จในการบริหารจัดการ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในชุมชน ของท่านเกิดจากการดำเนินงานตามพันธกิจ ของจังหวัดบุรีรัมย์	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
18	ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ มีผลต่อการบริหารจัดการทุนภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
19	วิสัยทัศน์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการ ส่งเสริมสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรม ท้องถิ่น	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
20	พันธกิจของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการ ส่งเสริมให้ชุมชนนำปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงมาใช้ในชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
21	ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ มีผลต่อการสนับสนุนให้เกษตรกรทำนา โดยใช้เกษตรกรอินทรีย์	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	

ข้อ	การบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์	ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ ลำดับที่					รวม	ค่า IOC	สรุปผล
	ประเด็นการพิจารณาข้อคำถาม								
	ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็ง	1	2	3	4	5			
22	ประธานกลุ่มมีความรู้ความเข้าใจและทักษะ ในการบริหารจัดการทุนมนุษย์ที่เป็นสมาชิก กลุ่มในชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
23	ประธานกลุ่มมีความสามารถในการกำหนด นโยบายและแผนการปฏิบัติงานแก่สมาชิก ในองค์กร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
24	ประธานกลุ่มมีความสามารถในการบริหาร จัดการองค์กรและอำนวยการด้านการกำกับ ติดตาม ประเมินผล	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
25	สมาชิกในกลุ่มมีความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับการบริหารจัดการภายในกลุ่ม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
26	สมาชิกในกลุ่มเข้าร่วมประชุมติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
27	สมาชิกในกลุ่มร่วมกันบริหารจัดการกลุ่ม ด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ตามหลักธรรมาภิบาล	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
28	สมาชิกในกลุ่มร่วมกันเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้คนในชุมชน และนอกชุมชนได้รับทราบ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
29	ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการทุนทาง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
30	ชุมชนสามารถนำเอาภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมที่มีอยู่มาถ่ายทอดให้ชาวบ้าน และสมาชิกภายนอกได้รับรู้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
31	ชุมชนร่วมกันสืบสานและอนุรักษ์ ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน ให้แก่เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	

ข้อ	การบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์	ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ ลำดับที่					รวม	ค่า IOC	สรุปผล
	ประเด็นการพิจารณาข้อคำถาม	1	2	3	4	5			
	ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็ง								
32	ปราชญ์ชาวบ้านสามารถถ่ายทอด ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เด็กและ เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
33	สมาชิกในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้ และทักษะในด้านการพัฒนาศักยภาพ จากนักวิชาการชุมชน	+1	+1	0	+1	+1	4	0.80	
34	สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน ในการรักษากฎระเบียบ กติกาต่าง ๆ ในชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
35	มีการนำเอาหลัก ๗รว่าศธรรม คือ มีสำจะ มีความอดทน การฝึกฝนตนเอง และเสียสละ มาปรับใช้ในการบริหารจัดการภายในชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
36	สมาชิกในชุมชนได้รับการสนับสนุน งบประมาณจากรัฐบาลมาบริหารจัดการ และพัฒนาด้านความรู้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
37	สมาชิกในชุมชนได้รับการสนับสนุน งบประมาณจากรัฐบาลในการบริหาร จัดกิจกรรมสาธารณะ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
38	สมาชิกในชุมชนได้รับการส่งเสริม และสนับสนุนงบประมาณจากภาคีเครือข่าย หน่วยงานเอกชนหรือองค์กรต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
39	ชุมชนมีการส่งเสริมภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับจากเครือข่าย และองค์กรต่าง ๆ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	

ข้อ	การบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์	ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ ลำดับที่					รวม	ค่า IOC	สรุปผล
	ประเด็นการพิจารณาข้อคำถาม								
	ด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็ง	1	2	3	4	5			
40	ชุมชนได้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ในการบริหารจัดการในกลุ่มสมาชิก	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
41	ชุมชนมีการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมจากปราชญ์ ชาวบ้าน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
42	ชุมชนได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือ เครื่องจักรกลด้านการเกษตรจากรัฐบาล และหน่วยงานเอกชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	

ข้อ	การบริหารจัดการทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์	ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ ลำดับที่					รวม	ค่า IOC	สรุปผล
	ประเด็นการพิจารณาข้อคำถาม								
	ด้านปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหาร จัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง	1	2	3	4	5			
43	ผู้นำชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการทุนมนุษย์ให้สามารถพัฒนาตนเอง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
44	ผู้นำชุมชนขาดการเอาใจใส่ในการบริหารจัดการทุนมนุษย์เพื่อแก้ปัญหาคความยากจนของชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
45	ผู้นำชุมชนขาดทักษะในการบริหารจัดการทุนมนุษย์ที่มีในชุมชน	+1	+1	0	+1	+1	4	0.80	
46	สมาชิกในชุมชนปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
47	สมาชิกในชุมชนขาดการเอาใจใส่ต่อเด็กและเยาวชนที่ขาดจิตสำนึกรักบ้านเกิดตนเอง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
48	สมาชิกในชุมชนขาดหลักประกันด้านราคาผลผลิตด้านการเกษตร เช่น การผลิตข้าวอินทรีย์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
49	ชุมชนขาดหลักประกันราคาสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
50	ชุมชนขาดความร่วมมือกันสืบสานประเพณีอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
51	ชุมชนไม่ได้รับรู้กฎระเบียบข้อบังคับการรวมกลุ่มสมาชิก	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	
52	ชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชนจากภาครัฐบาล ภาคีเครือข่ายภายนอก ภาคเอกชน และหน่วยงานต่าง ๆ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	

ภาคผนวก ง

วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม
เรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

Case Processing Summary

	N	%
Valid	30	100.0
Excluded a	0	.0
Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.977	52

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ยุทธศาสตร์ 1	194.40	566.317	.680	.977
ยุทธศาสตร์ 2	194.60	562.593	.743	.976
ยุทธศาสตร์ 3	194.30	563.390	.777	.976
ยุทธศาสตร์ 4	194.23	563.426	.762	.976
ยุทธศาสตร์ 5	194.67	560.782	.741	.976
ยุทธศาสตร์ 6	194.40	561.697	.771	.976
ยุทธศาสตร์ 7	194.60	558.524	.811	.976
ยุทธศาสตร์ 8	194.50	555.776	.808	.976
ยุทธศาสตร์ 9	194.40	567.972	.532	.977
ทุนสังคม 1	194.27	567.857	.548	.977
ทุนสังคม 2	194.20	575.338	.425	.977
ทุนสังคม 3	194.37	564.033	.661	.977
ทุนสังคม 4	194.57	572.461	.475	.977
ทุนสังคม 5	194.13	565.844	.787	.976
ทุนสังคม 6	194.13	559.361	.747	.976
ทุนสังคม 7	194.30	565.321	.654	.977
ทุนสังคม 8	194.17	573.178	.537	.977
ทุนสังคม 9	194.50	566.741	.583	.977
ทุนสังคม 10	194.13	565.775	.605	.977
ทุนสังคม 11	194.13	566.120	.641	.977
ทุนสังคม 12	194.23	564.116	.681	.977
บริหาร 1	194.07	570.616	.551	.977
บริหาร 2	194.37	563.344	.638	.977
บริหาร 3	194.13	569.430	.585	.977
บริหาร 4	194.17	572.764	.448	.977
บริหาร 5	194.27	573.099	.518	.977
บริหาร 6	194.23	570.668	.573	.977
บริหาร 7	194.27	571.995	.503	.977
บริหาร 8	194.40	567.352	.487	.977
บริหาร 9	194.83	564.626	.539	.977
บริหาร 10	194.27	569.513	.656	.977

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
บริหาร 11	194.20	560.924	.808	.976
ปัจจัยสนับสนุน 1	194.23	568.530	.651	.977
ปัจจัยสนับสนุน 2	194.13	563.223	.734	.976
ปัจจัยสนับสนุน 3	194.57	561.564	.780	.976
ปัจจัยสนับสนุน 4	194.33	565.747	.675	.977
ปัจจัยสนับสนุน 5	194.27	559.720	.743	.976
ปัจจัยสนับสนุน 6	194.60	564.662	.677	.977
ปัจจัยสนับสนุน 7	194.30	557.528	.838	.976
ปัจจัยสนับสนุน 8	194.40	567.697	.700	.977
ปัจจัยสนับสนุน 9	194.33	561.678	.749	.976
ปัจจัยสนับสนุน 10	194.33	555.471	.828	.976
ปัจจัยอุปสรรค 1	194.50	558.328	.783	.976
ปัจจัยอุปสรรค 2	194.20	561.269	.654	.977
ปัจจัยอุปสรรค 3	194.47	559.706	.753	.976
ปัจจัยอุปสรรค 4	194.37	569.895	.638	.977
ปัจจัยอุปสรรค 5	194.57	560.668	.752	.976
ปัจจัยอุปสรรค 6	194.47	566.120	.659	.977
ปัจจัยอุปสรรค 7	194.63	562.240	.619	.977
ปัจจัยอุปสรรค 8	194.67	565.609	.700	.977
ปัจจัยอุปสรรค 9	194.33	566.161	.570	.977
ปัจจัยอุปสรรค 10	194.37	556.309	.790	.976

ภาคผนวก จ
ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก

การศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

คำชี้แจง

- แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ใช้สำหรับสัมภาษณ์บุคคลดังต่อไปนี้คือ
 - ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์
 - ประธานกลุ่ม
 - ผู้บริหารส่วนท้องถิ่น
 - นักพัฒนาชุมชน
 - นักวิชาการทุนทางสังคมชุมชนเข้มแข็ง
 - สมาชิกที่เป็นแกนนำ

ที่ปฏิบัติงานในชุมชนด้านทุนทางสังคมของชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

2. แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ จึงขอความกรุณาท่านได้โปรดตอบคำสัมภาษณ์ให้ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด คำตอบของท่านมีคุณค่าอย่างยิ่งต่องานวิจัย และข้อมูลเหล่านี้จะไม่กระทบต่อหน่วยงานของท่านหรือต่อการปฏิบัติงานของท่านแต่อย่างใด

- แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีทั้งหมด 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 คือ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับแบบสัมภาษณ์ของผู้ตอบคำสัมภาษณ์ ทั้งหมดมี 4 ข้อ ได้แก่

- ข้อมูลทั่วไป
- วันที่ 10 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 เวลา 13.00 น. ในการสัมภาษณ์
- สถานที่สัมภาษณ์ ศูนย์ราชการจังหวัดบุรีรัมย์
- ตำแหน่ง ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ สถานะภาพภายในกลุ่ม ผู้บริหารระดับสูง

ของจังหวัด

ตอนที่ 2 คือ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งหมดมี 4 วัตถุประสงค์ ได้แก่

- เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

2. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคมีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปของการสัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์

- ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์
- นักพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์
- นักพัฒนาชุมชนอำเภอ
- ประธานกลุ่ม
- ผู้บริหารส่วนท้องถิ่น
- นักวิชาการทุนทางสังคมชุมชนเข้มแข็ง
- กลุ่มสมาชิกที่เป็นแกนนำ

วันเวลาในการสัมภาษณ์ วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 เวลา 13.00 น.

สถานที่สัมภาษณ์ ศูนย์ราชการจังหวัดบุรีรัมย์

ชื่อ นายเสรี นามสกุล ศรีหะไตร อายุ 59 ปี

อาชีพ รับราชการ ตำแหน่ง ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์

ตำบล เสม็ด อำเภอ เมืองบุรีรัมย์ จังหวัด บุรีรัมย์

สถานภาพภายในกลุ่ม ผู้บริหารระดับสูงของจังหวัด

ข้อมูลของท่านผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ ทั้งนี้การนำเสนอข้อมูลจะนำเสนอ

โดยภาพรวม และท่านสามารถจะถอนตัวจากการให้สัมภาษณ์ข้อมูลได้ตลอดเวลา

ตอนที่ 2 ข้อมูลการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้ให้สัมภาษณ์: ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

1. ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งมีกำหนดไว้ว่าอย่างไรบ้าง

ผลการให้สัมภาษณ์

“ที่นี้เราเรียกกันว่าธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี ทำดีสร้างอนุคุณให้ลูกหลาน เป็นข้อกำหนดให้ลูกหลาน ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่นี้เราได้นำหลักธรรมนูญหมู่บ้าน 9 ดี สันติสุข 9 ดี มาเป็นแบบ มีการสร้างความสุขให้ลูกหลานเป็นข้อกำหนดทุนทางสังคม ผมขอเริ่มต้นที่มาก่อนว่ามายังไง ก็ที่มาของเรื่องนี้คือ ในสังคมโลกนี้ไม่เฉพาะที่ประเทศไทยไม่เฉพาะที่จังหวัดบุรีรัมย์เท่านั้น เป็นสังคมทั้งโลก สิ่งที่เป็นที่ปรารถนาก็คงเป็นสังคมสงบสุข คือ สังคมความสงบสุข แทบเป็นทั้งสังคมโลกและจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ที่นี้จะเกิดได้ยังไง ถ้าจะเกิดได้ก็จะต้องมีปัจจัยความสำเร็จทั้งบวกและลบ ที่นี้เราก็ได้ค้นจากจารีตดั้งเดิม จารีตดั้งเดิมที่นี้มีอะไรบ้าง เราไปค้นดูจากทุกหมู่บ้าน ทั้ง 3,000 กว่าแห่ง มารวบรวมวิเคราะห์ ได้สืบค้นจากจารีตประเพณีดั้งเดิมว่าในพื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์มีอะไรบ้าง โดยค้นหาจากทุกหมู่บ้าน สรุปแล้วเราได้ปัจจัยมา 9 ตัวเป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล ฯลฯ กรรมการหมู่บ้านเข้มแข็งทั้งหมด 9 ตัว

ถ้าพูดถึงทุนทางสังคมก็เป็นปัจจัยทั้งหมดมี 9 ตัว ต้องเป็นทุน ทุนทั้ง 9 ตัวนี้ก็คือจะนำไปสู่เป้าหมายสุดท้าย คือ สันติสุข ทุนนี้คือองค์รวมจะต้องนำไปสู่สังคมสันติสุข ทุนแรกตัวสำคัญ คือ ทุนตัวแรก คือ ดี ดีที่ 1 เป็นคนดี ครบทั้ง 9 ตัว คนดีละชั่วกลัวบาป แต่ว่าสังคมใดก็ตามที่ไม่ได้เริ่มตรงนี้สังคมนั้นก็ลำบาก เพราะฉะนั้น ทุนทางสังคมที่ว่ากันก็จะไม่มีวันที่จะเกิดขึ้นได้ ถ้าไม่ได้ยึดมั่นในดีที่ 1 ในทางคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าก็เน้นเรื่องนี้ เพราะฉะนั้น ถ้าบุรีรัมย์เราไม่ได้ทำแบบนี้ จะเน้นเรื่องดีที่ 1 ไม่ได้ ไม่ได้ทำตามนี้จะไม่สามารถดำเนินไปได้ จะเห็นได้ว่าทุกวันนี้จะเห็นว่าเรื่องคดีเห็นเป็นรูปธรรม คดีที่เกิดขึ้นมันจะสวนทางเป็นสมฐานผกผันกับละชั่วกลัวบาป สิ่งที่ไม่ดีในการก่ออาชญากรรมจะลดลง ทางตรงกันข้ามเหมือนดาซัง ความชั่วจะลดลง ผู้ที่จะให้คำตอบมี 2 ส่วน คือ มีตำรวจ กับอัยการจังหวัด ทั้ง 2 ฝ่ายก็ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ละเอียด คำนึงกันของข้อมูลตรงกันว่า คดีต่าง ๆ ลดลง เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ละเอียดมาก ทุนทางสังคมเรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญมาก เรียกว่าต้องทำแบบถวายเป็นด้วยหัวใจถึงจะสำเร็จ เพราะว่าสังคมเราปัจจุบันนี้นับวันสังคมเรามันจะนำไปสู่สิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่ไม่ดีทำง่าย อะไรที่ผิดทำง่าย เรื่องบาป เรื่องอบายมุขที่จะทำให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีมันง่ายมาก ถ้าผลอดี้มเหล้าตกรกใหม่ เพราะฉะนั้น การรักษาศีล 5

มันง่ายมาก แต่ว่าคนจะรักษาศีล 5 เป็นตัวกำกับ เพราะฉะนั้น ทูตทางสังคมอันแรกก็คือ การรักษาศีล 5 เป็นตัวกำกับ ลำพังศีล 5 ก็ยากแล้ว ในการให้สมัครศีล 5 ก็มีปัญหาแล้ว โดยเฉพาะศีล 5 ข้อ ที่ 5 เรื่องการดื่มเหล้า ทุกคนยังบอกว่าถ้าดื่มเหล้าจะตกนรกไหม ที่จริงการไม่ได้รักษาศีลนั้นมันตกนรกไปแล้ว รับศีล 5 แล้ว ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ว่าที่ไม่รักษาศีล 5 นั้นตกนรกไปแล้ว อยากให้คนมองศีล 5 เหมือนดีตัวขึ้นสวรรค์ คนเรามองไม่ตรงกัน เพราะฉะนั้น จึงมีธรรมนูญหมู่บ้านมาบัญญัติ เป็นระเบียบเหมือนธรรมะ สรุปแล้วธรรมนูญหมู่บ้านที่ใช้ ที่นี้ คือ ดี 9 ตัว เราเอามาเป็นตัวทูตทางสังคม เป็นการเอากฎหมาย คือ ทูตทางสังคม เอาจารีตมาบวกกับธรรมะ กฎหมายที่เป็นทูตทางสังคม ไม่ใช่กฎหมายที่เขาบังคับใช้กัน คือ เป็นจารีตมาบวกกับธรรมะ จนกลายเป็นธรรมนูญหมู่บ้าน เพราะว่าโดยส่วนตัวผมมีความเชื่อว่า แม้ว่าจะประเทศไหนก็ตาม ถ้ายึดมั่นจารีตจะเป็นตัวทำให้กฎหมายใช้ได้ผล จารีตจะเป็นตัวบังคับใช้กฎหมายให้ได้ผล เพราะว่าโดยเฉพาะดีที่ 1 ทำศีลละชั่ว กลัวบาป ถ้าคนยึดมั่นตรงนี้ คนที่จะทำผิดก็ยากขึ้น เพราะว่าไม่มีดีกำกับไว้ เหมือนพระพุทธเจ้าบอกว่าการควบคุมสภาพจิตใจเหมือนคุมม้าพยศ เป็นเรื่องจริง ไม่ใช่เรื่องง่าย ที่นักรัชมัยก็เอาจริงเอาจัง แต่บอกกับทุกคนว่า องคุลีมาลกับเทวทัตมีจริง เจอองคุลีมาลยังพอกลับใจ แต่เทวทัตยังงี้ก็ไม่กลับใจ เมื่อเทวทัตไม่กลับใจก็ต้องใช้วิธีจักรพิชิตมาร คือสร้างคนดีล้อมไว้ ทูตทางสังคมที่นี้ขับเคลื่อนด้วยดีที่ 1 โดยใช้คนดีละชั่วกลัวบาป เมื่อทำได้ก็จะได้ขึ้นสวรรค์ ทำศีลละชั่วกลัวบาปเป็นสภาวะ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหลัก นอกนั้นก็จะเป็นตัวประกอบครบทั้ง 9 ตัว แต่ว่าต้องทำให้ครบทั้ง 9 ตัว ทูตทางสังคม การจัดการทูตทางสังคมเรารกก็ต้องหาเป้าหมายให้พบก่อน เป้าหมายก็คือ สันติสุข 9 ตัว ทูตที่จะนำไปสู่สันติสุขที่เป็นปัจจัยสำเร็จมี 9 ตัว แยกละเอียดเป็น 99 ข้อแล้วตัวนี้ เพื่อที่ให้นำไปปฏิบัติทุกหมู่บ้าน เรียกว่า ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี ตอนนี้กำลังบังคับใช้หมู่บ้านเป็นเครื่องมือ เพราะฉะนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นตอนนี้ก็จะสะท้อนหลาย ๆ อย่าง เริ่มต้นว่าจัดการยังงี้ก่อน มีธรรมนูญหมู่บ้านเป็นเครื่องมือ มีขึ้นมาตั้งแต่เป้าหมายสันติสุข แล้วก็มาค้นหาทูตที่ปัจจัยไปสู่ความสำเร็จ มีอะไรบ้างแล้วก็แตกละเอียดมาเป็น 99 ข้อ นำไปแล้วก็มีคำตอบสุดท้ายจาก 99 ข้อ มาเป็นตั้งคำถามย่อยเป็นอีก 500 ข้อคำถาม ในปี พ.ศ. 2559 นี้ก็จะขับเคลื่อน 500 คำถามอย่างจริงจัง ถ้าทำได้สำเร็จสังคมที่นี้ก็ไม่มีการมาล้มได้ ยกตัวอย่างคำถามในดีที่ 1 ก็จะตั้งคำถามข้อที่ 1 ว่า ในเรื่องกลัวบาป กลัวบาปนี้จะเอากิจกรรมเข้ามาใส่ก่อน คือ คำว่ากลัวบาป คำว่ากลัวบาปจะอยู่ในธรรมนูญหมู่บ้านคำถามที่ 1 กิจกรรมที่ทำให้คนกลัวบาปคืออะไร? ก็คือ ศีล 5 คำถามข้อที่ 2 วิธีการที่ทำให้คนรักษาศีล 5 ที่เห็น ได้ชัดทำอย่างไร? กิจกรรมที่ทำให้คนกลัวบาปคืออะไรบ้างก็คือ ศีล 5 คำถามข้อที่ 3 จากวิธีการนี้มีคนถือศีล 5 แล้วกี่คน เจริญปริมาณ คำถามข้อที่ 4 คนที่มาถือศีล 5 เกิดอะไรขึ้น เช่น เคยกินเหล้าเลิกหรือยัง คำถามข้อที่ 5 เกิดผลอะไรขึ้น? ก็วัดต่ออีก หมู่บ้านนี้ต้องเป็นบ้านกลัวบาป กลัวบาปนี้จะเอากิจกรรมมาก่อน ทุกหมู่บ้านที่ร่วม โครงการจะมีสัญลักษณ์

ขงธรรมจักร หมู่บ้านไหนที่รักษาได้ 100% ให้ขงขงตราธรรมจักรขึ้นเลย ถ้าบ้านไหนพร้อมก็ยกขึ้นได้เลย ประเมินด้วยการอธิษฐานจิต สาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประเมินปีละ 1 ครั้ง ไม่ใช่ให้ตลอด หมู่บ้านใดเริ่มลดลงก็ให้ลดลงตามเสาถ้าได้ 50 ก็ลดลงครึ่งเสาก็จะรู้กันและทุกคนต้องอธิษฐานจิตต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โทกไม่ได้ ตกกรนนี่คือการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ทุนทางสังคมที่นี้ ซึ่งผมคิดว่าไม่มีที่ไหนเขาทำ”

2. ท่านมีความเห็นว่ายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมอย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “ยุทธศาสตร์ที่มีผลให้ทุนทางสังคมมีคุณภาพ” ในช่วงปี พ.ศ. 2558 คือ สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดทุกวันนี้อะไรที่เคยเกิดขึ้น พวกเด็กแว้นลดลงไป เมื่อมีงานบุญมหรสพ เคยมีเรื่องวิวาทกันก็ค่อย ๆ ลดลงไปเป็นศูนย์ คดีที่เคยเกิดขึ้นค่อยลดลงไป เมื่อก่อนเกิดคดีต่าง ๆ มากมาย เช่น การทะเลาะวิวาท ทุกวันนี้ก็ค่อย ๆ ลดลงไป คดียาเสพติดก็ลดลงไป คดีมารที่เคยมีก็ลดลงไป บางหมู่บ้านแทบจะเรียกว่าเหมือนชายคอฟฟี่ ตอนนี้ไม่ค่อยมีเด็ยวนี้ไม่มีแล้ว เพราะเราคุมด้วยปัจจัยทั้ง 9 ตัว ปีหน้ายิ่งจะชัดขึ้นอีก จะเอา 99 ข้อ ในธรรมนูญหมู่บ้านมา และ 500 ข้อคำถาม ทุกอย่างก็จะชัดขึ้นอีก ถ้าทำได้ครบก็จะเข้มแข็งมากขึ้น โดยคนที่จะทำ คือ ชาวบ้าน โดยคณะกรรมการ ที่เรียกว่า กม. ทุกหมู่บ้านเป็นประธาน โดยมีหน่วยงานหลายภาคส่วน มีราชการเป็นตัวช่วย ทางวัดก็เข้ามาช่วยคน 90% อยู่ในบ้านมากกว่าคน 10% ก็จะสามารถควบคุมได้มากกว่า หลักการ คือ ผลจากการควบคุมสังคม เอาหลักกงจักรพิชิตมาร เอาความดีเข้าไปคุม เมื่อคนดีมากขึ้นคนชั่วก็จะลดลงไปเอง”

3. ท่านมีความเห็นว่า ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งส่งผลต่อคุณภาพการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

ผลการให้สัมภาษณ์ “ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการทุนทางสังคมเข้มแข็ง ปัจจัยเหมือนเป็นเคล็ดลับหรือกุศโลบาย เราต้องมีกุศโลบาย เอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์การใช้ธรรมนูญหมู่บ้านนั้น มีการกล่าวคำสาบานต่อหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3 4 ระดับ เช่น พากันไปสาบานต่อพระเจ้าใหญ่ที่พุทไธสง หรือที่อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 1 และที่สำคัญเราประกาศใช้โดยได้ผ่านการตกลงกันมาแล้ว ผ่านการสาบาน เราเอาตั้งแต่เด็กอายุ 15 ปี มาปฏิญาณ โดยให้เขาสาบานแล้วเซ็นชื่อ เซ็นชื่ออย่างเดียวไม่ได้ ต้องแต่นิ้วไว้กับไว้ด้วย เพื่อไม่ให้มีข้อแก้ตัวว่าถูกบังคับ ทุกวันนี้เราต้องอิงหลักพระพุทธศาสนาทุกอย่าง เกิดความคิดขึ้นมาว่า ทุกวันนี้ โครงการผู้ว่าพบปฏิบัติธรรมทุกวันพระขึ้นมา แม้วันนี้ผมก็ไปที่อำเภอประโคนชัยก็เกิดสิ่งอะไรขึ้นมาเยอะ เพราะว่าเราไม่ได้ไปเพียงสวดมนต์นั่งสมาธิ เรามีการออกรายการสด ยังมีการสนทนาธรรมและออกรายการผู้ว่าพบประชาชน

ทั้งจังหวัดบุรีรัมย์ โดยการขับเคลื่อน ทำดีละชั่วกลัวบาป โดยเฉพาะในพื้นที่นั้นเขาทำอะไร ทุกวันพระคนบุรีรัมย์ได้ฟังทุกคนพร้อมกันนี่ก็เป็นปัจจัยเรียกว่าเคล็ดวิชา ปัจจุบันนี้ถ้าเราไม่ปลูกฝัง เด็กและชาวบ้าน วันหนึ่งถ้าผมไม่อยู่มันก็จะหายไปทุนทางสังคม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขาสาบาน ไว้อยู่ในบ้านในเมืองที่นี่”

4. ท่านมีแนวทางส่งเสริมให้การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งให้มีคุณภาพมากขึ้นได้อย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “กลุ่มต่าง ๆ เรื่องการรวมกลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ก็มี 2 ส่วน

1. ผมเริ่มที่คำว่า ทุนทางสังคม คนส่วนใหญ่จะเข้าใจทุนว่าเป็นตัวเงิน จะคิดเป็นตัวเงินเป็นหลัก ซึ่งจริง ๆ แล้วมันไม่ใช่ ทุนทางสังคมที่จะทำให้สังคมในชุมชนเข้มแข็งก็คือ ทุนทางด้านจิตใจ เมื่อทุกคนมีจิตใจที่เข้มแข็งแล้ว ทุนที่เป็นตัวเงินก็จะตามมาทีหลัง ทุนทางสังคมนี้มีอยู่ในดีที่ 8 คือ กองทุนพึ่งพาตนเอง ซึ่งรวมอยู่ใน 9 ดี ถ้าทุนที่เป็นตัวเงินมีอยู่ในดีที่ 8 ทุกหมู่บ้านจะต้องหาเงินกันเอง ทำถนนเทคอนกรีตก็ต้องการเงินกันเอง โดยใช้ทุนทางสังคมก็สำเร็จได้ จะหาเงินเอง ทำนาไม่มีน้ำฝนก็ต้องสูบน้ำกันเอง เพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง เขาจะหาเงินซื้อน้ำมันเอง จัดเวรกันแก้ไขปัญหา

2. กลุ่มต่าง ๆ ที่ทางรัฐบาลได้จัดตั้งขึ้น กองทุน 1 ล้านบาท ที่ทำตามกฎหมายของแต่ละกระทรวง กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ก็ดี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก็ดี ที่จัดตั้งขึ้นกันเองต่างก็มีการสร้างกฎกติการะเบียบข้อบังคับกันขึ้นมาเอง ที่สำคัญไม่ได้รวมกันเป็นเอกภาพที่นี่เราทำโดยมีกฎหมายพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครอง 2479 ที่นี่เราทำเข้มมาก มีประธานกรรมการ โดยตำแหน่ง พอมมาเป็นประธานกรรมการ โดยตำแหน่งก็จะเข้มทุกกลุ่ม และทุกกลุ่มจะถูกควบคุมด้วย 500 ข้อคำถาม ที่ว่ามาจาก 9 ดี ยืนยันดีที่ 1 เป็นหัวใจ ยิ่งกลุ่มไหนที่เกี่ยวกับเงินยิ่งต้องทำให้เข้มไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุน 1 ล้านบาท ถ้าไม่มีดีที่ 1 ต้องพัง ตอนนี้หลายกลุ่มต้องหอบเงินหนีกันแล้ว ที่ผ่านมา ผมสั่งเด็ดขาดให้เอาธรรมนุญหมู่บ้าน ไปใช้ เพราะจะถูกควบคุมด้วยดีที่ 1 ที่จังหวัดบุรีรัมย์จะขับเคลื่อนด้วยดีที่ 1

สรุปทุนที่สำคัญในการนำไปเป็นแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคม ผมว่าในทั่วทั้งสังคมทุนที่สำคัญ คือ ทุนจิตวิญญาณ คือ ทุน ละชั่ว กลัว บาป ปัญหาเมื่ออยู่ว่าเราจะสร้างอย่างไร ปัจจุบันงานบุญต่าง ๆ ไม่มีอบายมุขอยู่ในวัด หรือในบ้านทุกหมู่บ้านที่มีการจัดงานต่าง ๆ ทุกอย่างจะถูกควบคุมด้วยดีที่ 1 และทุกทุนจะถูกควบคุมด้วยดีที่ 1” (ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก

การศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ใช้สำหรับสัมภาษณ์บุคคลดังต่อไปนี้คือ

- 1.1 ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์
- 1.2 ประธานกลุ่ม
- 1.3 ผู้บริหารส่วนท้องถิ่น
- 1.4 นักพัฒนาชุมชน
- 1.5 นักวิชาการทุนทางสังคมชุมชนเข้มแข็ง
- 1.6 สมาชิกที่เป็นแกนนำ

ที่ปฏิบัติงานในชุมชนด้านทุนทางสังคมของชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

2. แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ จึงขอความกรุณาท่านได้โปรดตอบคำสัมภาษณ์ให้ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด คำตอบของท่านมีคุณค่ายิ่งต่องานวิจัย และข้อมูลเหล่านี้จะไม่กระทบต่อหน่วยงานของท่าน หรือต่อการปฏิบัติงานของท่านแต่อย่างใด

3. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีทั้งหมด 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 คือ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับแบบสัมภาษณ์ของผู้ตอบคำสัมภาษณ์ ทั้งหมดมี 4 ข้อ ได้แก่

1. ข้อมูลทั่วไป
2. วันเวลาในการสัมภาษณ์ วันที่ 26 เดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2558 เวลา 10.00 น.
3. สถานที่สัมภาษณ์ สถาบันกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก
4. ตำแหน่ง ผู้จัดการ สถานะภาพภายในกลุ่ม ประธานกลุ่มชุมชนบ้านถนนหัก

ตอนที่ 2 คือ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งหมดมี 4 วัตถุประสงค์ ได้แก่

1. เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง
2. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคมีผลต่อการบริหารจัดการ
 ทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปของการสัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์

- [] ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์
- [] ประธานศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์
- [] นักพัฒนาชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์
- [] นักพัฒนาชุมชนอำเภอ
- [] ประธานกลุ่ม
- [] ผู้บริหารส่วนท้องถิ่น
- [] นักวิชาการทุนทางสังคมและชุมชนเข้มแข็ง
- [] กลุ่มสมาชิกที่เป็นแกนนำ

วันเวลาในการสัมภาษณ์ วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2558 เวลา 10.00 น.

สถานที่สัมภาษณ์ กองทุนชุมชนบ้านถนนหัก

ชื่อ นางสาววย นามสกุล โล่ห์นารายณ์ อายุ 53 ปี

อาชีพ รับจ้าง ตำแหน่ง ผู้จัดการกลุ่ม

ตำบลถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

สถานภาพภายในกลุ่ม ประธานกลุ่มชุมชนบ้านถนนหัก

ข้อมูลของท่านผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ ทั้งนี้การนำเสนอข้อมูลจะนำเสนอโดยภาพรวม

และท่านสามารถจะถอนตัวจากการให้สัมภาษณ์ข้อมูลได้ตลอดเวลา

ตอนที่ 2 ข้อมูลการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้ให้สัมภาษณ์: ประธานกลุ่ม นางตำรวจ โล่ห์นารายณ์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

1. ท่านคิดว่ายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมในด้านการสร้างกลุ่มออมทรัพย์หรือไม่อย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “ถ้ามองในส่วนของยุทธศาสตร์ของจังหวัด ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ในส่วนของข้อที่ 8 ในส่วนของข้อ 8 ที่กำหนดไว้ได้ชัดเจน คือ เรื่องของการสะสมทุน เรียกว่า กองทุนเพื่อพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ 1 ข้อ ในนโยบายธรรมาภิบาลหมู่บ้าน 9 ข้อ ของจังหวัดบุรีรัมย์ เพราะฉะนั้น ยุทธศาสตร์ข้อที่ 8 เราถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่เป็นการส่งเสริมเพื่อให้ชุมชนมีการออมเพื่อพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด โดยเฉพาะถ้าเรามองถึงการพึ่งพา การจะให้พึ่งพาตนเองให้ได้จำนวนมากคงเป็นไปได้ไม่ได้ เราจะเริ่มส่งเสริมการออมที่น้อยที่สุด โดยเฉพาะอย่างกองทุนบ้านถนนหัก เราจะเรียกว่า การออม 31 ช่อง เราจะเปิดการออมรายวัน วันละ 1 บาท เป็นการออมรายวัน เพราะฉะนั้น ในส่วนของยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ก็มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของเรา คือ กองทุนพึ่งพาตนเองของข้อ 8 เป็นตัวเสริมให้หมู่บ้าน และชุมชนกลับมาออมเงิน จะเรียกว่า ออมเงิน หรือออมทรัพย์ หรือสะสมทรัพย์ หรืออะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการเก็บออม รวมไปถึงนโยบายของรัฐ ไม่ใช่เฉพาะนโยบายของจังหวัด รวมไปถึงนโยบายของชาติ หรือ กอช. รัฐว่าด้วยกองทุนแห่งชาติ หรือ กอช. ก็จะเป็นตัวเสริมให้สมาชิกชุมชนได้ตระหนักถึงการออมเงินเพื่อใช้ในวันบั้นปลายของชีวิต อันนี้ถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ ถือว่าเป็นนโยบายที่ดีที่ได้ส่งเสริมให้ทุกหมู่บ้านและชุมชนได้ดำเนินการตามนโยบาย ผนวกเข้ากับแผนยุทธศาสตร์ชุมชนที่ทุกคนได้ทำมาหากิน ปกติแล้วหลายคนก็จะอ่านธนบัตรว่าชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย แต่ไม่มีการออมตามกฎหมาย ถ้ามองยุทธศาสตร์ทั้ง 2 ตัว ของจังหวัด และการออมแห่งชาติแล้วก็เพื่อช่วยป้องกันความเสี่ยงในช่วงบั้นปลายชีวิต”

1.1 ชุมชนของท่านมีทุนทางสังคมอะไรบ้าง

ผลการให้สัมภาษณ์

- 1) ทุนอันดับแรก คือ คน
- 2) ประเพณีวัฒนธรรมวิถีของชุมชน คือ ฮีตสิบสอง คองสิบสี่
- 3) สิ่งแวดล้อมที่เรามีอยู่พื้นแผ่นดินที่เรามีอยู่ สภาพแวดล้อมที่เรามีอยู่
- 4) ทุนทางสังคมด้านการศึกษา คือ โรงเรียนที่เรามีอยู่ ถือว่าเป็นทุนในเรื่อง

ของการให้ความรู้เสริมจากบุคคล ทุนจากด้านวัฒนธรรม คือ วัฒนาอาราม เป็นตัวเชื่อมของสังคม

ชุมชน เรียกว่า (บวร) บ้าน วัด โรงเรียน เพราะฉะนั้น เวลาจัดกิจกรรมเราก็จะผนวก 3 ส่วนนี้ มาเข้าด้วยกัน เรียกว่า เป็นทุนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ของหมู่บ้าน

1.2 ทุนทางสังคมที่ระดมทุนทางสังคมใดที่เข้มแข็งที่สุด

ผลการให้สัมภาษณ์ “ทุนที่เข้มแข็งที่สุด คือ คน เพราะว่าถ้าคนเราอ่อนแอเมื่อไหร่ ก็ไม่สามารถพัฒนาองค์กรอะไรได้เลย ไม่ว่าคนในชุมชน ประธานในชุมชน หรือระดับขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่เราจะเชื่อมโยง เรียกว่า ทุนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ และเข้มแข็ง คือ บุคคลและบุคลากรในองค์กร ถ้ามองคนในทางโรงเรียนก็คือ ผู้อำนวยการ โรงเรียนที่บริหารจัดการ โรงเรียน แล้วก็เชื่อมโยงระหว่างวัด ถ้ามองไปที่วัด ก็คือ บุคคลที่อยู่ในวัด ก็คือ เจ้าอาวาส การที่วัดจะขับเคลื่อนในการทำงานได้ ต้องมีบุคลากร 3 ส่วน สามเสา จึงจะสามารถขับเคลื่อนองค์กรของตนไปได้ เพราะฉะนั้น องค์กรที่เข้มแข็งที่สุดของเราที่เกิดขึ้นมาจากการติดลบ จากการบริหารเริ่มต้นมาจนถึง ณ วันนี้ ก็เติบโตมาจนถึงได้ทุกอย่าง นั่นก็คือในส่วนของทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง”

1.3 มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมอย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “ที่นี่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม ถ้าคนเราเข้มแข็งแล้วก็จะนำมาสู่ด้านการบริหารจัดการงาน ด้านการบริหารจัดการองค์กร ด้านการบริหารจัดการเงิน ซึ่งหลายคนบอกว่า เงินเป็นเครื่องมือในการทำงาน แต่เราบอกว่าคนที่จะใช้เครื่องมือให้ได้ดีที่สุด ต้องเป็นคน ต้องมีคุณภาพการไปหยิบเงินหรือหยิบองค์กรของรัฐมาใช้เป็นเครื่องมือของเรา เรามีอะไรบ้าง ที่จะดูแลเครื่องมือตรงนั้น ถ้าเราบอกว่า คนแก่ของเราไม่ได้รับการเลี้ยงดู เราจะไปดูเครื่องมือของรัฐ องค์กรไหนมาช่วย เราได้คนพิการไม่ได้รับการดูแล เราจะไปดูเครื่องมือจากองค์กรไหนมา เพราะฉะนั้น บุคคลเหล่านี้จะต้องมีความรอบรู้ มีความเรียนรู้ในเรื่องที่เราจะไปดึงเอาเครื่องมือของรัฐที่ส่งมาให้เรา จากองค์กรนั้น ๆ มาใช้ นั่นก็คือ การสะสมเงินออมรายวัน เพื่อให้เรามีการออมเงิน เพื่อให้เข้มแข็งในอนาคต ตรงนี้จะเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน”

1.4 ที่ว่ามีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมมีผลอย่างไร โปรดอธิบายพร้อมยกตัวอย่าง

ผลการให้สัมภาษณ์ “ในเรื่องของการบริหารจัดการทุน จากผลที่เราเห็นได้จากอดีตที่ผ่านมา เราเริ่มจากออมเงินวันละไม่กี่บาท เรามีเงินออมเพียงแค่ 3000 ถึง 4000 บาท แต่เนื่องจากสังคมของเรามีความเอื้ออาทรกัน มีความไว้เนื้อเชื่อใจกัน มีการให้เกียรติบุคคลที่มีอายุมากกว่า ผู้เป็นอาวุโสมากกว่า การที่เราหันมาเพื่อพึ่งพาตนเองโดยใช้คำว่า กองทุนพึ่งพา มันจะส่งผลให้เราบริหารจัดการองค์กรของเราให้เติบโตไปอย่างเป็นรูปธรรม แล้วเราวางยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อน นั่นก็คือ บุคลากร ยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนของเรานั้นก็คือ การเดินทีละก้าว ก้าวแรก คือ การออมเงิน การสะสมเงินด้วยระบบการออมแบบรายวัน จนเกิดเป็นระบบการออมเงิน

พอที่จะพึ่งพาตนเองได้ เราจึงก้าวไปจุดของก้าวที่ 2 ในการขับเคลื่อน เราจึงมีการจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินเพื่อให้พี่น้องของเราที่อยู่รอบข้างเราได้ใช้ประโยชน์จากเงินออม ตรงนี้นอกจากคนในชุมชนพอก้าวไปที่ 3 ผ่านไปแล้วก็คืนะ เราได้พัฒนาบุคลากรของเรา พัฒนาองค์กรของเรา พัฒนาการขับเคลื่อนงานของเรา ชุมชนได้ประโยชน์ พี่น้องได้ประโยชน์มันคืนะ แต่ดีแล้วคนอื่นจะเรียนรู้จากเราได้อย่างไร นั่นก็คือ การเป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับทุกคน ซึ่งในทุกวันนี้ไม่เฉพาะเราให้การเรียนรู้แก่คนในชุมชนเท่านั้น แต่เราผนวกกับระดับมหาวิทยาลัยด้วย ตอนนี้เราผนวกกับมหาวิทยาลัยปทุมธานี เปิดให้ลูกหลานของเราได้มีโอกาสเรียนปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก เชื่อมกับวิทยาลัยทองสุข เพื่อรับลูกหลานที่เรียนจบชั้นมัธยมที่ 6 มาเรียนระดับปริญญาตรี เพราะฉะนั้น ตอนนี้กำลังจะบอกว่า ตัวทุนทางสังคมกำลังจะส่งผลต่อไปให้ลูกหลานให้เกิดการพัฒนาไปข้างหน้าด้วยความยั่งยืนมั่นคง”

2. ท่านมีแนวทางในการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งอย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “แนวทางในการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

เราให้ความสำคัญกับน้ำหนักของคน คือ 1) เรื่องของคน คือ การจัดการคนให้ถูกกับจริตของคน บางคนเขาบอกว่า คิดเงินเก่ง คิดอะไรก็เก่ง แต่พูดไม่เก่ง แต่ถ้าถูกจัดให้ไปเป็นฝ่ายประชาสัมพันธ์ คนนี้จะหมดโอกาสในการเติบโต เพราะฉะนั้น การใช้คนนี้จะต้องถูกจับให้มาเป็นฝ่ายการเงิน ขณะเดียวกันคนหนึ่งมีความรู้ความสามารถในการจัดการคน แต่กลับถูกจับให้ไปนั่งทำงานด้านการเขียน บุคคลนี้ก็หมดโอกาสเติบโต เพราะฉะนั้น ในเรื่องการบริหารคน ทุนทางสังคม ด้านคนการจัดการคน ก็คือ การจัดวางคนให้ถูกกับกับจริตของคน ให้ถูกกับความสามารถ แล้วก็ส่งเสริมให้เขามีศักยภาพเพิ่มขึ้น แล้วเปิดโอกาสให้เขาเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ได้ศึกษาดูงาน เปิดโอกาสให้เขาได้ติดต่อกับคนโน้นคนนี้ เพื่อที่เขาจะได้พัฒนาตัวเองให้มากที่สุด แล้วข้อที่สำคัญจะต้องให้เกียรติในการขับเคลื่อนงาน 2) ทุนที่เป็นตัวเงิน การจัดการทุนที่เป็นตัวเงิน เพื่อที่จะส่งเสริมให้การบริหารจัดการคนให้เป็น นั่นก็คือ การบริหารจัดการเงินที่ให้เกิดประโยชน์ตามวิถี โดยใช้หลัก จปฐ. มาเป็นกรอบในการขับเคลื่อนงาน แล้ว จปฐ. จะบอกเราว่า อันดับแรกก็คือ ครอบครัวจะมีความแตกต่างตามขนาดใหญ่นาขนาดเล็กแตกต่างกัน ในแต่ละครอบครัวจะมีอาชีพที่แตกต่างกัน เมื่อมีอาชีพที่แตกต่างกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นก็แตกต่างกัน ขณะเดียวกันความต้องการเงินก็แตกต่างกัน และช่วงระยะเวลาของการส่งเงินคืนก็แตกต่างกัน จึงนำมาซึ่งการบริหารจัดการเพื่อตอบสนองด้านการจัดการงาน การจัดการเงิน เรียกว่า การบริหารบนความต่าง โดยใช้หลักการบริหารนิยามธรรม มี 10 ข้อ ที่นำมาเป็นกรอบในการขับเคลื่อน การขับเคลื่อนในเรื่องทุนทางสังคม อีกตัวหนึ่งก็คืองาน ก็คืออาชีพต่าง ๆ ที่อยู่ในหมู่บ้าน และชุมชนจะถูกเสริมให้เกิดความเข้มแข็ง จากขบวนการของการนำเครื่องมือเงินตัวนี้ไปเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดงานแล้ว

ขณะเดียวกันก็ส่งต่อ ส่งต่อเมื่อผลกำไรจากการบริหารจากคน บริหารเงิน บริหารงานแล้ว มันก็เกิดผลกำไรก็ถูกจัดสรรคืนสู่ในรูปแบบของการจัดสวัสดิการให้กับหมู่บ้านและชุมชน อย่างเช่น อาคารทั้ง 2 หลังนี้ คือ ได้มาจากการจัดสวัสดิการนั้น คือ เงินจากผลกำไร กำลังจะจัดสวัสดิการทุกปี มอบรางวัลให้เด็ก มอบทุนการศึกษานั้นก็คือ การจัดสวัสดิการ เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืน เขาบอกว่า เงินจะสูงมากแค่ไหนก็ตาม เหมือนกับคุณเป็นต้นตาล มีเงิน 100 ล้าน หรือหนึ่งพันล้าน แต่คุณจะสู้กับต้นโพธิ์ต้นไทรไม่ได้ ที่สามารถแตกกิ่งก้านสาขา ให้ร่มเงาแก่คนได้อาศัยร่มพักร้อน เพราะฉะนั้น เราจึงบอกว่า เราขอเป็นต้นโพธิ์ต้นไทร เงินของเราไม่มาก แต่เราสามารถช่วยพี่น้องของเราตั้งแต่ออยู่ในท้องจนปิดฝาโลง (จนเสียชีวิตลง) นี่คือ ขบวนการการสร้างการเติบโตของเรา เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต”

3. อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ท่านสามารถบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งได้ ผลการให้สัมภาษณ์ “ส่วนที่เป็นสาเหตุจริง ๆ แล้ว เราเริ่มต้นจากการที่พี่น้องของเรา เกิดการเสียชีวิตแล้วไม่มีเงินที่จะทำบุญจัดการงานศพ พอเราเริ่มต้นจากสาเหตุตรงนี้ จึงทำให้เราได้กลับมาช่วยชุมชนของเรา คือ ทำไมเราไม่หันกลับมาทำงาน ทำไมเราไม่หันกลับมาสั่งสมเอาความรู้ที่เรามีอยู่ ที่เราเรียนมา เอามารับใช้สังคม เพราะฉะนั้น สาเหตุตรงนี้ จึงนำมาซึ่งการจัดการทุน ถ้าเราต้องการให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ครอบครัวต้องดีก่อน ถ้าครอบครัวดีแล้ว ก็จะนำมาสู่เรื่อง ส่งเสริมให้คนมีความรู้ ถ้าคนมีความรู้แล้วก็ทำให้มี เพื่อที่จะมาพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อที่เราจะส่งเสริมให้คนมีจิตสำนึกรักความเป็นเจ้าของ เพราะฉะนั้น ขบวนการทำงานของเราจะเริ่มต้นของการสะสมในเรื่องของการทุนในการทำงาน ถ้าคุณจะทำงานอะไรก็จะต้องยอมรับ ยอมรับในขบวนการ ของการทำงาน โดยใช้หลักอภิธานิยธรรม ธรรมอันเป็นตั้งแห่งความไม่เสื่อม หากหมู่บ้านใด ชุมชนใด องค์กรใด หรือหน่วยงานใด นำไปสู่การปฏิบัติจะเกิดประโยชน์แก่หน่วยงานนั้นฝ่ายเดียว ไม่มีโทษเลย เพราะฉะนั้น สิ่งเหล่านี้ หรือสาเหตุเหล่านี้ จะบอกว่า ถ้าคุณทำงานตัวนี้จะต้องมีการพูดคุย กันให้มาก ให้บ่อยนะ ขณะเดียวกัน ถ้าคุณจะคุยกัน ถ้านัดประชุมคน 100 คน แต่มาคนแรก เพียงคนเดียว คุณคุยเลยก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร เพราะฉะนั้น ทุกอย่างจะต้องพร้อมกัน เรียกว่า เริ่มประชุมพร้อมกัน เลิกประชุมพร้อมกัน ทำสิ่งที่พึงกระทำโดยพร้อมเพรียงกัน แล้วทุกคนต้องยอมรับ ในมติของที่ประชุม จะต้องให้เรื่องต่าง ๆ สิ้นสุดในที่ประชุม และในขณะเดียวกัน จะต้องให้เกียรติ ผู้อาวุโส ผู้มีคุณวุฒิมากกว่าเรา ผู้มีวัยวุฒิมากกว่าเรา ให้เกียรติในฐานะที่เขาได้อบน้ำร้อนมาก่อนเรา แล้วในขณะเดียวกัน ไม่ทอดทิ้งคนที่ยากไร้ คนที่จนกว่าเรา ด้อยกว่าเรา ในขณะเดียวกัน ต้องหันมา ส่งเสริมวัฒนธรรม ส่งเสริมด้านศาสนากับพี่น้อง เพื่อนำมาสู่การจัดการทุนที่ยั่งยืน ตรงนี้คือ สาเหตุ ที่เรานำมาเชื่อมต่อกันว่า จากสาเหตุเล็ก ๆ ที่มาจากการไม่มีเงิน เริ่มต้นจากการออมเงิน ไม่มีเงินจ่าย ทำอย่างไร เราจึงจะมีเงินจ่าย ทำอย่างไรเราจึงมีเงินก้อน เราไม่เชื่อว่าทุกคนจะเก็บเงินได้ วันละพัน

สองพันแต่เราจะเชื่อว่าถ้าคุณสะสมเรียกว่า น้ำซึมบ่อทราย วันละบาท 2 บาท ถ้าคุณฝากวันละ 5 บาทเดือนหนึ่ง คุณจะได้เดือนละ 150 บาท ถ้าคุณฝากวันละ 50 บาท เดือนหนึ่งคุณจะ ได้ เดือนละ 1500 บาท เพราะฉะนั้น ถ้าคุณคิดว่าคุณจะฝากวันละ 1500 บาท ไม่เชื่อ การพูดของคุณ เพราะฉะนั้น เราถึงบอกว่า สาเหตุทำอย่างไร ถึงจะสะสมการออม ถึงให้เราออม และให้เกียรติและนำมาซึ่งการพูดคุยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาทุกระยะ ทุกขั้นตอน แล้วมันจะจบด้วยการพึ่งพากันและกัน ไม่ทอดทิ้งกัน ไม่ทอดทิ้งวัด ไม่ทอดทิ้งโรงเรียน ไม่ทอดทิ้งชุมชน ทุกคนจะผนวกกัน เพราะฉะนั้นมันจะเชื่อมต่อในส่วนของยุทธศาสตร์ ในส่วนของยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ว่า ต้องเป็นคนดี สิ่งแวดล้อมดี วัฒนธรรมดี ต้องเป็นคนดี คนดีแบบไหน ก็ต้องละชั่ว กลัวบาป ตามที่ท่านผู้ว่า ได้ กำหนดยุทธศาสตร์ ธรรมนูญหมู่บ้าน 9 ดี ในธรรมนูญหมู่บ้าน 9 ดี ตามยุทธศาสตร์ ข้อที่ 1 คนดีต้องมาก่อน เมื่อได้คนดีตามข้อที่ 1 แล้ว ทุกอย่างก็จะตามมา มันจะเชื่อมโยงให้เห็นชัดเจน เราต้องการบริหารจัดการเงินที่ดี ต้องเป็นคนดี คนดียังไง คนดีต้องมีวินัย ถ้ามีวินัยยังไง ต้องมีคุณธรรม ถ้ามีคุณธรรมทำไง คุณต้องบริหารบนหลักธรรมาภิบาล ตามหลักของธรรมาภิบาลแล้ว ในขณะที่เดียวกันต้องมุ่งเน้นความเป็นพี่น้องในการจัดการทุน อันนี้มันจะเชื่อมต่อให้เราเลย เพราะฉะนั้น ถ้าเราจะบริหารมันจะบอกเราเลยว่า คนของคุณต้องดีนะ คนของคุณคืออย่างเดียวกันไม่ได้ คนของคุณจะต้องมีคุณภาพด้วยนะ มีคุณภาพอย่างเดียวกันไม่ได้นะ สภาพแวดล้อมวัตถุต้องดีนะ ขณะเดียวกันถ้าคุณดีจริง คุณจะต้องมีเงินออม มีทุน และก็มีคณะกรรมการในการขับเคลื่อนที่ดี เพราะฉะนั้น หลัก 9 ดี ของยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ก็จะเชื่อมต่อในขบวนการ การส่งเสริมตัวนี้ อย่างชัดเจนแล้วมันจะเชื่อมต่อไป”

4. กลุ่มของท่านได้นำหลักยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์มาใช้ในการบริหารจัดการ ด้วยหรือไม่ อย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “กลุ่มได้นำหลักยุทธศาสตร์มาใช้กับองค์กรชุมชนทุกองค์กร ที่ใช้หลัก 5 ร่วมในการขับเคลื่อน ไม่ใช่บุคคลคนเดียวจะให้ความเข้มแข็งได้ บุคคลคนเดียว แค่เป็นตัวกระตุ้นเท่านั้นเอง แต่การขับเคลื่อนความเข้มแข็งนั้น ก็จะต้องได้รับความร่วมมือร่วมมือ 3 องค์กรหลัก คือ บ้าน วัด โรงเรียน โดยนำยุทธศาสตร์ของ 9 มาใช้ คือ ต้องเป็นคนดี ต้องมีคุณธรรม มีอาชีพ ต้องมีทุกอย่างตามหลัก 9 ดี นี้ แล้วรวมถึงต้องมีทุนทางสังคม แล้วต้องมีคณะกรรมการ มาขับเคลื่อน ก็จะนำมาสู่การนำหลักยุทธศาสตร์มาใช้ในการทำงานที่ละเอียด ๆ ไม่ใช่คนหนึ่งคนใด มาขับเคลื่อนความเข้มแข็งเอาทั้งองค์ภาพ คือ 3 เสา บ้าน วัด โรงเรียน ให้มาขับเคลื่อนช่วยกัน กล่อมเกล่าให้คนได้ขับเคลื่อนงาน แล้วขณะเดียวกันนำเครื่องมือที่เรามีอยู่ในชุมชน ทุนทางสังคม ที่เรามีอยู่ก็คือ เงิน ในการขับเคลื่อนได้ อันนี้เรียกว่า ยุทธศาสตร์นี้ต้องใช้ 3 หลัก คือ บ้าน วัด โรงเรียน โดยผนวกกับยุทธศาสตร์ที่เน้นในเรื่องของคนเป็นคนดีของจังหวัดบุรีรัมย์ คือ ตัวขับเคลื่อน

แล้วเน้นแต่การเป็นคนดี คุณจะต้องมีเงิน เพื่อให้เกิดการออม การสะสมเพื่อนำไปสู่การดูแลพี่น้องในอนาคต เน้นไปถึงว่าต้องมีคณะกรรมการในการขับเคลื่อนที่ดีที่สุด อันนี้คือยุทธศาสตร์ที่ถูกลงเอาไว้”

5. ท่านคิดว่าการทำงานที่กลุ่มของท่าน เกิดความเข้มแข็งขึ้นได้ เป็นเพราะท่านได้ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ หรือไม่อย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “จริง ๆ แล้ว ยุทธศาสตร์ของเรา คือ การปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล แต่ยุทธศาสตร์ของจังหวัดเพิ่งออกมาทีหลัง เราได้ปฏิบัติก่อนแล้ว แต่พอดีมาผนวกกับกองทุนของยุทธศาสตร์เป็นตัวหนึ่งทีออกมาแล้วมีการเปลี่ยนแปลงเรื่อย ๆ ยุทธศาสตร์ของรัฐก็มีการเปลี่ยนแปลง ยุทธศาสตร์ของจังหวัดก็เปลี่ยนแปลง แต่คนของเราถ้าจะทำงานต้องยึดหลัก 9 ดี หรือยึดหลักเพียงศีล 5 ก็ได้ เพราะหลักของศีล 5 สามารถขับเคลื่อนไปได้ ศีล 5 จะครอบคลุมทุกอย่าง

ในหลักธรรมาภิบาล ศีล 5 ครอบคลุมทุกอย่างในหลัก 9 ดี ในหลักธรรมาภิบาล ศีล 5 ครอบคลุมเลย ไม่ต้องมานั่งอะไรเลย ถ้าปฏิบัติได้ตามศีล 5 สามารถขับเคลื่อนไปได้ เพราะยุทธศาสตร์ก็อยู่ภายใต้ของหลักศีล 5 ถ้าเราแค่อึดเอาหลักของศีล 5 อย่างเดียวทุกอย่างก็จบ หลักธรรมาภิบาลหรือคุณธรรม 12 ข้อ ที่ท่านนายกรัฐมนตรีได้บอกไว้ก็อยู่ภายใต้ของคำว่าศีล 5 ทั้งหมด เพราะฉะนั้น การปฏิบัติงานถ้ายึดในหลักของศีล 5 คือ ไม่ลัก ไม่ขโมย ไม่คดโกงใคร ไม่ข่มเหงรังแกคนอื่น ไม่เบียดเบียนใคร แล้วนำมาซึ่งประโยชน์ให้เกิดขึ้น ถ้าสามารถทำได้ทุกข้อมันก็ยุติ คุณเป็นคนดีได้ ดีที่ 1 ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่โกง ไม่กิน เพราะฉะนั้น ยุทธศาสตร์ตัวนี้จึงถูกโยงซึ่งกันและกัน เราจะต้องยึดยุทธศาสตร์ทั้ง 9 ดี นำมาพ่วงกับยุทธศาสตร์ของรัฐบาลที่มีให้แล้วมาพ่วงกับหลัก คือ ศีล 5 ข้อ เพราะถ้าเรามีศีลทั้ง 5 ข้อ คนที่อยู่กับเราก็จะมีศีล ถ้าเราเป็นคนเช่นไร เราก็จะมีลูกน้องเช่นนั้น เพราะฉะนั้นตามยุทธศาสตร์ใหม่ ถ้าเราเอายุทธศาสตร์มาเชื่อว่า ตามศีล 5 มากกว่า”

6. ชุมชนได้รวมกลุ่มกันบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์อย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “การทำงานกลุ่มออมทรัพย์ของเรานั้น ได้ดำเนินการมาก่อน แต่ถ้าพูดถึงยุทธศาสตร์ 9 ดี ของเรามาก่อน กลุ่มออมทรัพย์ของเรามาจากพี่น้องเรา ที่จริงตามยุทธศาสตร์ถ้าใช้ยุทธศาสตร์ 9 ดี กลุ่มออมทรัพย์ของเรามาก่อน เกิดจากพี่น้องของเราเดี๋ยวนั้น แล้วทำอย่างไรเราจะสะสมเงิน กลุ่มของเราก็ตั้งกิจกรรมมาก็จะเข้ากับยุทธศาสตร์ 9 ดี ทั้งหมด เพราะฉะนั้นกลุ่มของเราก็จะเข้ากับ ดี ที่ 8 คือ กองทุนพึ่งพาตนเอง ถือว่าเข้าตามยุทธศาสตร์นะ อาจจะมีเพราะกลุ่มเราเกิดมาตั้งแต่อดีตแล้ว แต่ก็ถือว่าตามหรือสอดคล้องตามนโยบายของท่านผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์”

7. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมถึงยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการกลุ่มของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง

ผลการให้สัมภาษณ์ “ยุทธศาสตร์หลักของเรา เรายึดหลักคิด 5 ก่อนจะขับเคลื่อนงาน กำกับคน เราจะใช้ประเพณีวัฒนธรรมมากล่อมเกลาคคน เพราะว่าถ้าคนซื้อสัตย์ คนมีวินัย คนไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่เอาเรื่องคนอื่น ไปพูดในทางที่เสียหาย โดยมองเห็นแต่ความชั่วของคนอื่น ถ้าเราเอายุทธศาสตร์ คือ เอาคิด 5 ตรง ๆ มาขับเคลื่อนงาน งานจะเข้มแข็ง ถ้าเราเอาหลักตรงนี้ มาขับเคลื่อนงาน ไม่ต้องมีใคร ไม่ต้องมีใครมาฝากเงิน การลักขโมยกันก็ไม่มี ใครมาฝากเงิน ก็ซื้อสัตย์สุจริตซึ่งกันและกัน ตรวจสอบได้ จะได้มีความเอื้ออาทรกันบนหลักของการพูดคุย บนหลักของการเชื่อมประสาน ความเป็นพี่เป็นน้องกัน เราจะหาจุดเด่นของแต่ละคนมาใช้ให้มากที่สุด เอาสิ่งที่มีดีมาเชื่อมกับงาน จึงจะเกิดความเข้มแข็ง ใช้หลักของธรรมาภิบาล ต้องอยู่บนระเบียบ ข้อบังคับในชุมชนของสังคม สังคมต้องอยู่ในหลักของศาสนา กรอบระเบียบ คือ ศาสนา การยอมรับ ใช้หลักธรรมาภิบาล คือ ด้านนิติธรรม ความคุ้มค่า ตรวจสอบ โปร่งใส รับผิดชอบ เพราะฉะนั้น ยุทธศาสตร์ตัวนี้จะเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชนผนวกกับวัฒนธรรมของชุมชน คิด 5 จะเหมาะสม กับวิถีชุมชน วัฒนธรรมทางสังคมผนวกกับของรัฐ 12 ข้อ ผนวกกับยุทธศาสตร์ของจังหวัด เพราะฉะนั้น คิด 5 จึงมีความเหมาะสมมากที่สุด ใช้คิด 5 มาเป็นกรอบในการทำงาน ทุนที่สำคัญที่สุด คือ ร่างกาย บางคนมักจะพูดแก้ตัวจะทำอะไร ฉันไม่มีเงินแล้วไม่ทำอะไร แล้วความสามารถของคุณ ไม่มีหรือ ทุกส่วนของร่างกายมีคุณค่า คุณสามารถทำได้ แต่ไม่คิดที่จะทำ คุณมีร่างกายคุณมีทุกอย่าง แต่บางคนคิดเป็นทำเป็น วันนี้ฉันไม่มีเงิน แต่ฉันมีปาก มีมือ สามารถที่จะทำอะไรให้เกิดประโยชน์ได้ โดยใช้ร่างกายของเราที่มีอยู่มาใช้ในสิ่งที่สร้างสรรค์ ร่างกายของคนเราทั้งหมด สามารถทำอะไรได้ มากมาย สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ คน แต่ไม่ถูกนำมาใช้ ยุทธศาสตร์ตัวนี้ คือ การบริหารคนที่อยู่บนหลัก ทางศาสนา ถ้าเป็นคนดีจะทำอะไรก็ย่อมสำเร็จ”

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดบุรีรัมย์

1. ท่านมีวิธีการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งของท่านอย่างไร
วิธีการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ผลการให้สัมภาษณ์ “1) ทุนอันดับแรก ก็คือ คน การบริหารจัดการคน การจัดสรรคน ให้ถูกกับจริตของเขา และส่งเสริมให้เขาได้เรียนรู้และเปลี่ยน ส่งเสริมให้เขาได้มีความรู้ ส่งเสริมให้เขาได้มีประสบการณ์ เพราะคนเรามีความรู้ เรียนสูงแค่ไหนก็ตาม แต่ไม่มีประสบการณ์ ชีวิตเลยก็ทำงานไม่ได้ 2) ในส่วนที่เป็นตัวเงิน ขบวนการของการบริหารจัดการเงิน บริหารบนฐาน ของความต่างของพี่น้องประชาชน โดยใช้หลัก จปฐ. มาเป็นกรอบในการขับเคลื่อนแล้วส่งเสริม

ความยั่งยืนด้วยปัจจัย 5 ตัว คือ การออม การสร้างสวัสดิการเพื่ออนาคต นำไปสู่ความเข้มแข็ง เชื่อมโยงไปสู่องค์กร คี้นผู้นำองค์กรชุมชน ในการพัฒนาโรงเรียน สิ่งแวดล้อม พัฒนา สาธารณูปโภคของชุมชนแล้วก็พัฒนาเพื่อให้ผนวกกับองค์กรชุมชน แล้วก็ส่งเสริมงบประมาณต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการศึกษา ตรงนี้จะเชื่อมโยงนำไปสู่ความเข้มแข็ง”

1.1 วิธีการ หมายถึง ท่านมีกระบวนการขั้นตอนของการบริหารจัดการทุนทางสังคม อย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “ขั้นตอนของการบริหาร ขั้นตอนแรก

1.1.1 การประชาสัมพันธ์ ในการขับเคลื่อนจะทำอะไรก็ตามเราจะต้องมีการ ประชาสัมพันธ์ การจัดสรรระบบ

1.1.2 การกระจายอำนาจของคน

1.1.3 การกระจายงานไปสู่การขับเคลื่อน”

1.2 มีหรือไม่มี

ผลการให้สัมภาษณ์ “มีกระบวนการขั้นตอนของการบริหาร”

1.3 ถ้ามี มีวิธีการอย่างไร โปรดอธิบาย พร้อมยกตัวอย่าง

ผลการให้สัมภาษณ์ “การแบ่งภาระหน้าที่ความรับผิดชอบให้ถูกกับจริตของงาน แบ่งภาระตามความหนักเบา ก็อยู่ในส่วนของคนที่ควรได้รับของงานหนักเบาหนักก็จะอยู่ใน ส่วนของคนที่ควรได้รับงานหนัก เบาก็อยู่ในส่วนของคนที่ควรได้รับงานเบา ตามความรู้ความสามารถ ของคน ในขณะเดียวกันก็มอบงานให้กันช่วยเหลือเกื้อกูลหนุนนำให้มีความเข้มแข็งนี้คือ ขบวนการ ขั้นตอน แล้วมีการส่งต่อ สิ่งที่สำคัญ คือ การนำไปใช้ในหมู่บ้านและชุมชน ขณะเดียวกันเราสามารถ ส่งต่อ เมื่อส่งต่อแล้วสามารถเอาไปถ่ายทอด ใช้วัฒนธรรมมาเป็นกรอบ ในขณะเดียวกัน ถ้ามันได้ผล สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ขบวนการขั้นตอนของเราขับเคลื่อนไปได้ การส่งสิ่งที่เป็นประโยชน์สูงสุด ให้แก่คนอื่นไปเรื่อย ๆ การประชาสัมพันธ์ที่ดีสุด ไม่ใช่เรา แต่เป็นคนที่ได้รับประโยชน์ จากการขับเคลื่อนงานของเรา จะเป็นบุคคลที่ประชาสัมพันธ์งานของเรา และจะสร้างความยั่งยืน และจะสร้างความเชื่อมั่น นี่คือนี่ที่เกิดขึ้น และที่เป็นปัจจัย”

2. ให้ท่านอธิบายการบริหารจัดการกลุ่มของท่านมีความเข้มแข็งและท่านมีวิธีการบริหารจัดการทุนทางสังคมของกลุ่มอย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “การบริหารจัดการกลุ่มของเรามีความเข้มแข็ง มีวิธีการจัดการ ทุนทางสังคม เกิดขึ้นจากมีปัญหาของพี่น้องประชาชน เอาปัญหาทุกปัญหาของพี่น้องประชาชน มาจัดตั้งไว้ กลุ่มองค์กรจะเกิดขึ้นจากความจำเป็น เกิดขึ้นจากการมีปัญหา เราเอาปัญหาของพี่น้อง ประชาชนเข้ามาแก้ไขให้ได้ เช่น ปัญหาทะเลอันดามัน แล้วเราจะทำอย่างไร เราส่งเสริมการแปรรูป

ขณะนั้น คือ การเอาปัญหามาแก้ไข เพื่อตอบสนองพี่น้องประชาชน เราต้องร่วมกันคิด โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม ทั้ง 5 หลัก ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ไข ติดตาม และได้รับผลประโยชน์ ร่วมตรวจสอบร่วมกัน นั่นคือสิ่งที่จะทำให้เกิดประโยชน์และทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เอาปัญหาของชุมชน ในแต่ละเรื่องมาจัดวาง ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วม ทั้ง 5 ร่วม สุดท้ายต้องมีการร่วม รับผลประโยชน์กัน มีการตรวจสอบร่วมกัน มันจะนำมาซึ่งจุดยืนในการขับเคลื่อน ปัจจุบันนี้ จะมีปัญหาเรื่องสุขภาพ มีปัญหาตายแล้วไม่มีเงินทำศพ ส่งเสริมให้เขารู้จักออมเงินเพื่ออนาคต ออมเพื่อสวัสดิการ ถ้าเราเอาเรื่องสุขภาพเข้าไปเสริม เรามีโครงการชมรมรักษาสภาพในการขับเคลื่อน ถ้าเราไม่ยอมให้คนนี้ติดบุหรี่ เราก็เอากิจกรรมการลด ละ เลิก บุหรี่ ด้วยการตัดกิเลสวันละนิด จิตแจ่มใส ด้วยการออมเงินเพื่อลูก นั่นก็คือ การเอาปัญหาเข้ามาแก้ไข เอาปัญหาเป็นตัวตั้ง เอาปัญหาทุกอย่างมาแปรเปลี่ยนเป็นกิจกรรม เราจะไม่ละทิ้งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เราจะให้ความสำคัญกับทุกปัญหาของชุมชนด้วยการร่วมกันแก้ไข เพื่อตอบสนองพี่น้องประชาชน เพื่อลดปัญหาเหล่านั้นให้มันจบ นี่สิ่งที่เราบริหารจัดการ การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชน ก็เช่นเดียวกัน คือ เอาชุมชนมาเป็นตัวตั้ง เอาปัญหาเป็นตัวตั้ง คือ จะแก้ไขกันทีละเปลาะ เช่น ปัญหาลูกไม่อยากไปโรงเรียน ถ้าเราตัดปัญหาออกมาจะไม่เกิดประโยชน์อะไร แต่ถ้าเราแก้ไขปัญหา ด้วยการใช้ปัญญา มันจะเชื่อมโยงกัน ถ้าเราได้เอาปัญหาเข้ามาแก้ไข เราจะภูมิใจที่ได้แก้ไขปัญหา หลายคนเห็นปัญหาจะคิดว่า งานนี้ปัญหานี้มันแก้ไขไม่ได้ จะคิดว่าเป็นความทุกข์ แต่ที่นี้อะไรก็ตาม ที่เป็นปัญหาเราจะบอกว่า จะมีประโยชน์มากที่สุด คือ คนที่มีโชคมากที่สุด คนที่ทำงานทุกงาน ที่มีปัญหาแล้ว สามารถแก้ไขปัญหาทุกปัญหาได้จะเข้มแข็ง หรือเจอต่อทุกต่อแล้วสามารถจัดการ กับต้นตอได้เดียนั้น คือ การรู้จักวิธีการแก้ไขปัญหา หลายคนบอกว่า ฉันทโชคดีมากมาย ฉันทไม่เคย มีปัญหาอะไร งานทุกอย่างเรียบร้อยหมด พวกนี้จะเป็นคนอ่อนแอ ไม่มีเทคนิคในการป้องกันตัว สมองจะฝ่อ เพราะไม่ค่อยได้ใช้ปัญญาในการคิดในการแก้ไขปัญหา แต่ถ้าคนนี้เจอปัญหาทุกอย่าง จะเริ่มมอง เริ่มแก้ไข เราเอาปัญหาทุกปัญหามาดีเป็นกิจกรรมให้ดี สร้างประโยชน์จากปัญหาให้ได้ ถ้าทุกคนมองวิธีการแก้ ไม่เพียงแคไปหาหมดแล้วจบ แต่เราเอาปัญหาจัดกิจกรรม โดยการถอดรหัส การเรียนรู้ คือ การเรียนรู้ชีวิต การออมเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้น เราทำงานเพื่อชีวิตไม่ใช่เพื่อเงิน”

3. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ทุนทางสังคมในชุมชนเข้มแข็งและมีระบบ การบริหารจัดการทุนทางสังคมและชุมชนเข้มแข็งอย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “เรามีการบริหารจัดการทุนทางสังคมบนฐานของคุณธรรม วัฒนธรรม เอาคุณธรรม วัฒนธรรมมาเป็นกรอบความเป็นที่พี่น้อง ถ้าคุณไม่มีคำว่าคุณธรรม คุณ จะอยู่กับใครไม่ได้”

4. กลุ่มของท่านมีที่มาและหลักการหรือแนวคิดในการจัดตั้งขึ้นมาอย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “ทุนมรดกตกทอดที่จะส่งต่อให้ลูกหลานของเรา ทั้งมรดกที่รัฐบาลให้มา ทั้งมรดกของเราที่เริ่มต้นเก็บออมมา ให้ออกดอกออกผล แนวคิดที่เป็นมรดกตกทอดจะเป็นตัวส่งไปให้ลูกหลานในอนาคตได้มีชีวิตที่ดีมีคุณภาพต่อไป”

5. ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่เป็นทุนทางสังคมใดบ้างสนับสนุน จึงทำให้การบริหารจัดการกลุ่มของท่านประสบความสำเร็จได้

ผลการให้สัมภาษณ์ “ปัจจัยที่เป็นทุนทางสังคม คือ คน คนให้ความร่วมมือไม่ร่วมมือ ทำอย่างไรชุมชนเราจึงน่าอยู่ คนจะช่วยกันพัฒนา คนไม่คิดที่จะแก่งแย่งกัน ไม่คิดที่จะเอา แต่ประโยชน์ส่วนตัว คนจะร่วมกันเพื่อพัฒนาองค์กร องค์กรจะประสบความสำเร็จ คิดอย่างไร ชุมชนเราจะพัฒนา ทุนที่สนับสนุนมาก คือ คน คนที่มีคุณธรรม รู้จักแบ่งปัน เอื้ออาทรคนอื่น และสังคม”

6. จากทุนทางสังคมที่ท่านระบุนมา ทุนทางสังคมด้านใดที่คิดว่ามีความเข้มแข็งที่สุด

ผลการให้สัมภาษณ์ “ทุนทางสังคมที่เข้มแข็งมากที่สุด คือ คน ถ้าคนไม่เข้มแข็ง มีเงิน 100 ล้าน 1 พันล้านก็ไม่อยู่ เพราะฉะนั้น ถ้าคนรู้จักกระจายอำนาจ รู้จักรับผิดชอบ คนเป็นทุนทางสังคมที่เข้มแข็งที่สุด บางคนใช้เงิน 50 ล้าน 60 ล้าน หดไปไม่กี่ปี เพราะไม่มีความรู้ ในการใช้เงินให้เกิดประโยชน์ เอาเงินไปใช้ในทางที่ผิด เอาไปใช้ในการเล่นอบายมุข ทำให้พ่อแม่ ตระก่าลำบาก เมื่อคนไม่ดี อะไรก็ไม่ดี ถ้าคนรู้จักการจัดการ รู้จักการกระจาย คนรู้จักจัดการคน รู้จักการพัฒนาคนยอมรับคนอื่นบ้าง ให้เกียรติคนอื่น”

7. ท่านคิดว่าทุนทางสังคมมีผลต่อความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่มของท่าน มากน้อยเพียงใด อย่างไร พร้อมทั้งขอให้ยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน

ผลการให้สัมภาษณ์ “เรียกว่ามีผลมากที่สุด คือ คน วัฒนธรรม เพราะคนต้องอยู่บนกรอบ ของวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาตัวเอง พ่วงกับการศึกษา กรอบของวิถีชุมชน คนต้องพัฒนาตัวเอง และหลายคนบอกว่า ไม่ต้องเรียนก็ได้ เป็นไปไม่ได้ทำไมเราต้องเรียนรู้ เพราะเราอยู่ร่วมสังคม ทำให้เข้ากับสังคม เพื่อพัฒนาตัวเองที่จะนำมาซึ่งความเข้มแข็ง”

8. ท่านมีแนวคิดหรือวิธีการบริหารจัดการกลุ่มของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคม ของชุมชนเข้มแข็งของท่านอย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “แนวคิดอันดับ 1 คือ การจัดการคน ตามความรู้ ความสามารถ จัดการเงินที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์กับทุกคนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในชุมชนให้เกิดประโยชน์ แก่ชุมชน กับการจัดการตรงนี้ หมายถึง คนที่เกี่ยวข้อง สภาพแวดล้อมก็จะต้องได้รับการดูแล”

9. โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มของท่าน โดยอาศัยทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งเป็นอย่างไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “โครงสร้างฝ่ายบริหารเอาคนที่มีความสามารถมาเป็นผู้บริหาร เอาบุคคลที่ได้รับความเคารพ ความเชื่อถือ โดยการกระจายอำนาจตามระเบียบ ความรับผิดชอบ เพื่อส่งต่อระบบการจัดการ คนในชุมชนจะต้องอยู่กับเรา เราเป็นการส่งต่อให้ลูกหลาน คนในชุมชนยังงี้ก็อยู่ในชุมชนเรา แต่ถ้ามีผู้บริหารเป็นคนภายนอกวันหนึ่งเขาก็จะไปอยู่ที่บ้านของเขา”

10. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ทุนทางสังคมในชุมชนเข้มแข็ง

ผลการให้สัมภาษณ์ “สาเหตุที่ทำให้กองทุนชุมชนของเราเข้มแข็ง คือ ต้องมีคุณธรรม มีจริยธรรมเป็นหลัก มีหลักธรรมาภิบาล การจัดสรรระบบถ้าไม่เป็นธรรมก็จะนำมาซึ่งความขัดแย้ง เพราะฉะนั้น สาเหตุที่ทำให้เข้มแข็ง คนต้องมีคุณธรรม มีความเสมอภาค ให้ความเป็นธรรมแก่ทุกคน มีหลักความโปร่งใส ตรวจสอบได้ หลักของคุณธรรมจริยธรรมจะต้องมี คือ ความไม่มือคด คือ การลำเอียง เห็นแก่ครอบครัว หลักของความเสมอภาค มันจะนำมาซึ่งความเข้มแข็ง”

11. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับว่าทุนทางสังคมมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการกลุ่มของท่าน

ผลการให้สัมภาษณ์ “ทุนทางสังคมมีความสำคัญมากที่สุด คือ คน วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม จิตสำนึก ถ้าคนเข้มแข็ง อะไรก็มีความเข้มแข็ง ถ้าคนดีมีคุณธรรม สามารถสร้างองค์กรของท่าน ผู้นำดี ผู้ตามก็ดีตาม เป็นต้นแบบที่ดี ถ้าผู้นำเลว ผู้ตามก็เลว แต่คนเข้มแข็งได้ ไม่ใช่ฉลาดอย่างเดียว แต่บางคนฉลาดแล้วคดโกงก็ไม่ดี ถ้าเราโมโหโกรธา เราจะได้ลูกน้องที่โมโหโกรธา เราต้องใช้หลักคุณธรรม รู้จักปล่อยวางบางเรื่อง รู้จักประสานความต่างให้ได้ ยิ่งมีความต่างมากเท่าไร มันจะเกิดประโยชน์กับองค์กรมากเท่านั้น อย่าให้ทุกคนเห็นคล้อยตาม ถ้าทุกคนเห็นคล้อยตาม องค์กรของท่านจะไม่ถูกพัฒนา เพราะฉะนั้น ให้มีความขัดแย้งให้มากที่สุด ยิ่งมีความขัดแย้งมากเท่าใด องค์กรของท่านจะเกิดความเข้มแข็ง แต่ถ้าเสนออะไรขึ้นมา ทุกคนเห็นคล้อยตามกันหมด จะได้ 1 อันนี้จบ แต่ถ้าคนบอกว่าอันนี้ไม่ดีนะ คือ ข้อ 1 ข้อ 2 ข้อ 3 ข้อ 4 เพราะฉะนั้น ถ้ามีความต่างมากเท่าไร จะเกิดผลงานตามมาเท่านั้น ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง”

12. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการกลุ่มที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งต้องทำอะไรบ้าง

ผลการให้สัมภาษณ์ “1) การบริหารจัดการ ต้องทำด้วยความเป็นธรรม คือ องค์กรนี้จะอยู่ได้ เพราะเราทำเพื่อคนที่เรารัก ทำด้วยใจ ทำเพื่อทุกคนที่เรารัก เพราะฉะนั้น คนที่เรารัก ก็คือโลกทั้งใบนี้ เพราะทุกคนที่เกิดมาอาจจะพี่น้องกันมาตั้งแต่อดีตชาติ เราต้องให้ความเท่าเทียมกัน เพราะฉะนั้น จะต้องมีความเสมอภาค เราไม่ได้ทำเพื่อตัวเอง แต่เราทำเพื่อคนที่เรารัก

การจัดการบนความเท่าเทียมกัน บนความเอื้ออาทร การเห็นอกเห็นใจกัน เราอยากได้อะไร คนอื่นก็อยากได้เหมือนกับเรา เราไม่อยากจะอะไร คนอื่นก็ไม่อยากได้ แต่อยากได้ต้องอยู่ในกรอบของความพอเพียง ประสานให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด ประสานความต่างทุกเพศทุกวัย ผนวกความรู้ให้มันอยู่ด้วยกัน การที่เราต้องประสานเชื่อมต่อ เพราะวันหนึ่งวันใดเราต้องจากโลกนี้ไป เราจะได้คนที่สืบทอดเชื่อมต่อกันของเราได้อย่างดีที่สุด เพราะฉะนั้น การกระจายอำนาจ หรือการกระจายความรู้ให้แก่ทุกคนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ มีความรู้ เรียนรู้สูงหรือเรียนต่ำ ทุกคนจะเท่าเทียมกัน เพราะฉะนั้น จึงดึงเอาสิ่งที่ดีของแต่ละคน ดึงเอาสิ่งที่ดีของแต่ละคนมาประสานกัน ร่างกายของเราจะเป็นทั้งมิตรและศัตรู บริหารโดยใช้หลักความเมตตากรุณา บางคนกลัวเดือน บางคนไม่อยากจะให้คนอื่นเดือน คนจะพลาดโอกาสจากการทำงาน บางคนเห็นคนอื่นทำไม่ได้ จะช่วยบอกกล่าวแนะนำตักเตือน ที่น่ากลัว คือ องค์กรล่มสลาย ผู้นำที่ดีอย่าด่าและดู แต่ควรบอกสิ่งที่ดี หาทางออกให้เขา ถ้าเราพูดแล้วคำพูดจะเป็นนายของเรา ผู้นำจะต้องคอยชี้แนะชี้แนะกระบวนการสร้างช่องทาง ชี้ช่องทาง ชี้แนะ ชี้แนะ สามารถสร้างกระบวนการให้ แต่ถ้าต้นเมื่อไหร่มันจะระเบิดออกมา”

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์

1. การบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งของท่าน ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่สนับสนุนหรือเกื้อกูลได้แก่ปัจจัยอะไรบ้าง

ผลการให้สัมภาษณ์ “ปัจจัยมีอยู่ 2 ส่วน คือ

1.1 ภายปัจจัยภายใน คือ ทุนทางสังคมที่เรามีอยู่ทั้งหมดในชุมชนของเรา

1.2 ปัจจัยภายนอก คือ ยุทธศาสตร์ต่าง ๆ และแผนต่าง ๆ องค์กรหน่วยงานต่าง ๆ

สนับสนุนให้ เพราะฉะนั้น จะต้องเชื่อมโยงกับบ้าน วัด โรงเรียน ปัจจัยภายนอกกับปัจจัยภายในเรา จะต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ถ้าปัจจัยภายในไม่ออกอะไรเลย ปัจจัยภายนอกก็ไปไม่รอด ขณะเดียวกัน ปัจจัยภายในทำอย่างเต็มที่ ปัจจัยภายนอกไม่ช่วยหนุนเสริมก็ไปไม่รอด หน่วยงานรัฐไม่เคยช่วยเหลืออะไรเลย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกจะต้องเชื่อมกันให้ได้ ปัจจัยภายใน คือ คนในชุมชน ทุนทางสังคมทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชนของเรา คือ บ้าน วัด โรงเรียน ปัจจัยภายนอก เราครอบคลุมไม่ได้ คือ ในส่วนของนโยบายของรัฐบาล ถ้าปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกสามารถเชื่อมโยงกันมันก็จะช่วยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน”

2. ขอให้ท่านอธิบายปัจจัยที่สนับสนุนที่มีผลต่อการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง

ผลการให้สัมภาษณ์ “1) ปัจจัยของครอบครัว ถ้าครอบครัวไม่มีการเสียดุล เช่น ส่งคนไปอบรม เราจะประชาสัมพันธ์ให้ทุกคนทราบ เป็นการช่วยป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสีย ถ้าครอบครัวไม่เห็นชอบ ไม่เห็นด้วย จะเกิดความขัดแย้ง เราจะต้องสร้างความชัดเจน 2) จิตสาธารณะ 3) ศาสตร์การ

แต่จิตสาธารณะที่เสียดุลควรได้รับสิ่งตอบแทน เช่น ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าเสียเวลา ครอบครัวเป็นหลักกระบวนการการสร้างความเข้าใจระหว่างชุมชน ครอบครัว สังคม

การใช้คน ไม่ใช่การมีเพียงจิตสาธารณะ แต่การออกไปประชุมจะต้องมีสวัสดิการติดไปด้วย เราต้องให้สิ่งตอบแทนที่คุณทำ ทุกอย่างเราจะทำให้เขา เราจะมีปัจจัยที่มาเสริมหนุนทำให้ครอบครัวเกิดความเชื่อมั่นระหว่างกลับมา เขาต้องได้ความรู้กลับมา เป็นการสร้างกรอบสร้างความรับผิดชอบให้เขา”

3. ท่านคิดว่าปัจจัยสนับสนุนที่ควรส่งเสริมต่อการสร้างทุนทางสังคมให้เข้มแข็งในชุมชนคืออะไร

ผลการให้สัมภาษณ์ “1) ปัจจัย 3 ตัวหลัก คือ บ้าน วัด โรงเรียน บ้าน ต้องสร้างความเข้าใจระหว่างครอบครัว วัดต้องเอาชุมชน โรงเรียนต้องเสริมหนุนการพัฒนาคน วัดต้องเสริมหนุนการพัฒนาจิตใจ จึงจะนำไปสู่ความเข้มแข็ง ทั้ง 3 ส่วน จะต้องเอื้อเสริมหนุนซึ่งกันและกัน บ้านไม่เอา วัดก็ไปไม่รอด วัดไม่เอาโรงเรียนก็ไปไม่รอด ทุกอย่างจะต้องเสริมหนุนซึ่งกันและกัน จึงจะเกิดความเข้มแข็ง ในที่สุด เรียกว่า บวร บ้าน วัด โรงเรียน”

4. นอกจากมีปัจจัยที่สนับสนุนดังได้กล่าวมาในข้อ 3 แล้ว ท่านคิดว่ามีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรือไม่ ถ้ามีปัจจัยที่เป็นอุปสรรค โปรดระบุ พร้อมอธิบาย และยกตัวอย่างประกอบ

ผลการให้สัมภาษณ์ “1) อุปสรรคก็คือ ใจของคนที่คิดลบ การทำงานอะไรก็ตาม จะมีคนที่คิดบวกและคิดลบ คนในชุมชนไม่เหมือนกัน ทุกคนมีความคิดต่าง มีความคิดแตกต่างกัน บางคนคิดลบ ไม่เคยคิดบวก คิดลบอย่างเดียว เพราะฉะนั้น อุปสรรค ก็คือ เรื่องของใจคน บางคนไม่เคยคิดบวก พอมีอะไรขึ้นมาก็จะคิดว่าทำไม่ได้หรอก เราทำดีแค่ไหน ไม่เคยชม การที่เราสามารถทำอะไรให้คิดบวกเป็นเรื่องสำคัญ เพราะฉะนั้น จะต้องให้คนคิดบวก การทำงานอะไรให้ประชาชนคิดบวก การจะทำให้คนคิดบวกได้ การทำงานของเราจะอย่างไรให้คนรู้จักคิดบวกให้มากที่สุด ถ้ามองในแง่ของคน เมื่อเขาได้รับผลประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้น เขาจะเริ่มคิดบวกทันที จากอดีตกองทุนที่คนคิดลบ เมื่อเราเปิดการออม 5% ของเงินกู้ หลายคนมองว่าคณะกรรมการได้อะไรและมีอะไรเกิดขึ้นมากมาย มีบ้าน มีรถ มีที่ดิน มันคงเอาเงินเราไปใช้

แต่สุดท้ายไม่เคยศึกษาดูเลยว่า เขามีการได้มาอย่างไร มีที่มาอย่างไร ที่เกิดขึ้นมันเกิดจากอะไร แต่สุดท้ายเงินของเขายังอยู่เหมือนเดิม ยังได้ผลตอบแทนมากกว่าเดิม สุดท้ายคนที่คิดลบกลับกลายมาเป็นการคิดบวก คำว่า แค่ กับตั้งต่างกัน ตั้งสามารถจัดการอะไรได้มากมาย ถ้าคนคิดลบมีเงินร่อยบาทจะทำอะไรได้ มีเงินนิดเดียวเป็นการคิดลบ ตั้งร่อยบาท คิดบวก ความคิดคนเป็นอุปสรรค อุปสรรคที่ 2 องค์กรที่เป็นผลกระทบกับชุมชน โดยนโยบายเรียกว่า อุปสรรค ที่เสียน้อย ถ้าเราไม่ทำตามหรือที่น้องก็ไม่อยากได้ แต่บางครั้งเขายัดมาให้ มันก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรความเจริญเติบโตก็ไม่มี แต่ถ้าพี่น้องเห็นความสำคัญและเอาด้วย อยากได้ แต่เขาบอกว่าไม่มี มันก็ไม่เกิดประโยชน์ มันก็จะเกิดความขัดแย้ง เรื่องการหนุนเสริมจากนโยบายของรัฐทุกคนอยากได้ประโยชน์ สิ่งที่จะแก้ไขอุปสรรคภายนอกของนโยบายของรัฐ คือ ชุมชนจะมีความเข้มแข็งด้วยตัวของตนเอง เขาถึงจะมีทุนทางสังคมในตัวเอง แต่ถ้าเขาไม่ความเข้มแข็ง มันก็จะไหลตามวิถีข้างนอกตลอดเวลา เมื่อวิถีข้างนอกหยุดแล้ว เปลี่ยนแปลงมันก็จะไปไม่รอด เพราะฉะนั้น ต้องสร้างจากชุมชนจึงอยู่รอด”

5. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคข้อใดที่ท่านคิดว่าแก้ไขปัญหายากที่สุด

ผลการให้สัมภาษณ์ “1) อุปสรรค เรื่อง จิตใจคน ใจของคนที่คิดลบ และ 2 องค์กร ที่เป็นผลกระทบกับชุมชน”

6. ในกรณีที่มีการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมมีปัญหาอุปสรรค ท่านมีแนวทางแก้ไข ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในแต่ละข้ออย่างไร โปรดอธิบาย พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

ผลการให้สัมภาษณ์ “อุปสรรคก็คือ ใจของคนที่คิดลบ การทำงานอะไรก็ตาม จะมีคนที่คิดบวกและคิดลบ คนในชุมชนไม่เหมือนกัน ทุกคนมีความคิดต่าง มีความคิดแตกต่างกัน บางคนคิดลบ ไม่เคยคิดบวก คิดลบอย่างเดียว เพราะฉะนั้น อุปสรรค ก็คือ เรื่องของใจคน บางคนไม่เคยคิดบวก พอมีอะไรขึ้นมาก็จะคิดว่าทำไม่ได้หรือ เราทำดีแค่ไหน ไม่เคยชม การที่เราสามารถทำอะไรให้คิดบวกเป็นเรื่องสำคัญ เพราะฉะนั้น จะต้องให้คนคิดบวก การทำงานอะไรให้ประชาชนคิดบวก การจะทำให้คนคิดบวกได้ การทำงานของเราจะทำอย่างไรให้คนรู้จักคิดบวก ให้มากที่สุด ถ้ามองในแง่ของคน เมื่อเขาได้รับผลประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นเขาจะเริ่มคิดบวกทันที จากอดีตกองทุนที่คนคิดลบ เมื่อเราเปิดการออม 5% ของเงินกู้ หลายคนมองว่า คณะกรรมการได้อะไร และมีอะไรเกิดขึ้นมากมาย มีบ้าน มีรถ มีที่ดิน มันคงเอาเงินเราไปใช้ แต่สุดท้ายไม่เคยศึกษาดูเลยว่า เขามีการได้มาอย่างไร มีที่มาอย่างไร ที่เกิดขึ้นมันเกิดจากอะไร แต่สุดท้ายเงินของเขายังอยู่เหมือนเดิม ยังได้ผลตอบแทนมากกว่าเดิม สุดท้ายคนที่คิดลบ กลับกลายมาเป็นการคิดบวก คำว่า แค่ กับตั้งต่างกัน ตั้งสามารถจัดการอะไรได้มากมาย ถ้าคนคนลบมีเงินร่อยบาทจะทำอะไรได้ มีเงินนิดเดียว เป็นการคิดลบ ตั้งร่อยบาท คิดบวก ความคิดคนเป็นอุปสรรค อุปสรรคที่ 2 องค์กรที่เป็นผลกระทบกับชุมชน โดยนโยบาย เรียกว่า อุปสรรค ที่เสียน้อย ถ้าเราไม่ทำตามหรือที่น้องก็ไม่อยากได้

แต่บางครั้งเขาขัดมาให้ มันก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร ความเจริญเติบโตก็ไม่มี แต่ถ้าพี่น้องเห็นความสำคัญและเอาด้วย ยากได้ แต่เขาบอกว่าไม่มี มันก็ไม่เกิดประโยชน์ มันก็จะเกิดความขัดแย้ง เรื่องการหนุนเสริมจากนโยบายของรัฐ ทุกคนอยากได้ประโยชน์ สิ่งที่จะแก้ไขอุปสรรคภายนอกของนโยบายของรัฐ คือ ชุมชนจะมีความเข้มแข็งด้วยตัวของเขาเอง เขาถึงจะมีทุนทางสังคมในตัวเอง แต่ถ้าเขาไม่ความเข้มแข็ง มันก็จะไหลตามวิถีข้างนอกตลอดเวลา เมื่อวิถีข้างนอกหยุดแล้ว เปลี่ยนแปลงมันก็จะไปไม่รอด เพราะฉะนั้น ต้องสร้างจากชุมชนจึงอยู่รอด”

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

1. ขอให้ท่านเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มทุนทางสังคมของท่านเพิ่มเติม ผลการให้สัมภาษณ์ “คนที่ผู้นำต้องเป็นคนดี ผู้นำเป็นต้นทุน ผู้นำเป็นต้นแบบ แต่ถ้าผู้นำตามยุทธศาสตร์เน้นที่คนดี ถ้าคุณอยากให้คนอื่นเป็นคนดี ผู้นำต้องเป็นคนดี ผู้นำต้องพัฒนาตัวเองให้มาก คุณออกยุทธศาสตร์มาดี แต่คุณพากันทำไม่ดี เช่น เทศบาลขึ้นป้ายปลอดเหล้า แต่คนพากันกินเหล้า ยุทธศาสตร์ดี แต่คนออกไม่ดีก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย ถ้าคุณจะวางแนวทางคุณจะต้องปฏิบัติเองก่อน ถ้าคุณจะรู้ว่าอะไรดีไม่ดี คุณจะต้องรู้ก่อน”

2. ขอให้ท่านเสนอแนะแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มอื่น ๆ ที่ต้องการมีความเข้มแข็งเหมือนกลุ่มของท่าน

ผลการให้สัมภาษณ์ “การสร้างองค์กรที่เข้มแข็งได้ คือ การสร้างคนต้องลงทุนที่สูง และคุ้มค่างลงทุนกับคนให้มากที่สุด ถ้ามีเงินมากแล้วเอามากอง คุณจะไปไม่รอด ต้องพัฒนาคนทุกแห่งทุกมุม เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็ง เอาเงินมาเป็นตัวตั้ง บางคนไม่กล้าจัดองค์กร เพราะเขาไม่รู้เรื่องระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ เพราะฉะนั้น เราต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ให้มาก การรู้น้อยกว่าสมาชิก เรียกว่า ลำเอียงเพราะ โง่เขลา เพราะฉะนั้น เราต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ให้มากเพื่อจะให้ผู้บริหารที่มีคุณภาพต่อไป แต่ถ้าผู้บริหารมีความรู้น้อยกว่า ใครจะเชื่อมั่นคุณ ถ้าคุณจะทำงานเรื่องนี้คุณต้องเข้าใจงานนี้ ถ้าเขามีความน้อยกว่า เขาจะไม่กล้า แต่ถ้าคุณสร้างคนให้มีความรู้สามารถพัฒนาองค์กรได้ แล้วทุกอย่างจะมาเอง ให้เรียนรู้ทุกอย่างจะเป็นองค์กรที่เข้มแข็งได้ในอนาคต”

3. ขอให้ท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มในชุมชนของท่าน

ผลการให้สัมภาษณ์ “1) การสร้างจิตสำนึกคนให้รักกับการทำงาน สิ่งที่เราทำ ถ้าทำงานเพียงแค่งานเดือน หลายคนไม่ได้รักกับงาน แต่ถ้าเราสร้างจิตสำนึกของการทำงาน ให้เขามองเห็นคุณค่าของตัวเอง ทุกองค์กรจะมองเห็นคุณค่าของบ้าน วัด โรงเรียน การสร้างจิตสำนึกของคนทำงาน เพื่อนำไปสู่การสร้างกลุ่มหรือองค์กรที่เราทำ”

ภาคผนวก จ
ภาพประกอบ

ภาพประกอบ
การสนทนากลุ่ม

นางสำรวย โล่ห์นารายณ์
ผู้จัดการกองทุนชุมชนบ้านถนนหัก

ภาพประกอบการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ นายเสรี ศรีหะไตร ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์

สัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกง

สัมภาษณ์พัฒนาชุมชนอำเภอนางรอง

สัมภาษณ์วิชัยสิมมาอ่อน วัดนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์

สัมภาษณ์นายทองคำ แจ่มใส
กำนันตำบลจันดุม ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ภาพสัมภาษณ์กลุ่มสมาชิก วิชาการ วิสาหกิจชุมชนหนองกง